İLMİN IŞIĞINDA

ASRIN KUR'AN TEFSİRİ

CELÂL YILDIRIM

MİRAC

بسم الله الرحمن الرحيم

İLMİN IŞIĞINDA
ASRIN KUR'ÂN TEFSİRİ

CELÂL YILDIRIM

4

İLMİN IŞIĞINDA
ASRIN KUR'ÂN TEFSİRİ
CELÂL YILDIRIM

Editör
Taner Çakıcı

Redakte
Ahmet Büyüksolak
Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Son Okuma
Latif Kul

İç Düzen
Rabbani Düz

Kapak
Yunus Karaaslan

Baskı & Cilt
Aktif Matbaa ve Reklamcılık San. Tic. Ltd. Şti
Sertifika No 47477

4. CİLT ISBN
978-605-5644-83-3
TAKIM ISBN
978-605-5644-79-6

MİRAC

MİRAC YAYINLARI
Güneştepe mh. Kültür sk. No:20/B Güngören / İstanbul
GSM: 0 535 256 29 51 Telefon: 0 212 523 38 04
www.miracyayinlari.com / **mail:** mirac@miracyayinlari.com

4.

CİLDİN İÇİNDEKİ SURELER

SURE	AYET
NİSA	150 - 176
MAİDE	1 - 120
ENAM	1 - 165

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِاللّٰهِ وَرُسُلِهِ وَيُرِيدُونَ أَنْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ اللّٰهِ وَرُسُلِهِ وَيَقُولُونَ نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ وَيُرِيدُونَ أَنْ يَتَّخِذُوا بَيْنَ ذٰلِكَ سَبِيلًا ﴿١٥٠﴾ أُولٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ حَقًّا وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ﴿١٥١﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهِ وَلَمْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ أُولٰئِكَ سَوْفَ يُؤْتِيهِمْ أُجُورَهُمْ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١٥٢﴾

150-151- Doğrusu o kimseler ki Allah ve Peygamberlerini inkâr ederler ve bir de Allah ile Peygamberlerini birbirinden ayırmak isterler: Bunlardan kimine inanırız, kimini inkâr ederiz, derler de bu ikisi (imân ile küfür) arasında bir yol tutmayı arzularlar; işte onlar gerçek kâfirlerdir. Biz de kâfirler için horlayıcı, aşağılayıcı bir azap hazırlamışızdır.

152- Allah'a ve Peygamberlerine imân edip onlardan birini (diğerlerinden imân hususunda) ayırmayanlar (var ya), işte onların mükâfatlarını Allah kendilerine verecektir. Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

İNİŞ SEBEBİ

Yukarıdaki âyetler Yahudi, Hristiyan ve onların inancında olan gayr-i müslimler hakkında inmiştir. Çünkü Yahudiler Tevrat'a ve Musa'ya inandılar; İsa'yı ve İncil'i, sonra da Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'i ve Kur'ân'ı inkâr ettiler. Hristiyanlar da İsâ Peygamber'e ve İncil'e inandılar ama Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'i ve Kur'ân'ı tanımadılar.[1]

İLGİLİ HADİSLER

(Cibril Hadîsi) "İmândan bana haber ver?" diye sorduğunda Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz şu cevabı verdi:

"İmân, Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret

1 Lübabu't-te'vîl - İbn Kesir - Kurtubî - İbn Cerîr - Mefatihü'l-gayb.

gününe ve kaderin hayrına, şerrine inanmandır." buyurdu.[1]

"Allah'ın Rab, İslâm'ın din, Muhammed'in Peygamber olduğuna razı olan kimse gerçekten imânın tadını tatmıştır."[2]

İmânın İki Rüknü

وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ

"Allah'a ve peygamberlerine imân edip."

Kur'ân'da ilgili âyetle imânın iki ana rüknü söz konusu ediliyor: Allah (celle celaluhu)'ya imân ve bütün peygamberleri tasdik. Bu iki rüknü bütün derinliğiyle kabul edenler, kitapları ve diğer rükünleri de haliyle kabul etmiş sayılırlar. İkisinden birini inkâr etmek veya peygamberlerin kimini tanıyıp kimini tanımamak, imânın bütün rükünlerini beraberinde yıkar. Bu tarz bir imâna sahip olanlar mü'min sayılmazlar; katıksız kâfir kabul edilirler. Çünkü din, bütün esaslarıyla bir bütündür, bir kısım esaslarına inanıp bir kısmını inkâr etmek tamamını inkâr demektir.

Kur'ân imânın bu iki rüknünü sergilerken daha çok Yahudi ve Hristiyan din adamlarını uyarmaktadır. Kanunlar birbirini yürürlükten kaldırdığı gibi, dinler de tekâmül ederek sonra gelen öncekini meriyetten kaldırmıştır. Ama gönderilen bütün kitap ve peygamberlerin hak olduğu imânın esaslarından biri sayılmış ve böylece dinler arasındaki bağların kopmamasına özen gösterilmiştir. Müslümanlar Kur'ân'ın bu açık belgesine tamamen uymuş ve daha önce gelen bütün peygamberlere ve kitaplara inanmışlardır.

Ruhun Kristalleşmesi

Bu deyim daha çok fizikte kullanılır. Biz ruhun arınıp her türlü kir ve pastan, bulanıklıktan kurtulmasını kristalleşen maddelere benzeterek daha kolay anlaşılmasını sağlamaya çalışıyoruz.

Nefsin madde ve şehvet karşısında yükselen ısısını düşürmek, olgun insan olmanın yolu, kâmil mü'min olmanın aracıdır. Bilindiği gibi nefsî eğilim daha çok iki şeye olur: Madde ve şehvet. Nefs ile bu ikisi arası engellerden temizlenip açık tutulduğu takdirde, eğilim büyük bir ısıyla faaliyete geçer. O kadar ki bütün organları kısa zamanda tesiri altına alır. Ruh

1 Et-Tac: 1/25

2 Müslim/İmân: 56 - Ahmed: 1/208

safiyet ve berraklığını kaybetmeye yüz tutar. İnkâr, madde ve şehvet nefsin ortaklaşa dayanağı ve güç kaynağı haline gelir.

O halde nefsin sınır tanımayan eğiliminin belli bir ölçü ve yararlı düzeye getirilebilmesi için sözü edilen desteği, diğer bir deyimle kaynağı çekmek, hiç olmazsa mefluç hale getirmek gerektir. Bu da önce Allah'a ve Peygamberlere, sonra da diğer esaslara imânla mümkündür. Çünkü bu anlamdaki bir imân nefsin ısısını kademeli biçimde düşürürken, diğer yandan ruhun arınıp kristalleşmesini sağlar ve böylece ruh asıl safiyetine kavuşmuş olur. Bu safiyet, ya da kristalleşme devam ederse, insan olgunlaşıp kemâl mertebesine yükselir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle Kur'ân beşer aklına ve mantığına ışık tutan esasları bir bir sıraladı ve Kitap Ehlini insafa davet etti. Kemale erişen son din ile evvelkilerin -tıpkı kanunlar arasındaki bir önceki ile bir sonraki durum gibi- meriyetten kalktığını açıkladı. Aşağıdaki âyetlerle Yahudilerin, insan aklıyla uyum sağlayan bu hakikat karşısında şaşırıp yokuşa vurdukları belirtiliyor. Olmayacak şeyler isteyerek katı bir inkâr içinde bulunduklarını ihsas ettirmek istediklerine işaret ediliyor. Daha önce de ataları, Musa Peygamber'den daha büyük şey istedikleri için ilâhî gazaba çarpıldıkları hatırlatılıyor.

يَسْـَٔلُكَ اَهْلُ الْكِتَابِ اَنْ تُنَزِّلَ عَلَيْهِمْ كِتَابًا مِنَ السَّمَآءِ فَقَدْ سَاَلُوا مُوسٰٓى
اَكْبَرَ مِنْ ذٰلِكَ فَقَالُٓوا اَرِنَا اللّٰهَ جَهْرَةً فَاَخَذَتْهُمُ الصّٰعِقَةُ بِظُلْمِهِمْ ۚ ثُمَّ
اتَّخَذُوا الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ الْبَيِّنٰتُ فَعَفَوْنَا عَنْ ذٰلِكَ ۚ وَاٰتَيْنَا مُوسٰى
سُلْطَانًا مُبِينًا ﴿١٥٣﴾ وَرَفَعْنَا فَوْقَهُمُ الطُّوْرَ بِمِيثَاقِهِمْ وَقُلْنَا لَهُمُ ادْخُلُوا الْبَابَ
سُجَّدًا وَقُلْنَا لَهُمْ لَا تَعْدُوا فِى السَّبْتِ وَاَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا ﴿١٥٤﴾ فَبِمَا
نَقْضِهِمْ مِيثَاقَهُمْ وَكُفْرِهِمْ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَقَتْلِهِمُ الْاَنْبِيَآءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَقَوْلِهِمْ
قُلُوبُنَا غُلْفٌ ۢ بَلْ طَبَعَ اللّٰهُ عَلَيْهَا بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُونَ اِلَّا قَلِيلًا ﴿١٥٥﴾

153- Kitap Ehli(nden Yahudiler) senden gökten üzerlerine bir (ya-

zılı) kitap indirivermeni isterler. (Üzülme) Musa'dan bundan daha büyüğünü istemişler, "Allah'ı bize açıkça göster!" demişlerdi de zulümleri sebebiyle onlara yıldırım çarpmıştı. Sonra da kendilerine çok açık belgeler (mu'cizeler) geldiği halde (altından yaptıkları) buzağıyı ilâh edindiler, derken (pişmanlık duyup tevbe ettiler, biz de) onları affettik. Musa'ya da açık belgeler ve kanıtlar verdik.

154- Söz vermeleri sebebiyle (ve ona bağlı kalmaları için) üzerlerine Tûr'u yükseltip kaldırdık ve; "Bu kapıdan secde ederek girin!" dedik. Cumartesi gününde de (ilâhî yasağı) aşmayın diye emrettik ve (bu hususta) onlardan sağlam ve sıkı bir söz aldık.

155- Verdikleri kesin ve sağlam sözlerini bozmaları, Allah'ın âyetlerini inkâr etmeleri, haksız yere peygamberleri öldürmeleri ve "kalplerimiz kılıftır veya kılıflıdır" demeleri sebebiyledir ki (kendilerini lanetledik). Belki küfürleri sebebiyle Allah onların kalblerini mühürledi de bu yüzden -azı müstesna- imâna gelmezler.

İNİŞ SEBEBİ

Yahudi ilim adamlarından, başta Kâb b. Eşref olmak üzere birkaç kişilik bir grup Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e gelerek:

- "Ya Muhammed! Eğer cidden Allah tarafından gönderilmiş bir peygamber isen, Musa bize yazılı bir kitabı bir defada getirdiği gibi, sen de bize gökten yazılı bir kitap indir", dediler.

Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[1]

Gökten Yazılı Kitap İndirilmesi

Yahudiler ırklarının gereği her devirde çok katı tutucu ve tekelci bir tutum içinde bulunmuşlar, bu yüzden Musa Peygamber ile Harun Peygamber'i yeterince üzmüşlerdir. Onlardan sonra gönderilen peygamberlerin karşısına aynı tutumla çıkmışlar; kimini öldürmüş, kimini kovmuşlardır.

Son peygamber Hazret-i Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem), Harun Peygamber'in soyundan yani Levili'lerden olmadığı, aksine Kureyş kabilesinden gönderildiği için Yahudîler katılık ve tutuculuklarını artırarak O'nun da karşısına çıkmaktan geri kalmamışlardır. Ne var ki, ensar ve mu-

1 Lübabu't-Te'vil - İbn Kesîr - Kurtubî - İbn Cerîr Taberî

hacirinin son dine kendilerini adamaları karşısında daha fazla ileri gidemeyerek Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'i ve O'nun cihanşümul (evrensel) davasını küçük düşürmek ve ona duyulan ilgiyi tesirsiz hale getirmek niyetiyle bazı isteklerde bulunmuşlardı.

Konumuzla ilgili âyette, inanabilmeleri için gökten üzerlerine yazılı bir kitap indirilmesini istemeleri söz konusu ediliyor. Kur'ân'ın onların bu isteğini çok düşündürücü biçimde açıklaması, Yahudî ırkının karakterini belirtmek içindir. Akıl ve mantık yollarını bırakıp imân ve irfanı bir tarafa iterek çocukça isteklerde bulunmaları, vicdanlar önüne seriliyor ve mü'minlerin hem dikkati çekiliyor, hem de dilek ve temennilerinde çok ölçülü bulunmaları tenbih ediliyor.

Yahudilerin bu yanlış ve ölçüsüz tutumlarını maddeleştiren ünlü müfessirlerimiz bize şu malzemeyi sunmuşlardır:

a) Yahudîler bu istekleriyle, Kur'ân'ın gökten inen bir kitap olduğunu kabul etmediklerini ortaya koymuşlardır; çünkü Kur'ân onların anlayışına göre, yazılı bir kitap halinde indirilmemiştir. O halde semavî olamaz.

b) Yazılı kitabın indirilmesini Allah (celle celaluhu)'dan değil, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'den istemeleri, peygamberler hakkında ciddi bir bilgileri olmadığını gösterir.

c) İndirilmesini istedikleri kitabın bütün milletlere seslenen bir kitap değil, sadece Yahudilere has bir muhtevada bulunmasını belirtmişlerdir. Bu da onların Allah'ı millî bir ilâh sandıklarının bir başka delilidir.

d) Kitabın vahiy yoluyla önce Peygamberin kalbine ilka edildiğine inanmıyorlar. Elle tutulur, gözle görülür şekilde inmesi gerektiğini savunuyorlar.

e) Mânaya, mayaya ve öze iltifat etmiyorlar, şekle itibar edip gökten ciltli bir kitabın indirilmesini teklif ediyorlar.

Aslında şekle bağlı kalan bir millet için varlık âleminin her parçası ilâhî kudreti bütün azametiyle yansıtan bir belgedir. Bunları göremeyecek ve anlayamayacak kadar ruhtan uzak maddecilerin ilâhî vahyi ve O'nun peygamberlerin kalbine ilka edilişini anlamaları düşünülemez. Nerde kaldı Kur'ân'ı idrâk edebilmeleri?

Eğer Kur'ân, onların anlayışına ve itikadına göre, yazılı kitap halinde indirilseydi, yine de inanmazlar, bunu Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) uydurup yazdı, derlerdi. Kur'ân'da buna temasla şöyle buyrulmuştur:

"Eğer sana kâğıt üzerinde yazılı bir kitap indirseydik, onlar da elleriyle ona dokunsalardı, o küfredenler yine de bu açık bir sihirden başkası değildir, derlerdi."[1]

Allah'ı Maddeleştirme Gafleti

فَقَالُوٓا اَرِنَا اللّٰهَ جَهْرَةً

"Allah'ı bize açıkça göster, demişlerdi."

Yahudi milletinin din ve peygamber hakkındaki bilgisizliklerinin en açık ölçüsünü yine Kur'ân bize haber veriyor. Maddeye karşı aşırı zaafı olan bu millet; Musa Peygamber'in yed-i beyza'sı, Kızıl Deniz'in yol vermesi, asânın sihirbazları mefluç hale getirmesi, gökten kudret helvasıyla bıldırcın kuşlarının sunulması gibi mu'cize ve büyük belgelere rağmen Allah'ı cismi olan bir varlık sanarak "Allah'ı bize açıkça göster" demeleri çok şaşırtıcı ve düşündürücüdür. Nitekim her millet daha çok hakikati değil, kendi sosyal ve ahlâkî yapısının gerektirdiği ölçü ve anlama göre bir sistem ister. Onları bunun dışına çıkarmak çok zor, hattâ bazen imkânsızdır. Çünkü sistemleri ve müesseseleri, milletin inanç, örf ve âdeti, karakter ve kültür seviyesi meydana getirir. Yahudî ırkının kendine has örf ve âdetleri, karakter ve kültürü hep dünyalıktan yanadır. Onları bu doğrultudan çekip almak hayli zordur, belki asırların mücadelesini gerektiren bir konudur.

Bu yüzdendir ki, büyük himmetler sarfederek Yahudî ırkını bir millet haline getiren Musa Peygamber'in, kırk günlük bir zaman onlardan ayrı kalması sonucu, hemen altından bir buzağı yapıp onu kendilerine ilâh edinmişlerdi. Çünkü hem Tanrı'yı bir cisim şeklinde düşünüyor, hem de değer ölçüsü olarak daha çok altundan başka bir şey tanımıyorlardı.

Sonunda büyük bir mu'cize bu ırkı titretmiş: Tur Dağı üzerlerine kaldırılmıştı. Ölüm tehlikesiyle burun buruna gelince dönüş yapmaktan başka çâreleri kalmamış ve böylece derin bir pişmanlık içinde tevbe etmişlerdi.

"Kalplerimiz kılıftır." Yahudiler, son peygambere kılıçla karşı koya-

1 En'am sûresi âyet: 7

mayacaklarını anlayınca başka bir taktik uygulamayı planlamışlar ve bu nedenle bilgi ve kültürüne güvendikleri bir grup kişiyi son Peygamber Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e göndermişlerdi. Maksat O'nu küçük düşürmek; inananların kalbinde ve kafasında bir takım şüpheler meydana getirmekti. Allah Rasulü (sallallahu aleyhi ve sellem) görevi gereği, kendisine gelen bu gruba son dinin insanlıktan yana neler getirdiğini anlatmaya çalışmıştı. Ne var ki, gelenlerin niyeti çok farklıydı, bu bakımdan edep ve terbiye kurallarını bir anda çiğneyip şu sözü söylemekten çekinmediler: "Bizim kalblerimiz bilgiyle dolu kılıflardır." senin bir şeyler anlatmana gerek yoktur. Veya "Bizim kalblerimiz kılıflıdır, başkalarının sözlerini kabul edecek değildir. Hem böyle kalblerle senin ne dediğini, sözlerinin ne gibi hüküm ve hikmet taşıdığını anlayamıyoruz", demek istemişlerdi. Bu sebeple Allah (celle celaluhu) onları lanetlemiş ve kalplerini mühürlemişti. Azı müstesna, onların son dine inanmaları çok uzak bir ihtimaldir.

Cumartesi Gününde Konan Yasak

وَقُلْنَا لَهُمْ لَا تَعْدُوا فِي السَّبْتِ

"Cumartesi gününde de (ilâhî yasağı) aşmayın, diye emrettik."

Elimizdeki Tevrat'a göre, yerler gökler altı günde yaratılıp tamamlanmış, yedinci günü Allah (celle celaluhu) yaptığı işi bitirip istirahate çekilmiş ve bu sebeple yedinci günü (Cumartesi) mübarek kılmış ve onu takdis etmiştir. Çünkü Allah yaratıp yaptığı bütün işten o günde istirahat etmiştir.[1]

Bu cümlelerde gerçek payı bulunmakla beraber aslına sadık değildir. Kur'ân, Cumartesi gününün Yahudilere kutsal gün olarak belirlendiğini, o günde Yahudilerin çalışmamaları gerektiğini yer yer açıklamış ve böylece Tevrat'taki ilgili belgeleri tashih etmiştir. Nitekim Bakara 65, Nisa 47. âyetlerle bu hususa temas edilmiştir. Ayrıca A'raf 163, Nahl 124. âyetlerle de Cumartesi gününden bahsedilmektedir. "Cumartesi gününde de (ilâhî yasağı) aşmayın." mealindeki âyetle, Cumartesi gününde bir takım ilâhî yasakların konulduğu bildirilmektedir.

Tevrat'ta da: "Altı gün iş işlenecek fakat yedinci günde tam rahat sebti mukaddes toplantıdır; hiçbir türlü iş işlemeyeceksiniz. Bütün mes-

1 Tevrat/Tekvin: 2/1-3

kenlerinizde Rabbe Sebttir." denilmektedir.[1]

Tevrat Hep Birden Yazılı mı İndirilmişti?

Bugün "Ahd-i Atîk" adıyla anılan Tevrat, İbranî, Kildanî ve Yunanî dillerden terceme edilmiş olanıdır. Tevrat'ın levhalar üzerinde yazılı ilk nüshasının ne olduğu bilinmemektedir. Bu yüzden aslı, yani orijinali mevcut olmadığı sebebiyle yazılıp piyasaya sürülen Tevrat tercemeleri birçok yanlışlarla doludur. Ekberabad'lı Rahmetullah Efendinin bu konuda yazdığı İzharü'l-Hak adlı eseri çok doyurucu ve tamamlayıcı bilgiler vermiş, belgelere dayanarak yeteri kadar malzeme sunmuştur. Meraklılara adı geçen kitabı tavsiye ederiz.

Bilhassa Tevrat'ın ilk nüshasında âhiretle ilgili bulunan belgelerin çoğu, sonradan toplanıp yazılan Tevrat nüshalarına konulmamıştır. Rahatlıkla diyebiliriz ki, halen mevcut Tevrat nüshalarında âhiretle ilgili ciddi ve sıhhatli bir kayıt bulmak mümkün değildir. Cennet kavramı bile, dünyalığı çok seven Yahudî hahamları tarafından Aden'deki bağ ve bahçelerle yorumlanmış ve Kur'ân'da ondaki bu yanlışlık düzeltilerek âhiretteki Adn Cenneti diye açıklanmıştır.

Tevrat'ın yazılı olarak indiğini belgeleyen sağlam bir kayıt ve rivayet tespit etmek mümkün değildir. Kur'ân'da Elvah tabirinden, Tevrat'ın levhalar üzerinde yazılı bulunduğu anlaşılıyorsa da, onu levhalar üzerine kimin yazdığı bilinmemektedir. Musa Peygamber'in sözü edilen levhaları Tur Dağı'nda ilâhî vahye hazırlanırken nereden nasıl aldığını da tesbit etmek mümkün değildir.

Şeyh Muhyiddin Arabî (kaddesallahu sirrehu) bu konuda Kalem ve Levh'ten söz ederken diyor ki:

"Kalem ve Levh tedvin ve tastır (yazıp kitap şekline sokma ve yazı yazıp satırlar haline getirme) âleminin ilkidir. Bu ikisinin hakikati, yüce ve aşağı, mânevi ve hissi bütün varlıklara sirayet etmiştir. Ve bu ikisiyle Allah, ilmi âlem veya âlim üzerinde muhafaza etmiştir. Hadîste belirtildiğine göre, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz;

"İlmi yazarak kaydedin." buyurmuştur. Bu anlamla Allah (celle celalu-

1 Tevrat /Levililer: 23/3

hu) Tevrat'ı kendi (kudret) eliyle yazmıştır.[1]

Bazı araştırıcılara göre, Tur Dağı'nda Musa Peygamber'e sadece "evâmir-i aşere" diye anılan "on emir" verilmiş ve o da bunları taş levha üzerine yazmıştır. Tevrat'ın diğer bölümlerini Musa Peygamber yine ilâhî vahye dayanarak sırası geldikçe yazmıştır.

Tabii bu iddianın ne kadar doğru olduğunu bilemiyoruz. Ancak Kudüs yıkıldığında Tevrat'ın ortadan kaybolduğunu ve asırlar sonra Yahudi kralı Yoşiya zamanında Süleyman Peygamber'in yaptırdığı mâbed tamir edilirken enkaz altında rastlandığını yine Tevrat II. Kırallar bölümündeki kayıtlardan anlıyoruz.

Bundan İsrailoğulları'nın Tevrat'la amel etmeye gerek görmediklerini, o yüzden rafa kaldırıp unutulmaya bıraktıklarını ve aradan asırlar geçtikten sonra tesadüfen Tevrat nüshasının mabedin enkazı altında bulunduğunu söylersek mübalağa etmemiş oluruz. Nitekim II. Kırallar: 21 ve 22. bablarda belirttiğimiz hususla ilgili geniş bilgi ve malzeme bulunuyor.

Tarihî araştırmalar ise, ilk yazılı Tevrat'ın ve sonradan bir cilt haline getirilen ve enkaz altında bulunan nüshasının kaybolduğunu ve şimdiki nüshalarının ancak Yahudilerin Mısır'dan çıkışlarından sekiz asır sonra yazıldığını göstermektedir. Ünlü İngiliz Tarihçi ve ilim adamlarından James Churchward diyor ki:

"Musa derin bilgili ve bir üstat idi. Dinde ve bilimde yüksek derecelere erişmişti. Tevrat'taki hataların kaynağı başkadır. Musa Peygamber Tevrat'ı doğru yazmıştı ve sembollerle ifade etmişti. Sonraki terçemeler bunları bozmuştur. Musa'nın yazdığı Tevrat, Mısır hiyeroglifi ve hiyaretikleriyle papirüs vekil tabletler üzerine yazılmıştı. Beni İsrail'in Mısır'dan çıkmalarından sekiz asır sonra Ezra[2] bir grupla beraber İsrail tarihiyle ilgili bütün tabletler ve yazıları bir araya toplayarak bunları bir kitap şekline soktu. Tevrat meydana geldi. Ezra ve yardımcılarının Mısır yazısı hakkında derin bilgileri olmadığından bu yanlışlıkların olması doğaldır. O yazıları yalnız bir üstat anlayabilirdi. Bunların yetersizliklerini Mısır, Kalde, Hindî ve Maya belgelerinde gördüğümüz orijinalleriyle karşılaştırdığımızda anlıyoruz. Musa'nın yazdık-

1 Fütuhat-ı Mekkiyye: 3/221 - Beyrut baskı ?

2 Ezra: Yahudilikle ilgili kuralları bir araya getiren büyük haham (I.Ö. V. yüzyıl) Babil ülkesinde Pers sarayının çevresinde yaşamış ve Yahudilikle ilgili işlerle görevlendirilmiştir.

ları ma'kuldü. Onlar ise saçmaladılar, çok yerde anlamadıkları sembollere rastlayınca oraya tarihî hikâyeler, efsaneler sıkıştırdılar."[1]

O bakımdan günümüzde mevcut Tevrat nüshasında ilâhî beyânlarla, sonradan yapılan ilâveleri birbirinden ayırt etmek hayli zordur. Bununla beraber Kur'ân-ı Kerîm'i iyi bilen bir ilim adamı Tevrat'ı dikkatle okuyup incelediğinde hangi sözlerinin ilâhî, hangilerinin beşerî olduğunu anlayabilir. Meselâ, "Rabbiniz diyor ki, Rab dedi ki, Rab dedi; Rab, Musa'ya dedi veya diyor." gibi sözleri ilâhî beyanla yakından ilgilidir. Bunlarda bir değişme meydana gelmişse, Kur'ân-ı Kerîm'in, onların çoğunu tashîh ettiğini tespit etmemiz mümkündür.

Tûr'un Üzerlerine Kaldırılması

وَرَفَعْنَا فَوْقَهُمُ الطُّورَ بِمِيثَاقِهِمْ

"Söz vermeleri sebebiyle (ve ona bağlı kalmaları için) Tûr'u yükseltip kaldırdık."

Tur, sözlük olarak sınır ve miktar anlamına gelir. Ayrıca "dağ" mânasına da geldiği bilinmektedir. Evin çevresinde ihata duvarı bulunan avlu, boş arsa ve benzeri kısımlara da Tur denildiği vakidir.

Kur'ân'da daha çok özel bir dağa isim olarak kullanılmış, Tur-i-Seynâ' ve Tur-i Sinin denilmiştir. Bu dağın Şam ile Medyen arasında Süveyş kanalından Yenbu'a doğru uzandığı söylenir. Ayrıca Şam dolaylarında bir dağın ismidir. Bazı rivayetlere göre, Musa Peygamber'in çıkıp münacatta bulunduğu Tur-i Seynâ budur.

Bir de Kudüs'te Mescid-i Aksa'nın sağ tarafına düşen bir dağın da Tûr olduğu bilinmektedir. Bundan başka birkaç dağın da aynı ismi aldığı söylenir.

Sonuç olarak, Tûr bir dağın ismidir. Daha önce Bakara sûresinde bu konuyla ilgili âyetin yorumunu yapmış, az da olsa bir açıklamada bulunmuştuk. Burada tekrar edilmesi, ona yakın fakat farklı anlam ve hikmet taşımasındandır.

Yahudiler kısa bir süre aralarında Musa Peygamber (aleyhisselam)'in bulunmamasından yararlanarak altından buzağı yapıp ilâh edinmişlerdi. Harun Peygamber'in bütün uyarıları neticesiz kalmış, İsrâiloğulları put-

1 -MU- Tarih Öncesi Evrensel Uygarlık: 61 - İstanbul: 1978

perestliğe özenmişlerdi. Hz. Musa, Tevrat yazılı bulunan levhalarla Tûr Dağı'ndan dönüp geldiğinde aldığı emir üzerine onları iki şey arasında serbest bırakmıştı: Ya tevbe edip dinin aslına dönerler de Allah (celle celaluhu) onları bağışlar ya da inat ve inkârlarında ısrar ederlerse, Allah'ın gazabına çarpılırlar. Daha önce de birçok mucizeler gösteren Hz. Musa (aleyhissellam)'ın bu uyarısı İsrailoğulları'nı korkuttu. Başlarına bir azap inmeden tevbe edip imânlarını tazelediler. Bu kez onlardan bir daha dinlerinden dönmemeleri için kuvvetli söz alındı. Kur'ân'da buna "Misak-i Galîz" deniliyor. İlâhî kudretin sonsuzluğunu gösterir mahiyette bu sözden dönmemeleri için Tûr Dağı üzerlerine kaldırıldı.

Diğer bir yoruma göre, onlardan sağlam söz alındıktan sonra karakterleri icabı niyetlerini değiştirmeye başladılar. Bu sebeple ilâhî bir tehdit olarak Tûr Dağı üzerlerine kaldırıldı. Üçüncü bir ihtimal de şudur: İsrâiloğulları bazı hususlarda Musa şeriatını kabul etmek istemiyorlardı. Bu yüzden dinin hayat damarları sayılan ahkâmı noksansız kabul edip uygulamaları için Tûr Dağı üzerlerine bir mu'cize olarak yükseltildi.

Dördüncü bir ihtimal da, Tûr Dağı'nda yerleşmeye, oturup dinlenmeye uygun olan kesim düşmanlarından temizlenip dağın huzur ve neşe veren gölgesi altına girme imkânına eriştirilmişlerdir. Allah'ın onlara olan bu nîmeti hatırlatılıyor ve nankörlük etmemeleri tenbih ediliyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle İsrailoğulları'nın imanla küfür arasında nasıl bir zikzak çizdikleri ve birçok açık belge ve mu'cizelere rağmen nankörlük ettikleri belirtildi. Bu arada âhirete imân doğrultusundan nasıl saptıklarına yer yer işaret edildi ve böylece Yahudî ırkının dönek yapılarına dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, yine Yahudî ırkının asıl mayalarında bulunan dünya saltanatına karşı zaaflarına işarette bulunularak onlara âhireti hatırlatan Meryem ile oğlu İsâ Peygamber (aleyhisselam)'in aleyhine döndükleri açıklanıyor. Maddeyi âhiretlerine tercih etmeleri sebebiyle Meryem'e zina isnat edecek ve İsâ Peygamber'i öldürecek kadar hırçınlaştıkları çok anlamlı bir üslûbla anlatılıyor.

İsâ Peygamber (aleyhisellam) Yahudîler tarafından öldürülmediği, bilâkis göğe yükseltildiği ve kıyamete yakın ineceği hatırlatılıyor.

وَبِكُفْرِهِمْ وَقَوْلِهِمْ عَلٰى مَرْيَمَ بُهْتَانًا عَظِيمًا ﴿١٥٦﴾ وَقَوْلِهِمْ إِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ
عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ اللَّهِ ۚ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَٰكِن شُبِّهَ لَهُمْ ۚ وَإِنَّ
الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ ۚ مَا لَهُم بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِلَّا اتِّبَاعَ الظَّنِّ ۚ وَمَا
قَتَلُوهُ يَقِينًا ﴿١٥٧﴾ بَل رَّفَعَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٥٨﴾ وَإِن مِّنْ أَهْلِ
الْكِتَابِ إِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ ۚ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا ﴿١٥٩﴾

156-157-158- (Yahudîler, İsâ Peygamberi) İnkârları, Meryem'e (zina gibi) büyük bir iftirada bulunmaları ve Allah'ın Peygamberi Meryem oğlu İsa'yı gerçekten öldürdük, demeleri (sebebiyle Allah onları lanetleyip kalplerini mühürledi). Oysa onlar İsa'yı öldüremediler ve asamadılar (öldürülen başkası idi); kendilerine (İsâ gibi) benzetildi. İsa'nın öldürülmesi hakkında ihtilâfa düşenler gerçekten bu hususta şüphe içindedirler; onların bu konuda zanna uymaktan başka bir bilgileri yoktur. İsa'yı kesinlikle öldüremediler; bîlâkis Allah O'nu kendi katına yükseltti. Allah yegane üstündür, hikmet sahibidir.

159- Kitap Ehli'nden hiç kimse yok ki, ölmeden önce O'na imân edecek olmasın. Kıyamet gününde İsa onların, (dosdoğru imân etmeyenlerin) aleyhinde şâhit olacaktır.

İLGİLİ HADÎSLER

"Canımı kudret elinde tutan Allah'a andolsun ki, çok sürmez Meryem oğlu size âdil bir hakem olarak iner; haçı kırar, domuzu öldürür, cizyeyi kaldırır; mal ve serveti taşırırcasına feyizlendirir, o kadar ki, onu kabul eden bir kimse bulunmaz ve (o devirde) Allah'a secde etmek, hem dünyadan hem de dünyadaki her şeyden hayırlı olur."[1]

Râvi Ebu Hureyre (radıyallahu anh) diyor kı: "İsterseniz Nisa sûresinin 158. âyetini okuyun."

"Meryem oğlu İsâ iner, domuzu öldürür, haçı imha eder; onun için

1 Buharî/Büyû': 102, Mezalim: 31, Enbiya: 49 - Müslim/İman: 243 - Ebû Dâvud/Melâhim: 14 - Tirmizî/Fiten: 54 - İbn Mâce/Fiten: 33 - Ahmed: 2/240, 272, 290, 394, 406, 411, 437, 494 538

cem'-i salât edilir (iki namaz cem'edilerek kılınır). Kabul edilemeyecek kadar çok mal verir, haracı kaldırır. Revha'ya iner de oradan hacce gider veya Umreye, ya da her ikisini yapmak üzere gider."[1]

"Meryem oğlu Mesîh size inip imamınız da sizden olunca, haliniz nasıl olur?"[2]

"Canımı kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki bir gün Meryem oğlu İsâ hac veya umre, ya da her ikisi için Revhâ caddesinde ihlâl edecek (Lebbeyke diyerek sesini yükseltecek)tir."[3]

"Yahudilerle mutlaka savaşacaksınız da onları öldüreceksiniz; o kadar ki, taşlar bile seslenip "Ey Müslüman! Bu Yahudîdir, gel de onu öldür" diyecek."[4]

"Müslümanlar Yahudilerle savaşmadıkça kıyamet kopmaz. Bu savaşta Müslümanlar Yahudileri öldürecekler; o kadar ki, Yahudi taş ve ağaç arkasına gizlenecek ama taş ve ağaç seslenecek: "Ey Müslüman! Ey Allah'ın kulları; arkamda (gizlenip) duran Yahudîdir, gel de onu öldür." diyecek."[5]

İsa Peygamber'i Kesinlikle Öldüremediler

Bu önemli meseleye Âl-i İmrân sûresi 55. âyetin açıklamasında geniş yer vermiş, bu hususdaki aklî ve naklî delilleri değerlendirmeye çalışmıştık.

Kur'ân'da ilâhî metod gereği aynı konuya tekrar dönülmesi, hem dikkatleri çekmek, hem meselenin önemini ve hafızalarda iyice yer etmesini sağlamak içindir. Ancak yukarıdaki âyet İsâ (aleyhissellam) meselesine bir öncekine nisbetle değişik, fakat esasta birleşir ölçü ve anlamda bol malzeme vermektedir. Her madde üzerinde dikkatle durmak gerekir. Aksi halde meselenin mahiyetini kavramak çok zor olur.

Diyebiliriz ki bu âyetle İsâ Peygamber (aleyhissellam)**'in hayatının dramatik ve de ibret alınacak özlü noktaları belirtilmiştir:**

1 Buharî/Büyû': 102, Mezalim: 31, Enbiya: 49 - Müslim/İman: 243 - Ebû Dâvud/Melâhim: 14 - Tirmizî/Fiten: 54 - İbn Mâce/Fiten: 33 - Ahmed: 2/240, 272, 290, 394, 406, 411, 437, 494, 538

2 Buharî/Enbiya: 49 - Müslim/İmân: 244, 246 - Ahmed: 2/272, 336

3 Müslim/Hac: 216 - Ahmed: 2/240, 272, 513, 540

4 Sahîh-i Müslim: Abdullah b. Amr (radıyallahu anh)'dan

5 Sahih-i Müslim: Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'den

1. Hz. Meryem gibi iffet ve namus perdesinin leke kabul etmeyen bir peygamber anasına zina isnat etmek suretiyle İsâ Peygamber'i gayr-i meşru bir kişi olarak ilân etmeleri çok çirkin bir iftiradır.

Yahudî karakteri bu olmakla beraber, aslında nefs ve şehvet doğrultusunda sınırsız hürriyet isteyen ve bu duygu içinde peygamberlerin getirdiği ilâhî esas ve prensiplerle uyum sağlayamayan her insanın dine ve peygambere karşı bu derece kin ve isteksizlikleri olabilir. Kur'ân bilhassa bu noktaya işaret ederek, toplumun bu konuda da ciddi bir eğitimden geçirilmesinin gereğine parmak basıyor.

2. İsa Peygamber'i öldürdüklerini iddia etmeleri yersiz ve delilsizdir.

İnsan ruhuna yakışanı emreden, beşer vicdanına yön veren, düşünceleri berraklaştıran peygambere karşı duyulan infialin insanı nerelere sürüklediğini göstermeye delil olarak bu yeter sanırım. Hakkın dâvetçisi olan ve yalnız iyiyi, doğruyu ve güzeli tavsiye eden, insan haklarına saygı gösterilmesini emredip insana yakışanı teblîğde kusur etmeyen bir peygamberi ya da onun yolunda bulunan bir mürşidi ve ilim adamını öldürmeye kalkışmak, zulmün en çirkini, kabalığın en fenası, ruhsuzluğun tâ kendisidir. Dün ne ise bugün de toplum yapısında bu tip yontulmamış ham ervah sahiplerine rastlamak mümkündür.

3. Yahudilerin her şeye rağmen İsâ Peygamber (aleyhisselam)'i öldüremedikleri ve çarmıha geremedikleri kesin bir ifadeyle açıklanıyor.

Allah (celle celaluhu)'nun koruduğunu kimse helak edemez. O'nun sahip çıktığına kimseler el süremez. Kim Allah içinse, Allah da onun içindir. Bu kural pek değişmez.

4. O sırada başka birinin İsa (aleyhisselam)'a benzetilip öldürülmesi ve İsa'nın da göğe yükseltilmesi, farklı iddiaların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Kur'ân bu gerçeğe değinerek Yahudilerin iddialarının zandan öteye geçmediğini açıklıyor. Kıyamete yakın İsa (aleyhisselam)'nın gökten inmesiyle gerçeğin Kitap Ehli tarafından ancak anlaşılabileceğine işaret ediliyor. Çünkü İsâ kıyametin bilgi ve belirtisidir.

5. Her işte ve konuda Allah (celle celaluhu) mutlak üstün ve yegane hikmet sahibidir. Hiçbir iş ve olay, tesadüfe terkedilmemiş, fakat mutlaka sebepler ve hikmetler zincirine bağlanmıştır. İsâ Peygamber'in göğe yükseltilmesinde

sayısız hikmetler vardır. Bunlardan biri ve en başta geleni, son dinin ve son peygamberin hak üzere olduğunu aşırı tutucu ve inatçı Kitap Ehli'ne reddi gayr-i mümkin bir delille göstermek ve maddecilere yani her şeyi şuursuz maddeye irca edip Allah'ı, âhiret gününü ve kutsal her şeyi inkâr eden ateist ve materyalistlerle komünistlere en ağır şamarı indirmektir.

Nitekim Allah Rasulü bu gerçeği şöyle açıklamıştır:

"(Müslümanlar Deccal'i katletmek için) Şam'a geldikleri zaman savaş için hazırlık yapmakta ve saflarını düzeltmekte iken namaz için ikamet edilir. O sırada Meryem oğlu İsâ iner; o cemaatten birini imam edinip (namaz kılarlar). Allah düşmanı Deccal, İsâ Peygamber'i görünce, tuz suda nasıl erirse öylece erir. Eğer İsâ onu bu halde bırakmış olsa, helak oluncaya kadar eriyip tükenir. Ama Allah o mel'unu kendi (kudret) eliyle öldürür de harbesindeki kanını Müslümanlara gösterir."[1]

Deccal, bu üç sınıfı temsil eder. İsa'nın inmesi, onlar için ölüm sayılır.

İsa'ya Benzetilme Mu'cizesi

وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلٰكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ

"Oysa onlar İsa'yı öldüremediler ve asamadılar; (öldürülen başkası idi), kendilerine (İsa gibi) benzetildi."

Mu'cize, bilinen fizikî kanunlarla izahı mümkün olmayan ve başkalarını acze düşüren olağanüstü olaylardır. Peygamberlerin elinde ve dilinde belirgin hale gelir. Başkasının mucize göstermesi mümkün değildir. Ancak veli kullar, yani Allah dostları buna yakın anlamda keramet getirebilirler.

İsâ Peygamber'i öldürmeye gelenlerin plânlarını iptal eden Allah (celle celaluhu)**, başka birini İsa'ya benzetirken İsa** (aleyhisselam)**'ı da göğe kendine doğru yükseltti. O halde:**

1. Mu'cizeleri âdi veya fizikî olaylara benzetir veya fizikî kanunlarla mu'cizeleri izaha çalışır ya da değerlendirmeye kalkışırsak, ilâhî kudretin mu'cizeyle tecelli eden metafizik (fizikötesi) sünnetini bir bakıma reddetmiş oluruz. Bu da insanı küfre kadar götürür.

Elimizdeki İncil nüshalarında -birçok değişikliklere uğramalarına

1 Sahih-i Müslim: Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'den

rağmen- bu konuyla ilgili belgelere raslamak mümkün. Ancak sözü edilen mucize insan kaleminin dokunması sonucu kısmen değiştirilmiştir. Kur'ân bu yanlışı tashih etmektedir. Dört İncil'de birbirine yakın fakat farklı bilgiler verilmektedir. Ama hepsinde de İsa'nın hayatının birçok safhalarının mu'cizelerle dolu olduğu belirtilmekte ve detaylı malûmat verilmektedir. İsa'nın Yahudîler tarafından çarmıha gerildiği ve bu suretle öldürüldüğü, kabre konulduktan üç gün sonra dirilip şakirtlerine göründüğü, sonra da Rabbine yükseldiği şeklindeki belgeler, sonradan tahmin edilerek İncil'e konulmuştur. Çünkü asıl İncil'de bu olaydan söz edilmesi düşünülemez.

2. Kur'ân hem İsa'nın çarmıha gerilmediğini, hem öldürülmediğini kesin bir ifadeyle açıklar. Ancak O'na benzetilen kişinin bu akıbete uğratıldığı çok kısa bir cümleyle anlatılıyor.

3. Öldürmeye gelenlerin çoğunun İsa'yı şahsen tanımadığı, bu yüzden onlara yol gösteren ve İsa'nın öldürülme plânında başrolü oynayan adamın işareti üzerine harekete geçtikleri, İsa'ya benzetilen adamı öldürdükleri; sonra da İsâ Peygamber'i az-çok tanıyanlardan birkaç kişinin, "Bunun yüz hatları İsa'ya benziyor ama vücudunun diğer kısımları pek benzemiyorlar" diye şüphe izhar etmeleri, farklı iddiaların ortaya çıkmasına neden oluyor.

4. Bütün bu ve benzeri iddiaların zandan öteye geçmediği açıklanıyor. Zan ise hakkı yansıtmaya yeterli değildir.

5. Ruhî yapısı çok duyarlı olan, melek Cebrail'in nefhasıyla ana rahminde oluşup dünyaya gelen İsâ Peygamber, ilâhî kudret ve inayetin yüksek tecellisine mazhar olunca bedenî yapısı ruhî yapısına dönüşerek tamamen ruhlaşmış ve öylece göğe yükseltilmiştir. Bu durumda bedenî ihtiyaçlar, hisler -çok değişik bir mahiyette- dumura uğrar, diğer bir tabirle duraklama devresine girer. Maddenin enerjiye dönüşmesi gibi, beden de ruha dönüşür. Bu hal peygamberlerde zaman zaman meydana gelmiştir, İsâ Peygamber'de ise çok daha belirgindir. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in Mi'racları da böyle bir kanuna bağlı olarak gerçekleşmiştir. Âl-i İmrân sûresinde bu husus detaylı olarak açıklanmış, arzu edenler için hayli malzeme konulmuştur.

6. Allah (celle celaluhu)'nun kudreti bütün kuvvetlerin üstündedir. Varlık âleminde sadece O'nun kudret ve kanunları hükümrandır. Olayları oluş-

turmasında, sebepleri hazırlamasında bildiğimiz ve bilmediğimiz birçok hikmetler ve yararlar gizlenmiştir. Şöyle de diyebiliriz: Sebepleri yaratıp olayları meydana getirdikten sonra da, önce de sebepleri başıboş bırakmaz. Her şey belli ölçülere göre sebeplere bağlı kalır. Sebepler de Allah (celle celaluhu)'nun kudret ve hikmet elinde bulunur. Dilediğinde ilâhî müdahalesini yapıp ara yerden sebepleri kaldırarak mu'cizeler meydana getirir. Çünkü Allah hem Aziz'dir, hem Hakim'dir.

7. Kıyamete yakın İsâ Peygamber ıslahatçı (düzeltici, yoluna koyucu) hüviyette inince, Yahudî ve Hristiyanlar ister-istemez Allah'ın bu yüksek kudretinin tecellisi karşısında İsa (aleyhisselam)'ya inanacaklar ve O'nun rehberliğinde son dinin hak olduğunu öğrenme basiretine erişecekler.

Neden kıyamete yakın Kitap Ehline böyle bir mu'cize gösterilmesine imkân hazırlanmıştır? Bunun cevabı açıktır: İlmi esas kabul edip bütün milletlere gönderilen Kur'ân'ı ve cihan Peygamberi Hazret-i Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'i araştırıp gerçeği bulma zahmetine katlanmayan ilim adamlarını ilmin en çok gelişip doruğuna yükseldiği bir devrede mahcup etme, bu hususta akılla ilmi değil, hisle ilmi birleştirdiklerini ve insanlığın yararına sunulan bu büyük rahmeti, beşerin kalbine ve kafasına yansıtma basireti göstermediklerini kınama hikmetini taşımaktadır. Bunun dışında sayılmayacak kadar esrar ve hikmetleri vardır. Yeri gelince parça parça aksettirilmeye çalışılacaktır.

Ancak şunu hatırlatmamızda yarar var: Kur'ân'ın İsâ Peygamber'le ilgili âyetlerini anlayabilmek için, yine onunla ilgili kırkın üstündeki hadîsleri gözden geçirmek gerekir. Aksi halde sağlıklı bir sonuç elde etmek çok zor olur. Çünkü genellikle hadîsler Kur'ân'ın açıklaması mahiyetindedir.

Kitap Ehlinin İsa'ya İnanması

وَاِنْ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ اِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهٖ قَبْلَ مَوْتِهٖ

"Kitap Ehli'nden hiç kimse yok ki, ölmeden önce O'na imân edecek olmasın."

Bu âyet üzerinde birçok yorumlar yapılmıştır. Müfessirlerin çoğu, "Yahudi ve Hristiyanlar olmak üzere ölen her kişi ölümü anında İsâ Peygamber'in hak peygamber olduğuna inanır, ama ölüm ânı umutsuzluk ânıdır; bu bakımdan imân, umutsuzluk halinde makbul sayılmamıştır." diye-

rek "mevtihi"deki zamirin Ehli Kitap'tan her birine râci' olduğunu belirtmişlerdir. Kanaatimce bu yorum pek isabetli değildir. Çünkü kişiye hiçbir yarar sağlamayan bir imânı sunmanın anlamı yoktur. Müfessirlerden bir kısmı da, "Kıyamete yakın bir zamanda İsâ (aleyhisselam) inince hakikat bütün açıklığıyla anlaşılacak ve o devreye rastlayan Kitap Ehlinden hemen herkes İsa (aleyhisselam)'ın hak peygamber olduğuna ister-istemez inanacaktır. İstemeyerek inananların imânı makbul tutulmayacak ve İsâ (aleyhisselam) kıyamet günü onun aleyhine şehadette bulunacaktır."

Tecelli edecek bu büyük mu'cize karşısında materyalistler, ateistler ve komünistler şaşırıp kalacak, kimi büsbütün küfür ve inadını artıracak, kimi istemeyerek kabul edecek. Yahudiler ise İsa (aleyhisselam)'ın öldürülmediğini anlayacak, Hristiyanlar da O'nun son peygamberle ilgili vermiş olduğu haberleri dikkate almamanın ezikliği içinde bulunacaklar.

Bu ikinci yorum daha isabetlidir. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'den bu hususta nakledilen kırkın üstündeki sahih hadîsler de bizi bu sonuca doğru götürmektedir. Allah daha iyisini bilir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Geçen âyetlerle Yahudîlerin gönderilen peygamberlere karşı inat ve inkârla çıktıkları ve aşırı tutucu olmaları sebebiyle İsâ Peygamber'i öldürmeye kalkıştıkları açıklandı. Sonra İsâ Peygamber'in kesinlikle öldürülmediği, çarmıha gerilmediği belirtilerek Yahudî ve Hristiyanların bu mesele hakkında gerçek bir bilgiye sahip olmadıkları hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Yahudîlerin işledikleri diğer haksızlıklara, insanları Allah yolundan alıkoymalarına, haram kılındığı halde faizle iş görmelerine, başkalarının mallarını haksız bahanelerle yemelerine temas edilerek mü'minler uyarılıyor.

فَبِظُلْمٍ مِنَ الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ طَيِّبَاتٍ أُحِلَّتْ لَهُمْ وَبِصَدِّهِمْ
عَنْ سَبِيلِ اللهِ كَثِيرًا ﴿١٦٠﴾ وَأَخْذِهِمُ الرِّبَا وَقَدْ نُهُوا عَنْهُ وَأَكْلِهِمْ أَمْوَالَ
النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٦١﴾ لٰكِنِ الرَّاسِخُونَ
فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ

وَالْمُقِيمِينَ الصَّلٰوةَ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ۗ اُولٰٓئِكَ سَنُؤْتِيهِمْ اَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٦٢﴾

160-161- Yahudilerden (çoğunun) zulümleri, birçoklarını Allah yolundan alıkoymaları, men'edildikleri halde faiz almaları ve haksız sebeplerle insanların mallarını yemeleri sebebiyle (daha önce) kendilerine helâl kılınan iyi ve temiz şeyleri onlara haram kıldık ve yine onlardan küfür üzere kalanlara elem verici bir azap hazırladık.

162- Ama onlardan ilimde kök salıp derinleşenler, sana indirilene de, senden önce indirilene de inanan, namazı kılan, zekâtı veren, Allah'a ve ahiret gününe imân eden mü'minlere gelince, işte onlara büyük bir ecir (karşılık ve mükâfat) vereceğiz.

Yahudi Irkını Doğru Yola Getirmek

Gerçi doğru yola eriştirmek insanların elinde değildir. O ancak Allah'a hastır. Peygamberler, mürşitler ve olgun ilim adamlarının görevi doğru yolu göstermek, ona yönelmede rehberlik etmektir. Diyebiliriz ki, bu üç sınıf da onları ıslah etmede pek başarılı olamamışlardır. Ancak peygamberlikle hükümdarlığı nefsinde cemedenler müstesna... Yahudîlerin zulüm ve taşkınlığını, insanların mallarını haksız sebeplerle yemelerini ancak bu vasıfta olanlar durdurabilmişlerdir. Musa Peygamber'de de bir bakıma liderlik vasfı vardı. Yani liderlikle peygamberliği kendinde toplamıştı. Davud Peygamber'le, Süleyman Peygamber'de bu iki vasfın bir arada bulunması çok daha belirgin idi. Sadece peygamberlik vasfıyla ortaya çıkan Zekeriya, Yahya ve İsâ Peygamberler bu millete olumlu yönde tesir edememiş, onlara yön vermekte fazla başarı sağlayamamışlardır. Üstelik Yahudi ırkına mensup olanlar kimine işkence etmişler, kimini öldürüp, kimini de ülkeden sürmüşlerdir.

Çünkü bu ırkın karakter ve mayası tamamen dünya saltanatına yönelik bir özellik taşımaktadır. Âhiret kavramından zevk almadıkları gibi, onu düşünmek de istemezler.

Bu yüzden tarihin birçok devirlerinde Allah'a karşı verdikleri sözü bozmuşlar, Musa Peygamber'e, "Müşriklerin tanrıları gibi bize de bir tanrı yapıp meydana getir" demekten çekinmemişlerdir. Nitekim Musa Peygam-

ber'in 40 gün Tûr-i Seyna'da beklemesini fırsat sayarak altından buzağı yapıp tapınmışlardı. Onlara göre, her şeyi maddeyle ölçmek gerekir. Allah'ı da bir cisim olarak görmek istemeleri bunun en açık örneklerinden biridir.

Kur'ân'da bütün bunların ilâhî sınırları aşmak anlamında "zulüm" tabiriyle açıklanması, Yahudîlerin nasıl bir haksızlık ve tuğyan içinde bulunduklarını göstermeye yeter de artar.

İş bununla da kalmayarak birçok insanları Allah yolundan alıkoymaları, âhireti inkâr ederek bu yolu tıkamaya çalışmaları; Tevrat'ta kesinlikle haram kılındığı halde faiz müessesesini işler hale getirmeleri büyük fitnelere yol açmış, hem kendilerine, hem diğer milletlere çok pahalıya mal olmuştur.

Bu sebeple Allah (celle celaluhu) dünyada bir ceza olmak üzere -daha önce kendilerine helâl sayıldığı halde- iyi ve temiz şeylerden bir kısmını onlara haram kılmıştır.

En'am sûresinde bu tahrîm şöyle açıklanır:

"Yahudi (dininden) olanlara da (Tevrat'da) her tırnaklı olan hayvanı haram kıldık. Sığır ve koyunların da sırtlarında veya bağırsaklarında veya kemiğe karışık bulunan yağlar dışında iç yağlarını haram kıldık. Bu, aşırı gidip ilâhi sınırları aşmalarından, insan haklarına el uzatmalarından dolayı onlara verdiğimiz bir cezadır ve elbette biz doğrularızdır."[1]

Âhiretteki cezaları ise, elem verici bir azabın hazırlandığı şeklinde açıklanmıştır.

Tevrat'ta da hayvan içyağlarının haram kılındığına dair altı yerde gereken açıklamaya rastlamaktayız. Daha önce Âl-i İmrân 93. âyetin tefsirinde bu hususa kısmen temas etmiştik. Burada sadece Tevrat'tan bir belgeyi nakletmekle yetineceğiz: "Ve Rab, Musa'ya söyleyip dedi: İsrailoğullarına söyle: Hiçbir yağ, öküz yahut koyun, keçi yağı yemeyeceksiniz."[2]

Tırnaklı Hayvanlarla İç Yağlarının Haram Kılınmasındaki Hikmet

فَبِظُلْمٍ مِنَ الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ طَيِّبَاتٍ أُحِلَّتْ لَهُمْ

"Yahudilerden (çoğunun) zulümleri sebebiyle (daha önce) kendileri-

1 En'am suresi âyet: 146

2 Tevrat/Levililer: 7/22 - S. 104. Kitab-ı Mukaddes Şirketi.

ne helâl kılınan iyi ve temiz şeyleri onlara haram kıldık."

Yahudilerin işleyegeldikleri haksızlıklar sebebiyle dünyevî bir ceza olarak neden tırnaklı hayvanların etiyle iç yağları haram kılınmış da başka yiyecekler değil? Bunun sebep ve hikmetini anlayabilmek için o çağa kadar uzanmak gerekir. Gerçi En'am sûresinde bunun yeteri kadar açıklaması yapılmıştır. Ama yeri gelmişken bunun bazı sebep ve hikmetlerini kısaca açıklamamızda yarar vardır. Önce şunu belirtelim ki hayvanı kökenli organik maddeler, hücre yapımızın temel taşını oluşturmaktadır. Bu gibi organik maddelere protein adı verilmekte ve beslenme için vazgeçilmez birer unsur oldukları bilinmektedir. Çünkü yağ ve şekerlerle birlikte enerji verme işlevinde rol alırlar. Özellikle hayvanı proteinler, insan organizması için büyük önem taşıyan aminoasitler bakımından bitkisel proteinlere göre daha zengindir.

Bu hususu dikkate alarak Yahudilerin o günkü geçim kaynaklarını gözden geçirince daha çok ticaret ve hayvancılıkla uğraştıkları anlaşılır. İbranilerin yurdu olan ve tarihî bir ülke kabul edilen Filistin topraklarının hem ziraate, hem de hayvancılığa elverişli olduğu muhakkaktır. Gereğinden fazla proteinli maddeleri, özellikle et, yağ ve benzeri gıda maddelerini yemek nefsi iyice azdırır, şehveti tahrik eder. Gayretini midesine yönelten insanların çoğu Yaratanına karşı âsi olur. Tarihte bunun birçok örnekleri vardır. Hem onların azgınlığını frenlemek, hem de et, yağ gibi temel gıda maddelerinden onları mahrum bırakmak bir bakıma dünyevî ceza, bir bakıma da ıslâh yollarından biridir.

Ayrıca çok sıcak bir iklimde hayvani yağları, özellikle iç yağları yemenin sağlığı bozacağını da dikkate aldığımızda, bunun da bir bakıma dünyevî ceza, bir bakıma da o insanların ve gelecek olan kuşaklarının sağlığını korumaya yönelik bir tedbîr olacağını düşünebiliriz.

Diğer kuvvetli bir ihtimal de şudur: Beslenme hususunda çok yararlı olan hayvani et ve yağlar, başka hiçbir amaç güdülmeden doğrudan haram kılınıp, Yahudîler, dünyevî bir ceza olarak bu nimetlerden mahrum bırakılmışlardır.

Milletleri Çökerten Dört Günah

فَبِظُلْمٍ مِنَ الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا

"Yahudilerin (çoğunun) zulümleri sebebiyle haram kıldık..."

Milletlerin hem kendilerinden yana, hem insanlıktan yana yararlı bir düzeye gelip uzun süre varlıklarını devam ettirmelerinde daha çok üç şeyin birleşip birbirine destek olmasına ihtiyaç vardır: Akıl, ilim ve din. Neden bu üçü? sorusuna ise şu cevabı vermek mümkündür:

Kâinat insan aklının arzuladığı plâna göre meydana getirilmiş değildir. O halde sadece akıl yoluyla ruhumuzla uyum sağlayacak bir hayat düzeni kurmamız mümkün değildir. Aklın kudretini ortaya koyacak ilme, ilme ve akla yön veren, ışık tutan dine ve dinî ahlâka ihtiyaç vardır.

Buna hayatın sehpası veya üçlü sünneti diyebiliriz. Kur'ân Yahudilerin zaman zaman bu üçlü sünnete uymadıklarını, dikkatleri fazlasıyla çekecek ölçü ve anlamda açıklayarak dört büyük günaha kaydıklarını, bu yüzden zilletten zillete, esaretten esarete uğradıklarını hatırlatıyor. Ayrıca milletleri çökerten dört büyük günahı birkaç yerde tekrarlayarak hafıza ve idrakimizde derin iz bırakmak istiyor.

Dört büyük günahı şöyle sıralayabiliriz:

1. Zulüm - haksızlık,

2. İnsanları Allah yolundan alıkoymak,

3. Faizle iş görmek, onu yaygınlaştırmak,

4. İnsanların mallarını haksız ve bâtıl sebeplerle yemek.

Milletleri Yaşatan İlim Adamları

لٰكِنِ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ

"Ama onlardan ilimde kök salıp derinleşenler haram kıldık..."

Kur'ân ilgili âyetle ilim adamlarına dikkatleri çekmekte, bunların ülkenin temel direkleri ve aydınlatıcı lâmbaları olduklarına işaret etmektedir.

Gerçek ilim adamlarının vasıflarını belirterek inananlara bu hususta kıstası en anlamlı biçimde şöyle sunuyor:

1. Ciddi bir tahsil yapmak,

2. Araştırıcı ruhuna sahip olmak,

3. Bıkmadan yorulmadan ilim doğrultusunda ilerlemek,

4. İlimde kök salıp derinleşmek,

5. İlmin bir yüzünü dünyaya, diğer yüzünü âhirete çevirmesini bilmek ve inanmak,

6. İlmi hem insan zekâsını, hem de ruhunu geliştirme hizmetine sevketmek,

7. Dünya ile âhiret, beden ile ruh, insan ile bağlı bulunduğu hayat kanunu arasında uyum sağlamaya yöneltmek.

Bütün bu vasıflar fizikle metafizik arasında uyumlu bir denge sağlar. İnsan ile Yaratanı arasındaki engelleri kaldırır. Aklın dünya ile âhiret meselelerini derinlemesine kavramaya yetmediğini öğretir. Dinin lüzumunu bütün safiyetiyle belirgin hale getirir.

İşte bu ölçüdeki ilim adamlarıdır ki, ülkeleri kalkındırır, faziletli kuşakların hayat sahnesine çıkmasını hızlandırır, Allah korkusunu bütün sevgi ve haşmetiyle kalplere ve dimağlara yerleştirirler. Milleti uzun ömürlü, dayamklı ve ahenkli düzeyde tutarlar. Hakiki medeniyetin temelini en sağlam biçimde oluştururlar. İnsanca yaşamanın bütün yollarını açarlar. Geleceğin çok umut verici olduğunu kanıtlarlar.

Bunun için Kur'ân sadece zekâları geliştiren tek yönlü bir ilmi ve ilim adamını övmüyor. Nitekim bu seviyede olan Yahudi ırkında bazı ilim adamlarının, din olarak İslâmiyet'i seçtikleri bir gerçektir.

Sonra da Yahudilerden bilgi ve ilgisini hakikati bulup seçmeye çeviren mü'minler şu altı esastan dördüne inandıkları ve ikisini imanlarının gereği olarak uyguladıkları için iki büyük mükâfatla müjdelenmişlerdir: Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e indirilen vahye ve kitaba, O'ndan önce indirilen vahye ve kitaplara, Allah'a ve ahiret gününe, Allah (celle celaluhu)'nun belirlediği anlamda inanırlar ve namaz kılıp zekât verirler.

İşte ilmin rehberliğinde semavî dinlerin birleştiği esaslarda birleşen ve böylece sürtüşme, tartışma, kin ve düşmanlığın Allah (celle celaluhu)'nun indirdiği hiçbir dinde yeri olmadığını ilân eden âlimler her devirde yaşadıkları muhit ve çevrelerine ışık tutup rahmet olmuşlardır. Kur'ân-ı Kerîm'de sık sık övülen ilim adamları ancak bu kıratta olanlardır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle zaman zaman insanlığı tedirgin eden Yahudî

ırkının haksızlıkları, taşkınlıkları, başkalarının mallarını bâtıl sebeplerle yemeleri, her şeyin maddeyle ölçülmesine yol açan, yardımlaşma ve dayanışma ruhunu öldüren faizi yaygınlaştırmaları söz konusu edildi ve bu açıdan hareketle mü'minler uyarıldı. Sonra gerçek ilim adamlarının vasıfları belirtildi. Ülkelerin kurtulmasının hakikati arayan ilim adamlarının yetiştirilmesiyle selâmete erişeceğine işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle tekrar Yahudilerin geçmişte olduğu gibi, hakkın ve faziletin karşısında durdukları, son peygamberin rahmet meşalesini söndürmek babında üstün gayret ve akla gelmedik entrikalar çevirdikleri açıklanıyor. İstek ve iddialarında samimi ve ciddi olmadıklarını isbat sadedinde geçmiş peygamberlere indirilen vahyin anlam ve kapsamı üzerinde duruluyor. Sonra da peygamberlerin gönderilmesinin asıl amacı belirtiliyor.

إِنَّآ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ كَمَآ أَوْحَيْنَآ إِلَىٰ نُوحٍ وَالنَّبِيِّـۧنَ مِنۢ بَعْدِهِۦ ۚ وَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰٓ
إِبْرَٰهِيمَ وَإِسْمَٰعِيلَ وَإِسْحَٰقَ وَيَعْقُوبَ وَٱلْأَسْبَاطِ وَعِيسَىٰ وَأَيُّوبَ وَيُونُسَ
وَهَٰرُونَ وَسُلَيْمَٰنَ ۚ وَءَاتَيْنَا دَاوُۥدَ زَبُورًا ﴿١٦٣﴾ وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنَٰهُمْ عَلَيْكَ
مِن قَبْلُ وَرُسُلًا لَّمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ ۚ وَكَلَّمَ ٱللَّهُ مُوسَىٰ تَكْلِيمًا ۚ ﴿١٦٤﴾ رُّسُلًا
مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى ٱللَّهِ حُجَّةٌۢ بَعْدَ ٱلرُّسُلِ ۚ وَكَانَ ٱللَّهُ
عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٦٥﴾ لَّٰكِنِ ٱللَّهُ يَشْهَدُ بِمَآ أَنزَلَ إِلَيْكَ أَنزَلَهُۥ بِعِلْمِهِۦ ۖ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ
يَشْهَدُونَ ۚ وَكَفَىٰ بِٱللَّهِ شَهِيدًا ﴿١٦٦﴾

163- Şüphesiz ki biz Nuh'a, ondan sonraki peygamberlere, İbrahim'e, İsmail'e, İshâk'a, Yakub'a, O'nun evlât ve torunlarına; İsa'ya, Eyyûb'a, Yûnus'a, Harun'a ve Süleyman'a vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik. Davud'a da Zebur'u verdik.

164- Hem daha önce kıssalarını sana haber verdiğimiz peygamberlerle, kıssalarını haber vermediğimiz peygamberlere (vahyettiğimiz gibi) ve Allah Musa'ya seslenip konuştu(ğu gibi sana da vahiy indirdik).

165- Peygamberlerden sonra insanların Allah'a karşı (itiraz yollu) bir

delilleri olmasın diye peygamberleri rahmet müjdecileri, azap tehlikesine karşı uyarıcılar (olarak gönderdik). Allah çok üstündür, çok güçlüdür; yegâne hikmet sahibidir.

166- Ama Allah, sana indirdiğiyle şahitlik eder ki, onu kendi ilmiyle indirmiştir; melekler de şahitlik ederler. Şahit olarak Allah yeter.

İNİŞ SEBEBİ

İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki: Yahudî bilginlerinden iki kişi Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e gelerek: "Biz Musa Peygamber'den sonra Allah'ın herhangi bir kimseye vahiy indirdiğini bilmiyoruz." dediler. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[1]

İLGİLİ HADİS

Büyük sahabi Ebu Zer (radıyallahu anh) ile Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz arasında geçen konuşma:

- Ey Allah'ın Peygamberi! Bugüne kadar kaç peygamber gelmiştir?

- **124.000 (yüz yirmi dört bin).**

- Bunun kaç tanesi rasuldür?

- **313 tanesi.**

- Peygamberlerin ilki kimdir?

- **Âdem.**

- Âdem nebiy-i mürsel midir?

- **"Evet, Allah O'nu kendi eliyle yarattıktan sonra kendi ruhundan O'na üfledi. Peygamberlerin dört tanesi Süryanîdir: Âdem, Şit, Nuh ve Ahnuh (İdris). İlk önce kalem ile yazı yazan İdris Peygamberdir. Onlardan dört tanesi Araptır: Hud, Salih, Şuayb ve senin peygamberin (ben). İsrail oğullarından ilk peygamber Musa, son peygamber İsa'dır. Peygamberlerin ilki Âdem, sonu senin peygamberindir."**[2]

Bu konuda İmam Kurtubî diyor ki: "Bu mesele hakkında rivayet edi-

1 Lübabu't-Te'vîl-İbn Kesîr-İbn Cerîr

2 İbn Ebî Hatim bu hadîsi el-Enva' ve't-Tekasim adlı kitabında rivayet etmiş ve sahih ol-duğunu belirtmiştir. İbn Cevzî ise el-Mevzuat adlı eserinde bunu mevzu' hadîslerden saymıştır. Cerh ve Ta'dil üstadları da bu hadis üzerinde yeterince durmuş, zayıf olduğunu belirtmişlerdir.

len hadîslerin en sahihi, Ebu Zerr'in rivayetidir. Nitekim bu hadîsi el-Acurri ile Ebu Hatim el-Bastî Müsned-i sahihte tahrîc etmişlerdir."

Vahyin Anlamı

إِنَّآ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ كَمَآ أَوْحَيْنَآ إِلَىٰ نُوحٍ

"Şüphesiz ki biz Nuh'a vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik."

Vahiy, sözlük olarak ilham, işaret, gizli söz, fısıltı, risâlet ve kitabet anlamlarına gelir. Râğıb el-Isfehanî'ye göre, vahyin asıl sözlük mânası, "sür'atli işaret" demektir. İşaret ise birçok şeylerle yapılabilir. İmam Zeccac, Evha'nın masdarı olan İhâ'yı gizli şekilde bildirme anlamında belirlemiştir. Havarilere, Musa'nın anasına yapılan vahiy, ilham anlamındadır. Bal arılarına yapılan vahiy de içgüdülerini harekete geçirip yön verme ilhamıdır.

Peygamberlere yapılan vahiy ise, bunlardan çok farklı ve ayrıdır: Ya meleğin kalbe ilkasıyla ya da Allah kelâmının surette tecelli edip doğrudan kalbe seslenişiyle gerçekleşir. Peygamber her iki durumda da kalp kulağıyla söylenenleri işitir. İlham ise sadece kalbde bir doğuş şeklinde tecelli eder; tıpkı açlık, susuzluk, üzüntü ve sevinç duyulduğu gibi.

On iki Peygamber

وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ مِن قَبْلُ وَرُسُلًا لَّمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ

"Hem daha önce kıssalarını sana haber verdiğimiz peygamberlerle, kıssalarını haber vermediğimiz Peygamberlere..."

İlgili âyetlerde Musa Peygamber'in dışında 12 peygamberin daha ismi anılmıştır. Onların hepsine de vahiy inmiş, kimine sahife ve şeriat verilmiştir; ama Musa (aleyhisselam) dışında hiç birine yazılı kitap indirilmemiştir.

Bir peygamberin peygamberliğini belgeleyen kıstas, yazılı kitap olsaydı, Yahudi bilginlerinin Musa Peygamberler'in dışında diğer bütün peygamberleri inkâr etmeleri gerekirdi. Çünkü onların hiç birine yazılı kitap inmemiştir. Halbuki ismi geçen peygamberlerin çoğuna inanır ve risâletini kabul ederler. O halde son peygamber Hazret-i Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e karşı takındıkları tavır ve yönelttikleri soru ve teklifte ciddiyet ve samimiyet yoktur. İsmi geçen dizide Musa Peygamber'in adının anılmaması, ya Yahudilerin iddia edip sandığı gibi Tevrat'ın ona yazılı levhalar halinde indiğine işarettir ya da hakikaten Tevrat'ın bu ölçüde in-

diğine delildir. Ama her iki durumda da kesinlik söz konusu değildir.

Sadece 12 peygamberin anılmasıyla burada yetinilmesinin sebep ve hikmeti ne olabilir? Burada Nuh Peygamber'in ilk mürsel olduğuna işaret vardır, diyenler olmuştur. Kuvvetli ihtimal bu olmakla beraber tufan olayıyla iç içe bulunması, isminin hem Tevrat, hem Kur'ân'da geçmesine neden olmuştur. Ayrıca Nuh'la İbrahim Peygamber arasında birçok peygamberlerin gelip geçtiği haber veriliyor. Sonra başta İbrahim (aleyhisselam) ve ahfadı olmak üzere İsrâiloğulları'yla diğer bazı ümmetlere gönderilen peygamberlerin kronolojik bir sıra dikkate alınmaksızın isimlerinden söz edilmesi, bunların hepsinin de ünlü peygamberler olduğu, her birinden birkaç hatıra kaldığı içindir. Diğer kabile ve milletlere gönderilen birçok peygamberlerden kalan bir eser, bir hatıra olmadığı ve sayıları da binleri aştığı için isimlerinden söz edilmesinin bir yarar sağlamayacağı gayet açıktır. Zaten bir sonraki âyetle bu hususa işaret edilerek kıssaları bildirilen ve bildirilmeyen peygamberler deniliyor.

Özetleyecek olursak: Kur'ân'ın bu bölümünde, Orta Asya'da gelip geçen ama isim bırakıp meşhur olan peygamberleri anmakla yetinilmiştir. Amaç, Yahudilerin yazılı bir kitap inmediği halde çoğunu peygamber kabul ettiklerini, son peygambere de yazılı kitap inmemiştir ama onu kabul etmediklerini ortaya koymak; böylece Yahudî bilginlerinin Hazret-i Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in risâleti hakkında samimi olmadıklarını, kılıçla hakkından gelemeyeceklerini anladıkları için gayr-i ciddi meseleler ortaya atıp O'nun itibarını düşürmek gayretinde bulunduklarını kabile ve milletlerin gözleri önüne sermek ve sağduyularını harekete geçirmektir.

Niçin Peygamber Gönderilmiştir?

رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ

"Peygamberlerden sonra insanların Allah'a karşı (itiraz yollu) bir delilleri olmasın diye peygamberleri rahmet müjdecileri, azap tehlikesine karşı uyarıcılar olarak gönderdik".

İnsan aklı, fizik ve fizikötesi bütün hakikatleri anlayıp çözmeye yeterli değildir. Aklın yolu, deney ve gözlemdir. O halde sınırlıdır. Gerçek bu olunca ve aklımız fizik âleminin tamamını bile çözüp anlamaya güç getiremeyince, metafiziği nasıl anlayabilir? Akıl ilimle birleşip asırlardır durmadan çalıştığı

halde henüz dünyamızın esrarını bile yeterince çözememiştir. Güneşteki tükenmez enerji hakkında bile tam ve kesin bir bilgiye sahip sayılmaz.

Kur'ân'da bu hususa işaret edilerek peygamberlerin rahmet ve saadet müjdecileri oldukları, kötü yolda yürümenin felâket doğuracağı ve elim bir azaba sebep olacağı hakkında uyarıcı bulundukları hatırlatılıyor.

Peygamberlerin asıl görevleri iki ana maddede özetlenmiştir:

1. Allah (celle celaluhu)'ı tanıtmak ve O'nun sonsuz rahmetini müjdelemek.

2. Küfrün felâkete kapı açtığını hatırlatıp uyanda bulunmak.

Birincisi, Allah (celle celaluhu)'yu, O'nun kudret ve azametini, kâinatta câri olan ve şaşmadan hedefine doğru yol alan kanunlarını; Allah'ın canlılara karşı olan geniş rahmetini, insanların ebedî saadete aday olarak yaratıldıklarını, sonu gelmeyen mutluluk yurdunu, insan ruhunun yüceliğini, insan denilen ve akıllara durgunluk veren ilâhî sanatın yaratanın varlığına kâfi delil bulunduğunu içerir.

İkincisi, melekle hayvan arasında yaratılıp her ikisiyle de ilgili sıfatları kendinde taşıyan insanın çetin bir mücadeleyle yüz yüze bulunduğunu karşıt kuvvetlerin durmadan çarpıştığı bir alana ayak bastığını; yaratılışının gayesinden uzaklaştığı takdirde kendini basamak basamak aşağı âleme doğru düşüreceğini, gayeyi idrak edip hayat kanununa uyduğu takdirde kendinden yukarı âleme doğru yükseleceğini, bu mânayla sorumluluk duygusunun kalplere ve vicdanlara yerleşmesini, ilâhî adaletin gereği olan hesaba çekilmeyi ve yaptıklarından sorulmayı, Cennet ve Cehennem'e, bunların taşıdığı hikmeti içerir.

Böylece her peygamber bu iki asıl görevi ve taşıdığı yüksek mânayı en sağlam vasıta olarak akla sunar, ona ışık tutmaya çalışır.

Ama bütün bunlar neye? Bu sorunun cevabını Kur'ân vermiştir: Âdemoğlunun itirazlarına kapı açmamak, mazeretlerinin geçerli olmadığını belirlemek içindir. O nedenle her millete ve kabileye bir peygamber gönderilmiştir.

"Ve biz peygamber göndermedikçe azap ediciler değiliz."[1] âyetiyle bu uçsuz bucaksız âlemde insanoğlunun aklıyla baş başa bırakılmadığı hatır-

1 İsrâ Suresi: 15

latılıyor. Eski çağlarda dünya ve kıtalar tamamen keşfedilmediği, bugünkü seri vasıtalar, yayın organları bulunmadığı için her millet ve kabileye bir müjdeci ve uyarıcı peygamber gönderilmiştir. Bu son peygamber gönderilinceye kadar böyle devam etmiştir. Ondan sonra bütün milletlere ve kabilelere bir tek peygamber gönderilmesinin yeterli olduğu bir çağa girilmiş ve öyle yapılmıştır.

Bugün hâlâ mağaralarda, medeniyetten uzak köşelerde yaşıyan kabile ve topluluklar varsa ve bunların da peygamber ve kitaptan haberleri yoksa o halde sadece aklın normal anlamda erişebildiği hususlardan sorumlu tutulacaklar ve kendilerine başkaca bir azap verilmeyecektir. Çünkü Allah yegâne hikmet sahibidir. Peygamber göndermedikçe azap da etmez. Maksat, insanlara azap etmek değil, onları sonsuz bir saadete eriştirmenin yollarını göstermektir. Allah'ın değişmeyen sünnetlerinden biri de, her şeyi lâyık olduğu ölçüde ve bağlı bulunduğu hayat kanununa göre düzene koymaktır. Cansızlar âlemi buna ister istemez uymuşlardır. Canlılar âleminden daha çok insan unsuru söz konusudur. Allah ise çok üstündür ve yegâne hikmet sahibidir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Geçen âyetlerle daha çok Yahudi bilginlerinin inat ve inkârı üzerinde duruldu, son peygamber hakkında hiçbir zaman ciddi ve samimi olmadıkları anlatıldı. Peygamber ve kitap hakkında sağlam bir bilgi ve kıstasa sahip bulunmadıklarına işaret edilerek bu arada ün yapmış birkaç peygamberin durumu misal olarak gösterildi. Sonra Peygamberlerin gönderilmesinin sebep ve hikmeti açıklandı. Aşağıdaki âyetlerle daha çok genel anlamda inkâra sapıp insanları Allah yolundan alıkoyan materyalist ve ateistlerin tutumuna dikkatler çekiliyor. Materyalist bir felsefeyle insan beynini yıkayanların kolay kolay doğru yola gelmeyecekleri belirtiliyor. Böylelerinin bağışlanmayacağına dokunularak hayatı devam ettirme ve denge sağlama kanunu ve bir de insan ruhunun yüceliği dikkate alınarak ciddi bir eğitime ihtiyaç bulunduğuna işaret ediliyor.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ قَدْ ضَلُّوا ضَلَالًا بَعِيدًا ﴿١١٧﴾ إِنَّ
الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا لَمْ يَكُنِ اللَّهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقًا ﴿١١٨﴾ إِلَّا

طَرِيقَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ۚ وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ﴿١٦٩﴾ يَا أَيُّهَا النَّاسُ
قَدْ جَاءَكُمُ الرَّسُولُ بِالْحَقِّ مِن رَّبِّكُمْ فَآمِنُوا خَيْرًا لَّكُمْ ۚ وَإِن تَكْفُرُوا فَإِنَّ لِلَّهِ
مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٧٠﴾

167- Doğrusu onlar ki inkâra sapıp (insanları) Allah yolundan alıkoyanlar (doğru yoldan) uzak bir sapıklıkla sapmışlardır.

168-169- Şüphesiz ki inkâr edip küfre saplanıp kalanları ve haksızlıkta bulunanları Allah bağışlayacak değildir; onları Cehennem yolundan başka bir yola iletici de değildir. Orada ebediyen kalıcılardır. Bu da Allah'a göre pek kolaydır.

170- Ey insanlar! Rabbinizden size hak (din) ile bir peygamber geldi; imân ederseniz sizin için hayırlı olur. İnkâra saparsanız (bilmiş olun ki) göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Allah her şeyi bilendir, yegâne hikmet sahibidir.

İNİŞ SEBEBİ

İnanmak isteyen putperestler, Yahudilere başvurup Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in geleceğine ait Tevrat'ta bir kayıt bulunup bulunmadığını sordular. Yahudî bilginleri hakkı gizleyerek: "Biz kendi kitabımızda onun sıfatını bulamadık." diye cevap verdiler ve gelecek olan peygamberin herhalde Harun ya da Davud ahfadından olması gerektiğini iddia ettiler. Bu sebeple yukarıdaki âyetler indi.[1]

Haktan Sapmanın En Katmerlisi

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا لَمْ يَكُنِ اللَّهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقًا

"Şüphesiz ki inkâr edip küfre saplanıp kalanları ve haksızlıkta bulunanları Allah bağışlayacak değildir."

Küfür ve inkârın bazen sebebi bilgisizlik ve idraksizliktir. Kişi, materyalist bir felsefenin tesir alanına girmeyecek bilgi ve kültüre sahip değilse, bu takdirde o, iki karşıt görüş ve inanış arasında bulunuyor demektir.

1 İbn Cerîr Taberî

Hangisi erken davranırsa, kişinin manevî boşluğunu o doldurma şansına sahiptir. İnkarcıların beyin yıkama metoduyla kısa zamanda kişi silik hale getirilmekte ve katı bir inkâr çemberi içine sokulmaktadır. Ciddi bir bilgi ve görgüsü bulunmadığı için hem çevresine pek tesir edemez, hem de kendisi bu çemberden kolay kolay kurtulamaz.

Bazen de küfür ve inkârın sebebi, eğitim sisteminin tek yanlı çalışması olarak gösterilebilir. Zekâları geliştirmek, fakat ruhu ve vicdanı ihmal etmek insanı dengesizliğe sürükler. Böylesine tek yönlü bir eğitim maddeci yetiştirmekle kalmaz, bir de dinin lüzumsuzluğunu aşılar. Dinin ilâhî bir nizam olmayıp korku ve endişe sonucu kendiliğinden ortaya çıktığını, bazı ilkel toplulukların bu tür davranışlarını örnek vermek suretiyle ispata çalışır.

Böyle bir ortamda yetişen kuşak inkâr içinde bocalamakla kalmayıp çevrelerine de aynı şeyleri telkinde bulunup tesir etmeyi bir görev sayarlar. Neticede sözü edilen sistem, toplum yapısında karşıt görüşlerin doğup gelişmesine neden olur ve ardı-arkası kesilmeyen huzursuzluklar doğurur.

Kur'ân bunu haktan sapmanın en katmerli şekli olarak vasıflandırıyor. Çünkü bu düzeye gelen materyalist ve ateistlerin dönüş yapması -çoğu zaman- imkânsızdır. Meğerki Allah (celle celaluhu)'nun hidâyet ve inayeti tecelli etmiş ola.

Bu nedenle de insan ruhunu, vicdanını ve içindeki Allah fikrini tahribe çalışan zalimleri Allah bağışlamayacağını haber veriyor. Çünkü bağışlanmaya ancak dönüş yapıp tevbe edenler lâyıktır.

Peygamber Sadece Hakkı Temsil Eder

يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمُ الرَّسُولُ بِالْحَقِّ

"Ey insanlar! Rabbinizden size hak (din) ile bir Peygamber geldi."

Peygamber ilâhî bilgiyle donatılmıştır, aynı zamanda bu bilgiyi yeri geldikçe insanlara tebliğ ile görevlidir. Bu bakımdan o yalnız hakkı söyler ve onu savunur. Tahrip edilen ruhî yapıyı tamire çalışır, kalbleri ve kafaları aydınlatmakla meşgul olur. Küfrün, inkârın ve cehaletin elinde sadece bir avuç gübre olacağına ve bunun ötesinde mutluluk, hayat ve hesap diye bir şeyin olmadığına inandırılan ve bu yüzden dengesizliğe itilen insanların bu bataklıktan kurtarılma görevi de peygambere verilmiştir. Onun için toplumun, peygamber irşadına olan ihtiyacı, herhalde suya ve havaya olan

ihtiyacından daha az değildir.

Kur'ân'da bu gerçek dile getirilip onlara şöyle sesleniliyor: "Rabbinizden size hak (din) ile bir peygamber geldi."

Çünkü ancak peygamberin getirdiği iksirle kalpleri maddeciliğin ezici tokmağından kurtarmak mümkün olabilir. Maddecilikte umudun en küçük bir aydınlığı yoktur. Peygamberin getirdiği kutsal âlemin havasında umudun bütün ferahlatıcı unsurları mevcuttur.

Mülk Allah'ındır

وَإِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ

"İnkâra saparsanız (bilmiş olun ki) göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır."

Kâinatı yaratıp belli kanunlarla ve değişmeyen bir sünnetle idare eden Allah (celle celaluhu), hiçbir şeyi başıboş bırakmamış, her şeyi kendine has bir amaca yöneltmiştir. Her canlı türü için ayrı bir hayat kanunu koymuş ve böylece en ince hesaplara dayalı ilâhî plânını sergilemiştir. Bu manayla mülk Allah'ındır. O her şeyden doygundur. Ne meleklerin sekmeden emre uymalarına, ne insanların imân ve ibâdetine ihtiyacı vardır. Koyduğu düzene uymak bizim hayrımıza ve yararımıza, uymamak mutlak surette zararımızadır. Çünkü hayır, iyilik, helâl ve haram nisbî ve izafîdir.

İlgili âyetlerle bu hakikate parmak basılarak:

"İnkâra saparsanız (bilmiş olun ki) göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır." buyuruluyor.

Peygamberin elindeki Kur'ân, cehaletin en koyu devresinde inmiş, ilim henüz emekleme çağına gelmeden önce, o ilmî esasları getirip insan aklına seslenmiştir. Aradan 14 asır geçmesine, ilmî alanda bu kadar gelişme ve buluşlar elde edilmesine rağmen, ilim hep Kur'ân'ı doğrulamış, hep onu tasdik etmiştir. Getirdiği hukuk sistemi her zaman kaynak kabul edilmiştir. Sunduğu aile nizamına henüz erişilememiştir. Yıldızlar, Ay ve Güneş hakkında verdiği ana fikirler bugüne kadar tazeliğini kaybetmemiştir. Okyanuslardaki golfstrimlere dikkatleri çekmesi, salıverilen iki denizin birbirinin sınırını aşmaması, ayın güneşten ışık alıp yansıtmasından söz etmesi, onun Allah'tan indiğine başlıca kanıtlardır. İnsan hayatıyla bu ka-

dar yakından ilgili bulunan semavî bir kitabı okuma külfetine katlanmayan ve hiçbir araştırma zahmetine girmeyen okumuşlara ne demeli? Çünkü insanları saplandıkları fikir akımından, bağlandığı ideolojiden kurtarmak, bir şeye inandırmaktan çok daha zordur. Kalplere hakikat ışığını yansıtan ise Allah'tır. Son yıllarda Fransa'da sosyalizmin beyni sayılan ilim adamlarının Kur'ân'a inanıp İslâm'a girmeleri, bu ışığın tecellisiyle olmuştur.

AYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Geçen âyetlerle Yahudî ve Hristiyanların tevhîd doğrultusunda genel esas kabul edilen bütün peygamberlere ve kitaplara imân hususunda yanlış bir yola saptıkları, bilhassa son peygamberi ve kitabı kabule yanaşmadıkları, bu yüzden hayli haksızlıklar işledikleri, ilim ve gerçek dışı bir takım iddialarla ortaya çıktıkları belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle Kitap Ehlinin sadece tevhîd doğrultusundaki akideye ters düşmekle kalmadıkları, aynı zamanda kendi dinlerinde sınırı aşıp ölçüyü kaçırdıkları açıklanıyor. Yahudilerin Tevrat'ın hükümlerini değiştirdikleri, haram kılınan şeyleri helâl saydıkları, son peygamberle ilgili belgeleri ya değiştirip ya da yanlış yorumladıkları bildiriliyor; Hristiyanların ise, İsâ Peygamber'e Allah'ın hulul ettiğini, o bakımdan Allah'ın oğlu bulunduğunu iddia ettiklerine atıf yapılıyor. Sonra da İsâ Mesih'in Allah'a kul olmaktan çekinmeyeceği, ifade ediliyor ve bu hususta büyüklük taslayıp hakka secde etmeyenlerin elem verici bir azap ile azap edilecekleri haber veriliyor.

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ وَلَا تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ ۚ إِنَّمَا الْمَسِيحُ
عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ اللَّهِ وَكَلِمَتُهُ ۚ أَلْقَاهَا إِلَىٰ مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ ۖ فَآمِنُوا بِاللَّهِ
وَرُسُلِهِ ۚ وَلَا تَقُولُوا ثَلَاثَةٌ ۚ انْتَهُوا خَيْرًا لَكُمْ ۚ إِنَّمَا اللَّهُ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ ۖ سُبْحَانَهُ أَنْ يَكُونَ لَهُ
وَلَدٌ ۘ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلًا ﴿١٧١﴾ لَنْ يَسْتَنْكِفَ
الْمَسِيحُ أَنْ يَكُونَ عَبْدًا لِلَّهِ وَلَا الْمَلَائِكَةُ الْمُقَرَّبُونَ ۚ وَمَنْ يَسْتَنْكِفْ عَنْ عِبَادَتِهِ
وَيَسْتَكْبِرْ فَسَيَحْشُرُهُمْ إِلَيْهِ جَمِيعًا ﴿١٧٢﴾ فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
فَيُوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمْ وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهِ ۚ وَأَمَّا الَّذِينَ اسْتَنْكَفُوا وَاسْتَكْبَرُوا

فَيُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ۙ وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿١٧٣﴾

171- Ey Kitap Ehli! Dininizde sınırı aşmayın, ölçüyü kaçırıp aşırı gitmeyin. Allah'a karşı ancak hakkı söyleyin. Meryem oğlu Mesih İsâ, ancak Allah'ın Peygamberi, Meryem'e ilka ettiği kelimesi ve Allah'tan (gelme) bir ruhtur. O halde Allah'a ve peygamberlerine imân edin de (Tanrı) üçtür, demeyin, bundan vazgeçin, sizin için hayırlı olur. Allah ancak bir tek ilâhtır; çocuğu olmaktan pâk ve münezzehtir ve yücedir. Göklerde olanlar, yerde olanlar O'nundur. Vekîl olarak Allah yeter.

172- Mesîh de, en yakın melekler de Allah'a kul olmaktan çekinmezler. Kim O'na kulluktan çekinir de büyüklük taslarsa (unutmasın ki), Allah hepsini (kabirlerinden kaldırıp) huzurunda bir araya getirerek toplayacaktır.

173- Artık imân edip iyi-yararlı amellerde bulunanların mükâfatlarını noksansız ödeyecek ve bir de kendi fazl-u kereminden onlara fazlasını verecektir. (Kulluktan) çekinip büyüklük taslayanlara gelince: Onları elem verici bir azapla azaplandıracak ve onlar kendilerine Allah'tan başka ne bir dost ve sahip, ne de bir yardımcı bulamayacaklardır.

İNİŞ SEBEBİ

Kitap Ehlinden Yahudî ve Hristiyanlar, İsâ Peygamber hakkında ölçüyü kaçırdılar; biri tefrîte (ortalamanın çok altına) düştüler, diğeri ifrata (ortalamanın çok üstüne) taşıp, sınırı aştılar. Yahudiler, İsa'nın zinadan meydana geldiğini iddia ederek O'nu öldürdüklerini övünerek söylerken, Hristiyanlar İsa'yı Allah'ın oğlu ve yeryüzünde Allah'ın hülûl ettiği ilâhî vücut diye tanımaya ve tanıtmaya çalıştılar. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[1]

Diğer bir rivayet:

Hristiyanlardan bir grup, "İsâ Allah'ın oğludur" diye tutturdular. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.

Kelbî diyor ki:

"Necran kabilesinden bir heyet Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e gelerek dediler ki: "Ya Muhammed! Sen bizim sahip ve efendimizi

1 Lübabu't-Te'vîl/Alaeddin Ali

kötülüyormuşsun?" Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) onlara: **"Sizin sahibiniz kimdir?"** diye sorunca, "İsa'dır." diye cevap verdiler. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem), **"O'nun hakkında neler söylemişim?"** diye ilâve edince de onlar: "Sen O'nun için Allah'ın kulu ve peygamberi diyormuşsun." diyerek cevaplandırdılar. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz onlara:

"Allah'a kul olmak herhalde İsâ için bir kusur ve ayıp olmasa gerek." buyurdu. Onlar, "Hayır, O'nun hakkında böyle söylemek bir kusur sayılır." diyerek iddialarını tekrarladılar. Bu sebeple yukarıdaki âyetler indi.[1]

İLGİLİ HADÎSLER

"Kim bir olan Allah'tan başka ilâh olmadığına, ortağı bulunmadığına; Muhammed'in de Allah'ın kulu ve peygamberi, İsa'nın da Allah'ın kulu ve peygamberi, Meryem'e ilka ettiği kelimesi ve kendi katından gelme bir ruh olduğuna şehadette bulunur; Cennet ve Cehennem'in hak olduğunu kabul ederse, -üzerinde bulunduğu ameline göre- Allah onu Cennet'e koyar."[2]

"Hristiyanların Meryem oğlu İsa'yı aşırı derecede övdükleri gibi beni övmeyin. Çünkü ben de ancak bir kulum. Benim için "O, Allah'ın kulu ve peygamberidir." deyin."[3]

Büyük sahabi Enes bin Mâlik anlatıyor:

Bir adam Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e gelerek: "Ey Muhammed, ey efendimiz ve büyüğümüz! Ey Efendimiz'in oğlu! Ey en hayırlımız ve en hayırlımızın oğlu!" diye seslendi.

Çok alçak gönüllü olan Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bu sözlerden pek hoşlanmadı. Hepimize dönerek şöyle buyurdu:

"Ey insanlar! Sözlerinize dikkat edin, şeytan sizi şaşırtıp (başka bir yana) sürükleyip götürmesin. Ben Abdullah'ın oğlu ve Allah'ın kulu ve peygamberi Muhammed'im. Yemin ederim ki Allah'ın beni indirdiği makamın üstünde bir makama yükseltmenizden hiç hoşlanmam."[4]

---

1 Esbab-ı Nüzul/Nisaburî - Lübabu't-Te'vîl/Alaeddin Ali

2 Buharî/İmân: 17, Tevhîd: 5, Enbiya: 1 - Müslim/İmân: 1, 34, 36, 44, 47, 52, 53, 54

3 Buharî/Enbiya: 48 - Darimî/Rikak: 68 - Ahmed: 1/23, 24, 47, 55, 60

4 Ebu Dâvud/Edeb: 9 - Ahmed: 3/153, 241-4/25

Dinde Sınırı Aşmamak

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ

"Ey Kitap Ehli! Dininizde sınırı aşmayın, haddi aşıp aşırı gitmeyin."

Hak dinler insan aklının eseri olmadığı gibi, sosyal yapının gereğince kendiliğinden oluşup vücut bulan bir tabu'lar zinciri de değildir. O tamamen sosyal hayatın gelişmesi, mevcut şartların dikkate alınması doğrultusunda Allah tarafından gönderilen hayat düzenidir. Dünya ile âhiret, fizikle metafizik arasında en sağlam geçiş köprüsüdür. O halde hak dinin indirildiği gibi korunması, korunduğu gibi yaşanması ve amel edilmesi gerekir. Hiç kimsenin hak dinde tasarrufa yetkisi yoktur. Onda noksanlık yapmak nasıl caiz değilse, fazlalık yapmak da caiz değildir. Her iki durumda da aslından uzaklaşma felâketiyle başbaşa kalır.

Kur'ân'da yukarıdaki âyetlerle, Yahudî ve Hristiyanların kendi dinlerinde ilâhî sınırı aşmaları kınanmakta ve konuya dikkatler çekilerek mü'minler uyarılmaktadır. Hazret-i Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in insan psikolojisini en iyi bilen bir elçi olarak, **"Hristiyanların Meryem oğlu İsa'yı aşırı derecede övdükleri gibi beni övmeyin"** diye tenbihte bulunması elbetteki çok anlamlıdır.

Hristiyanların İsâ için "Allah'ın oğlu" demeleri, çok aşırı ve de küfrü gerektiren bir övgüdür. Allah'a babalık nisbet etmek, dinde sınırı aşmanın en kötüsü sayılır.

Yuhanna İncil'inde:

"Bana imân edin, ben Babadanım, Baba da bendendir. Hiç değilse o işlerden dolayı imân edin."[1]

"Benim ismimle her ne dilerseniz, onu yapacağım; ta ki Baba oğulda ta'zîz olunsun."[2]

Bu cümleler elbetteki hakiki İncil'de geçen sözlerin aynı değildir. Çünkü İncil'in İsa'nın göğe yükseltilmesinden 40-80 yıl sonra toplanıp yazıldığı bilinmektedir. Bazı batılı tarihçi ve araştırıcıların tesbitine göre, Yuhanna İncili ile Markos İncili Miladî ikinci yüzyılda yazılmıştır. En yakın

1 İncil - Yuhanna: 14/11

2 İncil – Yuhanna: 14/14

ve en doğru sanılan Barnaba İncili'nde ise, Baba yerine Rab, oğul yerine yol gösterici, uyarıcı tabirleri yer almıştır ki, sıhhatli olanı da budur. Gerçi mevcut Yuhanna İncili'nde de Baba, Oğul tabirlerine yer yer açıklık getiren belgeler yok değildir. Örneğin: "Ben gerçek asmayım ve Babam bağcıdır; ben de meyve vermeyen çubuğu koparır ve her meyve veren daha çok versin diye onu temizler."[1] sözü Allah (celle celaluhu)'nun yaratan ilâh, İsa'nın yaratılan bir kul olduğunu kapalı şekilde ifade eder.

Yahudîlerin, Meryem zina etmiştir, demeleri, İsa (aleyhisselam)'ı gayri meşru sayıp öldürmeye kalkışmaları da bilgisizlik, gaflet ve dinde aşırı gitmenin neticesidir.

Halbuki mevcut İncillerde bu konudaki belgelerin bir kısmı, Kur'ân-ı Kerîm'deki açıklanan şekle uygun düşmektedir. Nitekim İncil'de Meryem'in Ruhu'l-kudüs olan melek Cebrail'in nefhasıyla gebe kaldığı gayet açık biçimde belirtilmiştir.

Matta İncili'nde deniliyor ki:

"İsâ Mesîh'in doğması da şöyle oldu: Anası Meryem, Yusuf'a nişanlanmış olduğu halde, buluşmalarından önce Ruhu'l-kudüs'ten gebe olduğu anlaşıldı."[2]

Luka İncil'inde ise şöyle deniliyor:

"Melek Meryem'e gelip İsa'yı müjdelediğinde Meryem:"Bu nasıl olacak? Çünkü ben er (koca) bilmem." Melek cevap verip dedi: "Ruhu'l-kudüs senin üzerine gelecek, yüce olan kudreti üstünde gölge salacak."[3]

Kur'ân'da Hristiyanların dinde aşırı gidip İncil'de anası belirtildiği halde ve meleğin nefhasıyla gebe kaldığı bildirilmesine rağmen, İsa (aleyhi sselam)'ı Allah'ın oğlu saymalarının küfür olduğu belirtilerek birkaç yerde şu anlamda açıklama yapılıyor:

"Allah Meryem oğlu Mesih'in kendisidir, diyenler, andolsun ki kâfir olmuşlardır."[4]

---

1 Matta: 1/18

2 Matta: 1/18

3 Luka: 1/34-35

4 Mâide sûresi âyet: 17

"Andolsun ki, Allah üçün üçüncüsüdür (üç ilâhtan biridir) diyenler de kâfir olmuşlardır. Halbuki bir ilâhtan başka ilâh yoktur."[1]

Meryem'e İlka Olunan Kelime ve Allah'tan Gönderilen Ruh

وَكَلِمَتُهٗ ۚ اَلْقٰىهَآ اِلٰى مَرْيَمَ وَرُوْحٌ مِّنْهُ

"Meryem'e ilka ettiği kelimesi ve Allah'tan (gelme) bir ruhtur."

Meryem'e ilka olunan kelime "Kün/Ol!" emridir. Cenâb-ı Hak bir şeyin olmasını, vücut bulmasını veya yokluk karanlığından varlık aydınlığına çıkmasını dilediği zaman "ol!" der, o da "oluverir." ve bir bakıma arada araç ve sebebe gerek kalmaz.

İnsan, câri olan hayatı devam ettirme kanununa ve biyolojik tesbitlere göre, erkekle dişi arasında meydana gelen döllenme ile vücut bulur. Yani dişi üreme hücresi ile erkek üreme hücresi (ovum ile spermatozoit) in birleşmesiyle gerçekleşir. Âdem Peygamber'in yaratılması, bu döllenme dışında "Kün" (Ol)!" emrine dayalı ayrı bir sünnetullah ile gerçekleştiği gibi İsâ Peygamber'in yaratılması da buna yakın, sadece dişi üreme hücresiyle melek Cebrail'in nefhası neticesi vücut bulmuştur. Bu da yukarıda belirtildiği gibi bizce bilinmeyen bir kanunla gerçekleşmiştir.

Nitekim Şeyh-i Ekber Muhyiddin Arabî, Fütuhat-ı Mekkiyye adlı çok kıymetli eserinde diyor ki: "İsa Peygamber iki ayrı âlemin imtizacından oluşmuştur. Çünkü melekle Meryem arasından zuhur etmiştir. O halde İsâ Peygamber ruhtan meydana gelen bir ruh, beşerden meydana gelen bir beşerdir. Bu özellik başkasına verilmemiştir. İkinci semaya yükseltilmesinin hikmeti budur. Çünkü bu semadaki yıldızlar bizden yana olan cihetleriyle iki ayrı âlemden imtizaç etmişlerdir."[2]

Ama neden câri olan biyolojik kanun uygulanmamış da daha başka ve bizim henüz bilemediğimiz fizikötesi bir sünnete gerek görülmüştür? Gerçi Allah (celle celaluhu) yaptığından sorulmaz, O fâil-i muhtar'dır. Âl-i İmrân sûresinde de kısmen açıkladığımız gibi, yüzleri tamamen maddeye dönük olup dünya saltanatından başka bir amaçları bulunmayan ve bu yüzden Tevrat'taki âhiretle ilgili hüküm ve belgeleri çıkarıp unutturan Ya-

1 Maide suresi ayet: 73

2 Fütuhat-ı Mekkiyye: 3/201

hudî bilginlerine ve dolayısıyla o millete, sadece yüzü âhirete dönük ve ruhî yapısı çok güçlü ve duyarlı bir peygamber gönderilmesi gerekiyordu. İşte İsâ Peygamber bu ölçü ve güçte donatılıp gönderilmiştir.

Ayrıca geçmişte kendilerine sunulan birçok mu'cizelerle övünen İsrâiloğulları'na daha büyük bir mu'cize İsâ Peygamber'le gösterilmiş oldu. Amaç, mu'cizelerle övünmenin yeterli olmadığını, mu'cizenin tecellisine mazhar olan Peygamberin şeriatına uymanın gerekli bulunduğunu bildirmektir. İsâ Peygamber'in babasız dünyaya gelmesi, beşikte iken konuşması, ölüleri diriltip hastalara el dokundurmakla iyileştirmesi, şüphesiz ki ilâhî kudretin yüceliğini ve mu'ciz anlamında yeryüzündeki belirgin tezahürlerinden birkaçını yansıtmaktadır.

Bu konuda diğer önemli bir husus da, Âdem Peygamber'in anasız babasız olması, ilk insan olarak çamurdan şekillendirilip kendisine ilâhî ruhtan üfürülmesi neticesinde vücut bulup hayata adım atmasıdır. Bunu bir türlü anlayamayan veya ilâhî sünnetin sadece fizik alanında câri kanunlardan ibaret olduğunu sananların itirazını durdurmak veya onlara bu konuda model ve örnek göstermek, Âdem'in yaratılışına bir ipucu vermek için İsâ Peygamber babasız yaratılmıştır.

Neden Melek Cebrail'in Nefhası?

Çünkü melek Cebrail büyük bir ruhtur. Ruh ise Rabbimizin emrindendir; o her yönüyle hayat, enerji ve sünnetullah ile doludur. Hayat verme gücüyle taşlara bile dokunsa onlara hayat verebilir. Bu yüksek ruhun nefhası İsâ Peygamber'de de büyük bir hayat gücü doğurmuştur, o kadar ki dokunduğunda ölüleri diriltmiş, felçlileri iyileştirmiş, birçok hastaları şifaya kavuşturmuştur. Nitekim Bakara sûresi 253. âyet buradaki "ruhun minhu"yu açıklar mahiyettedir.

Hristiyan din adamlarının Kur'ân'daki "Ruhun minhu" daki zamiri Allah'da irca' ederek, İsa'nın Allah'tan bir parça bulunduğunu, buna O'nun oğlu demenin açık belirtisi sayılacağını delil göstermelerinin hiçbir mâkul yanı yoktur. Nitekim bize kadar gelen sahih rivayete göre:

Abbasî Halîfelerinden Harun Reşid'in Hristiyan tabibi bir gün halifenin huzurunda devrin ünlü ilim adamlarından İmam Vâkıdî ile bu mesele üzerinde tartıştılar. Hristiyan tabib, Kur'ân'da geçen "Ruhun minhu" daki zamirin Allah'a raci' olduğunu, (Min) harfiyle geldiğini ileri sürerek İsâ'nın Al-

lah'tan bir parça, diğer bir tabirle O'nun oğlu bulunduğunu savundu. İmam Vâkıdî ona şu cevabı verdi: "Eğer "Minhu"daki harf ve zamirden bu mâna çıkıyorsa, o takdirde "Ve sahhare leküm ma fi's-semavati ve ma fi'l-arzi cemian minhu" âyetindeki zamirden de böyle bir mana çıkarmak geremez mi? Ve o takdirde göklerde ve yerde ne varsa hepsinin Allah'tan bir parça ve hepsinin de O'nun oğlu olduğunu iddia etmek icap etmez mi ve bu yorum karşısında İsa (aleyhisselam)'ın bir özelliği kalır mı?" Vâkıdî'nin bu güzel cevabı Hristiyan tabibi susturdu ve çok geçmeden İslâm dinine girdi. Harun Reşid bu sonuca çok sevindi, İmam Vâkıdî'ye hayli ikramda bulundu.

Matta İncili'nde "çünkü kendisinde doğmuş olan Ruhu'l-Kudüs'tendir" denilerek, konuya açıklık getirilmiş, İsa'ya neden "Ruhullah" denildiğine işaret edilmiştir.[1]

Kulluktan Çekinip Büyüklük Taslayanlar

لَنْ يَسْتَنْكِفَ الْمَسِيحُ اَنْ يَكُونَ عَبْدًا لِلّٰهِ وَلَا الْمَلٰٓئِكَةُ الْمُقَرَّبُونَ

"Mesîh'de, en yakın melekler de Allah'a kul olmaktan çekinmezler."

Cehaletin en koyusu ve katmerlisi, Yaratan'a karşı gelmek, O yüce kudreti tanımamaktır. O'na kulluktan kaçınıp büyüklük taslayanlan, sözü edilen cehalet kavramının dışında tutamayız.

O halde asıl cehalet, okuma-yazma bilmemek, tahsîl görmemek değil, kâinatın her parçasına varlığının ve birliğinin damgasını vuran ve varlık âlemini bu belgelerle dolduran Allah'ı tanımamak ve O'na kulluk etmemektir.

Mekke'nin o gün için en bilgili ve kültürlü ileri gelenlerinden Ebu'I-Hakem, Allah ve Peygamberine başkaldırıp her geçen gün biraz daha inat ve inkârını artırdığından, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz melek Cebrail'in işareti üzerine ona "Ebu Cehl" (Cehlin babası) adını takmıştı.

Mülk sahibinin inayetine mazhar olup O'nun bağ-bahçesinde barınan, meyvesinden yiyip, suyundan, havasından yararlanan kişiyi düşünün! Bu durumda mülk sahibini tanımayacak kadar şımarır ve kendisinden istenilen hizmeti vermekten kaçınırsa onun bu düşünce ve davranışında insaf ve idrâkin ölçüsü ve anlamı var mıdır? Allah'ını tanımayıp ama O'nun mülkünde geçinip giden bir insanın, bu tarz bir tutumunun beşer

1 Matta: 1/18-20

ruhunun yüceliğiyle, hilkatin hikmetiyle bağdaşır yanı var mıdır?

"Ceza amelin cinsindendir." sözü burada bir defa daha geçerliğini korur. İlgili âyetle büyüklük taslayanlara verilecek cezanın çok elem verici olacağı açıklanırken, onların aşağılanacağı ve kendilerine bir dost bir sahip ve yardımcı da bulamayacakları hatırlatılıyor. Çünkü büyüklük taslayanların samimi dostu ve yardımcısı olmaz. Başkalarına tepeden bakanlara herhalde aşağılayıcı bir azap verileceği en uygunudur. Allah (celle celaluhu)'nun bu hususstaki denge kanunu ve şaşmayan adaleti elbette günü gelince hükmünü yürütecektir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle daha çok Kitap Ehli'nin din bilginleri uyarıldı; dinde aşırı gitmenin dine ve dindarlara zarar getireceği hatırlatıldı. İsâ Peygamber'in Allah'ın kulu ve rasulü olduğu açıklandı. Allah'a evlâd isnat etmenin küfrü gerektirdiği belirtilerek dinin aslına ve son dinin esaslarına uymanın mutlaka hayırlı olacağına dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle dinlerin birbirini takip ederek tekâmül ettiğine işaretle son dine ve son peygambere imân etmenin akıl, mantık ve vicdanın yolu; insanlığımızın gereği olduğu hatırlatılıyor. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Allah'tan gönderilme bir burhan (kesinliği açık bir delil ve belge) olduğuna dikkatler çekiliyor. Kur'ân'ın da kalbleri, kafaları, aile ve toplum hayatını düzenleyip aydınlatan bir nûr bulunduğu açıklanarak hissî davranılmamasına işaret ediliyor.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ بُرْهَانٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُبِينًا ﴿١٧٤﴾ فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَاعْتَصَمُوا بِهِ فَسَيُدْخِلُهُمْ فِي رَحْمَةٍ مِنْهُ وَفَضْلٍ وَيَهْدِيهِمْ إِلَيْهِ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ﴿١٧٥﴾

174- Ey insanlar! Doğrusu Rabbinizden size bir burhan (kesinliği açık delil ve belge) geldi ve size çok açık bir nûr indirdik.

175- Artık Allah'a imân edip O'na sarılanları, Allah kendi katından bir rahmete ve geniş bir nimet ve ihsana sokacak ve kendisine giden doğru yola eriştirecektir.

İLGİLİ HADÎSLER

"Kur'ân Allah'ın dosdoğru yolu ve O'nun en sağlam urganıdır."[1]

"Size iki şey bırakıyorum; onlara sarıldığınız sürece (doğru yoldan) sapmazsınız: Allah'ın Kitabını ve Muhammed'in Sünnetini."[2]

Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) **İlahî Burhandır**

يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ بُرْهَانٌ مِنْ رَبِّكُمْ

"Ey insanlar! Doğrusu Rabbinizden size bir burhan (kesinliği açık delil ve belge) geldi."

Kur'ân'da ilgili âyette, gerek Kitap Ehline, gerekse müşriklere en susturucu cevap verilerek konu noktalanıyor. Hak, hakimin dilinde ve elinde dâima üstündür. Çünkü delili sağlam ve kesindir. Bâtıl, bâtılı temsil edenin elinde yenilgiye ve çürütülmeye mahkûmdur.

İlim çevresi bulunmayan, okur-yazar bile olmayan bir insanın on dört asır önce kalkıp milletlerin hayatını düzenleyen, aileye en sağlam ahlâkî ve hukukî ölçü ve müeyyideleri koyan, toplum hayatına yön verip ilmin ve medeniyetin öncülüğünü yapan, getirmiş olduğu kitap ile sergilediği bilimsel ölçüdeki temel bilgilerin her geçen gün doğruluğu ve isabetliliği kesinlik kazanması bir zekâ, bir deha işi değildir. Çünkü tarihte birçok zekiler ve dahiler ortaya çıkmış, güzel fikirler, çekici sözler söyleyip çevrelerini büyülemişlerdir. Ama aradan yarım asır geçmeden çoğunun düşünce ve tılsımlı sözleri tesirini kaybetmiş ve bir asır sonra da unutulmuştur.

Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) bu ölçüde bir dahi değildir. O Allah (celle celaluhu)'nun inayetine mazhar olan ve Levh-i Mahfuz'dan alıp öylece konuşan ilâhî rahmettir. Her geçen gün hadîslerinin insanlıktan yana nasıl feyiz ve rahmet ışıkları yansıttığı anlaşılmakta ve günün ilmiyle, kültürüyle yetişen ünlü fakat insaflı ve araştırıcı ilim adamları onun büyüklüğünü ve risâletini kabul etmektedirler.

Bilgisizce, basit mantık oyunlarıyla hakkın karşısına çıkmak, onu güçlendirmekten başka hiçbir yarar sağlamaz.

1 Tirmizî/Sevabü'l-Kur'ân: 14 - Darimî/Fezâilü'I-Kur'ân: 1

2 Ebû Dâvud/Menâsik: 56 - İbn Mâce/Menâsik: 84 - Taberânî/Kader: 3 - Ahmed: 3/26

Yahudi ve Hristiyanların kendi dinlerinde aşırı gitmeleri, haktan uzaklaşmalarına yol açmış; çevre kabileleri ve milletleri Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in aleyhine döndüreceklerini umarak kesif faaliyet göstermeleri, İslâm'ın tanınıp hüsn-ü kabul görmesini hızlandırmıştır. Çünkü hem Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem), hem kendisine sunulan ilâhî Kelâm her yönüyle akla, ilme, mantığa, vicdana ve ruha hitap etmektedir. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem), hakkı hakikate erdiren bir sultan, insanlık âlemini aydınlatan nûr-i Rahmân'dır. Bâtılı boşa çıkaran, küfrün başını eğen, nifakı tuz-buz eden Seyf-i Yezdan'dır.

Kur'ân O'nun en büyük mucizesi, küfrün karanlığını gideren en muhteşem meş'alesidir. Şeriatı en geniş cadde, sünneti hayat düzenidir.

Kur'ân-ı Kerîm, Tevrat ve İncil'de meydana gelen ve beşer elinin dokunmasıyla aslından uzaklaşan değişiklikleri, yanlışları düzeltip doğrusunu açıklayan en güçlü ve en sıhhatli kaynaktır.

Bunun için Cenâb-ı Hak, merhamet ve inayeti gereği bâtıla saplananlarla dinde aşırı gidenlere, sınırı aşanlara işaret anlamında sesleniyor: Haksızlık bataklığında tepinip durmanın bir yararı yok, ama zararı çoktur. Her yanlış hareketiniz sizi biraz daha batırmaktadır. O halde Rabbinizden size gönderilen burhana yönelin, inen nura gönül kapılarını ardına kadar açın. Bu mutlaka sizin için hayırlı olur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Nisa sûresinin baş kısmında miras hukukuyla ilgili meselelere yer verilmiş ve bazı açıklamalar yapılmıştı. Sûrenin sonunda yine aynı konuya dönülerek açıklanmayan bir hususa yer veriliyor ve böylece İslâm'a göre, miras hukukunun önemi bir defa daha belirtilmiş oluyor.

يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ إِنِ امْرُؤٌا هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَلَهُ
أُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ ۚ وَهُوَ يَرِثُهَا إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا وَلَدٌ ۚ فَإِنْ كَانَتَا اثْنَتَيْنِ
فَلَهُمَا الثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَ ۚ وَإِنْ كَانُوا إِخْوَةً رِجَالًا وَنِسَاءً فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ
الْأُنْثَيَيْنِ ۗ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ أَنْ تَضِلُّوا ۗ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٧٦﴾

176- Senden fetva isterler. De ki: Allah size kelale (babası ve çocuğu olmayıp kardeşlerini mirasçı bırakan) hakkında fetva veriyor: Eğer bir adam ölür de çocuğu da yoksa, bir kız kardeşi mirasçı bulunuyorsa, terekenin yarısı onadır. Kız kardeş çocuksuz (ölür) ise, erkek kardeş onun bıraktığının (tamamını) alır. (Tabii ölenin kocası varsa, malın yarısı ona verildikten sonra kardeşi geriye kalanı alır) (Aynı durumda) kız kardeşler iki (ya da daha fazla) olurlarsa, erkek kardeşlerinin bıraktığının üçte ikisi onlaradır. Mirasçılar erkek ve kız kardeşler ise, o takdirde erkek için dişinin iki payı vardır. Allah, adaletten saparsınız diye size (hükümlerini) açıklıyor. Allah her şeyi hakkıyla bilendir.

İNİŞ SEBEBİ

Ashab-ı Kiramdan Câbir bin Abdullah (radıyallahu anh) anlatıyor:

İyice hastalanmıştım. Rasulullah (sallallahua aleyhi ve sellem) Efendimizle Ebubekir Sıddîk (radıyallahu anh) beni sormaya gelmişler. Onlar geldiğinde ben baygın bir vaziyette bulunuyormuşum, derken Allah Rasulü abdest aldıktan sonra abdest suyunu yüzüme serpmiş; gözlerimi açtığımda Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'i yanımda buldum: Ya Rasûlallah! dedim, malımı nasıl taksim edeyim, mirasçılar için nasıl bir yol tutayım? diye sorduğumda bana cevap vermedi. (Çünkü dokuz kardeşim bulunuyordu) Çok geçmeden yukarıdaki âyet indi.[1]

Diğer bir rivayete göre, Câbir (radıyallahu anh): "Ya Rasûlallah! Babam ve çocuğum olmadığı için kardeşlerim mirasçı olarak bulunuyor. Nasıl bir taksimat yapmam gerekir?" diye sormuş, bu sebeple yukarıdaki kelâle hakkındaki ayet inmiştir.[2]

Başka bir rivayette ise şöyle belirtiliyor:

"Babam ve çocuğum yok, dokuz kardeşim var, nasıl bir taksimat yapmam gerekir?" diye sormuş.[3]

"Hastalanmıştım, yanımda dokuz kardeşim bulunuyordu. Bu sırada Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz geldi, baygın bir halim vardı, yüzüme üfledi, kendime geldim: "Ya Rasûlallah! Kardeşlerim için malımın üçte ikisini vasiyet edeyim mi?" diye sorduğumda, **"İyi olur."** buyurdu.

1 Buhari - Müslim: Câbir (radıyallahu anh)'dan

2 Lübabu't-Te'vîl/Alaeddin Ali

3 Tirmizî

"Yarısını vasiyet edeyim mi?" diye sorduğumda, yine "**İyi edersin,**" buyurduktan sonra ayrılıp gitti. Çok geçmeden gelip şöyle buyurdu:

"Ya Câbir! Senin bu hastalıktan ölmeyeceğini biliyorum. Allah kelâle hakkında şu hükmü indirdi."[1]

İLGİLİ HADÎSLER

"Feraizi (Kur'ân'da belirlendiği şekilde) sahiplerine verin. Arta kalanı ise (baba tarafından) en yakın olan erkek kişilerdir."[2]

Kelâle hakkında biri sûrenin baş kısmında, diğeri sonunda olmak üzere iki âyet inmiştir. Birincisi kış mevsiminde, ikincisi yaz mevsiminde indiği için, ikincisine "Âyet-i Sayf" (yaz mevsimi âyeti) denilmiştir.

Kelâle, hem vârise, hem murise delâlet eder, yani her ikisiyle de ilgilidir. Vârisle ilgili olduğunda, babayla evlâtdan başkası demektir. Muris ile ilgili bulunduğunda, ölüp de ana-babası ve evlâdı bulunmayan kimse demektir.

Gerçi âyette "Adam ölür çocuğu da yoksa" denilmekle yetinilmişse de sûrenin baş kısmında bu husus yeterince açıklanmıştır.

Çünkü genellikle kelâle, babası ve çocuğu olmayıp kardeşlerini mirasçı bırakan adam hakkında kullanılan hukukî bir terimdir.

Burada kız ve erkek kardeşlerden maksat, ya ana-baba bir kardeşler ya da yalnız baba bir kardeşlerdir. Ana bir kardeşlere gelince, onlar hakkındaki hüküm sûrenin baş kısmında açıklanmıştır.

Bunun için birinci halîfe Ebubekir (radıyallahu anh) bir yanlışlığa meydan verilmemesini düşünerek hutbesinde şöyle açıklamada bulunma ihtiyacını duymuştur:

"Haberiniz olsun ki, Nisa sûresinde feraizle ilgili âyetin ilki, çocuk ve baba; ikincisi karı-koca ve ana bir kardeşler hakkındadır. Sûrenin sonundaki âyet ise, ana-baba bir (veya yalnız baba bir) kardeşler hakkındadır."

Kelâle konusunda Hz. Ömer (radıyallahu anh) da bazı endişeler duymuş ve meseleyi iyice öğrenmek için birkaç defa Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'den sormuş ve sonunda Efendimiz onun göğsüne parma-

1 Ebû Dâvud

2 Buharı/Ferâiz: 5, 7, 9, 15 - Müslim/Ferâiz: 2, 3 - Tirmizî/Ferâiz: 8 - Darimî/Ferâiz: 28

ğıyla dokunarak:

"Nisa sûresinin sonundaki Âyet-i Sayf sana yeter." buyurmuştur.[1]

En Son İnen Sûre

Ashabdan Bera' bin Âzib (radıyallahu anh) diyor ki:

"Tam olarak inen en son sûre, Nisa süresidir. En son inen âyet de kelâle hakkındaki âyettir."[2]

İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yapılan rivayette ise, "En son inen âyet, Riba (faiz) ile ilgili âyettir. En son inen sûre ise, **Nasr** süresidir."[3]

Diğer bir rivayette ise, İbn Abbas (radıyallahu anh) demiş ki: "En son inen âyet, **"Vetteku yevmen turcaune fihi ilâllah"** âyetidir.[4]

Nisa Sûresinin Tefsiri Biterken

Nisa sûresine, akrabalık bağlarının merhamet ve şefkat ölçüleri içinde sağlam tutulması tavsiye edilerek başlanmış, yetim kızların haklarının korunması için gereken uyarıda bulunulmuş ve böylece Aile Hukuku'na geniş yer verilerek Miras Hukuku açıklanmıştır. Sûrenin sonunda yine Miras Hukuku'nun noksan kalan bir bölümü açıklanarak bitirilmiştir.

Ayrıca sûrenin ilk cümlesi Allah (celle celaluhu)'nun kudretinin yüceliğine açık belgelerden biri sayılan Adem'in ilk insan olarak yaratıldığına işaret edilmiş ve insan soyunun ondan üreyip çoğaldığı hatırlatılarak bütün insanların bir bakıma eşit düzeyde bulunduklarına dikkatler çekilmiş ve akrabalık bağlarının önemi üzerinde durulmuştur. Sûrenin son âyetinin son cümlesi ise Allah (celle celaluhu)'nun kudreti gibi, ilminin de sonsuz ve sınırsız olduğu açıklanmış; böylece kudret ile ilmin bütün eşyayı kuşatıp kapsadığı belirtilerek sûre noktalanmıştır.

Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a; salât-ü selâm Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'a olsun.

---

1 Müslim-Ahmed bin Hanbel: Özetlenerek

2 Buharî-Müslim

3 Lübabu't - Te'vil / Alaeddin Ali

4 Lübabu't - Te'vil / Bakara: 281

5. SURE

MAİDE SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
120	1804	11933

MAİDE SURESİ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Mâide sûresi Medine'de inmiştir. Ancak üçüncü âyetinin son bölümü olan "Bugün dininizi kemâle erdirdim, üzerinize olan nimetimi tamamladım, din olarak size İslâm'ı beğenip verdim." âyeti Veda Haccında, Rasûlüllah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz Arafat'ta iken inmiştir.

Sevgili Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz o gün Arafat tepesinde devesinin üzerinde bulunduğu halde bu âyeti okuduktan sonra mü'minlere şöyle buyurmuştu:

"Ey insanlar! Şüphesiz ki Mâide sûresi, Kur'ân'ın en son inen süresidir; bu bakımdan sûrenin helâl saydığını helâl kabul edin, haram saydığını haram kabul edin."[1]

Aslında Kur'ân'ın helâl saydıklarını helâl, haram saydıklarını haram kabul etmemiz farzdır; ne var ki bu sûrede 18 kadar önemli hukuki meselelere yer verildiğinden Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz ona özel bir itina göstermiş ve gösterilmesini istemiştir.

İmam Beğavi de, "Allah başka surede indirmediği 18 hükmü bu sureyle indirmiştir" diyerek bunu Meysere'ye isnad edip belgelendirmiştir. Az ileride bu 18 hükme geniş yer verilmiştir.

Sûreye Bu İsmin Verilmesinin Sebebi:

Havarilerin İsâ Peygamber'den gökten yemekli bir sofra indirilmesini istemeleri söz konusu edildiğinden sûreye "Yemekli sofra" anlamına gelen Mâide denilmiştir.

Nisa sûresinde daha çok Yahudiler üzerinde durulmuştu. Bu sûrede ise, daha çok Hristiyanlar üzerinde durulmakta ve ahkâmla ilgili birçok konulara yer verilmektedir.

1 Hâkim: Hz. Aişe (radıyallahu anha)'dan

٥ سُورَةُ الْمَائِدَةِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ ۚ أُحِلَّتْ لَكُمْ بَهِيمَةُ الْأَنْعَامِ إِلَّا مَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ غَيْرَ مُحِلِّي الصَّيْدِ وَأَنْتُمْ حُرُمٌ ۗ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ ﴿١﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُحِلُّوا شَعَائِرَ اللَّهِ وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ وَلَا الْهَدْيَ وَلَا الْقَلَائِدَ وَلَا آمِّينَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنْ رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًا ۚ وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا ۚ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَآنُ قَوْمٍ أَنْ صَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَنْ تَعْتَدُوا ۘ وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ ۖ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۖ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٢﴾

1- Ey imân edenler! Akidleri yerine getirin. İhrâmlı iken -avlanmayı helâl saymaksızın- size davarların (eti) helâl kılınmıştır. Ancak (aşağıda) size okunacak olanlar müstesna... Şüphesiz ki Allah dilediğini hükmeder.

2- Ey imân edenler! Allah'ın (ibâdet için koyduğu) belirtileri, haram ayını (hediye olarak Kabe'ye gönderilen) kurbanlığı, kurbanlık hayvana takılan gerdanlıkları; Rablerinin hoşnudluğunu, O'nun fazl-ü keremini (kendi anlayışlarına göre bile olsa) dileyerek Beytü'l-Haram'a yönelip gelenleri(n mal ve canını) helâl sayıp saygısızlık etmeyin.

İhramdan çıktığınızda (isterseniz) avlanabilirsiniz. Sizi Mescid-i Haram'a girmekten alıkoydular diye bir gruba beslediğiniz kin ve öfke sizi tecâvüze sevk etmesin; iyilik ve tekvâ (Allah'tan saygı ile korkup kötülüklerden sakınmak) hususunda yardımlaşın; günah ve tecavüz üzerinde yardımlaşmayın. Allah'tan korkup (kötülüklerden, her türlü haksız tecâvüzden) sakının. Şüphesiz ki Allah'ın cezası çok şiddetlidir.

İNİŞ SEBEBİ

Sahih rivayetlere göre: Yemame'nin Dübey'a oğullarından Hutam veya Şüreyh adında biri Medine'ye gelmişti. Niyeti hiç de iyi değildi. Atlarını Medine dışında bir yere yerleştirip şehre girdi ve Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in huzuruna çıkarak kabilesinin sözcüsü bulunduğunu ve hep birlikte gelip İslâm'a girmek istediklerini söyledi. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) çok terbiyeli idi; o nezih ve nezaketli tavrını korudu, bir şey söylemedi. Adam dışarı çıkıp gidince, Ashabı'na şöyle buyurdu: "Bu adam bir ahlâksız yalancıdır; şeytani yüzle içeri girdi ve bir gadir ve ihanet kafasıyla çıkıp gitti!"

Bu hâin adam cidden Medine'den ayrılırken halkın yayılmakta olan develerini sürüp beraberinde götürdü. Haber geç alındığı için yakalanması mümkün olmadı.

İkinci yıl Kaza Umresi'nde adı geçen adam da beraberinde hediye (hediyelik) develeri ve bir hayli ticaret malı bulunduğu halde Mekke'ye ibâdet için gelmişti. Onu tanımakta gecikmeyen Ashab-ı Kiram, üzerine yürüyüp malını yağma etmeyi düşünmüş ve bu düşüncelerini Hazret-i Peygambere arz etmişlerdi. Allah Rasulü (sallallahu aleyhi ve sellem) buna engel olmuş ve çok geçmeden ikinci âyet inmişti.[1]

Bu konuyla ilgili diğer bir olay:

Mekke fethedildiği yıl, müşrikler de Kabe'yi ziyarete gelmişlerdi. Müslümanlar onlara engel olmayı ve Mescid-i Haram'dan dışarı çıkarmayı düşünerek durumu Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e arzetmişlerdi. Bu sebeple yukarıdaki âyetler indi.[2]

Sonra Hicretin 9. yılında Tevbe Süresindeki 28. âyetle müşriklerin artık Mescid-i Haram'a yaklaşmaları yasaklandı.

İLGİLİ HADİSLER

"Cahiliye devrinde yaptığınız akidleri yerine getirin, ahde vefa gösterin. Çünkü İslâm bu hususta ahde ancak daha çok bağlı kalmanızı ister. Ama artık İslâm'da o tür akidlerde bulunmayın."[3]

---

1 Lübab-İbn Kesir

2 Kurtubi - İbn Cerir Taberi tefsirleri

3 Tirmizi/Siyer: 30 - Ahmed: 2/207

"Zâlim olsun, mazlum olsun kardeşinize yardım edin!"

Bunun üzerine Ashab sordu:

- Ey Allah'ın Peygamberi! Mazluma yardım edelim, ama zâlime nasıl yardımda bulunalım?

Allah Rasulü (sallallahu aleyhi ve sellem) cevap verdi:

- Onu zulümde bulunmaktan men'edersiniz, engel olmaya çalışırsınız. İşte bu ona yardımdır.[1]

"İnsanlarla ilgi kurup kaynaşan ve onların eziyetine katlanan mü'min, onlarla ilgi kurmayıp kaynaşmayan ve eziyetlerine katlanmayan mü'minden hayırlıdır."[2]

"Hayra yol gösteren, onu işleyen gibidir."[3]

"Doğru yola çağıran kimseye, kendisine bu hususta uyanların kıyamete kadar elde edecekleri sevabın bir misli vardır ve bu onların sevabından bir şey eksiltmez. Sapıklığa çağıran kimseye, o hususta uyanların kıyamete kadar elde edecekleri günahın bir misli vardır ve bu onların günahlarından bir şey eksiltmez."[4]

"Birr (iyilik) güzel ahlâktır. Günah, için için vicdanı rahatsız edip tırmalayan ve halkın onu görüp anlamasını hoş karşılamadığın şeylerdir."[5]

"Birr (iyilik) nefsin sükûnet bulduğu, kalbin yatıştığı şeylerdir. Günah, -müftiler sana fetva da verseler- nefsin (onunla) sükûnet bulmadığı, kalbin yatışmadığı şeylerdir."[6]

Akidleri Yerine Getirme ve Ahde Vefa

Burada günlük hayatımızın birçok yönüyle ilgili bulunan akidlerin yerine getirilmesi, ahde vefa gösterilmesi emredilmektedir. Bu, bir bakıma gayr-i müslimlerin tutum ve davranışlarını bazı yanlarıyla ele alıp dinler

1 Buhari/Mezalim: 4, İkrah: 7 - Tirmizi/Fiten: 68 - Darimi/Rikak: 40 -Ahmed: 3/99, 201

2 İbn Mâce/Fiten: 23 - Ahmed: 2/43 - 5/365

3 Müslim/İmaret: 133 - Darimi/Edeb: 115 - Tirmizi/İlim: 14 - Ahmed: 4/120 - 5/274, 357

4 Müslim/İlim: 16, Zikir: 1 - Ebû Dâvud/Sünnet: 6 - Tirmizi/İlim: 15, Sevâbü'l-Kur'ân: 14 - İbn Mâce/Mukaddeme: 14

5 Müslim/Birr: 14, 15 - Tirmizi/Zühd: 52 - Darimi/Rikak: 73 - Ahmed: 4/122

6 Darimi/Büyû: 2 - Ahmed: 4/194.

arasındaki haksız tartışmanın, zaman zaman ilâhi sınırı aşmanın, kişisel görüş ve duyguları ortaya koyup basit mantıki kurallara başvurmanın zarar getireceğini açıklar mahiyettedir.

Çünkü İslâm, milletler arasındaki ilişkilerin kopmamasına, sosyal hayatın doğruluk, hakseverlik doğrultusunda geliştirilmesine önem verir. Mâide sûresinin hemen başında gerek milletler arasındaki siyasi, ekonomik ve benzer ilişkilerin, gerek toplum hayatının çeşitli kademelerindeki bağların hakseverlik ve dürüstlük ölçüsünde tutulmasına işaret edilmektedir. Fertler arasındaki sözleşmeler, akidler ve anlaşmalara -meşru' sebeplere dayandığı takdirde- bağlı kalınıp gereken dürüstlüğün gösterilmesi emredilmektedir. Bütün bunlar birer ilâhi emirlerdir ki, uyulduğu takdirde büyük yararlar sağlayacağı, uyulmadığı takdirde hem ferdi, hem toplumu huzursuz edecek büyük zararlar doğuracağı muhakkaktır.

Bununla da İslâm'ın yalnız âhiret değil; hem dünya, hem âhiret ve hayat dini olduğu; siyasi, ticari, ilmi, ekonomik ve sosyal konularla iç içe bulunduğu ortaya çıkmaktadır.

"Akidler" deyimi hakkında ilim adamlarımızın -temelde birleşen- farklı görüş ve yorumları olmuştur:

1. Ey Kitap Ehli! Daha önce size indirilen kitapta son peygamberle ilgili bilgileri gizlemeyin; bu hususta Allah'a verdiğiniz sözü yerine getirin.

2. Ey imân edenler! Yaptığınız akidleri yerine getirip ahde vefa edin. Çünkü böyle yapmanız imân ve irfanınızın gereğidir.

Âyette "el-Ukud" kelimesi belirli getirilmiştir. Bundan maksat, sahih olan bütün akitlerdir.

3. Allah'a ve Peygamberine imân ettikten sonra Allah'a verdiğiniz sözü mutlaka yerine getirin; Allah ve peygamberinin helâl kıldıklarını helâl, haram kıldıklarını haram bilip kabul edin.

4. Cahiliye devrinde yapmış olduğunuz akidlere, sözleşme ve andlaşmalara, İslâm'a girdikten sonra da vefa gösterin. Çünkü böyle yapmanız Müslümanlığınızın gereğidir.

Nitekim Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz bu hususta şöyle uyarıda bulunmuştur:

"Cahiliye devrinde yaptığınız akidlere vefa edin. Çünkü İslâm bu hususta sözünüze elbette bağlı kalmanızı ister. Ama artık İslâm'da o tür akidlerde bulunmayın."[1]

5. Toplum hayatında bireyler arasında yapılan her türlü akit ve verilen sözlere bağlı kalınmasını içerir.

6. Alım-satım, ortaklık, yemin, adak, nikâh ve benzeri akitleri kapsar.

İbn Cerir Taberi, "Akitleri yerine getirin" cümlesinden hemen sonra helâl kılınan ve bir de yasaklanan bazı hususlara geçildiğini dikkate alarak bu altı yorumdan üçüncü maddedekinin daha uygun olduğunu söylemiştir.

Behimetu'l-En'am

أُحِلَّتْ لَكُمْ بَهِيمَةُ الْأَنْعَامِ "Size davarların (eti) helâl kılınmıştır."

Sözlükte, akıl ve temyiz yeteneğinden yoksun, konuşma imkânı olmayan dört ayaklı hayvanlara Behime denir. Ünlü sözlükçü Zeccac, iyiyi kötüden, temizi murdardan ayırt edemeyen her canlıya Behime denir, demiştir.

En'am, "naam"ın çoğuludur. Terim olarak deve, sığır, koyun ve keçi hakkında kullanılır. Sözlükte ise, yumuşaklık, uysallık gibi mânalara gelen bu kelime, eti yenen evcil hayvanlardan en çok uysal ve yumuşak hareketli olan dört çeşit hayvana isim olmuştur: Deve, sığır, koyun ve keçi.

Böylece En'am kelimesi, Behime'yi açıklar mahiyette ve bir bakıma te'kid etmektedir. Diğer bir yorumla, umumu hususlandırmış oluyor.

Cahiliye devrindeki akidler daha çok birbirlerine savaşta yardım, mirasa ortak olma gibi ahidlerdi.

Allah Dilediğini Hükmeder

إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ "Şüphesiz ki, Allah dilediğini hükmeder."

İyi, kötü, helâl ve haram bize nisbetledir. Genel kural olarak, ruhsal ve bedensel yapımıza yararlı şeyler helâl ya da mübahtır. Zararlı olanları haram ya da mekruhtur. Ayrıca bu kuralın dışında dini hükümlere, ilâhi buyruklara -hiçbir illet ve sebep aramaksızın-itaat edip etmediğimiz söz konusudur. Kur'ân ve Tevrat'ın anlattığı gibi, bir zamanlar İsrâiloğulları

1 Ahmed b. Hanbel - Tirmizi: İbn Amr'den.

ciddi bir imtihana tabi' tutulmuş ve bu yüzden hayvan iç yağları ve bazı hayvanların etleri onlara haram kılınmıştı.

Diğer bir deyimle, ciddi bir denemeye tabi tutulduğumuz bazı hükümler de vardır. Bu nedenle, Allah ve Peygamberinden gelen her emir ve yasağı -neden ve niçinini araştırmadan- inanıp kabul etmemiz gerekir. İnandıktan sonra onların neden ve niçinini, hikmet ve sebeplerini araştırmamızda bir sakınca yoktur.

İşte Allah dilediğini hükmeder; çünkü her işi ölçülü, planlı ve mutlak hikmete dayalıdır. Bazı emir ve yasakların ölçü ve hikmetlerini bildiğimiz halde bazısının hikmetini bilememekteyiz. Meğerki Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz bildirmiş ola.

Açıklanmadığının sebebine gelince:

Eğer her mesele ve hükmün illet ve hikmeti açıkça belirtilmiş olsaydı, ilmi ve dini araştırmaya gerek kalmazdı. Böylece bilgi alışverişi, inceleme ve araştırma olmayınca da ilim ilk adımda duraklama devresine girer, derin bir uyku hali başlardı. Bu da hayatın hareketten ibaret bulunduğu hikmetine ters düşerdi. O bakımdan hükümlerin bir kısmının, bazı kıssaların, benzetmelerin, örneklerin, emirlerin ve yasakların illet ve hikmeti hemen anlaşılamamaktadır. Örneğin Nisa sûresinin son âyetinde Kelâle hakkındaki hüküm açıklanırken "ölenin çocuğu yoksa" denilmektedir. Bu açıklama yeterli değildir. Deyimin asıl manasını yansıtan "Babası ve çocuğu olmayan murisin mirasçıları kardeşleri olursa." şeklidir. Âyette babadan söz edilmemiştir. Tâ ki konuyu iyice düşünüp araştıralım; sûrenin baş kısmındaki miras hükümleriyle açıklamaya çalışalım.

İbâdet İçin Konulan Belirtiler

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُحِلُّوا شَعَائِرَ اللَّهِ

"Ey iman edenler! Allah'ın (ibâdet için koyduğu) belirtileri helâl sayıp saygısızlık etmeyin."

Doğruyu eğriden, hidâyeti dalâletten, ibâdeti âdetten ayıran belirtiler, ölçüler ve kıstaslar vardır. Kur'ân bunların hepsine birden Şeâir diyor. Hac menasiki, dinde farz kılınan ibâdetler, haram ve helâl, konulan şer'i cezalar bu cümledendir.

O halde bir şeyi farz veya vâcib kılma, helâl ve haram sayma, bir ibâdete resmiyet verip onu âdetten ayırma yetkisi önce Allah'a, sonra Peygamberine aittir. Bunun dışında hiçbir kimsenin bu gibi nişanelerde keyfi tasarrufta bulunma hakkı ve yetkisi yoktur.

Haram Ayını da Helâl Saymayın

وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ

"Haram ayını da helâl saymayın."

Haram ayları dört tanedir: Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Receb. Daha önceleri bu aylarda savaşmak haram kılınmıştı. Bir tecavüz olmadığı takdirde sözü edilen aylara hürmet gösterilir ve barış içinde yaşama dönemi başlardı. Bu ayların yerini değiştirmek veya bunlardan birinde savaşmayı helâl saymak, Allah (celle celaluhu)'nun koyduğu nişaneye hürmetsizlik sayılırdı. Sonraları bu hükümler kaldırılmıştır. Yeri gelince konu açıklanacaktır.

Hedy'i de Helâl Saymayın

وَلَا الْهَدْيَ

"Hediye (olarak kâbe'ye) gönderilen kurbanlığı da helâl saymayın."

Hedy: Beytullah'a Allah rızası ve oradaki muhtaçlar gözetilerek gönderilen deve, sığır veya koyundur. Hac veya umre yapmak isteyenlerin bu amaçla gönderdikleri kurbanlık hayvanlara genellikle bu isim verilir. Bu hayvanları yolda alıkoymak, Beytullah'a varmadan boğazlamak helâl olmaz, yani hedy anlamını kaybeder ve kurbanlık yerine geçmez.

Kalâid (Gerdanlıklar)

وَلَا الْقَلَآئِدَ

"Kurbanlık hayvana takılan gerdanlıklara saygısızlık etmeyin."

Beytullah'a hediye olarak hazırlanan kurbanlık hayvanın boynuna -hediye olduğunu gösterir anlamda- takılan gerdanlıklara Kalâid denir. Boyunlarına gerdanlık takılan kurbanlık hayvanlara da, takılmayan kurbanlık hayvanlara da hürmet edilmesi emrediliyor. Her ikisinin de hürmette eşit olduğuna işaret edilerek bunların Allah'ın nişaneleri bulunduğu hatırlatılıyor.

Rablerinin rızasını, fazl-u keremini dileyerek Beytullah'a gelenlere de hürmetsizlik etmeyin. Onlar, İslâm'a girmemiş bile olsalar engel olmaya kalkışmayın, onlarla savaşmayı helâl saymayın. Allah (celle celaluhu) onların kutsal topraklar üzerinde mal ve canlarına -haksız sebeplerle- dokunmayı yasaklamıştır.

İniş sebebinde de belirtildiği gibi, bu hüküm Tevbe sûresinin 28. âyetiyle kaldırılmış ve artık gayr-i müslimlerin Beytullah'a yaklaşmaları yasaklanmıştır.

Sosyal Dayanışma

وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوٰى

"İyilik ve takva üzerinde yardımlaşın."

Sosyal yardımlaşmayı daha çok, fertlerini -temelinde Allah'a ve âhirete imân bulunan- ciddi bir eğitimden geçiren; tarihi güzel örf ve âdetlerine bağlı kalan Müslüman ülkeler gerçekleştirebilir. Dikkat edilirse, Kur'ân "yardımlaşın" emrini mü'minlere vermekte, "Ey imân edenler!" diye söze başlamaktadır. Çünkü Allah'a ve âhiret gününe bilerek, şuuruna erişerek imân eden kişilerdir ki, yalnız kendileri için değil çevrelerindeki insanlar için de çalışır; madde ve serveti amaç değil araç olarak, en hayırlı yollarda kullanmasını bilirler.

Bu cevher ya da mayadan yoksun, imândan uzak, bir takım dayanaksız, dünyevi amaçlar doğrultusunda eğitilen kuşaklarda gerçek anlamda bir yardımlaşma görmek mümkün değildir. Ancak şahsi çıkarlar, maddi yararlar, makam ve mevkiler umularak bir yardımlaşmaya her zaman rastlamak mümkün. Çıkar ve yararın bittiği yerde yardımlaşma da sona erer.

Dış görünüşleriyle dünya kardeşliğini, insan sevgisini amaç edindiğini ileri süren ve fakat içyapısıyla, ruh ve mayasıyla diğer ülkelerin ekonomik dizginini, idari kadrosunu elinde tutmaya yönelik gizli bir plânla hareket eden gayr-i müslim milletlerin ve bazı teşkilâtların faaliyetlerini iyice araştırdığımızda hep bu amaca hizmet ettiklerini görürüz. Çünkü onların çoğunun ne inandığı bir Rabbü'l-âlemin var, ne de kendilerini hazırladıkları bir âhiret... Materyalist ve komünistler de böyle değiller midir?

TAHLİLLER - YORUMLAR

Hurum: "Haram"ın çoğuludur. İhrâmlı bulunan bir topluluğa, Kavmün Hurumun, ihrâmlı bulunan bir adama Racülün Haramün denilir.

Şeâir: "Şeire"nin veya "şiâre"nin çoğuludur. Şeire veya şiâre, bir şeyin varlığını bir alâmetle ihsas ettirmektir. Terim olarak, Beytullah'a sunulan Hedy kurbanıdır. Bunun alâmeti, devenin hörgücünü damgalamaktır.

Şiir ve şâir kelimeleri de, başkalarının algılayamadığı hususu algıladığı için bu kökten türetilmiştir. İnsan saçına da bu kökten gelme Şeir denilmesi, başta alâmet olduğu içindir.

Hedy: Hac veya umre için Beytullah'a sevkedilen kurbanlık hayvandır. Hedye, hediyye ve hedy şekillerinde kullanılır. Hediye de bu kökten gelmedir.

Kalâid: "Kilâde"nin çoğuludur. Sözlük olarak, boyna takılan gerdanlık anlamında kullanılır. Terim olarak, kurbanlık hayvanın boynuna alâmet olarak takılan gerdanlık demektir.

Birr: İyilik anlamında hayırlı işlere işlerlik kazandırmaktır. Kök manası (berr'den gelme) kara parçası demektir. Sonra iyi ve hayırlı işlerde genişlik sağlama mânasında yaygınlaşmıştır. Hem Allah'a, hem kullara sıfat olarak da kullanılmaktadır. Sosyal anlamda vâcib ve sünnet olan diğer iyilikleri de içine almaktadır.

Takva: Allah'tan korkup kötülüklerden sakınmak, din ve dünyaya zarar vereaek fiillerde bulunmamaktır.

Udvân: Şerr'in ve örfün sınırını aşmak, adalet ölçülerini çiğneyip keyfi tecavüzde bulunmak, haksızlığa sapmaktır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle cemiyet hayatında her gün ağırlığı hissedilen akidlerden, ahde vefadan söz edildi. İhrâmlı iken avlanmanın yasak olduğu belirtildi. Daha önceleri kötülükte bulunan kişilere karşı müsamahalı davranılması, kötülüğe kötülükle karşılık vermenin fazilet olmadığı hatırlatıldı. Sonra sosyal dayanışmanın lüzumuna değinildi. İyilik ve takva üzere yardımlaşmanın mü'minlere yakışan bir haslet olduğuna dikkatler çekildi. Açıktan günah ve tecavüz üzere yardımlaşmanın cahiliye âdetlerinden olduğuna ve İslâm'da yeri bulunmadığına parmak basıldı.

Aşağıdaki âyetle nelerin haram kılındığı, 11 madde halinde açıklanıyor, imânla amelin birleşip bütünleşmesi hususunda uyarılar yapılıyor. Haram ve yasaklardan kaçınmanın, helâl ile gıdalanmanın imân ile olan ilgisine işarette bulunuluyor. Put ve heykellerin insanlara rahmet ve fazilet havası estirmeyeceğine, fal oklarıyla kumar zarlarının ruh ve vicdan bakımından çok geri kalmış insanların âdeti bulunduğuna dikkatler çekiliyor.

İmânla güzel ve yararlı amelleri kendi bünyelerinde birleştiren Müslümanların yıkılmaz bir güç olacağı ve bu nedenle kâfirlerin İslâm aleyhine kurdukları tuzakların bir sonuç vermeyeceği özellikle belirtiliyor. Sonra açlıktan bunalma hallerinde nasıl hareket edileceği açıklanıyor.

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ وَالْمُنْخَنِقَةُ
وَالْمَوْقُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى
النُّصُبِ وَأَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْأَزْلَامِ ذَٰلِكُمْ فِسْقٌ الْيَوْمَ يَئِسَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ
دِينِكُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ
نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا فَمَنِ اضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ
لِإِثْمٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣﴾

3- Ölü (hayvan), kan, domuz eti, Allah'tan başkası adına boğazlanan; -yetişip şartına uygun boğazladığınız müstesna- boğulmuş, (bir cisimle) vurularak öldürülmüş, yüksekçe bir yerden yuvarlanıp ölmüş, süsülerek ölmüş, canavar tarafından parçalanarak ölmüş; dikili taşlar (putlar) üzerinde boğazlanan hayvan ve bir de, fal okları, kumar zarlanyla kısmet aramanız size haram kılınmıştır. Bütün bunlar (Allah ve din) yolundan çıkıştır. Bugün kâfirler sizin dininizden (onun nurunu söndürmekten) ümitlerini kesmişlerdir. Artık onlardan korkmayın, benden korkun. Bugün size dininizi kemâle erdirdim, nimetimi üzerinize tamamladım. Sizin için din olarak İslâm'ı beğendim. Kim açlıktan bunalıp çaresiz hale gelir, -günaha istek gösterip eğilmeksizin- onlardan yemek zorunda kalırsa, şüphesiz ki Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.

İLGİLİ HADİSLER

"Bize iki ölü ve iki kan helâl kılındı: Balık ve çekirge, ciğer ve dalak."[1]

"Deniz suyu temiz ve temizleyicidir; ölüsü de helâldir."[2]

"Suda boğulmuş yaralı bir hayvana rastlarsan ondan yeme. Çünkü su mu onu öldürmüş, senin attığın ok mu? bilemezsin."[3]

Kudsi Hadis:

"Bu öyle bir dindir ki, onu kendime seçip beğendim. Artık bu dine ancak cömertlik ve güzel ahlâk yaraşır. Siz sahip olduğunuz ölçüde bu ikisiyle dinimize ikramda bulunun."[4]

Ebû Tufeyl'den yapılan rivayette diyor ki:

"Adem Peygamber yeryüzüne inince, şu dört şeyin haram kılındığı hükmüyle gelmiştir: Ölü hayvan, kan, domuz eti ve Allah'tan başkası adına boğazlanan. Bu dört şey hiçbir şeriatte helâl sayılmamıştır."[5]

Târik bin Şihâb (radıyallahu anh) anlatıyor:

Yahudilerden bir adam, halife Ömer (radıyallahu anh)'a gelip dedi ki:

- Ey mü'minlerin emiri! Kitabınızda okuyup durduğunuz bir âyet vardır; eğer o biz Yahudilere inmiş olsaydı, o günü bayram edinirdik.

Hz. Ömer (radıyallahu anh) sordu:

- O hangi âyettir? Cevap verdi:

- "Bugün size dininizi kemâle erdirdim." mealindeki âyettir.

Bunun üzerine Hz. Ömer (radıyallahu anh) ona:

- Ben bu âyetin indiği günü, indiği yeri bilirim; Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Arafat'ta bulunuyordu. Günlerden de cuma idi.[6]

---

1 İbn Mâce - İbn Asâkir: İbn Ömer (radıyallahu anh)'dan. Sahihtir.

2 Ebu Dâvud - Tirmizi - Nesâi - İbn Mâce: Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'den

3 Sahih-i Müslim.

4 Beğavi: Câbir (radıyallahu anh)'den.

5 İbn Ebi Hatim.

6 Tirmizi: İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan / Hadisün hasenün garibün.

Diğer bir rivayet de şöyledir:

Bu âyet indiğinde Hz. Ömer (radıyallahu anh) ağladı. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz ona: **"Seni ağlatan nedir?"** diye sorunca, Ömer (radıyallahu anh) dedi ki: "Şimdiye kadar hep dinimizin noksan tarafları kısım kısım inip tamamlanıyor, yani her geçen gün fazlalık içinde bulunuyordu. Şimdi ise kemâle erdirildi. Bir şey tamam olunca noksanlık başlar; işte beni ağlatan budur."

Allah Rasulü duygulandı ve:

- **"Doğru söyledin ya Ömer!"** buyurdu.

Evet, bu âyet Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in vefatının yaklaştığını haber veriyordu. Din tamamlanınca O'nun da görevi bitmiş sayılırdı. Cidden bu âyetin inişinden seksen bir gün veya seksen küsur gün sonra Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz vefat etmiştir.

Yasaklanan On Bir Şey

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ

"Size ölü (hayvan), kan, domuz eti haram kılınmıştır."

Kur'ân'da bu âyetle 11 şeyin mü'minlere haram kılındığı açıklanıyor. Tahrim'in yani sözü edilen şeylerin haram kılınıp yasaklanmasının sebepleri aynı değildir. Bir kısmının nedeni koruyucu hekimlikle ilgilidir, bir kısmının ruhumuzun yüceliğiyle, bir kısmının da tevhid akidesinin zedelenmemesiyle alâkalıdır. Bir sıralama yapacak olursak: Sekizinin sağlığımızla, birinin tevhid akidesiyle, ikisinin ruhumuzun yüceliği ve yaratılışımızdaki mükerremlikle ilgili bulunduğunu görürüz.

Âyette hayvan eti konusuna ağırlık verilmesinin nedeni ise açıktır; Et, bedenimizin yapı taşı kabul edilir. Protein şeklinde alınması gerekli olan azotlu organik maddeleri içerir. Bu bakımdan et ve sütün beslenmede özel bir yeri vardır. Hatta bazı ilim adamlarına göre, çok et yiyen insan ırkları, az et yiyenlere oranla daha sağlıklı ve güçlüdür; hem de diğerlerine göre bazı yönleriyle üstündürler. Bunun için Allah Rasulü Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) bir hadislerinde: **"Katıkların başı ettir."** buyurmuştur.[1]

1 Ebû Nuaym - İbn Hibbân: Büreyde (radıyallahu anh)'dan. Süyûti, bu hadisin zayıf olduğunu söylemiştir.

Ayrıca burada hayvancılığa önem verilmesine; aynı zamanda herkesin kendi davarlarına sahip çıkıp onların başıboş bırakılmamasına işaretler vardır. Hayvanların her bakımdan korunması hususunda İslâm'ın koymuş olduğu daha birçok prensipler vardır ki, bunların hepsini buraya nakletmemize kitabımızın hacmi müsait değildir.

Sözü edilen onbir şeyin haram kılınmasının kısaca sebepleri üzerinde durmamızda yarar vardır. Gerçi Bakara Sûresi 173. âyetin tefsirinde bunlardan bir kısmının açıklanması yapılmış, gerekli malzeme toplanıp sunulmuştur. Ama yine de ayrı yönlerini bulup kısa bir açıklamada bulunmamız Kur'ân'ın metoduna daha çok uygun düşer:

1. Ölü hayvan.

Normal şer'i boğazlama yapılmaksızın bir hastalık ya da benzeri bir sebeple ölen hayvanın yenilmesi kesinlikle haramdır. Bunun hikmetini şöyle özetliyebiliriz:

a) Güzel bir nimet ölçü ve anlamında insanlara sunulan bir canlıyı, onu yaratanın ve nimet olarak sunanın damgasını görüp O'nun ismiyle boğazlamak kadar tabii ne olabilir? Bir kahvenin kırk yıllık hatırı var da, bunca nimetleri sunan Yüce Yaratan'ın hatırı yok mudur? Nefs ve madde bizimle Allah arasında bir perdedir. Nefsin arzusunu yerine getirirken besmele çekmek suretiyle bu perdeyi aralarız. O zaman Cenâb-ı Hak kulunun hamd ve şükrünü hem kabul eder, hem nimetini artırır. Besmele çekmeden bir hayvan boğazlamamız, sultanın koruluğuna izinsiz ayak basmamız demektir. Aynı zamanda Allah ile aramızdaki madde perdesini daha da artırıp kalınlaştırmaya yol açar.

b) Ölen bir hayvanın kanı dışarı akmadığı için kısa zamanda kokuşmasına sebep olur. Bir takım zararlı bakterilerin oluşmasını hızlandırır. Bu da insan sağlığı için çok tehlikelidir.

c) Ölmüş bir hayvan eti, ruhumuzun yüceliğine ters düşer. Şer'i boğazlama ve kesilirken besmele ruha kuvvet, cila ve gıda verir.

Gayr-i müslim ülkelerde hayvan kesimiyle ilgili uygulanan yöntemler şer'i bakımdan yeterli midir? Bu sorunun cevabını, onların uygulama yöntemlerini belirttikten sonra vermemiz daha uygun olur. Örneğin, Hollanda'da hayvan önce sersemletiliyor, sonra kesiliyor. Onlar bu şekil bir

kesimi insani duygulardan ve et kalitesini iyileştirmeden kaynaklandığını iddia ediyorlar.

Yöntemleri ise, şöyledir:

a) Elektronarkoz

b) Gaz anestezisi

c) Özel bir tabanca ile sersemletme..

Elektronarkoz için asgari 125 amperlik (50 hz.) bir elektrik akımıyla hayvanı sersemletmek yeterlidir. Diğer iki yöntemle de aynı sonucu elde etmek mümkün. Ama her üç durumda da kesilen hayvanın kanı akıp etrafa yayılmaz, çoğu etin içinde kalır. O yüzden, soğuk hava depolarına konulmadığı takdirde iki gün içinde et kokuşmaya başlar. Soğuk hava depolarında da böyle bir eti uzun süre tutmak mümkün değildir.

İşte daha çok Batı ülkelerinde uygulanan bu üç yöntemle kesilen hayvan, şer'i boğazlama usûl ve esasına uymamaktadır. O bakımdan mahzurludur. Ancak az bir sersemletmeden sonra şer'i şekilde kesilip kanı iyice dışarı akan hayvanların etinden yemekte bir sakınca yoktur; şu şartla ki, o hayvanı Kitap Ehli'nden biri kesmiş olsun. Kitap Ehli olmayan bir Gayr-i müslim, hayvanı isterse şer'i şekilde kesmiş olsun, eti haramdır yenilmez.

2. Kan.

Kur'ân'da kesinlikle haram kılınan "dem-i mesfüh" (akıtılmış kan) dır. Bu bakımdan hayvan şer'i biçimde boğazlandıktan sonra etin içinde akmayıp kalan kan helâldir. Çünkü etin tamamını kandan tecrid etmek mümkün değildir. Hem o kadar kanın bir zararı da yoktur. Ciğer ve dalak birer kan limanı olmakla beraber helâl kılınmıştır. Çünkü bu ikisinin gıda olarak insanlara yaran kesindir.

Haram kılınmasının bazı sebepleri:

a) Kan çabuk kokar. Mikropların üremesi için hazır bir vasattır.

b) Pıhtılaşan kan ateş ile temas kurunca tiksindirici bir koku neşreder.

c) Kanın hazmı oldukça zordur.

3. Domuz eti.

Bakara sûresinde sıraladığımız sebeplerden başka bir de son birkaç

yıl içinde yapılan ciddi araştırmalarla domuz eti için Sutoksin – Zehir teşhisi konmuştur.

Bu konuda yetkili ilim adamlarından Alman Dr. Hans Heinrich Reckeweg'in domuz eti araştırması hakkındaki konferansı çok dikkat çekicidir. Adı geçen ilim adamı domuz eti hakkındaki araştırmalarını şu dokuz maddede toplamıştır:

1. Domuz eti anormal derecede yağlıdır ve bu yağ hücrelerinin içinde bulunur. Bundan dolayı "yağsız" gibi görüneni bile çok yağlıdır. O kadar ki, kendi yağıyla kızartılabilir.

2. Yağ daima kolesterinle birlikte bulunur. Kolesterin ise, arteroskleroz ve hipertansiyonu meydana getiren faktörlerden biridir.

3. Domuz etinin asıl tehlikesi, kükürt bakımından zengin sümüksü karekterli bağ dokusu maddelerinden ve mikropolisenik asitlerden ileri gelmektedir. Bunların sinirlere, kaslara ve kıkırdaklara oturması romatizma, artrit, artroz, intervertebal disk hernisi (fıtığı) gibi hastalıklara sebep olmaktadır. Çünkü kükürt bu doku ve organların dayanıklılığını azaltır.

Vücuda transplante edilen doku ve organların yakılma ürünleri, orada biyolojik bakımdan ait oldukları yerlere göç eder ve toplanırlar. Buna istinaden bol miktarda domuz sütü, yağı yemiş olanlarda tipik boyun yağlanması ve deride buna bağlı lekeler; domuz karın yağı yiyenlerde ise göbeklenme tesbit edilmiştir.

4. Büyüme hormonunun önemi: Domuz eti, iltihaplanmaların ve doku şişmelerinin de sebebi olan büyüme hormonu bakımından fevkalâde zengindir. Bu hormonun fazlalığı insanlarda "Akromegali", "Adipositas" ve aşırı şişmanlığa yol açar. Bilhassa kansere isti'datlı olma hali de buradan kaynaklanır.

5. Domuz etinde bulunan Histamin maddesi ve İmidazol cisimcikleri kaşıntı hissini uyandırır, iltihaplanmaları artırır. Böylece ürtiker gibi döküntülü, egzama, dermatu, nörodermit gibi iltihabi deri hastalıklarına ve diğer dermatozlara zemin hazırlar. Ayrıca kan çibanı, şirpençe, apandisit, safrayolları hastalıkları, flebit; kadınların beyaz akıntısını, abse veglegmenlerin meydana gelmesini kolaylaştırır.

6. Domuz etinde mahiyeti henüz tam olarak bilinmeyen kanser yapıcı canlı unsurlar da vardır. Aynı zamanda domuz eti bunların çoğalmasını

sağlayan maddeler bakımından da fevkalâde zengindir. Ayrıca domuz etinin damarında önemli bir kanserojen madde olan "Benzpiren"in bulunduğu bilinmektedir.

7. Domuz etinde bulunan çok önemli bir toksik faktör de grip virüsüdür. Londra Virüs Araştırmaları Enstitüsünden Prof. Shope'a göre, bu virüs domuzun akciğerinde bulunur. Ve dolayısıyla insanlara da geçerek akciğerin bağ dokularına yerleşir. Burada latent (inaktif) safhayı geçirmek, vücutta vitaminin az güneşin az ve üşütmelerin çok olduğu ilkbahar mevsimini beklemek ve üretmek için müsait ortamı bulmak üzere kalır. Bunu, salgınların alevlenmesi takip eder. Bu alevlenme, grip virüsünün damlacık infeksiyonu yoluyla değil, doğrudan doğruya domuz eti ve mamullerinin yenilmesi suretiyle alınmasından olur.

Skrofuloz (Domuz Hastalığı):

8. Bunlar arasında bilhassa çocuklarda görülen ve kronik iltihabi gudde şişmeleriyle karekteristik olan, neticede guddelerin çürümesine ve fistül teşekkülüne yol açan skrofuloz kayda şayandır. Bu hastalığın seyri esnasında, bilhassa boğaz nahiyesinde "gudde paketleri" meydana gelir. Bu yüzden hasta çocuk âdeta domuza benzer.

Ulcus cruris (Bacak Ülseri):

9. Domuz paçası yiyenlerde ayağa yakın ülserler halinde ve sık görülür. II. Dünya Harbi esnasında Mareşal Rommel komutasında Kuzey Afrika harekâtına katılan Alman askerleri arasında gittikçe sık görülen bu hastalık, hiç bir tedavi usulü ve tedbirle önlenemeyince, askerlerin beslenme tarzından ileri gelebileceği düşünülmüş, Müslüman yerli halkın bundan muztarip olmadığı da dikkate alınarak ordunun iaşesi domuzsuz olarak yeniden tanzim edilmiş. Bunun üzerine Ulcus Cruris derdi kısa zamanda azalmış ve yok olmuştur.

Ve Ulcus crurist-artrit, astroz, urtiker, kan çibanı, apandisit, flibit, şirpençe, grip ve kanser gibi hastalıklara kolaylıkla yakalanmak istiyorsanız domuz eti yiyiniz!"[1]

İslâm 1400 yıl önce kesinlikle domuz etini haram kılmış ve onun

1 Alman ilim adamı Dr. Hans Heinrich Reckeweg'in bu önemli konferansını Çapa Tıp Fakültesi

murdar olduğunu açıklamıştır. Bugüne kadar ilmi araştırmalar adım adım Kur'ân'ın bu kesin emrini doğrulamaya yönelik mesafe kat'ederek yukarıda belirttiğimiz önemli buluşunu ortaya koymuştur. O halde ilim ilerledikçe ve gerçekleri bulup çıkardıkça Kur'ân'la birleşir ve ancak onu tasdik edebilir. Gönül isterki bu tür araştırma ve tesbitler İslâm ülkelerinde de yapılsın.

4. Allah'tan başkası adına boğazlanan hayvan.

Tasavvufçuların Nefs-i Natıka dedikleri insani Ruh Allah'ın emrinden gelme büyük bir güç ve hayattır. Yüce âlemden inmedir. Allah'ın kudretinin sonsuzluğunu yansıtır. Allah ismiyle gıdalanır; O'nu anmakla huzura kavuşur ve O'na ibâdet etmekle yatışır. Bunun için Sevgili Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz hayırlı bir işe başlarken, yemek yemeye hazırlanırken, su içerken mutlaka Bismillah der ve ashabına bunu tavsiye ederdi. Nefsi, yani hayvanı nefsi doyururken, onun arzusunu yerine getirirken insani ruhu ihmal etmek, içyapımızda büyük bir dengesizlik doğurur. Bu bakımdan Allah ismini anarak, yani besmele çekerek başlamak, ruhun arzuladığı gıdayı sağlar.

Onun için Allah'tan başkası adına boğazlanan hayvanda ruha gıda yok, azap vardır. İnsana kudsiyet ve feyiz kapılarını kapar; Allah ile aramızdaki perdenin daha kesif bir hal almasına sebep olur. O sebeple Allah ve Peygamberi, Allah'tan başkası adına kesilen hayvanın haram olduğunu açıklamışlardır. Hem bunda Allah'a ortak koşma anlamı da mevcuttur. Her şeyde Allah'ın damgası vardır; o damgayı görerek o şeyden yararlanmak gerekir.

5-9. Boğularak, cisimle vurularak, bir yerden yuvarlanarak, süsülerek ve canavar tarafından parçalanarak ölen hayvanların eti de kesinlikle haramdır.

Meğerki bunlar henüz ölmeden yetişilip şer'i biçimde boğazlanmış olsunlar, o takdirde helâl sayılırlar. Bunların haram kılınmasındaki hikmet, ölü hayvanla ilgili hikmetin aynıdır.

Semavi dinlerin hemen hepsi bu sayılan şeyleri haram kılmıştır. Tevrat'ta bunlarla ilgili belgeler hâlen mevcuttur. İncil daha çok değişikliğe uğratıldığından sadece murdar ruhların domuzlara gireceğini belirtirken bu hayvanın murdar olduğuna işarette bulunmuştur.

Pataloji Kürsüsü Asistanı Dr. Ömer Fahrettin terceme etmiştir.

Tevrat'ta kan ve domuz etinin haram olduğundan söz edilirken, kendiliğinden ölen hayvanların haram olduğuna da yer verilmiş ve bu konu birkaç yerde açıklanmıştır:

"Ve kendiliğinden ölen yahut parçalanmış olan hayvanın yağı başka bir iş için kullanılabilir, fakat onu hiç yemeyeceksiniz."[1]

"Bütün meskenlerinizde, kuşun olsun, hayvanın olsun hiç bir çeşit kan yemeyeceksiniz. Ne kanı olursa olsun, bir adam kan yerse, Can Kavmi'nden sayılacaktır."[2]

"Ancak Rabden başka bir ilâha kurban kesen helak edilecektir."[3]

"Ve domuzu yemeyeceksiniz. Çünkü çatal ve yarık tırnaklıdır, fakat geviş getirmez. O size murdardır. Onların etinden yemeyeceksiniz ve leşlerine dokunmayacaksınız, onlar size murdardırlar."[4]

Mü'minlerin Güçlenmesi Kâfirlerin Umudunu Kırar

اَلْيَوْمَ يَئِسَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ دِينِكُمْ

"Bugün kâfirler sizin dininizden ümitlerini kesmişlerdir."

İmân en kısa ve özlü tarifiyle, Allah'a inanıp O'nu, sıfatlarıyla, hükümleriyle, fiilleriyle bilmekten ve hepsini bir bütünlük içinde kabul etmekten ibarettir. Bu nedenle, "Ey imân edenler!" hitabıyla başlanılmış ve hemen sonra ilâhi hükümler sıralanmıştır. Çünkü imânın bütün açıklığıyla kendini gösterebilmesi, ilâhi buyruklara uymakla gerçekleşir. Tabii bunun için de Kur'ân bilgisine, sünnet kültürüne ihtiyaç vardır. Mü'minlerin temelde güçlenmesinin şartı bu noktada kendini gösterir. Aksi halde sokakta, çarşı ve pazarda, mahalle arasında edinilen dindarlık yeterli değildir. O sadece ferde ibâdet ruhunu kısmen aşılar. Sağlam köklü, ilme dayalı bir İslâm kültürü vermez. Günümüzdeki Müslümanlar'ın bir kısmı, dindarlığın böylesine sığ bir kademesinde bulunuyorlar. Güçsüzlük, perişanlık ve Kur'ân bilgilerinden yoksunluğunun onları, gemilerinin batmayacağı sınıra götürmesi çok zordur.

1 Levililer: 7/22-26

2 Leviller: 7/27

3 Çıkış: 22/20

4 Levililer: 11/7-8

İşte mü'minler kendilerini derleyip toplayarak Kur'ân ilimlerinin kafa ve gönülleri aydınlatan, ruhlara hayat veren düzeyine getirdikleri dindarlığı bir fantezi olarak değil, insan için kaçınılmaz ihtiyaç bulunduğunun idrâki içinde zevkine erişerek benimsedikleri gün, İslâm'ın hayat damarları çalışır hale gelir ve bu hakikat karşısında kâfirlerin ümidi kırılır. Çünkü artık İslâm fert ve ailenin, toplum ve ülkenin yücelme mayası haline getirilmiştir.

Ve işte o zaman rahatlıkla denilebilir ki, ortada bir din, onun işler durumda esas ve prensipleri, toplum hayatında belirgin düzeni ve tesiri vardır.

Kâfirlerin en çok korktuğu sonuç, bu tesir ve düzenin işler durumda olmasıdır.

Asr-ı Saadette 23 yıllık Allah yolunda şuurlu bir mücadelenin göz kamaştırıcı parlak güneşi Arap Yarımadası'nı aydınlatınca, kâfirlerin umutları kırılmış, plân ve entrikaları suya düşmüş, alt edemeyecekleri kutsal bir gücün önünde baş eğmekten başka çarelerinin kalmadığını geç de olsa anlayabilmişlerdi.

Kur'ân ilâhi metoduyla sergilediği bu muhteşem tabloyla Müslümanları uyarmakta; küfür ehlini alt etmenin yol ve yöntemini ana hatlarıyla gözler önüne sermektedir. Asırlardır gayr-i müslimler bütün imkân ve enerjilerini kullanarak Müslümanların sözü edilen düzeye gelmemesi için çalışmışlardır. Birçok metotlara başvurmuşlar, sonunda kültür emperyalizmini gerçekleştirip Müslümanların zekâ ve enerjisini başka kanala çevirmeye muvaffak olmuşlardır.

İmândan sonra ilâhi buyrukların kusursuz uygulanması elbetteki yabancı kültür istilasını da önlemeye yöneliktir. Çünkü Kur'ân kültürü, Müslümanın en büyük dayanağı ve ilham kaynağıdır. Yabancı kültür ve ideolojinin karşısında en sağlam set de hiç şüphesiz ki bu kültürdür.

Mâide sûresinin ilk üç âyetinde bu hakikatleri duyurma ve mü'minleri şuurlandırma hikmet ve programı yer almaktadır. Çünkü son din bütün esas ve prensipleriyle tamamlanıp son şeklini almıştır. Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz en son görevini yapma huzuru içinde dünyaya veda etmiştir. Noksan kalan bir cihet yoktur. Ana fikirler, genel kaideler, insan haklarıyla ilgili hüküm ve tavsiyeler, aile ve toplum düzeniyle alâkalı beyanlar, milletleri sevk ve idare metodları, devletlerarası münasebetlerin ölçü ve anlamları kusursuz biçimde inmiş ve açıklanmıştır. Böylece Allah

(celle celaluhu)'nun mü'minlere olan nimeti tamamlanmış, din olarak İslâm, dinler zincirinin son halkasını oluşturmuş ve onunla kemâlini bulmuş, Allah (celle celaluhu) da bu dini (mü'minlerden yana) seçip beğenmiştir.

10. Dikili taşlar üzerinde boğazlanan hayvanlar

وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ

"Dikili taşlar (putlar) üzerinde boğazlanan (hayvanlar)."

İslâm ve onun kitabı Kur'ân, kudsiyeti yalnız Allah'a irca etmiş; O'na ortaklık kokusu taşıyan bütün inanç, örf ve geleneklerin karşısına çıkmış, tapılmaya ancak Allah'ın lâyık bulunduğunu, sonradan yaratılanlardan herhangi birini ilâhlaştırmanın katıksız küfür olduğunu ilân etmiştir. Bu bakımdan Allah'ın mülkünde, O'nun sunduğu (eti yenen) hayvanların birer güzel nimet bulunduğunu düşünerek bu nimete ancak onu yaratan ve insanlara sunan kudretin ismiyle dokunulabileceğini emretmiş, başkası adına kesilen hayvanın ve kurbanın haram olup yenilmeyeceğini, böyle yapanın küfre kadar gittiğini açıklamıştır.

Nüsub

İbn Faris ve benzeri lûgatçilere göre, Kabe ve diğer kutsal sayılan yerlerde dikilen taşlara verilen isimdir. Putperest Araplar belli günlerde bu taşlara bir bakıma ibâdet eder ve onlar adına boğazladıkları hayvanların kanını belli yerlere serperlerdi. Nitekim kuyuların etrafına dikilen taşlara da Nesâib denilir. Kelime olarak çoğuldur, tekili Nisab gelir; himar ve humur gibi veya Nüsub tekildir, çoğulu Ansâb gelir.

Kabe çevresinde bu anlamda dikilen taşların 360 kadar olduğu söylenir.

Mücahid'e göre de bunlar, üzerlerinde kurban kesilen, Kabe etrafındaki belli yerlere tesbit edilen birtakım dikili taşlardır. İbn Cüreyc diyor ki: Araplar Mekke'de kurbanları kestikten sonra kanı Kabe'ye doğru serperler, etleri de dikili taşlar üzerine korlardı. İslâm gelince, Müslümanlar, "Biz herkesten daha çok böyle yapıp Kabe'ye saygı göstermeğe lâyığız" dediler. Bunun üzerine "Boğazlanan bu hayvanların ne etleri, ne de kanları Allah (celle celaluhu)'ya ulaşacaktır. Allah (celle celaluhu)'ya ulaşacak olan ancak sizin Allah için takva sınırları içinde yaptığınız amel ve ibâdetlerdir." mealindeki Hac sûresi 37. âyet ile yukarıdaki konumuzla ilgili âyet inmiştir.

Sözü edilen dikili taşların düz olanına da, şekillendirilmiş olanına da Nüsûb veya Ansâb denildiği anlaşılıyor.

Allah'a yakınlık ifade eden kurban ve adak hayvan, sadece Allah'ın hoşnutluğuna erişmek için boğazlanır. Cahiliye devrinde dikili taşlar ve putlar üzerinde boğazlamak ne ise, bugün türbe ve yatırlara götürüp onlar adına boğazlamak aynı şeydir; hükümde birleşirler. Çünkü putperest Arapların bir kısmı Allah'ı az-çok bilir, putların kendileriyle Allah arasında aracı olduklarına ve yaklaştırıcı bulunduklarına inanırlardı. Yatır ve türbelere gidip hayvan boğazlayanlar da aynı niyeti ve inancı taşımıyorlar mı?

Kur'ân Allah'a yakınlık konusunda kesilen hayvanların, yapılan ibâdet ve taatin ölçü ve anlamını bu tarihi olayı misal vererek açıklıyor.

11. Fal okları ve kumar zarları

وَاَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْاَزْلَامِ

"Fal okları, kumar zarlarıyla kısmet aramanız size haram kılınmıştır."

Ezlâm, bir çeşit kumar zarları veya fal oklarıdır. Tekili, zelem ve zülem'dir. Bu deyim hakkında farklı yorum ve tespitler vardır:

a) Yukarıda belirttiğimiz gibi, bir çeşit kumar zarlarıdır.

b) Tabiinden Said bin Cübeyr'e göre, Ezlâm, fal atmak, kumar oynamak için hazırlanmış küçük beyaz taşlardır.

e) İbn Cerir Taberi diyor ki: "Süfyan bin Veki' bize bunun satranç taşları olduğunu söyledi."

d) Ezlâm ister fal okları, ister kumar zarları veya satranç taşları olsun, Araplar bunlardan üç tanesini alıp bir torbaya yerleştirir; birisinin üzerinde "yap!" veya "başla!", ikincisinin üzerinde "yapma" veya "başlama!" yazılı olurdu; üçüncüsünün üzerinde hiçbir şey yazılı olmazdı. Her biri elini atıp torbadan bir tanesini çeker ve ona göre karar verip amel ederdi. Onlar buna istiksan derlerdi. Çünkü bu tür fallarla kısmet ararlardı.

Cahiliye insanı günlük hayatlarına fal okları veya kumar zarlarıyla yön vermeye inanırlardı. Bugünün insanı ise, kahve falına, medyumların seanslarında aldıkları mesajlara, cinlerden haber veren cinci sapıklara inanırlar. Aralarında hüküm bakımından fark yok, şekil ve kültür bakımından ayrıdırlar.

Kur'ân sözü edilen bu ve benzeri hurafeleri haram kılarken cahiliye devrinden bir misal verip bizleri irşat ediyor.

Açlıktan Bunalmak

فَمَنِ اضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِإِثْمٍ

"Kim açlıktan bunalıp çaresiz hale gelir, -günaha istek gösterip eğilmeksizin- onlardan yemek zorunda kalırsa."

İslâm helâl ve haram sınırlarını belirledikten sonra zaruri durumları da dikkate almış ve bunu ölmeyecek kadar bir sınırla sınırlamıştır. Yani harama cevaz hususunda ölüm ve hastalık tehlikesini sebep kabul etmiş, ondan yemeyi de ölmeyecek kadarla sınırlamıştır. Çünkü zaruret miktarını aşmak, harama meyletmek demektir. Zaruret miktarını korumak ise, hayatı tehlikeden kurtarmaya yöneliktir. Bu sebeple geçici olarak haram nesne mübah sayılmıştır. Çünkü Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Şüphesiz ki Allah günaha gidilmesinden nasıl hoşlanmazsa, ruhsatına gidilmesini öylece sever."[1]

Bu konuda henüz zaruretin ölçü ve sınırını bilmeyen Ashab-ı Kiram, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e soruyorlar:

- Ey Allah'ın Peygamberi! Bir arazide bulunduğumuzda aç kalırsak, ne zaman ölü hayvan yememiz bize helâl olur?

Onlara şu cevabı veriyor:

- Sabahleyin ve akşamleyin yiyecek bir şey bulamaz, açlığınızı giderecek baklagiller (yeşillik ve sebze gibi şeyler)den de bir şey bulamazsanız, o takdirde ölü hayvandan (ölmeyecek kadar) yiyebilirsiniz."[2]

İlgili âyet ve hadislerin ışığı altında müctehit imamlar bu konuda şu genel kaideyi koymuşlardır:

"Zaruretler memnu' olan şeyleri mübah kılar." "Zaruretler kendi miktarlarınca takdir olunur." Bu Konuda Mezheplerin Görüşü:

---

1 İbn Hibban: İbn Ömer (radıyallahu anh)'dan

2 Ahmed bin Hanbel: Ebû Vâkid el-Leysi'den isnad-ı sahih ile.

Boğularak, bir cisimle vurularak ve dövülerek, yuvarlanarak, süsülerek, canavar tarafından parçalanarak ölmek üzere olan hayvanı boğazlamak, etini helâl kılar mı?

a) Hanefi ve Şafii mezheplerine göre, bu durumlardan birinde ölmek üzere bulunan hayvanda hayat belirtileri görülürse, boğazlanması caizdir ve eti helâl olur. Hayat belirtileri, kuyruğunu oynatması, ayağını hareket ettirmesi, çırpınıp tepinmesi, başını az da olsa kaldırıp hareket göstermesi gibi hallerdir.

b) Mâliki mezhebine göre, o durumdaki hayvanın öldüğüne zann-ı galib hâsıl edilirse, boğazlanmasında bir yarar yoktur. Ama henüz hayat belirtilerinden biri kendini hissettiriyorsa, o takdirde boğazlanması caiz olur.

Bu konuda âyetteki istisnanın muttasıl ve munkatı' olduğu üzerinde farklı görüşler ve hükümler getirilmiştir. Biz muttasıl olduğunu dikkate alarak terceme ve yorumda bulunduk.

Şer'i boğazlama nasıl yapılır? İleride buna geniş yer verilecektir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetle mü'minlere haram kılınan on bir madde sıralandıktan sonra imânla amel arasındaki köprünün sağlam ölçü ve anlamda ayakta tutulmasının lüzumuna işaret edildi.

Bu şuurla gelişip güçlenen İslâm ehlinin, kâfirlerin öteden beri besledikleri ümitlerini kırdığına dikkatler çekildi. Sonra Allah'ın mü'minlere olan lütuf ve inâyetiyle dinin kemâle erdiği, noksanlık kalmadığı, ilâhi nimetin mü'minlerden yana tamamlandığı açıklandı.

Aşağıdaki âyetle, yine imânın açık belirtilerinden birkaçı sayılan bazı helâl ve temiz şeyler açıklanıyor. Allah'ın mülkünde, O'nun nimetini yerken O'nun adının anılması emrediliyor. Nimete karşı şükrün bir ucunun buna dayandığına işaretle dikkatler çekiliyor.

يَسْـَٔلُونَكَ مَاذَآ أُحِلَّ لَهُمْ ۖ قُلْ أُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ ۙ وَمَا عَلَّمْتُم مِّنَ الْجَوَارِحِ
مُكَلِّبِينَ تُعَلِّمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللَّهُ ۖ فَكُلُوا مِمَّآ أَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ وَاذْكُرُوا
اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ ۖ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۚ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٤﴾

4- Senden nelerin helâl kılındığını soruyorlar; de ki: Size temiz, yararlı şeyler helâl kılınmıştır. Eğittiğiniz ve Allah'ın size öğrettiğini öğrettiğiniz avcı hayvanların sizden yana yakaladıklarını yiyiniz ve üzerine Allah'ın ismini anınız (Besmele çekiniz). Allah'tan korkup kötülüklerden (murdar ve zararlı şeylerden) sakının. Şüphesiz ki Allah hesabı çabuk görendir.

İNİŞ SEBEBİ

Ashabdan Adiy bin Hâtem ile Zeyd bin Mühelhil (radıyallahu anhuma), Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e gelerek:

- "Ya Rasûlallah! Biz köpek, doğan, şahin ile avcılık yapan bir kavimiz; ayrıca Deri' ve Huriye ailelerine ait avcı köpekler yabani sığır, eşek ve geyikleri yakalarlar, kimine yetişilip boğazlanır, kimine yetişilmeden avcı hayvan tarafından parçalanıp öldürülür. Allah (celle celaluhu) ise ölü hayvanın haram kılındığını bildiriyor. Bunlardan bize neler helâldir?"

Diye sorduklarında, yukarıdaki âyet iniyor.[1]

İbn Cerir Taberi'nin tesbitine göre: Melek Cebrail, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e gelip içeri girmek üzere izin istemiş, ama kendisine izin verildiği halde girmemişti. Sonra da "Ey Allah'ın Peygamberi! Senden izin aldık ama (biz melekler) içeride köpek bulunan bir eve girmeyiz." demiştir. Bunun üzerine köpeklerin öldürülmesi emredilmişti. Sonra da avcı ve koruyucu köpeklerin öldürülüp öldürülmeyeceği sorulmuştu. Bunun üzerine yukarıdaki âyet inmiştir.[2]

İLGİLİ HADİSLER

"Kim (yanında) bir köpek tutup (beslerse) şüphesiz ki onun her günkü amelinin (sevabından) bir kırat eksilir. Ancak bağ-bahçeyi veya davarları koruyan köpek müstesna."[3]

"Kim av için, davarları ve araziyi korumak için değil de (keyfi olarak) köpek edinirse, her gün onun sevabından iki kırat eksilir."[4]

Adiy bin Hâtem (radıyallahu anh) anlatıyor:

1 Esbab-ı Nüzul/Nisaburi - Lübabu't-Te'vil/Alaeddin Ali.

2 İbn Cerir Taberi - Buhari/Bed-i halk: 7, 17 - Müslim/Libas: 81, 82, 83, 84.

3 Buhari/Bed-i halk; 17, Hars: 3 - Müslim/Müsakat: 59 - Tirmizi/Seyd: 17

4 Sahih-i Müslim

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e sordum, dedim ki:

- Ey Allah'ın Peygamberi! Biz şu köpeklerle avcılık yapan bir kabileyiz. (Bu hususta ne buyurursunuz?).

Cevap verdi:

- **"Eğitilmiş köpeğini (av üzerine) salıverdiğin ve üzerine de Allah'ın adını andığın (Bismillah dediğin) zaman senin için yakaladığını ye, ancak köpek yakaladığından yerse, artık ondan yeme. Çünkü kendisi için yakaladığından endişe ederim. Üzerlerine besmele çekilmemiş bazı köpekler de ona katılıp avı yakalayarak öldürürlerse ondan da yeme. Çünkü sen ancak kendi köpeğin üzerine (yani onu salıverirken) besmele çekmiştin, diğerleri üzerine değil."**[1]

Ebû Salebe (radıyallahu anh) anlatıyor:

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e sordum, dedim ki:

- Ey Allah'ın Peygamberi! Biz, Kitap Ehli'ne ait bir bölgede bulunuyoruz. Onların kaplarındaki yiyecekten yiyelim mi? Hem de avcılığa elverişli arazide bulunuyor, okumla, eğitilmiş ve eğitilmemiş köpeklerimle avlanıyorum. Bunlardan hangisi bize elverişlidir?

Allah Rasulü (sallallahu aleyhi ve sellem) şu cevabı verdi:

- **"Kitap Ehline ait kaplara gelince: Başka kap bulabildiğiniz takdirde onlarda yemek yemeyin. Başkasını bulamadığınızda, yıkayın da öylece içinde yemek yeyin. Okunla avladığına gelince: Allah'ın adını (Besmele'yi) okun üzerine çekip atarsın, böylece avladığın hayvanın etini yiyebilirsin. Eğitilmiş köpeğinle avlayıp (köpeği salıverirken) üzerine Allah'ın adını anarsın ve öylece yakaladığını yiyebilirsin. Eğitilmemiş köpeğinle avladığını yeme. Ancak henüz diri iken yetişip boğazlarsan yiyebilirsin."**[2]

Avcı Hayvanlar

وَمَا عَلَّمْتُمْ مِنَ الْجَوَارِحِ مُكَلِّبِينَ

"Eğittiğiniz ve Allah'ın size öğrettiğini öğrettiğiniz avcı hayvanlar."

---

1 Buhan/Hars: 3, Bed-i halk: 17, Zebâyih: 6 - Müslim/Müsakat: 50, 51, 52, 53, 54, 57, 61, Sayd: 1, 3

2 Müslim/Sayd: 1, 3 - Buhari/Zebâyih: 2, 3, 7 - Ebû Dâvud/Edahi: 22 -Tirmizi/Sayd: 1, 6 - Nesâi/Sayd: 1, 3, 5, 6, 7, 8, 18, 20, 21 - Ahmed: 1/23.

Kur'ân'da bu konuda Cevârih tabiri kullanılmıştır. Bu, Ceriha'nın çoğuludur. Cerh kökünden türetilmiştir. Genel olarak yaralama, çürütme ve keskin bir âletle yarıp açma anlamına gelir. Terim olarak, yırtıcı hayvanlardan eğitilmiş olanlar kasdediliyor. Köpek, doğan, pars, şahin ve benzeri avcı hayvanlar bu cümledendir Bunlar yakaladıkları av hayvanını genellikle yaraladıkları için hepsine birden Cevarih denilmiştir.

Mükellibin: Mükellib sıfatının çoğuludur. Köpek ve benzeri avcı hayvanları eğitip besleyenlere verilen bir addır.

Müctehit imamlar bu meselede bir takım şartlar tesbit etmişlerdir. Avcı hayvanlarla avlanan bir hayvanın helâl olabilmesi için:

a) Avcı hayvanın eğitilmiş olması,

Hanefilere göre, en az üç defa sahibi çağırınca gelmesi, "dur!" deyince durması gerekir. Hanbeli fukahasına göre, iki defa. Tabiinden Hasan el-Basri'ye göre bir defa yeterlidir.

b) Yakaladığı avdan yememesi,

c) Av üzerine gönderilirken üzerine besmele çekilmesi,

d) Avcılık yapanın Müslüman olması,

e) Fukahadan bir kısmına göre, köpeğin siyah olmaması şarttır. Avcı hayvan yakaladığı avı, sahibi yetişmeden yaralayıp öldürürse, bu doğrudan boğazlanma yerine geçer ve eti yenir. Ama öldürmeden sahibi yetişirse, o takdirde boğazlaması gerekir.

Ok ve ateşli silâhlarla besmele çekerek atılan kurşun isabet eder de avcı yetişmeden hayvan ölürse, bu da doğrudan boğazlama yerine geçer ve eti helâl olur. Henüz ölmeden sahibi yetişirse boğazlar.

Bu konuda geniş bilgi için Fıkıh Kitapları Sayd ve Zebâyih bahsine bakılması tavsiye olunur.

Tayyibat

قُلْ أُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ

De ki: Size temiz, yararlı şeyler helâl kılınmıştır."

Cahiliye devri Arapları bazı temiz ve yararlı şeyleri kendilerine haram

kılmışlardı. Örneğin, kendilerine göre bazı ölçü ve kıstaslar koyup belirledikleri develere Bahiyre, Sâibe, Vasiyle ve Ham isimlerini vererek bunların etini, sütünü, yününü kendilerine haram sayarlardı. Bir bakıma bu develer tabulaştırılırdı. İslâm, bu ölçüsüz ve anlamsız âdet ve inançları kökünden kaldırdı. İnsanın yaratılışındaki saygınlığına ve ruhunun yüceliğine, aynı zamanda beden ve ruh sağlığına yararlı olanı helâl, zararlı olanı haram kıldı.

İşte âyette geçen Tayyibat deyimi bu hakikati çok kapsamlı ve özetlenmiş biçimde yansıtmaktadır.

Tayyibat'ın karşıtı Habâis'dir. Murdar, zararlı, iğrenç şeyler demektir. Sözlük ve terim olarak tayyib, beden ve ruhun lezzet duyduğu helâl şeyler anlamına gelir. Bu da inanmış ve dini kültür almış kişilerin duyduğu lezzet ve iştiha ile yorumlanır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetle Kur'ân'ın mü'minlere sunduğu kadri yüce nimetlere yer verildi, temiz ve yararlı şeylerin helâl kılındığı açıklandı. Av ve avcı hayvanlarla ilgili hükümler bildirildi.

Aşağıdaki âyetle, yine temiz ve yararlı şeylerin helâl kılındığına temas edilerek ilâhi nimetlerin bir başka bölümü açıklanıyor. Kitap Ehliyle ilişkinin devamını sağlamaya yönelik hükümler getiriliyor. İffetli kadınlarla evlenme konusuna dönülerek bu arada erkeklerin iffetli, zinadan uzak temiz bir hayat yaşamalarının gereğine dikkatler çekiliyor. Böylece dinin bütün hükümlerine kayıtsız, şartsız uymanın sağlam bir imâna dayalı olduğu hatırlatılarak bunu inkâr etmenin insanı büyük bir zarara uğratacağı bildiriliyor.

اَلْيَوْمَ اُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ وَطَعَامُ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْ وَطَعَامُكُمْ حِلٌّ
لَهُمْ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ
قَبْلِكُمْ اِذَا اٰتَيْتُمُوهُنَّ اُجُورَهُنَّ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ وَلَا مُتَّخِذِي اَخْدَانٍ
وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْاِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٥﴾

5- Bugün size temiz yararlı şeyler helâl kılındı; kendilerine kitap verilen (Yahudi ve Hristiyan)lerin yiyeceği size helâldir; sizin de yiyeceğiniz onlara

helâldir. İnanan iffetli kadınlarla, sizden önce kendilerine kitap verilenlerin iffetli kadınları, -iffetli olduğunuz, zina etmediğiniz, gizli dost tutmadığınız halde- (nikâh akdi yapıp) mehirlerini verdiğinizde (size helâldırlar). Kim (Hakk'a) imânı inkâr ederse, gerçekten ameli boşa gider ve o âhirette de zarara uğrayanlardandır.

İLGİLİ HADİS

"Ancak mü'mine arkadaş ol ve senin yemeğini de ancak Allah'tan korkup kötülüklerden sakınan kimse yesin."[1]

Mealindeki hadisteki emir, istihbap anlamına hamledilmiştir ki, ancak bu takdirde âyetle uyum halinde bir hüküm taşır.

Sosyal Yönü

وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْ وَطَعَامُكُمْ حِلٌّ لَهُمْ

"Kendilerine kitap verilenlerin yiyeceği size helâldir; sizin de yiyeceğiniz onlara helâldir."

İslâm, cihan dinidir. Kendisinden önceki hak dinlere hem inanmayı emreder, hem onlarla ilişkinin kurulmasını ve sürdürülmesini tavsiye eder. Şiddete başvurmadan rahmet kapısını her millete açık tutar. İmânı bir idrâk, bir selim zevk ve irfan işi sayar. Bunun için önce insan idrâkine seslenir; ruhunun gıda alacağı ilâhi beyânı bütün tazeliğiyle sunmaya çalışır. Sonra da Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yüksek şahsiyetinde bütünleşen güzel ahlâk ve fazileti kafa ve gönüllere bir hayat iksiri olarak takdim eder.

Özellikle az-çok ilâhi beyana erişen Yahudi ve Hıristiyanları insafa davet eder. Onlarla başta kendilerinden kız alma olmak üzere siyasi, ticari ve diplomatik ilişkilerin sürdürülmesini ister. Bununla toplumlara hayat veren İslâm'ın tertemiz havasının o ülkelere sokulmasını amaçlar. Gerekirse Müslüman erkeklerin onlardan olan kadınlarla evlenmelerine cevaz verir. Çünkü hedef, son dinin kinle düşmanlıkla, hakları çiğnemekle ortaya çıkmadığını; dinler basamaklarının en üst son basamağını teşkil ettiğini, sadece bir kabile veya millete değil, bütün milletlere gönderildiğini ve insanlığın müşterek malı bulunduğunu en mâkul yollarla gönüllere işlemek ve böylece bir idrâk uyanıklığı sağlamaktır.

1 Ahmed b. Hanbel: 3/28 - Tirmizi - Ebu Dâvud - İbn Hibban: Ebû Said (radıyallahu anh)'den.

Yine bu amaçla, gerektiğinde ilişkileri daha da sıklaştırmak, bu yoldan Müslümanların örnek yaşayışlarını, insan haklarına gösterdikleri sınırsız saygı belirtilerini diğer milletlere bütün açıklığıyla sergilemektir.

Kitap Ehli'nin boğazladıkları hayvanların ve İslâm'a göre helâl sayılan yemeklerinin Müslümanlara helâl olduğu, Müslümanların da gerek boğazladıkları hayvanlardan ve gerekse hazırladıkları gıda maddelerinden Kitap ehlinin yemelerinde dini bir sakınca bulunmadığı dikkate alınırsa, nasıl bir ilişki kurulması arzulandığı rahatlıkla anlaşılır.

Bütün bu olumlu yöndeki adımlar, İslâm'ın barıştırıcı, birleştirici ve yumuşatıcı bir din olduğunun bir başka delilidir. Yürürlükten kaldırılan diğer iki semavi dinin hiç olmazsa Kur'ân'a saygı göstermesine yönelik bir davet söz konusudur. Tevrat ve İncil'de değiştirilen veya zaman aşımıyla unutulan belgeleri hem tashih ederek, hem ortaya çıkararak büyük bir hizmette bulunan Kur'ân, bu doğrultudaki mesajıyla da onları insafa çağırmaktadır.

Dinlerin tekâmülü tartışma, sürtüşme ve vuruşma için değil; beşer ruhunu yüceltmek, insan ahlâkını güzelleştirmek, insanlığına yakışanı yapıp yerine getirmek; dil, ırk ve renkleri ne olursa olsun bütün insanların Adem Peygamber'den üreyip çoğaldığını hatırlatmak içindir. Bunun gerçekleşmesine bütünüyle yönelip çalışmak, barış içinde yaşama arzusunun en açık belirti ve belgesi değil midir?

İşte beşinci âyetle bütün bu hususlar çok anlamlı biçimde özetlenerek bir komprime halinde insan aklına ve vicdanına sunulmaktadır.

Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve âhiret gününe inanmayı imânın değişmeyen şartları kabul etmek kadar tabii ne olabilir? Bunun ya tamamını ya da bir kısmını inkâr etmenin büyük bir haksızlık olduğu ortadadır. Çünkü insan ruhunun muhtaç bulunduğu hava ve gıdayı ondan esirgemek, ruhun varlığını reddetmek kadar gülünçtür. Bunda ısrar etmek, ilâhi cezaya yol açar. Kur'ân bunu haber verip gereken uyarısını yapıyor.

FIKHİ YÖNÜ

"Kendilerine (daha önce) kitap verilen (Yahudi ve Hristiyan)lerin yiyeceği size helâldir." mealindeki âyet üzerinde ilim adamları farklı görüş ve yorumlarda bulunmuşlardır:

a) Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz henüz risâletle görev-

lendirilmeden önce, soy itibariyle Yahudi ve Hristiyan olanlarla onların dinine aynı devrelerde girenlerin boğazladıkları hayvanlar Müslümanlara helâldir. Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) peygamber olarak gönderildikten sonra Araplardan bu iki dine girenlerin kestiği hayvan Müslümanlara helâl değildir. Çünkü Hristiyanlığa girenler o dinin hiçbir prensibine uymamış, sadece içki içmekle onları taklid etmişlerdir.

Nitekim Hz. Ali (radıyallahu anh): "Arap Hristiyanların kestikleri hayvanlardan yemeyin. Çünkü onlar içki içmekten başka hiçbir kurala uymamışlardır." demiştir.[1]

İbn Mes'ud (radıyallahu anh) da aynı görüştedir. Şafii mezhebine göre de Kur'ân indikten sonra Yahudi ve Hristiyan dinine girenlerin boğazladığı hayvanlar yenilmez.[2]

b) İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre, Kur'ân indikten sonra da sözü edilen dinlerden birine giren Arapların boğazladıkları yenilir. el-Hasan, Ata' bin Ebi Rebah, Şa'bi, İkrime, Katade, Zühri ve Hammad da aynı görüştedirler. Nitekim Ebu Derdâ (radıyallahu anh) ile İbn Zeyd'den, kilise adına boğazlanan hayvandan sorulduğunda, "ondan yiyebilirsiniz" diye fetva vermişler ve Allah onların yemeğini helâl kılmış, bu hususta belirtilen anlamda bir istisnaya yer vermemiştir, kaydını ileri sürerek delil göstermişlerdir.

Nitekim Hanefi ve Mâliki mezheplerinin de görüşleri bu doğrultudadır.

Hanbeli mezhebinden bu konuda farklı iki rivayet vardır. Ancak sözü edilen mesele hususunda Hanefi ve Mâliki mezheplerinde ümmet için kolaylık vardır.

c) Dinsiz, putperest, ateşperest ve benzeri Kitap Ehli sayılmayan milletlerin ve şahısların boğazladığı hayvan kesinlikle Müslümanlara haramdır. Bunda icmâ' vardır.

Kitap Ehli (Yahudi ve Hristiyanlar) besmele çekmeden veya Allah ismini anmadan boğazlarlarsa, yenilmesi helâl olur mu?

a) İbn Ömer (radıyallahu anh)'a göre, bir Yahudi, ya da Hristiyan Allah'ın ismini anmadan hayvan boğazlarsa helâl olmaz. Rabia' da ayni görüştedir.

1 Lübabu't-Te'vil - Tefsir-i İbn Cerir Taberi

2 İbn Cerir Taberi

b) Allah'tan başkasının ismini anıp boğazlarlarsa yine haram olur, yenilmez. Hz. Ali, Hz. Âişe, İbn Ömer ve tabiinden Tavus ve el-Hasan'ın görüş ve ictihadı bu anlamdadır.

c) İlim adamlarının çoğuna göre, öyle de olsa Kitap Ehli'nin boğazladığı helâldir. Nitekim İmam Şa'bi ve Atâ'dan, "Bir Hristiyanın Mesih ismini anarak boğazladığı hayvan bize helâl olur mu?" diye sorulduğunda, "Helâl olur" diye cevap verdikleri sahih rivayetlerle sabit olmuştur. "Çünkü Allah onların boğazladığını helâl kılmıştır." diye ilâve ettikleri de bilinmektedir.[1]

d) el-Hasan diyor ki; "Bir Yahudi, ya da Hristiyanın hayvan boğazlarken Allah'tan başkasının ismini andığını işitirseniz ondan yemeyin. Ama nasıl boğazladıklarını bilmiyorsanız, yemenizde dini bir sakınca yoktur. Çünkü Allah onların boğazladıklarını helâl kılmıştır."

e) İmam Mâlik'e göre. Kitap Ehli, Allah'dan başkasının adını anarak boğazlarsa yine de haram olmaz, sadece mekruh sayılır.[2]

Bu meselede İmâm Mâlik, Şa'bi ve Atâ'ın görüş ve ictihadında kolaylık vardır.

Âyette geçen "taam" tabirinden boğazlanan hayvanlar kasdedildiğini söyleyenler olmakla beraber, bunun İslâm'a göre helâl sayılan bütün yiyecekleri içine aldığını söyleyenler de var. Ne var ki her iki yoruma göre de boğazlanan hayvan söz konusudur.[3]

Muhsanat

وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ

"İnanan iffetli kadınlar" diye mealini yazdığımız muhsanat tabirinden bir de "hür olan iffetli kadınlar" mânasını çıkaranlar olmuştur. O halde bu mesele hakkında da farklı yorumlar vardır:

a) Tabiinden Mücahid'e göre, iffetli hür kadınlar, kasdedilmiştir. O halde inanmış iffetli cariyelerle evlenmek ancak şu iki şartla caizdir: Evlenmek isteyen erkek gayr-i ahlâki bir yola düşmekten endişe duyduğunda veya hür iffetli kadınla evlenmek için mali imkânı bulunmadığında.

---

1 Lübabu't-Te'vil - Kurtubi - İbn Cerir Taberi

2 Tefsir-i Kurtubi: 6/46

3 Tefsir-i Taberi: İlgili âyetin tefsiri.

b) İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre: Muhsanat'tan maksat, hür olsun câriye olsun iffetli, namuslu kadınlardır. O takdirde fahişe bir kadınla evlenmek ona göre helâl değildir.

Ancak ilim adamlarının çoğu, zina eden bir kadın tevbe edip ahlâkını düzeltirse nikâhlanması caizdir, diye fetva vermişlerdir. Sahih olan da budur. Nitekim Tarık bin Şihab diyor ki: Bir adam kız kardeşimle evlenmek istedi. Kız kardeşim ona, "Benimle evlenecek olursan halk seni kınar, sonra rüsvay olursun, çünkü zamanında ben zina yaptım" diyerek uyarıda bulunmuştu. Bunun üzerine Hz. Ömer (radıyallahu anh)'a başvuruldu. Ömer (radıyallahu anh): "Kadın tevbe edip ahlâkını düzeltmiş mi?" diye soruyor. Onlar da, "Evet, düzeltmiştir. Şimdi iffetli bir hayat yaşıyor" diye cevap verince, Ömer (radıyallahu anh) onlara: "O halde o kadınla evlenmenizde bir sakınca yoktur" buyuruyor.[1]

c) Hem hür, hem cariyeyle evlenmek caizdir. Ancak bazı mezheplere göre, hür kadın üzerine cariyeyle evlenmek caiz değil, bunun aksi caizdir. Âyette sadece iffetli hür kadınlarla evlenmekten söz edilmesi, onlarla evlenmeyi teşvik ve tercih anlamına gelir.

Kitap Ehlinden İffetli Kadınlar

وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ

"Sizden önce kendilerine kitap verilenlerin iffetli kadınları..."

Bu hususta da farklı ictihad ve yorumlar ortaya konmuştur:

a) İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre, Kitap Ehli'nden iffetli hür kadınlar kastedilmiştir. Âyetin zahirinden bu anlaşılmaktadır. O bakımdan Kitap ehlinden olan iffetli cariyelerle evlenmek ona göre caiz değildir. Şa'bi, Nehai ve Dahhak gibi ilim adamları da ayni görüştedirler.

Nitekim Şafii mezhebine göre de hüküm böyledir.

b) el-Hasan ve onun paralelinde olanlara göre, âyet hem hür hem cariyeyi kapsamaktadır. O halde Kitap Ehli'nden iffetli hür ve câriye kadınlarla evlenmekte dini bir sakınca yoktur.

Nitekim İmam Ebû Hanife de aynı ictihada sahiptir. Bize kadar gelen

1 Lübabu't-Te'vil/Alaeddin Ali: İlgili âyetin tefsirinde.

sahih rivayetlerden öğreniyoruz ki: Hz. Osman (radıyallahu anh), Hristiyan olan Firafise kızı Naile ile evlenmiştir. Ashabdan Talha bin Ubeydullah (radıyallahu anh) da bir Yahudi kadınla evlenmiştir.

Ancak İbn Ömer (radıyallahu anh)'a göre, hür veya câriye Müslüman iffetli kadınlar varken onlarla evlenmek mekruhtur. Hz. Osman ile Hz. Talha'nın ictihadına göre, mekruh değildir. Şüphesiz ki bu bir ictihad farkıdır, biri diğerini nakzetmez.

Âyette yer alan "Ucûr"dan maksat, sözü edilen kadınlarla, mehirlerini vermek suretiyle evlenmenin helâl olduğunu belirtmektir.

Erkeklerin de İffetli Olması

مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ وَلَا مُتَّخِذِي أَخْدَانٍ

"İffetli olduğunuz, zina etmediğiniz, gizli dost edinmediğiniz halde..."

İffetli, faziletli, güzel ahlâklı olmak şüphesiz ki imânın meyvesi, İslâm'ın değişmeyen yoludur. Kur'ân ve Sünnet imânla güzel hasletleri oluşturmak ve bütünleştirmek için kudsi âlemden birçok esas ve prensiplerle inmiştir. Diyebiliriz ki, bu dinin bütün esas ve prensiplerinde, dünya ve âhiretle ilgili hükümlerinde mutlaka güzel ahlâkın payı çok büyüktür.

Kadının ne kadar iffetli, namuslu, dürüst ve ahlâklı olması emredilmişse, aynı ölçü ve anlamda erkeğin de böyle olması kesinlikle emredilmiş ve üzerinde ısrarla durulmuştur. Kur'ân'da; "Ey imân edenler!", "Ey insanlar!" denilince mutlaka her iki cinse seslenilmiştir.

Mâide 5. âyetin son bölümünde özellikle bu husus üzerinde durulmuş ve inanmış erkeklere gereken uyarı yapılmıştır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle mü'minlere temiz ve yararlı şeylerin helâl kılındığı açıklandı. Kitap ehliyle nasıl ve hangi yollardan ilişki kurulması belirtildi. İffetli kadınlarla evlenme teşvik edilerek bu hususta da Kitap ehliyle bir yakınlık kurmanın caiz olduğuna dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, müslimle gayr-i müslim arasındaki alâmet-i farikanın namaz olduğuna işaret edilerek, başın bedendeki yeri ve önemi ne ise, namazın da dindeki yeri ve önemi odur, hususu zımnen işleniyor ve bu önemli ibâdetin ancak abdestli bir vaziyette yerine getirilebileceği açıkla-

nıyor. Sonra da bazı hallerde teyemmüm edilmesine ruhsat verildiğine temas edilerek Allah'ın mü'minlere olan nimetleri hatırlatılıyor. Peygambere verilen söze sadık kalınıp vefa edilmesinin lüzumu belirtiliyor.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى
الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ ۚ وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا ۚ
وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لَامَسْتُمُ
النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ
مِنْهُ ۚ مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَٰكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ
عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٦﴾ وَاذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَمِيثَاقَهُ الَّذِي وَاثَقَكُمْ
بِهِ إِذْ قُلْتُمْ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا ۖ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٧﴾

6- Ey imân edenler! Namaza kalkmayı dilediğinizde yüzlerinizi, dirseklere kadar (dirsekler dahil) ellerinizi yıkayın. Başlarınıza meshedip, topuklarına kadar (topuklar dahil) ayaklarınızı yıkayın. Cünüp iseniz iyice yıkanıp temizlenin (boy abdesti alın). Hasta iseniz veya yolculukta bulunuyorsanız veya sizden biri tabii ihtiyacını gidermekten gelmişse veya kadınlara dokunmuşsanız, bu durumda su da bulamamışsanız, tertemiz bir toprakla teyemmüm edin; ondan yüzlerinize ve ellerinize sürün. Allah size sıkıntı vermek istemez, ama sizi tertemiz yapmak ve şükredesiniz diye üzerinize nimetini tamamlamak ister.

7- Allah'ın size olan nimetini ve "işittik, itaat ettik" dediğiniz zaman sizi bağladığı misakını hatırlayın. Allah'tan korkup (ahdi ve andı bozmaktan) sakının. Şüphesiz ki Allah göğüslerdekini gereği gibi bilir.

İLGİLİ HADİSLER

"Allah sizden birinizin abdesti bozulduğunda abdest almadıkça namazını kabul etmez."[1]

1 Buharı/Vüdû: 2 - Müslim/Taharet: 1 - Tirmizi/Taharet: 1 - Ahmed: 2/39

"Kim abdest üzerine abdest alırsa, Allah ona on sevap yazar."[1]

Üçüncü halife Hz. Osman (radıyallahu anh) su istedi. Kendisine bir kap dolu su getirilince, önce avucuna üç defa su döküp ellerini iyice yıkadı. Sonra sağ elini kaba sokup su aldı, ağzını çalkayıp burnuna su çekti ve temizledi. Sonra yüzünü üç defa, kollarını dirseklere kadar üç defa yıkadı. Başına meshedip ayaklarını topuklara kadar üç defa yıkadıktan sonra şöyle dedi: Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimizi, benim şu abdest aldığım şekilde abdest alırken gördüm ve şöyle buyurduğunu işittim:

"Kim benim abdestim gibi abdest alır, sonra iki rek'at namaz kılar da kendi kendine namazla ilgisi olmayan bir şey konuşmazsa, geçmiş günahı bağışlanır."[2]

Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor:

"Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz topuğunu yıkamayan bir adam gördü, ona: **Topuklara yazık oldu ateşten,** buyurdu."[3]

Hz. Câbir (radıyallahu anh) diyor ki: Hz. Ömer (radıyallahu anh) bana anlattı: "Bir adam abdest aldı, ancak ayağının üzerinde bir tırnak kadar kuru yer yıkanmadık kaldı.

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) onu görünce, adama; **"Dön abdestini güzelce al!"** buyurdu.[4] Adam da dönüp güzel bir abdest aldıktan sonra namaz kıldı.

Abdullah bin Amr (radıyallahu anh) anlatıyor:

Bir yolculuğumuz esnasında Rasulullah geride kaldı. Çok geçmeden gelip bize yetişti. Namaz vakti de girmiş bulunuyordu. Biz abdest alıyor, ayaklarımızın üzerini meshediyorduk. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) yüksek sesle bize iki veya üç defa: **"Topuklara yazık oldu ateşten,"** diyerek seslendi.

---

1 Tirmizi/Taharet: 44 - Ebu Dâvud/Taharet: 112 - Darimi/Vüdû: 46

2 Buhari/Vüdû: 24, 28 - Müslim/Taharet: 3, 4, 8 - Ebû Dâvud/Taharet: 51 - Nesâi/Taharet: 67, 68, 93 - İbn Mâce/Taharet: 6 - Ahmed: 1/59, 64, 66, 68, 71

3 Buhari/İlim: 3, 30, Vüdû': 27, 29 - Müslim/Taharet: 25, 28, 30 - Ebû Davud/Taharet: 46 - Tirmizi/Taharet: 31 - Nesâi/Taharet: 88 - İbn Mâce/Taharet: 55 - Ahmed: 2/193, 201, 266

4 Sahih-i Müslim: Câbir (radıyallahu anh)'den

Buradaki meshetmek, ayakları yıkamak anlamında mecaz olabilir.

"Şüphesiz ki ümmetim kıyamet gününde alınları, kol ve bacakları abdestin eserinden bembeyaz nurâni bir halde çağrılır. Artık kim beyazlık ve nurâniliğini artırmak isterse artırsın."[1]

Hz. Âişe validemiz (radıyallahu anha) anlatıyor:

"Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz cünüplükten dolayı boy abdesti alırken önce iki elini yıkar, sonra sol eline su alıp utanç yerini yıkar, sonra namaz abdesti gibi abdest alır, sonra parmaklarını suya batırıp onunla saçlarının dip kısımlarını aralar, sonra avucuna su alıp üç defa başına döker, sonra bütün bedenine suyu ulaştırırdı."[2]

Namaz ve Abdestin Ruh ve Beden Sağlığı Üzerindeki Te'sirleri

Namaz, Allah (celle celaluhu)'ya imânın içten dışa vuran açık belirtisidir. İmân cevheriyle aydınlanan ruhun değişmez gıdası; kul ile Allah arasındaki mesafeyi kaldırıp engelleri gideren yükselme aracıdır. Bunun için Hazret-i Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) **"Namaz mü'minin mi'racıdır"** buyurmuştur.

Hiçbir ibâdet namazın yerini alamaz ve onun boşluğunu dolduramaz. Her şeyden ilgiyi kesip bir anda ilâhi huzurda divana durmanın ruh ve beden, vicdan ve sinir sistemi üzerindeki olumlu tesirini hangi iş ve ibâdet sağlayabilir?

O nedenle zevkine ve şuuruna erişilerek kılınan bir namaz, ruh ve beden sağlığını koruyan, koruyucu hekimliğini yapan manevi bir hekimdir. Sabah kalkıp ocaklarda, tezgah ve masa başlarında, fabrika ve atölyelerde, ağır işlerde sekiz saat çalışan bir insanın bedensel ve ruhsal yönden nasıl yorulup yıprandığını, sinir sisteminin az-çok nasıl bozulduğunu bilmeyen var mıdır? Ne yemek ve sigara molası, ne de müzik bu yorgunluğu tamamen giderecek, bozulan sinirleri düzeltecek ölçü ve anlamda değildir. Çünkü böyle bir ortamda bulunan kişinin gönül huzuruna, ruh ferahlığına, vicdan serinliğine büyük ihtiyacı vardır. Bunları ancak abdest ile namaz karşılayabilir.

---

1 Sahih-i Müslim - Sahih-i Buhari - Ahmed: 3/431, 4/207

2 Sahih-i Müslim - Sahih-i Buhari - Ahmed: 3/431, 4/207: Hz. Aişe (radıyallahu anha)'dan.

Mute savaş alanından akşama doğru yaralı, yorgun, aç ve susuz bir halde çekilen Halid bin Velid (radıyallahu anh) kumandasındaki ordu, ezan sesleri arasında abdest alıp cemaat halinde akşam namazına durduklarında ne yorgunlukları, ne açlık, ne de korkuları kaldı. Namaz kılındığında hiç savaşmamış gibi kendilerini güçlü hissetmeleri ne ile yorumlanabilir? İşte zevkine ve bilincine erişilerek kılınan namazın en güzel şifâ ve tesirlerinden bir örnek.

Abdest, namaz gibi yüce bir ibâdetin ön hazırlığıdır. Allah huzuruna iç ve dış temizliğini birleştirerek çıkmanın tek yoludur. Ruha rahatlık, bedene zindelik verir. Deri altında biriken yağların kısmen olsun erimesini sağlar. Kan dolaşımını ayarlar, bu bakımdan kalbi dinlendirir. Sinir uçlarının en duyarlı bulunduğu organlar soğuk su ile yıkanırken insan bir anda toparlanır, beyin daha iyi hareketini sürdürür, vücud çalışma mekanizması normal çalışma devresine kavuşur.

Boy abdestinin de olumlu tesirleri en az bu kadardır, diyebiliriz. Su bulunmadığı zaman ön hazırlığı teyemmüm ile karşılamaktayız; abdest hususunda belirtilen yararların hiç olmazsa bir kısmı teyemmüm ile karşılanır. Ayrıca toprağa el sürüp bu farizayı yerine getirmek insana tevazuu öğretir. Sonunda dönüşün toprak olacağını hatırlatır.

FIKHI YÖNÜ

Her namaza kalkıldığında abdest almak gerekir mi? Müctehit imamların ve tefsircilerin bu konuda farklı içtihat ve yorumları olmuştur:

a) Zahiri Mezhebinin kurucusu Davud ez-Zahiri'ye göre, âyetin bu hususstaki anlatımı hiçbir yoruma ihtiyaç göstermeyecek kadar açıktır. O halde namaz kılmak isteyen kimsenin her namaz için bir abdest alması vâcibdir.

b) Diğer dört mezhep imamlarına göre, Kur'ân ve hadisleri bir araya getirip ilgili âyeti Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in sözü ve fiiliyle tefsir ettiğimizde, her namaz için abdest almanın vâcib olmadığı, alman bir abdestle -bozulmadığı sürece- birçok namazların kılınabildiği anlaşılır.

Mezhep imamlarına göre, âyetin takdiri şöyledir: "Namaza kalkmayı dilediğinizde -abdestsiz bulunuyorsanız- abdest alın."

Nitekim Sahabe ve tabiinden oluşan cumhur-i ulemâya göre, birden fazla namaz için bir abdest yeterlidir. Yani alınan bir abdest bozulmadığı

takdirde onunla istenildiği kadar namaz kılınabilir.

Sahih rivayetlerden de Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in, Hendek Savaşı'nda fırsat bulamadığı için dört vakit namazını bir abdestle kıldığı kesinlikle anlaşılmıştır.

c) Müslim, Ahmed bin Hanbel ve diğer Sünen sahiplerinin Hazret-i Büreyde'den yaptıkları sahih tesbite göre, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz önceleri her namaz için abdest alırdı. Fetih günü ise bir abdest alıp mestlerini meshettikten sonra birden fazla namaz kılmıştır.

Bunun üzerine Hazret-i Ömer (radıyallahu anh):

- Ey Allah'ın Peygamberi! Daha önce yapmadığınız şeyi yaptınız, deyince. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ona:

- **Bilhassa bilerek öyle yaptım, Ya Ömer!** diye cevap vermiştir.

Buhari ve Sünen sahiplerinin Hazret-i Enes (radıyallahu anh)'dan yaptıkları rivayette, bu konuyu biraz daha açıklığa kavuşturur ölçüde fazla bilgi verilmiştir. Hz. Enes (radıyallahu anh)'ın "Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz her namaz için bir abdest alırdı" şeklindeki sözünü işiten Amr bin Âmir el-Ensari (radıyallahu anh) ona: "Ya sizler nasıl yaparsınız?" diye soruyor. O da "Biz, abdestimiz bozulmadıkça bir abdestle birçok namaz kılarız" diye cevap veriyor.

Bu rivayetten sadece Rasulullah'ın her namaz için bir abdest aldığı ve ona mahsus bir sünnet olduğu kesinlik kazanıyor. Nitekim Mekke'nin fethedildiği gün bir abdestle birden fazla namazı imam olarak cemaate kıldırması, ümmeti için bunun caiz olduğunu gösteren açık delillerden biridir.

Abdestin Farzları:

Âyetin açık anlatımından abdestin farzlarının dört olduğu anlaşılıyorsa da müctehit imamların bu meselede farklı tesbit ve ictihadları vardır:

a) İmam Şafii, yine ayni âyete dayanarak niyetin de farz olduğunu istidlal etmiştir. Çünkü abdest ile emir, niyeti gerektirir. Hem Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, **"Ameller niyetlere göredir."**[1] buyurmuştur. Bunun taşıdığı hüküm şudur: "Amellerin sıhhati niyet iledir." Abdest

1 Buhari/Vahiy: 1 - Menakıb: 45 - Talâk: 11 - Eyman: 23 - Müslim/İmaret: 155 - Ebû Davud/Talâk: 11 - Nesâi/Taharet: 59, Talâk: 24, Eyman: 19 - İbn Mâce/Zühd: 26

de bir ameldir ve onun da sıhhati niyet ile gerçekleşir.

b) İmam Ebû Hanife'ye göre, abdeste niyet getirmek sünnettir. Çünkü Cenâb-ı Hak abdest hususunda sadece üç azanın yıkanmasını ve bir uzvun da meshedilmesini emretmiştir; niyeti gerekli kılmamıştır. Bu bakımdan niyeti farz kabul etmek, nass üzerine fazlalık olur, bu da nesh demektir. Kur'ân-ı Kerim'i haber-i vahid (tek kanaldan gelen haber) ile neshetmek kıyasen caiz değildir. Hem buna delil olarak gösterilen, **"Ameller niyetlere göredir"** mealindeki hadisin yorum ve mânası sıhhate hamledilmeyerek "Amellerin kemâli niyetlere göredir" demek ve mahzuf bulunan kelimeyi "kemâl" olarak takdir etmek daha uygundur.

Şafiiler ayrıca bu meselede, **"Ve mâ ümirû illâ liya'budullahe muhlisine..."** âyetini de delil olarak öne sürerler ve "muhlisin"de niyet yer almaktadır, derler.

Bundan başka Şafiiler, abdestte aza arasındaki tertibe riâyet de farzdır, derler. Çünkü âyetteki tertibe Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz aynen uymuş ve ömrünün sonuna kadar o tertibi bozmamıştır. Ümmetine de **"Ben nasıl abdest alıyorsam, öyle abdest alın."** buyurması, bunun gereğine işarettir.

c) Hanbeliler'e göre, abdestin farzı altıdır: Dördü âyette belirtilen uzuvların yıkanması ve meshedilmesidir. Beşincisi tertip, altıncısı abdest azasını ardarda yıkamaktır.

d) Mâliki Mezhebi'ne göre, abdestin farzı yedidir: Dördü âyette belirtilen üç azanın yıkanması, bir azanın meshedilmesidir; geriye kalan üçü ise, niyet, uzuvları art arda yıkamak ve uzuvları yıkarken elle ovmaktır.

Dirsekler Kollara Dahil midir?

Müctehid imamların bu hususta farklı yorum ve ictihadları olmuştur:

a) Dört Mezhep imamına göre, dirsekler kola dahildir. O takdirde kolları dirseklerle birlikte yıkamak farzdır. Burada gaye mugayyaya dahildir, (ilâ) harfi (maâ) manasınadır.[1]

b) Şa'bi, Züfer ve Davud ez-Zahiri'ye göre, dirsekler kola dahil değil-

1 Kitabu'l-Fıkhi Ale'l-Mezahibi'l-Erbaa: 1/53-59. Bu konuda geniş bilgi için ayrıca bak: Nasbu'r-Raye/Zeylat: Abdest bahsi.

dir. Çünkü ilâhi emir dirseklere kadar yıkamayı gerektirmektedir. İbn Cerir Taberi de aynı görüştedir.

Başı Meshetmek:

Başa meshetmenin farz olduğu kesindir.

Ancak farz miktarı hakkında mezhep imamlarının farklı yorum ve ictihadları olmuştur:

a) İmam Mâlik'e göre, başın tamamını meshetmek vâcibdir.

b) İmam Ahmed bin Hanbel'e göre, çoğu kısmını meshetmek vâcibdir. İmamdan başka bir rivayet daha yapılmışsa da sahih olanı budur.

c) İmam Ebû Hanife'ye göre, dörtte birini meshetmek farzdır.

d) İmam Şafii'ye göre, mesh denilecek kadarı farzdır.

Bu meselede İmam Mâlik ihtiyatı, İmam Şafii yakini, İmam Ebû Hanife bu konudaki sünneti, İmam Ahmed bin Hanbel, "Bir şeyin çoğuna tamamının hükmü vardır" kaidesini dikkate alarak ictihatta bulunmuşlardır.

Ayakları Yıkamak ya da Meshetmek:

Bununla ilgili âyette geçen Ercül kelimesi Ruus üzerine mi, Eydiyeküm üzerine mi matuftur?

Müctehid imamların bu mesele hakkındaki içtihatları:

a) İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre; abdest iki yıkama ve iki meshtir. İbn Abbas'ın böyle dediğini Katade rivayet etmiştir.[1]

b) Hazret-i Enes (radıyallahu anh)'den yapılan rivayette, adı geçenin şöyle dediği tesbit edilmiştir: "Kur'an mesh ile ilgili inmiştir; sünnet yıkama hakkında câri olmuştur."

c) İkrime'ye göre, âyet abdestte ayakları meshetme hakkında açıktır. Şa'bi de aynı görüştedir. Nitekim teyemmümde, abdestte meshedilen yerler terkediliyor, yıkanan yerler meshediliyor.

d) Şia'dan İmamiyye Mezhebi'ne göre, ayakları meshetmek farzdır; yıkamak farz değildir, bu sünnetle sabit olmuştur. Yani mesh âyetle, yıkama ise, sünnetle sabit olmuştur.

---

1 Lübabu't-Te'vü/Alaeddin Ali: 1/435.

e) Ashab ve tabiinin çoğuna göre ve dört mezhep imamının içtihadıyla ercül kelimesi eydiyeküm kelimesi üzerine matuftur ve ayakların yıkanması farzdır; sünnet de bu yolda cereyan etmiştir.

Teyemmüm

فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا

"Bu durumda su da bulamamışsanız, tertemiz bir toprakla teyemmüm edin."

Nisa Sûresi 43. âyette teyemmüme daha geniş yer verilmiştir. Burada tekrar edilmesi hem konunun önemini hatırlatıp idrâki uyanık tutmak, hem de teyemmümün yalnız gusül yerine değil, abdest yerine de geçeceğini belirtmek içindir.

Nisa Sûresinde cünüp bir kimsenin -yol olarak geçmesi hâriç- gusledinceye kadar namaza veya mescide yaklaşmaması emredilmiştir. Cünüp kimse namaz kılmak veya mescide girmek isterse, gusletmesi gerekir. Su bulamadığı takdirde teyemmüm edebilir. Böylece adı geçen sûredeki teyemmüme ruhsat emri, daha çok cünüp kimselerle ilgilidir. Mâide suresindeki emir ise, daha çok abdestle ilgilidir. Çünkü âyetin baş kısmında abdestin namaz için şart olduğu belirtildikten sonra cünüp bulunma halinde iyice yıkanıp temizlenmek emrediliyor. Sonra da bazı hallerde kolaylık olsun diye teyemmüme ruhsat veriliyor. Müctehidlerden bir kısmı ise, bunu bir ruhsat değil, doğrudan doğruya abdest makamına kaim olan ayrı bir hüküm olarak nitelendiriyor.

Ayrıca her iki durumda da, yani abdestsizlik ve cünüplük hallerinde su bulunmadığı veya bulunduğu halde kullanma imkânı mevcut olmadığı zamanlarda aynı ölçüde teyemmüm edilmesine özellikle işarette bulunularak dikkatler çekiliyor. Bunu biraz daha açıklıyalım: Abdest yerine teyemmüm ettiğimizde nasıl sadece yüzümüzü ve iki kolumuzu meshetmekle emrolunduysak, cünüp olduğumuzda onun yerine teyemmüm ettiğimizde de aynı ameliyeyi yapmakla emrolunmuşuzdur. Aradaki fark sadece niyettedir.

Nisa Sûresinde ilgili âyetin tefsirinde teyemmümün fıkhi yönünü ve lems meselesini yeterince açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmedik.

İmân Edenlerden Alınan Söz

وَمِيثَاقَهُ الَّذِي وَاثَقَكُمْ بِهِ إِذْ قُلْتُمْ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا

"İşittik, itaat ettik, dediğiniz zaman sizi bağladığı misakını hatırlayın."

Kur'ân, konumuzu oluşturan âyetle gerek, peygamberlere, gerekse peygamber yolunda olan mürşitlere inanan kişilerin ilk anda Allah'a söz verdiklerini hatırlatıyor. Bu, sözlü olduğu gibi, kelime-i şehadetin geniş anlamı içinde zımni de olabilir. Nitekim Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e gelip İslâm'a girenler kelime-i şehadeti getirdikten sonra Allah ve Peygamberine karşı şu sözü de veriyorlardı: "Ferahlı ve sıkıntılı günlerde, şiddetli ve sıkıntılı zamanlarda, lehte ve aleyhteki ortamlarda ilâhi buyrukları işitip itaat edeceğiz, elimizden geldiği kadar Allah'ın son dinine hizmette bulunacağız, her hal-ü kârda Peygamberden ayrılmayacağız."

Bu ve benzeri sözlerle Ashab-i Kirâm'ın Rasulullah'ın huzurunda söz verdiklerini sahih kaynaklardan öğrenmekteyiz.

Peygamber yolunda, dinini yaymaya çalışan mürşitlere inanıp onların kafilesinde yer alan mü'minler de zımnen aynı sözü vermiş sayılırlar.

Âyette mü'minlere bu doğrultuda iki önemli husus hatırlatılmaktadır. Birincisi, bir zamanlar küfür bataklığında, yaratılışlarındaki yücelik ve ilâhi maksattan habersiz bir ömür tüketirken, Allah Teâlâ'nın büyük nimeti sayılan imân saadetine erişmeleri; ikincisi, inanıp teslimiyet gösterdikleri zaman Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e Allah adına verdikleri söz...

Her mü'min bulunduğu ortam ve şartlar içinde bu sözü zımnen de olsa vermiştir. Çünkü mü'minin en feyizli ürünü, taşıdığı yüksek değerdeki imân nimetini korumak ve onunla verdiği sözü son nefesine kadar yerine getirmeye çalışmaktır. Bunun ilk belirtisi veya giriş kapısı, abdest alıp namaz kılmaya devam etmek, gerektiği zaman boy abdesti alıp iç ve dış temizliğini birleştirip sürdürmek; su bulunmadığında veya kullanılması mümkün olmadığında bu temizliği teyemmüm ile yerine getirmeye özen göstermektir.

O halde imândan ve verilen sözden sonra ahde vefanın iki belirtisi söz konusudur: Abdest alıp namaz kılmak ve iç, dış temizliğini birleştirip bütünleştirmek. Bunun için Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz:

"Namazın dindeki yeri, başın bedendeki yeri gibidir."[1] buyurmuş ve: **"Namaza ve elininizin altındaki köle, esir ve işçilere gerekli itinayı gösterin!"** diye uyarıda bulunmuştur.[2]

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle abdest ve namazdan söz edildi. İç ve dış temizliğinin taşıdığı öneme ve dindeki yerine değinildi.

Aşağıdaki âyetlerle, başta namaz olmak üzere iç ve dış temizliğinin amaç ve hedefine işaret edilerek hakkı her yerde ayakta tutmanın, düşmana karşı bile olsa adaletten sapmamanın gereği üzerinde duruluyor ve bunların imânın belirtileri, namazın feyizli mahsûlleri olduğu hatırlatılıyor.

Dindarlığını imân doğrultusunda bu ölçüye getiren mü'minler için büyük mükâfatlar hazırlandığı haber veriliyor. Çünkü sağlam inancın, köklü faziletin hedefi mutlak saadettir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلَّهِ شُهَدَاءَ بِالْقِسْطِ ۖ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَآنُ
قَوْمٍ عَلَىٰ أَلَّا تَعْدِلُوا ۚ اعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ ۖ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۚ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا
تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ
عَظِيمٌ ﴿٩﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿١٠﴾

8- Ey imân edenler! Allah için (hakkı) sağlam ölçülerle ayakta tutun; adaletli şâhidler olun ve bir kavme (veya millet ve topluluğa) olan kin (ve düşmanlığınız) sizi sakın adaletsizliğe itmesin. Adaletle hareket edin; o takva (Allah'tan korkup kötülüklerden sakınma)ya daha çok yakındır. Allah'tan korkup takva üzere bulunmaya devam edin. Şüphesiz ki Allah işlediklerinizden haberlidir.

9- Allah, imân edip iyi, yararlı amellerde bulunanlara vadetti: Onlar için bağışlanma ve büyük bir mükâfat vardır.

---

1 Taberânî: İbn Ömer (radıyallahu anh)'dan - Sahihtir.

2 Ahmed bin Hanbel - Nesai - İbni Mâce: Enes (radıyallahu anh)'den - Ümmü Seleme (radıyallahu anh)'den.

10-İnkâr edip âyetlerimizi yalanlayanlara gelince: İşte onlar cehennemliktirler.

İNİŞ SEBEBİ

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'i öldürmek için özel şekilde görevlendirilip gönderilen bir adam, Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ashabından ayrılıp yalnız başına bir ağacın gölgesinde dinlenirken gelip kılıcını çekerek yaklaştı ve: "Ya Muhammed! Bugün seni benim elimden kim kurtarır?" diyerek tehditte bulununca, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ona: **"Allah..."** diye cevap verdi. Rahmet dudaklarından yükselen Allah ismi o adamı titretti, o kadar ki elindeki kılıç yere düştü. Kılıcı yerden alan Efendimiz ona:

"Söyle bakalım, şimdi seni kim benim elimden kurtaracak?" deyince, adam korktu ve "Aman sen kılıcı hayırlı alıcı ol!" diyerek eman diledi. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ona kelime-i şehadet arz ettiyse de adam buna pek yanaşmadı, ancak, "Sizinle savaşmayacağıma ve sizinle savaşanlara katılmayacağıma söz veriyorum." dedi. Rahmet Peygamberi onu salıverdi.

Bu olay Ashab-ı Kiramı fazlasiyle üzdü. Peygambere suikast hazırlayan kabileye iyice içerledi. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[1]

Diğer bir rivayet:

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz bir diyet konusunu görüşmek üzere Hayber'e gittiğinde oradaki Yahudiler görünüşte O'nu iyi karşıladılar, fakat gizliden suikast hazırlamayı plânladılar. Melek Cebrail'in haber vermesi üzerine Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), onların hazırlamakta olduğu yemeği beklemeden oradan ayrıldı. Durumu öğrenen Ashab-ı Kiram intikam almayı düşünürlerken yukarıdaki âyetler indi.[2]

İLGİLİ HADİS

Ashab-ı Kirâm'dan Numân bin Beşir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Babam bana bir miktar mal bağışladı. Annem, ona: "Peygamberi getirip bu bağışına şâhid tutmadığın takdirde kesinlikle razı olmam" dedi. Bunun üzerine babam, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e uğrayıp bana verdiği

1 Tefsir-i İbn Kesir - Tefsir-i Merağı: 6/70

2 Fethü'l-Kadir/Şevkani: 2/20.

mala O'nu şâhid tutmak istedi. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ona:

- **"Her çocuğuna bu kadar bağışta bulundun mu?"** diye sorunca babam:

- Hayır, diye cevap verdi. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) üzüldü ve:

- **"Ben haksızlığa şâhid olamam,"** buyurdu. Babam da artık o malı bana bağışlamaktan vazgeçti.[1]

İlahi Buyrukların İki Ana Amacı Var

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلّٰهِ شُهَدَآءَ بِالْقِسْطِ

"Ey iman edenler! Allah için (hakkı) sağlam ölçülerle ayakta tutun; adaletli şahitler olun."

İlâhi buyrukların genellikle insanlardan yana iki ana amacı vardır: Birincisi, ilâhi emirlere uyup saygı göstermek; ikincisi, insanlara karşı şefkatli ve merhametli olmaktır. "Ey imân edenler! Allah için hakkı sağlam ölçülerle ayakta tutun." âyeti, birinci amaca; "Adaletli şahitler olun." âyeti ikinci amaca yöneliktir.

İlâhi emirlerin bir kısmı dış görünümüyle insana ağır gelebilir. Ama hikmetini, diğer bir deyimle iç yüzünü dikkate alıp düşündüğümüzde, bunun sadece bize nisbetle indiğini ve ancak bizimle ilgili bulunduğunu anlamakta gecikmeyiz. Ayrıca her emrin hayre kapı açtığını, her yasağın bize dokunacak kötülüğü gidermeği plânladığını unutmamalıyız. O halde ilâhi buyruklara hiçbir sıkıntı duymadan uymamız, hem Rabbimize olan imân ve saygımızı belgeler, hem her bakımdan bizi mutlu eder.

İlâhi yasaklar da böyle, dış görünümüyle bazı arzularımızı kısmakta veya tamamen kaldırmaktadır. Ama iç yüzü ve hikmetiyle, ruhumuza ters düşen ve vicdanımızı karartıp rahmet duygusunu dumura uğratan şerri defetmektedir.

Hakkı Ayakta Tutmak

Bu konu Nisa Sûresi 135. âyette de kelime yerleri az değişik olarak geçmektedir. Nisa Sûresinde,

"Adaleti sağlam ölçülerle ayakta tutun ve Allah için şahitler olun."

1 Buhari/Hibe: 12 - Müslim/Hibat: 9, 10, 17 - Tirmizi/Ahkâm: 30 - Nesâi/Nahl: 1 - İbn Mâce/Hibe: 1 - Taberâni/Akdiye: 39 - Ahmed: 4/268, 269, 271, 272.

denilirken, burada, "Allah için (hakkı) sağlam ölçülerle ayakta tutun ve adaletli şâhidler olun!" denilmekte, ikisi arasında nüanslar bulunmaktadır:

1. Adaleti sağlam ölçülerle ayakta tutan, hakkı ayakta tutmuştur.

Hak ve adaleti ayakta tutan, Allah için şahitliği -taraf tutmadan, duygusal davranmadan- elbetteki kusursuz yerine getirir.

2. Allah için hakkı sağlam ölçülerle ayakta tutan, adaletten şaşmaz. Bu düzeyde bulunan mü'min adalet ölçülerine göre şahitlikte bulunurken haktan yana kusur etmez veya etmemeye özen gösterir.

Birinci şekildeki kelime dizisi; dost, yakın ve sevdiklerinin aleyhine bile olsa âdil davranmayı ve Allah için şahitlikte bulunmayı bir farz kabul eder. İkinci şekildeki kelime dizisi; kin beslediği kişilere veya toplumlara karşı hakkı ayakta tutmayıp hissi davranmanın adaletsizliğe yol açacağını ve bu durumda şahitliğin asıl ölçü ve anlamını kaybedeceğini hatırlatır. O nedenle nefsiniz için değil, Allah için hakkı ayakta tutun, diye emredilmiştir.

Çünkü nefsten yana hakkı ayakta tutmaya çalışmak, nefsin ölçüsüne göre hakka sahip çıkmak olur ki, bu aslında haktan sapmayı sonuçlandırır.

3. Birinci şekliyle âyet, iç düzeni; ikinci şekliyle dış düzeni korumayı amaçlar,

4. Yine birinci şekliyle dost ve yakınlarla olan ilişkinin ölçü ve anlamı belirleniyor. İkinci şekliyle, yabancılarla, düşmanlarla ve kendilerine karşı kin güden kişilerle olan ilişkilerin ölçü ve sınırı ortaya konuluyor.

Adalet Güneşi

Güneş enerji ve ışınlarını yeryüzüne gönderirken şu toprak, bu toprak; şu ağaç, bu ağaç; şu bitki, bu bitki diye bir ayrım yapmaz. Ama her toprak ve ağaç, ya da bitki kendi isti'dadına göre ondan yararlanır ve nasibini alır. Toprak çorak olup bitki yetiştirmeye elverişli değilse, güneşin kusuru ne? İlâhi rahmet de bir bakıma güneşe benzer: Bütün canlılara yönelmiştir. Ama her canlı kendi özelliğine ve insan ise, kalbinin manevi toprağına göre ondan payını alır. İnkâr fırtınasına yakalanmış bir kalp, çorak toprağa benzer, inen rahmetten bir şey alamaz.

İslâm, adaleti de güneşe benzetir. Her ülkede, özellikle İslâm ülkelerinde yasama ve yürütme organları bu güneşin enerji ve ışığını eşitlik ilke-

leri doğrultusunda yaymakla görevlidirler. Dostları, yakınları, din kardeşleri ve kendi vatandaşları, Ay'ın hep Güneş'ten ışık alan yüzü gibi tutuluyor; bunların dışında kalanlar Ay'ın ışık alamayan hep karanlık kalan yüzü gibi düşünülüyorsa, bu ülkeyi rahmet ve huzur havası içinde ayakta tutup uzun ömürlü yapan adalet güneşi karartılmış sayılır. Kur'ân bunu büyük bir zulüm olarak niteler. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz böyle bir uygulamadan Allah'a sığınmıştır.

İşte gerek Nisa suresindeki emir, gerekse onu biraz daha açıklayan Mâide suresindeki âyet, İslâm'ın adaletten anladığı mâna ve ölçüyü sergiler. Çünkü adalet takvaya çok daha yakındır. Takva ise, Allah'tan hakkıyla korkup her türlü kötülük ve haksızlıktan sakınmaktır. Adaletin hedefi işte budur.

Düşmana da Âdil Davranmak

وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ عَلٰٓى اَلَّا تَعْدِلُوْا ۭ اِعْدِلُوْا

"Ve bir kavme (veya millet ve topluluğa) olan kin (ve düşmanlığınız) sakın sizi adaletsizliğe itmesin. Adaletli olun."

Hak ve adaleti ayakta tutmanın iki büyük mükâfatı vardır: Dünyada huzur ve güveni sağlar. Kötü insanların azalmasına, iyilerin çoğalmasına en müsait ortamı hazırlar. Âhirette ise Allah (celle celaluhu) adaletle iş görenlere ve hayatını bu doğrultuda harcayanlara büyük mükâfatlar vadetmiştir.

Bunun için İslâm, cihan dini olma hüviyetiyle esas ve prensiplerini daha çok iki amaca yöneltmiştir: Adaletin -düşmana karşı olsa bile- aksamadan uygulanması; güzel ahlâkın kök salıp yeşeren ağacının gölgesinden toplumun yeterince yararlanması.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle hak ve adaletin sağlam ölçülerle ayakta tutulması emredildi. Allah için şahitlikte -aleyhimize olsa bile- adalet ve hakkaniyetten sapmamamız tavsiye edildi. Allah korkusunun yüksek bir saygı havası içinde gönüllerde yer etmesinin yararı belirtildi.

Aşağıdaki âyetle hak ve adalete saygılı olmanın olumlu sonuçları açıklanıyor: İnsan için çok yüksek bir meziyet ve üstün bir erdemlik sayılan hoşgörülü olmanın Allah'ın rahmet ve yardımına yol açtığı, bu sebeple düşmanların kahir ellerinin kırıldığı hatırlatılıyor. Allah'a güvenip dayanmanın mü'minler için tek destek olduğuna dikkatler çekiliyor.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ هَمَّ قَوْمٌ أَنْ يَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ
أَيْدِيَهُمْ فَكَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ ۖ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۚ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾

11- Ey imân edenler! Allah'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın; hani bir kavim ellerini size uzatmayı (sizi öldürüp yok etmeyi) kasdetmişti de Allah onların ellerini sizden men'etmişti.

Allah'tan korkup (kötülüklerden, haklara tecavüzden ve nankörlükten) sakının. Mü'minler ancak Allah'a güvenip dayansınlar.

İNİŞ SEBEBİ

İmam Katade'ye göre, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, Ashabından bir cemaat ile Batn-i Nahle mevkiinde bulunuyordu. Beni Sa'lebe ile Beni Muharib Kabileleri, Peygamber ve arkadaşlarını namaza duracakları zaman imha etmek için bir suikast plânı hazırladılar. Melek Cebrail inip durumu haber verince, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz cemaati ikiye ayırıp korku namazı durumuna geçti. Bu nedenle yukarıdaki âyet indi.[1]

Diğer bir rivayet:

Tabiinden Mücahid'e göre, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, Münzir bin Amr es-Sâidi'yi istekleri üzerine otuz süvari ile Beni Amr b. Sa'saâ Kabilesine gönderdi. Giden müfreze Bi'r-i Maûne - Maûne Kuyusu civarında suikaste uğradı. Kaybolan bir deveyi aramaya çıkan üç kişi dışında hepsi kılıçtan geçirildi. Kurtulan üç kişiden ikisi durumu öğrenince vakit kaybetmeden Medine'ye koştular ve olayı Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e anlattılar. Ne var ki, bunlar Medine'ye gelirken yolda, Beni Amr Kabilesi'nden olduklarını söyleyen iki kişiye rastladılar ve ciddi bir soruşturma yapmadan sırf o mütecaviz kabileye mensup bulunduklarını sanarak öldürdüler. Oysa onlar Beni Amr Kabilesinden değil, Beni Selim Kabilesinden imişler. Bu kabile ise, Peygamberle daha önce anlaşma yapıp güven almışlardı. Durum aydınlanınca Beni Selim Kabilesi Peygambere gelip kan pahası istedi. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aley-

1 Tefsir-i Keşşaf - Lübabu't-Te'vil - İbn Cerir Taberi.

hi ve sellem) Efendimiz dört arkadaşıyla birlikte, daha önce bu gibi konularda yardım yapacaklarına söz veren Beni Nadir Kabilesi'ne uğradı. Kökten Yahudi olan bu kabile zahiren Peygamberi çok iyi karşıladılar ve gizliden bir suikast plânı hazırlamaya koyuldular. Melek Cebrail derhal inip durumu haber verince Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz adı geçen kabilenin hazırlamakta olduğu yemeği beklemeden oradan uzaklaştı. Bu sebeple yukarıdaki âyet indi.[1]

Allah Haklıdan ve Doğrudan Yanadır

وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ

"Allah'tan korkup (kötülüklerden) sakının. Mü'minler ancak Allah'a güvenip dayansınlar."

Allah yolunda insanlığın saadeti için çalışıp hizmet etmek, kolay bir iş değildir. Davanın büyüklüğü, kutsallığı dikkate alınınca karşısına çıkacak engellerin ne korkunç ve şiddetli olacağını kabul etmemiz gerekir. Çünkü nimet külfet karşılığıdır; saadet şiddetle orantılıdır. Allah (celle celaluhu)'nun mü'minlere olan nimeti, başta İslâm ve O'nun yüce Kitabı Kur'ân olmak üzere sayılmayacak kadar çoktur. Dinin kemâle erdirilmesi, Kur'ân'ın noksansız inip korunması, düşman tehlikesinin zaman zaman önlenmesi, zafer kapılarının açılması bu cümledendir. Yukarıdaki âyetle bunlardan bir kısmı hatırlatılarak, o günleri ve geçen şiddetli olayları, kasıp kavuran fitne ve fesat fırtınalarını görmeyen sonraki Müslümanlar uyarılıyor. Hazıra konmanın kıymetini çok iyi anlayıp takdir etmenin gereğine işarette bulunuluyor. Mevcut yüce nimetlerin korunmasının bir ucu Allah (celle celaluhu)'tan korkup kötülüklerden sakınmaya dayanır. Çünkü takva ölçüsünde dindarlığını sürdüremeyen mü'minlerin hizmet yolundan saptıkları çok görülmüştür. Bu durumda olan mü'minlerin başkalarına örnek olması düşünülemez. Çünkü Allah (celle celaluhu) her zaman takva doğrultusunda hakkı savunan doğru ve kararlı kimselerden yanadır. Hem dindar görünüp, hem de din ile yaşamayan ve Allah yolunda hizmet etmeyenlerin başarılı olacaklarını, düşmanlarına üstünlük sağlayacaklarını söylemek safdillik olur.

Bunun için Kur'ân'da nimetler hatırlatıldıktan sonra hizmet şuuru içinde Allah (celle celaluhu)'ya güvenip dayanma tek ölçü olarak sergilenmektedir.

1 İbn Cerir Taberi - Lübab-üt-Te'vil.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah (celle celaluhu)'nun mü'minlere olan inayet ve nimetleri hatırlatıldı. Allah'a güvenip dayanmanın nasıl bir güç olduğuna işaret edilerek gereken uyarı yapıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, benzeri nimetlere erişen İsrailoğulları'nın ahde vefa etmedikleri, Allah'a ve Peygamberine karşı verdikleri kesin sözü yerine getirmedikleri, bu yüzden nankörlüğün en kötüsünü ortaya koydukları açıklanıyor. Bütün uyarılara rağmen dönüş yapmadıkları için lanetlendiklerine dikkatler çekiliyor. Özellikle ferde ruh ve mana, topluma huzur ve dayanışma getiren namaz ve zekât gibi iki önemli ibâdeti terkettikleri, faizi yaygın hale getirdikleri, bu yüzden kendilerine birçok felâket kapılarını açtıkları çok duyarlı biçimde anlatılarak mü'minlerin böyle bir sonuca kendilerini itmemeleri için gereken uyarı yapılıyor.

وَلَقَدْ اَخَذَ اللّٰهُ مِيثَاقَ بَنِىٓ اِسْرَٰٓءِيلَ ۚ وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَىْ عَشَرَ نَقِيبًا ۖ وَقَالَ اللّٰهُ
اِنِّى مَعَكُمْ ۖ لَئِنْ اَقَمْتُمُ الصَّلٰوةَ وَاٰتَيْتُمُ الزَّكٰوةَ وَاٰمَنْتُمْ بِرُسُلِى وَعَزَّرْتُمُوهُمْ
وَاَقْرَضْتُمُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا لَاُكَفِّرَنَّ عَنْكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ وَلَاُدْخِلَنَّكُمْ جَنَّاتٍ
تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ ۚ فَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذٰلِكَ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَٓاءَ
السَّبِيلِ ﴿١٢﴾ فَبِمَا نَقْضِهِمْ مِيثَاقَهُمْ لَعَنَّاهُمْ وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَاسِيَةً ۚ يُحَرِّفُونَ
الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ ۙ وَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ ۚ وَلَا تَزَالُ تَطَّلِعُ عَلٰى خَآئِنَةٍ
مِنْهُمْ اِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاصْفَحْ ۘ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣﴾

12- Andolsun ki Allah İsrâiloğullarından kesin bir söz almıştı; onların oniki tane ileri gelen söz sahiplerini görevlendirip göndermiştik. Allah onlara, "eğer namaz kılar, zekât verir, peygamberlerime inanır da kendilerine yeterince yardım ederseniz ve Allah'a faizsiz ödünç verirseniz, andolsun ki ben sizinle beraberim; kusur ve günahlarınızı elbette bağışlarım ve altlarından ırmaklar akan cennetlere sizi yerleştiririm," demişti. Bu kesin sözden sonra sizden kim nankörlük edip inkâra saparsa, gerçekten o düz ve doğru yoldan sapmış olur.

13- Verdikleri kesin sözü bozmaları sebebiyle onları lanetledik, kalblerini de kaskatı yaptık. Kelimeleri (asıl konuldukları) yerlerinden oynatıp değiştirirler; uyarıldıkları hususlardan nasiplerini unuttular. İçlerinden pek azı müstesna, onlardan sürekli olarak hainlik görürsün. (Bununla beraber) sen onları affet ve (geçmiş kusurlarından) geç. Şüphesiz ki Allah iyilikte bulunan yararlı kişileri sever.

Âyette, Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) ümmetine uyarı var. Musa Peygamber'e ve getirdiği Tevrat'ın hükümlerine uyacaklarına dair kesin söz verdikleri halde yan çizen, verdikleri sözü yerine getirmeyip ahde vefasızlığın kötü örneklerini peş peşe ortaya koyan İsrâiloğulları lanetlenmiştir.

Hazret-i Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e ve Kur'ân'a inanıp bağlandıktan ve bağlanıp açık veya zımnen söz verdikten sonra yan çizmenin, ahde vefasızlığın cezasız kalmayacağı hatırlatılıyor.

TARİHİ YÖNÜ

Fir'avn ordusuyla birlikte yok olduktan sonra Allah (celle celaluhu) Beytü'l-Makdis'e hicret etmeleri için İsrâiloğulları'na emretti. O sırada Kudüs'te zorbalıklarıyla ün yapan Kenaniler bulunuyordu. İsrâiloğulları bu yüzden oraya girmeye, daha doğrusu hicret etmeye pek cesaret edemiyorlardı. Cenâb-ı Hak, Musa Peygamber vasıtasıyla onlara şu vaadde bulunmuştu: "Ben orayı size vatan ve hicret yurdu seçtim; gidiniz zorbalarla savaşınız; ben elbette sizin yardımcınızım."

Musa Peygamber bu emir üzerine her boydan bir baş temsilci yani nakib seçti. Böylece 12 temsilci bir araya getirilerek, Tevrat'a bağlı kalacaklarına, zorba ve mütecaviz Kenanilerle savaşacaklarına dair kendilerinden kesin ve sağlam söz alındı.

Baş temsilci ve söz sahipleri önce durumu yakından görüp bazı bilgiler elde etmek için Kudüs'e yaklaştılar, durumu gözden geçirdiler. Kenanilerin güçlü bir orduya sahip bulunduklarını öğrenince moralleri bozuldu ve dönüp herbiri kendi boyuna savaşamayacaklarını söylediler. Halbuki böyle yapmayacaklarına dair Musa Peygamber kendilerinden kesin söz almıştı. Ancak iki nakib (söz sahibi temsilci) müstesna, diğerleri geri döndü. İki baş temsilci ise, kendi boylarıyla anlaşıp savaşa karar verdiler.

Tevrat'da bu husus şöyle belirtilmiştir:

"Ve sizinle beraber her sıbttan birer adam olacak; her biri kendi ataları evinin başı olacaktır. Ve sizinle beraber duracak adamların adları şunlardır."

Sonra böylece Tevrat'ta sıbt başkanlarının adları sayılır. Levililer geri hizmete ayrılır. Düşman ile savaşacak olanların 20 yaşından yukarı olmak üzere 603.550 kişi olduğu belirtilir.[1]

Kur'ân'da bu olay özetlenip en önemli ve ibretli yanlarına parmak basılıyor; İsrâiloğulları'na pek güvenilemeyeceğine dikkatler çekilip bir takım misaller veriliyor. Kendi kumandan ve peygamberlerine itaat etmeyen, verdikleri sözü yerine getirmeyen, Allah (celle celaluhu) emrettiği halde Kenanilerden korkup ülkelerini düşman elinden kurtarmaya cesaret edemeyen bu insanlarla ilişkilerde ona göre bir yol ve yöntem, bir politika ve bir strateji uygulanması emrediliyor.

Allah'ın Emrettiği Beş Önemli Husus

لَئِنْ اَقَمْتُمُ الصَّلٰوةَ وَاٰتَيْتُمُ الزَّكٰوةَ "Eğer namaz kılar, zekât verir."

İsrâiloğulları ahde vefasızlığın kötü örneğini ortaya koyduktan ve bu yüzden lanetlendikten sonra, çoğu pişmanlık duydu veya duyar gibi oldu. Cenâb-ı Hak, onları ikinci bir denemeye tabi tutarak şu beş husus hakkiyle yerine getirilmesini emretti. İtaat ederlerse kendilerini affedeceğini-haber verdi. Aslında o beş şey Tevrat'da birkaç kez tekrarlanan emirler arasında bulunuyor. Sonunda İsrâiloğulları'nın çoğunun bu emirlere de uymadıkları anlaşılıyor. Tevrat'da bu hususa, -kelimelerin çoğu değiştirilmesine rağmen- değinilerek, Musa Peygamber'in ölümünden birkaç gün önce bu üzüntüsünü dile getirdiği, Allah emrettiği halde Kudüs'ü ele geçiremedikleri, çoğunun bu emre kayıtsız kaldığı anlatılıyor. Son olarak o günleri ve Allah'ın emirlerini unutmasınlar diye Musa Peygamber çok anlamlı ve duyarlı bir ilâhi hazırlayıp İsrâiloğulları'na okuyor.

Nitekim Musa Peygamber'den sonra büsbütün dağılıp kendilerini maddeye veren ve âhiret havasından uzaklaşan İsrâiloğulları Allah'ın gazabına çarpılıyor. Tevrat'da bu husus şu sözlerle anlatılmıştır:

"Onlara ettiğim ahdimi bozacaklar. Ve o gün onlara karşı öfkem alevlenecek ve onları bırakacağım ve onlardan yüzümü saklıyacağım ve onlar yeni-

1 Tevrat/Sayılar: 5-15

lip bitecekler ve onlara çok kötülükler ve sıkıntılar erecek ve o gün diyecekler: Aramızda Allahımız olmadığı için değil midir ki bize bu kötülükler erdiler?"[1]

İsrâiloğulları'na yerine getirilmesi emredilen beş husus:

1. Namazı aksatmadan kılmak,

2. Zekâtı gerektiği gibi vermek,

3-4. Peygamberlere inanıp hayatta olanlarına uyup yardımcı olmak,

5. Faizsiz ödünç vermek ve bunun karşılığını yalnız Allah'tan beklemek.

Yapılan ciddi araştırmalara göre, İsrâiloğulları bu emirlere kısmen uyduktan bir süre sonra hiçbirine bağlı kalmamışlar, diğer emirlerle birlikte bunları da unutmuşlardır. Tevrat'ın Tesniye bölümünde buna çok geniş yer verilmiştir. Böylece doğru yol karşılarına konulmuşken ondan sapmışlar. Allah da onları lânetleyip-ilâhi sünneti gereği-kalblerini kaskatı yapmıştır.

Görülüyor ki, ferdin içini temizleyip toplum hayatında sosyal adaleti gerçekleştiren, sınıf farkını kaldırıp peygamber sünnetinde birleşip kardeş olmayı gerçekleştiren namaz ve zekât gibi iki önemli ibâdet diğer ümmetlere de farz kılınmış; toplumun belli bir kesimini sömürüp cılızlaştıran faiz yasaklanmış; peygamber sünnetindeki feyizli hayatın lüzumu belirtilmiştir.

Bugün de aynı emirler Kur'ân'da yer almakta ve mü'minlerden bu farzların yerine getirilmesi kesinlikle istenmektedir. Aksine bir yol tutanlara, İsrâiloğulları'nın akibeti hatırlatılmakta ve böylece gereken ilâhi uyarı yapılmaktadır.

Günümüzde fertlerin ömür ve kazançlarında bir bereketsizlik, aile yuvalarında sürekli huzursuzluk, toplum yapısında güvensizlik varsa, bunun sebebini dine, dini emirlere kayıtsız kalmamızda; namaz ve zekât gibi, biri ferdi erdemli düzeye getiren, diğeri topluma yön verip dengeyi sağlayan iki önemli ibâdetin terkinde ve faiz ile maddeciliğin bütün hızıyla toplumu kemirmesinde aramamız gerekir.

Tevrat'taki Kelimelerin Yerlerinin Değiştirilmesi

يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ

1 Tevrat/Tesniye: 31/15 - 19

"Kelimeleri (asıl konuldukları) yerlerinden oynatıp değiştirirler."

Daha önce de bu konuya Nisa sûresinde değinilmiş, gerekli açıklamada bulunulmuş ve az da olsa -bilgi mahiyetinde- bir malzeme sunulmuştu. Mâide sûresinde ise, iki ayrı yerde aynı konuya yer verilmektedir. Gerçi tekrar, hem konunun önemine dikkatleri çekmek, hem idrâkimizi uyanık tutmak amacına yöneliktir. Ama bunun da ötesinde, her tekrar bize yeni bir malzeme sunmakta, yeni bir ufuk açıp ayrı bir hususu hatırlatmaktadır.

Nisa sûresinde, Yahudilerden bir kısmının, daha doğrusu Tevrat'la meşgul bulunan din adamlarının, Hazret-i Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in peygamberlik göreviyle ortaya çıkmasına dayanamayarak Tevrat'taki bazı belgelerin delâlet ettiği mânayı değiştirmek maksadıyla kelimelerin konulduğu yerleri değiştirdikleri açıklanıyor. Çünkü sırası geldikçe inen Kur'ân âyetleri, Tevrat'taki belgeleri hatırlatıyor ve tashih ediyordu. Yahudi ilim adamları bilhassa son peygamberle ilgili birkaç belgeyi önemli biçimde, -kelimelerin yerlerini değiştirerek- aslından uzaklaştırdılar. Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in dâvasını çürütmeyi, doğruyu söylemediğini ortaya koymayı amaçlıyorlardı. Aynı zamanda Peygamberimizden işittikleri sözleri de değiştirerek etrafa yaymaya çalışıyorlardı.

"Yahudilerden bir kısmı, kelimeleri konulduğu yerden değiştirirler; dillerini eğip bükerek dine de saldırarak."[1] mealindeki âyet bilhassa belirttiğimiz hususlara işaret etmektedir.

Mâide Süresindeki iki âyetten birincisi, -ki konumuzu oluşturuyor- İsrâiloğulları'nın Musa Peygamber'in ölümünden sonra Allah'ı unutup kendi zevklerinden yana Tevrat'ta bir takım değişiklikler yaptıklarını haber veriyor.

Nitekim Tevrat'da Musa Peygamber'e gelen son ilâhi haberde bu husus şöyle açıklanıyor:

"Rab, Musa'ya dedi: İşte öleceğin an yaklaşıyor, Rab Musa'ya dedi: İşte sen atalarınla (ölüp) uyuyacaksın ve bu kavm (İsrâiloğulları) kalkacak aralarında bulunmak üzere gitmekte oldukları diyarın yalancı ilâhlarına uyup zina edecekler ve beni bırakacaklar ve onlarla ettiğim ahdi bozacaklar."[2]

---

1 Nisa Sûresı: 46

2 Tevrat-Tesniye: 31/14

Mâide suresindeki ikinci âyette:

"Kelimeleri, yerlerine konulduktan sonra değiştirirler." buyurulması, Allah tarafından bir hüküm ifade etmek üzere indirilen sözlerin sonradan değiştirildiğini hatırlatıyor. Nitekim zina cezasıyla ilgili belgeyi kendi iddialarına göre değiştirmeye kalkışmaları bunun örneklerinden biridir.

Bakara Sûresi 75. âyetle de onların bu tür aşırılıkları açıklanarak, Kur'ân'ı indirildiği şekilde aynen korumamız için işaretlerde bulunulur.

Son Dinin Yüceliğini Göstermek

فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاصْفَحْ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

"Sen onları affet (geçmiş kusurlarından) geç. Şüphesiz ki, Allah iyilikte bulunan yararlı kişileri sever."

İslâm tek kelimeyle Cenâb-ı Hakk'a teslimiyet, canlılara rahmet dinidir. Kötülüğe kötülükle, düşmanlığa kin ve öfkeyle karşılık vermez. Ceza son çaredir, bu dinde. Islâh yararlı olduğu sürece geçerlidir.

İlgili âyetin gerek iniş sebebinden, gerekse tefsir ve yorumlarından anlıyoruz ki, Yahudiler birçok defa verdikleri sözü bozmuş; Hazret-i Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'i öldürmeyi planlamış ve mü'minleri son dinden uzaklaştırma ve soğutma yollarını araştırmış, fiili birçok teşebbüsleri ortaya çıkmış olmasına rağmen hep müsamaha ile karşılık görmüşlerdir.

Tevrat'taki son peygamberi müjdeleyen kelimelerin yerlerini değiştirmeleri ve bununla da yetinmiyerek Peygamberi öldürmeye teşebbüs etmeleri kesinlikle bilindiği halde Allah onlar hakkında izlenecek politikayı, takip edilecek stratejiyi şöyle açıklamıştır: "(Böyle de olsa) sen onları affet, (geçmiş kusurlarından) geç. Şüphesiz ki Allah iyilikte bulunan yararlı kişileri sever."

Bu metodun uygulanması, dine bir zarar dokunmadığı sürece geçerlidir. Son dinin yüceliği, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in rahmet peygamberi olarak gönderilmesi; insanları kahretmek için değil, onları Allah (celle celaluhu)'ya kul olmanın şeref düzeyine eriştirmeyi amaçladığı içindir. Bu ancak sözü edilen davranışlarla anlaşılabilir. İslâm'da barış esastır, savaş arızidir. Bu bakımdan mecbur kalınmadıkça savaşa gidilmez. Kılıç son çaredir, onun hakemliğine başvurulur.

Son dinin cihan dini olduğunu göstermek, daha çok ona inanıp gö-

nül verenlerin ilmi, irfanı ve peygamber sünnetine uygun bir hayat sürmeleriyle mümkündür. Peygamber ilmine vâris bulunan ilim adamlarının en önemli ve başta gelen görev ve hizmeti budur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle Yahudilerin kin ve ihtirasları uğruna Tevrat'a sırt çevirdikleri, dünyevi saltanatlarına engel kabul ettikleri İslâm'a karşı kin besledikleri, Hz. Muhammed'in vücudunu ortadan kaldırmak için birçok kere suikast teşebbüslerinde bulundukları açıklandı. Amaçlarına erişebilmek için kutsal kitap Tevrat'taki bazı kelimelerin yerlerini değiştirdikleri, bu yüzden verdikleri sözü hiç bir zaman yerine getirmedikleri, ahde vefasızlığın nice örneklerini ortaya koydukları belirtildi.

Onların bu yanlış tutumunun kendilerine dünyada da, âhirette de çok pahalıya mal olduğu hatırlatılarak son dine uyan mü'minler uyarıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Hristiyanların da aşırı tutucu olmaları nedeniyle hakikati göremiyecek kadar katılaştıkları hatırlatılıyor. İncil'in birkaç yerinde -az değişikliğe uğratılmasına rağmen- Hazreti Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in geleceğinden bahsedildiği ve onların da bunu sabırsızlıkla bekledikleri ve herkesten ziyade o rahmetten paylarını almaları gerektiği halde, sözlerinde durmadıkları açıklanıyor. Son dine karşı besledikleri kin ve nefretin onları İsâ Peygamber'i ilâhlaştırmaya kadar sürüklediği, anlatılıyor. Aynı hataya mü'minlerin düşmemesi için gereken bütün uyarılar yapılıyor.

وَمِنَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصَارَىٰ أَخَذْنَا مِيثَاقَهُمْ فَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ
فَأَغْرَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ ۚ وَسَوْفَ يُنَبِّئُهُمُ اللَّهُ بِمَا
كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿١٤﴾ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيرًا
مِمَّا كُنْتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ ۚ قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ
وَكِتَابٌ مُبِينٌ ﴿١٥﴾ يَهْدِي بِهِ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ وَيُخْرِجُهُمْ مِنَ
الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ وَيَهْدِيهِمْ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿١٦﴾ لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ
قَالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ ۚ قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا إِنْ أَرَادَ أَنْ

يُهْلِكَ الْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ۗ وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۚ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ ۚ وَاللَّهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٧﴾

14- Biz Nasrâniyiz diyenlerden de kesin söz aldık. (Ne yazık ki) onlar da uyarıldıkları hususlardan nasiplerini unuttular. Bu yüzden aralarına kıyamet gününe kadar düşmanlık, kin ve nefret sokup bulaştırdık. Allah, onlara neler işlediklerini, ne sanatlar kurduklarını haber verecektir.

15- Ey Kitap Ehli! Kitabınızdan gizlediğiniz birçok şeyi size açıklayan ve birçoğunu da (açıklamaya gerek görmeyip) geçen Rasulümüz size gelmiştir. Şüphesiz ki size Allah'tan bir nûr ve çok açık bir kitap da geldi.

16- Allah kendi rızasına uyanları selâmet yollarına eriştirir; kendi izniyle onları karanlıklardan çıkarıp aydınlığa ulaştırır ve doğru bir yola koyar.

17- "Allah, Meryem oğlu Mesih'in kendisidir" diyenler, andolsun ki kâfir olmuşlardır. De ki: Eğer Allah Meryem oğlu Mesih'i, anasını ve yeryüzündeki her şeyi yok etmeyi dilese, Allah'tan (bu irâdesin)den bir şey kurtarmaya (O'nu durdurmaya) kim sahip olabilir? Göklerin, yerin ve aralarındaki her şeyin mülkü Allah'ındır. Dilediğini yaratır. Allah'ın kudreti her şeye yeter.

Hristiyanların da Verdikleri Sözü Bozması

فَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ

"Onlar da uyarıldıkları hususlardan nasiplerini unuttular."

Biz Nasraniyiz diye iddiada bulunanlar da verdikleri sözlerine bağı kalmamışlar, ahde vefanın kötü örneklerini ortaya koymuşlardır. İsa Peygamber'den sonra ona ve getirdiği İncil'e inanıp İncil'in haber verdiği son peygamberi, İncil'in değişik tabiriyle Hakikat nurunu ve teselliciyi bekledikleri halde, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz gönderilince O'na karşı kinle, nefretle çıktılar ve bununla da yetinmiyerek İncil'de geçen "Ahmed," "Muhammed" anlamına gelen "Faraklit" ismini "Beklenilen Aziz", "Tesellici" ve "Hakikat Nuru" gibi tabirlerle çevirisini yapıp daha çok kendileri göre "Mehdi" anlamına gelen bir aziz ile yorumladılar. Böylece İsa tarafından kendilerine hatırlatılan ve İncil'de yerini alan son peygamberden paylarını almadılar; verdikleri sözü yerine getirmediler; İsâ ve

İncil'e bağlı kalmıyarak sadakat ve bağlılık sınırını aştılar.

Daha önce de kısaca belirttiğimiz gibi, İncil'de geçen müjde anlamındaki ilâhi haberleri -değişikliğe uğratılmış şekliyle- burada bir defa görmemizde yarar var:

İsâ Peygamber diyor ki:

"Eğer beni seviyorsanız, emirlerimi tutarsınız. Ben de Babaya (Rab bime) yalvaracağım ve O size başkaca bir Tesellici, Hakikat verecektir. Tâ ki, dâima sizinle beraber olsun."[1]

"Size söyleyecek daha çok şeylerim var, fakat şimdi dayanamaz ama o Hakikat Ruhu gelince, size her hakikate yol gösterecek, zira diliğinden söylemeyecektir; fakat her ne işitirse söyleyecek ve gelecekleri size bildirecektir. O beni ta'ziz edecektir. Çünkü benimkinden ve size bildirecektir."[2]

"Bağın sahibi geldiği zaman..."

"Bundan dolayı size derim, Allah'ın melekutu sizden alınacak ve onun meyvelerini yetiştirecek bir millete verecektir ve bu taşın üzerine düşen parçalanacak, o da kimin üzerine düşerse onu toz gibi dağıtacaktır."[3]

"Yahya da ele verildikten sonra, İsa Allah'ın İncil'ini vazederek, Galile'ye gelip dedi: Vakit tamam oldu ve Allah'ın melekûtu yakındır. Tövbe edin ve İncil'e imân eyleyin."[4]

Bütün bu açık belgelerde bazı kelime değişikliği, çeviri hatası yapılmış ve "Ahmed" ismi yerine başka sıfatlar konulmuştur.

Hristiyanlar İncil'e imân ettiklerini iddia etmekle beraber, ne yazık ki onun emir ve haberlerine uymadılar. Son peygamber ve O'nun getirdiği son dinden (Allah'ın Metekût'undan) nasiplerini almayı unuttular. Aşırı tutucularla diğerleri kendi anlayışlarına göre birçok İncil'ler meydana getirip yeni yeni mezhepler kurdular. Bu yüzden birbirlerine düşüp düşman oldular. Aynı düşmanlık biraz daha katı biçimde Yahudilerle Hristiyanlar arasında baş gösterdi ve kıyamete kadar da sürüp gidecektir. Ancak İslâm'ın sulh

1 Yuhanna: 14/15-16

2 Yuhanna: 16/12-14

3 Matta: 21/43-45

4 Markos: 1/14-15

ve selâmet çatısı altında toplandıkları takdirde bu düşmanlık kalkabilir.

Yahudide Ticaret, Hristiyanda San'at

وَسَوْفَ يُنَبِّئُهُمُ اللّٰهُ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ

"Allah onlara neler işlediklerini, ne sanatlar kurduklarını haber verecektir."

Kur'ân, ilgili âyetlerle, Yahudi ve Hristiyanların verdikleri kesin sözü bozmalarının ve hakka yan çizmelerinin, mukaddes kitaplarda bazı değişiklikler yapmalarının bir diğer sebebini açıklıyor:

Yahudiler daha çok dünya saltanatına ve paraya bağlı kaldıkları için ağırlıklarını ticarete vermiş ve bütün yetenek ve dehalarını bu konuda kullanarak kendilerini dünya ekonomisinde söz sahibi olma düzeyine getirmiş, ithalat ve ihracatın önemli bir bölümünü ellerinde tutmayı başarmışlardır. Maddi güç ve imkânlar onlara manevi gücün asıl değer ve ölçüsünü kaybettirmekle kalmamış, son dine ve son peygambere karşı düşmanlık duygusunu geliştirmiştir. Bu yüzden Tevrat'ta kelimelerin konuldukları yerlerini değiştirmekten, recim âyetini inkâr etmekten bile kaçınmamışlardır. O kadar ki para ve servet onların tek dayanağı ve umudu olarak ruhlarında yer etmiştir.

Hristiyanlar ise, dar topraklar üzerinde çok çalışmak zorunda kalmış; kilisenin İncil'in prensipleri ve İsâ Peygamber'in hoşgörüleri dışına çıkarak engizisyon mahkemeleri kurup hürriyetleri iyice kısması, gelişmeye yüz tutan ilmi buluşların karşısına çıkması sonucu bir patlamaya ve taassup çemberinin kırılmasına neden olmuştur. Böylece Hristiyan halk kurtuluşu ilimde ve daha çok sanayide bulmuş, hızlı bir çatışma devresi açarak teknik alanda büyük mesafeler katetmesini başarmıştır.

Bunun tabii sonucu olarak din ve dindarlık onlar için fantezi olarak kalmış ve tek kurtuluş sanayi' mu'cizesinde aranmıştır.

Kur'ân ise, hakiki dindarlıktan ve gerçek imândan uzak ticaretin ve sanatın insanlığa dünyada da, âhirette de arzulanan saadeti getirmiyeceğini hatırlatıyor. Her iki milletin bu doğrultudan uzaklaşmalarının kendilerine çok pahalıya mal olduğuna ve olacağına işarette bulunuyor.

Dikkat edecek olursak, "Yasnâûn" fiili getirilmiş de "Ya'melûn" veya "Yefalûn" denilmemiştir. Cenâb-ı Hak, dinden ve imândan uzak bir sanatın

neler getireceğini ileride onlara bildireceğini Kur'ân vasıtasıyla haber veriyor.[1]

- **Kur'ân İnsan Ruhunu Aydınlatır**

Kur'ân, insanın çok yönlü arzu ve isteklerine cevap verecek, onun hareket sahasını, ufkunu genişletecek, gücünü ortaya çıkaracak bilgilerle inmiştir.

İlgili âyetlerle bu husus beş madde halinde özetlenerek inananlar aydınlatılmıştır:

1. Daha önceki kutsal kitapların önemli bölümlerini açıklaması.

Bunun hikmeti, insan aklını harekete geçirmek içindir. Okur-yazar olmayan bir kişinin cehalet bataklığında bir ömür tüketen kaba bir toplum içinden çıkıp önceki kitaplarda insan elinin dokunup değiştirdiği önemli maddeleri açıklaması ve daha mükemmel bir kitap getirmesi, üzerinde hassasiyetle durulacak bir konu değil midir? Onbeş asır geriye gidip o günkü sosyal yapıyı incelediğimizde karşımıza her türlü şüpheden uzak bir peygamber çıkması, tabii bir sonuç olarak belirlenir.

2. Allah'tan bir nurun gelmesi.

İnsan ruhunun yüceliğiyle her bakımdan uyum sağlayan, geçmiş ve gelecek olaylardan haber veren ve verdiği hiçbir haberinde yanılmayan; hukuk, astronomi, tarih, jeoloji, biyoloji, tıp, anatomi, fizik ve benzeri ilmi konularda ana fikirler getiren ve ilim ilerledikçe onun ana fikirleriyle muvafakat halinde olduğu anlaşılan bir kitabın 1400 yıl önce en gelişmiş bir kafadan bile çıkmasının mümkün olmayacağı dikkate alınınca, insanın iç ve dış âlemlerini aydınlatan bu kitabın ancak Allah tarafından indirildiği kesinlik kazanır.

3. Allah (celle celaluhu)'nun hoşnutluğuna erişmek istiyenleri selâmet yollarına eriştirmesi.

İmân ve irfan gözüyle okuyup her cümlesi üzerinde özellikle durarak ilâhi muradı anlamaya çalışan bir insanın Kur'ân'dan alacağı sayısız dersler, ibretler, öğütler ve bilgiler vardır. Bunlar yalnız aklı ve zekâyı geliştirmekle kalmaz, aynı zamanda ruh ve vicdanı harekete geçirip insanla Yaratan'ı arasındaki engellerin kalkmasını sağlar. Böylece selâmet yollarını bütün genişliğiyle insan idrâkine takdim eder.

---

1 Bu konuda fazla bilgi için bak: Ra'd Sûresi Âyet: 31 Tefsirine

O nedenle son peygamberin bu kitapla yapmış olduğu en büyük inkılâbın nedeni daha iyi anlaşılır.

4. Karanlıklardan aydınlığa çıkarması.

İnsan için en büyük dayanak ve en yüksek güven kaynağı Allah'tır. En köklü umut ise, âhiret mutluluğudur. Kur'ân insanı daha çok bu iki temel itikat potasında eğitip şekillendirir. Kafa ve kalbleri umutsuzluk, yok olup belirsiz hale gelme karanlığından çıkarıp imân, ümit ve güvenin aydınlığına kavuşturur. Bir fâni için bundan daha anlamlı bir nimet var mıdır?

5. Doğru yola eriştirmesi veya doğru yola rehberlik yapması.

Kur'ân ruhlara seslenir, vicdanları harekete geçirir; insan muhayyilesini, görüş açısını, düşünce çemberini genişletir. Kafa ve kalpleri fizik âleminden zaman zaman çekip metafiziğe çevirir. Dünya ile âhiret, beden ile ruh arasında sağlam bir köprü oluşturur. Böylece insanı nefs bataklığından kurtarıp en doğru yola eriştirir.

Kur'ân'ın bu sıralaması ise, bize şu hikmeti yansıtmaktadır:

Allah rızasına erişmenin yolu, O'ndan gelen nura kafa ve kalbimizi açık tutmamızla gerçekleşir. İlâhi rızaya erişmekle insan karanlıktan aydınlığa çıkmış olur. Aydınlık ise, insanın önündeki doğru yolu gösterir.

Yahudi ve Nasrâni Deyimleri

Kur'ân, Kitap Ehli sayılan bu iki millet üzerinde sık sık durur. Geniş hareketli ve zikzaklı bir tarihe sahip olan ve İslâm'a karşı cephe alan iki ayrı milleti sık sık insaf ve iz'ana davet eder. O halde bu iki isim üzerinde az da olsa bir bilgi vermemizde yarar vardır:

Hz. İsâ (aleyhisselam) Nasıra'da doğduğu ve oralı olduğu için Kur'ân'da bu peygambere uyanlara Nasarâ denilmektedir.

Hristiyanlık ise, İbranice veya Yunanca olan Khristos'dan gelme bir isimdir. Kur'ân'da geçen Mesih buna karşılık kullanılmıştır. Hristiyanlığı yayıp Roma İmparatorluğu'na sokarak ümitlerin çok üstünde olumlu sonuçlar sağlayan Aziz Paulos'dur. Birçok mezheplere ayrılmakla beraber daha çok Hristiyanlığı şu üç büyük mezhepte görmek ve tanımak mümkündür: Katolik, Ortodoks, Protestan.

Yahudilerle Hristiyanlar arasında ciddi bir rekabet, tartışma ve sür-

tüşme bulunduğu gibi, bizzat sözü edilen üç mezhep arasında da aynı hava mevcuttur. Kur'ân özellikle bu noktaya dikkatleri çekmekte ve mü'minleri mezhep konusunda uyarmaktadır.

Yahudilik, Yahuda isminden alınmadır ve Yahuda ismine nisbet edilen din demektir. Yahuda aynı zamanda İsa Peygamber'i düşmanlarına teslim eden havarinin adıdır.

Yahudilerle Hristiyanlar arasındaki düşmanlığın daha çok iki nedeni üzerinde durulur: Birincisi, Hristiyanların iddiasına göre, İsâ Peygamber'i Yahudiler öldürmüştür. İkincisi, bu yüzden Yahudi milleti Allah'ın lanetine çarpılmış ve bir ceza olarak yurtlarını kaybederek dünyanın her tarafına yayılmışlar ve gittikleri her yerde huzursuzluğa sebep olmuşlardır.

"Bu yüzden aralarına kıyamet gününe kadar düşmanlık, kin ve nefret sokup bulaştırdık." mealindeki âyetin bu düşmanlıktan söz ettiğini söyliyenler de var.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle Allah (celle celaluhu)'ya karşı -dini buyruklara inanıp uyacaklarına dair- kesin söz verdikten sonra sözünde durmayan ve bu yüzden gerek kendi bünyelerinde, gerekse birinin diğerine karşı tutum ve anlayışında ardı-arkası kesilmeyen kin, nefret ve düşmanlıklara yol açan Yahudi ve Hristiyanlar kınandı. Son dine uyan mü'minlere bu doğrultuda birkaç önemli misal verilerek gereken uyarı yapıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, yine Yahudi ve Hristiyanların Tanrı hakkındaki çok yanlış inançları ve sakat tutumları söz konusu ediliyor. Asırların geçmesiyle dinlerinde birçok değişikliklerin meydana geldiği, Tevrat ve İncil'in asıllarından uzaklaştırıldığı, bir takım yanlış itikatların doğduğu, peygamberlerin getirmiş olduğu ibâdetlerin ölçü ve anlamının unutulduğu, ilâhi ölçüde olmayan bir takım ibâdet şekillerinin ortaya çıkarıldığı hatırlatılıyor. Ve artık şirazesi kopan dinlerinin ilâhi sünnetten saptığına işaret edilerek yeni bir peygamberin lüzumu belirtiliyor. Kıyamet günü, "bize müjdeci ve uyarıcı gelmedi" diye itirazda bulunmamaları için son peygamber Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in gönderilmesinin gereği üzerinde duruluyor.

وَقَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارٰى نَحْنُ اَبْنٰٓؤُا اللّٰهِ وَاَحِبَّٓاؤُهٗ قُلْ فَلِمَ يُعَذِّبُكُمْ بِذُنُوبِكُمْ

بَلْ أَنْتُمْ بَشَرٌ مِمَّنْ خَلَقَ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَلِلَّهِ مُلْكُ
السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿١٨﴾ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ
جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ عَلَى فَتْرَةٍ مِنَ الرُّسُلِ أَنْ تَقُولُوا مَا جَاءَنَا مِنْ
بَشِيرٍ وَلَا نَذِيرٍ فَقَدْ جَاءَكُمْ بَشِيرٌ وَنَذِيرٌ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٩﴾

18- Yahudi ve Hristiyanlar, "Biz Allah'ın oğulları ve sevgilileriyiz" dediler. De ki: Öyle ise neden Allah günahlarınız sebebiyle size azâb ediyor? Doğrusu siz O'nun yarattıklarından bir beşersiniz. O, dilediğini bağışlar, dilediğine azâb eder. Göklerin, yerin ve ikisi arasındaki şeylerin mülkü Allah'ındır; dönüş de O'nadır.

19- Ey Kitap Ehli! Peygamberlerin ardı-arkası kesildiği bir zamanda, "Bize (saadeti va'deden) bir müjdeci, (saptığımız yolun felâkete uzandığını haber veren) bir uyarıcı gelmedi" demiyesiniz diye size (doğruyu, güzeli, iyiyi ve her yönüyle hakkı) açıklayan Rasulümüz gelmiştir.

Şüphe yok ki, size hem müjdeci, hem uyarıcı gelmiştir. Allah'ın her şeye kudreti yeter.

İNİŞ SEBEBİ

İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki:

"Yahudilerden bir grup Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e geldi. Kısa bir konuşmadan sonra Allah Rasulü, görevi gereği onları Allah'ın son dinine davet edip Allah'ın azabına karşı uyardı. Bunun üzerine onlar: "Ey Muhammed! Bizi korkutmaya çalışma, çünkü biz Allah'ın oğulları ve sevgilileriyiz" diye karşılık verdiler." Yukarıdaki âyetler onların bu iddiasını reddeder anlamda indi.[1]

Müfessir Süddi diyor ki:

Yahudilerin bu konudaki iddiası şöyle olmuştur: "Allah, İsrail'e vahyetti ki, ben senin evlâdından hayli kimseleri cehenneme sokacağım, ama onlar ateşte sadece kırk gün kalıp temizlendikten, hatâları giderildikten

1 İbn Cerir Taberi - Lübabu't-Te'vil - İbn Kesir - Kurtubi

sonra şöyle bir sese muhatab olurlar: "İsrâiloğulları'ndan sünnetli olan herkes cehennemden çıksın!" Bunun üzerine cehennemde kırk gününü dolduran bütün İsrâiloğulları çıkıp cennete girer."

"Hristiyanlara gelince, onlar da kendilerini Allah'ın en sevgili kulları ve yakınları sayar, İsa'nın da Allah'ın oğlu olduğunu iddia ederler."

Bunların tevhid akidesine ters düşen inançlarını reddetmek üzere yukarıdaki âyetler indi.[1]

İLGİLİ HADİSLER

Hz. Enes (radıyallahu anh) diyor ki:

"Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz yanında birkaç sahabi bulunduğu halde bir köyden geçerken, küçük çocuğun emekleyerek yola girdiğini ve bir kafilenin de köye doğru geldiğini gören anne, heyecan ve telaşla koştu, "Çocuğum çiğnenecek" diye feryad etti. Bunun üzerine Ashab'dan biri, "Ya Rasûlallah! Bu anne çocuğunu ateşe atar mı?" diye sorunca, Allah Rasulü, **"Hayır vallahi. Allah da sevdiğini ateşe atmaz"** diye cevap verdi."[2]

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz buyurdu:

"Ben herkesten daha çok Meryem'in oğluna yakınım. Çünkü benimle onun arasında peygamber yoktur."[3]

Fetret Devri

يَا اَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ عَلٰى فَتْرَةٍ مِنَ الرُّسُلِ

"Ey Kitap Ehli! Peygamberlerin ardı-arkası kesildiği bir zamanda..."

Fetret: Genellikle iki peygamber veya iki hükümdar arasında geçen zaman içinde başka bir peygamberin veya hükümdarın çıkmaması, bunların arkasının kesilmesi anlamında kullanılan bir deyimdir.

Kök mâna olarak: durmak, sakinleşmek, kesilmek, kopmak demektir. Çalıştığı işe ciddi olarak sarılmayı bırakan kimseye Fetere An Ame-Ühi denilir. Suyun sıcaklığı giderilip soğumaya başlayınca Fetere'l-Mâu denir.

1 İbn Cerir Taberi - Lübabu't-Te'vil - İbn Kesir - Kurtubi.

2 Ahmed bin Hanbel: Enes bin Mâlik (radıyallahu anh)'den

3 Buhari: Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'den.

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimizle İsâ Peygamber arasındaki süre, diğer bir tabirle ikisi arasındaki fetret süresi, beş asrı aşkındır.

Ancak bu süre içinde başka peygamberlerin gönderilip gönderilmediği hakkında farklı rivayetler ve görüşler meydana çıkmıştır:

a) İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre, bu süre 569 yıldır. Ancak ara yerde dört peygamber gönderilmiştir. Yâsin sûresinde bunlardan üçüne işaret edilmiştir: "Onlara, elçiler gönderilen kasaba halkını anlat, misal olarak ver: Hani o kasabaya iki elçi göndermiştik de onları yalanlamışlardı; bu yüzden o ikisini bir üçüncü elçiyle desteklemiştik."

"Dördüncüsünün kim olduğunu bilmiyorum." demiştir.

İbn Cevzi de bu rivayeti uygun bulmuştur. Yine İbn Abbas'a göre, İsâ Peygamberden sonra gönderilen bu dört peygamber, ilk 134 yıl içinde gelip geçmiş, ondan sonra fetret devri başlamıştır.[1]

b) Ebu Süleyman ed-Dımeşki'ye göre, dördüncü peygamber Halid bin Sinan'dır ki Rasulullah onun hakkında, **"Kavminin zayi' edip yitirdiği peygamber"** diye bahsetmiştir.[2]

c) İmam Kurtubi'ye göre, kasaba halkına gönderilen üçüncü elçi, Havarilerden Şem'un adında bir zattır. Buna peygamber diyenler de olmuştur. Fetret devri ise, bunlardan sonra başlar ve 434 yıl sürer.[3]

d) Kelbi'ye göre, İsâ Peygamber'le Rasulullah Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) arasında dört peygamber gelip geçmiştir. Onlardan biri Araptır ve Beni Abs kabilesinden Halid bin Sinan adında bir zattır.

Bütün bu ve benzeri rivayetlerle Buhari'nin Ebû Hüreyre (radıyallahu anh)'den rivayet ettiği hadis arasını bağdaştırmak gerekir. Hadis haber-i vahitle (tek kanaldan) da gelse sahihtir. O halde Ashab ve tabiinden ve diğer ilim adamlarından bir kısmının bu konuda Mürsel kelimesine bakarak Antakya'ya gönderilen iki elçi veya misyoneri peygamber sandıkları anlaşılıyor. Çünkü Mürsel, yazılı veya şifâi bir haber götürmekle görevli olan elçiye denildiği gibi, Allah tarafından ilâhi buyrukları insanlara

---

1 Kurtubi: 6/122. Lübab: 1/443

2 Ebû Süleyman'ın naklettiği hadisin senedini tesbit etmek mümkün olmamıştır.

3 Tefsir-i Kurtubi: 6/122

ulaştırmakla görevlendirilen peygambere de denir. Nitekim Râğıb el-Isfehani el-Müfredat'ında, birinci mânayla "söz ve mektup taşımakla görevli kimse hakkında da kullanılır" demiştir.

Kaldı ki Ashab ve tabiinden bu hususta yapılan rivayetlerin sıhhat derecesi üzerinde durulmaya değer bir konudur. Hadisin rical ve senedi belli olduğu halde bu rivayetlerin çoğunun senedinin kopmadan Ashab'a kadar uzandığını tesbit etmek hayli zordur.

O halde gönderilen üç kişinin dini misyoner olduklarını söylemek daha sıhhatli olsa gerek.

Neden Fetret Devri?

İsâ Peygamber'den altı asır gibi uzun bir zaman geçtikten ve peygamberlerin ardı-arkası kesildikten sonra Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in gönderilmesinde hikmetleri ve bu gecikmenin nedenlerini şöyle özetleyebiliriz:

1. Yahudilerle Hristiyanlar arasında ciddi bir sürtüşmenin başlaması; Tevrat'ın Musa Peygamber'e inen ilk Levhalardan istinsah edilmemesi asıl metinlerin Babil esaretinde kaybolması, bu yüzden hafızalarda kalanların ve birde dağınık biçimde şurada burada yazılı bulunan parçaların bir-araya getirilerek yazılması; bunun tabii sonucu olarak farklı hükümlerin, yanlış belgelerin yer alması,

2. Musa şeriatının unutulmaya yüztutması, ahkâmda bir takım kişisel görüş ve içtihatlarla değişikliklerin yapılması,

3. Hakla bâtılın, helâl ile haramın, doğru ile eğrinin birbirine karışıp ayırdedilemez duruma gelmesi,

4. İbâdetin asıl ölçü ve anlamının zamanla unutulması, bu hususta Tevrat ve İncil'de açıklayıcı belgelerin zayi' edilmesi,

5. İncillerin çoğalması, üç yüzün üstünde değişik İncil nüshalarının tam bir tutarsızlık içinde ortaya çıkması,

6. Kilisenin kendi anlayışına göre ibâdet şekli uydurması, namaz ve zekât gibi farz ibâdetler yerine insan kafasından çıkan başka ibâdet şekillerinin uygulanması,

7. Dini otoritenin zayıflaması, Hristiyan din adamlarının Allah adı-

na günahları affetme yetkisini ihdas etmeleri, kiliseye ters düşen insanları afaroz etmeleri,

8. Putperestliğin yeniden hortlaması, dinin aslından uzaklaşıp şahısların ilâhlaştırılması, Üzeyir ve İsâ Peygamber için "Allah'ın oğulları" denilmesi, Allah'ın milli ilâh kabul olunması, âlemlerin, yani bütün milletlerin Rabbisi bulunduğunun unutturulması bu cümledendir.

Ayrıca: Dünya nüfusunun çoğalması ve özellikle Asya kıtasında, daha çok Mezopotamya'da çeşitli medeniyetlerin el değiştirmesi, ticari hareketin hızla yaygınlaşması; Pers ve Roma İmparatorlukları'nın yüzyıllara dayanan medeniyet ve âdetlerinin etrafa yayılıp halkı geniş çapta tesir altına alması, haberleşme imkânlarının ticari kervanlarla ve özel ulaklarla daha uzaklara götürülmesi, güçlü millet ve kabilelerin güçsüzleri bir bir ezip sömürmesi; canlara can, kalblere imân, ruhlara ilâhi ışık katacak büyük bir kurtarıcının, karşısında durulmaz bir mürşidin gelmesini davet ediyordu. O halde böylesine bir ihtiyaç ortaya çıkmadan peygamber göndermenin fazla tesiri olmayacağı tabiidir. Kaldı ki, artık bir millete değil, bütün insanlara gönderilecek olan peygamberin gönderilebilmesi için en azından belirtilen şartların gerçekleşmesi gereklidir. Ayrıca putperestliğin iyice hortlayıp Hakk'a şiddetle karşı koyacak düzeye gelmesi de lâzımdır. Aksi halde gönderilen son din doğduğu gibi ölmeye mahkûm olur, son peygamber sesini duyuramadan sahneden ayrılmak zorunda kalırdı.

İşte ortamı hazırlayan bütün bu sebep ve hikmetlerin çıkması için 5-6 asır geçmesi lüzumu ortaya çıkmıştır. Hazret-i Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in fetret devrinden sonra gönderilmesinin bir kısım sebep ve hikmetleri bunlardır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, İslâm öncesi semavi dinlerin tevhid akidesinden nasıl saptıkları, peygamberlerini nasıl ilâhlaştırdıkları açıklandı.

Aşağıdaki âyetlerle, İsrâiloğulları'nın Musa Peygamber'in emirlerine karşı tutum ve tavırları üzerinde duruluyor. Kölelikten kendilerini kurtaran ve Allah (celle celaluhu)'nun va'dettiği mukaddes yere yerleştirmeği plânladığı o büyük peygamberi bu konuda yalnız bıraktıkları hatırlatılıyor. Cihat ruhunu kaybeden bir milletin huzur ve saadet yüzü göremeyeceklerine dikkatler çekiliyor.

وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهٖ يٰقَوْمِ اذْكُرُوْا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ جَعَلَ فِيْكُمْ
اَنْبِيَآءَ وَجَعَلَكُمْ مُّلُوْكًا ۖ وَّاٰتٰىكُمْ مَّا لَمْ يُؤْتِ اَحَدًا مِّنَ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٢٠﴾
يٰقَوْمِ ادْخُلُوا الْاَرْضَ الْمُقَدَّسَةَ الَّتِيْ كَتَبَ اللّٰهُ لَكُمْ وَلَا تَرْتَدُّوْا عَلٰٓى
اَدْبَارِكُمْ فَتَنْقَلِبُوْا خٰسِرِيْنَ ﴿٢١﴾ قَالُوْا يٰمُوْسٰٓى اِنَّ فِيْهَا قَوْمًا جَبَّارِيْنَ ۖ وَاِنَّا
لَنْ نَّدْخُلَهَا حَتّٰى يَخْرُجُوْا مِنْهَا ۚ فَاِنْ يَّخْرُجُوْا مِنْهَا فَاِنَّا دٰخِلُوْنَ ﴿٢٢﴾ قَالَ
رَجُلٰنِ مِنَ الَّذِيْنَ يَخَافُوْنَ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمَا ادْخُلُوْا عَلَيْهِمُ الْبَابَ ۚ فَاِذَا
دَخَلْتُمُوْهُ فَاِنَّكُمْ غٰلِبُوْنَ وَعَلَى اللّٰهِ فَتَوَكَّلُوْٓا اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ﴿٢٣﴾ قَالُوْا يٰمُوْسٰٓى
اِنَّا لَنْ نَّدْخُلَهَآ اَبَدًا مَّا دَامُوْا فِيْهَا فَاذْهَبْ اَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَآ
اِنَّا هٰهُنَا قٰعِدُوْنَ ﴿٢٤﴾ قَالَ رَبِّ اِنِّيْ لَآ اَمْلِكُ اِلَّا نَفْسِيْ وَاَخِيْ فَافْرُقْ
بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْقَوْمِ الْفٰسِقِيْنَ ﴿٢٥﴾ قَالَ فَاِنَّهَا مُحَرَّمَةٌ عَلَيْهِمْ اَرْبَعِيْنَ سَنَةً ۚ
يَتِيْهُوْنَ فِي الْاَرْضِ ۗ فَلَا تَاْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْفٰسِقِيْنَ ﴿٢٦﴾

20- Musa kendi kavmine bir ara şöyle demişti: Ey kavmim! Allah'ın size olan nimetini hatırlayın; hani içinizden peygamberler çıkardı, sizi hükümdarlar (hür) yaptı ve milletlerden hiç birine vermediğini size verdi.

21- Ey kavmim! Allah'ın size yazıp takdir ettiği Arz-ı Mukaddes (Kutsal yer)e girin; gerisin geri arkanıza dönmeyin, sonra zarara uğramış olarak dönersiniz.

22- Ey Musa, dediler; doğrusu orada çok zorba bir millet vardır; onlar oradan çıkmadıkça elbette biz girmeyeceğiz; eğer oradan çıkarlarsa, (o zaman) biz gerçekten girebiliriz.

23- (İlâhi buyruğa muhalefetten) korkup Allah'ın kendilerine (sağlam bir imân ve irfan) nimetini sunduğu iki adam (çıkıp) dediler ki; Onların üzerine kapıdan giriş yapın; bir defa girdiniz mi, artık şüpheniz olmasın ki

siz üstünsünüzdür. Eğer inanmış kişilerseniz, Allah'a güvenip dayanın.

24- Onlar (yine) ey Musa! Dediler; o zorbalar orada oldukça biz kesinlikle giremeyiz. Sen Rabbinle git de ikiniz (onlarla) savaşın, biz burada otururuz.

25- Musa dedi ki: Ey Rabbim! Ben ancak kendimle kardeşime sahip bulunuyorum; artık bizimle Allah yolundan çıkıp yozan bu kavmin arasını ayır.

26- (Allah ona) Şüphesiz ki o kutsal yer onlara kırk yıl haram kılınmıştır. (Çöl) yerinde şaşkın perişan dolaşıp duracaklar. Sen artık Allah yolundan çıkan bir millet için tasalanma.

TARİHİ YÖNÜ

يَا قَوْمِ ادْخُلُوا الْأَرْضَ الْمُقَدَّسَةَ

"Ey kavmim! Allah'ın size yazıp takdir ettiği Arz-ı Mukaddes (kutsal yer)e girin."

Kur'ân ilgili âyetlerle, Musa Peygamber'in mukaddes yere dönmeleri için İsrâiloğullan'nı harekete geçirmek istediğini, onları bu hususta tatmin edebilmek için de Allah (celle celaluhu)'nun öteden beri İsrâiloğulları'na sunduğu ve bundan sonra sunacağı, fakat diğer milletlere o ölçüde vermediği nimetleri bir bir hatırlatmayı ve verilecek olanlarını müjdelemeyi uygun bir çare olarak ileri sürdüğünü açıklıyor. Her boydan seçilen ve sayıları on ikiyi bulan kabile başkanlarından söz sahiplerinin -iki tanesi müstesna olmak üzere- savaşa karar veremediklerine dokunularak nankörlüğün, ahde vefasızlığın kötü örneklerini ortaya koyduklarına dikkatleri çekiyor. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, bir de Musa'yı yalnız bırakıp, "Sen ve Rabbin gidip o zorbalarla savaşın." diyerek sünnetullahı hiç ama hiç bilmediklerine işarette bulunuyor ve o yüzden kırk yıl çölde şaşkın ve perişan dolaşıp aşağılanma cezasını hak ettikleri belirtiliyor.

Tevrat'ta da bu konuya geniş yer verilmiş ve detaylı bilgi sunulmuştur. Önemli bölümleri naklederek son Kitab'ın Tevrat'ın değişmeyen kısımlarını tasdik, değişen kısımlarını tashih ettiğini okurlarımızın bilgisine sunuyoruz;

"Ve Rab Musa'ya söyleyip dedi: İsrâiloğulları'na vermekte olduğum Kenan diyarını çaşıtlasınlar diye adamlar gönder. Her biri Sıptaları arasın-

da reis olarak, her atalar sıptı için bir adam göndereceksin. Musa, Rabbin emrine göre Paran Çölü'nden onları gönderdi."

"Gidenler kırk gün bittikten sonra memleketi çaşıtlamaktan döndüler ve anlatıp dediler: Bizi gönderdiğin diyara vardık ve gerçek süt ve bal akıyor ve onun meyvesi budur. Ancak memlekette oturan kavm kuvvetlidir ve şehirler istihkâmlı ve çok büyüktür, hem de orada Anakoğulları'nı gördük. Güney tarafından Amalek oturuyor ve dağlıkta Hittiler ve Yehusiler ve Amoriler oturuyorlar ve denizin yanında Erden (Ürdün) kıyısı boyunca Kenânlılar oturuyorlar."

"Ve Kaleb Musa'nın önünde kavmi susturup dedi: Hemen çıkıp orayı ele geçirelim; çünkü buna her halde kudretimiz vardır. Fakat kendisiyle beraber çıkan adamlar dediler: O kavma karşı çıkmağa kudretimiz yoktur; çünkü onlar bizden kuvvetlidirler. Ve çaşıtlamış oldukları memleket hakkında İsrâiloğulları'na fena haber getirip dediler: Çaşıtlamak için içinden geçtiğimiz memleket, ahalisini yiyen bir memlekettir ve içinde gördüğümüz bütün halk uzun boylu adamlardır. Ve orada Nefilimden olan Anakoğulları'nı, Nefilimi gördük ve kendi gözümüzde biz çekirgeler gibi idik ve onların gözünde de öyle idik."[1]

"Ve bütün cemaat seslerini yükseltip bağırdılar ve kavm o gece ağladı ve bütün İsrâiloğulları Musa'ya karşı ve Harun'a karşı söylendiler ve bütün cemaat onlara dediler: Keşke Mısır diyarında ölse idik! Yahut keşke bu çölde ölse idik! Ve kılıçla düşelim diye Rab niçin bizi bu diyara götürüyor? Kadınlarımız ve çocuklarımız ganimet olacaklar; Mısır'a dönmek bizim için daha iyi değil mi?"

"Ve birbirine dediler: Kendimize birini baş edelim ve Mısır'a dönelim. O zaman Musa ile Harun bütün İsrâiloğulları cemaatinin cumhuru önünde yüzüstü düştüler. Ve memleketi çaşıtlamış olanlardan Nunoğlu Yeşu' ve Yefunne oğlu Kaleb esvaplarını yırttılar ve bütün İsrâiloğulları cemaatine söyleyip dediler: Çaşıtlamak için içinden geçtiğimiz memleket çok, çok iyi bir memlekettir. Eğer Rab bizden razı olursa, o zaman bizi o diyara getirecek ve onu bize verecektir; bir diyar ki süt ve bal akıyor. Ancak Rabbe karşı isyan etmeyin ve siz o memleketin kavminden korkmayın."

---

1 Tevrat; Sayılar: 13/1-30

(Ve Rab Musa'ya dedi: Ne vakte kadar bu kavm beni hor görecek ve aralarında yapmış olduğum bütün alâmetlere rağmen ne vakte kadar bana imân etmeyecekler?"[1]

"Ve Rab, İsrâiloğulları'nın bana karşı olan söylenmelerini işittim. Onlara de: Rab diyor: Varlığım hakkı için, bana söylediğiniz gibi, gerçek size öyle edeceğim, leşleriniz bu çölde düşecek ve sizden bütün sayılanlar, sayınıza göre bana karşı söylenen yirmi yaşında ve ondan yukarı olanlar, gerçekten size, orada sizi oturtmağa yemin ettiğim diyara, Yefunneoğlu Kaleb'den ve Nunoğlu Yeşu'dan başkası giremeyeceksiniz.

Fakat size gelince: Sizin leşleriniz bu çölde düşecek ve çocuklarınız kırk yıl çölde çoban olacaklar ve leşleriniz çölde telef oluncaya kadar sizin sadakatsizliğinizi taşıyacaklar."[2]

Kur'ân ve Tevrat'ın olayla ilgili açıklamaları dışında birçok efsaneler anlatılmış ve tefsirlerimizden bir kısmı onlara yer vermiştir. O tür efsaneler temsili de olsa anılmaya değmez. Hele Kur'ân ki sadece hakikatleri açıklayan bir ilâhi beyândır, onun açıklama ve yorumunda ancak gerçeklere yer vermemiz gerekmektedir. Aksi bir yol saygısızlık olur.

Biz konuyla ilgili belgeleri Tevrat'tan naklederken de sadece lüzumlu noktaları dikkate aldık. Tamamını nakletmeyi gereksiz gördük. Ancak şunu belirtelim ki, Tevrat'ta altı yedi sahifeyi kaplayan bir olay, Kur'ân'da birkaç cümleyle özetlenmiştir. O kadar ki, o birkaç cümleyle İsrâiloğulları'nın imân ve irfan derecesi, Allah ve Peygamber buyruklarına karşı saygı ve bağlılık ölçüleri, savaştan korktukları için savaştan daha beter bir hayata sürüklendikleri rahatlıkla anlatılmıştır. Şüphesiz ki bu da Kur'ân'ın az kelimeyle çok mâna ifade etme mu'cizelerinden biridir.

Savaşmayı Bilmeyen Bir Millet Sulh ve Esenlik İçinde Yaşayamaz

وَلَا تَرْتَدُّوا عَلَىٰٓ اَدْبَارِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ

"Gerisin geri arkanıza dönmeyin; sonra zarara uğramış olarak dönersiniz."

Musa Peygamber, Allah'ın va'dettiği mukaddes topraklar, Allah'a baş-

1 Tevrat; Sayılar: 14/1-10

2 Tevrat; Sayılar: 14/26-32

kaldırıp isyan halinde bulunan imansız zorbaların elinden alındığı takdirde gerçek hürriyetin, bağımsızlığın, izzet ve şerefin başlayacağını, Mısır'da geçirilen kölelik ve aşağılanma devrinin biriktirdiği acıların unutulabileceğini, zaferin de ancak inananlardan yana tecelli edeceğini İsrailoğulları'na çok duyarlı bir ifadeyle anlattı. Sonra da daha nice peygamberler ve kudretli devlet adamlarının İsrailoğulları'ndan çıkacağını, peygamberlik gözleriyle tespit edip onlara müjdelemişti. Fakat ne çare, durumu yerinde inceliyen ve Tevrat'ın tabiriyle zorbaların ülkesini çaşıtlayanların on ikisinden onu, düşmanın çok kuvvetli olduğunu, kendilerinin onlar yanında çekirgeler gibi önemsiz ve güçsüz kaldıklarını abartarak söyleyince, bir anda İsrailoğulları'nın morali bozulmuş, zayıf olan imânları büsbütün zayıflıyarak aktivitesini kaybetmişti.

Bu yüzden Mısır'dan çıktıklarına pişman olmuş, esareti, köleliği savaşa tercih etmişlerdi. Çünkü onlara göre, hep hazıra konmalılar, hep ilâhi kudretten hiçbir emek ortaya koymadan yardım görmelilerdi. O kadar ki, Musa ve Harun Peygamberlere karşı saygısızlık gösterdiler ve onları bu yüce davada yalnız bıraktılar. Böylece işin ciddiyetini ve ilâhi emrin amaç ve hikmetini kavrayamadılar veya kavramak istemediler.

Düşünmediler ki savaşa cesaret etmeyen bir milletin sulh ve huzura, hürriyet ve bağımsızlığa kavuşması mümkün değildir. Kendilerini kölelik kaydından, daha doğrusu Fir'avn'a tapınma aşağılığından kurtarmak için ciddi mücadeleler veren Musa Peygamber'in başarısının sağlam bir imâna bağlı bulunduğunu düşünemediler, sünnetullaha, milletlerin hayatıyla ilgili ilâhi kanunlara karşı geldiler ve yine ilk tokatı bu kanundan yediler. Kırk yıl çölde şaşkın perişan dolaştılar. Tevrat'ın deyimiyle leşleri çölde düşüp kaldı. Evlâtları, onların bu hatasının cezasını çekti. Şerefle ölmesini bilmedikleri için zilletle can verdiler.

Kur'ân çok önceleri gelip geçen bu dramatik olayı neden sergilemiştir? Elbetteki boşuna değil, tarihi bir olayı gereksiz yere nakletmek Kur'ân'ın yüce hikmet ve metoduyla bağdaşamaz.

O halde naklettiği özlü noktalarla son dine inananlara şerefli, hür ve müstakil yaşamak için müstesna bir metot sunmakta ve bunu beş madde halinde gözler önüne sermektedir:

1. İleride Allah'ın sunacağı göz ve gönül doldurucu nimetlerini düşü-

nerek, ciddi bir hazırlık devresine girilmesinin gereğini bilmek ve inanmak,

2. Allah'a imân edenleri kendi öz yurtlarından uzaklaştıran veya ezip pısırıklaştıranlara karşı bilinçli bir mücadele vermek için bir kadro oluşturmak ve günün şartlarına göre çok sistemli bir strateji uygulamak,

3. Yine günün şartlarına göre hareket edip zorbalardan yılmamak ve her türlü tedbire başvurup insan gücünün ve irâdesinin ulaşabileceği en son noktaya ulaşmaya çalışmak ve sonra da Allah'a güvenip dayanmak,

4. Meseleyi sadece lidere bırakıp, "Siz Allah ile dâvanızı olumlu sonuca eriştirmek için birleşip düşman ile savaşın" şeklinde düşünmenin başarısızlığın ilk ve son adımı olduğunu bilmek,

5. Büyük dâvaların büyük himmetler, üstün gayretler ve fedakârlıklar istediğini unutmamak; meseleye bu açıdan bakıp hizmete koyulmak... Nitekim mü'minlerin on yıllık Medine dönemi böyle bir iman ve şuurla yoğrulup başarılarla dopdoludur. İstiklâl mücadelemiz ve Çanakkale zaferimiz de böyle bir imanın başardığı şeref tablolarıdır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle Kitap Ehli'nin İslâm'a karşı besledikleri kin ve haset açıklandı. Bu doğrultuda duygusal davranmanın onları küfre kadar sürüklediğine atıflar yapıldı.

Aşağıdaki âyetlerle kıskançlık, haset ve kinin insanı suikast ve kardeşkanı akıtacak kadar şuursuz kıldığı belirtiliyor ve buna Âdem Peygamber'in iki oğlu arasında geçen olay misal veriliyor.

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ ابْنَىْ اٰدَمَ بِالْحَقِّ ۘ اِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقُبِّلَ مِنْ اَحَدِهِمَا وَلَمْ
يُتَقَبَّلْ مِنَ الْاٰخَرِ ۭ قَالَ لَاَقْتُلَنَّكَ ۭ قَالَ اِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللّٰهُ مِنَ الْمُتَّقِيْنَ ﴿٢٧﴾
لَىِٕنْۢ بَسَطْتَّ اِلَيَّ يَدَكَ لِتَقْتُلَنِيْ مَآ اَنَا بِبَاسِطٍ يَّدِيَ اِلَيْكَ لِاَقْتُلَكَ ۚ اِنِّىْٓ
اَخَافُ اللّٰهَ رَبَّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٢٨﴾ اِنِّىْٓ اُرِيْدُ اَنْ تَبُوْٓاَ بِاِثْمِيْ وَاِثْمِكَ فَتَكُوْنَ مِنْ
اَصْحٰبِ النَّارِ ۚ وَذٰلِكَ جَزٰۗؤُا الظّٰلِمِيْنَ ۚ ﴿٢٩﴾ فَطَوَّعَتْ لَهٗ نَفْسُهٗ قَتْلَ اَخِيْهِ

فَقَتَلَهُ فَأَصْبَحَ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٣٠﴾ فَبَعَثَ اللَّهُ غُرَابًا يَبْحَثُ فِي الْأَرْضِ
لِيُرِيَهُ كَيْفَ يُوَارِي سَوْأَةَ أَخِيهِ قَالَ يَا وَيْلَتَىٰ أَعَجَزْتُ أَنْ أَكُونَ مِثْلَ هَٰذَا
الْغُرَابِ فَأُوَارِيَ سَوْأَةَ أَخِي ۚ فَأَصْبَحَ مِنَ النَّادِمِينَ ﴿٣١﴾

27- Bir de onlara Âdem'in iki oğlunun haberini (aralarında geçen olayı) gerçek yönüyle anlat: Hani ikisi de birer kurban sunmuşlardı da birinden kabul edilmiş, diğerinden kabul edilmemişti. (Kurbanı kabul edilmeyen bu duruma öfkelenmiş:) Andolsun ki seni öldüreceğim, demişti. O da: Allah ancak muttakiler (Hakk'a saygılı olup kötülüklerden sakınanlar)dan kabul buyurur;

28- Yemin ederim ki, beni öldürmek için elini uzatırsan, herhalde ben seni öldürmek için elimi uzatacak değilim; çünkü ben şüphe yok ki âlemlerin Rabbi Allah'tan korkarım, demişti.

29- Ben (bu durumda) isterim ki, benim günahımı da kendi günahını da yüklenip Cehennemliklerden olasın. İşte zâlimlerin cezası budur!

30- Kardeşini öldürmek için nefsi ona başeğdirdi, o da tutup öldürdü ve zarara uğrayanlardan oldu.

31- Derken Allah ona kardeşinin cesedini nasıl örteceğini göstermek için yeri eşeleyen bir karga gönderdi. (Bunun üzerine) O, "Yazıklar olsun bana, şu karga gibi olup da kardeşimin cesedini örtmekten âciz mi kaldım?" dedi. Bu sebeple ettiğine pişmanlık duyanlardan oldu.

İLGİLİ HADİSLER

"İki Müslüman kılıçlarıyla yüz yüze gelip vuruşurlarsa, öldüren de, öldürülen de cehennemdedir."

Bunun üzerine Ashab dedi ki:

- Ey Allah'ın Peygamberi! Bu katil, ya maktulün vebalı ne? Cevap verdi:

- **Çünkü o da arkadaşını öldürmeyi çok isterdi.**[1]

"Ne kadar bir kişi zulmen öldürülürse, mutlaka onun kanından ilk Âdemoğluna bir pay vardır. Çünkü adam öldürmenin yolunu ilk

1 Buhari - Nesâi/Tahrim: 29 - İbn Mâce/Fiten: 11

açan o olmuştur."[1]

"Şüphesiz ki Allah, Âdem'in iki oğlunu misal olarak anlattı size; artık bundan hayırlı olanı alın, şer olanı bırakın."[2]

Peygamberi Teselli

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ ابْنَىْ اٰدَمَ بِالْحَقِّ

"Bir de onlara Âdem'in iki oğlunun haberini gerçek yönüyle anlat."

İslâm'ın rahmet ve irfan güneşi doğup etrafı aydınlatınca Yahudi ve Hristiyanların eskiye aşırı bağlılık, yeniye karşı düşmanlık duygusu, fırtınadan kabarıp köpüren deniz dalgaları halini aldı. Her geçen gün, İslâm'ın tertemiz havası gönülleri serinletince, onların da kin ve hasedi artıyordu. Bu yüzden Yahudiler birkaç defa peygamberin vücudunu ortadan kaldırmak için suikast plânlan hazırladılar. Bunda başarılı olamayınca, İslâm'ı içinden yıkmayı düşünerek, Müslüman görünen münafıkları hazırlayıp görevlendirdiler.

Bütün bunlar, kin ve hasedin tabii ürünleri sayılabilir.

Allah Yahudi milletinin karakterini bir daha ana çizgileriyle belirttikten sonra, kin ve hasedin her devirde bir takım cinayet ve kötülüklere yol açtığını hatırlatarak Âdem'in iki oğlu arasında hasetten dolayı geçen elim olayı -peygamber ve mü'minlere teselli anlamında- haber veriyor.

Hâbil, Kabil Olayının Açıklaması

اِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقُبِّلَ مِنْ اَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الْاٰخَرِ

"Hani ikisi de birer kurban sunmuşlardı da birinden kabul edilmiş, diğerinden kabul edilmemişti."

Başta İbn Abbas (radıyallahu anh) ile İbn Mes'ud (radıyallahu anh) olmak üzere Ashapdan birçoğuna göre, Âdem Peygamberin iki oğlu arasında geçen olay ve sebebi şöyledir:

Âdem Peygamber ilk insan olduğuna göre, neslin üreyip çoğalması için Allah tarafından evlenme hususunda bir kolaylık sağlanmıştı: Havva

1 Buhari/Cenâiz: 33 - Müslim/Kasamet: 27 - Tirmizi/İlim: 14

2 İbn Cerir Taberi - Abdurrezzak: Ma'mer'den, o da el-Hasan'dan.

her batında biri erkek diğeri kız olmak üzere iki çocuk doğuruyordu. Birinci batındaki erkek, ikinci batındaki kızla, ikinci batındaki erkek birinci batındaki kızla evlenebiliyordu.

Âdem'in, biri Hâbil, diğeri Kabil adında iki oğlu dünyaya geldi. Kabil ziraatle, Hâbil hayvancılıkla uğraşıyordu. Kabil Hâbil'den büyük idi. Kendisiyle ikiz olan kız kardeşinin Hâbil'e ikiz olan kızdan çok güzel olduğunu görünce, Âdem'in şeriatına uymak istemedi ve bu yüzden kendisiyle ikiz olan kızla evlenmek istedi. Oysa bu kızla ancak Hâbil evlenebilirdi. Mesele kıskançlık ve hasede dönüştü. Derken Âdem Peygamber ara yere girdi, ama Kabil'i razı edemedi. Çözüm yolu olarak birer kurban kesmelerini emretti. Kimin kurbanı kabul edilirse, o haklı, kabul edilmeyenin ise, haksız olduğu belirlenmiş olacaktı. Hâbil'in kurbanı kabul olundu. Buna fazlasıyla üzülen ve kıskançlık duygusu büsbütün kabaran Kabil, Hâbil'i öldürdü.

Tevrat'ta Bu Olay Şöyle Anlatılıyor

"Ve Âdem karısı Havva'yı bildi; ve gebe kalıp Kain'i doğurdu. Ve Rabbin yardımıyla bir adam kazandım, dedi. Ve yine kardeşi Hâbil'i doğurdu. Ve Hâbil koyun çobanı oldu, fakat Kain çiftçi oldu. Ve Kain, günler geçtikten sonra toprağın semeresinden Rabbe takdime getirdi. Ve Hâbil, kendisi de sürünün ilk doğanlarından ve yağlarından getirdi. Ve Rab, Hâbil'e ve onun takdimesine baktı, fakat Kain'e ve onun takdimesine bakmadı. Ve Kain çok öfkelendi ve çehresini astı. Ve Rab, Kain'e dedi: Niçin öfkelendin? Ve niçin çehreni astın? Eğer iyi davranırsan o yükseltilmeyecek mi? Ve eğer iyi davranmazsan, günah kapıda pusuya yatmıştır ve onun isteği sensin; fakat sen ona üstün ol. Ve Kain, kardeşi Hâbil'e söyledi: Ve vaki oldu ki, kırda oldukları zaman, Kain kardeşi Hâbil'e karşı baktı ve onu öldürdü."[1]

Kur'ân bu olayı gerçek yönüyle açıklarken Tevrat'ı tashih ediyor ve ancak doğru olan şeklini bildiriyor.

Bazı tefsirlerde olayı efsaneleştirir ölçü ve anlamda bir takım asılsız rivayetler nakledilmiştir. Halbuki bu olayı ancak şu iki kaynaktan öğrenmek mümkün: Kur'ân-ı Kerim ve Peygamberin hadisleri.

1 Tekvin: 4/1-8

İlk İnsanların Bildikleri ve Bilmedikleri

قَالَ يَا وَيْلَتٰى اَعَجَزْتُ اَنْ اَكُونَ مِثْلَ هٰذَا الْغُرَابِ

"Derken Allah ona kardeşinin cesedini nasıl örteceğini göstermek için yeri eşeleyen bir karga gönderdi. O, yazıklar olsun bana, şu karga gibi olup da kardeşimin cesedini örtmekten âciz mi kaldım? dedi."

Âyetten ilk insanların da bizler gibi akıllı, zeki ve iradeli olduğunu, birçok yetenekleri bulunduğunu anlıyoruz. Bilmedikleri hususları öğrenmekte gecikmedikleri gibi. Örneğin ölü ne yapılır? Bu bilinmiyordu. Ama bir takım çareler düşünülüyordu, derken bir karganın ölü yavrusunu toprağı eşeleyerek gömmeye çalışması onlar için bu konuda yol gösterici olmuş ve vakit kaybetmeden öldürülen Hâbil için aynı şey uygulanmıştır.

Ayrıca Kur'ân ilgili âyetle, insanın kendi türünün özelliğine göre bilgi ve görgü bakımından tekâmül ettiğine, ama türden türe geçiş olmadığına bilhassa işaret etmektedir.

Ashabın rivayetlerinden ve Tevrat'ın hayvancılık ve ziraatçılık hakkında verdiği bilgiden, bu iki mesleğin tesadüflerle icat edilmediğini, ilk insan Âdem ve oğullarına bunların öğretildiğini anlıyoruz. Çünkü Âdem yeryüzüne indikten sonra eşyanın isimleri O'na öğretilmiş ve böylece eşya tanıtılarak her birinin yarar ve zararı belletilmişti. Bakara sûresinde ilme ve ilim adamına ana fikir olacak mahiyette bu hususa yer verilmiştir.

Bir başka husus da şudur: Sevgi, şefkat, merhamet, kin, öfke ve haset gibi duyguların insanla başladığını, ilgili âyetin anlatımından anlıyoruz.

Neden Karga

فَبَعَثَ اللّٰهُ غُرَابًا "Derken Allah bir karga gönderdi."

Öldürülen bir insanın toprağa gömülmesi, vahiy yoluyla değil de bir karga marifetiyle bildirilmiş ve başka bir canlı değil de karganın gönderilmesi üzerinde durulmuştur. Kanaatımca bu hususta bize ışık tutacak iki önemli nokta var: Birincisi, bilginin bir sebebi ilâhi vahiy ise, bir diğer sebebinin de araştırma ve deney olduğuna işaret edilmektedir. İkincisi, karga daha çok leşe konar, yani onun en çok zevk aldığı budur. Adam öldüren kimse, insanlık şeref mertebesinden kendini azletmiş ve kana susayan bir

mahlûk seviyesine inmiş demektir.

Çünkü Cenâb-ı Hak, mutlak hikmet sahibidir, hiçbir olayı, kıssayı ve misali hikmetsiz nakletmez. Kur'ân-ı Kerim'i okurken bilhassa bu hususa çok dikkat etmemiz ve her olay, kıssa ve misalin hikmetini araştırıp bulmamız gerekir.

Allah Korkusu ve Âhiret İnancı

إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ

"Çünkü ben, şüphe yok ki, âlemlerin Rabbi Allah'tan korkarım."

Kur'ân burada 28. âyetle kalbleri merhamet, vicdanları mes'uliyet duygusuyla doldurmanın ve bu doğrultuda insanları eğitmenin temel felsefesini veriyor: Âlemlerin Rabbi Allah'tan korkmak.

İlk insan Âdem Peygamber'in bu konularda ne ciddi bir tecrübesi, ne de geçmişte örnek alınacak olayları vardı. Kabil'in Hâbil'i öldürmesi yeryüzünde işlenen ilk kötülük ve cinayetti. Hâbil'in ona verdiği cevaptan ise, âhiret inancı ve Allah korkusu hakkında bilgi sahibi olduklarını ve bu hususta eğitildiklerini gösteriyor.

Aynı eğitimi gördükleri halde iki kardeşin değişik düşünce ve karaktere sahip bulunması ise, üzerinde durulacak önemli bir konudur. Çünkü ruh ve karakter üzerinde soydan gelme bir takım kusurlar ve meziyetlerin te'siri bulunduğu gibi, bunun dışında doğuştan insanların bir takım iyi ve kötü duygularla donatıldığını unutmamak gerekir. Çünkü Kabil ile Hâbil'in geriye uzanan birkaç babaları yoktu. İlk insandan dünyaya gelmişlerdi. Ama Allah korkusu doğrultusunda derece bakımından farklı bulunuyor; biri kıskanç ve saldırgan, diğeri hakkına razı ve uysal bir ruha sahip idi.

Bundan çıkaracağımız sonuç şudur:

İlâhi kudretin canlıları yaratma düzeyinde biteviye imalat yapmadığını, milyarlarca insanın birbirine benzemediğini, gerek fiziki, gerekse ruhi yapıları itibariyle farklılık arzettiklerini görmekteyiz. Bu, eşsiz bir plânın belli kanunlarla şaşmadan hedefine doğru ilerlediği, amaç ve gayesinden sapmadığı gerçeğini ortaya koyar.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Geçen âyetlerle insan karakteri üzerinde duruldu ve buna en güzel örnek teşkil eden Âdem Peygamberin iki oğlu arasında cereyan eden olay nakledildi. Haset ve kıskançlığın insanı cinayet işlemeğe kadar sürüklediği açıklandı. Yahudilerin zaman zaman Hazreti Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e suikast teşebbüsünde bulunmalarının sebepleri böylece hatırlatılmış oldu.

Aşağıdaki âyetle, toplumun daha çok ciddi bir eğitime ve saldırganları durdurabilecek ağır müeyyidelere muhtaç bulunduğu hatırlatılıyor, bunun için Tevrat'ta ağır cezâi müeyyidelere yer verildiği ve aynı zamanda insan unsurunun çok saygıdeğer bulunduğu açıklanarak toplumu disiplin altında tutup kardeşçe yaşamanın yollarından biri gösteriliyor.

مِنْ اَجْلِ ذٰلِكَ ۚ كَتَبْنَا عَلٰى بَنِىٓ اِسْرَآءِيلَ اَنَّهُ مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ اَوْ
فَسَادٍ فِى الْاَرْضِ فَكَاَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا ۭ وَمَنْ اَحْيَاهَا فَكَاَنَّمَآ اَحْيَا
النَّاسَ جَمِيعًا ۭ وَلَقَدْ جَاۗءَتْهُمْ رُسُلُنَا بِالْبَيِّنٰتِ ۡ ثُمَّ اِنَّ كَثِيْرًا مِّنْهُمْ بَعْدَ ذٰلِكَ
فِى الْاَرْضِ لَمُسْرِفُوْنَ ﴿٣٢﴾

134

32- İşte bundan dolayı (Tevrat'ta) İsrâiloğulları üzerine şunu yazdık: "Kim bir kişiyi, bir kişi karşılığında veya yeryüzünde fesat (çıkarma suçundan dolayı) olmaksızın öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibi olur; kim de bir kişinin hayatını kurtarırsa, bütün insanların hayatını kurtarmış gibi olur. Şanıma andolsun ki, peygamberlerimiz onlara çok açık belgeler ve kanıtlarla geldi. Ne var ki onlardan birçoğu bunca belgelerden sonra yeryüzünde (kötülük ve günahta) aşırı gidenler oldular.

Tevrat'ta Adam Öldürme Konusu

Tevrat'ta adam öldürme konusu üzerinde hayli durulmuş ve ağır müeyyideler konulmuştur. Çıkış, Levililer ve Sayılar bölümlerinde birçok hükümler yer almış ve detaylı bilgi veriimiştir. Ancak Tevrat'ın bu konudaki belgelerinden bir kısmının bazı değişikliklere uğradığı muhakkak. Kur'ân'ın açıkladığı ölçüdeki belge ise, şu şekilde değişikliğe uğratılmıştır:

"Böylece içinde olduğunuz diyarı murdar etmeyeceksiniz. Çünkü kan diyarı murdar eder."[1]

Diğer belgelerinden ise bir iki örnek nakletmemizde yarar vardır. Zira Kur'ân'la bir yaklaşım içinde bulunuyorlar ve ikisinin de aynı kaynaktan süzülüp geldiği kanısını veriyorlar:

"Ölüme müstehak olan katilin canı için de diyet almayacaksınız, fakat mutlaka öldürülecektir."[2]

Kur'ân ise, bu konuda öldürülenin baba tarafından velilerine kısastan vazgeçme hakkı tanımış ve böylece hafifletici bir kapı açarak esneklik getirmiştir.

"Eğer bir kimse başka birini demir bir aletle vurmuşsa ve o ölmüşse, katildir; katil mutlaka, öldürülecektir."[3]

Kur'ân'da ise, adam öldürme beş kategoride düşünülmüş ve ona göre cezai müeyyideler konulmuştur. Amd, şibh-i amd, hatâ, şibh-i hatâ veya câri-mecra hatâ ve katl-i sebebi.

Birincisinden dolayı kısas gerekir. Meğerki öldürülenin baba tarafından yakınları kısastan vazgeçmiş olsunlar. İkincisinden dolayı, hem katilin keffaret vermesi, hem de diyet-i mugallaza olarak öldürenin baba tarafından olan yakınlarının ağır diyet ödemeleri gerekir. Üçüncü ve dördüncüsünden dolayı da hem keffaret, hem diyet gerekir; ancak bu, ikinci kısımdaki diyet kadar ağır değildir. Beşincisinden dolayı ise, sadece diyet gerekir.

İnsan Karakterinin Ana Hatları

Kur'ân'da ilgili âyetlerle insan karakterinin, ilk insanların davranış ve düşünceleri örnek verilerek ana hatları belirtilmiştir. Yaratılışındaki mayadan kaynaklanan hem Allah ve din duygusu; hem de bencillik, kıskançlık, maddeye karşı aşırı isteklilik gibi hislerle donatılan insanı, bu birbirinden tamamen farklı iki yönüne göre, iki ayrı yönden disiplin altına almak gerekir: Ciddi bir eğitim ve ağır cezâi müeyyideler... Eğitimle Allah düşüncesi, dine ve güzel ahlâka eğilimi geliştirilir. Ağır cezai müeyyideyle diğer kötü

1 Sayılar: 35/33

2 Çıkış: 20/13

3 Sayılar: 35/30

sıfatlarının zararlı sınıra varacak te'sir alanına girmesi önlenir.

İsrâiloğulları'nın ırki karakterleri daha çok kıskançlık ve dünyaya karşı aşırı istek duygusuyla birleştiğinden, Cenâb-ı Hak, Âdem'in iki oğlu arasında geçen olayla Yahudiler arasındaki çağrışım ve benzerliği hatırlatıyor. Bu yüzden Tevrat'a ağır cezai müeyyidelerin konulduğunu haber veriyor.

Meselenin hikmetine gelince:

Bir milletin sosyal yapısında madde ve kişisel çıkar ön plânda bulunur; faziletin ruhları aydınlatan ışıkları sönük kalırsa, o toplumda insan kıymeti sıfıra düşer; sevgi, saygı, yardımlaşma ve dayanışma, kelimelerin dar kalıbında birer masal halini alır. Bilhassa diğer ırk ve milletlere karşı her türlü insani yakınlıktan uzak bir tutum içine girmiş olur. Bu düzeye gelen bir toplumda adam öldürme, haklara tecavüz, vurgunculuk, tez elden zengin olmak arzusu, aşırı faizcilik, çeşitli yollardan sömürme toplumu ifsat eder.

Başta İslâm olmak üzere bütün hak dinler, insan unsuruna üstün değer verilmesini emretmiş ve bir insanın hayatını kurtarmanın, bütün insanların hayatını kurtarmak kadar anlamlı olduğuna dikkatleri çekmişlerdir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetle insan karakteri ve toplumun selâmeti için ağır müeyyidelerin de gereği üzerinde duruldu. Peygamberlerin getirdiği açık belgelerin insan aklına, kafasına ve vicdanına ışık tuttuğuna işaret edildi. Aklını bu yolda kullanmayanların mutlaka sorumlu tutulacakları belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle aklın dindeki yerine dikkatler çekiliyor. Aklını değil, hissini kullanıp ona mağlûp olanların nefislerinden alacakları cesaretle Allah ve Peygamberine karşı başkaldıracakları açıklanıyor. Yeryüzünde fitne ve fesat çıkaranların bu doğrultudaki insanlar olduğu belirtilirken kötülükten sonra kendini düzeltip tevbe edenler hakkında -adam öldürme ve insan haklarına tecavüz olayı yoksa-ağır cezâi müeyyidelerin uygulanmaması tenbih ediliyor. Çünkü İslâm'ın hedefi, iyileri çoğaltıp kötüleri azaltmaktır. Kötü bir insan cidden dönüş yapıp ıslâh-ı nefs ediyorsa, amaç elde edilmiş sayılır. O takdirde onu kahretmenin bir anlamı yoktur. Ancak dökülen bir kan, insan haklarına vaki bir tecavüz varsa, onun karşılığı herhalde ödenmeli, gereken ceza uygulanmalıdır. Çünkü dinin bu konuda güttüğü amaç, kan gütme davasını önlemek, insanları birbirlerinden

uzaklaştıran kin, tecavüz ve düşmanlığı hiç olmazsa asgariye düşürmektir.

إِنَّمَا جَزَٰٓؤُا۟ ٱلَّذِينَ يُحَارِبُونَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَيَسْعَوْنَ فِى ٱلْأَرْضِ فَسَادًا أَن يُقَتَّلُوٓا۟ أَوْ يُصَلَّبُوٓا۟ أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُم مِّنْ خِلَٰفٍ أَوْ يُنفَوْا۟ مِنَ ٱلْأَرْضِ ذَٰلِكَ لَهُمْ خِزْىٌ فِى ٱلدُّنْيَا وَلَهُمْ فِى ٱلْءَاخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٣٣﴾ إِلَّا ٱلَّذِينَ تَابُوا۟ مِن قَبْلِ أَن تَقْدِرُوا۟ عَلَيْهِمْ ۖ فَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٣٤﴾

33- Allah ve Peygamberiyle savaşanların ve yeryüzünde fesat çıkaranların cezası, ancak öldürülmeleri veya asılmaları veya ellerinin ve ayaklarının çapraz biçimde kesilmesi veya (eyleştikleri) yerden sürülmeleridir. Bu ceza, onlar için dünyada bir aşağılık ve rüsvaylıktır. Âhirette ise onlara büyük bir azap vardır.

34- Ancak onlara eliniz yetmeden önce tevbe edenler bu hükmün dışındadır. Bilmiş olun ki, Allah çok affedendir ve çok merhamette bulunandır.

İNİŞ SEBEBİ

Cumhura göre, Ukül ve Ureyneli'lerden bir grup hasta adam Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e gelerek İslâm'a girdiklerini ve geçimlerini sağlayacak hiçbir ziraatlerinin olmadığını, sadece hayvancılıkla geçindiklerini, şimdi de yokluk ve hastalık içinde kıvrandıklarını yanayakıla anlattılar. Rahmet Peygamberi (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz onları Medine'nin dışında Devlet Hazinesine ait develerin beslendiği yere gönderip çadır kurmalarını, karınlarını deve sütüyle doyurmalarını, hastalıklarını da deve sütü ve sidiğiyle tedavi etmelerini emretti.

Bunlar belirtilen yerde beslenip iyileştikten sonra şeytana uyup dinden çıktılar. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in çobanını öldürüp hazineye ait develeri sürüp götürdüler. Bazı rivayetlere göre, bununla da kalmayıp yol kesmeye ve kadınların ırzına geçmeye başladılar.

Ortada üç büyük cinayet ve ağır suç bulunuyordu: Haksız yere bir adamı işkenceyle öldürmek, devlete ait malı yağma etmek ve yol kesip kadınların ırzına geçmek.

Durum Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e haber verilince çok üzülmüş ve katillerin takip edilerek yakalanmasını ve gereken cezanın verilmesini emretmişti. Nitekim katiller kısa zamanda yakalanıp çobana yaptıkları işkencenin bir misli uygulandıktan sonra öldürülmüşlerdir. Bu sebeple yukarıdaki âyet inmiştir.[1]

İmam Katade'ye göre, bu olaydan sonra idam cezası tatbikinde organların kesilmesi yasaklanmıştır. Ukül ve Ureyneliler'e uygulanan ceza ise, fitne ve fesadı durdurmaya, kötü niyetlilere bir gözdağı vermeye ve devlete karşı çıkıp millet malını yağma edenlere müsamaha edilmeyeceğine yöneliktir. Nitekim bu olaydan sonra bir daha belirtilen biçimde ikinci bir olay meydana gelmemiştir.

Bir diğer rivayet:

İmam Mâlik, İmam Şafii ve Ebû Sevr'e göre, bu âyetler, Müslümanlardan yol kesip yeryüzünde fesat çıkaranlar hakkında inmiştir. Çünkü kâfirler bu tür kötülük ve cinayetleri işledikten sonra pişman olup İslâm'a girerlerse, affedilip haklarında hiçbir cezai müeyyidenin uygulanmayacağı bellidir. İslâm, kendisinden önceki bütün günahları temelinden yıkıp atar.

İbn Münzir de bu görüşün sahih olduğunu belirtmiştir. Çünkü âyetteki istisna buna açık biçimde delâlet etmektedir.

İbn Cerir Taberi'nin, bazı ilim adamlarından naklen yaptığı rivayete göre, bu âyetin hükmü kaldırılmıştır. Çünkü hadlerle ilgili hükümler inmiştir.

İbn Sirin'e göre, bu hüküm, hadlerle ilgili hükümler inmeden önce uygulanmış, ondan sonra uygulamadan kaldırılmıştır.[2]

FIKHI YÖNÜ

Âyette sözü edilen suç ve ceza üzerinde İslâm Hukukçularının geniş araştırması olmuştur.

Onları kısa da olsa özetleyip buraya nakletmemizde tefsir yönünden büyük yarar vardır:

---

1 Bu olayı, Sünen sahipleri az farklı biçimde nakletmişlerdir. Kaynak kabul edilen bütün tefsirlerde buna yine az değişik biçimde yer verilmiştir. Nisaburi, Esbab-ı Nüzul'de bunu nakletmiş, mezhep imamları da üzerinde yeterince durmuşlardır.

2 Fethü'l-Kadir/Şevkâni: 2/33-34.

1. Allah ile savaşmanın anlamı nedir? Bu hususta iki yoruma yer verilmiştir: Birincisi, Allah'ın buyruklarına karşı gelmek, O'na itaat etmemek, ilâhi sınırları aşmaktır. O halde birine muhalefet eden kimse ona karşı bir bakıma savaş açmış sayılır. Çıkarılan sonuç ise şudur: "Allah ve Peygamberine muhalefet edip onların buyruklarına karşı gelenler." demektir. İkincisi, Allah ve Rasulünün dostlarıyla savaşanlar, demektir ki kelime burada hazf-i muzaf üzere gelmiştir.

2. Yeryüzünde fesat çıkarmaya çalışanlardan maksat, insanlara karşı çıkıp halkı huzursuz edenler, yol kesip başkasının malına ve namusuna tecavüz edenler ve bu amaca ulaşmak için çekinmeden silah kullananlardır.

3. Durumları ve davranışları bu ölçü ve anlamda olan âsiler hakkında tatbik edilecek cezai hüküm hususunda farklı görüş ve ictihadlar ortaya çıkmıştır:

a) İmam Evzai, İmam Mâlik, Leys bin Sa'd ve İmam Şafii'ye göre, Kur'ân'da belirtilen ceza, yol kesip silah kullananlar ve şehir içinde halkı tehdit edip haraca bağlayanlar hakkında uygulanır.

b) İmam Ebû Hanife'ye göre, şehirde halkı tehdit edip haraca bağlayanlara verilecek ceza, Allah'a ve Peygamberine karşı savaşan kişilere verilecek cezadan ayrıdır.

4. Kur'ân'da konumuzla ilgili âyette sıralanan cezaların hangisi hangi suç hakkında uygulanır? Bu mesele ile ilgili görüş ve ictihatlar da farklıdır:

a) İbn Abbas (radıyallahu anh) Hazretlerine göre, cümleler arasında atıf anlamını taşıyan (Ev) harfi Tahyir içindir. Yani devletin yürütme organı bu cezalardan birini günün şartlarını dikkate alarak uygulamakta serbesttir.

el-Hasan, Said bin Müseyyeb, Nehai ve Mücahid aynı görüştedirler. Nitekim âyetin zahirinden de anlaşılan budur.

b) Âyetteki (Ev) harfleri tahyir için değil, beyân içindir. İlim adamlarının çoğunun görüş ve yorumu bu doğrultudadır. Öyleki belirtilen cezalar, suçların derece ve tertibine göre uygulanır. Şöyle ki: Yol kesen kimse adam öldürüp mala tecavüz ederse, önce öldürülür, sonra da ibret olsun diye asılarak teşhir edilir. Yol kesen kimse sadece adam öldürür, mala dokunmazsa, ceza olarak öldürülür. Yalnız mala dokunur, ama adam öldürmezse, elleri ve ayakları çapraz olarak kesilir. Yalnız yol kesip korkutur,

mal ve cana dokunmazsa, bulunduğu yerden sürülür.

Bu aynı zamanda İmam Şafii, Katade ve Evzai'nin görüşüdür.

İmam Ebû Hanife'ye göre ise, devletin belirtilen cezaları uygulamasındaki tahyir mutlak anlamda savaşanlar hakkında değil, yol kesip adam öldürenler hakkındadır.

Bu durumda yürütme organı şu dört cezadan birini uygulamakta serbesttir:

1. El ve ayaklarını çapraz kesmek,

2. Asmak,

3. El ve ayaklarını çapraz kestikten sonra asmak,

4. Sadece bir silâhla öldürmek.

c) Asılma keyfiyetine gelince: Bazı ilim adamlarına göre, suçlu diri olarak asılır. İmam Şafii'ye göre önce öldürülür, namazı kılınıp sonra ibret olsun diye asılarak teşhir edilir.

d) Bulunduğu yerden sürülmesi hususuna gelince: Said bin Cübeyr ve Ömer bin Abdülaziz'e göre, devletin onları bulduğu yerden uzaklaştırıp sürmesidir. İbn Abbas, Leys bin Sa'd ve İmam Şafii'ye göre, devletin onları takip etmesi anlamınadır. İmam Ebû Hanife'ye göre, devletin onları yakalayıp hapsetmesidir. Mekhûl'e göre de sürmekten maksat, tutuklamadır. Nitekim bunu ilk uygulayan Hz. Ömer (radıyallahu anh) olmuştur.

5. El yetmeden önce tevbe edenlerin durumu ve bu hususta ilim adamlarının görüş ve ictihatları:

a) Âyetteki istisna, yukarıda da kısmen belirttiğimiz gibi, Allah ve Peygamberiyle savaşan müşriklerle ilgilidir. Henüz yakalanmadan pişman olup İslâm'a girerlerse, kendilerinden daha önce işledikleri bütün suç ve günahların bağışlanacağı muhakkak olduğuna göre, artık cezai herhangi bir işlem yapılmaz. İlim adamlarımızın çoğuna göre, müşrikler bu durumda yakalandıktan sonra da pişmanlık duyup İslâm'a girerlerse, yine cezai bir işlem yapılmaz.

b) Süddi'ye göre, Allah ve Rasulü ile savaşan Müslüman, henüz yakalanmadan ıslâh-ı nefs edip tevbe ve istiğfarda bulunursa ceza düşer,

ancak adam öldürmüşse kısas lâzım gelir, gasbettiği bir mal varsa alınıp sahibine verilir.

İmam Mâlik ile Evzai'nin de ictihadı bu anlamdadır.

Hz. Ali (radıyallahu anh)'ın hilâfet yıllarında Zeyd oğlu Harise (radıyallahu anh), sözü edilen suçlardan birini işlemiş, fakat ele geçmeden ıslâh-ı nefs ederek Hz. Ali'ye gelip güven istemişti. O da âyetteki istisnaya dayanarak ona güven vermiştir. Buna benzer bir olay da Küfe Valisi Ebû Musa el-Aş'ari zamanında cereyan etmiş ve o da yukarıdaki istisnaya dayanarak cezayı uygulamamıştı.

Nitekim İmam Şafii'ye göre de, yakalanmadan tevbe ederse, ilâhi had düşer, ancak insan hakları düşmez.[1]

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle ilâhi sınırları aşıp yeryüzünde fesat çıkaranlar hakkında uygulanacak cezalar belirlendi. Dönüş yapanlar için ilâhi rahmet ve mağfiret kapılarının her zaman açık bulunduğu özellikle hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, imân nimetine eriştikten sonra hayat yolunu ebediyete kadar aydınlatacak olan takva, vesile ve cihâd gibi üç önemli amelden söz ediliyor. Kötülükleri yenmenin, iyileri çoğaltmanın bu üç esasla mümkün olabileceğine dikkatler çekiliyor. Dünya hayatının sona ermesiyle bütün imkânların kaçırıldığına işaretle kıyamet gününün azabından ancak sağlam bir imân ve ona dayalı salih amellerle kurtulmanın imkân dahilinde bulunduğu belirtiliyor.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ
تُفْلِحُونَ ﴿٣٥﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ أَنَّ لَهُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ
لِيَفْتَدُوا بِهِ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَا تُقُبِّلَ مِنْهُمْ ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٣٦﴾
يُرِيدُونَ أَنْ يَخْرُجُوا مِنَ النَّارِ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنْهَا ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُقِيمٌ ﴿٣٧﴾

35- Ey imân edenler! (Allah'tan korkup kötülüklerden, ilâhi sınırı

1 Tefsir-i Kurtubi - Tefsir-i İbn Cerir - Taberi - Tefsiru Âyati'l-Ahkâm / Sabûni: 1/550-552 - 1977.

aşmaktan) sakının; O'na yakın olmak için vesile arayın ve yolunda cihâd edin; ola ki korktuğunuzdan kurtulup umduğunuza kavuşursunuz.

36- Şüphesiz yeryüzündeki bütün şeyler ve bir misli de beraberinde o küfredenlerin olsa, kıyamet gününün azabından kurtulmak karşılığında verseler, yine de kendilerinden kabul edilmez; onlar için elem verici bir azap vardır.

37- Ateşten çıkmak isterler, ne çare ki oradan çıkacak değillerdir; onlar için devam edecek bir azâb vardır.

İLGİLİ HADİSLER

"Cehennem ehlinden azabı en hafif ve en basit olana, Allah Teâlâ soracak: Dünyanın hepsi senin olsaydı, ateşten kurtulmak için fidye olarak verir miydin?" O da: "Evet." diye cevap verecek. Allah ona: "Sen henüz Âdem'in sülbünde iken bundan daha kolayını (sizin için) diledim: Bana ortak koşmayacaksın, ben de seni Cennete koyacağım. Ama sen buna yanaşmadın ve şirke yöneldin."[1]

"Kıyamet günü kâfir getirilecek de kendisine "Eğer yeryüzü dolusu altının olsaydı (azâbdan) kurtulmak için fidye olarak verir miydin?" diye sorulacak. O da: "Evet" diyecek. Bunun üzerine kendisine, "Bundan daha kolay olanı, Allah'a ortak koşmaman senden istendi, (ama sen buna yanaşmadın) denilecek."[2]

Saadetin Dört Basamağı

Kur'ân, iki cihanda mutlu ve aziz olabilmek için insanın önüne dört basamak koymuş ve bunlara yükselmeyi emretmiştir:

1. İmândan sonra her iş ve davranışta Allah'tan korkup kötülüklerden, ilâhi sınırları aşmaktan sakınmak,

2. Allah'a yakın olmanın yol ve yöntemini, araç ve gerecini elde etmeye çalışmak; Allah ile gören bir göze, O'nunla işiten bir kulağa, O'nunla tutan bir ele, O'nun için yürüyen bir ayağa sahip olmak,

3. Allah yolunda birçok sıkıntı ve meşakkatlere katlanıp cihad etmek,

1 Sahih-i Müslim/Münâfikun: 51

2 Sahih-i Buhari/Rikak: 49 - Müslim/Münâfikun: 52 - Ahmed: 3/218.

bu hususta fedakârlık ve erdemliğin örneklerini sunmak,

4. Bütün bunların, insanlık şeref düzeyinde ruhumuzun yüceliğiyle uyum sağlayacağını unutmamak.

Birinci basamak kişiyi olgunlaştırıp merhamet duygusunu harekete geçirir, topluma yararlı bir insan durumuna getirir.

İkinci basamak, insan haklarına saygılı olmayı, eşyada Allah'ın kudret ve sanatının inceliklerini sezmeyi, ilâhi sünnetin şaşmadan hedefine doğru yol aldığını ilham eder.

Üçüncü basamak, Allah, din ve vatan düşmanlarının cesaretini kırar, mü'minlerin hür ve özgür olmasını, şeref ve itibarlı yaşamasını sağlar. Ve bütün bunlar kişiyi dördüncü basamağa yükseltip bir insan için erişilmesi mümkün olan kemâl mertebesini gerçekleştirir.

Böylece başkaları nefs ve şehvet vadisinde bir ömür tüketip Allah'tan uzaklaşarak düşünce ve duygusuyla maddeyi ilâh edinirken para ve ekmek kavgasından başka bir amaçları olmadığını ortaya koyarken, mü'minler sözü edilen dört basamağa kademe kademe yükselip insanlığa huzur havası estirirler. Kısacası, biri yiyici ve huzur bozucu, diğeri hizmet edici ve yüz güldürücüdür. Biri güven bozar; diğeri güven ve huzuru tazeler.

Vesile Makamı

وَابْتَغُوٓا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ "O'na yakın olmak için vesile arayın."[1]

İlgili âyette gecen vesile deyimi üzerinde durulup birtakım yorumlar yapılmıştır. Sözlük olarak: Yol, vasıta, yakınlık, istek ve arzu gibi mânalara gelir. Âyette de bütün bu mânalar söz konusu olabilir.

Terim olarak: İmân ve takva ile birlikte kalbi ilâhi sevgi ile doldurmak, düşünceleri bu doğrultuda berraklaştırmak, amelleri ilâhi hoşnutluğa uygun biçimde yerine getirmeye çalışmak ve günlük hayatın her bölümünde Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'i örnek edinmektir.

Bu geniş mâna aynı zamanda tasavvuf erbabının da tespitidir.

O halde bu kadar incelikleri kendinde taşıyan Vesile, bir de Cennette en yüksek makam ve dereceye isim olarak konulmuştur. Dünyada Vesile düzeyinde ömrünü değerlendirenlerin, o en yüksek derecede bulunan

Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e komşu olacakları umulur.

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz buyuruyor ki:

"Bana salâvat getirdiğinizde benim için vesile isteyin."

Bunun üzerine Ashab soruyor:

- Ey Allah'ın Peygamberi! Vesile nedir? Cevap veriyor:

- Cennette en yüksek derecedir ki ancak bir adam ona nail olacaktır; umarım ki ben o adamım.[1]

"Kim ezan sesini duyunca "Ey bu tastamam davetin ve kılınmak üzere olan namazın Rabbi Allah'ım! Muhammed'e vesile ve fazl-u keremini ihsan eyle." derse, kıyamet günü şefaatim ona helâl olur."[2]

Bu nedenle Allah ve Rasulüne güvenip dayanmak, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e tevessülde bulunmak teşvik edilmiştir. Allah'a tevessül, ibadet ve taatleri rızasına uygun yapmakla; Rasulullah'a tevessül, sünnetini yaşamak suretiyle şefaatine erişmeyi dilemekle gerçekleşir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, açıktan, göz göre göre yol kesip cana ve mala kastedenlerin cezası açıklandı. Allah'a yakın olmak için vesile aramamız tavsiye olundu. Aşağıdaki âyetlerle, gizliden başkasının malına el uzatan hırsızlar hakkındaki ilâhi hüküm belirtiliyor.

وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جَزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِنَ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ
عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٣٨﴾ فَمَنْ تَابَ مِنْ بَعْدِ ظُلْمِهِ وَأَصْلَحَ فَإِنَّ اللَّهَ يَتُوبُ عَلَيْهِ ۗ إِنَّ
اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣٩﴾ أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يُعَذِّبُ مَنْ
يَشَاءُ وَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ ۗ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤٠﴾

38- Hırsızlık eden erkek ve hırsızlık eden kadının, (bu yoldan) elde ettiklerine (ve insan haklarına el uzatmalarına) karşılık Allah tarafından

1 Ahmed bin Hanbel / 2/265 - Tirmizi/menâkib: l

2 Buhari - Müslim/Salât: 11 - Ebû Davud/Salât:26 - Tirmizi/Menâkib:1 - Ezan:37 - Ahmed: 2/168

ibret verici bir ceza olmak üzere ellerini kesin. Allah çok üstündür, çok güçlüdür ve hikmet sahibidir.

39- Kim de yaptığı haksızlık (hırsızlık)tan sonra tevbe eder ve kendini düzeltirse, şüphesiz ki Allah onun tevbesini kabul eder. Çünkü Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.

40- Bilmez misin ki, göklerin ve yerin mülkü ancak Allah'ındır; dilediğine azap eder, dilediğini bağışlar. Allah'ın kudreti her şeye yeter.

İNİŞ SEBEBİ

Rivayete göre bu âyet, zırh çalan Tu'me b. Ubeyrik hakkında inmiştir.[1]

İLGİLİ HADİSLER

"Allah hırsıza lanet etsin, yumurta çalar eli kesilir; urgan (diğer bir rivayette deve) çalar yine eli kesilir."[2]

"Hırsızın eli, dinarın dörtte biri ve fazlası karşılığında kesilir."[3]

"Dinarın dörtte biri karşılığında kesin, bundan aşağı nisbette olursa kesmeyin."[4]

İkinci ve üçüncü hadisler, birinci hadisin hükmünü kaldırmıştır.

Peygamberimiz Zamanında Bazı Hırsızlık Olayları

Kıldan işlenmiş bir örtüyü çalan adamı yakalayıp Peygamber Efendimiz'e getirdiler; Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem),

"Bunun hırsızlık yaptığını (veya bu örtünün çalındığını) sanmıyorum" dedi. Hırsız, "Ben bunu çaldım" diye karşılık verdi. Bunun üzerine Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz,

"Bunu götürüp elini kestikten ve kesilen yeri yakıp dağladıktan sonra bana getirin" buyurdu. Öyle yaptılar. Peygamber o adama,

"Artık Allah'a tevbe et!" buyurdu. O da tevbe etti. Peygamber (sallalla-

1 Esbab-ı Nüzul - Lübabu't-Te'vil.

2 Buhari - Müslim/Hudud: 7 - İbn Mace/Hudud: 22 - Nesai/Sarık: 1 - Ahmed: 2/253

3 Müslim/Hudud: 1, 4 - Ebû Davud/Hudud: 33, 34 - Taberâni/Hudud: 27

4 Ahmed bin Hanbel.

hu aleyhi ve sellem) **"Allah tevbeni kabul etti"** diye haber verdi."[1]

Ömer bin Semure, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e gelerek dedi ki: "Ey Allah'ın Peygamberi! Falan aileye ait bir deveyi çaldım, beni bu (günahtan) temizle.

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz o aileye haber gönderip sordurdu. Onlar da bir develerinin kaybolduğunu söylemişler. Bunun üzerine suç sabit görülerek, Ömer bin Semure'nin elinin kesilmesini emretti. Emir yerine getirilince adam, kesilen eline bakarak şöyle dedi: "Beni senden temizleyen Allah'a hamdolsun; sen beni cehenneme sokmayı istediydin."[2]

Bir kadın altından ma'mul süs eşyası çalmıştı. Mal sahipleri onu yakalatıp Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e getirdiler ve: "Ey Allah'ın Peygamberi! Bu kadın malımızı çaldı," diye şikâyette bulunup davacı oldular. Suç sabit olunca, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)

"Kadının sağ elini kesin," diye emretti. Emir yerine getirildi. Kadın, "Başka bir tevbe var mıdır?" diye sorunca, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) ona: **"Sen bugün hatalardan (arınmada), anandan doğduğun gündeki gibisin."** buyurdu.[3]

Ahmed bin Hanbel aynı rivayeti şu fazlalıkla nakletmiştir: Kadının yakınları onu bu cezadan kurtarmak için 500 dinar fidye vermeyi teklif ettilerse de Hz. Peygamber,

"Olmaz, götürün sağ elini kesin!" diye emrini tekrarlamıştır. Çünkü bu hususta yürütme organına bir serbesti verilmemiştir.

Hz. Âişe (radıyallahu anha) anlatıyor:

Kureyş Kabilesi, kendilerinden bir kadının hırsızlık yaptığına üzülmüş ve bunu diğer kabilelere karşı bir onur meselesi yaparak kadının elinin kesilmemesini sağlamak için çareler aramışlardı. Son olarak Üsame bin Zeyd'i şefaatçi olarak Hz, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e gönderdiler. Üsame gelip kadın hakkında konuşunca, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in rengi değişti ve: **"Ya Üsame! Allah'ın koyduğu bir cezanın**

---

1 Darekutni: Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'den.

2 İbn Mace: Ömer b. Semure'den - İbn Huzeyme.

3 İbn Cerir Taberi: Abdullah bin Amr'den.

uygulanmaması için mi şefaat ediyorsun?" buyurdu. Üsame bu uyarı karşısında meselenin nezaketini anlamakta gecikmedi ve: "Ya Rasûlallah! Bu hatamdan dolayı bağışlanmam için Allah'tan dilekte bulunun." diyerek pişmanlığını arz etti. Akşama doğru Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) ashabını toplayarak şöyle konuştu:

"Sizden önceki milletler soylu bir kişi hırsızlık edince ona dokunmaz, zayıf ve kimsesiz bir kişi hırsızlık edince onu cezalandırırlardı. Onlar bu yüzden helak oldular. Canımı kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, Muhammed'in kızı Fatıma bile hırsızlık etse elbetteki elini keserim!" Sonra da o hırsız kadının elinin kesilmesini emretti. Kadın da cezasını çektikten sonra güzel bir tevbe etti ve evlendi.[1]

Yine Hz. Âişe (radıyallahu anha) diyor ki:

Beni Mahzun Kabilesinden bir kadın emanet eşya alır, sonra da onu saklayıp sahibine vermez ve inkâr ederdi. Suçu sabit görülünce, Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) onun elinin kesilmesini emretti.[2]

HUKUKİ YÖNÜ

Hırsızın eli ne zaman kesilir?

Bunun bir takım şartları vardır, onlar gerçekleştiği takdirde İslâm'a göre, hırsızın eli kesilir. Bu şartları belirtmeden önce hırsızlık ile çevirdiğimiz **sirkat** kelimesinin sözlük ve fıkhi terim olarak mânalarını açıklamamızda yarar var:

Sirkat, sözlükte: Başkasına ait bir eşyayı gizli yoldan, sahibinin haberi olmadan ve hile ile almaktır.

Terim olarak: Âkil baliğ kişinin belirli miktarda bir malı veya parayı, konulup korunduğu yerden -hiçbir hak ve şüphe söz konusu olmaksızın- gizlice almasıdır.

Bu tarife göre, mutlak anlamda bir hırsızlık sebebiyle el kesilmez. Şartlarına uygun düşen bir hırsızlıktan dolayı el kesme cezası gerekir.

Âkıl ve baliğ şartlarına gelince: Hırsızlık bir cinayettir, ancak aklı ba-

1 Buhari - Müslim/Hudud: 8, 9, 40 - Ebû Davud/Akziye: 14, Hudud:4 - Tirmizi/Hudud: 6 - Nesâi/Sarık: 6 - Ahmed: 2/70 - 6/162

2 Ahmed bin Hanbel - Ebû Davud - Nesâi.

şında olup ergenlik çağında bulunan bir kişinin işlemesiyle hüküm ifade eder. Bu nedenle deli ve çocuk mükellef değildirler, onlardan sadır olan bu tür fiil, teklif kapsamına girmez. Ancak çocuğun hırsızlık yapması, ta'zir'i (tekdir, azarlama ve hırpalamayı) gerektirir. Bu da kötü alışkanlığı önlemeye yöneliktir.

El Kesmeyi Gerektiren Miktar

Mezhep imamlarının ve diğer ilim adamlarının bu hususta farklı tesbit, içtihat ve görüşleri ortaya çıkmıştır:

a) Tabiin'den Hasan el-Basri ile Dâvud ez-Zahiri'ye göre, âyetin açık anlatımından -az olsun, çok olsun- çalınan maldan dolayı elin kesilmesi anlaşılmaktadır.

b) İmam Ebû Hanife ve İmam Sevri'ye göre, on dirhemden aşağı kıymet taşıyan bir maldan dolayı el kesilmez.[1]

c) İmam Mâlik'e ve İmam Şafii'ye göre, ancak bir dinarın dörtte biri veya daha fazla bir miktarın veya üç dirhem miktarın çalınması el kesmeyi gerektirir.

İmam A'zam'ın bu mesele hakkındaki delili: **"On dirhemden aşağı miktarda el kesilmez"** mealindeki sahih hadistir. Nitekim İbn Abbas, İbn Mes'ud, İbn Ömer ve Atâ'a göre de böyledir.

İmam Mâlik ve İmam Şafii'nin delili ise, Hz. Âişe (radıyallahu anha)'nın "Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bir dinarın dörtte biri veya daha fazla nispetten dolayı el keserdi." rivayetidir.

Malın konulduğu yerden çalınması

Hırsızlık sucundan dolayı elin kesilmesinin şartlarından biri de, belli miktardaki malın korunmaya elverişli kabul edildiği yerden çalınmasıdır.

O halde ev ve çadır gibi barınak olarak kullanılan bir yerde korunan malı çalan kimse, onu korunduğu yerden çalmış kabul edilir. Bir koruyucu tarafından herhangi bir yerde korunan bir malı da çalmak böyledir.

Şüphe ile el kesilmez

Hırsızlık konusunda diğer şartların yanında bir de suçun sabit olma-

1 10 Dirhem: 32 gr. saf gümüş eder. Dinar: 10 dirhem-i şer'i kıymetinde altın demektir.

sı, hakkına karşılık alınmamış bulunması gerekir. Çünkü şüphe ile el kesilmez. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz,

"Gücünüz yettiği kadar hadleri (ilâhi cezaları) şüpheler sebebiyle uygulamamaya çalışınız," buyurmuştur.[1]

O halde efendisinin malını çalan kölenin, oğlunun malını çalan babanın, ortağının malını çalan kişinin, borçlusunun malını çalan alacaklısının eli kesilmez. Çünkü bunlarda şüphe vardır; kendi hakkına karşılık veya unutulan ya da inkâr edilen bir hakka karşılık çalınmış olabilir.

Hangi el kesilir?

Fukaha sağ elin kesilmesinde görüş birliği halindedir. El ise bilekten kesilir. Nitekim Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz ile Hz. Ömer ve Hz. Ali (radıyallahu anhuma) devirlerinde uygulamanın böyle olduğu tesbit edilmiştir.

İkinci defa hırsızlık edenin sol ayağı bileğinden kesilir. Nitekim sözü edilen devirlerde uygulama böyle olmuştur. Çünkü Rasûlullah:

"Hırsız hırsızlık ettiğinde önce elini kesin; tekrar hırsızlık ederse, sol ayağını kesin." buyurmuştur.[2]

Üçüncü ve dördüncü defa hırsızlık ederse, İmam Ebû Hanife'ye göre artık el ve ayağı kesilmez, hapsedilir. İmam Ahmed bin Hanbel de aynı görüştedir. Hz. Ali ile Hz. Ömer'in ictihadları da bu doğrultudadır.

İmam Mâlik ife İmam Şafii'ye göre, üçüncü ve dördüncü defa hırsızlık edenin çapraz olarak önce sol eli, sonra sağ ayağı kesilir. İmam A'zam, "Bir adamın yürümesini ve bir şey tutmasını ortadan kaldırmaya gönlüm razı değildir" demiş ve bunun için hapis cezasının uygulanmasını tavsiye etmiştir.

Cezanın Ağırlığının Hikmeti

İnsanların her çağda ve her toplum yapısında daha çok iki şeye ihtiyacı var: Ciddi bir eğitim ve ağır cezai müeyyide. Biri kafayı, kalbi ve vicdanı aydınlatıp insanı fazilet ve olgunluğa yükseltir. Diğeri ise, nefsin tuğyanını, haklara tecâvüzü önleyici mahiyettedir. Aksi halde olumlu bir

1 İbn Mâce/Hudud: 5

2 Darekutni.

sonuç elde etmemiz mümkün değildir. İslâm tarihinde aksine bir uygulama, kötülerin çoğalmasına, iyilerin azalmasına ve böylece dengenin serden yana bozulmasına neden olmuştur. Bunun için İslâm Hukukçularına göre, yol kesip adam öldürenin, yol kesip mal ve namusa el uzatanın hapse atılması frenleyici ve ıslah edici bir çare ve yol olamamıştır. Bu ölçüdeki uygulamanın her yerde kötülerin cesaretini kırıcı, toplumu düzeltici nitelikte olmadığı bilinmektedir.

Ama ciddi bir eğitimle birlikte ağır cezai müeyyidelerin durdurucu, cesareti kırıcı, kötüleri caydırıcı olduğu, bu yüzden iyilerin çoğalmasını sağlayıcı, güven ve huzuru gerçekleştirici bulunduğu görülmüştür.

İslâm, insanın canını, malını, namus ve şerefini, huzur ve güvenini her yerde korumayı emretmiş ve bunlara el uzatanların elinin kesilmesini, gerektiğinde vücudunun ortadan kaldırılmasını emretmiştir.

Çünkü güven ve huzur içinde yaşamak, mal ve canın korunmasıyla toplum hayatına bağlanmak herkesin tabii hakkıdır. Bunu ortadan kaldırmaya veya zedelemeye kimsenin hakkı yoktur. O bakımdan mütecavizleri az bir ceza ile tecziye etmek, onların cesaretini artırmaktan başka bir şeye yaramaz, görüşü ağırlık kazanmıştır.

Çalınan malın sahibine verilmesi

Hırsız yakalanıp suç sabit olduktan sonra eli kesilmekle beraber çaldığı malın aynını, zayedilmişse mislini asıl sahibine iade etmesi gerekir mi?

Bu mesele hakkında da müctehid imamların farklı görüş ve tespitleri olmuştur:

a) İmam Ebû Hanife'ye göre, hem elinin kesilmesi, hem de çaldığı malın tazmin edilmesi birleştirilemez. Çünkü verilen ceza, başkasına ait bir mala el uzattığı ve onu zimmetine geçirdiği içindir.

b) İmam Şafii'ye göre, hırsız ister varlıklı olsun, ister fakir bulunsun çaldığı mal kendisinden tazmin edilir. Fakir ise, üzerinde borç olarak kalır; bu yüzden tutuklanmaz. Durumu düzelince ödetilir.

Ahmed bin Hanbel de aynı görüş ve ictihaddadır.

c) İmam Mâlik'e göre, çaldığı mal duruyorsa, aynen sahibine iade edilir. Zayedilmişse, misli ödetilir. Adam fakir ise tazminden vazgeçilir.

İlim adamlarının çoğu bu konuda İmam Şafii'nin görüş ve içtihadını daha sahih bulmuşlardır.

Çalınan malda -ceza gerekmesi için- dört vasıf aranır:

1. Nisab miktarı olmak,

2. Mülk edinilebilecek cinsten alım-satımı helâl bulunmak,

3. Hırsızın çaldığı malda mülk hakkı şüphesi bulunmamak,

4. Çalınması sahih kabul edilen cinsten olmak.[1]

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, toplumun huzurunu, ülkenin selâmetini korumak; kısacası, insan haklarının titizlikle korunmasını sağlamak için ağır cezai müeyyidelere olan ihtiyaç belirtildi. Bu arada yol kesenlerin, hırsızlık edenlerin nasıl bir cezaya çarptırılması gerektiği üzerinde duruldu.

Aşağıdaki âyetlerle, İslâm'ın uzlaştırıcı kaynaştırıcı, kötülükleri durdurup huzuru sağlayıcı sistemini tesirsiz hale getirmek için münafıklarla Yahudilerin başvurdukları çirkin oyunlar söz konusu ediliyor. İşlerine gelmediği zaman Tevrat'ı bir tarafa itip keyfi tasarruflarda bulunduklarına dikkatler çekiliyor. Hakk'ın karşısına fitne ve fesat tohumlarıyla çıkanların er-geç o fitnenin kurbanları olacağı, rüzgâr ekenin fırtına biçeceği hatırlatılıyor.

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلرَّسُولُ لَا يَحْزُنكَ ٱلَّذِينَ يُسَـٰرِعُونَ فِى ٱلْكُفْرِ مِنَ ٱلَّذِينَ قَالُوٓا۟ ءَامَنَّا
بِأَفْوَٰهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِن قُلُوبُهُمْ ۛ وَمِنَ ٱلَّذِينَ هَادُوا۟ سَمَّـٰعُونَ لِلْكَذِبِ سَمَّـٰعُونَ
لِقَوْمٍ ءَاخَرِينَ لَمْ يَأْتُوكَ ۖ يُحَرِّفُونَ ٱلْكَلِمَ مِنۢ بَعْدِ مَوَاضِعِهِۦ ۖ يَقُولُونَ إِنْ أُوتِيتُمْ هَـٰذَا
فَخُذُوهُ وَإِن لَّمْ تُؤْتَوْهُ فَٱحْذَرُوا۟ ۚ وَمَن يُرِدِ ٱللَّهُ فِتْنَتَهُۥ فَلَن تَمْلِكَ لَهُۥ مِنَ ٱللَّهِ شَيْـًٔا ۚ
أُو۟لَـٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ لَمْ يُرِدِ ٱللَّهُ أَن يُطَهِّرَ قُلُوبَهُمْ ۚ لَهُمْ فِى ٱلدُّنْيَا خِزْىٌ وَلَهُمْ فِى ٱلْـَٔاخِرَةِ
عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٤١﴾ سَمَّـٰعُونَ لِلْكَذِبِ أَكَّـٰلُونَ لِلسُّحْتِ ۚ فَإِن جَآءُوكَ فَٱحْكُم بَيْنَهُمْ

1 Kurtubi: 6/160-170 - İbn Cerir: 6/148.

أَوْ أَعْرِضْ عَنْهُمْ ۚ وَإِنْ تُعْرِضْ عَنْهُمْ فَلَنْ يَضُرُّوكَ شَيْئًا ۖ وَإِنْ حَكَمْتَ فَاحْكُمْ
بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ ۖ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ﴿٤٢﴾ وَكَيْفَ يُحَكِّمُونَكَ وَعِنْدَهُمُ
التَّوْرَاةُ فِيهَا حُكْمُ اللَّهِ ثُمَّ يَتَوَلَّوْنَ مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ ۚ وَمَا أُولَٰئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٣﴾

41- Ey Peygamber! Ağızlarıyla inandık deyip kalpleri inanmayanlarla Yahudilerden küfre koşuşanlar seni üzmesin. Onlar yalana iyice kulak verirler; sana gelmeyen bir topluluktan yana kulak verip casusluk yaparlar; kelimeleri yerlerine konulmuşken kaydırıp değiştirirler de, "size bu anlamda (bir hüküm) verirse alın, böyle verilmezse kaçının" derler.

Allah kimin fitne içinde kalmasını dilerse artık onun için Allah'tan (doğru yolu bulmasına) hiçbir şey ile sahip olamazsın.

İşte onlar öyle kimselerdir ki Allah onların kalplerini temizlemeyi dilememiştir. Dünyada onlar için aşağılık ve rüsvaylık; âhirette de onlara büyük bir azap vardır.

42- Yalana iyice kulak verirler; durmadan haram yerler. Şayet sana gelirlerse, aralarında hükmet, (İstersen) kendilerinden yüzçevir. Yüzçevirecek olursan sana elbette hiçbir zarar veremezler. Hükmedecek olursan, aralarında adalet ve insafla hükmet. Çünkü Allah âdil ve insaflı olanları çok sever.

43- Hem içinde Allah'ın hükümleri bulunan Tevrat yanlarında bulunduğu halde nasıl oluyor da (bu ciddi ve samimi olmayan kişiler) seni hakem ediniyorlar? Sonra da verdiğin hükümden yüz çeviriyorlar. İşte onlar mü'minler değillerdir.

İNİŞ SEBEBİ

Hayber Yahudilerinden soylu, aynı zamanda evli bir kadın, başka bir erkekle zina etmişlerdi. Tevrat'a göre, ikisinin de öldürülmesi gerekiyordu. Ama soylu kişileri bu yüzden öldürmek istemediklerinden Kur'ân'da recm hakkında bir hüküm bulunmadığını düşünerek sözü edilen kadınla erkek hakkında Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'den bir fetva almak istediler. Bunun için de Medine Yahudilerinden Kurayzaoğulları'na haber gönderip durumu Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'den sormalarını rica ettiler. Kurayza ve Nadiroğulları, "Vallahi bu meseleyi Muhammed'den so-

racak olursak, sizin hoşlanmayacağınız bir hüküm verebilir." dediler. Gelenler, "Eh onun vereceği hüküm arzumuza uygun olursa kabul ederiz, olmazsa amel etmeyiz" diye karşılık verince, aracılar gelip meseleyi sordular. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz,

"Benim vereceğim hükme razı olur musunuz?" diye sormak ihtiyacını duydu. "Evet" dediler. Bunun üzerine Melek Cebrail derhal recm (zina eden evli kadın ve erkeğin öldürülmesi) hakkındaki âyetle indi. Yahudiler verilen hükmü kabul etmek istemeyince, Cebrail'in tavsiyesi üzerine, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz Yahudilerin ünlü bilgini İbn Sûriyâ'nın aralarında hakem rolünde bulunmasını teklif edince kabul ettiler. İbn Sûriyâ gelince, onunla Peygamberimiz arasında şu konuşma geçti:

- **Sen İbn Sûriyâ mısın?**

- Evet.

- **Sen Yahudilerin en bilgini misin?**

- Öyle diyorlar.

-Kendisinden başka ilâh olmayan, Tevrat'ı Musa'ya indiren, sizi Mısır'dan çıkaran, denizi size açıp yol eden, Fir'avn'ı ve avanesini boğan, bulut ile sizi çölde gölgelendiren, üzerinize kudret helvası ile bıldırcın kuşu indiren, içinde helâl ve haram ile hükümler bulunan kitabı size gönderen Allah hakkı için söyle, Tevrat'ta zina eden evli kişinin recmedilmesi hakkında bir hüküm var mıdır?

- Evet, vardır. Eğer kudretinden söz ettiğin Allah'ın azabından korkmasaydım, herhalde doğruyu söylemezdim. Peki sizin Kitabınızdaki hüküm nedir?

- **Dört şahit gözleriyle -sürme çubuğunun sürmedanlığa girdiği gibi-evli erkek ile kadını zina ederken görürlerse, ikisinin de recmedilmesi vâcib olur.**

- Evet, Tevrat'ı Musa'ya indiren Yüce Kudrete andolsun ki Tevrat'taki hüküm de böyledir.

Bunun üzerine Allah Rasulü şunu sordu:

- Ey İbn Sûriyâ! Şimdiye kader Allah'ın kesin emirlerini bir tarafa itip ne kadar ruhsat verdiniz?

Cevap verdi:

- Soyluları yakaladığımızda ceza vermeyip bırakır, zayıfları yakaladığımızda cezalandırırdık. Bu yüzden ileri gelenlerimiz ve soylularımız arasında zina çoğaldı; hükümdarımızın amcasının oğlu zina etti, recmetmedik. Başka bir adam zina edince onu recmetmek istediğimizde haklı olarak itirazda bulundu: "Önce hükümdarın yeğenini recmedin" dedi. Halktan bir kısmının da düşüncesi bu doğrultuda bulunuyordu. Bunun üzerine toplandık, zina suçu için, zifte bandırılmış urganla kırk defa vurmayı ve sonra zâni veya zâniyeyi merkep üzerinde o vaziyette teşhir etmeyi kararlaştırdık.

Yahudiler bu yüzden İbn Sûriyâ'ye kızdılar, onu kınadılar. O da Allah hakkı için denildi; doğruyu söylemek zorunda kaldım, diye özür beyân etti. Böylece zina eden iki kişi recmedildi. Hazreti Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem): **"Allah'ım! Senin emrini öldürürlerken onu ilk dirilten ben oldum."** dedi ve bu sebeple yukarıdaki âyetler indi.[1]

Diğer bir rivayet:

"Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz bir semtten geçerken, yüzüne kömür karası sürülmüş ve iyice dayak atılmış bir Yahudiye rastladı. Orada hazır bulunan Yahudileri çağırıp,

"Kitabınızda zina edenin cezasıyla ilgili bir hüküm buldunuz mu?" diye sordu. Onlar da, "Evet" diye cevap verdiler. Bunun üzerine Rasulullah Efendimiz onların bilginlerinden bir adamı çağırıp dedi ki:

"Tevrat'ı Musa'ya indiren Allah hakkı için söyle, kitabınızda zina cezasını böyle mi buluyorsunuz?". Bilgin, "Allah hakkı için söylerim, hayır." diye cevap verdi. Ve ilâve etti: "Eğer and vermeseydin herhalde size doğruyu söylemezdim; bizim kitabımızda zinanın cezası ölümdür. Fakat ne yazık ki, zina soylularımız arasında çoğalınca, onlara dokunmadık. Ama zayıfları bu suçla yakaladığımızda onlara had uyguladık. Sonra toplanıp herkes hakkında eşitlikle uygulanacak bir ceza belirledik: Recm (öldürme) yerine kömür karası sürüp dayak atmak."

Bu cevap üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz:

---

1 Esbab-ı Nüzul/Nisaburi - Lübabu't-Te'vil/Alâeddin Ali - İbn Cerir Taberi - Tefsir-i Merağı - Âlûsi.

"Allah'ım! Senin bir emrini öldürmek (unutup bir kenara atmak) istediklerinde onu ilk ihya eden ben oldum," dedi ve zâninin recmedilmesini emretti. Bu nedenle yukarıdaki âyet indi.[1]

Kalpleri İnanmayanlar

مِنَ الَّذِينَ قَالُوا آمَنَّا بِأَفْوَاهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِنْ قُلُوبُهُمْ ۚ

"Ey Peygamber! Ağızlarıyla inandık deyip kapleri inanmayanlarla..."

Hakk'ın iki büyük düşmanı vardır: Biri, ağızlarıyla inandıklarını söyleyip kalpleriyle inanmayan iç düşmanlar. Kur'ân bunlara "Münafıklar" ismini vermiştir. Diğeri Kitap Ehlinden daha çok Yahudilerdir ki, bunlara dış düşmanlar da denilebilir.

Neden daha çok bu iki grup?

Yahudilerin asıl yurdu Asya'dır. Yusuf Peygamber zamanında Mısır'a göç etmişler ve Fir'avn'ın zulmünden bir gün gelmiş Mısır'ı terketmek zorunda kalmışlardır. Uzun yıllar çölde bocalayıp şaşkın ve perişan dolaştıktan sonra Arz-ı Mev'ud, diğer bir tabirle Arz-ı Mukaddes'e girip yerleşme imkânını bulmuşlardır. O bakımdan menşe'i Asya olan Yahudilerle Müslümanlar arasında sürekli bir ilgi ve bağ mevcuttur, diyebiliriz. Bu iki ayrı milletin yan yana bulunması coğrafi bakımdan kaçınılmazdır. Kendilerine göre sınırlarını belirleyip çizdikleri Arz-ı Mukaddes, Filistin dahil Ürdün, Suriye ve Lübnan'ı içine almaktadır. Oysa bu toprakların yüzde doksanının Müslümanların elinde bulunduğunu biliyoruz.

O halde asırlardan beri umut besledikleri kutsal sayılan topraklar üzerinde güçlü bir İsrail Devleti'ni gerçekleştirmenin temelini atmış ve yükselmeye yönelmiş olan bu ırkın, kendi çıkarları uğruna Müslümanları birbirine düşürmek suretiyle yıpratma, bölüp parçalama, daha doğrusu kaleyi içten fethedip çökertme metoduna başvurmaları çok tabiidir. Kur'ân'da gerek ilgili âyetlerle, gerekse diğer sûrelerde geçen bazı âyetlerle yer yer uyarılar yapılmış, Müslümanların dikkati bu ırka çekilmek istenmiştir.

Konumuzu oluşturan âyette ise, daha çok Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) devrindeki olaylardan örnekler verilerek Yahudilerin karakteri, mü'min-

1 Ahmed bin Hanbel - Müslim - Ebû Dâvud - İbn Cerir - İbn Münzir: Berâ' bin Azib (radıyallahu anh)'den

lere karşı düşünce ve tavırları, niyet ve amaçları özetlenerek açıklanıyor.

İç düşman sayılan Münafıklara gelince: İslâm ülkeleri, asırlara dayanan düşmanlarının sistemli çalışması sonunda öz değerlerinden birçoğunu kaybetme bedbahtlığına uğrayarak yabancı kültür emperyalizminin kurbanı olmuştur. Ama bu sonuçta iç düşmanların katkısının çok büyük olduğunu unutmamak gerekir. Kur'ân bunları "münafık" tabiriyle anmaktadır. Müslüman geçinip beynelmilel kardeşlik ve sevgi sloganıyla ortaya çıkıp aldatıcı perde arkasından milletin manevi değerlerini tahrip eden ve milli değerleri unutturmaya çalışan, bulundukları ülkelerde kavşak noktalarını ellerinde tutan, ülkenin mukadderatında söz sahibi olma amacını bir an olsun elden ve gönülden bırakmayanlar işte bunlardır.

Kur'ân bu karakterde olanların İslâm dünyasında bilinçli ölçüde yaptığı ve yapacağı tahribata bilhassa parmak basıp Müslümanların dikkatini çekiyor. "Ağızlarıyla inandık, deyip kalbleri inanmıyanlar" âyetiyle onların asıl hüviyetini belirliyor.

Allah Kimin Fitne İçinde Kalmasını Dilerse

وَمَنْ يُرِدِ اللّٰهُ فِتْنَتَهُ فَلَنْ تَمْلِكَ لَهُ مِنَ اللّٰهِ شَيْئًا

"Allah kimin fitne içinde kalmasını dilerse, artık onun için Allah'tan (doğru yolu bulmasına) hiçbir şey ile sahip olamazsın."

İlâhi irâde, insanın imân ve irfanına; inkâr ve tuğyanına göre tecelli eder. Sünnetullah doğrultusunda ruhunu imân gıdasıyla besleyene hidâyet (doğru yol) kapısı açılır. İnkâr ve tuğyan ile nefsini besleyene ise, sapıklık kapısı açılır.

O halde inkâr ve günah ile kalplerini iyice çoraklaştıran kişiler genel anlamda hidâyet güneşinden paylarını alamazlar. Özel anlamdaki hidâyet ise, ilâhi inayete bağlıdır, onun ne zaman kime tecelli edeceğini bilemeyiz.

Demek oluyor ki, kusur güneşte değil, kalp toprağındadır. Buna işaretle Mevlâna Celaleddin Rumi diyor ki:

"Taş yeşermez gelmiş olsa nevbahar

Toprak ol da bak nasıl güller açar.

Taş gibiydin, çok gönül kırdın, yeter.

Toprak ol, üstünde hoş canlar biter."

Kur'ân sünnetullah ve genel anlamda ilâhi irâde gereği, kulla Allah arasındaki ilgi ve tecellinin ölçüsünü vererek diyor ki:

"Allah kimin fitne içinde kalmasını dilerse, artık onun için Allah'tan (doğru yolu bulmasına) hiç bir şey(le irâde tecellisine) sahip olamazsın."

Allah Onların Kalblerini Temizlemeyi Dilemedi

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَمْ يُرِدِ اللَّهُ أَنْ يُطَهِّرَ قُلُوبَهُمْ

"Onlar öyle kimselerdir ki, Allah onların kalplerini temizlemeyi dilememiştir."

Allah (celle celaluhu), kalplerin temizlenmesini, ciddi bir dönüşe, samimi bir tevbeye ve Hakk'a yönelmeye bağlamış, yani ilâhi sünnetini adalet ölçüleri içinde bu şartla kayıtlamıştır. Bilindiği gibi, şart yerine gelmeyince ona bağlı bulunan meşrut gerçekleşmez. Allah ile kulları arasında bu sünnet gereği imkân ve irâde sınırı konmuştur. Kul inkâr ve kötülükten dönüş yapıp samimi bir tevbede bulunur, ilâhi hidâyeti diler ve bunun için yeteneğini kullanırsa, imkân sınırının son kertesine gelmiş olur. Bu kerte, ilâhi irâdenin herkese yönelik tezahürüyle birleşip hidâyetin tecellisine kapı açar. Diğer bir deyimle bu, hidâyete erişme noktasıdır.

Yahudi ve münafıklar bu noktaya belirtilen ölçü ve anlamda kendilerini getirmeyi akıllarından bile geçirmedikleri için Allah onların kalplerini temizlemeyi dilemez. Has irâdesi ise, kimin hakkında ne zaman, nerede tecelli edeceği bilinmez. Bu bakımdan kulun sorumluluğu vardır ve yaptıklarından bunun için sorumlu tutulacaktır. Çünkü önünde imkân ve irâde sınırı onu beklemektedir.

AHLÂKİ YÖNÜ

Yalan ile Haram

سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ أَكَّالُونَ لِلسُّحْتِ

"Yalana iyice kulak verirler, durmadan haram yerler."

Bunlar ikiz kardeştirler; biri diğerinden pek ayrılmaz. Yalan harama ve günaha yol açar. Günahın ise sermayesi veya kaynaklandığı şey, haram-

dır. İlgili âyetle bu hassas noktaya dikkatler çekiliyor. Münafıklarla Yahudilerin yalana özendikleri durmadan haram yedikleri belirtiliyor. Faizi her devirde bir sömürü aracı olarak kullanıp işler duruma getiren, başka milletleri, hiçbir insaf ölçüsü tanımaksızın ticaretin her çeşit hileli yollarıyla sömürmeyi kendilerine mübah sayan bir millet, elbetteki durmadan haram yemektedir.

İçi dışına uymayan, kalbiyle inkarcı olup diliyle inançlı görünmeye çalışan münafıklar da helâl haram, sorumluluk ve insan hakları diye bir sınır ve kayıt tanımadıkları için işleri yalan, sermayeleri haramdır.

Nitekim Allah Rasulüne soruldu:

- Ey Allah'ın Peygamberi! Mü'min korkak ve pısırık olabilir mi?

- **Evet**, diye cevap verdi.

- Mü'min cimri olabilir mi?

- **Evet**, diye cevap verdi.

- Mü'min yalancı olur mu?

- **Hayır**, diye cevap verdi.[1]

Diğer bir hadiste ise Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Doğruluğa gerekli olun, ondan ayrılmayın. Çünkü doğruluk iyiliğe ve hayra götürür. İyilik ve hayır da cennete ulaştırır. Adam durmadan doğru söyler ve doğruyu arayıp seçer de Allah katında doğru yazılır. Yalandan sakının. Çünkü yalan günah ve kötülüğe götürür; günah ve kötülük ise cehenneme sürükler. Kul durmadan yalan söyler de Allah katında yalancı yazılır."[2]

Herkese Karşı Âdil Ol!

وَإِنْ حَكَمْتَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ

"Hükmedecek olursan, aralarında adalet ve insafla hükmet. Çünkü

1 İmam Mâlik: Mürselen rivayet etmiştir.

2 Buhari/Edeb: 69 - Müslim/Birr: 103, 104, 105 - Ebû Dâvud/Edeb: 80 - Taberâni/Kelâm: 16 - Tirmizi/Birr: 46 - İbn Mâce/Mukaddeme: 7, Dua: 5 - Dârimi/Rikak: 7 - Ahmed: 1/3, 5, 7, 8.

Allah gerçekten âdil ve insaflı olanları çok sever."

İslâm'ın özelliklerinden biri de, dosta düşmana karşı âdil olmayı emretmesidir. Kur'ân'da ilgili âyetle, başta Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz olmak üzere adalet terazisini elinde tutan her yetkiliye: "Hükmedecek olursan, aralarında adalet ve insafla hükmet. Çünkü Allah gerçekten âdil olanları sever." mealindeki sözlerle seslenilmektedir.

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in hakemliğine başvuranlar, Yahudilerden bir grup idi. Bunlar aslında İslâm'a kinle, nefretle karşı kimseler olarak biliniyor ve peygamberin vücudunu ortadan kaldırmayı her an arzu ediyorlardı. Tevrat'taki ağır müeyyideyi uygulamamak için zina suçu hakkında Kur'ân'da hafif bir ceza şekli bulunabileceğini umuyorlar ve bunun için âdil kabul ettikleri Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in hakemliğini istiyorlardı. Allah da,

"Aralarında adalet ve insafla hükmet" diye emir indirdi. Peygamber zaten âdil ve insaflı idi. Bu anlamda âyetin inmesi, önce Yahudileri insafa daveti amaçlıyordu; sonra da mü'minleri uyarıyor, dosta düşmana karşı adalet terazisini eşit biçimde ellerinde tutmalarını öneriyordu.

Tevrat'ta Zina Cezası

"Başka birisinin karısıyla zina eden, komşusunun karısıyla zina eden adam, hem o, hem de kadın mutlaka öldürülecektir."[1]

"Eğer bir adam, başka bir adamın karısıyla yatmakta olarak bulunursa, o zaman kadınla yatan adam ve kadın, onların ikisi de öleceklerdir.

Böylece İsrail'den kötülüğü kaldıracaksın."[2] İncil'de de bu konuya yer verilmiştir:

"Ve bir reis ona: İyi Muallim! Ebedi hayatı miras almak için ne yapayım? diye sordu. Ve İsâ ona dedi: Niçin bana iyi diyorsun? Bir'den başka kimse iyi değildir, o da Allah'tır. Sen emirleri bilirsin: "Zina etmeyesin; adam öldürmeyesin; çalmayasın; yalan şehadet etmeyesin; baban ve anana hürmet et."[3]

---

1 Levililer: 20/10-11

2 Tesniye: 22/23

3 İncil Luka: 18/18 - Matta: 19/18

Aynı kaynaktan inen kutsal kitaplar, insan ruhunun yüceliği ile ters düşen kötülükleri yasaklamakta birleşiyorlar.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, İsrâiloğulları'nın tutum ve davranışları üzerinde durulmuş, gerek Tevrat'taki hükümlerle, gerekse İslâmi esaslarla ters düştükleri hatırlatılmış; bu yüzden ikiz sayılan yalan ile harama kaydıkları belirtilmiştir.

Aşağıdaki âyetlerle Tevrat'ın doğru yolu gösterici, kalpleri ve dimağları aydınlatıcı güçte indirildiği konu ediliyor; İsrail Peygamberleriyle bilginlerine ve halkı irşad eden ileri gelenlerine Tevrat'ın muhafaza edilmesi görevinin verildiği hatırlatılıyor. Bütün bu emir ve uyanlara rağmen din adamı geçinenlerin Tevrat'taki ilâhi emirleri az bir paha karşılığında sattıkları, hükümleri bu yüzden değiştirdikleri üzerinde durularak Müslümanların bu konularda çok dikkatli ve duyarlı olmaları için uyarıda bulunuluyor.

إِنَّآ أَنزَلْنَا التَّوْرٰىةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ ۚ يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّونَ الَّذِينَ أَسْلَمُوا لِلَّذِينَ
هَادُوا وَالرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَحْبَارُ بِمَا اسْتُحْفِظُوا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ وَكَانُوا عَلَيْهِ
شُهَدَاءَ ۚ فَلَا تَخْشَوُا النَّاسَ وَاخْشَوْنِ وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا ۚ وَمَنْ
لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ ﴿٤٤﴾ وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَا أَنَّ
النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ وَالْأَنفَ بِالْأَنفِ وَالْأُذُنَ بِالْأُذُنِ وَالسِّنَّ
بِالسِّنِّ وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ ۚ فَمَنْ تَصَدَّقَ بِهِ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ ۚ وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ
بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٤٥﴾

44- Şüphesiz ki, Biz içinde hidâyet (doğru yolu gösterici ve ona iletici) ve (kafa ile gönülleri) aydınlatıcı (belgeler) bulunan Tevrat'ı indirdik. Kendilerini (Hakk'a) teslim eden peygamberler, Yahudiler arasında onunla hükmederlerdi; yine onlardan Rab için yol gösterenleri de, bilginleri de Allah'ın kitabından muhafazasıyla emrolundukları hususlarla hükmederlerdi

ve onlar buna şahitlerdi de. (Ey hükmetme durumunda bulunanlar!) Artık insanlardan korkmayın benden korkun; âyetlerimi az bir değere satmayın. Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse, işte onlar kâfirlerdir.

45-Tevrat'ta onlara (şunu da) yazıp farz kıldık: Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş ve yaralar misliyle karşılık görür. Ama kim bu hakkını sadaka olarak bağışlarsa, (günahlarına) keffarettir. Kim de Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse, işte onlar zâlimlerdir.

İNİŞ SEBEBİ

Bir önceki konuda açıkladığımız sebepler bu âyetler hakkında da aynen caridir. Ayrıca şu rivayetlere de yer verilmiştir:

İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki:

"Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse, işte onlar kâfirlerdir. İşte onlar zâlimlerdir. İşte onlar fasıklardır." mealindeki âyetler, daha çok Yahudilerden iki grup hakkında inmiştir. Cahiliye devrinde onlardan biri diğerini kahretmiş, aşağılayıp sonunda şöyle bir gayr-i âdil anlaşma yaparak sulh edişmişlerdi: Üstünlük sağlayan taraftan biri, aşağılanan taraftan birini öldürecek olursa sadece 50 vask[1] fidye verecek; bunun aksi ortaya çıkarsa aşağılanan taraf 100 vask fidye verecek.

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz peygamber olarak gönderilinceye kadar o iki grup arasındaki mâruf anlaşma sürüp devam etmiştir. İslâm'ın nuru ortaya çıkıp cihanı aydınlatınca, cahiliye devrinin kötü âdetlerini kademeli biçimde kaldırmaya başladı. Bu arada aşağılanan gruptan biri, üstünlük sağlayan gruptan birini öldürmüştü. Fidye olarak 100 vask istenilince buna itiraz edildi ve: "Dinimiz, ırkımız, ülkemiz ve dilimiz bir olduğuna göre, biz de ancak sizin verdiğiniz 50 vask kadar bir fidye veririz. Çünkü artık Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) aramızda bulunuyor. Cahiliye devri âdetleri kalktı," denildi. Bunun üzerine yine o iki grubun arası açıldı, neredeyse vuruşmaya başlayacaklardı, derken yaşlıları akledip durumu Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e ilettiler. Hakemlik yapmasını teklif ettiler. Bu, olumlu karşılandı. Ancak üstünlük sağlayan grup bu hakemliği pek istemiyor, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in

1 Vask, eski bir tartı birimidir. 60 Sa' miktarında olup 62.400 dirhem tutarındadır. Bugünkü tartı birimiyle: Şer'i dirheme karşılık 218 kilo 400 gramdır. Örfi dirheme karşılık 199 kilo 680 gramdır.

iki tarafı eşit tutacağını tahmin ediyorlardı. Bunun için mühlet isteyip gizliden adamlarını araştırma yapmak üzere görevlendirdiler. Böylece Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in bu konuda neler düşündüğünü önceden öğrenmeye çalıştılar. Cebrail derhal inip casusların bilgi edinmeye çalıştığını, üstünlük sağlayan grubun neler düşündüğünü haber verdi. Rasulullah onları çağırıp kafalarından geçirdiklerini bir bir söyleyince şaşırdılar. Bu sebeple yukarıdaki âyetler indi.[1]

İbn Cerir Taberi ile Muhaddis Ebû Dâvud da buna yakın bir rivayeti nakletmişlerdir.

İLGİLİ HADİSLER

"Kadın karşılığında erkek öldürülür."[2]

"Müslümanların kanları birbirine denktir."[3]

"Mü'minlerin kanları birbirine denktir."

"Herhangi bir Müslüman bedenine dokunan bir yara ve bereyi bağışlayacak olursa, mutlaka Allah o sebeple onun bir derecesini yükseltir ve bir hatasını düşürür."[4]

"Herhangi bir adam bedeninde bir yara alır (biri onu yaralar) da (yaralayanı) bağışlayıp tasaddukta bulunursa, mutlaka Allah onun, tasadduk ettiğinin misliyle günahlarını temizleyip bağışlar."[5]

HUKUKI YÖNÜ

"Allah'ın indirdiği hükümler" genel anlamdadır. Tevrat'taki hükümlerle amel etmeyen Yahudi ilim adamları ve hahamlar nasıl kınanıyor; ilâhi hükümleri inkâr edenler nasıl küfür, zulüm ve ahlâksızlıkla anılıyorsa, Kur'ân'daki hükümlerle amel etmeyenler öylece kınanıyor, inkâr edenler aynı sıfatlarla anılıyor.

Nitekim İbn Abbas (radıyallahu anh) da bu hususa dikkatleri çekmiş ve Müslümanları uyarmıştır.

---

1 İbn Kesir - Kurtubi - Ahmed bin Hanbel - Lübab.

2 Ahmed bin Hanbel.

3 Ahmed bin Hanbel - Ebü Dâvud - İbn Mâce - Nesâi.

4 Tirmizi - İbn Cerir Taberi.

5 Nesâi.

Bu mesele üzerinde ilim adamlarının yorumlarına gelince, onları şöyle özetliyebiliriz:

a) Kim Kur'ân'ı reddederek, Peygamberin sözünü beğenmiyerek inkâra saparak Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse, kâfir, zâlim sıfatlarını hakketmiş olur.

b) Kim yetersizliğini iddia ederek Kur'ân'daki hükümlerle hükmetmezse, yine küfre ve zulme sapmış olur.

c) Allah'ın indirdiği hükümlerin tamamıyla hükmetmiyen kâfir olur. Tevhid ile ilgili hükümleri kabul edip şeriatın diğer kısımlarıyla hükmetmiyenler bu âyetin taşıdığı hükmün dışındadırlar. Böyleleri sadece büyük günah işlemiş sayılırlar.

d) İmam Şa'bi'ye göre, sözü edilen iki âyet, özellikle Yahudiler hakkındadır. Nuhas da aynı görüşü benimsemiştir. Çünkü âyetlerin başlangıç ve bitiş kısımları buna delâlet etmektedir.

Hz. Huzeyfe (radıyallahu anh)'den bu âyetlerin İsrâiloğulları'yla ilgili, olup olmadığı sorulduğunda, "Evet, onlar hakkında inmiştir" diye cevap verdiği bilinmektedir.

e) Ebûbekir el-Arabi'ye göre, "İşte onlar kâfirlerdir." âyeti, Kur'ân'daki hükümleri küçümseyip onlarla amel etmeyen Müslümanlar hakkındadır. "İşte onlar zâlimlerdir." âyeti, Yahudiler; "İşte onlar fâsıklardır." âyeti Hristiyanlar hakkındadır. Çünkü âyetin dış anlatımı buna delâlet ediyor. Câbir b. Zeyd, İbn Ebi Zaide, İbn Şübrüme ve Şa'bi de aynı görüştedirler.

Hasan el-Basri diyor ki:

"Allah, hâkimleri şu üç hususda uyarmıştır:

1. Kendi arzu ve heveslerine göre hükmetmeyecekler.

2. İnsanlardan değil Allah'tan korkacaklar.

3. Allah'ın âyetlerini, indirdiği hükümleri önemsiz bir pahaya satmayacaklar.[1]

---

1 Fazla bilgi için bak: Ahkâm-ı Kur'ân / Ebûbekir el-Arabi - Tefsir-i Kurtubi: 6/188-190.

Tevrat'ın Önemli Bölümlerinin Bilginler Tarafından Korunması

بِمَا اسْتُحْفِظُوا مِنْ كِتَابِ اللهِ وَكَانُوا عَلَيْهِ شُهَدَاءَ

"Yine onlardan Rab için yol gösterenleri de bilginleri de Allah'ın kitabından muhafazasıyla emrolundukları hususlarla hükmederlerdi ve onlar buna şahitlerdi."

Kur'ân'ın açık anlatımından Tevrat'ın önemli bölümlerinin, bilhassa ahkâmla ilgili belgelerinin İsrâiloğulları'nın fakihleri ve bilginleri tarafından korunduğu anlaşılıyor. Ancak bu koruma kâğıt üzerinde mi, yoksa hafızalarda mı? İlk hatıra gelen her iki şekilde muhafaza edildiğidir. Her ne kadar orijinali olan Levhalar'ın -bir rivayete göre- Babil esaretinde kaybolduğu söyleniyorsa da bilginlerin yazıp hafızalarında tuttukları kısımlar dikkate alınırsa, hâlen mevcut Tevrat'ın onlardan derlenen İbranicesinin tercemesi olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim konumuzu oluşturan âyette, Tevrat'ta yazılı bulunan kısasla ilgili haberi araştırdığımızda, hâlen mevcut olduğunu görmekteyiz. Tabii bazı ilâveler, unutulmalar ve yanlışlarla birlikte. Daha önce de değindiğimiz gibi levhaların kaybolmasından çok sonra derlenen Tevrat, Musa Peygamber'den yaklaşık yedi asır sonra mabedin tamirinde tesadüfen bulunmuştur.

Zaten yer yer ilâhi vasfını koruduğu, Kur'ân ile karşılaştırılınca anlaşılmaktadır. Çünkü İsrâiloğulları'na gönderilen peygamberlerin, yetişen ilim adamlarının ve halka yol gösteren mürşitlerinin -verilen emir uyarınca- Tevrat'ın önemli kısımlarını ezberleyip muhafaza ettikleri ve bunu kuşaktan kuşağa aktarmaya çalıştıkları, Kur'ân'ın ilgili âyetlerindeki işaretlerden sezilmektedir. Aynı zamanda, yine bir ilâhi buyruk olarak, her peygamber ve ilim adamı Tevrat üzerinde birer şahit olarak bulunuyorlardı.

Âyetleri Az Bir Pahayla Satmak

وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا

"Âyetlerimizi az ve önemsiz bir değere satmayın."

Kur'ân burada çok duyarlı bir noktaya parmak basarak, ilâhi kitapların sıradan insanlar tarafından değil, yetişmiş ilim adamları, kıymetli mürşitler ve bilgili öğreticiler tarafından korunmasını emrediyor. İlâhi buyrukları şahısların arzu ve mantığına göre yorumlamak, kitabı aslından uzaklaştırır;

daha doğrusu onun yerine kişisel görüşler geçer; böylece din asıl hüviyetini kaybeder. Kur'ân ne bir fal kitabıdır, ne de muska mecmuası... Ne kabirlerde okumak için indirilmiş, ne de kapalı biçimde bir süs eşyası olarak duvarlara asılmak için. O kafaları aydınlatmak, ruhları cilalamak, vicdanları geliştirmek, fizikle metafizik arasında ilgi kurmak, dünya ile âhiret arasında denge sağlamak ve ebedi bir hayatın mevcudiyetinden haber vermek için gönderilmiştir. Onu bu yüce amaçlardan uzaklaştırıp basit konularda para karşılığında kullanmak cinayetlerin en kötüsüdür. Bundan daha büyük bir günah düşünülebilir mi?

İşte Kur'ân, Müslümanları da bu felâkete sürüklenmekten korumayı amaçlayarak Yahudilerin yanlış tutumunu gözler önüne seriyor ve gereken uyarısını yapıyor.

Cana Can

وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَا أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ

"Tevrat'ta onlara (şunu da) yazıp farz kıldık: Cana can, göze göz..."

Âyetin açıklamasından ve hâlen mevcut Tevrat nushalarındaki belgelerden, İsrâiloğulları'na indirilen kısas emrinin, cana can şeklinde belirlendiği, diyet hususunda İslâmi ahkâmdan farklı hükümler bulunduğu anlaşılmaktadır.

Tevrat'ta İsrâiloğulları'na farz kılınan kısas hükmü, İslâm Şeriatında da geçerli midir? Çünkü bu konuda farklı bir hüküm getirmeyen Kur'ân, Tevrat'taki ilgili hükümlerin aynen İslâm'da da geçerli olduğunu bildirmek mi istiyor?

İlim adamlarımızın bu hususta tesbit ve yorumları farklıdır:

a) Bir kısmına göre, bizden önceki şeriatlar veya onlarda yer alan hükümler, neshedilmemişse, yani yeni hükümlerle kaldırılmamışsa, o takdirde bizim için de geçerlidir. Yukarıdaki âyetle buna işaret edilmektedir.

b) Diğer bazısına göre, bunun aksi iddia edilmektedir. Hükümleri kaldıran âyetler bulunsun bulunmasın, bizden önceki şeriatlar ve taşıdığı hükümler yürürlükten tamamen kaldırılmıştır. Kur'ân ilgili âyetle, sadece Tevrat'taki kısas hükmünü hatırlatarak Yahudi ilim adamlarının onlarla amel etmediğini kınıyor.

c) İmam Ebû Hanife, İmam Şafii ve bir rivayette Ahmed bin Hanbel'e göre, bizden önceki şeriatlarda yer alan hükümler, vahiy ile bildirilip ayrı bir hüküm getirilmemişse, o takdirde bizim için de şeriat sayılır. Yukarıdaki âyette belirtilen hükümler bu cümledendir. Nitekim sahih hadisler de bu sonucu vermektedir.

d) İbn Hâcib'e göre, vahiy yoluyla bildirilmişse, o takdirde buna muhalefet eden zaten olmaz. Vahiy ile bildirilmeyen, fakat onunla da neshedilmeyen hükümler söz konusudur. Eş'ariler bunu uygun görmemişse de Maturidiler uygun görmüştür, Cumhur-i Ulemâ da: "Vahiy ile neshedilmemişse, bizim için de şeriat sayılır" görüşünü benimsemişlerdir.

Nitekim Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz,

"Kadına karşılık erkek öldürülür" buyururken, "cana can" esasını bildirmek istemiştir.

İmam Ebû Hanife bu âyetin genel anlatımını dikkate alarak, "Zımmi (vatandaşlık statüsüne giren küfür ehli) karşılığında Müslüman öldürülür. Çünkü "cana can" umum ifade eder" demiştir. Diğer müctehid imamlar bu görüşte değildirler.

Hz Enes'in halâsı, bir cariyenin dişini kırmıştı. Durum Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e arz edilince, misilleme yapılmasını emretmiştir. Ancak Enes bin Nadir (radıyallahu anh) buna üzülmüş ve:

- Ya Rasûlallah! Halâmın dişinin kırılmasını emrediyorsunuz? deyince, Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ona:

- **Ya Enes! Allah'ın Kitabı kısas emrediyor.** Bunun üzerine Hz. Enes çok samimi bir duyguyla:

- Hayır, vallahi halâmın dişi kırılmaz! Deyince, davacı taraf kısastan vazgeçip onu bağışlamışlardı. Bu duruma memnun kalan Efendimiz:

"Allah'ın öyle kulları var ki, bir hususta Allah ile yemin edecek olurlarsa, arzuları yerine gelir." buyurmuştur.[1]

Bunun gibi, yaralamalarda Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in kısas hükmünü uygulamadan önce tarafları barıştırmak için diyet

1 Buhari-Müslim: Enes bin Nadir (radıyallahu anh)'den - İbn Kesir

teklif ettiği de sahih rivayetlerden bilinmektedir.[1]

Tevrat'ta Kısas Hükmü

Kur'ân'ın, Tevrat'ta geçen kısasla ilgili hükmü açıklaması, dikkatimizi hâlen mevcut Tevrat nüshalarına çekmektedir. Tevrat'ta adam öldürmek ve yaralamakla ilgili birçok hükümler hâlen mevcuttur. Kur'ân'ın işaret buyurduğu hüküm ise iki yerde geçmektedir:

"Eğer adamlar kavga edip bir gebe kadına çarparlar ve onun çocuğu düşerse ve bir zarar olmazsa, kocasının kendi üzerine tayin edeceği gibi tazmin edecek ve hâkimler vasıtası ile verecektir.

Fakat zarar olursa, o zaman can yerine can, göz yerine göz, diş yerine diş, el yerine el, ayak yerine ayak, yanık yerine yanık, yara yerine yara, bere yerine bere vereceksin."[2]

İkinci bir yerde ise şöyle denilmektedir:

"Ve bir kimse bir adamı vurursa mutlaka öldürülecektir. Ve bir hayvanı vuran, can yerine can olarak onu ödeyecek. Ve bir kimse komşusunu sakatlarsa, kendisine de yaptığı gibi yapılacaktır; kırık yerine kırık, göz yerine göz, diş yerine, diş olmak üzere, adamı nasıl sakat etti ise, kendisine de öylece edilecektir."[3]

YORUMLAR - RİVAYETLER

"Rabbani" tabiri üzerinde Âl-i İmrân Sûresi 79. âyetin tefsirinde gerekli açıklama yapılmış ve rivayetlere yer verilmiştir. Ama burada tekrarlandığından bazı farklarla yeniden açıklamayı yararlı gördük:

وَالرَّبَّانِيُّونَ Rabbaniyyûn:

a) Rabbe mensup olanlar.

b) İlim ve irfanla halkı yönetenler, siyasi dehalarıyla halka yön verenler.

c) İlim adamlarının üstünde ilim ve hikmete sahip bulunanlar.

d) Ahlâki kurallar ve örnek davranışlarla halkı eğitenler.

---

1 İbn Kesir: 2/62 - Kurtubl: 6/191-197 - İbn Cerir Taberi: 6/167-168.

2 Tevrat-Çıkış: 21/22-24

3 Tevrat/Levililer: 24/17-22.

e) İlim ve hikmetle konuşup Allah için hizmet edenler.

f) Çok ibâdet eden âlimler.

g) Harun Peygamber soyundan gelen zühd-ü takva sahipleri.

وَالْاَحْبَارُ Ahbar:

Bu deyim birkaç yerde geçer. "hibr"in ve "habr"in çoğuludur. Kök mâna olarak daha çok mürekkep ve benzeri nesne hakkında kullanılırsa da deyim olarak:

a) İlim sahipleri,

b) Dinde bilgili olanlar,

c) İlim adamlarının üstünde ilim ve hikmete sahip bulunanlar.

d) Bilgileri ve konuşmaları te'sirli olanlar,

e) Mürekkebin kâğıt üzerinde te'sir ettiği gibi, kalp ve kafalarda tesir bırakan bilginler, anlamına gelir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle geniş bir kitleye hitap eden Tevrat'ın hidâyet ve nûr yansıtan hükümlerinin korunmasının tavsiye edildiği bildirildi ve gönderilen peygamberlerin Hakk'a teslimiyet içinde ona sahip çıktıkları; Allah için irşat görevini sürdürenlerle ilimde derinleşenlerin Tevrat'ı muhafazayla emrolundukları ve ancak onunla hükmetmelerinin gerektiği açıklandı. Buna rağmen Musa'dan sonra bazı bilgin geçinenlerin Tevrat'ta yer alan hükümleri kendi arzu ve heveslerine göre değiştirdikleri belirtildi ve Kur'ân'a inanan bahtiyarların Allah Kitabında keyfi tasarrufta bulunmamaları hususunda uyarılar yapıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, İncil'in aynı ölçülerle indirildiği ve her gelen peygamberin önce gelenleri tasdik ettikleri, indirilen her kitabın bir önceki kitabı doğruladığı üzerinde duruluyor. Buna rağmen Yahudi ve Hristiyan din adamlarının bu vadide hem Tevrat ve İncil'in ölçüleri dışına çıktıkları, hem de Musa ile İsâ Peygamberler'in bu hususta koyduğu esaslara bağlı kalmadıkları belirtilerek Kur'ân'a ve Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e karşı çok hatalı ve sakıncalı bir yol tuttuklarına dikkatler çekiliyor.

وَقَفَّيْنَا عَلَىٰٓ اٰثَارِهِمْ بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرٰىةِ وَاٰتَيْنَاهُ الْاِنْجِيلَ فِيهِ هُدًى وَنُورٌ وَمُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرٰىةِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ ﴿٤٦﴾ وَلْيَحْكُمْ اَهْلُ الْاِنْجِيلِ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ فِيهِ وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٤٧﴾

46- Ardından da peygamberlerin izleri üzerine Meryem oğlu İsa'yı, önündeki Tevrat'ı tasdik edici olarak gönderdik ve ona, içinde hidâyet (doğru yolu gösterici, kalb ve kafaları) aydınlatıcı belgeler bulunan, sakınanlar için hidâyet ve öğüt olan İncil'i verdik.

47- (Onlara dedik ki:) Artık İncil'e bağlı olanlar, Allah'ın onda indirdiğiyle hükmetsin. Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse, işte onlar hak yolunu ve ilâhi sının aşan günahkârlardır.

İLGİLİ HADİS

"Tevrat ehline Tevrat verilmiş, onunla amel etmişler; İncil ehline de İncil verilmiş, onunla amel etmişlerdir."[1]

İncil, Tevrat'ın Bazı Hükümlerini Yürürlükten Kaldırmıştır

مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرٰىةِ وَاٰتَيْنَاهُ الْاِنْجِيلَ فِيهِ هُدًى وَنُورٌ

"Ayet ve aydınlatıcı belgeler bulunan, önündeki Tevrat'ı doğrulayan ve sakınanlar için hidâyet ve öğüt olan İncil'i verdik."

Musa Peygamber'den sonra İsrâiloğulları'na Tevrat ile amel etmelerini devamlı sağlamak için peş peşe peygamberler gönderilmiştir. Ne var ki İsrâiloğulları ırklarından tevarüs ettikleri karakterleriyle, kendilerine âhiret inanç ve duygusunu aşılamaya çalışan peygamberlere karşı koymuş, kimini öldürmüş, kimini kovmuşlardır. Dünya saltanatını onlara va'detmeyen hiçbir peygamberi dinlemek istememişler, bu yüzden yavaş yavaş yüzleri âhiretten tamamen dünyaya dönmüş ve Tevrat'taki âhiretle ilgili birçok belge ve kayıtları çıkaracak kadar ileri gitmişlerdir.

1 Sahih-i Buhari.

O nedenle bu millet yapısında dünya ile âhiret, madde ile mâna, ruh ile beden arasındaki denge iyice bozulmuştu. Sözü edilen dengeyi yeniden sağlayacak, âhiret korkusunu ruhlara enjekte edecek, sorumluluk duygusunu kalplere yerleştirecek ruhi yapısı çok güçlü bir peygambere ihtiyaç vardı. Cenâb-ı Hak belirtilen güçte İsâ Peygamber'i çok yumuşatıcı ve okşayıcı ahlâki kurallarla İsrâiloğulları'na gönderdi. Bu peygamberin daha çok iki önemli görevi bulunuyordu: Tevrat'taki unutulan birçok hükümleri işler duruma getirmek, bir kısmını da yürürlükten kaldırıp o günkü sosyal hayatla tam uyum sağlayacak yeni hükümleri yine çok mülayim bir metodla kabul ettirmek.

İncil'de de bu hususlar gayet net biçimde açıklanmış, İsâ Peygamber'in getirdiği yeni hükümler şu sözlerle belirtilmiştir:

"Sanmayın ki, ben şeriatı yahut peygamberleri yıkmaya geldim; ben yıkmaya değil, fakat tamam etmeye geldim. Çünkü doğrusu size derim: Gök ve yer geçip gitmeden, her şey vaki oluncaya kadar, şeriattan en küçük bir harf bir nokta bile yok olmayacaktır. Bundan dolayı bu en küçük emirlerden birini kim bozar ve insanlara öylece öğretirse, göklerin melekûtunda kendisine en küçük denilecektir."[1]

Bu cümlelerden de anlaşılıyor ki, semavi kitaplara dokunulmaz. Ancak gönderilen peygamberler gereken değişiklikle gelirler, bir kısmı hükümleri yürürlükten kaldırır, ama o hükümler hakkındaki belgeler yine kutsal kitapta yazılı kalır, bir harfi dahi değiştirilmez.

Bu hususu İncil'le Tevrat'ı karşılaştırdığımızda açıkça görebiliriz: İsâ Peygamber İncil'de diyor ki:

"İşittiniz ki, eski zaman adamlarına denildi: "Katletmeyeceksiniz; kim katlederse, hükme müstehak olacaktır."

Fakat ben derim ki: "Kardeşine kızan her adam hükme müstehak olacaktır."[2]

"Zina etmeyeceksin" denildiğini işittiniz. Fakat ben size derim: Bir kadına şehvetle bakan her adam zaten yüreğinde onunla zina etmiştir. Ve

1 Matta: 5/17-20

2 Matta: 5/21

eğer sağ gözün sürçmene sebep oluyorsa, onu çıkar ve kendinden at."[1]

"Ve: Kim karısını boşarsa, ona boş kâğıdını versin" denilmiştir. Fakat ben size derim ki, zinadan başka bir sebeple karısını boşayan adam onu zâniye eder ve kim boşanmış kadınla evlenirse, zina eder."[2]

İncil'de yer alan bu belgelerle Tevrat'ın, belirtildiği biçimdeki hükümleri kaldırılıp kısmen ağır, kısmen hafif yeni hükümler getiriyor. Böylece Kur'ân'ın taşıdığı hükümlerle de her iki kitaptaki hükümlerin hepsi yürürlükten kaldırılmış oluyor.

"Ve yine yalan yere yemin etmeyeceksin ve yeminlerini Rabbe ödeyeceksin" denildiğini işittiniz. Fakat ben derim ki: Hiç yemin etmeyin; ne gök üzerine, çünkü o Allah'ın tahtıdır; ne yer üzerine, çünkü onun ayağının basamağıdır."[3]

"Göz yerine göz, diş yerine diş, denildiğini işittiniz. Fakat ben size derim: Kötüye karşı koma ve senin sağ yanağına kim vurursa, ona ötekini de çevir."[4]

Hristiyanların İncil ile Hükmetmeleri Emrediliyor

وَلْيَحْكُمْ اَهْلُ الْاِنْجِيلِ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ فِيهِ

"Artık incil'e bağlı olanlar, Allah'ın onda indirdiğiyle hükmetsinler."

Bu emir iki yönlüdür: Biri, İncil onlara bir hidâyet ve nur olarak verildiğinde onunla amel etmeleri emredilmiştir. Diğeri ise, son peygamber ve son kitap gönderilince, Hristiyanların İncil'de son peygamberle ilgili hükümlerle amel etmeleri emredilmektedir.

Çünkü daha önce de belirttiğimiz gibi, gerek mevcut dört İncil'de, gerekse daha sıhhatli kabul edilen Barnaba İncil'inde Hz. Muhammed'in geleceği çok açık biçimde birkaç belgeyle müjdelenmiştir. Sözü edilen belgeleri daha önceki sûrelerde münasebet düştükçe naklettik. Buraya tekrar nakletmeyi -konunun önemini yansıtma bakımından- yararlı görüyoruz:

---

1 Matta: 5/ 27

2 Matta: 5/31

3 Matta: 5/33

4 Matta: 5/38

Önce şunu belirtelim ki, Barnaba İncili'nin 42,44 bölümlerinde Hz. Muhammed'in geleceği ismiyle, sıfatlarıyla müjdelenmiştir. Diğer İncillerde ise şöyle denilmektedir:

"Eğer beni seviyorsanız emirlerimi tutarsınız. Ben de Babaya (Rabbe) yalvaracağım ve o size başka bir Tesellici, Hakikat Ruhunu verecektir."[1]

"Bununla beraber ben size hakikati söylüyorum; benim gitmem sizin için hayırlıdır; çünkü gitmezsem, Tesellici size gelmez; fakat gidersem onu size gönderirim ve o geldiği zaman günah için, salah için ve hüküm için dünyayı ilzam edecek (susturacak, cevap veremez hale getirecek)tir."[2]

"Size söyleyecek daha çok şeylerim var; fakat şimdi dayanamazsınız. Fakat o hakikat ruhu gelince size her hakikate yol gösterecek; zira kendiliğinden söylemeyecektir; fakat ne işitirse söyleyecek ve gelecek şeyleri size bildirecektir. O beni Ta'ziz edecek (şerefli ve kutlu kılacak)tır."[3]

"Bundan dolayı size derim, Allah'ın melekûtu sizden alınacak ve onun meyvelerini yetiştirecek bir millete verilecektir. Ve bu taşın üzerine düşen parçalanacak, o da kimin üzerine düşerse onu toz gibi dağıtacaktır."[4]

"Vakit tamam oldu ve Allah'ın melekûtu yakındır; tövbe edin ve İncil'e imân eyleyin."[5]

AYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Kitap Ehli'ne geniş yer verildi. Tevrat ve İncil'in insanlıktan yana doğru yolu gösteren, kafa ve kalpleri aydınlatan ilâhi belgeler taşıdığı açıklandı. Dinlerin, toplumun gelişmesine paralel olarak tekâmül ettiğine, Tevrat'ın daha önce indirilen sahifelerdeki hükümleri yürürlükten kaldırdığına, İsrâiloğulları'na yepyeni ufuklar açtığına dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, son olarak Kur'ân'ın bütün insanlığa indirildiği ve bu kitabı kalplere ve kafalara işleyecek son peygamberin gönderildiği; böylece dinlerin tekâmülde son bulduğu açıklanıyor; artık bir kabileye ya

1 Yuhanna: 14/15
2 Yuhanna: 16/17
3 Yuhanna: 16/18
4 Matta: 21/40
5 Markos: 1/15

da bir millete değil, bütün milletlere seslenen ilâhi buyrukların en doyurucu anlam ve ölçüde Kur'ân'da yer aldığı hatırlatılıyor. Her peygamber kendinden öneeki hak din ve peygamberleri tasdik ettiği gibi, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in de bu bilgi ve imânla teçhiz edilerek gönderildiğine işarette bulunuluyor.

وَاَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا
عَلَيْهِ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَآءَهُمْ عَمَّا جَآءَكَ مِنَ الْحَقِّ
لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ لَجَعَلَكُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً وَلٰكِنْ
لِيَبْلُوَكُمْ فِى مَآ اٰتٰىكُمْ فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ
بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٤٨﴾ وَاَنِ احْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَآءَهُمْ
وَاحْذَرْهُمْ اَنْ يَفْتِنُوكَ عَنْ بَعْضِ مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ اِلَيْكَ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمْ اَنَّمَا
يُرِيدُ اللّٰهُ اَنْ يُصِيبَهُمْ بِبَعْضِ ذُنُوبِهِمْ وَاِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ لَفَاسِقُونَ ﴿٤٩﴾
اَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ وَمَنْ اَحْسَنُ مِنَ اللّٰهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٥٠﴾

48- Sana da (Ey Muhammed) önündeki kitabı (Tevrat, Zebur ve İncil'i) doğrulayan, onları gözetip denetleyerek tashih eden kitabı hak ile indirdik. Artık onlar arasında Allah'ın indirdiğiyle hükmet; sana gelen Haktan sonra onların heveslerine uyma. Her biriniz için bir şeriat ve açık bir yol meydana getirdik. Eğer Allah dileseydi hepinizi tek bir ümmet yapardı; ama size verdiğiyle sizi denemek için (böyle yapmadı). O halde hayırlara koşuşun; hepinizin dönüşü ancak Allah'adır. Hakkında ayrılığa düştüğünüz şeylerden size O haber verecektir.

49- Ve artık aralarında Allah'ın indirdiğiyle hükmet; onların arzu ve heveslerine uyma; Allah'ın sana indirdiğinin bir kısmında seni şaşırtmalarından sakın. Eğer yüz çevirirlerse, bilmiş ol ki, Allah bazı günahlarından dolayı onları musibete uğratmak istiyor ve hem insanların çoğu gerçekten ilâhi sınırları aşanlardır.

50- Onlar cahiliye devrine ait hüküm mü arzu ediyorlar? Şüpheden uzak bir bilgiyle inanan bir millet için Allah'tan daha güzel hüküm veren kim olabilir?

İNİŞ SEBEBİ

İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki:

"Yahudi bilginlerinden birkaç kişi Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimizi, inen ilâhi hükümlerin bir kısmında şaşırtmak için gizli bir plân hazırlayıp gelmişlerdi: "Ya Muhammed! Dediler, bilirsin ki biz ileri gelen ilim adamlarıyız. Sana uyduğumuz takdirde Yahudiler gelip size inanırlar. Bunun için sana başvuracağımız bir ihtilaflı meselede bizden yana hükmetmeni istiyoruz."

Onların bu küstahça teklifini dinleyen Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in rengi değişti ve tekliflerini kesinlikle reddetti. Bu sebeple yukarıdaki âyetler indi.[1]

İLGİLİ HADİSLER

"Biz peygamberler topluluğu baba bir kardeşleriz; dinimiz birdir."[2]

Yani dinimizin esası aynıdır.

"İnsanların Allah katında en çok sevilmeyeni, İslâmiyet'te cahiliye devri âdetlerini isteyen ve haksız yere kan dökmek için kişinin kanını talep edendir."[3]

Ameli Şeriat

لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا

"Her biriniz için bir şeriat ve açık bir yol meydana getirdik."

Terim olarak şeriat, daha çok ameli ahkâma verilen bir isimdir. Bu bakımdan "Din" tabirinden daha özel bir anlam taşır.

Ameli şeriatler ise, sosyal yapının gösterdiği farklı durumlara, toplu-

1 Esbab-ı Nüzul/Nisaburi - Lübabu't-Te'vil/Alaeddin Ali - Kurtubi -İbn Kesir - İbn Cerir Taberi.

2 Buhari / Enbiya: 48 - Müslim / Fezâil: 143, 145 - Ebû Dâvud / Sünnet: 13 - Ahmed: 2/319, 406, 437, 463, 482, 541

3 Taberani - Buhari

mun ekonomik, kültürel ve psikolojik gelişmelerine göre değişiklik arz eder. Gönderilen peygamberlerin hepsi dinin aslında ve esasında birleşirler ki bu ilahi tevhid ve O'na olan ihlâstır. Ameli hükümlerde ise farklı yollar getirmişlerdir. Bu, belirttiğimiz gibi sosyal yapının tekâmül ve gelişmesinden meydana gelen farklılıktandır.

Neden Tek Ümmet Değil?

وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً

"Eğer Allah dileseydi, hepinizi tek bir ümmet yapardı."

"Tek bir ümmet" demek, aynı sosyal yapıya, aynı örf ve âdetlere, aynı inanca, aynı aile düzenine ve milli yapıya sahip büyük bir insan topluluğu demektir.

Bu büyük topluluk tek ümmet durumuna getirilip her zaman için aynı hükümlerle idare edilmeleri emredilseydi, bir takım sakıncalar doğar, ciddi tanışma ve gelişmeyi engellerdi.

Bunları özetliyecek olursak, şöyle sıralıyabiliriz:

1. İnsan yeteneği ve aklı belli bir noktada duraklar; duraklayınca da araştırmaya ihtiyaç kalmaz; dondurulmuş belli kalıplar üzerinde kalınırdı.

2. İctihad kapıları kapanır; bilimsel araştırmalara gerek kalmazdı.

3. Zamanla değişen sosyal ve kültürel hayatla din arasında uyumsuzluk başlar; böylece din her geçen gün aktivitesini kaybederdi.

4. Dinler arasında, haklılığını isbat edip ortaya koyma gayreti dumura uğrar; dine çatanlar bulunmayacağı gibi, onu savunanlar da olmayacak, böylece din kendi kaderine terkedilmiş olurdu.

Bu hususları biraz açıklayalım:

Musevilikte teşbihi düşünce hâkimdir. Hükümleri de dondurulmuştur. Bu yüzden ictihad kapıları kapalıdır. Ancak Musa Peygamber'den sonra gelen ve kendisine kitap verilen İsa Peygamber, Tevrat'taki dondurulmuş ağır müeyyidelerin bir kısmını hafifletmiş, bir kısmını daha da ileri götürerek toplumun çeşitli yöndeki gelişmeleriyle paralellik sağlamak istemiştir. Ne var ki çok tutucu olan İsrâiloğulları, dünya saltanatı peşinde koşturdukları için daha çok âhirete yönelik bulunan İsâ Peygamber'e ısına-

mamışlar ve sonunda onu da öldürmeyi kararlaştırmışlardı.

Diyebiliriz ki, İncil getirdiği yeniliklerle, Tevrat'taki bir kısım ağır müeyyideleri kaldırmış, daha çok ahlâki kurallarla toplumu ıslah etmeyi amaçlamıştır. Bunun için kötüye karşı kötü olmayı yasaklamış, saldırgana karşı yumuşak olmayı telkin etmiştir.

Ancak İsâ Peygamber'in göğe çıkarılmasından bir asır sonra incil'deki bu yumuşak metot yavaş yavaş yerini ağır müeyyidelere terketmiş, daha doğrusu kilise, ilâhi hükümlerde keyfi tasarrufta bulunma ihtiyacını duymuştu. Daha sonraları aforozlar, engizisyon mahkemelerinin kurulması, bu tasarrufun tabii sonucu olarak tezahür etmiştir.

Son din bu ikisi arasında, fakat daha geniş ve kapsamlı hükümlerle gelmiş, gelişen toplum hayatına yön verecek esasları getirmiş, ilim ve akla yeterince yer ve değer vermiş ve bu açıdan meselelerini çözüp ortaya koymuştur.

Hristiyan âlemi İslâm'ın uyum sağlayan esas ve prensiplerine ilgi duymaya başlayınca kilise ister istemez, kendine göre bir takım ibâdet şekilleri çıkarmış, İsa Peygamber'in nasıl namaz kıldığı zamanla unutulmuş ve asıl İncil nüshasının kaybolması sebebiyle tesbitinin mümkün olmadığı dikkate alınarak kiliselere iskemleler konularak halkın rağbet etmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Onların bu değiştirme metodu, ilâhi metoda uygun olmadığı için etki-tepki düzeyinde büyük fırtınalara, hümanistlerin doğmasına, Protestan mezhebinin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

İslâm ise, her şeye rağmen, ilmi araştırmaların kapısını açık tutan bir dindir. Getirmiş olduğu hukuki esasların bir kısmında esneklik prensibi dikkatten uzak tutulmamış ve böylece ictihada, ilmi araştırmalara imkân vermiştir.

Örneğin 10'un üstünde ameli anlamda hak mezhebin ortaya çıkması, mezhep imamlarının birbirlerine saygılı bulunması bu cümledendir. İmam Şafii gibi kudretli bir hukukçu, Irak'ta yapmış olduğu ictihatlarını bir araya getirip bir mezhep sistemi ölçüsüne ulaştırdıktan sonra Mısır'a gittiğinde yeni âdetler, örfler ve meselelerle karşılaşınca, eski ictihadını bir tarafa bırakıp yeniden ictihada koyulma ihtiyacını duymuştur. Ona bu imkânı veren, Kur'ân ve hadislerin taşıdığı esneklik ve ilmi çalışma için

koyduğu ana fikirlerdir.

Böylece İslâm dini, Yahudi ve Hristiyan din adamlarının öteden beri bozduğu dengeyi sağlamış, insan hayatıyla uyum kurmuş, açık bıraktığı içtihat kapısıyla yeni çıkacak meselelere çözüm imkânı getirmiştir.

Görülüyor ki, yeryüzünde tek bir ümmet istenilseydi ve bütün insanların aynı dil, aynı inanç, aynı örf ve âdet, aynı sosyal yapı ve aynı kültür düzeyinde bulunması irâde edilseydi, bunca gelişmeler olmaz ve ilmi çalışmalar meydana gelmezdi.

Kur'ân ile Hükmetmek

وَاَنِ احْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَآءَهُمْ

"Ve artık aralarında Allah'ın indirdiğiyle hükmet; onların arzu ve heveslerine uyma."

Tevrat ve İncil'in doğru yolu gösterici, kalp ve kafaları aydınlatıcı ilâhi buyruklarla indirildiği ve İsrâiloğulları'na Tevrat ile amel etmeleri; Hristiyanlara da İncil'deki hükümlerle amel etmeleri bildirilmiştir. Yahudiler'in Tevrat'taki hükümlerin bir kısmıyla amel edip bir kısmını değiştirmeleri veya değişik yorumda bulunmaları sebebiyle Tevrat'tan sonra indirilen ne İncil'i, ne de Kur'ân'ı ilâhi kitap olarak kabul etmemişlerdir. Halbuki hak dinlerde genel kural şudur: Her kitap kendinden önceki kitapları, her peygamber kendinden önceki peygamberleri tasdik eder ve kendinden sonra gelecek kitap ve peygamberleri müjdeler. Tevrat'ta bu genel kuralla ilgili belgeler dikkate alınmamış ve bir kısmının kelimelerinin yerleri değiştirilerek aslından uzaklaştırılmıştır.

İncil'de de aynı genel kuralla ilgili belgeler yer almış, asıl nüshası bulunamadığı için Havarilerin ve onları dinleyenlerin hafızalarında ve yanlarında yazılı bulunan parçalardan derlenen İncil'lerde bazı değişiklikler olmuş, sözü edilen belgelerin bir kısmı kelime oyunuyla yanlış yorumlanmıştır.

Bu gerçek açısından iki kitap ehlini incelediğimizde, her ikisinin de kendi kitaplarıyla gerektiği gibi amel etmedikleri ortaya çıkar. Çünkü görüyoruz ki, Yahudiler; hem Hristiyanlara, hem Müslümanlara karşıdırlar. Ne İsa'yı, ne de Muhammed (aleyhumesselam)'ı peygamber kabul ederler.

Hristiyanlar ise Kur'ân'ı ilâhi kabul etmedikleri gibi, Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'i de peygamber saymazlar.

Kur'ân ve onun tebliğcisi Hazret-i Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) sözü edilen ve Kur'ân'da yerini alan genel kurala uymuşlardır: Hem önceki peygamberleri, hem de Tevrat ve İncil'in hak olduğunu kabul ederler. Aynı zamanda İslâm'da imânın esasları arasında bu hususlar da yer almıştır. Yani bütün peygamberlere ve bütün kitaplara inanmayan bir kimse mü'min sayılmaz.

Diğer bir husus da, Tevrat ile İncil'in, sadece İsrâiloğulları'na indirilmiş kitaplar olma gerçeğidir. Toplum hayatında önemli değişmeler ve gelişmeler meydana gelince, artık son kitap bütün milletlere yol gösterir hükümlerle, esas ve prensiplerle inmiştir. O artık ne yalnız İsrâiloğulları'nın, ne de yalnız Araplarındır; bütün insanların kitabıdır. Bu sebeple Kur'ân'ın indirilmesiyle daha öneeki kitaplar yürürlükten kaldırılmış, gelişen toplumun ihtiyacına cevap verecek yeni esaslar ve prensipler getirilmiştir. Diğer yandan Tevrat ve İncil semavi kitaplar olduğu için beşer elinin onlarda yapmış olduğu değişikliği ve yanlış yorumlamaları Kur'ân düzeltmekte ve gerçeği yansıtmaktadır. Buna bir kaç örnek verecek olursak, altın buzağı, Lût ve Davud konularını gösterebiliriz. Tevrat'ta çıkış bölümünde sözü edilen buzağının Harun Peygamber tarafından ustaca yapıldığı ve ilâh olarak İsrâiloğulları'na takdim edildiği belirtilir. Oysa peygamberler günahlardan korunmuşlardır. Allah'ın varlığına ve birliğine davetle görevli bulunan bir peygamber tapınılmak için put yapar mı? Bu doğrudan küfürdür. Kur'ân bunu tashih eder, altın buzağının Sâmiri tarafından yapıldığını ve Harun Peygamber'in ona engel olamadığını açıklar.

Yine Tevrat'ta Tekvin bölümünün 19. faslında Lût Peygamber hakkında şu sözlerin yazılı olduğunu görmekteyiz: "Ve Lût Tsoar'dan çıkıp dağda oturdu ve iki kızı onunla beraberdi; çünkü Tsoar'da oturmaktan korktu ve o ve iki kızı bir mağarada oturdular. Ve büyük kızı küçüğüne dedi: Babamız kocamıştır ve bütün dünyanın yoluna göre yanımıza girmek için memlekette erkek yoktur. Gel, babamıza şarap içirelim ve babamızdan zürriyeti yaşatmak için onunla yatarız. Ve o gecede babalarına şarap içirdiler ve büyük kız girip babası ile yattı ve onun yatmasını ve kalkmasını bilmedi. Ve vaki oldu ki, ertesi gün büyük kız küçüğüne dedi: İşte dün gece babamla yattım; bu gece de ona şarap içirelim ve babamızdan zürriyet

yaşatmak için gir, onunla yat. Ve o gecede dahi babalarına şarap içirdiler ve küçük kız kalkıp onunla yattı ve onun yatmasını ve kalkmasını bilmedi. Lût'un iki kızı böylece babalarından gebe kaldılar."

Kur'ân bu fahiş hatayı da tashih eder, Lût'un karısının, ahlâksızlardan yana olduğunu kaydederek, onun da kavmiyle birlikte yok edildiğini, diğer aile halkını beraberinde alıp geceleyin şehri terkettiğini açıklar. Böylece hiçbir peygamberin mümkün değil şarap içmediğini, zina etmediğini yer yer belirtir.

Tevrat, Davud Peygamber'in sevdiği evli bir kadınla evlenebilmek için onun kocasını savaş cephesine en önde göndererek öldürülmesine neden olduğunu, sonra da onun karısıyla evlendiğini yazar. Bu da bir peygambere atılan büyük iftiralardan biridir. Kur'ân Davud Peygamber'in hemen her yerde kadrini yüceltir ve Allah'a çokça ibâdet edip teslimiyet gösteren bir peygamber olduğunu açıklar.

Bunun için Semavi kitapların cümle ve kelimesi şöyle dursun, tek harfine bile dokunmanın çok hatalı sonuçlara yol açacağı muhakkaktır. Hem Musa Peygamber, hem de İsâ Peygamber bu konuda İsrâiloğulları'nı yeterince uyarmışlardır.

Cenâb-ı Hak Kur'ân'a beşer elinin dokunmasına imkân vermemiş, her devirde binlerce hafız onu ezberlemiş ve ilk yazıldığı gibi korunmuştur. Kur'ân bütün bu özellikleriyle de amel edilmeye lâyık tek kitaptır.

İlgili âyetlerle Tevrat ve İncil'in hak kitaplar olduğu ve her birinin hidâyet ve nur saçtığı belirtildikten sonra artık onların devresinin dolduğuna dikkatler çekildi. Allah'ın son kitabıyla eski hükümlerin kaldırıldığı bildirildi:

"Ve artık aralarında Allah'ın indirdiğiyle hükmet; onların heveslerine uyma." uyarısı yapıldı.

YORUMLAR - RİVAYETLER

شِرْعَةً Şir'â ve Şeriat

Şır'a deyimi üzerinde durulmuş ve hayli yorumlar ve çözümler ortaya konmuştur.

Bunları şöyle özetleyebiliriz:

a) Şeriat anlamına gelir ve âyette de bu mâna kastedilmiştir.

b) Şer' kökünden türetilmiştir; açıklamak ve ortaya koymak anlamına gelir.

c) Şürû' kökünden türetilme bir tabirdir; ciddi bir işe başlama anlamına gelir.

d) Şeriat: Meşraa anlamına gelir ki, herhangi bir su kaynağından su içmek veya alıp içirmek mânasına delâlet eder. Bu mânayla, insanların hem su içtiği, hem de diğer canlıların su ihtiyacını karşıladığı kaynak demektir. Dini hükümler de insanlar için su kadar ihtiyaç sayıldığından onların ya tamamına ya da ameli hükümlerinin tümüne Şeriat ismi verilmiştir.

e) Şeriat diğer bir yorumla, kök mâna olarak açık yol demektir. Sonra ilâhi yol mânasında kullanılmıştır.

f) Kurtuluşa götüren yol demektir.

g) Şeriat ve Minhac aynı mânaya gelir; bunlar eş anlamlı kelimelerdir; bir arada getirilmesi te'kid içindir. Her ikisinden de maksat, ilâhi yol kabul edilen din demektir.

h) Şeriat'le Minhac arasında az bir fark vardır: Şeriat, Allah'ın kullarına emrettiği sistemdir. Minhac, bu sisteme giden yol ve yöntemdir.

i) İbn Abbas (radıyallahu anh) ise, Şir'ât'ı sünnet ile Minhac'ı yol ile yorumlamıştır. Katade de aynı görüştedir.

İ) Her birine bir şeriat verilmesinden maksat, tevhid esasında birleşip füruatla ilgili ahkâmda farklı olan dinlerin ameli ahkâmına işarette bulunmaktır.

k) İlim adamlarından bir kısmı bu âyete dayanarak önceki şeriatın bize şeriat olmadığını söylemiştir. Çünkü her birine ayrı bir şeriat verildiği açıklanıyor. Bunun aksini iddia edenler de var. Ancak neshedildiği bildirilen ahkâm dışında kalan hükümler olabilir ki, bu da ihtilâf konusudur.

وَمُهَيْمِناً Müheymin

a) İbn Abbas ve Ali bin Ebi Talha'ya göre, emin ve güvenilir anlamına gelir. Said bin Cübeyr ve Mücahid de aynı görüştedirler. O halde önceki kitaplardan Kur'ân'a uyanlar hak, uymayanlar bâtıldır.

b) Suddi ve Katade'ye göre, şahit ve koruyucu anlamına gelir. Yani Kur'ân önce indirilen kitapların hak olduğuna şahittir ve onlardaki tahrifatı tashih edip koruyucudur.

c) İbn Abbas'a göre, önceki kitaplar üzerinde hakimdir, demektir.

d) Önceki kitaplar üzerine cihanşümulluğuyla (evrenselliğiyle) yükselmiştir.

e) Önceki kitapları tasdik edendir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Geçen âyetlerle hak dinlerin tevhid esasında birleştikleri, ameli ahkâmda ayrıldıkları, bunun için her millete ayrı bir şeriat, ameli yol verildiği belirtildi. Şeriatların toplumun ve milletlerin tekâmülü ve gelişmesiyle tekâmül ettiğine, bu grafiğin İslâmiyet'le doruğuna yükseldiğine işaret edildi. Ancak gerek Yahudi, gerekse Hristiyan din adamlarının bu tekâmülü kabule yanaşmadıklarına dikkatler çekilerek dinler arasında bir sürtüşme ve tartışmaya neden oldukları, bu yüzden tarih boyunca kan dökülmesine kadar gidildiği dolaylı biçimde aksettirildi.

Aşağıdaki âyetlerle, tekâmül kabul etmeyip İslâm'a karşı cephe alan Yahudi ve Hristiyanlarla dostluk kurmanın mümkün olamayacağına dikkatler çekiliyor. Din, ırk ve ideal ayrılığı içindeki karşıt grupların anlaşıp birleşmesini sağlamak, bunun için ciddi mesailer sarfetmek, havanda su dövmekten farksız olduğu bilişare hatırlatılıyor. Bir takım politik, ekonomik ilişkiler kurulabilir; onlardan kız alınabilir, eti helâl olan hayvanlardan boğazladıkları yenilebilir. Buna ihtiyaç vardır. Ama onları dost edinip yardım beklemek hayal kırıklığına uğramaktır, gerçeğine parmak basılıyor. Çünkü tarihte cereyan eden olaylar hep bu sonucu doğrular ölçü ve anlamdadır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَىٰ أَوْلِيَاءَ ۘ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ
بَعْضٍ ۚ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٥١﴾
فَتَرَى الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يُسَارِعُونَ فِيهِمْ يَقُولُونَ نَخْشَىٰ أَنْ تُصِيبَنَا
دَائِرَةٌ ۚ فَعَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَ بِالْفَتْحِ أَوْ أَمْرٍ مِنْ عِنْدِهِ فَيُصْبِحُوا عَلَىٰ مَا أَسَرُّوا

فِي أَنفُسِهِمْ نَادِمِينَ ﴿٥٢﴾ وَيَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوا أَهَٰؤُلَاءِ الَّذِينَ أَقْسَمُوا بِاللَّهِ
جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ إِنَّهُمْ لَمَعَكُمْ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فَأَصْبَحُوا خَاسِرِينَ ﴿٥٣﴾

51- Ey imân edenler; Yahudi ve Hristiyanları dost edinmeyin. Onlar (gerektiğinde) birbirlerinin dostlarıdır. Sizden kim onları dost edinirse, doğrusu o da onlardandır. Şüphesiz ki Allah zalim topluluğu doğru yola eriştirmez.

52- Kalplerinde hastalık bulunanları, onlara doğru (dostluk kucağını açarak) koşuştuklarını görürsün ve: "Bize (devrin dönmesiyle onlardan) bir kötülük ve felâketin dokunmasından korkarız" derler. Umulur ki, Allah fetih veya kendi katından bir emirle gelir de (o kimseler) içlerinde gizleyip durduklarına pişman oluverirler.

53- İman edenler de, "Bunlar mıdır, olanca yeminleriyle Allah'a yemin edip sizinle beraber olduklarını iddia edenler!" derler. Amelleri boşa gitti de zarara uğrayanlar oldular.

İNİŞ SEBEBİ

Asab-ı Kiramdan Ubâde bin Sâmit (radıyallahu anh) ile münafıkların başı Abdullah biri Ubey, Yahudilerle dostluklarının devamı hakkında farklı görüş ortaya koyup iddialaştılar. Ubâde b. Sâmit (radıyallahu anh), "Doğrusu benim Yahudilerden birçok dostlarım vardır ve hepsi de nüfuzlu kişilerdir; ancak onların dostluğundan kopup kendimi Allah'a ve Peygamberine verdim. Artık o dostluklardan beriyim." dedi. Abdullah b. Ubey ise şöyle dedi: "Doğrusu ben derim ki, gün gelir devir değişebilir, bu yüzden bir felaketle karşılaşabiliriz. Yahudilerle dostluğumu devam ettirmem gerekli, çünkü buna ihtiyacım vardır ve olacaktır." diyerek fikrini açıkladı.

Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[1] Diğer bir rivayete göre:

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, Beni Kurayza Yahudilerini muhasara edince, Ebû Lübabe'yi onlara gönderdi. Yahudiler, Ebû Lübabe ile istişarede bulunma ihtiyacını hissettiler, dışarı çıkıp çıkmama hususunu sordular. O da, parmağını boğazına dokundurarak, "sizi boğazlar-

1 Esbab-ı Nüzul/Nisaburi - Lübabu't-Te'vil/AIaeddin Ali

lar" diye uyarıda bulundu. Çünkü onunla Kurayzaoğulları arasında öteden beri dostluk bağları bulunuyordu. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[1]

Yahudi ve Hristiyanlarl Dost Edinmeyin

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَىٰ أَوْلِيَاءَ

"Ey İman edenler! Yahudi ve Hristiyanları dost edinmeyin."

"Dost" kelimesiyle çevirisini yaptığımız "evliya" tabirinin burada özel bir yeri ve anlamı vardır. Çünkü dost anlamına geldiği gibi, düşmana karşı yardımlaşma ve destekleşme anlaşması yapıp birbirlerine sahip çıkma mânasına da gelir. Tarihi olaylar konumuz doğrultusunda bize daha çok bu ikinci mânayı göstermiştir. Şöyle ki: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz Medine'ye hicret edince inkarcılar üç gruba ayrıldılar: Müslümanlarla prensip olarak savaşmamak, onlarla savaşanlara yardımda bulunmamak üzere barış anlaşması yapanlar. Müslümanlara karşı açıktan düşmanlığını ortaya koyup her fırsatta savaşmaya hazır bekleyenler Müslümanlarla sulh edişmedikleri gibi açıktan düşmanlık da göstermeyerek sonucu bekleyen ve ona göre bir karara varmak istiyenler.

Medine çevresindeki Yahudilerin çoğu bu üçüncü gruba dahil bulunuyordu. Medine'nin içindeki Yahudilerden bir kısmının da bu yolda olduğunu söyleyebiliriz. Bunlar Kaynukaoğulları, Nadiroğulları ve Kureyzaoğulları idi. Kaynukaoğulları Bedir Savaşı'ndan sonra düşmanlıklarını açığa vurup zulüm ve kinlerini artırdılar. Bunlardan altı ay kadar sonra Nadiroğulları da yaptıkları anlaşmayı, verdikleri sözü bozdular ve Hendek Savaşı'nda zehirlerini kusmaya başladılar. Böylece Yahudilerden ismi geçen her grup Müslümanlarla savaştı. Ama Cenâb-i Hak, haksızlardan yana değil, haklı ve doğrulardan yana olduğunu bir defa daha gösterdi, Müslümanlar üstün gelip İslâm'ın izzet ve şerefini korudular.

Tabii bu arada, onlarla öteden beri dost olup yapılan mevzii anlaşmalarla Yahudilere güvenen ve bir sıkıntı anında yardıma koşacaklarını uman saf Müslümanlar da eksik değildi. Bunlardan başka bir de münafıklar bulunuyordu. Cenâb-ı Hak önce olayları ortaya koydu, sonra da yukarıdaki âyetleri indirerek Yahudi ve Hristiyanların gerçek dost olmadık-

1 Esbab-ı Nüzul/Nisaburi - Lübabu't-Te'vil/AIaeddin Ali

ların belirterek "Ey imân edenler! Yahudi ve Hristiyanları dost edinmeyin." emrini indirdi.

Kafa ve kalplerinde din, ırk, inanç ve ideal farkı taşıyan iki ayrı grubun, diğer bir deyimle karşıt iki grubun anlaşıp birleşmesi çok zor, hattâ bazen imkânsızdır. Bugüne kadar tarihi olaylar hep bu sonucu ortaya çıkarmıştır.

İslâm'ı kabul etmemekle kalmayıp onu kendilerine, inançlarına hasım ve rakip gören bu iki milleti elbetteki memnun etmek mümkün değildir.

Kur'ân'daki esneklik, yer yer yumuşak veya ilimli bir havanın estirilmesi. Kitap Ehline ayrı bir ilgi duyulmasını amaçlar. Onlardan tamamen kopmamızın doğru olmayacağını hatırlatır. O halde bu iki milletle bir takım ilişkilerimizin bulunması ve devam etmesi normaldir; ancak bu ilişki onları candan dost ve yardımcı saymamız anlamına alınmamalıdır. Aksi halde çok yanlış bir yola girilmiş olur. Çünkü ancak Yahudiler birbirlerinin, Hristiyanlarda birbirlerinin dostu ve yardımcılarıdır. Bu kural pek değişmez. Haçlı Seferleri bunun açık belgelerinden biridir.

Artık Müslümanlardan kim, kendi din kardeşini bırakıp onları dost edinir ve yardımlaşma hususunda onlara güven beslerse, o da onlardan kabul edilir. İslâmi sınırı çok gerilerde bırakıp Kitap Ehlinin safında yer almış sayılır. Tabii, ancak kalplerinde münafıklık illeti bulunanlar bu iki ayrı millete güvenip koşuşurlar da Müslümanları bırakıp onları dost edinirler.

İslâm'ın lehine yapılacak bir takım siyasi ve politik anlaşmalar bu kaidenin dışındadır.

Nitekim ünlü müfessir İbn Cerir Taberi diyor ki: "Kim mü'minlere karşı Yahudi ya da Hristiyanlardan dost edinip onlara destek olursa, o da dostlarının dininden sayılır. Çünkü birini candan dost edinen kimse ona destek olmayı kabul etmiştir. Aynı zamanda dostunun işliyeceği her şeye rıza göstermiştir. Bir kimsenin fiil ve düşüncelerini beğenip tasvip eden, onun dinine ve idealine razı olmuş demektir."

Allah ise haksızlardan yana değildir. Kin, haset ve zulüm kusup mü'minlere karşı çıkanları doğru yola eriştirmez.

TAHLİLLER

"Hristiyanlar" diye çevirisini yaptığımız "nasâra", nasrani'nin çoğu-

ludur. Lûgatçılara göre, kıyas dışı olarak Nasıra beldesine mensup olan demektir. Çünkü Hz. İsa (aleyhisselam)'ın bu beldede doğduğu iddia edilir. Kamus müellifi Firüzabadi ise, İsa'nın İncil'de belirtildiği üzere Beytilahm'de doğduğunu, ancak sonraları gelip Nasıra'ya yerleştiğini yazar.

Ayrıca "Nasara"nm nusret kökünden olup İsâ Peygamber'e yardımcı olanlaradır diye tefsir edenler olmuştur ki bu da kıyasa uymamaktadır.

Tarihi Bir Olay

İkinci halife Ömer (radıyallahu anh)'in hilâfet yıllarında Basra Valisi Ebû Musa el-Eş'ari (radıyallahu anh) bazı önemli hususları görüşmek üzere Medine'ye gelmişti.

Bir ara kayıtların nasıl tutulduğu, işlerin nasıl organize edildiği söz konusu olunca, Ebû Musa (radıyallahu anh) şöyle söze başladı: "Ey Mü'minlerin Emiri! Hristiyan bir kâtibim var, işlerimi kolaylaştırıyor, kayıtları düzenli biçimde tutuyor." deyince. Halifenin rengi değişiverdi ve:

- Allah cezanı versin; hakka yönelen bir Müslüman kâtip edinseydin ya! Allah'ın şu buyruğunu işitmedin mi? "Ey imân edenler! Yahudi ve Hristiyanları dost edinmeyin."

Bunun üzerine Ebû Musa cevap verdi ve aralarındaki konuşma şöyle devam etti:

- Onun dini ona, kâtipliği bana.

- Allah'ın aşağıladığına ikram etme, Allah'ın hor gördüğünü aziz ve şerefli kılma; Allah'ın uzaklaştırdığını yaklaştırma.

-Ne yapalım, Basra'nın yazı işleri ancak onunla yoluna giriyor.

-Farzedelim ki Hristiyan kâtip öldü, o zaman ne yapacaksın? O halde onu şimdiden ölmüş bil ve kendi işlerini ona göre organize et.[1]

Kuvvetliden Yana Olma Siyaseti

يَقُولُونَ نَخْشَىٰٓ اَنْ تُصِيبَنَا دَآئِرَةٌ

"Bize (devrin dönmesiyle onlardan) bir kötülük ve felâketin dokunmasından korkarız, derler..."

1 Fazla bilgi için bak: Mefatihü'l-Gayb / Fahreddin Razi: 3/611

Başta asr-ı saadet olmak üzere hemen her devirde belli bir gayesi bulunmayan, İslâm olduğu halde onu ruhuna ve kalbine gerçek anlamıyla yerleştiremiyen ve tek kaygısı midesi ve on gün daha fazla yaşama arzusu olanların, haklı haksız bir ayrım yapmaksızın kuvvetliden yana oldukları, onların safında yer aldıkları görülmüştür. Bunlar Kur'ân'ın deyimiyle münafıklardır. Küfrünü açığa vuranlardan daha tehlikelidirler. Batı dünyasına hiçbir sınır ve kayıt tanımadan kucağını açanlar da böyledir. İslâm ülkelerinde milli ve dini değerlerin zamanla unutulmasına. Batı kültürü kurbanı olmuş kuşakların yetişmesine asıl sebep olanlar bunlardır.

Kur'ân'da özellikle Yahudi ve Hristiyanların dost edinilmemesi üzerinde durulmuş ve bunun sebepleri yer yer sergilenmiştir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Geçen âyetlerle Kitap Ehlinin, Müslümanlardan yana samimi dost olmadıkları ve olamayacakları belirtildi. Ancak belli ölçüler çerçevesi içinde onlarla ilginin devamına işaret edildi.

Aşağıdaki âyetle, dinlerin birer ilâhi emanet olduğuna dikkatler çekiliyor ve bu emanetlerin en son, en büyük halkası olan İslâm'a hizmet şerefi söz konusu ediliyor. Kendilerine bu emâneti koruma şerefi verilen milletler ona lâyık olma mertebesinden kendilerini düşürecek olurlarsa, Allah'ın başka bir milleti bu hizmete sevkedeceği hatırlatılıyor.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ ذَٰلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٥٤﴾

54- Ey imân edenler! Sizden kim dininden dönerse, Allah onun yerine ileride öyle bir millet getirir ki, Allah onları sever, onlar da Allah'ı severler; mü'minlere karşı boyunları bükük, alçak gönüllüdürler; kâfirlere karşı başları dik, vakarlı ve güçlüdürler; Allah yolunda cihât ederler, kınayıp ayıplayanların ayıplamasından endişe etmezler. İşte bu, Allah'ın öyle bir lûtf-u ihsanıdır ki dilediğine verir. Allah (lûtf-u ihsanı) geniştir ve (her şeyi gereği gibi) bilendir.

İNİŞ SEBEBİ

İleride bazı topluluk; ya da milletlerin dinden çıkacaklarına işaret edilerek önemli bir haberi duyurmak üzere inmiştir. Nitekim Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in vefatından az önce Araplardan üç kabile dinden dönmüştür. Vefatından sonra ise sekiz kabilenin dinden döndüğü bilinmektedir.

İbn İshak'ın tespitine göre, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in vefatından sonra Mekke, Medine ve Bahreyn'in dışındaki Müslüman kabilelerin hemen hepsi dinden dönme temayülü göstermiştir. Bunlardan kimi İslâm ahkâmını olduğu gibi kaldırmış, kimi sadece zekât vermeyeceğini, ama diğer vecibeleri yerine getireceğini söylemiş, kimi verginin lüzumsuzluğu üzerinde durmuştu.

Böylece Kur'ân'ın geleceğe ait haberinin ilk belirtileri yer yer kendini hissettirmişti. İbn Cerir Taberi de iniş sebebini belirtilen hususlara bağlamaktadır.

TARİHİ YÖNÜ

Siyer ve tarihçilerin, aynı zamanda müfessirlerin tesbitine göre, Kur'ân'da konuyla ilgili âyetle, ileride meydana gelecek ve kıyamete kadar da yer yer kendini gösterecek dinden dönme olaylarına işaret edilmekte ve mü'minlere bu amaçla haber verilirken büyük bir uyarı yer almaktadır. Az yukarıda da belirttiğimiz gibi, ilk birinci asırda Araplardan 11 kabile dinden dönme temayülü göstermiş, hattâ bunlardan bir kısmı yalancı peygamberlerin arkasına takılarak İslâm'a karşı cephe almışlardır. Bu kabilelerin üçü Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in vefatından çok az önce, sekizi de O'nun vefatından hemen sonra irtidat etmiştir.

Vefatından önce irtidat edenler:

1. Müdlicoğulları.

Bunların başında Zü'l-Himar takma adıyla anılan Esved el-Anesi bulunuyordu. Bu adam aynı zamanda ünlü bir kâhin olarak tanınırdı. Yemen'e yerleşip Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in görevlendirdiği memurları oradan çıkarma cesaretini kendinde buldu ve çok geçmeden peygamberliğini ilân etti. Sevgili Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bu pürüzün ortadan kaldırılması için Yemen vâlisi Muâz bin Cebel (radıyallahu

anh)'a ve oranın ileri gelenlerine mektup yazdı. Nitekim çok geçmeden Firuz ed-Deylemi adında bir zat onu öldürdü ve avanesi de dağıtıldı. Haber Medine'ye gelince, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz sevindi ve Allah'a hamdetti.

2. Hanifeoğulları.

Bunların başında ünlü sahtekâr Müseyleme el-Kezzab bulunuyordu. Halkın cehaletinden yararlanarak önce büyük bir kurtarıcı rolünde sahneye çıktı. Çok geçmeden Peygamberliğini ilân etti. Kur'ân'a nazire yazmaya başladı. Biraz daha güçlenince, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e şu mealde bir mektup yazıp gönderdi:

"Allah'ın peygamberi Müseyleme'den, Allah'ın peygamberi Muhammed'e: Selâm sana olsun. Bilmiş ol ki, peygamberlik hususunda seninle ortaklaşa bir düzeyde bulunuyoruz. Yeryüzünün yarısı bizim, yarısı da siz Kureyşlilerindir. Ne var ki Kureyş biraz aşırı gitmektedir."

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, bu küstah adam belki dönüş yapar da hakka teslimiyet gösterir umuduyla ona şu cevabı yazıp gönderdi:

"Bismillahir-Rahmânir-Rahim. Allah'ın Rasulü Muhammed'den yalancı Müseyleme'ye: Selâm doğru yola uyanlara olsun. Bilmiş ol ki yeryüzü Allah'a aittir, O'nun mülküdür; kullarından dilediğini ona vâris kılar. Sonuç, Allah'tan korkup sakınanlaradır."

Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in vefatından sonra Müseyleme işi biraz daha azıttı. Bu yüzden birinci halife Ebûbekir Sıddik (radıyallahu anh) gönderdiği bir mücahit ordusuyla Müseyleme'yi öldürttü ve avanesini de kılıçtan geçirip gereken güven ve huzuru sağladı.

3. Esedoğulları.

Bunların başında Huveylid oğlu Tulayha bulunuyordu. Çok geçmeden işi azıttı ve Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) henüz hayatta iken fazla ileri gitmeye cesaret edemedi. O'nun vefatından hemen sonra peygamberlik iddiasında bulundu. Ebûbekir Sıddik (radıyallahu anh), Halid bin Velid kumandasında bir ordu göndererek onları dağıttı, karşı koyanları kılıçtan geçirdiler. Tulayha kaçıp Şam'a gitti. Sonra büyük bir pişmanlık duyarak tekrar İslâm'a döndü ve çok yararlı hizmetlerde bulundu.

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in vefatından hemen sonra dinden dönen sekiz kabile ise şunlardır:

1. Fezare Kabilesi. (Başlarında Uyeyne bin Hısn bulunuyordu.)

2. Gatafan Kabilesi. (Başlarında Kurre bin Seleme el-Kuşeyri bulunuyordu.)

3. Beni Süleym Kabilesi. (Başlarında Füc'at bin Abdileyl bulunuyordu.)

4. Beni Yerbu' Kabilesi. (Başlarında Mâlik bin Nüveyre bulunuyordu.)

5. Beni Tamim Kabilesinin bir kısmı.

Başlarında Secah bint el-Münzir el-Kâhine adında bir kadın bulunuyordu. O da işi azıtıp peygamberlik iddiasında bulunmuş, bir ara Müseyleme el-Kezzab ile anlaşarak onunla evlenmiştir.

6. Kinde Kabilesi. (Başlarında Eş'as bin Kays bulunuyordu.)

7. Beni Bekir bin Vâil Kabilesi. (Başlarında Hutam bin Zeyd bulunuyordu.)

8. Gassan Kabilesi. (Başlarında Cebele bin Eyhem bulunuyordu.)

Önce İslâm'a giren Cebele, bir ara Kâ'be'yi tavaf ederken, Beni Fezare Kabilesinden fakir bir adam farkında olmıyarak onun eteğine basmış, o da buna kızarak adamı tokatlamış ve iki dişinin kırılmasına sebep olmuştu. Mesele şikâyet konusu olunca, ikinci halife Hz. Ömer (radıyallahu anh) misillemeye karar vermiş ve ancak mazlum arzu ettiği takdirde affedebilir, buyurmuştu. Cebele büsbütün sinirlenmiş, "Ben ünlü bir kabile reisiyim, o ise sıradan bir adam.." diye itirazda bulunmuştu. Halife ona: "İslâm ikinizi de aynı çizgiye getirmiştir" söyleyerek sınıf farkının İslâm'da olmadığını, adaletin her insan için eşit şartlar dahilinde sunulduğunu hatırlatmıştı. Cebele başka çare kalmadığını anlayınca, sabaha kadar misillemenin geciktirilmesini rica etmiş, mazlum adam bunu kabul edince, Cebele fırsattan yararlanarak gece yarısı Şam'a kaçmıştır. Tabii bu arada İslâm'dan çıkıp putperestliğe dönmüştü. Sonra pişman olduğu söylenir.

Sözü edilen sekiz kabile, kısa zamanda Allah'ın izniyle tenkil edilmiş, elebaşları kılıçtan geçirilerek gereken ıslâhat yapılmıştır.

İslâm'a Hizmet Şerefine Kimler Lâyıktır?

فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ

"Allah onun yerine ileride öyle bir millet getirir ki, Allah onları sever, onlar da Allah'ı severler."

Kur'ân'da konumuzu oluşturan iligli âyette, bu husus gayet açık biçimde belirtilmiş, bu şerefe lâyık olabilmek için şu beş vasfı taşımanın gereğine işaret edilmiştir:

1. Allah sevgisine mazhar olacak bir düzeyde bulunmak.

Sözü edilen düzeye ancak, Allah için düşünen bir kafaya, gören bir göze, işiten bir kulağa, konuşan bir dile, tutan bir ele ve yürüyen bir ayağa sahip olan kişiler gelebilir.

2. Allah sevgisini bütün sevgilerin üstünde tutmak.

Bunun ölçüsü şudur: Sevdiği her şeyi Allah sevgisiyle sever, kalbi daha çok Allah sevgisinden zevk alır ve onunla huzura kavuşur.

3. Mü'minlere karşı alçak gönüllü olmak.

Allah ve Peygamberinden sonra ancak mü'minleri dost edinmek, bütün dertleri tek dert yapıp mü'minlerden yana hizmete koyulmak, suların birleşip tek su halini alabilmesi için arada engel olarak bulunan testileri kırmak; yani imân doğrultusunda Allah için yapılan hizmetleri kanalize etmek için buna engel olan nefs şeddini yıkmak gerekir.

4. İnkarcılara, din düşmanlarına karşı güçlü ve başı dik bulunmak.

İslâm'ın izzet ve şerefini bütün şereflerin üstünde tutup ona karşı olanların başını eğmek şarttır. Aksi halde küfür üstünlük sağlar.

5. Allah yolunda -Allah ismi daha yüce olsun diye- canla başla cihad etmek. Bütün bunlardan dolayı ayıplayanların ayıplamasından endişe duymamak, değişmiyen amaç olmalıdır.

Türklerin Fazileti

İleride İslâm'a büyük hizmetlerde bulunacak olan Türklere karşı Resûlüllah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in özel bir ilgi duyduğu muhakkak.

"Türkler size ilişmedikçe siz de onlara ilişmeyiniz."[1]

"Türkler size dokunmadıkça siz de onlarla mütareke halinde bulunun."[2]

"Habeşliler sizi terkettiği sürece siz de onlara dokunmayıp terkedin. Türkler de size ilişmedikçe onlara ilişmeyin."[3]

"Türkler size ilişmedikçe siz de onlara ilişmeyin. Çünkü ümmetimin mülkünü ve Allah'ın onlara olan bol ihsanını onun elinden ilk alan Kantura oğulları olacaktır."[4]

Dört halifeden sonra Emeviler Devri başladı. Arap olmayan milletleri Mevali (köleler) diye adlandırmaları, daha doğrusu onlara bu gözle bakmaları, İslâm'ın evrenselliğine ters düşmüş ve bir asır geçmeden İslâm'ı temsil etme doğrultusundan saptıkları görülmüş, aşırı ırkçılık onların ruhuna kadar işlediği için Allah İslâm emanetini onlardan çekip almış, bu defa Abbasileri iş başına çağırmıştır. Abbasilerin hizmeti küçümsenemeyecek kadar geniş olmuş ve iki asırdan fazla İslâm emanetine hizmet şerefini omuzlarında taşımışlardır. Zamanla onlar da bu doğrultudan sapmaya başlayınca, -ilâhi sünnet gereği- Allah bu defa onlardan sözü edilen emaneti alıp hiçbir tazyik altında kalmadan kendiliklerinden İslâm'ı benimseyen ve kitleler halinde bu dine giren Türkler'e vermiştir. Türkler, ırklarından tevarüs ettikleri cesaret, kahramanlık, civanmertlik, âlicenaplık ve cömertlik gibi mümeyyiz vasıflarını sözü edilen beş vasıfla birleştirip bütünleştirdi. Böylece Türkler canla başla İslâm'a hizmet ettiler. Onuncu asırdan beri Türkler bu hizmeti temsil kudretini basiretle sürdürmektedirler.

Dinden dönüp onu temsil kudret ve liyakatini kaybettikleri gün -yine ilâhi sünnet gereği- İslâm'a hizmet şerefi onlardan alınıp Allah'ın sevdiği bir millete verilir ve bu böyle sürüp gider.

Dileğimiz bu şerefin asil milletimizden alınmamasıdır. Batı kültürünün istilasına uğramamız, dini bağları yer yer ve bazı kesimlerde hayli zayıflatmıştır. Allah'ın muradı ne yönde tecelli edecek, bilemiyoruz.

---

1 Suyuti el-Câmi'l-Kebir: Muaviye (radıyallahu anh)'den

2 Yakut-i Hamevi Mu'cemü'l-Buldan: 1/378

3 Mevzuat-i AIiyyi'l-Kari

4 Camiu's-Sağir/Süyûti: Utrük maddesi

Arap Edebiyatının seçkin simalarından ünlü edip Cahız (H. 150-215-M. 766-830) "Türklerin Faziletleri" adlı eserinin bir bölümünde diyor ki:

"Türk, ancak korkulması gerekenden korkar. Ümit edilmeyecek şeye karşı ümit beslemez."

"Türkler yaltaklanma, yaldızlı sözler, münafıklık, yapmacık, yerme, riya, dostlarına karşı kibir, arkadaşlarına karşı fenalık, bid'at nedir bilmezler. Çeşitli fikirler onları bozmamıştır. Hile-i şer'iyye ile başkalarının malını helâl saymazlar."

"Türkler, Araplardan başka milletler içinde vatan sevgisine en fazla sahip olan millettir."

Milletimiz ırkından gelen bunca meziyetlerinden dolayı İslâmiyet ile hiçbir sıkıntı duymadan uyum sağlamıştır ve buna devam etmektedir. Bunun için on asırlık gibi uzun bir zamandan bendir İslâm'ın bir bakıma koruyucusu, onun şan ve şerefinin yücelticisi olma bahtiyarlığına erişmiştir. Şüphesiz ki bu, Allah'ın öyle bir lûtfudur ki dilediğine verir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Geçen âyetle, dine hizmet şerefinin lâyık olan milletlere verileceği açıklandı. Sözü edilen liyakatin da beş mümeyyiz vasıfla gerçekleşebileceğine işaret edilerek gereken uyarı yapıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, beş vasfa sahip bulunan mü'minlerin dikkat ede-ceği diğer bir hususa parmak basılıyor. Gerçek dostlarının Allah, Peygamberi ve namaz kılıp zekât veren, hakka teslimiyet gösteren mü'minler olduğu belirtiliyor. Ayrıca Kitap Ehlinden İslâm'ı alaya alanlarla ilişiğin kesilmesine dikkatler çekiliyor.

إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ
وَهُمْ رَاكِعُونَ ﴿٥٥﴾ وَمَنْ يَتَوَلَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ
الْغَالِبُونَ ﴿٥٦﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَكُمْ هُزُوًا
وَلَعِبًا مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَالْكُفَّارَ أَوْلِيَاءَ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنْ

كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٥٧﴾ وَإِذَا نَادَيْتُمْ إِلَى الصَّلَوٰةِ اتَّخَذُوهَا هُزُوًا وَلَعِبًا ۚ ذَٰلِكَ
بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَعْقِلُونَ ﴿٥٨﴾ قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ هَلْ تَنقِمُونَ مِنَّا إِلَّا أَنْ آمَنَّا
بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنزِلَ مِن قَبْلُ وَأَنَّ أَكْثَرَكُمْ فَاسِقُونَ ﴿٥٩﴾

55- Sizin dostlarınız ancak Allah'tır, O'nun Peygamberidir ve namazı dosdoğru kılıp rükûyu yerine getirerek zekât veren mü'minlerdir.

56- Kim Allah'ı, Peygamberini ve imân edenleri dost edinirse; şüphesiz ki ancak Allah'tan yana olanlar üstündürler.

57- Ey imân edenler! Sizden önce kendilerine kitap verilenlerden dininizi eğlence konusu edinip alaya alanları ve bir de kâfirleri dostlar edinmeyin. Eğer mü'minler iseniz, Allah'tan korkup (bu gibi dostluk ve yakınlıktan) sakının.

58- Namaza (ezan okuyup) çağırdığınızda, onu eğlence ve alaya alırlar. Bu, onların akletmeyen bir topluluk olmasındandır.

59- De ki: Ey Kitap Ehli! Allah'a imân etmemizden, bize indirilene ve bizden önce indirilene inanmamızdan ve bir de çoğunuzun Allah'ın yolundan çıktığınızdan dolayı mı hoşlanmıyor, öfkelenip bizden intikam almak istiyorsunuz?

İNİŞ SEBEBİ

İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki:

"Bu âyet, Yahudilerin dostluğundan kendini beri kılıp Allah ve Peygamber dostluğuna bütün ciddiyetiyle yönelen Ubâde bin Sâmit (radıyallahu anh) hakkında inmiş ve bu zat bütün mü'minlere örnek olarak takdim edilmiştir."[1]

Câbir bin Abdullah (radıyallahu anh) diyor ki:

"Bu âyet, Yahudi bilginlerinden olup İslâm'ı din olarak seçen Abdullah bin Selâm hakkında inmiştir. Bu zat, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e gelip şöyle dedi: "Ey Allah'ın Peygamberi! Kavmim Kurayza ve

1 İbn Kesir-Lübabu't-Te'vll

Nadiroğulları bizi terkedip yüzçevirdiier."

Bunun üzerine, "Sizin dostlarınız ancak Allah'dır, O'nun Peygamberidir ve dosdoğru namaz kılıp rükûu yerine getirerek zekât veren mü'minlerdir." mealindeki âyet indi.[1]

Diğer bir rivayet:

Hazret-i Ali (radıyallahu anh) namazda rükû halinde bulunurken yanından çok perişan bir dilenci geçtiğinin farkına varınca parmağındaki yüzüğünü çıkarıp sadaka olarak ona verdi. Bu sebeple yukarıdaki âyetler indi.[2]

Nitekim ilim adamları bu rivayete dayanarak namazda az bir hareket göstermenin namazı bozmayacağını söylemişlerdir.

Başka bir rivayet:

Kelbi diyor ki: "Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in müezzini namaza davet ettiğinde Müslümanlar derhal toplanıp, cemaat halinde namaza durunca, Yahudiler onları alaya alıp gülerlerdi. Bu sebeple yukarıdaki âyetler indi."[3]

Müfessir Suddi diyor ki:

"Medine'de oturan Hristiyanlardan bir adam, müezzinin, "Eşhedü ellâ ilahe illallah Ve Eşhedü enne Muhammed'en Rasulullah" sözlerini duyunca, "yalancı, yalan söyledin, kendini yaktın" derdi. Çok geçmeden bir gece onun hizmetçisi elinde ateşle içeri girince bir kıvılcımın sıçramasıyla ev, içindeki o Hristiyanla birlikte yanıp kül oldu. Bu sebeple yukarıdaki âyetler indi."[4]

Mü'minlerin Ancak Üç Dostu Vardır

إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا

"Sizin dostlarınız ancak Allah'tır, O'nun Peygamberi ve mü'minlerdir."

Kur'ân'ın 10'dan fazla yerinde mü'minlerin hakiki dostlarının kimler

---

1 Kurtubi " " - Mefatihü'1-Gayb/Fahruddin Razi

2 İbn Kesir - Lübabu't-Te'vil - İbn Cerlr Taberi - Kurtubi

3 İbn Kesir - Lübabu't-Te'vil - İbn Cerlr Taberi - Kurtubi

4 İbn Kesir - Lübabu't-Te'vil - İbn Cerlr Taberi – Kurtubi

olduğu çok açık ve oldukça duyarlı bir anlatımla belirlenmiştir. Bu konu üzerinde bu kadar durulmasının bazı sebepleri vardır; önce dost edinmenin kaçınılmaz olduğuna işaret ediliyor. Sonra kimin kimlerle dostluk kurması gerektiği belirtiliyor ve tekrar edilerek hafızalarda devamlı bir şuur uyanıklığı sağlanıyor.

Neden mü'minlerin başka dostları olamaz? Çünkü her nesne daha çok kendi aslıyla ve türüyle uyum sağlar. Her kuş kendi türüyle hayatını sürdürür. Bülbülün karga ile dostluk kurduğu görülmemiştir.

İki tane dişli çarkı düşünelim: İster ikisi aynı ölçüde olsun, ister biri diğerinden farklı bulunsun; bağlı bulundukları mil üzerinde istenilen dönme hareketini sağlayabilmeleri, birbirleriyle orantılı olan tırtırların ya da dişlerin uyumuyla mümkündür. Dişler karşılıklı uyum sağlayacak nisbette değilse, bu, güçlünün güçsüzü parçalayıp atmasıyla neticelenir.

İnsanlar da ancak kendi inanç ve ideal doğrultusundaki kişilerle uyum sağlayabilirler. Bunun için Allah, mü'minlere hitapla onların gerçek dostlarını belirliyor. Aksine bir yol tutanların bir gün kendi öz değerlerinden kopacaklarına işarette bulunuyor.

Mü'mini Münafıktan Ayıran Üç Sıfat

الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ

"Namazı dosdoğru kılıp rükûyu yerine getirerek zekât veren mü'minlerdir."

İlgili âyetlerle, mü'minim veya Müslümanım diyen herkesle de dostluk kurmanın doğru olmadığına bir işaret vardır. Çünkü içi kâfir, dışı mü'min gibi olanlar da var.

Bu bakımdan Cenâb-ı Hak gerçek mü'minin üç mümeyyiz vasfının bulunduğunu belirtmiştir:

1. Namazı vaktinde dosdoğru kılar.

2. Allah'tan başkasını ilâhlaştırmaz, canlı cansız putların önünde eğilmez.

3. Farz olduğu zaman zekâtını da dosdoğru, gönül rahatlığı içinde verir.

İkinci sıfatı "Rükû" tabirinden çıkardık. Çünkü Arap Edebiyatında Allah'a imân edip putlara ve kendini ilâhlaştırmak isteyen insanlara kulluk etmeyenler "Rakiûn" (Rükûya varanlar) diye anılırlar. Münafıklar ise, namaza istemeye istemeye kalkarlar; vâcib ve sünnetlere pek dikkat etmezler. Çıkarlarından yanadırlar. Gerekirse bu uğurda bazı kişileri putlaştırırlar. Zekâtı hakkıyla vermezler; başkaları görsün diye fakirlerin eline birkaç kuruş sıkıştırırlar. Nitekim diğer bir âyette onlar şöyle tanıtılmaktadır: "Münafıklar Allah'a karşı düzenbazlıkta bulunur (veya böyle bulunmak isterler). Allah da onların düzen ve oyununu boşa çıkarıp başlarına geçirir. Onlar namaza kalkınca üşenerek kalkarlar; insanlara gösteriş yaparlar; Allah'ı da pek az anarlar."[1]

"Üşenerek namaza gelmeleri (zekât ve benzeri vecibeleri) istemiye istemiye vermeleri (onların bir diğer sıfatı)dır."[2]

Dini Eğlenceye Alanlarla İlginin Kesilmesi

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَكُمْ هُزُوًا وَلَعِبًا

"Ey imân edenler! Sizden önce kendilerine kitap verilenlerden dininizi eğlence konusu edinip alaya alanları ve bir de kâfirleri dost edinmeyin."

Din her şeyden önce ilâhi emanettir; kutsaldır, saygıdeğerdir. İnananları mutlu eder. Umut kapılarını her zaman açık tutar. İnsan için yüksek mânada destektir. Ölümden sonraki hayatı ancak din bize öğretir, bunun için ölümün yok olmak anlamına gelmediğini, ebedi hayatın başlangıcı bulunduğunu telkin eder.

Dinin bunca yarar ve azizliğine rağmen ona dil uzatmak, eğlence konusu edinmek cehalet ve nankörlüğün en kötüsüdür.

Kitap Ehli dindar olmalarına rağmen dinsizlerin yoluna girer de son din ile alay ederlerse, onlara kızmaktan ziyade acımak lâzımdır. Bu durumda onlarla ilgi kurmanın hiçbir anlamı yoktur. Bunun için Kur'ân ilgili âyetle mü'minleri bu hususta uyarmakta ve kutsal dine dil uzatanlarda hayır ve fazilet bulunmadığını hatırlatmaktadır.

Ancak bazı konularda onlarla münasebetlerimizin belli bir ölçü-

1 Nisa Sûresi, âyet: 142

2 Tevbe Sûresi, âyet: 54

de devam etmesi düşünülebilir:

a) Kitap Ehlinin yiyecekleri bize helâldir. O halde yiyecek maddeleriyle ilgili ihracat ve ithalat yapılabilir.

b) Gerektiğinde kadınlarıyla evlenmemize cevaz verilmiştir.

c) İslâm ülkesinde vatandaş olarak cizye verip güven içinde kalabilirler. Fitne çıkarmadıkları, İslâmiyet'i alaya almadıkları, düşmanlarımızla gizliden işbirliğinde bulunmadıkları sürece vatandaşlık hakları saklıdır. Kendilerine gösterilen hoşgörüye ve tanınan haklara saygılı olmadıkları takdirde her türlü münasebeti kesmekte -İslâm adına- yarar vardır.

Kur'ân bu konuyu işlerken müşrikleri onlardan ayırmış; Kitap Ehline ayrı bir yer vermiştir. Çünkü ne de olsa müşriklerle Kitap Ehli bir tutulmazlar.

Din ve İbâdet Hürriyeti

Din ve ibâdet, insanların ortak değeridir. Hiçbir fert veya cemiyet Allah'a imânı ve inandığı hak dini kendi tekeli altında tutma hakkına sahip değildir. Çünkü milli bir ilâh olmadığına göre, milli bir din ve inanç da olamaz. Hak dinlerin getirdiği esaslar bu noktada birleşirler. Şu farkla ki, İslâm'dan önceki hak dinler -bugünkü ulaşım imkânları, haberleşme araçları olmadığı için- belli bir millete gönderilmiştir. Ancak isteyen her insan ve milletin o dine girebilmesine kapı açık tutulmuştur. İslâmiyet ise bütün milletlere gönderilmiştir. Son din olması da bunu ifade etmektedir.

O halde bütün bir insanlığın ortak malı sayılan son dine karşı çıkmak, inanç ve ibâdet hürriyetini kısıtlamak, dinin hayat damarlarını kesmek, bütün insanların hakkına saygısızca bir tecavüz sayılır.

Bunun İçin Kur'ân'da din ve ibâdet hürriyetine geniş yer verilmiştir. Müslümanların fethettikleri ülkelerde Yahudi ve Hristiyanların inanç ve ibâdetlerine dokunulmamış, ibâdet yerleri ellerinden alınmamış; tek kelimeyle bağlı bulundukları dinde ve yapageldikleri ibâdette tamamen serbest bırakılmışlardır. Ancak taşları ağaçları yontarak şekillendirdikten sonra onları ilâh kabul edenlerle, bazı kişileri ilâhlaştıranlara karşı, belirtilen ölçüde müsamaha gösterilmemiştir. Çünkü bu düşünce ve tutumda insan vakar ve şerefini zedeleyen, daha doğrusu insanı insanlık şeref ve fazilet mertebesinden aşağı düşüren çok hatalı bir yol vardır. Bu yola gir-

mek, insan ruhunun yüceliğine ters düşer.

Bunun için Kur'ân'da ilgili âyetle kitap ehline şöyle seslenilmesi emrediliyor:

"De ki, Ey Kitap Ehli! Herhalde Allah'a imân etmemizden ve bize indirilene ve bizden önce indirilene inanmamızdan ve bir de çoğunuzun Allah'ın yolundan çıktığınızdan dolayı mı hoşlanmıyor, öfkelenip bizden intikam almak istiyorsunuz?" (Sizin bu anlayış ve tutumunuzda din, imân, ibâdet ve vicdan hürriyetinin yeri var mıdır?)

Neden bu kadar katı davranıyorsunuz? Buna gerek var mıdır? Niçin aklınızı ve vicdanınızı kullanıp hoşgörülü olamıyorsunuz? Müslümanların size karşı ne kadar müsamahakâr davrandığına bakmıyor musunuz? Dinin ve dindarın azizliği bu mudur?

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle mü'minlerin gerçek dostları açıklandı. Yahudi ve Hristiyanların aşırı tutucu olmaları, dostluk bağlarını temelinden koparıp atmıştır. Bu bakımdan onları dost edinmenin safdillik sayılacağına işaret edildi. Bununla beraber, dinimizi alaya almadıkları takdirde kendileriyle bir takım ilişkilerin sürdürülmesinde yarar bulunduğu hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Kitap Ehlinden birçoğunun yanlış tutumları, sakat inançları ve ilâhi sınırı aşmaları nedeniyle Allah'ın lanet ve gazabına çarpıldıkları açıklanıyor. Hakkı bırakıp bâtıla uydukları, bu yüzden ruhen maymunlaşıp domuzlaştıkları hatırlatılıyor.

Allah için ilim tahsil eden mürşitler ve ilimde derinleşmiş din bilginlerine büyük görevler düştüğü; ilim ve tekniğin imân ile birleşmesinin gereği belirtiliyor.

قُلْ هَلْ أُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِنْ ذٰلِكَ مَثُوبَةً عِنْدَ اللّٰهِ مَنْ لَعَنَهُ اللّٰهُ وَغَضِبَ عَلَيْهِ وَجَعَلَ
مِنْهُمُ الْقِرَدَةَ وَالْخَنَازِيرَ وَعَبَدَ الطَّاغُوتَ أُولٰئِكَ شَرٌّ مَكَانًا وَأَضَلُّ عَنْ سَوَاءِ
السَّبِيلِ ﴿٦٠﴾ وَإِذَا جَاءُوكُمْ قَالُوا آمَنَّا وَقَدْ دَخَلُوا بِالْكُفْرِ وَهُمْ قَدْ خَرَجُوا بِهِ وَاللّٰهُ
أَعْلَمُ بِمَا كَانُوا يَكْتُمُونَ ﴿٦١﴾ وَتَرٰى كَثِيرًا مِنْهُمْ يُسَارِعُونَ فِي الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ

وَأَكْلِهِمُ السُّحْتَ ۚ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٦٢﴾ لَوْلَا يَنْهَاهُمُ الرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَحْبَارُ
عَنْ قَوْلِهِمُ الْإِثْمَ وَأَكْلِهِمُ السُّحْتَ ۚ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿٦٣﴾

60- De ki: Allah yanında ceza olarak bundan daha kötüsünü size haber vereyim mi? Allah'ın lanetlediği, gazap ettiği ve kendilerinden maymun ve domuzlar yaptığı ve tağuta tapan kimseler (var ya), işte onlar yer itibarıyla daha şer ve düz (doğru) yoldan daha çok sapmışlardır.

61- Size geldikleri zaman, "İmân ettik" derler. Halbuki (yanınıza) küfür ile girip, yine küfür ile çıktılar. Allah onların gizlediklerini çok iyi bilir.

62- Onlardan birçoğunun günaha, haksız yere düşmanlığa, haram yemeye yarışırcasına koşuştuklarını görürsün. Yapageldikleri şey ne de kötü!

63- Rab'dan yana olan mürşitleri ve (dinde derinleşmiş) bilginleri onları günah söylemekten ve haram yemekten alıkoysalardı ya! İşleyegeldikleri şey ne kötü!

İNİŞ SEBEBİ

İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki:

Yahudilerden bir grup, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e gelip sordular: "Peygamberlerden hangisine inanırsınız?" Efendimiz onlara şu cevabı verdi: **"Allah'a, bize indirilene; İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a ve torunlarına indirilene; Musa ve İsa'ya verilene ve Rableri tarafından peygamberlere verilenlere inandık; onları birbirinden ayırt etmeyiz. Biz Allah'a teslim olanlardanız."**

Yahudiler bu arada "İsa'ya verilene inandık" sözünü duyunca "Vallahi biz dünyada da, âhirette de sizin dininizden daha az nasipli ve daha şer bir din bilmiyoruz" diyerek küstahlığın en kötüsünü ortaya koydular. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[1]

İLGİLİ HADİSLER

"Şüphesiz ki Allah Meshi, soy üreme mahiyetinde yapmamıştır.

1 Esbab-ı Nüzul / Nisaburi - Lübabu't-Te'vil / Alaeddin Ali

Çünkü maymun ve domuzlar Mesh olayından önce de vardı."[1]

Yine İbn Mes'ud (radıyallahu anh) diyor ki:

"Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'den sorduk, dedik ki:

-Ey Allah'ın Peygamberi! Maymun ve domuz Yahudi neslinden midir?

Cevap verdi:

-Hayır, Allah hiçbir kavmi maymun ve domuza çevirip o şekilde bir neslin üreyip vücut bulması için lânetlememiştir. Maymun ve domuzlar Mesh olayından önce yaratılmışlardır. Allah Yahudilere gazap edince, onları meshedip maymun ve domuzlar gibi yaptı."[2]

"Bir topluluk ve millet arasında günahlar işleyen bir adam bulunur da o topluluk onu günahlardan çevirmeye güçleri yettiği halde çevirmezlerse, mutlaka Allah onları ölümlerinden önce azâb ile cezalandırır."[3]

"Herhangi bir topluluk (veya millet) arasında günah işleyen kimse bulunur da onlar ondan daha güçlü ve daha engelleyici bulundukları halde onu engelleyip (yönünü günahlardan) çevirmezlerse, mutlaka Allah bundan dolayı onlara azâb dokundurur."[4]

Bu Konuda Hz. Ali (radıyallahu anh)'ın Nefis Bir Hutbesi

"Allah'a hamdeder. O'nu gönülden överim. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e salât-u selâm ederim.

Ey insanlar! Sizden öncekiler günahlara daldıkları, mürşitler ve dinde derinleşen ilim adamları onları men'etmedikleri için helak olmuşlardır. Günah işlemeyi aralıksız sürdürünce, ilâhi adalet gereği, kötü bir sonuç onları yakalayıvermiştir. O halde onlara inen azabın bir benzeri size inmeden iyilikle emredin, kötülükten men'edin. Bilmiş olun ki, iyilikle emretmek ve kötülükten men'etmek ne rızkı keser, ne de eceli yaklaştırır."[5]

---

1 Ahmed bin Hanbel: 1/390, 395, 397, 471 – Müslim /Kader:32 İbn Mes'ud (radıyallahu anh)den

2 Ebu Dâvud - İbn Kesir - Ahmed bin Hanbel: 1/390. 433, 413. 466

3 Ebu Davud - İbn Mâce - İbn Cerir Taberi

4 Ahmed bin Hanbel - Ebû Davud - İbn Mace – Câmiu's-Sağir: 2 152

5 İbn Ebi Hatim - İbn Kesir: 2/74

Mesh = Maymun ve Domuza Çevrilme Olayı

وَجَعَلَ مِنْهُمُ الْقِرَدَةَ وَالْخَنَازِيرَ

"Ve kendilerinden maymun ve domuzlar yaptığı..."

Bu konuyla ilgili, biri Bakara, biri Mâide, biri de A'raf sûrelerinde olmak üzere üç âyet inmiştir. Bakara ve A'raf sûrelerinde Yahudilerden çoğunun veya bir kısmının Cumartesi gününe hürmetsizlik edip azgınlıkta bulundukları konu edilerek, bundan dolayı, "Hor ve hakir birer maymun olun!" mealindeki âyetle, ilâhi gazaba çarpıldıkları açıklanılmakta; ancak A'raf süresindeki âyet daha detaylı bilgi vermekte, bir bakıma Bakara süresindeki âyeti açıklamakta, olayın asıl nedenlerine parmak basmaktadır.

Mâide süresindeki âyetle bu husus -yeri gelmişken- yeniden hatırlatılıyor ve Mesh olayının sadece maymunlaşma değil, domuzlaşmayla da ilgili bulunduğu belirtiliyor.

Mesh Olayı ile İlgili İlahi Bir Sünnet Var Mıdır?

Bu hususta cari bir sünnet yoktur. Âdetullah bu yolda tecelli etmemiştir. Fiziksel yani bedensel bir mesh olmuşsa, bu istisna teşkil eder. Gerçi Allah bir şeyi irâde ettiğinde, ona: "Ol!" der, o da oluverir, ilâhi emir ve kudret her şeye nüfuz eder. Ancak yeryüzünde şaşmadan hedefine uzanıp giden ve değişmeden hükmünü yürüten ilâhi kanunlar vardır. Kur'ân bunlara sünnetullah diyor. İşte bu sünnete göre, canlılardan ve bitkilerden her cins, türünün özelliğine göre, doğup büyümekte ve vakti gelince ölmektedir. Türden türe geçiş yoktur. Yeryüzündeki iki canlının mutlak benzerliğinden söz edilemez. Hatta bir çayırda yan yana büyüyen aynı türden iki bitkinin, aynı kümeste bakılan aynı ana ve babadan gelme tavukların tam manasıyla birbirlerine benzedikleri söylenemez. Buna biyolojide "Değişim" denir. Bir koyunun kuzusunun köpek olduğu iddia edilemez. Koyunun kuzusu yine koyundur. Boynuzsuz bir koyundan boynuzlu bir yavru meydana gelebilir. Fakat bir koyunun kedi doğurduğu görülmemiştir. Bunun gibi, biber tohumlarından ancak biber, karpuz tohumlarından da ancak karpuz çıkar. Bunun aksi iddia edilemez. Çünkü gerek canlılar, gerekse bitkiler önceden ilâhi irâdeyle determine edilmiş bir modele uygun gelişirler. Bu model -değişmeyen bir kanunla- yavrulara ana babalarından eşey hücreleri ile geçer. İşte biyolojide buna "Kalıtım" denilmektedir.

Bunun için ilim adamlarımızdan bir kısmı, âyette açıklanan Mesh olayını fiziksel olarak değil, karakter itibariyle yorumlamışlardır. Nitekim tabiiinden Mücahid'e ve müfessir İbn Cerir Taberi'ye göre, Yahudilerden azgınlık gösterenlerin kalpleri maymunlaşıp domuzlaşmıştır. Bu onların kötü karakterini açıklamak doğrultusunda bir benzetmedir.

İlim adamlarından birçoğuna göre ise, fiziksel yapılarında Mesh olayı istisnai olarak meydana gelmiştir. Tek kanaldan rivayet edilen hadislerden de bu mâna anlaşılmaktadır. Ancak maymunlaşan ve domuzlaşanlardan o ölçüde bir üreme olmamıştır. Hadiste bu açık şekilde belirtilmiştir.

Olayın Anılmasındaki Hikmet

İnandıktan sonra dinin esaslarına uymayanlar, bile bile ilâhi buyrukları kendi hayatlarında olsun uygulamayanlar; dini ve dindarlığı daha çok basit anlamda bir manevi ihtiyaç sayanlar; çıkarları uğruna dini hükümleri değiştirenler, ilâhi kitaplarda kelimeleri konuldukları yerlerinden oynatıp değiştirenler, yükseldikleri imân burcundan, insanlık şeref mertebesinden aşağı düştüklerinin farkında mıdırlar? Dini hükümleri oyuncak haline getirenler, peygamberleri küçümser anlamda konuşanlar, mide ve şehvetleri uğruna kutsal bütün değerleri önemsiz birer meta' gibi ayaklar altına alanların, acaba maymunlaştıklarını, ruh ve karakter itibariyle domuzlaşmaya yüz tuttuklarını görecek gözleri var mıdır?

Özellikle insanı madde esaretinden kudsi âleme, dünya köleliğinden ebediyet hürriyetine, kullara kulluktan Âlemlerin Rabbine kulluğa; mide ve şehveti amaç edinmekten asıl yaratıldığı gayeye çekip yükselten İslâm dinine, inandıktan sonra sırt çevirip kurtuluş ve mutluluğu yabancıları taklitte arayan ve bu nedenle körü körüne İslâm'ın karşısında hasmane yer alan milletlerin peşine takılan Müslümanlar(!) ilâhi lanete çarpılıp ruh ve karakterleri itibariyle sözü edilen hayvanların seviyesine inmiş olmazlar mı?

Kendi öz değerlerinden uzaklaşıp başka bir milletin kültürünü can kurtaran simit kabul ederek sarılan Müslümanlar, gelecek nesillere ne kadar kötü ve tehlikeli bir miras bıraktıklarını düşünebiliyorlar mı?

İlim Adamlarının Görevi

İlmin hedefi -bence- iyiyi, doğruyu, gerçeği ve güzeli bulmak, zararlı ve yararlı şeyleri birbirinden ayırmak ve insanları bu hususta ciddi an-

lamda eğitmektir. Gerçi Batılı bilim adamlarına göre, ilim, ahlâk ve faziletin yolunu açmaz, beşer vicdanını geliştirmez. Ama İslâm'a göre, ilim hakkı ve doğruyu bulmanın yollarını açar, imân ile birleşip insan hayatını -yine onun ruhunun yüceliğiyle uyum sağlar ölçü ve anlamda- düzenler. Çünkü Kur'ân ilmin her dalında ana fikirleri sergilerken mutlaka onu ahlâk ve faziletin suyuyla sular, rengiyle renklendirir.

O halde ilim adamının görevi, tecrübe ve müşahede sonucu elde ettiği buluşları ilâhi kudretin bir tezahürü olarak görmeli, O'nun varlık âlemine koymuş olduğu kanunların tabii sonuçları olduğunu anlamalı ve sonra onu imân potasında şekillendirip insanlara sunmalıdır.

Allah'tan ve O'nun saadet va'deden dininden güç ve ışığını almayan bir ilim, herhalde saadet va'detmez; gözlem ve deneyle bir yol izler. Bazen elde ettiği buluş, insanlık için felâket olabilir.

O nedenle Kur'ân'da yol gösteren, uyarıp doğruyu telkin eden ilim adamlarına Rabbaniyyûn ve Ahbar denilmiştir. Birinci deyim Rabbe mensup olanı, O'nun için bilgi lambasını yakanı ve sadece haktan yana irşat görevini yerine getireni sembolize eder. İkinci deyim, dinde derinleşen geniş kültürlü din âlimlerine delâlet eder.

Kur'ân'da ilgili üç âyetle, toplumu uyarıp eğitme görevi daha çok bu iki gruba veriliyor.

Hakkı söylemek, doğru yolu göstermek ne büyük şeref! Bildiği halde hakkı gizlemek, doğru yolu göstermemek ne zillet! "**Hakkı söylemeyip susan kimse dilsiz şeytandır.**" buyurdu, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem).

Ne Kötü Sanat İşlediler

لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَصْنَعُونَ

"İşleyegeldikleri şey ne kötü!" diye çevirisini yaptığımız âyette dikkatleri çekecek bir incelik vardır. "Ya'melûn" (Yapageldikleri) denilmemiş ve "Yasnâûn" (Sanat edinip geldikleri), denilmiştir. Sözü edilen fiil, şimdiki zamanla gelecek zamana delâlet eder. Sanat kökünden türetilmiştir. Allah bununla Kitap Ehlinin teknik alanda da hayli başarılı olacaklarına ancak ilim ve tekniğin hak dinden, sağlam imândan güç ve ışık almadığı takdirde kötü sonuçlar da doğuracağına işaret etmektedir. Günümüzde

Batının teknik alandaki ilerlemesi, demir perde gerisi ülkelerin korkunç silahlar imâl etmesi bütün bir insanlığı tehdit etmektedir. Din ve imânla barış halinde olmayan bir ilim ve tekniğin felâkete kapı açacağı muhakkaktır. Bugün dünya bu felâketin korkulu rüyasını görmekte ve kurtuluş yollarını, çarelerini aramaktadır.

YORUMLAR - RİVAYETLER

Tağût, daha çok hakkın karşısında olan her şeyi kapsayan bir deyim olmakla beraber, ilim adamları yerine göre, ona çeşitli mânalar vermişlerdir:

a) Kâhin ve büyücü.

b) Şeytan ve şeytan ruhlu, karakterli insan.

c) Put ve tapınmak için dikilen taş.

d) Her çeşit bâtıl bu cümledendir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Geçen âyetlerle Kitap Ehlinden ve özellikle Yahudilerin inat ve azgınlıklarından, Tevrat'ın hükümlerini bir tarafa itip kendi çıkarları ve duyguları doğrultusunda ilâhi buyrukları çiğnemelerinden söz edildi. Bu yüzden ilâhi lanet ve gazaba çarpıldıkları hatırlatıldı.

Günahlara koşuştuklarına dikkatler çekildi ve Allah'tan yana olan ilim adamlarının asıl görevine parmak basıldı. Aşağıdaki âyetlerle yine Yahudilerin İslâm'a karşı olan kinlerinden ve sıkıntıya düştüklerinde "Allah'ın eli sıkıdır" diyecek kadar sapıttıklarından bahsediliyor. Müslümanlar kendi aralarında birlik kurup Kur'ân'ın gölgesi altında toplanmayı sağladıkları takdirde Kitap Ehlinin savaş ve fitne için yakacakları her ateşi Allah'ın söndüreceği bildiriliyor.

وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللّٰهِ مَغْلُولَةٌ ۚ غُلَّتْ اَيْدِيهِمْ وَلُعِنُوا بِمَا قَالُوا ۘ بَلْ يَدَاهُ
مَبْسُوطَتَانِ ۙ يُنْفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ ۚ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ مَا اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ
رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا ۚ وَاَلْقَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ ۚ كُلَّمَا
اَوْقَدُوا نَارًا لِلْحَرْبِ اَطْفَاَهَا اللّٰهُ ۙ وَيَسْعَوْنَ فِى الْاَرْضِ فَسَادًا ۚ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ

الْمُفْسِدِينَ ﴿٦٤﴾ وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْكِتَابِ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَكَفَّرْنَا عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ
وَلَأَدْخَلْنَاهُمْ جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٦٥﴾ وَلَوْ أَنَّهُمْ أَقَامُوا التَّوْرَاةَ وَالْإِنْجِيلَ وَمَا
أُنْزِلَ إِلَيْهِمْ مِنْ رَبِّهِمْ لَأَكَلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ مِنْهُمْ أُمَّةٌ
مُقْتَصِدَةٌ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ سَاءَ مَا يَعْمَلُونَ ﴿٦٦﴾

64- Yahudiler, "Allah'ın eli bağlıdır" dediler. Dediklerinden dolayı elleri bağlansın ve lanet olunsunlar! Hayır, Allah'ın iki eli (ihsan ve rahmeti) açıktır; dilediği gibi harcar. Şanıma andolsun ki, sana Rabbinden indirilen (ilâhi buyruklar) onların çoğunun azgınlık ve küfrünü artırır. Aralarına tâ kıyamete kadar sürecek düşmanlık ve kin attık. Ne kadar savaş için bir ateş yaksalar, Allah onu söndürür. (Onlar durmadan) yeryüzünde fesat çıkarmaya koşuşurlar. Allah ise fesat çıkaranları sevmez.

65- Eğer Kitap Ehli imân etselerdi ve (Allah'tan) korkup (fitne ve fesat çıkarmaktan) sakınsalardı, günah ve kötülüklerini örter ve kendilerini Naim Cennetlerine koyardık.

66- Ve eğer Kitap Ehli, Tevrat ve İncil'i ve Rablerinden kendilerine indirilen (Kur'ân hükümlerini) dosdoğru yerine getirselerdi, elbette hem üstlerinden, hem ayaklarının altından (nice nimetler) yerlerdi. Onlardan mutedil (ve insaflı) bir grup yok değildir. Çoğu ise ne kötü işler yapıyorlar!

İNİŞ SEBEBİ

İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki:

Cenâb-ı Hak, Yahudilere tarihleri boyunca zaman zaman bol nimetler indirmiştir. Son dine karşı gelip Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'i yalanlayınca, Allah o bol nimetini onlardan kesti. Bu yüzden sıkıntıya düştüler. Onlardan kimi Allah'a cimrilik isnat edip "Allah'ın eli çok sıkıdır" dediler. Geriye kalan ve çoğunluğu oluşturanları ise bu sözlere karşı gelmediler. Bunun üzerine hepsi aynı inkâr ve suçu işlemiş sayıldılar. O nedenle yukarıdaki âyetler indi.[1]

1 Lübabu't-Te'vil / Alaeddin Ali - İbn Kesir - Kurtubi.

Diğer bir rivayet:

Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz mü'minler arasında ciddi bir yardımlaşmayı sağlamak, sosyal hayata canlılık kazandırmak amacıyla, **"Allah'a ödünç veren kim var?"** diye teşvikte bulundu. Bu sözden maksat, Allah için faizsiz ödünç vermenin Allah katında kat kat karşılık göreceğini bildirmekti. Yahudilerden bir grup bu sözü kasıtlı biçimde yorumlayarak, "Muhammed'in Allah'ı pek fakirdir, Ona ödünç verilmesi isteniliyor!" dediler ve Allah sözünü alaya aldılar.

İLGİLİ HADİSLER

"Musa'nın ümmeti 71 fırkaya ayrıldı; onlardan yetmişi cehennemde, bir fırkası cennettedir. İsânın ümmeti 72 fırkaya ayrıldı. Biri Cennet'te, 71'i cehennemdedir. Benim ümmetim 73 fırkaya ayrılacak; biri Cennet'te, 72'si Cehennem'dedir."

Bunun üzerine soruldu:

- Ey Allah'ın Peygamberi! Cennete girecek olan fırka kimlerdir? Cevap verdi:[1]

- (İslâm) cemaatine, (İslâm) cemaatine gerekli olanlardır.[2]

"Allah'ın sağ eli dopdoludur: gece ve gündüz durmadan harcayıp dağıtması onu eksiltmez. Baksanız ya, gökleri ve yeri yarattığından beri durmadan harcar, ama elinde olandan hiçbir şey eksilmez."[3]

Yahudilerin Nankörlüğü

وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا

"Andolsun ki sana Rabbinden indirilen (ilahi buyruklar) onların çoğunun azgınlık ve küfrünü artırır."

Yahudi milleti bol nimete erişince Allah'ı kendilerine milli ilâh olarak kabul etmekle beraber Tevrat ile ciddi anlamda amel etmemişler ve bu yüzden sıkıntıya düşme yollarını akletmeden kendilerine açmışlardır.

1 Tefsir-i Kurtubi.

2 İbn Mürdeveyh-İbn Kesir.

3 Sahih-i Müslim - Tirmizi / Tefsir: 5 - İbn Mâce / Mukaddeme: 13 Ahmed: 2/242, 313

Sıkıntılı günler başgösterince de Allah hakkında şüpheci olmuşlar; ilâhi sünnetin şaşmazlığını bir türlü anlayamayarak azgınlıkta bulunmuşlardır. Verilen nimetin kimden, nasıl ve hangi hizmet süzgeçlerinden geçtikten sonra geldiğini idrâk etmek, şüphesiz ki sıhhatli bir şuur ve imân meselesidir. İnsanı, mülkün asıl sahibine götüren de bu idrâktir. Cenab-ı Hak ise, ancak şükretmesini bilen anlayışlı, kadirbilir kulları için sebepleri kolaylaştırır. Bu da O'nun sünnetlerinden biridir.

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, Medine'ye hicret ettikten bir süre sonra, yine Yahudilerin inat, azgınlık, fitne ve fesatları yüzünden Medine'de eski bolluğun yerini darlık almış, halk sıkıntıya düşmüştü. Özellikle Yahudilerin ekonomik durumu iyice sarsılmış, ciddi bir krizle yüz yüze gelmişlerdi. Bu durum karşısında iki yönlü inkâr ve azgınlık göstermişler: Milli ilâh diye tanımladıkları Allah'ın elinin sıkı olduğunu söyleme küstahlığında bulunmuşlar; böylece yeryüzündeki câri olan hayatı idame kanununu bilmediklerini bir defa daha ortaya koymuşlardı.

Veya son peygamberle arkadaşlarının açlık ve sıkıntı içinde son dini yaymaya çalıştıklarına dayanamayarak mü'minlerin inanç ve azmini sarsmak için "Allah'ın eli sıkıdır" diyecek kadar Tevrat ve Kur'ân'daki imân esaslarından uzaklaşmışlardır. İşte bu yüzden ilâhi gazaba çarpılıp lanetlendiler.

İslâmi esasları, ilâhi sıfatları eğitim yoluyla ciddi biçimde ruhuna ve kalbine yerleştiremeyen bazı kişilerin de Allah hakkında buna benzer yakışıksız sözler sarfettikleri duyulmaktadır. "Allah bizi görmüyor", "Allah bizi unuttu", "O zaten bize vermez" gibi yakınmalar bu cümledendir. Bütün bunlar küfrü gerektirir. Söyleyen kişi, tevbe ve istiğfar etmelidir. Aksi halde ilâhi lanete uğrayabilir.

Kur'ân'ın ilgili âyetiyle Yahudilerin Allah hakkındaki yakışıksız sözleri misal olarak verilirken mü'minler hem uyarılıyor, hem Allah hakkında nasıl düşünülmesi gerektiği öğretiliyor.

İnen Hakikatler Bir Kısmının İnat ve İnkârını Artırdı

وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا

"Andosun ki sana Rabbinden indirilen (ilahi buyruklar) onların çoğunun azgınlık ve küfrünü artırır"

İlâhi vahyin İsrâiloğulları'na has olduğunu sanan; kendilerini Allah'ın en sevgili kulları olarak ilân eden Yahudi ileri gelenleri ve İsâ Peygamber'i Allah'ın oğlu sanıp üç ilâh inancını yaygın hale getiren ve tek kurtarıcının Mesih olduğunu iddia eden Hristiyan din adamları ilahi dinin esasını zedelediler ve bu sebeple; Tevrat ve İncil'de beşer elinin dokunmasıyla meydana gelen değişikliklerden haber veren; Musa ve İsâ Peygamberler'in asıl ölçüsünü ortaya koyan, her iki kitapta da son peygamber Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in geleceğine dair belgelerin bulunduğunu açıklayan Kur'ân âyetleri indikçe çileden çıkıyor; son dine karşı inkâr ve azgınlıklarını artınyorlardı.

Dini asıl amacından uzaklaştırıp onu kin ve düşmanlık aracı haline getiren bu iki milletin aşırı tutucuları, ilâhi uyarıların hiçbirine kulak vermek istemedikleri için de haktan yana olamadılar. Bu yüzden iki millet kendi aralarında da anlaşamadılar ve her geçen gün mesafe daralacağı yerde açıldı; derken, birbirlerinin amansız düşmanı oldular. Böylece her biri hem diğerine, hem İslâm'a hasım kesildi. Öyle ki asırların gelip geçmesi bu kin ve düşmanlık ateşini söndürememiştir. Dinin aslından, öz mayasından uzaklaşan bir milletin dindar geçinip din adına yıkıcılık yapmaması düşünülemez.

Kur'ân bu hakikati şu cümlelerle gözler önüne sermekte, Müslümanların böylesine yıkıcı bir yola girmemeleri için gereken uyarıyı yapmaktadır: "(Yahudi ve Hristiyanlar) arasına tâ kıyamete kadar sürecek düşmanlık ve kin attık."

Son asırda Nazilerin, Yahudileri imha plânı bunun açık örneklerinden sadece biridir.

Ne Kadar Savaş İçin Bir Ateş Yaksalar

كُلَّمَآ اَوْقَدُوا نَارًا لِلْحَرْبِ اَطْفَاَهَا اللّٰهُ

"Ne kadar savaş için bir ateş yaksalar, Allah onu söndürür."

Yahudi ve Hristiyanlar hiçbir devirde İslâm'ın gösterdiği müsamahaya, onun kitap ve peygamberlerini hak tanımasına karşılık olumlu bir temayül ve yakınlık göstermemişler, aksine İslâm'ı kendilerine en tehlikeli hasım sayıp onu yıkmayı planlamışlardır.

Macaristanlı Yahudi yazar Herzl'in kurduğu Siyonizm ve benzeri teşkilat ve doktrinler yalnız Filistin'de bir devlet kurmayı değil, İslâm ülkelerini içinden yıkmayı da amaç edinmektedir. Bugün hâlâ İslâm ülkelerinin birleşememesinin asıl sebeplerinden biri ve başta geleni bu değil midir?

Hristiyan âleminin kurduğu misyon teşkilatının, düzenlediği Haçlı Seferlerinin hep İslâm'ı yok etmeye yönelik bulunduğunu söylemek yanlış olmasa gerek.

"(Artık) ne kadar savaş için bir ateş yaksalar Allah onu söndürür."

mealindeki âyette bir incelik var: Müslümanlar Kur'ân'a sahip çıkıp onun gölgesi altında birleştikleri sürece, Allah Yahudi ve Hristiyanların savaş ateşini söndürmüştür. Müslümanlar birlik ve beraberliklerini kaybedip Kur'ân'ın gölgesinden uzaklaştıkları takdirde, Allah'ın sözü edilen savaş ateşini söndürüp söndürmeyeceğini bilemiyoruz. Ancak bildiğimiz şu ki: Müslümanlar sünnetullah doğrultusunda Kur'ân'ın gölgesinde birleşip imkân ve irâde sınırına kendilerini getirmedikleri takdirde ilâhi nusret haklarında tecelli etmez. Meğerki has bir tecelli ve müdahale irâde buyura. Çünkü ayette bu konudaki açıklama geçmişle ilgili fiillerle yapılmıştır. Nitekim Haçlı Seferleriyle yakılan ateş, Müslümanlar Kur'ân'ın gölgesinde birleşinceye kadar sürmüştür.

Yakın geçmişte Yahudilerin Filistin'e yerleşip devlet kurmaları ve çevrelerindeki İslâm ülkelerine ağır darbe vurmaları hâlâ devam etmekte ve yaktıkları ateş yanmaktadır. Çünkü Müslümanlar henüz Kur'ân'ın gölgesinde toplanıp bir güç oluşturamadılar.

Yeryüzünde Fesat Çıkarmaya Çalışanlar

وَيَسْعَوْنَ فِى الْاَرْضِ فَسَادًا

"(Onlar durmadan) yeryüzünde fesat çıkarmaya koşarlar."

Kur'ân'da bu hususta şimdiki zamanla gelecek zamana delâlet eden bir fiil getirilerek, Yahudi ve Hristiyanların İslâm'ın aleyhine durmadan yeryüzünde fitne ve fesat çıkaracaklarına dikkatler çekiliyor.

Fesat kelimesi çok yönlüdür: Ekonomik, kültürel ve siyasal alanlarda tezahür eder. Günümüzde Yahudilerin ekonomik alandaki başarısı ve Hristiyanların kültür emperyalizminin birçok yönleriyle İslâm âlemini

bitkin hale getirdiğini görmeyen göz kaldı mı? Hâlâ gaflet içinde bir ömür tüketen Müslümanlar varsa, kime ne diyelim?

Son Dine Davet

وَلَوْ اَنَّ اَهْلَ الْكِتَابِ اٰمَنُوا وَاتَّقَوْا لَكَفَّرْنَا عَنْهُمْ سَيِّاٰتِهِمْ

"Eğer Kitap Ehli iman etselerdi ve (Allah'tan) korkup (fitne ve fesattan) sakınsalardı, günah ve kötülüklerini örterdik."

Her şeye rağmen Kur'ân, Kitap Ehlini İslâmi ölçülere göre, her üç kitaba inanmaya ve gereğince amel etmeye çağırıyor. Geçen geçmiştir, prensibinden hareketle günahlarının bağışlanacağını ve bol nimetlere erişebileceklerini va'dediyor. Bunun sebebi açıktır: Bugün yeryüzünde dört milyarın üstünde insan yaşamaktadır. Bunun 900 milyonu Müslüman, bir milyara yakını Hristiyan[1] ve 20 milyonu ise, Yahudidir. Böylece iki milyara yakın insan semavi dinlere bağlı bulunuyor. Geriye yine iki milyara yakın insanın bir kısmı dinsiz, bir kısmı putperest, bir kısmı da bâtıl olan dinlere bağlıdırlar. Semavi dinlere bağlı bulunanların anlaşması, ciddi ve samimi ilişki kurması, son dinin esaslarında birleşmesi, şüphesiz ki dünyaya rahatlık ve huzur getirecek, açlık ve sefaleti giderip küfür ve tuğyanı durdurabilecektir.

Yahudilerin Tevrat'ın aslına ve özüne, Hristiyanların da İncil'in ruhuna ve mayasına dönüp onunla dosdoğru amel etmeleri, şüphe yok ki onları Kur'ân'a ve Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e götürecektir. İşte konumuzu oluşturan âyetle Kitap Ehline bu önemli husus hatırlatılıyor.

Ayrıca Kur'ân, Kitap Ehli'nin bir kısmının mutedil ve insaflı bulunduğunu da yer yer haber veriyor ve o mu'tedillerin görevini bir bakıma hatırlatıyor:

"Onlardan mu'tedil (ve insaflı) bir grup da yok değildir."[2]

"Musa'nın kavminden bir topluluk var ki, hakkı, doğruyu gösterip irşatta bulunurlar ve onunla adaleti yansıtırlar."[3]

"Kitap Ehlinden öylesi de var ki, kendisine bir kantar (altın) emanet

1 Bugün 2023 itibariyle dünya nüfusu sekiz milyarı geçmiş; Müslümanların nüfusu takriben 2 milyara yakın iken Hristiyanların nüfusu ise 2.5 milyar civarındadır.

2 Mâide Suresi: 66

3 A'raf Sûresi: 159

bıraksan, onu sana öder."[1]

YORUMLAR - RİVAYETLER

بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ

"Allah'ın iki eli (lütuf, ihsan ve rahmeti) açıktır."

Yed, sözlükte el mânasına gelirse de birçok farklı anlamlarda da kullanılmıştır:

a) Kuvvet ve kudret. (Ulu'l-Eydi Ve'l-Absar)

b) Nimet ve ihsan. (Li Fülanin İndi Yedün Eşküruhu Aleyha)

c) Mülk-ü saltanat. (Yedulllahi Fevka Eydihim).

d) Savaş ve şiddet. (Yedullahi Fevka Eydihim)

e) Yardım ve inayet. (Yedahu Mebsutetani)

f) Kendine has kılma. (Helakahu Bi-Yedihi)

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Geçen âyetlerle Kitap Ehlinin İslâm'a karşı besledikleri kin ve düşmanlıktan söz edildi. Onlardan mu'tedil planlara dikkatler çekilerek ilişkilerin sürdürülmesine işarette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetle, Peygamberle O'nun yolunda bulunan ilim adamları ve mürşitlerin asıl görevi hatırlatılıyor. Zaman zaman antiteze atıflar yapılmakla beraber bizim için önemli olanın kendi tezimiz bulunduğuna dikkatler çekiliyor. Mü'minlerin kendilerine düşen hizmeti yerine getir-melerinde büyük faydaların ve İslâmi hikmetlerin vücut bulacağına işaret ediliyor.

يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ ۖ وَإِن لَّمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ ۚ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿٦٧﴾

67-Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer etmezsen, (Rabbin sana verdiği) peygamberliği tebliğ etmemiş olursun. Allah

1 Al-i İmrân Sûresi: 75

seni insanlardan korur ve şüphesiz ki Allah kâfirleri amaçlarına eriştirmez.

İNİŞ SEBEBİ

Allah, risâlet göreviyle Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'i görevlendirdiğinde O, yalnızlığın havası içinde sıkıldı ve bir yandan da çevresinin onu yalanlamasından üzülmeye başladı. Bir taraftan da Yahudilerin, Hristiyanların ve Kureyş kabilesinin tehdidinden endişe duyuyordu. Bunun üzerine yukarıdaki âyet indi.[1] Diğer bir rivayet:

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz bir gece uyuyamadı. Kendisine bunun sebebi sorulduğunda, **"Beni bu gece gözetip muhafızlığımı yapacak salih bir adam yok mudur?"** diye sebebini ve arzusunu açıkladı. Çok geçmeden kılıç sesi işitildi, derken ashabdan Sa'd b. Ebi Vakkas ile Hz. Huzeyfe (radıyallahu anh) çıkageldiler ve: "Ey Allah'ın Peygamberi! Sizi korumaya geldik", dediler. Az sonra Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in derin nefes alıp verdiği duyuldu; bu sırada sözü edilen âyet indi. Allah Rasulü deriden ma'mul çadırdan başını çıkarıp muhafızlara: **"Ey insanlar! Artık ayrılıp gidebilirsiniz. Allah beni insanlardan korumaktadır,"** buyurdu.[2]

İLGİLİ HADİS

Veda Haccında Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz ashabına şöyle buyurdu: **"Doğrusu siz benden sorumlusunuz. Bu hususta ne dersiniz?"** Onlar da, "Senin tebliğ görevini yerine getirdiğine, nasihatta bulunduğuna şehadet ederiz." diye cevap verdiklerinde, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz parmağını göğe doğru kaldırıp, **"Allahım! Risâleti tebliğ ettim mi?"** diyerek Allah'ı şahit tuttu.[3]

Hz. Âişe (radıyallahu anha) validemiz diyor ki:

"Kim Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in kendine inen vahiyden bir şey gizleyip onu insanlara tebliğ etmediğini iddia ederse, Allah'ına karşı en büyük iftirada bulunmuş olur. Çünkü Allah, "Ey Peygamber! Sana indirileni tebliğ et." diye emretmiştir. Eğer Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz inen vahiyden bir şey gizleyecek olsaydı, herhalde

---

1 Esbab-ı Nüzul / Nisaburi - Lübabu't-Te'vil / Alâeddin Ali

2 Ahmed bin Hanbel - Tirmizi - İbn Cerir Taberi

3 Sahih-i Müslim: Câbir bin Abdullah (radıyallahu anh)'dan

Zeynep olayını gizlerdi."[1]

İki Karşıt Amaç

İki karşıt amaçtan kastımız, yarış halinde olan imanla küfrün kendi hedeflerine ulaşması söz konusudur. Şöyle ki: İmânın gereğine göre amel edip Allah adı daha yüce olsun diye, cesaretli, şuurlu, planlı ve sürekli faaliyet göstermek farzdır. Mü'minler imkân ve irâdelerini bu doğrultuda azim ve sebatla kullanırlarsa, tecelli edecek ilâhi inayetle amaçlarına erişirler. Aksi halde küfür, amacına erişme şansına sahip olur.

Çünkü bu iki karşıt amacın birden ve aynı ölçüde gerçekleşmesi mümkün değildir. Bunlar bir bakıma ters orantılıdırlar: İmân cephesi belirtilen ölçüde amacına yaklaştığı oranda küfür cephesi geriler. Biz bunu bir Konveksiyon Akıma benzetebiliriz: Sıvı bir madde ısıtıldığında yayılıp daha az yoğun hale gelir. Bu sebepten bir sıvı ya da gazın en sıcak kısmı geri kalan kısmından daha az yoğundur ve yukarı çıkar. Aynı zamanda sıvının daha yoğun kitleleri de onun yerini almak için dibe çöker.

İşte ilgili âyetle buna işaret ediliyor; "Allah seni insanlardan korur."

Çünkü Rasulullah'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) bütün imkân ve enerjisi Allah yolunda faaliyet halinde idi. "Ve şüphesiz ki Allah kâfirleri amaçlarına eriştirmez." Çünkü imân cephesi aktivitesini bilinçli ve plânlı kullanarak üste çıkmıştır. Bu durumda hem imân, hem küfür kitlesinin birden üste çıkması düşünülemez.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetle Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ve O'nun yolunda olan mürşitlerin görevi açıklandı. Aşağıdaki âyetlerle, Kitap Ehline seslenilerek Hakk'a uzanan yolun ölçü ve anlamı belirtiliyor. Gerçek anlamda dindar olmanın, Allah'tan indirilen kitaplarla dosdoğru amel etmekle mümkün olacağı hatırlatılıyor.

İsrâiloğulları'nın zaman zaman bu ölçüyü kaybettikleri, çok yanlış bir yola girip peygamberleri katlettikleri, bu yüzden kendileri adına büyük fitnelere sebebiyet verdikleri açıklanıyor. Yaşamakta olan kuşakların geçmişten ibret almaları çok duyarlı biçimde kalp ve kafalara işleniyor.

---

1 Mefatihü'l-Gayb / Fahreddin Râzi: 3/635

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَسْتُمْ عَلَىٰ شَيْءٍ حَتَّىٰ تُقِيمُوا التَّوْرَاةَ وَالْإِنجِيلَ
وَمَا أُنزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ ۗ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِّنْهُم مَّا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ
طُغْيَانًا وَكُفْرًا ۚ فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٦٨﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ
هَادُوا وَالصَّابِئُونَ وَالنَّصَارَىٰ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا
فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٩﴾ لَقَدْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ
وَأَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ رُسُلًا ۖ كُلَّمَا جَاءَهُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَىٰ أَنفُسُهُمْ فَرِيقًا
كَذَّبُوا وَفَرِيقًا يَقْتُلُونَ ﴿٧٠﴾ وَحَسِبُوا أَلَّا تَكُونَ فِتْنَةٌ فَعَمُوا وَصَمُّوا ثُمَّ تَابَ
اللَّهُ عَلَيْهِمْ ثُمَّ عَمُوا وَصَمُّوا كَثِيرٌ مِّنْهُمْ ۚ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿٧١﴾

68- De ki: "Ey Kitap Ehli! Tevrat'ı, İncil'i ve size Rabbinizden indirilen (Kur'ân hükümlerini) dosdoğru yerine getirmedikçe hiçbir şey (ciddi bir inanç ve temel) üzere değilsiniz." Şanıma andolsun ki, Rabbinden indirilen (Kur'ân) onlardan çoğunun azgınlık ve küfrünü artırır. Artık sen kâfirler topluluğuna (bu tuğyanlarından dolayı) üzülme.

69- Şüphesiz ki, (görünürde yalnız dilleriyle) imân edenlerle Yahudiler, Sabiiler ve Nasraniler'den kimler Allah'a ve Ahiret gününe inanırlar, iyi ve yararlı amelde bulunurlarsa, onlara hiçbir korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir de.

70- Andolsun ki, İsrâiloğulları'ndan sağlam söz aldık ve kendilerine peygamberler gönderdik; ne kadar onlara bir peygamber, canlarının hoşlanmadığı bir hükümle geldiyse, kimini yalanladılar; kimini de öldürüyorlardı.

71- Hem (yapageldiklerinden dolayı) bir fitne olmayacağını sandılar da körleşip sağırlaştılar. Sonra Allah onların tevbesini kabul etti. Sonra yine onlardan çoğu körleşip sağırlaştılar. Allah onların ne yaptığını görmektedir.

İNİŞ SEBEBİ

Yahudilerin ileri gelenlerinden ve daha çok din adamlarından sayılan birkaç kişi Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e gelerek dediler ki: "Ey Muhammed! Sen İbrahim'in dini ve milleti üzere olduğunu; Tevrat'a inandığını, onun hak kitap olduğunu söylemiyor musun?" Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) onlara şu cevabı verdı:

"Evet, ama siz Allah'ın kitabına yeni şeyler uydurup soktunuz, kelimelerini konulduğu yerlerinden oynattınız, verdiğiniz kesin sözden döndünüz, emredildiğiniz şeyleri gizlediniz; bu nedenle Tevrat'ta ben sizin bu uydurmalarınızdan beriyim." Yani Tevrat'ın hak kitap olduğuna inanırım, ama elinizdeki yazılı Tevrat nüshalarının tamamına inanmam, çünkü onda değişiklik yaptınız.

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in uyarı mahiyetindeki bu cevabına itiraz edip, "O halde biz elimizdekine bağlanıyor ve onun hak üzere olduğuna inanıyoruz. Sana ise, inanmıyor ve uymuyoruz." diyerek küstahlıkta bulundular.

O sebeple yukarıdaki âyetler indi.[1]

Aynı Kaynaktan Süzülüp İndirilen Üç Kitap

قُلْ يَا اَهْلَ الْكِتَابِ لَسْتُمْ عَلٰى شَىْءٍ حَتّٰى تُقِيمُوا التَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجِيلَ وَمَا اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ

"De ki: Ey Kitap Ehli! Tevrat'ı, İncil'i ve size Rabbinizden indirilen (Kur'ân hükümlerini) dosdoğru yerine getirmedikçe hiçbir şey (ciddi bir inanç ve temel) üzere değilsiniz."

İlgili âyetle, başta Kitap Ehli olmak üzere dinlerden birine bağlı bulunan bütün insanlara çok önemli bir husus hatırlatılıyor: Aynı kaynaktan süzülüp indirilen üç büyük kitabı yan yana koyun da dinlerin ve kitapların nasıl tedrici bir tekâmül devresi geçirdiğini iyice anlamaya çalışın. Sonra da Tevrat ile İncil'de hâlâ ilâhi vasfını koruyan belgeleri Kur'ân âyetleriyle karşılaştırın; insan elinin dokunup değiştirdiği kısımları görün ve

1 Lübabu't-Te'vil / Alâeddin Ali - Tefsir-i Kurtubi: İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan

Kur'ân'ın bunları nasıl tashih ettiğine dikkat edin.

Ayrıca imân esaslarıyla ilgili belge ve âyetleri de inceleyin. Sonra da son Peygamber Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in gönderileceğiyle ilgili beyânları akıl ve vicdan süzgecinden geçirin. Ancak o zaman Allah'ın insanlar için rahmet olarak gönderdiği dinlerin yararını, özellikle son dinin ve son kitabın tekâmülün doruğunda bulunduğunu daha iyi anlar ve imânınızı daha sağlam bir temele oturtabilirsiniz.

Bunun için aynı husus 66. âyetle açıklandığı halde 68. âyetle daha duyarlı biçimde tekrarlandı ve ayrıca şu iki önemli noktaya dikkatler çekilmek istendi:

1. Üç kitaptaki dini esasları bir araya getirip Tevrat'tan İncil'e ve bu ikisinden de Kur'ân'a geçiş sağlandığı ve ciddi bir mukayese yapıldığı takdirde tevhid akidesinde birleşen dindarların hem kendileri, hem bütün insanlık için rahmet ve huzur dengesi olacaklarında şüphe yoktur. Yürürlükten kaldırılan bir kanuna bağlı kalmakta ısrar etmenin hiçbir anlamı olmasa gerek. Ancak yeni çıkarılan kanunla, yürürlükten kaldırılan arasında bir mukayese yapıp hangisinin sosyal yapıya daha çok yarar sağlayacağı ve huzur getireceği üzerinde durmak aklı eren her hukukçunun görevidir. İşte dinler de böyledir. Tevrat ve İncil'e bağlı kalmanın hiçbir makul anlamı yoktur. Ancak bu iki kitabı en son indirilen Kur'ân'la karşılaştırıp mukayese yapmak her din âliminin görevidir.

2. Daha çok Kitap Ehlinin üç kitabı karşılaştırıp birinden diğerine tekâmül yollu geçişin sebep ve hikmetlerini ve dinlerin neden İslâm ile noktalandığını araştırmaları gerekmez mi? Kapalı bir odada aynı fabrikanın kademeli biçimde geliştirilmiş imalatından üç şeyden birini -ciddi hiçbir inceleme yapmadan ve seri numaralarına, imalat tarihlerine bakmadan- alıp onun en iyisi olduğunu iddia etmek ne kadar yanlışsa, din âlimlerinin dinler arasında ciddi bir inceleme yapmadan her bir grubun bağlı bulunduğu dinin hak veya daha yüce olduğunu iddia etmesi de öylece yanlıştır. Tekrar edelim ki, bu inceleme halk tabakasının değil, ilim adamlarıyla din adamlarının görevidir.

Kur'ân İnmeden Önceki Durum

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئُونَ وَالنَّصَارَىٰ

"Şüphesiz ki, (görünürde yalnız dilleriyle) iman edenlerle Yahudiler, Sabiiler ve Nasrânilerden..."

Kur'ân indirilmeden önce Tevrat ve İncil'in değiştirilmemiş ilâhi hükümleriyle amel edip, imânın iki ana esasını oluşturan Allah'a ve âhiret gününe dosdoğru inananlar için, şüphesiz ki kıyamet günü hiçbir korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir de.

Kur'ân inip dinlerin son halkasıyla tekâmül sona erince, artık Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e inanıp tevhid akidesine bağlı kalan mü'minlerle, Yahudilerden, Sâbiilerden ve Hristiyanlar'dan Kur'ân'ın gölgesi altında Allah'a ve âhiret gününe inanıp iyi ve yararlı amellerde bulunanlar için de (kıyamet günü) bir korku ve endişe yoktur ve o gün onlar üzülmeyeceklerdir de.

Bakara sûresi 62. âyetle de aynı husus daha önce belirtilmiş ve bununla, ilâhi afv ve rahmet kapısının her zaman, her millet için açık bulunduğu hatırlatılmış, daha çok Kitap Ehline seslenilmiştir. Ayrıca âyette, sadece dış görünüşüyle mü'min bulunmanın veya katı ve tutucu bir Yahudi ya da Hristiyan olmanın yeterli kabul edilmeyeceğine işaret vardır. Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'den önce bunların geçerli olduğu, ama o geldikten sonra artık Tevrat ve İncil'in yürürlükten kaldırıldığı muhakkaktır ve ancak bu takdirde kıyamet günü korku ve endişelerden kurtulup güvene kavuşabileceklerdir.

Mâide sûresinde tekrar aynı konuya geçilmesi, hem ilâhi davet kapısının açık bulunduğunu bir defa daha hatırlatmak, hem de bu hükmün sadece Yahudi, Hristiyan ve Sabiilerle bağlantılı olmadığını, her millet ve kabile için geçerli bir davet anlamı taşıdığını belirtmek içindir.

Faziletin Kaynağı

Diyebiliriz ki, hiç kimsenin, Allah'a ve âhiret gününe dosdoğru inanmadıkça ve salih amellerde bulunmadıkça Allah'ın yanında bir fazileti ve kayda değer bir meziyeti yoktur. Çünkü insanın biri nazari, diğeri ameli iki kuvveti vardır: Nazari kuvvetin kemâli ancak Hakk'ı bilmekle gerçekleşir.

Ameli kuvvetin kemâli ise, ancak iyi ve yararlı şeyleri yapmakla sağlanır. Şeref bakımından maarifin en üstünü, mevcudatın en yücesini ve en şereflisini bilmektir ki, O da Şanı Yüce Allah'tır. Allah'ı bilmenin kemâli, ancak haşır ve neşre kadir olduğuna inanmakla ortaya çıkar. O halde maarifin en üstünü, Allah'a ve ahiret gününe inanmaktır. Amellerde hayırların en üstünü ise. Mabuda üstün saygı ifade eden amellere devam etmek, yararlı şeyleri Allah kullarına ulaştırmaktır. Nitekim Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz,

"İlâhi emre saygılı bulunmayı, Allah kullarına şefkatli olmayı faziletin başı, kulluğun en şerefli görevi olarak" nitelemiştir.

İşte böyle bir imân ve ameli kendinde toplayan kimseye kıyamet günü ne korku vardır, ne de üzülme.

Korku ve üzüntünün bir arada anılmasının yararı ise şudur: Korku gelecekle, üzüntü geçmişle ilgilidir. Kıyametin ürpertici havası karşısında korkmazlar. Dünya nimetlerinin elden çıktığına üzülmezler. Çünkü daha şerefliye, daha güzele ve daha iyiye kavuşmuşlardır.[1]

Fitne ve Tuğyanın Kaynağı

كُلَّمَا جَاءَهُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَىٰٓ أَنفُسُهُمُ ۙ فَرِيقًا كَذَّبُوا وَفَرِيقًا يَقْتُلُونَ

"Ne kadar onlara bir peygamber, canlarının hoşlanmadığı bir hükümle geldiyse, kimini yalanladılar, kimini de öldürdüler."

Peygamberleri öldürmek ya vücutlarını ortadan kaldırmakla ya da getirdikleri dini esasları, ahlâki kuralları değiştirip unutturmakla gerçekleşebilir. İsrailoğulları katlin bu iki şeklini de yapagelmişlerdir. Ama onların geçmişteki bu azgınlık ve fitnelerini nakletmenin yararı nedir? Hem Kur'ân'da tekrar tekrar bunlardan söz edilmesiyle yaşamakta olan milletlere anlatılmak istenilen nedir?

Kur'ân taşıdığı ilâhi ve lâhuti belâgatın en ölçülü metoduyla bizlere bununla çok önemli iki veya üç hakikati sergilemek istiyor:

1. İsrailoğulları, önceleri Asya'da ve Afrika'nın doğu kesiminde, sonraları dünyanın birçok önemli tieari merkezlerinde sosyal hayata renk

1 Fazla bilgi için bak: Mefatihü'l-Gayb / Fahreddin Razi: 3/638

ve hareket katan, ekonomik dizgini elinde tutan ve kendi milli inançları doğrultusunda birbirlerine çok bağlı, başkalarına karşı ilgisiz ve hissiz bulunan tutucu bir millettir. Onları ıslâh edip doğru yola getirmek, herhalde yaşadıkları ülkeleri huzura kavuşturmak demektir. Hiç olmazsa onları iyi tanımak ve tanıtmak suretiyle şerlerinden korunma ve ona göre tedbirli olma yollarını belirgin hale getirmektir.

O halde bu iki hususun unutulmaması için, İsrâiloğulları'nın devam edegelen karakterleri hakkında sunulan bilgi ve açıklamanın hafızalarda iz bırakıp silinmemesi gerekir. İşte bu konuda Kur'ân'daki tekrarın yararlarından biri ve en önemlisi bence budur.

2. Peygamberleri katletmek, daha doğrusu peygamber ahlâkını unutturmak, kuşakları maneviyattan uzaklaştırıp materyalizmin potasında şekillendirmek elbetteki büyük fitnelere ve önüne geçilmesi zor kargaşalıklara yol açar. Çünkü amaç madde olunca, aradaki ahlâk ve fazilet çiğnenir. Bu da milletleri içinden kemirip çökerten faktörlerin başında gelir. Nitekim bu yüzden birçok milletler tarih sahnesinden silinmişlerdir. Yahudiler de bu yüzden tarih boyunca birçok işkence ve esaret zilletine düşmüştür. Son yıllarda Yahudilerin nesli manevi potada şekillendirme politikası başarılı olmuş, Tevrat'a ve Musa Peygamber'e bağlılık bir eğitim işi ve metodu olarak işlenmiş ve böylece bir İsrail Devleti kurulabilmiştir. Tabii bu arada dağıldıkları ülkelerde ekonomik dizgini elterinde bulundurmanın da bunda katkısı oldukça önemlidir.

Kur'ân'da bütün bu gerçekler bir cümleyle anlatılmaktadır:

"Hem (yapageldiklerinden dolayı) bir fitne olmayacağını sandılar da körleşip sağırlaştılar."

Yahudilerin Öldürdüğü Peygamberler

Dâvud ve Süleyman Peygamberler hem peygamberlik, hem hükümdarlık gibi iki önemli hizmeti bir arada sürdürdükleri ve geniş bir askeri güce sahip oldukları için İsrâiloğulları bu iki peygamber devrinde ister istemez Tevrat'a uyup düzenli ve debdebeli bir hayat sürdüler. Buna, doruğa erişme devresi de denilebilir. Her yükselmenin bir düşüşü, her çıkışın bir inişi vardır. Sözü edilen iki peygamberden sonra İsrâiloğulları kafa ve kalplerini tamamen dünya saltanatına verdiklerinden yavaş yavaş âhirete imân sınırından uzaklaşmaya yüztuttular. Bu yüzden Tevrat'taki âhiretle ilgili

kayıt ve belgeleri bile çıkardılar. Art arda gönderilen peygamberlerle onlar arasında amansız tartışma ve sürtüşmeler başladı. Çoğunu yalanladılar ve bir kısmını öldürdüler. Son olarak Zekeriya ve Yahya peygamberleri öldürmeleri; İsâ ve Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) peygamberleri yalanlamaları, işledikleri cinayet zincirinin son halkalarını oluşturmaktadır.

YORUMLAR - RİVAYETLER

وَالصَّابِئُونَ **SABİIN:** Sabiiler deyimi hakkında Bakara sûresi 62. âyetin tefsirinde geniş bir açıklamada bulunmuştuk.

Burada yeri gelmişken onun bir özetini vermemizde yarar vardır:

a) Mecûsi (Zerdüşt) diğer bir tabirle ateşe tapanlar.

b) Yahudilerle Hristiyanlar arasında ayrı bir inanç üzere bulunanlar.

c) Zebur'a bağlı olup sadece onunla amel edenler.

d) Meleklere tapanlar.

e) Meleklere tapıp Zebur okuyan ve kendilerine göre bir kıble belirleyip oraya yönelerek ibâdet eden bir millet.

f) Peygamberlere icmalen inanıp kendilerine göre namaz kılan, oruç tutan bir topluluk. Kıblelerinin de Yemen olduğu söylenir.

g) Sadece Lâ ilahe illallah diyen, şeriat ve kitapları olmayan bir fırka.

h) Yıldızlara tapan bazı kavimler.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle Kitap Ehlinin yanlış tutumuna, son dine karşı hasmane davranışlarına temas edildi. Sonra Yahudilerin Tevrat'ın sınırlarını aşıp imân esaslarından uzaklaştıkları hatırlatıldı. Aşağıdaki âyetlerle Hristiyanların da aşırı tutucu olmaları ve İncil'deki ilâhi sözlerin yanlış tercüme edilmesi sonucu tevhid akidesinden saptıkları, Allah'a babalık isnat edecek kadar, İsâ Peygamber'i ilâh sayacak kadar küfre kapı açtıkları açıklanıyor. Sonra da tevhid akidesinin esası belirlenerek Müslümanların bu yoldan sapmamaları hatırlatılıyor.

لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ ۖ وَقَالَ الْمَسِيحُ يَا بَنِي

إِسْرَٰٓءِيلَ اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّى وَرَبَّكُمْ ۖ إِنَّهُۥ مَن يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ
الْجَنَّةَ وَمَأْوَىٰهُ النَّارُ ۖ وَمَا لِلظَّٰلِمِينَ مِنْ أَنصَارٍ ﴿٧٢﴾ لَّقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوٓا إِنَّ
اللَّهَ ثَالِثُ ثَلَٰثَةٍ ۘ وَمَا مِنْ إِلَٰهٍ إِلَّآ إِلَٰهٌ وَٰحِدٌ ۚ وَإِن لَّمْ يَنتَهُوا عَمَّا يَقُولُونَ لَيَمَسَّنَّ
الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٣﴾ أَفَلَا يَتُوبُونَ إِلَى اللَّهِ وَيَسْتَغْفِرُونَهُۥ ۚ
وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٧٤﴾ مَّا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ إِلَّا رَسُولٌ ۖ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِ
الرُّسُلُ ۖ وَأُمُّهُۥ صِدِّيقَةٌ ۖ كَانَا يَأْكُلَانِ الطَّعَامَ ۗ انظُرْ كَيْفَ نُبَيِّنُ لَهُمُ الْءَايَٰتِ ثُمَّ
انظُرْ أَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ ﴿٧٥﴾ قُلْ أَتَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا
نَفْعًا ۚ وَاللَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٧٦﴾

72- Şanıma andolsun ki, "Allah, Meryem oğlu Mesih'in kendisidir" diyenler kâfir olmuşlardır. Halbuki Mesih, (onlara şöyle) demişti: "Ey İsrâiloğulları! Benim ve sizin Rabbiniz Allah'a tapın. Doğrusu kim Allah'a ortak koşarsa, şüphesiz ki Allah ona cenneti haram kılar; varıp eyleşeceği yer ise ateş (cehennem)dir. Zâlimlerin hiçbir yardımcısı da yoktur.

73- Andolsun ki, "Allah üçün üçüncüsüdür (üç Allah'tan biridir)" diyenler de kâfir olmuşlardır. Halbuki bir ilâhtan başka ilâh yoktur. Eğer dediklerinden vazgeçmezlerse, şüphesiz onlardan küfre girenlere elem verici bir azap vardır.

74- Hâlâ Allah'a tevbe edip bağışlanmalarını dilemeyecekler mi? Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.

75- Meryem oğlu Mesih, peygamberden başka değildir; şüphesiz ki ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Annesi de çok doğru (ve iffetli) bir kadındı; ikisi de yemek yerlerdi. Dikkat et, onlara âyetlerimizi nasıl açıklıyoruz; sonra yine dikkat et de bak, nasıl çevriliyorlar!

76- De ki, Allah'ı bırakıp da size zarar ve yarara sahip olamayan şeylere mi tapıyorsunuz? Allah (her şeyi) işiten ve bilendir.

İncil'de Baba - Oğul Deyimleri

Mevcut İncil'lerin İsâ Peygamber'den sonra Havariler tarafından yazıldığı, hattâ bir kısmının onlar tarafından değil de sonraları kaleme alındığı bilinmektedir. İlk inen İncil'in İbranice olduğunda çoğu araştırıcı ve tarihçiler birleşmişlerdir. Bunun gibi Havariler tarafından hafızalarında ve yazılı parçalar halinde kalan İncil de İbranice yazılmıştır. Çünkü o gün için bölgede konuşulan dil bu idi. Bilahare Latince ve Yunancaya, onlardan da çeşitli dillere çevrilen ve zaman zaman düzeltilmeye tabi' tutulan İncillerde "Rab" yerine Baba, "Çok sevgili kulu" yerine Oğul veya Biricik Oğlu tabirleri konulmuş ve böylece "Üç İlâh" (Baba, Oğul ve Ruhu'l-kudüs) inancı ortaya çıkmıştır.

Belirtilen hususu bazı örneklerle açıklayalım:

"Zira Allah dünyayı öyle sevdi ki, biricik oğlunu verdi; tâki ona imân eden her adam helak olmasın.."[1]

"Allah dünyaya hükmetsin diye değil, ancak dünya onun ile kurtulsun diye, oğlunu dünyaya gönderdi."[2]

"Bana imân edin, ben Babadayım, Baba da bendedir."[3] "Ben gerçek asmayım ve Babam bağcıdır."[4]

"Hiçbir zaman Allah'ı kimse görmemiştir; Babanın kucağında olan biricik oğlu, kendisini ona bildirdi."[5]

"İsâ gözlerini göğe kaldırıp dedi: Ey Baba! Saat geldi; oğlunu ta'ziz eyle ki, oğul seni ta'ziz etsin."[6]

"O büyük olacak, ona yüce Allah'ın oğlu denilecek."[7] "Allah'ın oğlu İsâ Mesih'in İncil'inin başlangıcı."[8]

---

1 Yuhanna: 3/16
2 Yuhanna: 3/17
3 Yuhanna: 14/11
4 Yuhanna: 15/1
5 Yuhanna: 1/18
6 Yuhanna: 17/1
7 Luka: 1/32
8 Markos: 1

"İsâ, Galile'nin Nasıra şehrinden gelip Erden'de Yahya tarafından vaftiz olundu, hemen sudan çıkarak göklerin varıldığını ve kendi üzerine ruhun güvercin gibi indiğini gördü ve göklerden, "Sen benim sevgili oğlumsun, senden razıyım" diye bir ses geldi."[1]

"Gökte ve yeryüzünde bütün hâkimiyet bana verildi. İmdi siz gidip bütün milletleri şakirt edin, onları Baba ve Oğul ve Ruhu'l-kudüs ismiyle vaftiz eyleyin."[2]

İşte Hristiyan din adamları bu hatalı çevirilerin tesiri altında kalarak üç Tanrı fikrini ortaya atıp geliştirmişlerdir. Bunun aksini savunan, yani Allah'ın bir olduğunu, ortağı bulunmadığını söyleyen din adamları ise lanetlenmiştir. Nitekim Papa Honorius, üç tanrı inancına karşı çıktığı, bunun gerçek kutsal kitapla, akl-i selimle bağdaşamadığını ileri sürdüğü için (M. 680) lanete lâyık görülmüştür. Çünkü onlara göre, İsâ Allah ile birdir, O'nun biricik oğludur. Bu bakımdan İsâ fiziksel yapısıyla insan, ruhsal yapısıyla Allah'tır. Ruhul-kudüs onunla birleşmiştir. Diğer bir ifadeyle, Mesih Allah'ın biricik oğludur. Allah onun babasıdır; baba oğula hülûl edip (girmiş) onunla, birleşmiş ve bundan Ruhul-kudüs oluşmuştur.

Kur'ân-ı Kerim'de, din adına uydurulan tevhid ve akıl dışı bu inancın küfür olduğu, Allah'tan başka ilâh olmadığı açıklanıyor; Allah'ın biricik oğlu diye vasfettikleri İsâ ile anasının diğer insanlar gibi yiyip içtikleri, Allah'ın ise bu tür beşeri sıfatlardan pak ve münezzeh bulunduğu, çok özlü biçimde belirtiliyor.

Aslında hâlen mevcut İncillerin diğer bazı kısımlarında tevhid akidesi (Allah'ı bir bilme inancı)nın kalıntılarına rastlamaktayız. Buna bir iki örnek vermemizde yarar vardır:

"İsa ona cevap verdi: Dinle ey İsrail! Allahımız Rab, bir tek olan Rab'dir."[3]

"İsa ona dedi: Niçin bana iyisin diyorsun? Ancak bir kişi (varlık) iyidir, o da Allah'tır."[4]

---

1 Markos: 1/9

2 Matta: 27/19

3 Matta: 27/46

4 Markos: 10/18

Ayrıca Barnaba İncil'inde bu husus daha açık ve net şekilde anlatılmıştır. Şöyle ki: "Yesû' (İsa) Zeytin dağına çıktı; sabahleyin namaz kıldı ve şöyle duâ etti: Ya Rab! Sen bilirsin ki, ben senin kulunum, senden istiyorum."[1]

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle Kitap Ehlinin dinin esasından nasıl koptukları, hislerine mağlup olarak hak dine karşı çıktıkları ve bu yüzden küfre düştükleri açıklandı. Tevhit akidesinin sapasağlam ayakta durmasının lüzumu belirtildi ve bunun bütün hak dinlerin temelini oluşturduğuna dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle dinde sınırı aşmanın, ifrat ve tefrite düşmenin sakıncaları anlatılıyor. Hakka inanmış bir milletin hak sınırından ayrılmaması, varolmasının teminatı anlamına geldiğine işaret ediliyor. Toplum bünyesinde -iyiliği emretme, kötülükten men'etme hususunda- otokontrolün lüzumu belirtiliyor. İsrâiloğulları'nın Babil'e sürülüp 70 yıllık esaret kaydı altında inletilmelerinin sebeplerinden birinin bu kontrolsüzlük olduğu hatırlatılmak isteniyor. Sonra da Kitap Ehlinden olan inkarcıları, müslümanlardan bir kısmının dost edinmelerinin onlara pek pahalıya mal olduğu çok duyarlı bir anlatımla açıklanıyor.

قُلْ يَا اَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِى دِينِكُمْ غَيْرَ الْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعُوا اَهْوَاءَ قَوْمٍ
قَدْ ضَلُّوا مِنْ قَبْلُ وَاَضَلُّوا كَثِيرًا وَضَلُّوا عَنْ سَوَاءِ السَّبِيلِ ﴿٧٧﴾ لُعِنَ الَّذِينَ
كَفَرُوا مِنْ بَنِى اِسْرَاءِيلَ عَلٰى لِسَانِ دَاوُدَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا
وَكَانُوا يَعْتَدُونَ ﴿٧٨﴾ كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ
﴿٧٩﴾ تَرٰى كَثِيرًا مِنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ اَنْفُسُهُمْ
اَنْ سَخِطَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَفِى الْعَذَابِ هُمْ خَالِدُونَ ﴿٨٠﴾ وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ

1 Barnaba İncil'i: 13/18.

وَالنَّبِيِّ وَمَآ اُنْزِلَ اِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوهُمْ اَوْلِيَآءَ وَلٰكِنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٨١﴾

77- De ki: Ey Kitap Ehli! Dininizde haksız yere taşkınlık yapıp sınırı aşmayın. Daha önce sapmış ve birçoklarını saptırmış da düz yoldan ayrılmış bir topluluğun heveslerine uymayın.

78- İsrâiloğulları'ndan küfre sapanlar, Davud'un ve Meryem oğlu İsa'nın diliyle lanetlenmişlerdir. Bu, onların isyan etmeleri ve taşkınlık yapıp haddi aşmalarındandır.

79- Öyle ki, yaptıkları kötülükten birbirlerini men'etmiyorlardı. Yapageldikleri şey ne de kötü!

80- Onlardan çoğunun (Allah'ı) inkâr edenleri dost edindiklerini görürsün. Nefslerinin kendilerinden yana öne sürdüğü şey ne kötü! Allah onlara gazap etmiştir ve onlar azap içinde devamlı kalıcılardır.

81-Eğer Allah'a, Peygambere ve Peygambere indirilene imân etmiş olsalardı, elbette o kâfirleri dost edinmezlerdi; ne var ki onların çoğu fâsık (ilâhi yolu ve sınırı aşmış)dırlar.

İLGİLİ HADİSLER

"İsrâiloğulları isyanlara başlayınca, ilim adamları onları men'etmeye calıştılarsa da onlar vazgeçmediler. Sonra ilim adamları da onlara katılıp aynı mecliste oturup birlikte yediler ve içtiler. Bu sebeple Allah onların kalblerini birbirine vurdu da isyanları ve haddi aşmaları sebebiyle Dâvud ve İsa'nın diliyle onları lanetledi."[1]

"İsrâiloğulları'nın üzerine ilk giren noksanlık şu idi: Biri diğeriyle karşılaşınca şöyle derdi, "A adam! Allah'tan kork, işleyegeldiğin kötülüğü terket, çünkü bu sana helâl değildir." Sonra ikinci gün karşılaştıklarında biri diğerini men'etmedi, üstelik onunla otururak yiyip içti. Böyle yapınca da Allah onların kalplerini birbirine vurdu (ve lanetledi)."[2]

Ashab'dan Ubâde bin Sâmit (radıyallahu anh) diyor ki:

"Biz, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e, bolluk ve darlık,

1 Ahmed bin Hanbel - Tirmizi: Hadisün hasenün, garibün

2 Ebû Dâvud - İbn Kesir: İlgili âyetin tefsirinde

sıkıntılı ve genişlik, ferahlık ve üzüntülü hallerimizde; O'nu ve hükümlerini kendimizden üstün tutmak, işin ehliyle tartışmamak, çekişmemek; ancak açıktan bir küfür olduğuna dair yanımızda Allah tarafından indirilmiş açık bir kanıt bulunduğu durum müstesna olmak; nerede olursak olalım ancak hakkı söylemek ve Allah yolunda ayıplayanın ayıplamasından endişe duymamak üzere bey'at ettik."[1]

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

"İnsanın her eklemine karşılık her günü (aralıksız) namaz gerekir."

Bunu üzerine ashabdan biri şöyle dedi:

"Bu, bize haber verdiklerinin en ağırıdır."

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz:

"İyilikle emretmen ve kötülükle men'etmen bir namazdır. Zayıf kişilerden (kötülüğü) gidermeye kalkışman bir namazdır. Yoldaki (gelip geçenlere sıkıntı veren) çer-çöpü gidermen bir namazdır. Ve namaza doğru attığın her adım da bir namazdır."[2]

Hak, İfratla Terfit Arasındadır

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ غَيْرَ الْحَقِّ

"De ki: Ey Kitap Ehli! Dinizdeki haksız yere taşkınlık yapıp sınırı aşmayın."

Hak; ifratla tefrit (iki aşırı uç, haddi aşmakla onun çok altında kalmak) arasındadır. Böylece Allah (celle celaluhu)'nun dini de sınırı aşmakla onun çok altında kalmak arsında ortalama, dosdoğru bir yoldur. Allah ve peygamberinin dinde belirledikleri sınırı aşmak ifrat, sınırın altına düşmek tefrittir. Birincisi nasıl doğru değilse, ikincisi de öyle... Bu bakımdan dinde ifrat ve tefritten korunmak şarttır. Aksi halde dini ölçüler, konular ve sınırlar zedelenir de hak din özelliğini kaybetme tehlikesiyle yüz yüze gelir.

Bunlara birer örnek verelim:

Yahudiler, İsa Peygamber hakkında tefrite düşüp ona "Nesebi gayr-i

---

1 Sahih-i Buhari - Müslim/imaret: 41, 42, 80 - Nesâi/biy'at: 1, 5, 8

2 İbn Huzeyme kendi Sahih'inde rivayet etmiştir.

sahih adam" diyecek kadar haktan uzaklaştılar. Hristiyanlar ise, İsa'ya "Allah'ın biricik oğlu", "Allah İsa'ya hülul etmiştir", "İsa fiziksel olarak insan, fakat ruhsal yapısıyla tanrıdır" diyerek ifrata kaçmış, hakkın sınırını aşmışlardır.

Kur'an bu iki milleti, saptıkları için hakkın çizdiği sınıra davet ediyor. Bu inanç ve ısrarlarında devam ettikleri takdirde ataları gibi lanetlenecekleri ve ilahi hışma uğrayacakları hatırlatılıyor.

Ayrıca Müslümanlar uyarılıyor. Dinde ifrat ve tefritten sakınmaları, Kitap ve sünnetin ölçü ve sınırlarını aşmamaları veya bu sınırların çok gerilirinde kalmamaları emrediliyor. Aksi halde İsrailoğulları'nın bu yüzden başlarına gelen felaketin bir benzeri Müslümanların başına da geleblir, ihtara yer alıyor.

Davud ve İsa Peygamberler'in Diliyle Lanetleme

لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَىٰ لِسَانِ دَاوُودَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ

"İsrailoğulları'ndan küfre sapanlar, Davud'un ve Meryem oğlu İsa'nın diliyle lanetlenmişlerdir."

Davud Peygamber zamanında Yahudiler ilahi yasakların sınırını aşmaya başladılar; Cumartesi günü çalışmaları, alım satımda bulunmaları, balıkçılık ve ziraatçılıkla uğraşmaları, tezgahları başında bulunmaları kesinlikle haram kılındığı halde, onlar bu emre uymayıp sınırı aştılar, yasaklara uymadılar. Allah'ın birçok nimetlerini unutup nankörlük ettiler. Bunun üzerine Davud Peygamber onlara beddua ederek, "Allah'ım onlara lanet et ve onları sonrakilere ibret ve öğüt olacak şekilde cezalandır." demişti. Çok geçmeden haddi aşan, taşkınlık yapan Yahudiler maymunlaşıp domuzlaştılar. Güçlü hükümdarların kahrına uğrayıp perişan oldular.

İsa Peygamber zamanında ise, gökten hazır sofra indirilmesini istediler. Aslında bu da bir ölçüsüzlüktü; ilahi sünnete uygun bir istek değildi. Ama her şeye rağmen İsrailoğulları'nı bir defa daha imtihandan geçirmek gerekiyordu. İsa Peygamber "Allah'ım! Bunların üzerine gökten bir sofra indir." Diye dua etmişti. Sofra büyük bir muciz olarak - sebepler zincirini kırıp - inmeye başladı. Ama İsrailoğulları yine de İsa'ya iman etmeyip ayrılığa düştüler. Bunun üzerine İsa Peygamber beddua etti: "Allah'ım Sebt topluluğunu lanetlediğin gibi bunları da lanetle." Böylece o Yahudiler de

maymunlaşıp domuzlaştılar, ruhları karardıkça karardı, böylece maddeden başka bir ilah tanımaz hale geldiler.

İlgili ayet bu iki önemli olayı hatırlatıp, yaşamakta olan Yahudileri Hakk'ın sınırına çağırmakta, dede ve babalarının yoluna sapmalarının çok sakıncalı olduğunu hatırlatmakta; ayrıca mü'minlere peygamber sünneti doğrultusunda nasıl hareket etmeleri gerektiğini öğretmektedir.

Allah'ın Yahudilere Haşmetmesi

أَنْ سَخِطَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَفِى الْعَذَابِ هُمْ خَالِدُونَ

"Allah onlara gazap etmiştir ve onlar azap içinde devamlı kalıcılardır."

Yahudiler, Davud ve Süleyman Peygamber'in kurduğu muhteşem devletten sonra yavaş yavaş gerilemeye başladılar. Eski güç ve nüfuzlarını kaybedip yükseldikleri doruktan inmek zorunda kaldılar. Çok geçmeden ilahi sınırları aştılar. Tevrat'ın hükümlerini unutup Hakk'a karşı tuğyan ettiler. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz zamanındaki Yahudiler ise sırf İslam'a olan düşmanlıkları sebebiyle Hakk'ı inkar eden kafirlerle kaynaşıp onları dost edindiler.

Kur'an'da ilgili ayetle, önceki Yahudilerin günah ve tuğyana devam ettikleri ve birbirlerini uyarmadıkları için birkaç defa ilahi gazaba çarpıldıkları açıklanıyor. Ancak şunu unutmamak gerekir: Allah kimseye zulmetmez. Onun gazabı, koymuş olduğu sünnetullaha uymamakta ve hayat kanununu çiğnemekte gizlenmiştir. O halde insanlar kendilerine zulmederler. İlâhi kanunlara uyanlar mutlu, uymayanlar mutsuz olurlar. Bu kanunlar kimsenin hatırı için değişmez. Mu'cizeler müstesna...

Bunun için hakkın sınırını aşıp tuğyan eden önceki Yahudiler milattan önce 587'de Babil kralının hışmına uğramış; yakalarını kurtaramayarak esaret kaydına düşmüş ve böylece her şeylerini kaybetmişlerdi. Bu esaretin 70 yıl sürdüğünü tarihçiler nakletmektedir. Neden yetmiş yıl denilecek olursa, şu cevabı vermek mümkündür: Tuğyan eden kuşakların silinmesi, yeni kuşakların ortaya çıkması ancak bu kadar yıl içinde gerçekleşebilir.

Babil esaretinden sonra yine geçmiş olaylardan ibret almayan yeni kuşaklar, atalarının yolunu tutmaya yönelmiş ve bu yüzden onlar da hakkın sınırını aşmışlardı. Derken bu defa Roma İmparatoru Titus (M.S. 79)

tarafından istilaya uğradılar, yurtları yakılıp yıkıldı; kendileri sefil ve perişan oldular. Titus iyiliksever bir imparator olmasına rağmen Yahudilere karşı -ne hikmetse- bu duygusunu açığa vurmamış ve kullanmamıştır.

Kur'ân bu ibretli tarihi olayı naklederken daha çok iki milleti uyarmaktadır. Yahudiler, atalarının yoluna girerlerse, ilâhi kanunlar değişmez, mutlaka hükmünü yine yürütür. Müslümanların da bu olaylardan yeterince ibret almaları, kendilerine sunulan ilâhi emanete lâyık olmaya devam etmeleri gerekmektedir.

AHLÂKI VE SOSYAL YÖNÜ

كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ ۚ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ

"Öyle ki, işledikleri kötülüklerden birbirlerini men'etmiyorlardı. Yapageldikleri şey ne kötü!"

İslâm, getirdiği esas ve prensipleriyle toplum yapısında otokontrolün sağlanmasına özen gösterir ve buna yeterince önem verir. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in;

"Sizden biriniz bir kötülük görürse, onu eliyle gidersin. Buna güç getiremezse, diliyle gidersin. Buna da güç getiremezse, kalbiyle gidermeye (nefret duyup çareler düşünmeye) çalışsın ki, bu imânın en zayıf tarafıdır." buyurması, tamamen bu kontrolü sağlamayı amaçlar.[1]

Kur'ân'da ilgili 79. âyetle, İsrâiloğulları'nın birbirlerinin kötülüğüne engel olmadıkları, bu hususta sosyal yapılarında otokontrol düşünmedikleri için çok geçmeden yıkılıp dağılmaya, başka milletlere yem olmaya mahkûm edildiklerine dikkatler çekiliyor.

Şüphesiz ki tarihi bir gerçeğin özlü ve ibretli noktasına parmak basılmasına, hem yaşamakta olan Yahudilere tarihlerini hatırlatmak, hem de Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ümmetini uyarıp aynı hataya düşmelerini önlemek gibi hikmetler söz konusudur. Ayrıca hakkı inkâr edenleri, diğer bir deyimle kâfirleri dost edinen inanmış bir milletin sonunun perişanlık olduğuna atıflar yapılıyor. Nitekim zaman zaman İslâm milletlerinden bir kısmının böylesine hatalı bir yola girdiği ve sonunda

1 Kütub-i Sitte

sefil ve perişan olduğu da bilinmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle Kitap Ehli'nin gerek birbirlerine, gerekse İslâm'a karşı olumsuz tutumları açıklandı. Sosyal hayata artık yön verme ölçü ve değerini kaybetmeden Tevrat ve İncil'in zamanla asıllarından nasıl uzaklaştırıldıkları, Allah sözüne beşer sözünün karışmasıyla nasıl anlaşılmaz bir duruma getirildiği ve Kur'ân'ın gerçeği yansıtan âyetlerinin bu iki kitabı nasıl tashih ettiği -işaretle de olsa- belirtildi. Bu yüzden Kitap Ehlinin inen her âyet karşısında küfür ve inatlarını artırdıklarına temas edildi.

Aşağıdaki âyetlerle Kitap Ehlinden Yahudilerin İslâm'a ve mü'minlere karşı içlerinde besledikleri kin ve düşmanlığın had safhada bulunduğu açıklanıyor. Onlara oranla Hristiyan din adamlarının daha insaflı davrandığı, hakka karşı daha yatkın bulundukları, hakikat güneşi karşısında zaman zaman gözyaşı döküp Hakk'a teslimiyet gösterdikleri hatırlatılarak hem Hristiyanların, hem Müslümanların yeterince dikkati çekiliyor.

لَتَجِدَنَّ اَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً لِّلَّذِيْنَ اٰمَنُوا الْيَهُوْدَ وَالَّذِيْنَ اَشْرَكُوْا ۚ وَلَتَجِدَنَّ
اَقْرَبَهُمْ مَّوَدَّةً لِّلَّذِيْنَ اٰمَنُوا الَّذِيْنَ قَالُوْٓا اِنَّا نَصٰرٰى ۭ ذٰلِكَ بِاَنَّ مِنْهُمْ قِسِّيْسِيْنَ
وَرُهْبَانًا وَّاَنَّهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُوْنَ ﴿٨٢﴾ وَاِذَا سَمِعُوْا مَآ اُنْزِلَ اِلَى الرَّسُوْلِ تَرٰٓى
اَعْيُنَهُمْ تَفِيْضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوْا مِنَ الْحَقِّ ۚ يَقُوْلُوْنَ رَبَّنَآ اٰمَنَّا فَاكْتُبْنَا مَعَ
الشّٰهِدِيْنَ ﴿٨٣﴾ وَمَا لَنَا لَا نُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَمَا جَاۗءَنَا مِنَ الْحَقِّ ۙ وَنَطْمَعُ اَنْ يُّدْخِلَنَا
رَبُّنَا مَعَ الْقَوْمِ الصّٰلِحِيْنَ ﴿٨٤﴾ فَاَثَابَهُمُ اللّٰهُ بِمَا قَالُوْا جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا
الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۭ وَذٰلِكَ جَزَاۗءُ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿٨٥﴾ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَكَذَّبُوْا
بِاٰيٰتِنَآ اُولٰۗىِٕكَ اَصْحٰبُ الْجَحِيْمِ ﴿٨٦﴾

82- Andolsun ki, mü'minlere karşı insanlardan en şiddetli düşman olarak Yahudileri ve bir de Allah'a ortak koşanları bulursun. Ve onlardan mü'minlere karşı en yakın sevgi gösterenleri ise, "Biz Nasrâniyiz" diyenleri

bulursun. Bu da onların arasında papazlar ve rahipler bulunduğu içindir; hem bunlar (hakkı kabulde) büyüklük taslamazlar.

83- Peygambere indirileni işitince, hakka olan aşinalıklarından dolayı gözlerinde yaş dolup boşaldığını görürsün; "Rabbimiz! İnandık, bizi (Hakka) şahitlerle beraber yaz" derler.

84- Bize ne oluyor da Allah'a ve bize gelen hakka (ilâhi çağrıya) inanmayalım? Halbuki Rabbimizin bizi iyi kişiler topluluğuna katmasını umup durmaktayız.

85- Allah da onlara, bu sözlerine karşılık altlarından ırmaklar akıp, içinde ebedi kalacakları cennetleri sevap (mükâfat) verdi. İşte bu iyilikte bulunup ihsan üzere davrananların mükâfatıdır.

86-Hakkı inkâr edip küfre sapanlar ve âyetlerimizi yalanlayanlar (var ya). İşte onlar cehennem ehlidirler.

İNİŞ SEBEBİ

Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in peygamberliğinin beşinci yılında Mekke müşriklerinin eziyet ve işkencede bulunması son kertesine ulaşmıştı. Ekonomik abluka, din ve inanç hürriyetinin tamamen kaldırılması ve son dine inanan bahtiyarların ölüm derecesine varacak şekilde haksızlığa uğraması, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'i hem üzüyor, hem çok daha etraflı düşünmeye itiyordu. Geçici çare olarak, Müslümanlardan bir kısmının, din ve inanç hürriyetinin bulunduğu, kimselere zulmedilmediği tahmin edilen Habeşistan'a hicret etmeleri plânlandı. İlk kafile Hz. Osman'ın başkanlığında 11 erkek 4 kadından oluşarak Habeşistan'a yollandı. Çok geçmeden ikinci bir kafile hazırlandı, Ebû Tâlib oğlu Cafer başkanlığında önemli sayıda bir mücahit grubu gönderildi.

Kureyş kabilesinin ileri gelenleri bu hicretin ileride doğuracağı tehlikeleri hesaba katarak ünlü dâhilerden Âs oğlu Amr'ı Habeş kralına elçi olarak gönderdiler. Amaçları, Habeşistan'a yerleşen mü'minlerin oradan kovulmasını sağlamak ve Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'i çaresiz duruma sokmaktı. Amr, kral Necaşi'nin yanında yüzbulamadı. Çünkü Necaşi hakka teslimiyet gösteren ve son peygamberin gönderilmek üzere olduğunu bilen bir hükümdardı. Necaşi, Müslümanlarla görüşme ihtiyacını duydu. Onların sözcüsü kim ise onunla konuşmak istediğini bildirdi. Bu-

nun üzerine Hz. Cafer huzura çıktı. Olup bitenleri gayet sakin anlattı. Necaşi duygulandı ve inen son Kitaptan bir parça okumasını istedi. Hz. Cafer o yanık sesiyle Meryem sûresini okumaya başladı. Başta Necaşi olmak üzere hazır bulunan bütün piskopos ve rahipler ağladılar. Hakka olan aşinalıkları sebebiyle Kur'ânın insan sözü olmadığını derhal anladılar. Böylece ülkelerine iltica eden Müslümanlara karşı derin bir hayranlık duydular. Gereken ilgi ve yardımı esirgemediler. Bu hal, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz Medine'ye hicret edinceye kadar devam etti. Bu defa Allah'ın Rasulü (sallallahu aleyhi ve sellem) ve mü'minler Medine ve çevresindeki Yahudilerin kin ve düşmanlığıyla karşılaşınca yeni bir safha başlamış oldu. Yahudilerin İslâmiyet aleyhinde çevirecekleri entrikalara dikkatleri çekmek ve mü'minleri yeterince uyarmak için yukarıdaki âyetler indi. Böylece Ehl-i Kitaptan iki millet arasında bir ölçü ve kıyaslama yapılarak İslâm devletinin anayasa ve stratejisi çizildi.[1]

Diğer Bir Rivayet

Habeşistan'daki mü'minler yavaş yavaş Medine'ye dönmeye başlamışlardı. Bu arada İslâm'a ve Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e kalben inanıp büyük bir hayranlık duyan Necaşi, içlerinde keşişler ve rahiplerin de bulunduğu bir heyeti de Medine'ye göndermişti. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz bu aziz misafirlerine büyük bir ilgi gösterdi ve İslâm'ı onlara anlatıp tanıtmak için önce Yâsin sûresini okudu. İlâhi sözün yüksek anlamı ve lâhuti ahengi karşısında duygulanıp gözyaşlarını akıttılar. Vakit kaybetmeden imân edip aradıkları saadeti buldular. Bu sebeple yukarıdaki âyetler indi.[2]

Katade'ye göre, Nasrâni'lerden, aralarında keşiş ve rahiplerin de bulunduğu bir heyet Medine'ye gelip Müslüman oldular. O sebeple yukarıdaki âyetler indi.[3]

İLGİLİ HADİS

"Ne kadar bir Müslüman bir Yahudiyle baş başa yalnız kalmışsa,

---

1 Fazla bilgi için bak: Esbab-ı Nüzul / Nisaburi - Lübabu't-Te'vil-İbn Kesir - Kurtubi - İbn Cerir Taberi - Ebû Dâvud.

2 Esbab-ı Nüzul/Nisaburi - Lübabu't-Te'vil - İbn Kesir

3 Lübabu't-Te'vil/Alaeddin Ali

mutlaka Yahudi onu öldürmeyi düşünüp içinden geçirmiştir."[1]

Yahudiler Ve Tevrat

لَتَجِدَنَّ اَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً لِّلَّذِينَ اٰمَنُوا الْيَهُودَ وَالَّذِينَ اَشْرَكُوا

"Andolsun ki, mü'minlere karşı insanlardan en şiddetli düşman olarak yahudileri ve bir de Allah'a ortak koşanları bulursun."

Tevrat'ta ahlâki kurallar, kalpleri yufkalaştırıp merhamet duygusunu geliştirecek; sorumluluk ve Allah korkusunu aşılayacak belgeler yok denecek kadar azdır; tarihi olaylar, kıssalar, kâinatın yaratılışıyla ilgili bölümler; aile ve amme hukukuyla alâkalı hükümler ise, kitabın %90'nını oluşturmaktadır. Cennet ve cehennem kavramlarına, Kur'ân'ın açıkladığı ve koyduğu esaslar ölçüsünde rastlamak mümkün değildir. Cennetin dünya olduğuna delâlet eden bazı kayıtların bulunduğu, Âdem Peygamber'in Aden civarında bahçelik bir yerde yaratıldığı ve o yere, bağ ve bahçe bulunduğu için cennet denildiği anlamında sözlerin yer aldığı görülmektedir. Ayrıca Allah'ın İsrâiloğulları'na olan yardımı ve öfkesi de yer yer açıklanmış; dünya nimetlerine, büyük bir devlet kurma arzularına geniş yer verilmiştir.

Bütün bunlar o milletin yüzünü Allah (celle celaluhu)'dan çok maddeye, âhiretten ziyâde dünyaya, merhametten çok katılığa, hoşgörüden fazla düşmanlığa çevirmiştir. Tevrat'ın Musa Peygamber'e inen aslının kuvvetli bir ihtimalle Babil esaretinde tamamen kaybolması, sadece bazı yazılı kâğıtların ve hafızalarda kalanların bir araya getirilip yazılması ve zamanla bir takım değişikliklere uğratılması, Allah sözü ile insan sözlerinin birbirine karıştırılması, yapılan çevirilerle meydana gelen hatalar, bu elim sonucu doğurmuştur, diyebiliriz. Sadece birkaç gün ateşte yanacaklarına inanan; başka milletlere köle, hizmetçi nazarıyla bakan, yabancı milletlerden ne kadar çok faiz alabilirlerse, alım-satımda ne kadar çok kâr sağlarlarsa bunu sevap sayan bir milletten dostluk, yakınlık, fazilet ve merhamet beklemek safdillik olur.

İşte Kur'ân'da bu gerçeğe parmak basılarak Yahudi milleti hakkında fazla iyimser olmanın bir yarar sağlamayacağı, mü'minlere karşı amansız düşman bulundukları bir defa daha hatırlatılıyor ve Yahudi ırkının karak-

---

1 İbn Mürdeveyh: Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'den - İbn Kesir.

teristik portresi çiziliyor.

Tabii bu hüküm, eksere (çoğunluğa) göredir. Aralarında bu ölçü ve karakterde olmayanlar da vardır.

Bakara sûresinde Yahudilerin âhiretten çok dünyaya ve maddeye yönelik bulundukları şöyle belirtilmiştir: "Andolsun ki, onları (dünya) hayatına karşı diğer insanlardan ve (hattâ) Allah'a ortak koşanlardan daha çok düşkün ve hırslı bulursun! (O kadar ki) onlardan her biri kendisine bin yıl ömür verilmesini ister."[1]

Bütün bu uyarılar, Yahudilerle iç içe bulunan Müslümanları uyarmaya ve ona göre bir siyaset uygulamalarına yöneliktir.

Hristiyanlar ve İncil

وَلَتَجِدَنَّ أَقْرَبَهُمْ مَوَدَّةً لِلَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصَارَىٰ

"Onlardan mü'minlere karşı en yakın sevgi gösterenleri ise, biz Nasrâniyiz, diyenleri bulursun."

İncil'de tarihi olaylardan, aile ve amme hukukundan pek az söz edilir. Yüksek ahlâka duyarlı sözlerle yer verilir. Allah sevgisi ve korkusu işlenir. Sorumluluk duygusu aşılanır. İsâ Peygamber'in hayatı ve mücadelesi geniş biçimde anlatılır. Meryem'in doğum safhaları açıklanır. Son peygamberin geleceğine ait belgeler birkaç yerde değişik ifadelerle tekrarlanır.

Bütün bunlar insanın yüzünü az-çok âhirete çevirecek, kalbi yufkalaştıracak, merhamet duygusunu geliştirecek, insana sorumluluğunu hatırlatacak, hakkı kabule az da olsa yaklaştıracak ölçü ve anlamdadır. Özellikle İncil'i iyi bilen ve manastırlarda kendilerini ibâdete verip Allah'ın sevgisini kazanmaya çalışan rahiplerin daha yakın ve yumuşak, daha ahlâklı ve müsamahalı olduğunu söyleyebiliriz. Yahudi din adamlarıyla kıyaslanınca, bunların Hakk'a, maneviyata ve dinlere karşı daha saygılı olduğu görülür. Birçok papazların İslâm'a girmesi ve İslâm'ı över mahiyette eser yazması bunun delillerinden biridir. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz devrinde Habeş kralı Necaşi ile bir grup papazın İslâm'a girmesi, Rum kralı Hırekl'in Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in mektubuna karşı üs-

1 Bakara sûresi: 96

tün bir saygı göstermesi, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şahsına karşı derin bir ilgi duyması bu cümledendir.

Kur'ân burada Hristiyanların hepsinin böyle olduğunu söylemiyor; Yahudilere kıyasla bize bir ölçü veriyor. Bunun sebebi ise çok açıktır:

Önce, Yahudilerle değil de Hristiyanlarla bazı lüzumlu hususlarda temas kurulması tavsiye ediliyor. Anlatıldığı takdirde bilhassa din adamlarının İslâmiyet'i kabul etmelerinin umulduğu hatırlatılıyor. Bu nedenle Müslüman din âlimlerinin Hristiyan din adamlarıyla ilişki kurmalarında yarar bulunduğuna işaret ediliyor. İlim alışverişinde bulunmakta hiçbir sakınca bulunmadığına dikkatler çekiliyor.

Ne yazık ki, Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in irşat metodunu lâyıkıyla kavrayıp hazmetmiş din âlimlerimiz pek azdır. Aynı zamanda hareket sahaları da o nisbette dar ve kısırdır.

İşçilerimizin dini ihtiyaçlarını karşılıyabilmek için, yabancı ülkelere görevlendirilip gönderilen din adamlarının çoğu Batı dillerini bilmediği gibi Arapçayı da lâyıkıyla bilmiyorlar. Çoğu, Tevrat, İncil ve Kur'ân arasında ciddi ve sabırlı bir araştırma ve mukayese külfetine de katlanmamıştır. Diğer İslâm ülkelerinden, örneğin Pakistan, Mısır ve benzeri ülkelerden Avrupa ve Amerika'ya gönderilen din âlimleri birkaç dil bilmekte ve daha çok yararlı olmaktadırlar.

Tabii bütün bunlar ciddi bir organize, geniş kültürlü ilim adamı yetiştirme, yetişene değer verme, onu çeşitli imkânlarla donatma meselesidir. Bizde henüz bu önemli mesleğe eğilenler pek azdır.

İlgili âyetler daha çok bu gerçekleri gözlerimizin önüne sermekte ve bizden hareket beklemektedir.

Yahudiler daha muhafazakârdırlar, tekelcidirler; misyonerlik hamleleri hiç yoktur. Hristiyanlar ise misyonerdirler; aynı zamanda fazla muhafazakâr da sayılmazlar. Diğer dinlere karşı az-çok hoşgörü sahibidirler. Bunun için Yahudilerle anlaşmak ve kaynaşmak zor, Hristiyanlarla daha kolaydır.

Tarihi Birkaç Olay

Şam dolaylarında tabiinden ünlü din âlimi Said bin Cübeyr'in ahlâk ve faziletini, dindeki önemli yerini, ruhi yüceliğini, kemâl ehlinden olu-

şunu görüp derin bir hayranlık duyan üç rahibin hiç tereddüt etmeden İslâm'a girmeleri ve onu kendilerine mürşit kabul etmeleri bir tesadüf eseri değildir. İslâm'ı esas ve prensipleriyle yaşayan bir din âliminin sözünden daha çok davranışlarının çevresi üzerinde bırakacağı olumlu tesiri kim inkâr edebilir?

Cüneyd el-Bağdadi Hazretleri'nin hac mevsiminde Musa Peygamber'in ilâhi iltifata mazhar olup Tevrat'ın inmesine uygun yer olarak seçilen Tur Dağı'nın eteğinde bir süre karargâh kurup derin bir vecd ve aşk havası içinde Cenâb-ı Hakk'a kulluk görevini yerine getirirken, yakınlarındaki manastırda kendilerini ibâdete, zühde ve hakka veren rahiplerin dikkatini çekmesi ve çok geçmeden onları İslâm'ın saf ve temiz havasına çekmesi, gözyaşları içinde kelime-i şehadet getirmelerine sebep olması ne ile yorumlanabilir? Rahiplerin hakka yatkın olması, Cüneyd el-Bağdadi'nin Peygamber sünnetinde şekillenip kemâl mertebesinde bulunması bunun en açık sebebi değil midir?

Ünlü veli ve hatip Abdülğani Nablusi'yle görüşen papazın bir anda kendinden geçip kelime-i şehadet getirmesi bize neyi hatırlatır? Bir yanda hakka meyli bulunan bir papaz, diğer yanda Hakk'ın sunduğu son dinde şekillenen kâmil bir mü'min. İşte ilâhi hidâyet bu ortamı seçip tecelli etmiştir.

Ünlü veli Bayezid Bestami Hazretleri'nin söz ve davranışlarına derin bir hayranlık duyan Mecûsilerin ünlü kişilerinin ve Hristiyan rahiplerinin İslâm'a can atarcasına koşmaları ve o zatı kendilerine mürşit seçmeleri de aynı sebep ve tecellinin ürünü değil midir?

YORUMLAR - RİVAYETLER

قِسِّيسِينَ Kıssısin: Bu kelime çoğuldur. Sözlük olarak, gece karanlığında bir şeyi araştırıp bulmaya çalışmak anlamına gelir. Ayrıca, gece karanlığında sesini duyurmak mânasına da geldiği bilinmektedir.

Terim olarak:

a) Hristiyan din önderleri,

b) Rumca; ilim adamları,

c) Kendini ilim ve ibadete veren Hristiyan din adamları,

d) İlim adamlarına, kendini ibâdete verenlere uyan dindarlar.

وَرُهْبَانًا Ruhban: Râhib'in çoğuludur. Rükban ve Râkib gibi. Ayrıca Su'ban gibi tekil olarak da kullanılmıştır. Âyette ise çoğul anlamında gelmiştir.

Ruhban, reheb ve rehb kökünden türetilmiş isimdir. Sözlük olarak "Korkup ürperenler" demektir. Kavram olarak, manastırlarda kendini ibâdete veren Hristiyan din adamları anlamına gelir.[1]

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle bazı Hristiyan din adamlarının hakkı kabulde büyüklük taslamadıkları, indirilen ilâhi âyetleri işitince -hakka olan aşinalıklarından dolayı- gözlerinden yaş dolup boşaldığı anlatıldı. Yahudilerde ise bu ölçü ve anlamda din adamlarının pek bulunmadığına işaret edilerek İslâm mürşitlerinin Hristiyan din adamlarıyla buluşup görüşmelerinde bir takım yararların olduğuna -dolaylı şekilde- dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, İslâm'da ruhbaniyet olmadığı, Hristiyan din adamlarının kendilerini manastırlara kapatıp bekâr kalmalarının İslâm'da yeri olmadığı hatırlatılıyor, bu sebeple o tarz bir yaşayışın örnek alınamayacağına işaret ediliyor. Rahiplerden bir kısmından övgü ile söz edilmesi, hem gerçeği yansıtma, hem Yahudilerle onlar arasında mukayeseli bir ölçü verme amacına yönelik bulunduğu belirtiliyor.

İslâm'ın koymuş olduğu hükümlerin, helâl ve haram sınırlarının gün gibi açık ortada durduğu, başka bir ölçü aramaya gerek olmadığı işlenerek, Allah'ın helâl kıldığını hiç kimsenin haram kılmaya yetkisi bulunmadığı bilhassa hatırlatılıyor.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُحَرِّمُوا طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ﴿٨٧﴾ وَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي أَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾

87- Ey imân edenler! Allah'ın size helâl kıldığı temiz ve yararlı şeyleri

1 Geniş bilgi için bak: Kurtubi: 6/257-258.

haram kılmayın; aşırı da gitmeyin; şüphesiz ki Allah aşırı gidenleri sevmez.

88- Allah'ın size verdiği rızıktan helâl ve temiz olarak yeyin; imân ettiğiniz Allah'tan korkup (haddi aşmaktan, haram yemekten) sakının.

İNİŞ SEBEBİ

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz kıyametin safhalarını çok duyarlı biçimde anlattı. O'nu dinleyen Ashab-ı Kirâm'ın kalbi iyice yufkalaştı, çoğu gözyaşlarını tutamadı, derken onlardan 10 kadarı, Osman bin Mez'un (radıyallahu anh)'ın evinde toplanarak kendi aralarında görüşüp şu kararı aldılar: "Bundan böyle dünyadan el-eteklerimizi çekeceğiz; eski elbiselerden giyinip kendimizi iğdişleştireceğiz. Bütün seneyi oruçlu geçirip geceleleri uyumadan ibâdet ve zikir ile vakitlerimizi değerlendireceğiz. Et, yağ ve benzeri gıda maddelerinden yemeyeceğiz. Kadınlara yaklaşmayacağız, güzel kokular sürünmeyeceğiz ve böylece yeryüzünde gezip dolaşacağız."

Onların bu anlamda bir karar aldığını duyan Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz üzüldü ve derhal Osman bin Mez'un (radıyallahu anh)'ın evine gitti. Osman (radıyallahu anh) evde yoktu. Karısına: "Sizin evde toplanıp böyle bir karar aldıkları doğru mu?" diye sordu. Kadın, kocasının sırrını açığa vurmak istemediğinden şu cevabı verdi: "Eğer bu hususta Osman size bir şey söylediyse herhalde doğrudur." Çok geçmeden Osman eve döndüğünde Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in durumu öğrenmek istediğini haber alınca vakit kaybetmeden diğer dokuz kişiyi de alıp Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in huzuruna vardılar. Aralarında şu tarihi konuşma geçti:

- Sizin böyle bir karar aldığınızı duydum, doğru mudur?

- Evet, doğrudur. Biz böyle bir kararla sadece hayır ve iyilik arzuladık.

- Ama ben size böyle bir emir vermedim, tavsiyede de bulunmadım. Şüphesiz ki nefsinizin de üzerinizde hakkı vardır. Hem oruç tutun, hem iftar edin, hem kalkıp gece namaz kılın, hem uyuyun. Doğrusu ben hem gece kalkıp ibâdet ederim, hem uyurum. Et ve yağ yerim, kadınlara yaklaşırım. Kim benim sünnetimden yüz çevirirse, o benden değildir.

Sonra Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) Ashabın hepsini toplayıp on-

lara şu konuşmayı yaptı:

"Şu topluluğa ne oluyor da kadınları, yiyecek maddelerini ve güzel kokuları, dünya nimetlerini kendilerine haram kılıyorlar? Ben sizin keşişler ve rahipler gibi olmanızı emretmiyorum. Çünkü benim dinimde et yemeğini ve kadınlara yaklaşmayı terketmek yoktur. Mâbedlere kapanıp hayattan çekilmek de yoktur. Ümmetimin seyahati, oruçtur. Onların rahipliği Allah yolunda cihattır. Artık Allah'a ibâdet edin, O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Haccedin, umreye gidin, namaz kılın, zekât verin, ramazan orucunu tutun; doğru olun ki doğruluk bulaşınız. Sizden öncekiler kendilerini dinde sıkıp ifrat ve tefrite düştükleri için helak oldular."

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in bu nefis uyarısından sonra yukarıdaki iki âyet indi.[1]

Hz. Âişe (radıyallahu anha) validemiz anlatıyor: Ashabdan bir grup adam, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in hanımlarına uğrayıp, O'nun yalnız başına kaldığındaki ibâdetlerinden sordular. Bunun üzerine kimi "Ben et yemeyeceğim" derken, kimi "Kadınlarla evlenmeyeceğim" diyordu. Kimi de, "Döşek üzerinde uyumayacağım" diyerek kendine göre, bir yol çiziyordu. Bu haber Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e ulaşınca, şöyle buyurdu: **"Şu topluluğa ne oluyor da, her biri şöyle şöyle diyormuş! Ama ben oruç da tutuyorum, iftar da ediyorum; uyuyorum, kalkıp ibâdet de ediyorum. Et yiyorum, kadınlarla evleniyorum. Artık kim sünnetimden yüz çevirirse o, benden değildir."**[2]

Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.

Diğer bir rivayet:

Abdullah bin Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor:

"Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'le beraber savaşa gitmiştik. Kadınlarımız beraberimizde bulunmuyordu. Biz bir ara, "Ya Rasûlallah! Kendimizi iğdişleştirelim mi?" diye müsaade istedik. O bizi böyle yapmaktan men'etti. **"Bir entari karşılığında bile olsa -mehir verip- ka-**

---

1 Lübabu't-Te'vil - İbn Kesir - İbn Ebi Hatim-Kurtubi

2 Sahih-i Buhari/nikâh: 1 - Müslim/nikâh: 5 - Nesâi/nikâh: 4 - Dâremi/nikâh: 3 - Ahmed: 2/158-3/241, 259, 285 - 5/409

dınlarla evlenin!" diye buyurdu.[1]

Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.

İLGİLİ HADİSLER

"Doğrusu ben ne Yahudilikle, ne de Nasranilikle gönderildim; fakat ben hakka yönelik koskolay bir dinle gönderildim. Muhammed'in canını kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, Allah yolunda bir sabah veya bir akşam bulunmak, dünyadan da, dünyadaki her şeyden de hayırlıdır. Andolsun ki, sizden birinizin (savaş) saffındaki yeri, onun altmış senelik (nafile) namazından daha hayırlıdır."[2]

"Helâl bellidir; haram da bellidir. Bu ikisi arasında bir takım şüpheli şeyler var. Kim kendisince günah şüphesi bulduğu şeyi terkederse, o haramlığı açık olan şeyi terketmiş demektir. Kini de günah olması şüpheli şeye cür'et ederse, o da günahı açık olan şeye düşmüş olur. Günahlar Allah'ın koruluğudur. Kim koruluğun etrafında (davar) otlatırsa, çok sürmez koruluğun içine girmiş olur."[3]

Hz. Aişe (radıyallahu anha) anlatıyor:

"Evde yanımda bir kadın misafir bulunuyordu. 0 sırada Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz içeri girdi. (Kadın da kalkıp gitti). Hz. Peygamber bana o kadının kim olduğunu sordu. "Falan kadındır; (çokça kıldığı) namazını anlatıyordu," diye cevap verdim. Bunun üzerine Efendimiz şöyle buyurdu: **"Bırak (onu)! Size gereken güç getirebildiğiniz ölçüde (ibâdetinizi) yapmaktır. Vallahi size bıkkınlık gelir, ama Allah bıkıp usanmaz. Dinin (dindarlığın) Allah katında en sevimlisi, sahibinin devam ettiğidir."**[4]

"Kolaylaştırın, zorlaştırmaym. Müjdeleyin nefret ve bıkkınlık vermeyin."[5]

---

1 Buhari/nikâh: 6, 8 - Müslim/nikâh: 11,12 - Ahmed: 1/385, 390, 420, 450

2 Ahmed: 5/266

3 Buhari/İman: 39, Büyü: 2 - Müslim/Müsakat: 2 - Kudat: 11 - İbn Mâce/Fiten: 14 - Dârimi/Büyû: 1 - Ahmed: 4/267, 269, 271, 275

4 Buhari/İmân: 32, Teheccüd: 18, Savm: 52, Libas: 43 - Müslim/Müsafirin: 215, 221, Siyam: 177 - Ebû Davud/Tetavvû: 27 - Nesâi/Kıyamü'I leyl: 17, İman: 29 - İbn Mace/Zühd: 28 - Ahmed: 6/40, 51, 61, 84, 122, 189, 199

5 Buhari/Meğazi: 60, Ahkâm: 22 - Dârimi/Mukaddeme: 24 - Ahmed: 6/125

Dinde Ruhbaniyet Yoktur

وَلَا تَعْتَدُوا ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ

"Aşırı da gitmeyin; şüphesiz ki Allah aşırı gidenleri sevmez."

İslâm, ifrat ve tefritten uzak, tamamen hak ve adalet doğrultusunda insan ruhuyla uyum sağlayan bir dindir. Bütün emir ve prensipleri, ruhla beden, dünya ile âhiret, madde ile mâna, fizikle metafizik arasında denge sağlamaya yöneliktir. Birinin diğeri için ihmaline cevaz vermez. Yalnız mide ve madde ile uğraşıp ruhun asıl gıdası olan ibâdeti iyice azaltmak veya terketmek tefrit sayılır. Din ve ibâdet adına bedenin ihtiyaçlarını, meşru' isteklerini ihmal veya terketmek ise, ifrat sayılır. İslâm bu iki ayrı yaşama şeklini de hoş karşılamaz. Bunun için Hristiyan keşiş ve rahiplerinden övgüyle bahsedilirken ifrata kaçtıklarına dikkatler çekilir. Zira İslam'da ruhbaniyet yani dünyaya sırt çevirip evlenmemek ve mabetlere kapanıp sadece ibâdetle meşgul olmak yoktur; böyle yapmayı ifrat sayar ve yasaklar.

Yukarıdaki âyetten hemen sonra, "Ey imân edenler! Allah'ın size helâl kıldığı iyi ve yararlı şeyleri haram kılmayın; aşırı da gitmeyin. Şüphesiz ki, Allah aşırı gidenleri sevmez." buyurulması çok anlamlıdır.

Az yukarıda mealini sunduğumuz hadisler ve tarihi olaylar, bunu her türlü şüpheyi giderecek biçimde açıklamaktadır. Şüphesiz ki dinde anlayışlı ve bilgili olmak, Allah'ın bir lûtfu ve inayetidir. Bazı tarikatçıların ve zühd havasına giren sofilerin itidal sınırını aşar şekilde dünya işlerini bırakıp, günün çoğunu ibâdet, zikir, halka ve rabıta ile geçirmelerinde ruhbaniyyet kokusu vardır. Bu yüzden her geçen gün bedenleriyle ruhları arasındaki dengeyi, bozmaktalar. Her şeyden önce Müslümanların Kur'ân'ı, sünneti ve tek kelimeyle Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in günlük hayatını çok iyi bilmeleri gerekmektedir. Aksi halde kaş yapalım derken göz çıkarırlar.

Gıdanın Ruh ve Beden Sağlığı Üzerindeki Tesirleri

Buna sağlıklı ve dengeli beslenme de diyebiliriz. Allah sağlığımızı koruyacak, ruhi dengemizi ayakta tutacak, akıl ve zekâmızı güçlendirecek, hafızamızı geliştirecek gıda maddelerini helâl; bunları bozacak nesneleri haram veya mekruh kılmıştır. Bu hususta dinle, kesin sonuç elde eden ilmi tesbitler birleşmiş vaziyettedir.

Sıhhatli bir bünyenin sağlığını sürdürmekte ve hasta bir bedeni tekrar sağlığına kavuşturmakta beslenmenin, diğer bir deyimle helâl gıda maddelerinin tesirini unutmamak gerekir. Proteinlerin, vitaminlerin sağlığı koruma, aklı dengede tutma, zekâ ve hafızayı geliştirmedeki olumlu etkileri artık bilimsel açıdan da kabul edilmiştir.

Vücut denilen o çok karmaşık ve fakat en mükemmel ilâhi makinanın düzenli ve dengeli çalışması, sunacağımız maddi ve manevi enerjiye bağlıdır. İyi ve temiz gıdalar bu enerjinin maddesini; inanç ve ibâdet onun sigortasını oluşturur.

Bunun içindir ki Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, eti gıdaların başı saymış; süt ve balı övmekle bitirememiş, tereyağını sıcak ekmek içine koyup yapılan tiritten hoşlanmış; besleyici özelliği olan ve içinde magnezyum sülfat, sodyum sülfat, sodyum klorit, kalsiyum karbonat, potasyum nitrat, hidrojen sülfat ve kükürt bulunan Zemzem suyunu tavsiye etmiştir.

Nitekim tabiinin ileri gelenlerinden Hasan el-Basri Hazretleri, ünlü sofilerden Ferkad-i Sabhi ile birlikte bir sofraya davetli bulunuyordu. Sofra yere konulunca üzerinde kızarmış et, tavuk ve benzeri nefis yemekleri gören Ferkad geri çekildi. Hasan el-Basri onu önce oruçlu sandı. Sonra oruçlu olmadığını öğrenince ona, "Ey Ferkadcık! Buğday özü, tereyağı ve bal karışımından yapılan yemeği ayıplayan bir Müslümanın görüşünde misin?" diyerek onu kınamıştı. Yine bir zat Hasan el-Basri'ye gelerek, "Efendim! Benim bir komşum var pelte yemez," diye söyleyince, ona sormuş, "Neden pelte yemez?" O da, "Efendim, o zat bunun şükrünü yerine getiremeyeceğinden endişe ediyor da ondan." diye cevap vermişti. Bunun üzerine Hasan el-Basri Hazretleri, "Senin o komşun soğuk su içer mi?" diye sormuş, o da, "Evet, içer" deyince, Hasan el-Basri, "Doğrusu senin o komşun pek câhildir. Çünkü Allah'ın ona olan soğuk sudaki nimeti, peltede olan nimetinden çok daha büyüktür", diyerek uyarıda bulunmuştur.[1]

"Kuvvetli sağlam mü'min, zayıf mü'minden daha hayırlıdır."[2] mealindeki hadis, bize bu konuda en sağlam ölçüyü vermektedir.

1 Tefsir-i Kurtubi: 6/263

2 Müslim/Kader: 34 – İbn Mâce/Mukaddeme: 10. Zühd: 14 - Ahmed: 2/366, 370

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle İslâm'da ruhbaniyyet olmadığı belirtildi. Kur'ân'ın en son kitap olarak bedenle ruh, dünya ile âhiret arasında denge sağlamayı amaçladığı, bütün hüküm ve prensiplerinde bu gerçeğe yönelik bulunduğu hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetle, kendini mâbade ve mabede verip dünya lezzetlerinden uzak kalarak tam bir sadelik ve nefse hâkimiyetle yaşamaya yemin eden mü'minlerin bu düşünce ve tutumlarıyla rahiplere benzemeye çalıştıklarına işaret edilerek bu hususdaki yeminlerini bozmalarına cevaz veriliyor ve dolayısıyla yemin keffaretinin gerektiği açıklanıyor.

لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللّٰهُ بِاللَّغْوِ فِىٓ اَيْمَانِكُمْ وَلٰكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ الْاَيْمَانَ ۚ
فَكَفَّارَتُهٗٓ اِطْعَامُ عَشَرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ اَوْسَطِ مَا تُطْعِمُونَ اَهْلِيكُمْ اَوْ كِسْوَتُهُمْ
اَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ ۟ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ اَيَّامٍ ۟ ذٰلِكَ كَفَّارَةُ اَيْمَانِكُمْ اِذَا
حَلَفْتُمْ ۟ وَاحْفَظُوٓا اَيْمَانَكُمْ ۟ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِهٖ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٨٩﴾

89- Allah sizi boş anlamsız (dil alışkanlığı sebebiyle yaptığınız) yeminlerinizle sorumlu tutmaz; ama (bilerek, azmederek) bağladığınız yeminlerden dolayı sorumlu tutar. Bunun keffareti, çoluk çocuğunuza yedirdiğinizin ortalamasından on yoksula yedirmeniz veya onları giydirmeniz ya da bir köle azat etmenizdir. Bunları bulamayan kimseye üç gün oruç gerekir. İşte yemin ettiğinizde yeminlerinizin keffareti budur. Yeminlerinizi koruyun. İşte böylece Allah size âyetlerini açıklıyor, ola ki şükredersiniz."

İNİŞ SEBEBİ

İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki:

"Ey imân edenler! Allah'ın size helâl kıldığı temiz ve yararlı şeyleri haram kılmayın." mealindeki âyet inince Ashab-ı Kiram Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e, "Bizim yaptığımız yeminlerden dolayı ne yapmamız gerekiyor?" diye sordular. Çünkü onlar Osman bin Mez'un'un evinde toplu halde aldıkları kararda sebat edeceklerine dair yemin etmişlerdi.

Bunun üzerine yukarıdaki âyet indi.

Başka bir rivayet:

Ashabdan Abdullah bin Revaha (radıyallahu anh)'ın evinde beslediği birkaç yetimi ve bir de misafiri bulunuyordu. Akşam işini geç vakit bitirip eve geldiğinde, "Misafire akşam yemeği verdiniz mi?" diye sordu. "Hayır, seni bekledik" denilince, Hz. Abdullah, "Vallahi ben bu akşam yemek yemeyeceğim" dedi. Bunun üzerine misafiri, "Öyleyse ben de yiyecek değilim" dedi. Yetimler de, "Biz de yemeyiz" deyince, Hz. Abdullah ister istemez sofraya oturup onlarla birlikte yemek yedi. Sabah olunca durumu Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e arz ettiğinde Efendimiz ona:

"Rahmân'a itaat ettin, şeytana isyanda bulundun" buyurdu ve çok geçmeden yukarıdaki âyet indi.[1]

İLGİLİ HADİSLER

"Kim bir şeye yemin eder de başkasını ondan hayırlı görürse, o hayırlı olanı yapsın ve yeminini (bozduğu için) keffaret versin."[2]

"Kim Allah'tan başkasıyla yemin ederse, Allah'a ortak koşmuş (veya Allah'a ortak koşanlar gibi yemin etmiş) olur."[3]

"Kim yemin ederse ya Allah ile yemin etsin, değilse sussun."[4]

"Haberiniz olsun! Kim yemin ederse, ancak Allah ile yemin etsin. Kureyş Kabilesi babaları üstüne yemin ederlerdi. Siz babalarınız üzerine yemin etmeyin."[5]

FIKHI YÖNÜ

Ayetin açık anlatımından yemin keffaretinin dört kısma ayrıldığı anlaşılıyor:

1. On yoksulu yedirmek,

1 Tefsir-i Kurtubi: 6/265.

2 Ahmed bin Hanbel: 1/13, 54, 170, 183, 186 - Müslim / Eyman: 1, 4, 5, 7, 10 - Tirmizi: Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'den

3 Tirmizi/Nezir: 9 - Ahmed: 1/17-2/34, 67, 69 - İbn Asâkir: İbn Ömer (radıyallahu anh)'dan

4 Tirmizi/Nezir: 8 - Ahmed: 2/7

5 Sahih-i Buhari.

2. On yoksulu giydirmek,

3. Bir köle azat etmek,

4. Üç gün oruç tutmak.

Birinci kısımda on yoksul ya da fakirden her birine keffaret olarak ne kadar yedirmek gerekir?

Müctehid imamların bu hususta ki tespit ve ictihadları farklıdır:

a) İmam Mâlik'e ve İmam Şafii'ye göre, her fakire bir Rıtıl ve Rıtlın onda üçü (548 gr. buğday) verilir.

Bu daha çok İbn Abbas, Zeyd bin Sabit (radıyallahu anhüma) ve tabiinden Said bin Müseyyeb'in tesbit ve görüşüdür.

b) İmam Ebû Hanife'ye göre, buğdaydan yarım sâ' (1667 gr.) diğer maddelerden bir sâ' (3334 gr.) verilir.

Bu daha çok Şa'bi, Nahai, Said bin Cübeyr ve Mücahid'in tesbit ve görüşüdür.

c) Ahmed bin Hanbel'e göre, buğdaydan bir müd (548 gr.), Arpa, hurma ve üzümden bir sâ' (3334 gr.) verilir.

Çiğ madde vermeyip de sabah akşam bu ölçü ve değerde yemek yedirmek kâfi gelir mi?

Ahmed bin Hanbel'e göre, kâfi gelmez. Ebû Hanife'ye göre, kâfi gelir. Çünkü keffaretlerde kıymetini belirleyip vermek caizdir. Aynı zamanda bu keffareti aynı fakire her gün birer tane vermek üzere on günde tamamlamak da câizdir.

İkinci kısımda, on fakiri giydirmenin ölçüsü nedir?

a) İmam Şafii'ye göre, her fakire bir elbise denecek kadar bir şey vermek yeterlidir. Meselâ bir entari, bir üstlük bu cümledendir. Bugün için, bir pantolon, bir gömlek bunun yerini tutabilir.

Bu daha çok İbn Abbas, el-Hasan, Mücâhid, Atâ' ve Tavus'un tesbit ve görüşüdür.

b) İmam Mâlik'e göre, her fakire namaz caiz olacak kadar bir elbise giydirmektir. Vâcib olan bu nisbettir. Erkeğe bu anlamda bir tek don, kadına

ise bir entari ile bir başörtüsü vermek kâfi gelir.

c) Ahmed bin Hanbel'e göre de aynı anlamda bir elbise vermek kâfidir.

d) İbn Ömer'e göre, üç parça elbise verilir. Ebû Musa el-Eş'ari'ye göre, iki parça elbise kâfidir. Said bin Müseyyeb ve İbn Sirin de aynı görüştedirler.

e) İmam Nehai'ye göre, fakirin her tarafını örtecek şekilde bir elbise verilir.

Üçüncü kısım, köle azat etmektir. Gerçi bugün artık kölelik kalkmıştır. Ama İslâmiyet, kölelik kaydı altında insanlık vakarını yitiren o masum insanları onure etmek, onlara insanca muamelede bulunmak için birçok hükümler koymuş ve onları bir an önce hürriyetlerine kavuşturmayı planlamıştır.

Bu bakımdan yeri geldikçe bu konu ya da temas ediyoruz:

a) İmam Ebû Hanife'ye göre, yemin keffaretinde azat edilecek kölenin Müslüman veya kâfir olması farketmez, yani her ikisinden de olabilir. İmam Sevri de aynı görüştedir.

b) İmam Şafii'ye göre, kölenin kâfir ve mürtet olmaması gerekir. Aksi halde azat edilse bile keffaret yerine geçmez.

Dördüncü kısım, üç gün oruç tutmaktır.

- İmam Şafii'ye göre, çoluk-çocuğunun sabah akşam yiyeceğinden arta kalan yiyecek on fakire yetecek ölçüde ise, verilir, oruç tutulmaz. Daha az nisbette ise, o takdirde oruç tutmak vâcib olur.

- İmam Ebû Hanife'ye göre, yanında zekât nisabı mal veya parası bulunan kimsenin oruç tutması keffaret yerine geçmez. On fakiri yedirmesi ya da giydirmesi gerekir.

Bu, ara vermeden üsüste mi tutulur, yoksa ara vermek suretiyle de tutulabilir mi? Müctehid imamların bu mesele hakkındaki tespit ve ictihadları farklıdır:

İmam Ebû Hanife, İmam Ahmed ve bir kavle göre İmam Şafii'ye göre, üç gün orucu aralıksız tutması gerekir. İmam Mâlik'e göre ve Şafii'nin diğer bir kavline göre, art arda tutulması şart değildir.

Âyette keffaret belirtilirken cümleler arasında atıf harfi olarak (ev) kullanılmıştır. Fukahanın çoğuna göre, bu tahyir içindir. Kendisine yemin

keffareti gereken kimse on fakiri yedirmek, giydirmek ve bir köle azat etmek arasında serbesttir. Yani bunlardan herhangi birini verecek olursa, keffaret ödenmiş kabul edilir. Sahih olan da budur.

Keffaret ancak hür Müslüman'a verilir. İmam Ebû Hanife'ye göre ise, Gayr-i müslim vatandaşa da verilebilir. Ancak onlara zekât vermek caiz değildir, çünkü zekât Müslüman fakirin hakkıdır.

Keffaret ne zaman verilmelidir?

Fukahanın bu meselede görüş ve ictihadı farklıdır:

-İmam Şafii'ye göre, yemini bozmadan keffaretini vermek caizdir. Şöyle ki kişi yapmış olduğu yemim bozmak istediğinde, önce keffaretini verir. Keffaret değil de oruç tutacaksa, o takdirde önce yeminini bozar sonra oruç tutar.

- İmam Ebû Hanife'ye göre, keffaret ancak yemin bozulduktan sonra gerekir ve o zaman verilmesi vâcib olur.

SOSYAL YÖNÜ

İslâm gerek ibâdet, gerekse hukuki konularda sosyal dengeyi sağlamayı amaçlar. Bunun yanı sıra ahlâki faziletin yerini ve değerini belirler.

Yemin ve onunla ilgili keffaret meselesini de bu açıdan değerlendiren dinimizin insanın toplumsal hayatıyla ne kadar yakından ilgili bulunduğunu anlamakta gecikmeyiz. Bunun için yeminler genellikle üç kısımda düşünülmüş ve ona göre hükümler konulmuştur: Önce rastgele ve boş-anlamsız yeminlerden dolayı kişinin sorumlu tutulmayacağı belirtilirken bunu âdet edinmenin diğer iki ayrı yemine kapı açabileceğine işarette bulunuluyor ve çok dikkatli olmamız öneriliyor.

Geçmişte ilgili bir olayın, bir mesele ya da haberin bile bile aksini iddia edip söylemek ve karşısındakini inandırmak için yemin etmek büyük günahlardandır. Kur'ân-ı Kerim'de böyle bir yeminin fert ve topluma getireceği güvensizlik, yer yer çok duyarlı biçimde işlenmektedir.

Gelecekle ilgili mümkün bir şeyi yapmıyacağına yemin edene, yeminini bozmasında yarar varsa bozmasını ve fakirleri korumak için keffaret vermesini tavsiye eder. Tabii bu tavsiye yemini bozmaya yöneliktir. Keffaret vermek ise vâcibdir.

Bazen hislerimize mağlup olup bir şeyi yapmayacağımıza yemin edebiliriz. Önce hissi hareket etmenin iyi bir sonuç vermeyeceğine dikkatler çekiliyor. Akıl ve imân gibi iki yüksek nimetle amel etmediğimiz için on fakiri doyurmamız ya da giydirmemiz emredilerek hem bunun cezası ödetiliyor, hem de sosyal adaleti, toplumsal dengeyi sağlamak için fakirleri korumamız isteniliyor.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ
عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٩٠﴾ إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ
بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ
الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ ﴿٩١﴾ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَاحْذَرُوا فَإِنْ
تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّمَا عَلَى رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٩٢﴾ لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ
آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوا إِذَا مَا اتَّقَوْا وَآمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ ثُمَّ اتَّقَوْا وَآمَنُوا ثُمَّ اتَّقَوْا وَأَحْسَنُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿٩٣﴾

90- Ey imân edenler! İçki, kumar, tapınmak için konulan dikili taşlar ve fal okları (talih zarları) şeytan işi murdar şeylerden başkası değildir. O halde bunlardan kaçınıp sakının ki, kurtuluşa eresiniz.

91- Şeytan içki ve kumar hususunda ancak aranıza düşmanlık ve kin sokmak ve sizi Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan alıkoymak ister. Artık vazgeçersiniz değil mi?

92- Allah'a itaat edin, Peygambere itaat edin ve (içki, kumar gibi haramlardan) sakının. Eğer yüzçevirirseniz, bilin ki Peygamberimize düşen sadece açık tebliğdir.

93- İmân edip iyi ve yararlı amellerde bulunanlar, (Allah'a ortak koşmaktan) sakınıp (Allah'a ve Peygambere) imânlarında sebat ederek iyi ve yararlı amellerine devam edenler, sonra da (içki, kumar ve benzeri kötülüklerden) sakınıp (bunların haram kılındıklarını kabul ederek) inanırlar ve amellerini güzelleştirip iyi hal üzere olurlarsa, (daha önce bu gibi haram

nesnelerden) tattıklarından dolayı kendilerine bir günah yoktur. Allah güzel amellerde bulunup durumunu iyileştirenleri sever.

İNİŞ SEBEBİ

Yukarıda geçen âyetlerde, Allah'ın sunduğu rızıktan helâl ve temiz olarak yenilmesi emredildi. İçki ve kumarın helâl ve temiz rızık kapsamına girip girmediğinde az da olsa şüphe edenler oldu. Bu sebeple ilgili âyetler indi.[1]

90 ve 91. âyetler inince Ashab-ı Kiram, daha önce içki içip kanını bununla zehirleyen ve kursaklarında içkinin eseri bulunduğu halde Allah yolunda şehit edilen veya eceliyle ölen kardeşleri hakkında üzüldüler; durumlarının ne olduğunu bilemediler. Bu sebeple 93. âyet inerek tahrim emri inmeden onların bu tür haram şeyleri kullanmalarından dolayı bir günah gerekmediği açıklandı.[2]

Bakara suresindeki ilgili âyetin tefsirinde de belirtildiği gibi, Hazreti Ömer (radıyallahu anh) içki hakkında sadra şifâ verecek bir emrin inmesini istiyordu. Bakara süresindeki 219. âyet indi. İçkinin kesinlikle haram kılındığını açıklar anlamda değildi. Çünkü Cenâb-ı Hak bu konuda pedagojik bir metot uygulamayı murat etmişti. Hz. Ömer yine duâ edip yeterli ve kesin bir tahrim emrinin inmesini diledi; derken Nisa süresindeki, "Ey imân edenler! Sarhoş iken namaza yaklaşmayın" mealindeki âyet indi. Hz. Ömer (radıyallahu anh) yine tatmin olmadı ve üçüncü defa duâ etti; derken konumuzla ilgili 90. âyet indi. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, Hz. Ömer'i çağırıp inen âyeti okudu ve "Artık vazgeçersiniz değil mi?" cümlesine gelince, Ömer, "vazgeçtik, vazgeçtik." diyerek hem sevinç ve teslimiyetini, hem de Cenâb-ı Hakk'a bundan dolayı hamd ve senasını dile getirdi.[3]

İLGİLİ HADİSLER

"Sarhoş eden her içki haramdır."[4]

---

1 Lübabu't-Te'vil - İbn Cerir Taberi

2 Mefatihü'l-gayb - Lübabu't-Te'vil

3 Tirmizi - Ebû Dâvud - Lübabu't-Te'vil.

4 Buhari/Eşribe: 4, 10 - Müslim/Eşribe: 67, 68 - Ebû Davud/Eşribe: 5 - Tirmizi/Eşribe: 2 - İbn Mace/Eşribe: 9, 10 - Ahmed: 6/36, 97, 190, 226

"Çoğu sarhoş eden her şeyin azı da haramdır."[1]

"Kim içki içerse kırk sabah (gün anlamında kullanılmıştır) namazı kabul olunmaz. Tevbe ederse, Allah tevbesini kabul buyurur. Dönüp tekrar içerse, yine Allah onun kırk sabah namazını kabul etmez. Tevbe ederse, Allah tevbesini kabul buyurur. Yine dönüp içerse, Allah yine onun kırk sabah namazını kabul etmez. Dönüp tevbe ederse, Allah tevbesini kabul eder. Dördüncü defa dönüp içerse, artık Allah onun hem kırk sabah namazını kabul etmez, hem tevbe ederse tevbesini kabul buyurmaz; (kıyamet günü) ona Habal ırmağından içirir."

Bunun üzerine soruldu:

- Ey Allah'ın Peygamberi! Habal ırmağı nedir? Cevap verdi:

- **Cehennem ehlinin kanlı irinidir.**[2]

"Allah, içkiye, onu içene, sunana, alım-satımını yapana, sıkıp hazırlayana, taşıyana, kendisine taşımlana lanet etmiştir."[3]

İçki ve kumarın haram kılındığı Kitap, sünnet ve icmâ' ile sabit olmuştur. Özellikle bunların haram kılındığını açıklayan âyet, Mâide sûresinde yer almıştır ki bu sûre en son inen sûrelerdendir.

İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki:

Bir adam bir kırba içki ile Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e geldi ve onu hediye etmek istedi. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) ona sordu:

- **Allah'ın içkiyi haram kıldığını bilmiyor musun?**

- Hayır, diye cevap verdi ve yanındaki adama fısıldayıp bir şeyler söyledi. Bunun üzerine Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) ona:

- **O adama neler fısıldadın?** diye sorunca, o:

- Götürüp satmasını emrettim, diye cevap verdi. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ona:

- **İçilmesini haram kılan, onun alım-satımını da haram kılmıştır,**

---

1 Ebû Dâvud/Eşribe: 3 - Nesâi/Eşribe: 25 - İbn Mace/Eşribe: 10 - Ahmed: 2/91, 167

2 Tirmizi/Eşribe: 1, Kıyamet: 47 - Müslim/Eşribe: 72 - Ebû Davud/Eşribe: 5

3 Ebû Dâvud/Eşribe: 2 - Ahmed: 1/316-2/97

diyerek uyardı. Adam bu hususdaki ilâhi emri öğrenince hemen kırbanın ağzını yere çevirip içindekini olduğu gibi döktü.[1] Enes bin Mâlik (radıyallahu anh) anlatıyor:

"İçkinin haram kılındığı gün Ebû Talha'nın evinde bulunuyordum ve oradaki topluluğa sakilik yapıyordum. Onların içkileri ise Fedih denilen hurma koruğundan ve hurmadan yapılanı idi. Ansızın bir çağırıcının sesi duyuldu. Bana, "Bir dışarı çık da bak!" dedi. Çıktığımda bir çağırıcı şöyle diyordu: "Haberiniz olsun ki, içki haram kılınmıştır." Medine sokaklarında (su gibi) içki akıp gidiyordu. Bunun üzerine Ebû Talh'a, bana, "Çık da şu içkiyi dök!" diye emretti. Ben de onu döktüm."

Bu olay üzerine Ashab-ı Kiramdan bazısı, "Falan ve falan kişiler midelerinde içki bulunduğu halde (Uhud) Savaşı'nda öldürüldüler" diye üzüntülerini belirttiler. O nedenle Mâide sûresinin 90, 91. âyetleri indi.[2]

"Zinâkâr, mü'min olduğu halde zina etmez. Hırsız, mü'min olduğu halde hırsızlık yapmaz. İçkici, mü'min olduğu halde içki içmez."[3]

İçkinin Haram Kılınmasındaki Sebepler ve Hikmetler

Kur'ân'da içki ile kumar haram kılınmakla birlikte bunun sebep ve hikmeti de açıklanmıştır.

Bugüne kadar olan tecrübe ve ilmi araştırmalar ancak Kur'ân'ın bu açıklamasını doğrulamıştır.

Biz burada sözü edilen sebep ve hikmetleri özetlemekle yetineceğiz:

1. Önce içki rics diye vasıflanmıştır. Bu tabir her çeşit murdar, tiksindirici, iğrenç ve zararlı maddeler için kullanılır. İçkinin insan sağlığına ve aile bütçesine zararlı olduğu kesindir. Kumarın bu hususdaki zararı daha da büyüktür. Bir milimetre küp alkolün bir santimetre küp kanı zehirlediği yapılan araştırma ve tahlillerden anlaşılmıştır. Ayrıca şuuru zedelemesi, sahte bir sıcaklık ve sahte bir cesaret ya da kahramanlık (!) vermesi, bu yüzden insanı ölçüsüzlüğe itip mütecaviz duruma getirmesi, onun zararlı

---

1 Kurtubi - İbn Kesir: Sahih-i Müslim'den naklen.

2 Sahih-i Müslim: Enes bin Mâlik (radıyallahu anh)'den

3 Müslim/İman: 100, 104 - Buhari/Mezâlim: 30, Eşribe: 1, Hudud: 1. 6, 14 - Ebû Dâvud/Sünnet: 15 - Tirmizi/İman: 11 - Nesâi/Kasamet: 49, Sarık: 1- Eşribe: 42 - Ahmed: 2/243, 317, 376, 386 - 3/346 - 6/139.

olduğunun bir diğer yönüdür.

2. İçki ve kumar; tapınmak için dikilen taşlar ve fal oklarıyla beraber anılmıştır. Bunun sebebi açıktır: Tapınmak için dikilen taşlar, kısmet aramak için kullanılan zarlar ve fal okları câhiliye devrinin kötü âdetlerindendir. İçki de öyle. Gerçekten medeni olan, yaratanını bilen, insanlığının anlamını ve yaratılışının hikmetini kavrayan kimse bu tür kötü âdetlerden sakınır. Her yönüyle ilim, irfan, medeniyet ve güzel ahlâk ölçülerinden mahrum ilkel bir topluluğun tek tesellisi sayılan bu haram nesnelere, ilim ve irfan çağında yaşıyan ve medeniyim diye geçinen insanların rağbet etmesi, bir yönüyle câhiliye devrine dönmeleri değil de nedir? Buna son asrın câhiliyet tutkusu da diyebiliriz.

Bunun için Kur'ân ona rics derken, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, **"İçkiye devam eden, puta tapan gibidir!"** buyurmuştur.

3. İçki, şeytan işi olarak vasıflandırılmıştır. Çünkü şeytan her türlü kötülüğün, ahlâksızlığın, imansızlığın kaynağı ve sembolüdür. İçkiye, rahmet saçan meleğin değil, şer ve fitne saçan şeytan işidir, demek en mâkul yargı değil midir?

4. İçkiyi terketmenin mutluluğa, saadet ve kurtuluşa yol açacağı belirtilmiştir. Önce ailenin ekonomik yapısı korunur. Sonra çok değerli bilinen sağlığımız ve ömür sermayemiz tahrip edilmekten uzak tutulur. Nefs ve şehvete hâkimiyet sağlanır; irâde güçlenir.

5. İçki ve kumar; kin ve düşmanlık doğurur. İçki yüzünden işlenen cinayetlerin her ülkede binlerce ailenin yıkılmasına, milyonlarca çocuğun yetim kalmasına sebep olduğunu kim inkâr edebilir? Dünya istatistikleri her yıl bize bu hususta astronomik rakamlar vermektedir.

6. İçki ve kumar, insanı Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan alıkoyar. Halbuki bu iki ibâdet, dinin özü, ibâdetlerin temeli, mü'minin en sağlam dayanağıdır. Bunca rahmet, feyiz ve fazileti iki harama meylederek tahrip etmek, elbetteki insan olarak yaratıldığının sır ve hikmetini az-çok idrâk edenlerin yolu ve meşrebi değildir. Çünkü bir insandan imân, ibâdet, güzel ahlâk ve fazileti çekip alın, geriye bir yığın et, kan ve kemik kalır. Bu unsurlar ise her canlıda mevcuttur.

YORUMLAR VE TAHLİLLER

İçki necis midir?

İlim adamları içkinin haram kılınmasından, şeriatın onu murdar saymasından ve Kur'ân'da ona rics denilmesinden necis olduğu hükmünü çıkarmışlardır. İmam Ebû Hanife ise sadece üzümden ve hurmadan elde edilen şarabın necis olduğunu, diğer içkilerin sadece içilmesinin haram kabul edildiğini belirtmiştir. Tabii bu bir ictihad meselesidir. İmam Şafii, bütün içkileri necis kabul ettiği halde onun yakın arkadaşı İmam Müzeni (? - 264)[1] içkinin mutlak anlamda necis olmadığını belirtmiş ve bu hususta gerekli açıklamayı yapmıştır. Müteahhirinden bazı şafii fakihleri de bu görüşü benimsemişlerdir. Çünkü onlara göre bir şeyin içilmesinin haram olması, o şeyin necis olduğunu gerektirmez. Nitekim İslâm şeriatının haram kıldığı nice şeyler var ki necis değildirler.[2]

Hamr: Şuuru örten, kanı zehirleyen keyif verici içkilerin, diğer bir deyimle, alkollü maddelerin ortak adıdır.

Bunun geniş açıklaması Bakara sûresi 219. âyetin tefsirinde yapıldığı için tekrar etmeyi gerek görmedik.

Meysir: Sözlükte, kolaylıkla mal kazanılmaya araç olduğu için Araplar arasında fal oklarıyla oynanan kumara denilir. Yesere - yeysirü fiilinden alınmadır. Kök mânası kolaylık anlamına gelir. Ayrıca kumar için boğazlanan deveye de meysir denilmiştir. Bazılarına göre, tavla oyununa da bu isim verilmiştir. Ama genellikle kumar kapsamına giren bütün oyunların ortak adı olmuştur.[3]

Ensab: "Nüsb" kelimesinin çoğuludur. Tapınmak için şekillendirilmiş ve şekillendirilmemiş dikili taşlar, anlamına gelir. Ayrıca sözlükte, mezarların baş ve ayakuçlarına dikilen taşlara da ensab denilmiştir. Âyette ise, birinci mâna kasdedilmektedir.

Ezlâm: "Zelem"in çoğuludur. Dördüncü babdan gelir. Sözlük olarak üzerinde yelesi bulunmayan oklara denilir. Bu sebeple fal oklarına ezlâm

---

1 Şafii fıkhını zabt ve tedvin eden, bu zattır.

2 Revâyiu'l-Beyân Tefsiru Âyati'l-Ahkâm/Muhammed Ali es-Sabûni: 1/566. Mektebetü'l-Gazali.

3 Kamus Tercemesi: 2/769 - istanbul: 1305

ismi verilmiştir. Kumar zarları için de bu tabirin kullanıldığı vakidir.

Kumar: "Kımar"ın galat-ı meşhurudur. Genellikle talih oyunlarının ortak ismi kabul edilir. Özellikle Araplar arasında talih oyunları çok yaygın olduğundan bu isim Arapçadan Türkçeye geçmiştir. Câhiliye devrinde Arapların kumara olan düşkünlüğünü anlatmaya gerek yok; karılarını ve bütün servetlerini ortaya koyacak kadar aşırı idiler. Onlar için daha çok geçerli olanı, üzeri yazılı veya nişanlanmış on kadar okla oynanan meysirdi. Ayrıca içinde altın saklanmış kum yığını eşit biçimde dörde bölünür ve onu bulan kazanırdı. Zar ve benzeri talih oyunları da bilinenleri arasında yer almaktadır. Hattâ o devirde tavla, satranç, kâğıt gibi kumarın da oynandığını tarihler kaydetmektedir.

İslâm ilgili âyet ve hadislerle talih oyunlarının her çeşidini haram saymış ve hepsine ortak isim olarak kumar demiştir. Birinin veya birkaçının kaybedip bir diğerinin kazanması, alın teriyle çalışıp kazanma azmini öldürür. Her gün kazanırım umuduyla insanı hazıra konma peşinde koşturur ve bu hayal ile bütün bir ömrü berbat eder. Sonunda düzensiz, disiplinsiz, azimsiz, gayretsiz bir hayat, bir hiç uğruna semeresiz, gayesiz noktalanmış olur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle; içki, kumar, put ve talih oyunlarının her çeşidinin kesinlikle haram kılındığı açıklandı. Hadislerden ve sahih rivayetlerden, mü'minlerin kayıtsız şartsız bu yasağa uyduğu anlaşıldı. İnen ilâhi yasakların makabline şâmil olmadığına işarette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, avlanması ve yenilmesi helâl olan av hayvanlarını ihramlı iken avlamanın haram olduğu belirtiliyor; bununla mü'minlerin ilâhi buyruklara -ne ölçü ve anlamda olursa olsun- en küçük bir tereddüt duymadan boyun eğdikleri; böylece birçok denemelerden geçirilen Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in seçkin talebesinin başarılı bulunduğu hatırlatılıyor. Gerçek bir imânın zaten bu doğrultuda olması gerektiğine işarette bulunularak mü'minlerin dikkati çekiliyor.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَيَبْلُوَنَّكُمُ اللَّهُ بِشَيْءٍ مِنَ الصَّيْدِ تَنَالُهُ أَيْدِيكُمْ وَرِمَاحُكُمْ
لِيَعْلَمَ اللَّهُ مَنْ يَخَافُهُ بِالْغَيْبِ ۚ فَمَنِ اعْتَدَىٰ بَعْدَ ذَٰلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٩٤﴾

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَأَنْتُمْ حُرُمٌ ۚ وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمِّدًا
فَجَزَاءٌ مِثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ
أَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسَاكِينَ أَوْ عَدْلُ ذَٰلِكَ صِيَامًا لِيَذُوقَ وَبَالَ أَمْرِهِ ۗ عَفَا اللَّهُ
عَمَّا سَلَفَ ۖ وَمَنْ عَادَ فَيَنْتَقِمُ اللَّهُ مِنْهُ ۗ وَاللَّهُ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ ﴿٩٥﴾ أُحِلَّ لَكُمْ
صَيْدُ الْبَحْرِ وَطَعَامُهُ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِلسَّيَّارَةِ ۖ وَحُرِّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدُ الْبَرِّ مَا
دُمْتُمْ حُرُمًا ۗ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٩٦﴾

94- Ey imân edenler! Andolsun ki Allah sizi, gıyabında kendisinden kimin (saygı dolu bir kalb ile) korktuğunu, ellerinizin ve mızraklarınızın erişebildiği av (cinsinden) bir şeyle denemektedir. Artık kim bundan sonra (Allah'ın koymuş olduğu yasak sınırını) aşarsa, onun için elem verici bir azap vardır.

95- Ey imân edenler! Siz ihrâmlı iken avı öldürmeyin; sizden kim bile bile onu öldürürse kendisine ceza vardır. O da öldürdüğüne benzer bir davardır ki, öldürülen gibi olduğunu iki âdil kimse takdir edip, hüküm verir. Davar, hacı kurbanı olmak üzere Kâbe'ye götürülür, orada kesilir yahut yoksullara yemek vermek suretiyle veya onun dengince oruç tutarak keffaretini edâ etsin. Tâ ki işlediği (bu cinayetin) vebalini tatmış olsun. Geçmişteki (işlenen bu tür cinayetleri) Allah bağışladı. Kim dönüp bir daha böyle yaparsa, Allah ondan intikam alır. Allah hep üstündür, güçlüdür ve (ilâhi sınırları aşanlardan tevbe etmezlerse) intikam alıcıdır.

96- Deniz avı ve onu yemek size de, gelen misafir kafilelere de helâl kılındı. Ve ihrâmlı bulunduğunuz sürece kara avı size haram kılınmıştır. (Kabirlerinizden kalkıp hesap alanına) toplanacağınız, (huzurunda yer alacağınız) Allah'tan korkun.

İNİŞ SEBEBİ

Hudeybiye yılında Ashab-ı Kiram ihrâmlı bulunuyorlardı; bazı tespitlere göre Ten'im denilen yerde, Allah onları av hayvanlarıyla -küçük çapta da olsa- denedi. Çeşitli av hayvanları onların konakladıkları yerlere, eşyalarının

arasına kadar sokuldular; o kadar ki ellerini veya mızraklarını uzatsalar onları avlayabilirlerdi. İçlerini gıcıklayan bu nimete karşı, -ilâhi yasağa uyarak- sabır gösterip dokunmadılar. Oysa Yahudiler Cumartesi tatiliyle ilâhi bir imtihana tabi tutulduklarında, o gün için kıyıya akın eden balıkların çokluğuna dayanamayarak ilâhi yasağı dinlemediler, avlanmaktan, çalışmaktan men'edildikleri halde avlandılar; bu yüzden ilâhi gazaba uğrayarak maymunlaşıp domuzlaştılar. İmtihanı kaybettiler. Ama Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in irfan mektebinde okuyup yetişen bahtiyar mü'minler kayıtsız şartsız ilâhi yasağa uyup av hayvanlarına dokunmadılar.

Bu sebeple yukarıdaki âyetler indi.[1]

Ashabdan Ebû Yüsür (radıyallahu anh) ihrâmlı bulunurken yabani bir eşeği öldürmüştü. Bunun üzerine, ihrâmlı iken kara avı haram kılındı ve yukarıdaki âyetler indi.[2]

İLGİLİ HADİSLER

"Hayvanlardan şu beş ayrı türü, ihrâmlı bulunan kimsenin öldürmesinde bir günah yoktur: Karga, çaylak, akrep, fare ve ısırır (ya da kuduz) köpek."[3]

"Hayvanlardan beş ayrı tür var ki onlar zararlıdırlar; Harem dahilinde de öldürülebilirler: Karga, çaylak, akrep, fare ve ısırır (ya da kuduz) köpek."[4]

"Beş hayvan var ki, ihrâmlı bulunan kimse onları öldürebilir: Yılan, akrep, fare, karga ve ısırır (kuduz) köpek."[5]

İlahi Yasakların Hikmeti

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَيَبْلُوَنَّكُمُ اللَّهُ بِشَيْءٍ مِنَ الصَّيْدِ تَنَالُهُ أَيْدِيكُمْ وَرِمَاحُكُمْ

"Ey iman edenler! Andolsun ki Allah sizi gıyabında kendisinden kimin korktuğunu, ellerinizin ve mızraklarınızın erişebildiği av (cinsinden)

---

1 Tefsir-i Kurtubi - Lübabu't-Te'vil - Tefsir-i Âlûsi

2 Tefsir-i Kurtubi - Lübabu't-Te'vil - Tefsir-i Âlûsi

3 Sahih-i Buhari - Müslim: İbn Ömer (radıyallahu anh)'dan

4 Sahih-i Buhari - Müslim: İbn Ömer (radıyallahu anh)'dan

5 Sahih-i Müslim - Nesâi: Hz. Âişe (radıyallahu anha)'dan.

bir şeyle denemektedir."

İlâhi yasaklarda her ne kadar genel kural olarak, insanın ruhi yapısına, sağlığına, aile düzenine ve toplum yapısına zarar verecek şeylerden uzak kalma hikmeti belirginse de, bir de inananların ilâhi buyruklara kayıtsız ve şartsız -neden ve niçinini araştırmaksızın- uyup uymadıklarını deneme ve kalplerde gizli olanı açığa çıkarma hikmeti gizlidir. Kur'ân birkaç yerde mü'minlerin dikkatini bu hususa çekmiş ve başta İsrâiloğulları'nın bu hikmete kayıtsız kalmalarını belirterek bazı örnekler vermiştir.

Sonra bazı öyle emirler, yasaklar, tavsiyeler ve haberler var ki, bunların hemen neden ve niçinini anlamak mümkün değildir; uzun bir süre geçtikten, milletlerin sosyal hayatında umulmadık değişiklikler meydana geldikten, ilim ve teknikte peş peşe başarılar sağlandıktan sonra, o emrin veya yasağın ya da haber ve tavsiyenin sebep ve hikmeti ortaya çıkmaktadır. Buna bir iki örnek verelim:

"Yeryüzünü çevresinden eksilttiğimizi görmediler mi? Allah hep hükmeder. O'nun hükmünü takip ve reddedecek; kazasını bozacak yoktur. O, hesabı çarçabuk görendir."[1] mealindeki âyetten neyin kasdedildiği, ancak Arap Yarımadası'nın çoğu fethedilip o bölge müşriklere daraltıldığı zaman ve ikinci bir yorumla, yerkürenin Güneş'in etrafında bir elips çizerek döndüğü ve kutuplardan basık olduğu keşfedildiği zaman daha iyi anlaşılmıştır.

"O küfredenlerin işledikleri sanatları durmadan başlarına belâ indirecek veya yurtlarının hemen yanıbaşına düşecek de bu hal Allah'ın vaadi gelinceye kadar (sürüp gidecek)"[2] mealindeki âyette neden "bima amilü" denilmemiş de, "bima sanaû" denildiğinin sebep ve hikmeti, inkarcı ülkelerin icat ettikleri ve etmeye devam gösterdikleri korkunç, tahrip gücü çok yüksek silahları ve bununla ilgili teknikleri önce kendi başlarına ve evlerinin yanına inip onları perişan ettiğini ve edeceğini gördüğümüzde, ancak anlaşılmakta, hak din ve gerçek imândan destek almayan bir tekniğin nasıl bir belâ olacağı ihtar edilmektedir.

O halde ilâhi buyruklar üç kısımda özetlenebilir:

1 Ra'd sûresi âyet: 41

2 Ra'd suresi ayet: 31

1. Zararlı olduğu öteden beri bilinen şeylerin yasaklanması.

2. Mü'minlerin inançlarındaki samimiyetlerinin, ilâhi buyruklara kayıtsız, şartsız bağlanıp bağlanmadıklarının açığa çıkarılması için bir takım yasakların konulması.

3. Zaman aşımıyla zararlı oldukları bilinen bazı şeylerin önceden yasaklanması.

Bu hakikati çok iyi öğrenen Ashab-ı Kiram, Allah ve Peygamberinin buyruklarına -neden ve niçinlerini sormadan, araştırmadan- gönülden inanıp bağlanmışlar ve sonra gerektiğinde sebep ve hikmetlerini düşünmüşlerdir. Onlara göre, önce kayıtsız, şartsız inanmak, sonra da lüzum görüldüğünde sebep ve hikmeti üzerinde düşünüp imân ve irfanı artırmak mü'min olmanın ölçüsüdür. Hemen ilave edelim ki, bu ölçü her devirde geçerlidir.

FIKHI YÖNÜ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَأَنْتُمْ حُرُمٌ

"Ey iman edenler! Siz ihramlı iken avı öldürmeyin."

Hac ya da Umre için İhrâmlı bulunan kimsenin gerek Harem sınırları içinde, gerekse dışında avlanması yasaklanmıştır. Ancak avlanması yasaklanan, eti yenen hayvanlar mıdır, yoksa mutlak anlamda bütün av hayvanlarını mı kapsamaktadır?

Müctehid imamların bu mesele hakkındaki ictihad ve görüşleri farklıdır:

A) İmam Şafii'ye göre, yabani olup eti yenen hayvanlarla sınırlıdır.

B) İmam Ebû Hanife'ye göre, eti yensin yenmesin yabani olan bütün hayvanlarla ilgilidir. Ancak hadis-i şerifte zararlı beş hayvan bunlardan istisna edilmiştir.

İhrâmlı bulunduğunu hatırladığı halde bilerek avlanırsa, Mücâhid, İbn Zeyd ve el-Hasan'a göre, bu, ihrâmlının öldürdüğü hayvanın benzerini Kabe'ye kurbanlık göndermekle veya belirtilen keffareti ödemekle ya da oruç tutmakla karşılanmaz. Çünkü işlenen cinayet bu sınırı aşmıştır. Ama unutarak avlanırsa, misliyle evcil hayvanı Kabe'ye kurbanlık göndermekle veya keffaret vermek ya da oruç tutmakla karşılanmış olur.

İbn Abbas (radıyallahu anh) ve âlimlerin cumhuruna göre, ister unutarak, ister hatırlayıp bilerek avlansın, farketmez, Kur'ân'da belirtilen ceza, ya da keffaret gerekir. Sahih olan da budur. Hattâ ihrâmlı kimse silahını bir ağaca yöneltip atarken yanlışlıkla bir av hayvanına isabet edip öldürürse, yine de ceza gerekir. Nitekim İmam Zühri diyor ki: "Kur'ân, ihrâmlı iken bilerek av hayvanı öldürmekle ilgili açık hüküm getirirken, Hadis de hatâ yollu av hayvanı öldürmekle ilgili hüküm getirmiştir."

Said bin Cübeyr'e göre, hata yollu öldürmekten dolayı ceza gerekmez. Ne var ki bu görüş kıyasa aykırıdır, amel edilmez.

Öldürülen Hayvanın Misli

Bu, kıymeti midir, yoksa yaratılıştaki beden yapısı itibariyle dengi midir? Ashab ve tabiinin cumhuruna göre, beden yapısı itibariyle benzeri itibar edilir. Çünkü âyetin zahiri buna delâlet etmektedir. Misli bulunmayanın kıymeti takdir edilir.

İmam Ebû Hanife'ye göre, buradaki misil, kıymet itibariyledir. İmam Şafii'ye göre, misil beden yapısı itibariyledir. Şafii'nin delili, Ashab-ı Kiramın muhtelif ülkelerde bu yoldaki uygulamalarıdır. Nitekim öldürülen bir devekuşuna karşılık bir bedene (deve veya sığır) takdir edildiği bilinmektedir.

İki Âdil Bilirkişi

Bunların hem âdil, hem Müslüman ve aynı zamanda erkek olması şarttır. Ayrıca bu konularda fıkhi bilgilerinin yeterli olması gerekir. Nitekim Meymun bin Mehrân (radıyallahu anh) diyor ki: "Bir bedevi, Ebû Bekir Sıddik (radıyallahu anh)'a gelerek, ihrâmlı iken bir av hayvanı öldürdüğünü söyledi. Ebû Bekir (radıyallahu anh) bu meseleyi yanında hazır bulunan Ubey bin Kâb (radıyallahu anh) ile görüştü. Bedevi, "Ben senden soruyorum, sen de başkasından soruyorsun!" diyerek hayretini belirtti. Bunun üzerine Ebû Bekir (radıyallahu anh) ona: "Allah Kur'ân'da, (Sizden iki âdil kimse) buyurmuyor mu? İşte ben de bu ilâhi emre uyarak arkadaşımla görüştüm, birlikte bir takdir yapacağız" diye cevap verdi.

Kabe'ye kurbanlık göndermek ihrâmlı kimse bir av hayvanı öldürdüğünde, denk geliyorsa Kabe'ye kurbanlık göndermekle yoksullara keffaret vermek ve bir de oruç tutmak arasında bir tercih yapmakta serbest midir?

Bu hususta da farklı ictihad ve tesbitler olmuştur:

İmam Ebû Hanife, İmam Mâlik ve İmam Şafii'ye göre, bu hususta Kur'ân'da yer alan âyetin cümleleri arasındaki (ev) harfi tahyir içindir; av hayvanını öldüren kimse bu üç hususdan birini yerine getirmekte serbesttir.

Ahmed bin Hanbel ve Hanefi imamlarından Züfer'e göre (ev), tertip içindir. İhramlı birincisini yapmaya güç getiremediği takdirde ikincisini, onu da yapmaya güç getiremediğinde üçüncü hususu yerine getirir.

Deniz Avı Helâl Kılınmıştır

İhrâmlı kimse deniz avı yapabilir. Kendisi avlanabileceği gibi, avlanan başka birine yardım da edebilir. Ancak denizde ölü olarak bulunan deniz hayvanlarından birini yemek caiz midir? İmam Ebû Hanife'ye göre, bir sebepten dolayı öldüğü bilinirse, yenilmesi caizdir. Diğer bazı zevat, ister bir sebepten, ister sebepsiz ölmüş olsun, mutlaka yenilebilir, demişlerdir.

Balık dışında kalan diğer deniz hayvanlarına gelince, bunlar genellikle iki kısma ayrılır: Bir kısmı hem karada, hem denizde yaşar (kurbağa, kaplumbağa ve yengeç gibi). Bunları yemek helâl değildir. Ancak ünlü müctehid Süfyan es-Sevri'ye göre, yengeç yemekte bir sakınca yoktur.

İmam Ahmed bin Hanbel'e göre, kurbağa ve timsah dışında denizde yaşayan bütün hayvanlar yenilir.

İmam Mâlik ve İbn Ebi Leylâ'ya göre, denizde yaşayan bütün hayvanlar yenilir. Çünkü âyette mutlak anlamda "Deniz avı size helâldir" buyurulmuştur.

İmam Şafii'ye göre, deniz domuzu ve köpeği dışındaki hayvanlar yenilir. Bu ikisi de "domuz" ve "köpek" isimleriyle anıldıkları için yenilmez.

Başkasının Avladığı Kara Avını İhramlı Kimse Yiyebilir mi?

İhrâmlı bu hususta avcıya yardımcı olmamış ve ava işarette bulunmamışsa, o takdirde yiyebilir. Bu, İmam Mâlik, İmam Şafii ve İmam Ahmed bin Hanbel'in mezhebidir. Rey taraftarlarının çoğu da bu görüştedir. Hz. Osman (radıyallahu anh)'ın da buna cevaz verdiği rivayet yoluyla sabit olmuştur.

Ayrıca ilgili hadiste buyuruluyor ki:

"Siz kendiniz avlanmadığınız ve sizin için avlanılmadığı takdirde

avlanan kara avından yemeniz size helâldir."[1]

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle, ilâhi yasakların bir başka hikmetine dokunularak imânın İslâmiyet doğrultusunda mutlak teslimiyet istediği açıklandı.

Sonra kara ve deniz hayvanlarının avlanması konusuna yer verilerek ihrâmlı bulunan kimsenin kara avı yemesinin, karada avlanmasının veya avlanana işaret ya da yardımda bulunmasının ceza gerektireceği belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle, haccın ve Kabe'ye gönderilen kurbanlıkların insan hayatını düzenlemedeki tesirine dikkatler çekiliyor. Kabe'nin tevhid inancını yansıtmadaki yerine işaret edilerek bu kutsal topraklardaki biri mânevi, diğeri maddi iki önemli cevherin üzerindeki perde aralanıyor. Allah'ın göklerde ve yerde ne varsa her şeyi bildiğine parmak basılarak konu noktalanıyor.

جَعَلَ اللّٰهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِّلنَّاسِ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ وَالْهَدْيَ
وَالْقَلَآئِدَ ذٰلِكَ لِتَعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَاَنَّ
اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٩٧﴾ اِعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ وَاَنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ
رَّحِيمٌ ﴿٩٨﴾ مَا عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ
﴿٩٩﴾ قُلْ لَّا يَسْتَوِي الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ وَلَوْ اَعْجَبَكَ كَثْرَةُ الْخَبِيثِ ۚ فَاتَّقُوا اللّٰهَ
يٰٓاُولِي الْاَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٠٠﴾

97- Allah Beytü'l-Haram (Kabe'yi,) hürmetli ay'ı, Kabe'ye gönderilen gerdanlıklı, gerdanlıksız kurbanlıkları, insanların hayat düzeni için dayanak kılmıştır. Bu, Allah'ın göklerde olanı da, yerde olanı da bildiğini ve gerçekten Allah'ın her şeyi bilen olduğunu bilip anlamanız içindir.

1 Tirmizi - Nesâi - Dârekutni. (Ancak Nesâi diyor ki: Hadisin ricali arasında Amr bin Amr bulunuyor ki, bu zat zayıf tanınmıştır).

98- Biliniz ki, Allah gerçekten hem vereceği ceza bakımından çok şiddetlidir, hem de Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

99- Peygambere ancak tebliğ gerekir. Allah ise sizin neler açıkladığınızı, neler gizlediklerinizi bilir.

100- De ki: Murdarın çokluğu senin hoşuna gidip hayretini mucip olsa da murdarla pâk bir değildir. O halde ey sağduyu sahipleri! Allah'tan korkun ki kurtuluşa eresiniz.

İNİŞ SEBEBİ

İbn Cevzi'nin Câbir b. Abdullah (radıyallahu anh)'dan yaptığı rivayette, bir adam Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e gelerek şunu sordu:

- Ey Allah'ın Peygamberi! İçki benim ticaretim idi, elde ettiğim mal ve servet ile Allah'ın taâtinde bulunursam bana bir yarar sağlar mı?

Bu soruya Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şu cevabı verdi:

- Şüphesiz ki Allah pâk ve nezihtir, ancak pâk ve nezih şeyleri sever.

Bunun üzerine yukarıdaki 100. âyet indi.[1]

İLGİLİ HADİS

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz Mekke'yi fethettiği gün oradaki insanlara şöyle hitapta bulundu:

"Şüphesiz ki bu şehri, Allah gökleri ve yeri yarattığı gün kutlu kılıp hürmete lâyık görmüştür. O halde bu şehir kıyamete kadar Allah'ın hürmetiyle haramdır; dikenleri koparılmaz, avı ürkütülmez, yitiği alınmaz, -ancak sahibini bulmak amacıyla alıp ilân eden müstesna- otları biçilmez."[2]

Kabe'nin Önemi

جَعَلَ اللهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِلنَّاسِ

"Allah Beytü'l-Haram (Kabe)'yi insanların hayat düzeni için dayanak kılmıştır."

---

1 Lübabu't-Te'vil/Alaeddin Ali: 1/489

2 Buhari/Hac: 43 - Sayd: 8, 10, Cizye: 22, İlim: 39, Diyat: 8 - Lukta: 7 - Müslim/Hac: 445, 447, 448 - Nesâi/Menâsik: 110 - Ahmed: 1/259, 316,318

Son din ile asıl hüviyet ve kudsiyetine kavuşan Kabe, şüphesiz ki, Allah (celle celaluhu)'ya ibâdet için yeryüzünde ilk yapılan mabettir. İnsan nüfusunun en çok yaşadığı Afrika ile Asya kıtaları arasında yer alan Arap Yarımadası ve bu yarımadada kurulan Allah'ın kutlu ve hürmetli evi Kabe, daha çok inanan insanların hayatını, dünya ve âhiretini düzende ve dengede tutmanın en sağlam ölçü ve dayanağıdır. Bu bakımdan Kabe, ırk, renk, dil, soy, servet ve makam farkını kaldırır. Allah'a, Peygambere ve âhirete inanan insanları bir araya getirip yüksek bir ideal, çok şerefli bir amaç uğrunda kardeş yapan, birlik, dirlik ve kaynaşmayı sağlayan en feyizli imân ve irfan mektebidir.

Bu mektep Allah'ın koyduğu esaslar, prensipler ve amaçlar doğrultusunda sağlıklı çalıştığı takdirde, insanların dünya ve âhiret hayatını mutlaka düzene sokar.

İşte hac ve umrenin, Kabe'ye gönderilen kurbanlıkların önemini bu açıdan düşünüp değerlendirdiğimizde Kabe'nin neden tevhid inancının merkezi ve fışkırdığı yer olduğu ve neden iki büyük kıt'a arasında kurulduğu daha iyi anlaşılır.

Kutsal Kabe ve İki Önemli Cevher

Biri, birlik ve kardeşlik ruhu ve mayası içinde Allah'a dosdoğru imân cevheri; diğeri siyah altın (petrol) cevheri. Birincisi ruhların güçlenmesini, hayat dengesinin sağlanmasını, bedenle ruh, dünya ile âhiret arasında en sağlam köprünün kurulmasını amaçlar. İkincisi, imânı ekonomik güçle birleştirip dünyadaki küfür ve tuğyanı önlemeye, Allah kelimesinin daha yüce olmasını gerçekleştirmeye yöneliktir.

Kur'ân bu iki hakikate dikkatleri çekerek, "Bu, Allah'ın göklerde olanı da, yerde olanı da bildiğini ve gerçekten Allah'ın her şeyi bilen olduğunu bilip anlamanız içindir" belgesiyle sağduyu sahiplerine seslenir.

İslâm ülkeleri bu iki cevheri -Kur'ân'ın hayat düzeni doğrultusunda- çok iyi değerlendirmek sorumluluğunu taşımaktadır. Kur'ân'ın ve Kabe'nin gölgesinde İslâm kardeşliğini birlik ruhu düzeyinde gerçekleştirmez de benlik-senlik kavgasına, tartışma ve sürtüşmesine yol açarlarsa, Allah'ın hayat kanunları değişmez ve İslâm ülkeleri en ağır tokatı bu kanundan yer ve sersemleşirler. Çünkü Allah'ın vereceği ceza pek şiddetlidir. Kur'ân bunu en duyarlı anlamda açıklamıyor mu? Dönüş yapıp Kur'ân'ın göl-

gesinde birleşirlerse, bilsinler ki, "Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir" buyurmuyor mu?

Peygamber Görevini Hakkıyla Yerine Getirmiştir

مَا عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُ

"Peygambere ancak tebliğ gerekir."

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz söz ve davranışlarıyla, yüklendiği çok şerefli görevi, tebliğ düzeyinde en mükemmel şekilde yerine getirmiş ve son sözünü söyleme bahtiyarlığı içinde Allah'ı şahit tutarak Refik-i A'lâsına yükselmiştir, Veda Hutbesi bunun en son ve güzel örneklerinden sadece biridir.

Şimdi artık görev İslâm ilim adamlarına, mürşitlere ve okumuşlara düşüyor. Kur'ân bunu açıklayarak:

"Peygamberin görevi sadece tebliğdir. Allah ise sizin neler açıkladığınızı ve neler gizlediğinizi bilir." gereken uyarısını yapıyor.

İyi ile Kötü - Temiz ile Murdar

قُلْ لَا يَسْتَوِى الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ وَلَوْ اَعْجَبَكَ كَثْرَةُ الْخَبِيثِ

"De ki: Murdarın çokluğu senin hoşuna gidip hayretini mucip olsa da, murdar ile pâk bir değildir."

Birbirine karşıt kavramlar. İslâm, insana yalnız iyi, pâk ve nezih nesneleri, yararlı ve yüceltici şeyleri helâl kılıp, zararlı, kötü ve murdar şeyleri yasaklar. Çünkü insanı yaratan Allah, ona nelerin faydalı, nelerin zararlı olduğunu daha iyi bilir, O mutlak hikmet sahibidir.

Haram Ayları

Haram Ayları, İslâm'dan önce Araplar arasında hürmet edilen bir barış devresi olarak rağbet görmüştür. Birbirleriyle aralıksız vuruşan, talancılık yapan, çeşitli cinayet ve kötülükler işlemekte yarışan Araplar; Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Recep ayları girince bu yarışmayı bırakıp güven havası estirmeye çalışırlardı. Böylece zayıf kabileler, kimsesizler hiç olmazsa bu dört ay rahat bir nefes alabilirdi.

İslâm gelinceye kadar -bunun devamı sağlanmış- bu köklü âdet bü-

tün kabileler tarafından benimsenmişti. İslâm Devleti güçleninceye kadar bu âdete dokunulmamış, üstelik devam etmesine hız verilmiştir. Devletin temeli oturtulup hazinesi ve ordusu vücut bulunca, artık sulh ve esenlik için, güven ve rahat nefes alabilmek için senenin her ayı bu düzeye getirilmiş, böylece haram aylarına bir özellik vermenin anlamı kendiliğinden kalkmıştır.

Çünkü İslâm barış ve esenlik, rahmet ve adalet dinidir. Zayıftan yanadır; zâlimin karşısındadır. Allah'ın keskin kılıcı haddini bilmiyenlerin tepesi üzerinde sallanmakta ve başkasını rahatsız edenler bu sistemde hiçbir şekilde yardımcı bulamamaktadırlar.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle daha çok peygamberin görevinin sadece tebliğ olduğu açıklandı. Bu sebeple peygamberin dini konularda kendiliğinden bir hüküm verme yetkisi bulunmadığı, Allah (celle celaluhu)'dan alıp öylece insanlara tebliğ ettiği hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, bir konuda ilâhi buyruk inmeden peygamberden soru sorulmaması; emir ve yasaklarla ilgili bir âyet indiğinde taşıdığı hükmü anlamayanların sormasında bir sakınca bulunmadığı açıklanıyor ve bu doğrultuda soru sorma adap ve kuralına işaret ediliyor.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءَ إِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْ ۚ وَإِنْ تَسْأَلُوا عَنْهَا
حِينَ يُنَزَّلُ الْقُرْآنُ تُبْدَ لَكُمْ ۖ عَفَا اللَّهُ عَنْهَا ۗ وَاللَّهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿١٠١﴾ قَدْ سَأَلَهَا
قَوْمٌ مِنْ قَبْلِكُمْ ثُمَّ أَصْبَحُوا بِهَا كَافِرِينَ ﴿١٠٢﴾

101- Ey imân edenler! Size açıklanınca sizi kötümser yapacak (veya üzecek) şeylerden sormayın; ama Kur'ân indirildiğinde sorarsanız size açıklanır. Allah (daha önce bu kuralı bilmeden) sorduklarınız (dan dolayı sizi) atfetmiştir. Allah çok bağışlayandır; şefkatla, merhametle sabredendir.

102- Sizden önce bir millet de onları sormuştu, sonra da o yüzden kâfir olmuşlardı.

İNİŞ SEBEBİ

Enes b. Mâlik (radıyallahu anh) diyor ki:

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz daha önce bir benzerini duymadığımız bir hitabede bulundu ve:

"Eğer benim bildiğimi bilmiş olsaydınız az güler, çok ağlardınız." buyurdu.[1] Bunun üzerine Ashab-ı Kiram yüzlerini yakalarının içine çekip ağladılar, fazla duygulandıklarından inler gibi sesler çıkardılar. Bu arada bir adam kalkıp, "Benim babam kimdir?" diye sordu. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) **"Falan adamdır"** diye cevaplandırdı. Buna benzer yersiz bir takım sorular daha soruldu. Sonra çok geçmeden yukarıdaki âyetler indi.[2]

Diğer bir rivayet:

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz bir gün Güneş batıya meylettiğinde (öğle vakti) evinden çıkıp öğle namazını kıldırdı. Sonra minbere çıktı ve kıyâmetin kopuşunu, onun dehşetini çok duyarlı bir ifadeyle anlattı. Sonra da şöyle buyurdu:

"Kim bir şey sormak istiyorsa sorsun, şu minber üzerinde bulunduğum sürece onu cevaplandıracağım." Tabi Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bunu üzüldüğü, Ashabdan bazısının yersiz sorular sorduğu için söylemişti. Ashabın çoğu onun üzüldüğünü anladıkları için gözyaşı akıttılar. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) de, **"Sorun benden"** diye tekrarladı. Derken Abdullah b. Huzafe es-Sehmi ayağa kalkıp, "Babam kimdir?" diye sordu. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ona, **"Baban Huzafe'dir"** diye cevap verdi. Sonra Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz aynı üzüntülü tonuyla, **"Benden sorun soracağınızı."** buyurdu. Sunun üzerine Hz. Ömer (radıyallahu anh) diz üzeri durup şöyle dedi: "Ey Allah'ın Rasulü! Biz Allah'ın Rabbimiz, İslâm'ın dinimiz, Muhammed'in Peygamberimiz olduğuna razı olduk."

Peygamberimiz biraz sustuktan sonra şöyle buyurdu:

"Az önce Cennet ve Cehennemi şu duvarın enine olan kısmında (onun yanıbaşında) gördüm, bana arzolundular: Hayır ve şerde bu-

---

1 Sahih-i Buhari: Enes bin Mâlik (radıyallahu anh)'den

2 Lübabu't-Te'vil-İbn Kesir - Âlûsi

günkü gibi bir gün görmedim."[1]

Başka bir rivayet:

İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki: "Bir topluluk işi alaya alır gibi bir tavır içinde Peygamberimizden bir şeyler soruyorlardı. Birisi, "Benim babam kimdir?" diye sorarken, bir diğeri kaybolan devesinin nerede olduğunu soruyordu. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi."[2]

Hz. Ali (radıyallahu anh) diyor ki:

"Yol bulmaya güç getirebilen kimsenin Beyt'i (Kabe) haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hak ve vecibesidir." mealindeki âyet inince, "Her sene mi?" diye sordular. Peygamberimiz bu soruyu cevaplandırmadı. Onlar yine aynı soruyu tekrarladılar. Bunun üzerine Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), **"Hayır"** diye cevap verdi ve: **"Eğer evet, deseydim, her yıl size farz olurdu."** buyurdu. Bu sebeple yukarıdaki âyetler indi.[3]

Ebû Hureyre (radıyallahu anh) diyor ki:

"Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz bize hitapta bulunarak şöyle buyurdu:

"Ey insanlar! Doğrusu Allah size haccı farz kıldı; artık haccedin." Bunun üzerine bir adam, "Her sene mi?" diye sordu. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) sustu, cevap vermedi. Adam aynı soruyu üç defa tekrarlayınca Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) **"Sizi bıraktığım sürece siz de beni bırakın (gereksiz soru sormayın). Eğer evet deseydim, size vâcib olurdu, siz de ona güç getiremezdiniz. Sizden öncekiler çok soru sormalarından ve peygamberlerine karşı ihtilâfa düştüklerinden dolayı helak olmuşlardır. Size bir şey ile emrettiğimde onu gücünüz yettiği kadar yerine getirin; sizi bir şeyden men'ettiğimde ondan kaçının."**[4]

İLGİLİ HADİSLER

Muğire b. Şu'be (radıyallahu anh), Muaviye (radıyallahu anh)'a yazdığı mektupta şöyle eliyordu: "Şüphesiz ki, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efen-

---

1 Lübabu't-Te'vil - İbn Kesir - İbn Cerir Taberi

2 Sahih-i Buhari-İbn Cerir Taberı: İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan

3 Tirmizi: Hadisun garibün - Âl-i İmrân sûresi: 97

4 Sahih-i Müslim: Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'den - İbn Kesir.

dimiz dedikodudan, malı zayi' etmekten ve bir de çok soru sormaktan men'etmiştir."[1]

"Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz ağlutat (ilim adamlarının ayağını kaydıracak, onları küçük düşürecek sorular)dan men'etmiştir."[2]

Ebû Hureyre (radıyallahu anh) diyor ki:

"İnsanların şerlileri, şerli meselelerden soranlardır."[3]

Selmân el-Farisi (radıyallahu anh) diyor ki:

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e bazı şeylerden soruldu. Bunun üzerine Efendimiz şöyle buyurdu:

"Helâl, Allah'ın kendi kitabında helâl kıldığı şeylerdir. Haram da Allah'ın, kendi kitabında haram kıldığı şeylerdir. Susulup anılmıyan hususlar ise, Allah'ın bağışladığı şeylerdir. O halde kendinizi sıkıp güçlüğe sokmayın."[4]

"Şüphesiz ki Allah bir takım şeyleri farz kılmıştır; onları zayi etmeyin. Bir takım hudut koymuştur, onları aşmayın. Bir takım şeyleri haram kılmıştır, onlara yaklaşmayın. Unutmaksızın da bir takım şeylerden söz etmemiştir; artık siz onlardan söz etmeyin."[5]

Soru Sormanın Âdabı

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَسْأَلُوا عَنْ أَشْيَاءَ إِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْ

"Ey iman edenler! Size açıklanınca sizi kötümser yapacak (veya üzecek) şeylerden sormayın."

Kur'ân'da ilgili âyetle -bir bakıma- soru sormanın âdap ve kuralarının özeti verilmekte ve bunun eğitimin bir kolu haline getirilmesine işaret edilmektedir.

Kimden, neyin, nasıl, nerede ve ne zaman sorulması gerekiyor? Ay-

---

1 Şahih-i Buhari - Müslim: Muğire b. Şu'be (radıyallahu anh)'den

2 Ebû Dâvud

3 Lübabu't-Te'vil/Alaeddin Ali

4 Tirmizi - İbn Mâce: Selmân (radıyallahu anh)'dan

5 Câmiu'l-Usûl: Ebû Sa'lebe'den - İbn Kesir: 2/106.

rıca sormanın ölçü ve âdabı nedir? Bunları bilmeye ihtiyaç vardır. O nedenle büyük ve mükemmel bir eğitim kitabı olan Kur'ân'da, insanların bilgi alış-verişi, sorulu-cevaplı görüşmeleri, disipline edilerek bazı kurallara bağlanıyor.

Bunu iki kısımda düşünmemiz uygun olur: Dini konular, metafizikle ilgili hususlar ile deney ve gözlemle elde edilen bilimsel buluşlar.

Dini konularda Kitap ve Sünnette açıklanmış hükümleri ve açıklanmayıp genel ölçü ve kurallar anlamındaki esaslara kıyasla elde edilen hükümleri sormakta, araştırmakta bir sakınca yoktur. Bilâkis çok yarar vardır. Dini hükümleri ancak yetkili ilim adamlarından sormakla öğrenmemiz mümkündür. Dinin metafizikle ilgili açıklamalarına gelince, bunlardan ancak açıklananları bilebiliriz. Açıklanmayanlar hakkında ne soru sormamıza, ne de cevap aramamıza gerek var. Çünkü bu, beşer ilminin ulaşamadığı bir düzeyde bulunuyor. Bu hususta aklın ve mantığın önü açık değildir. Deney ve gözlemin ise, tamamen dışındadır.

Bu nedenle Allah ve Peygamberinin ve Peygamber ilmine vâris olan Allah dostlarının, kâmil mürşitlerin açıklaması dışında bazı tahminlerde bulunmak sakıncalıdır. Bu, hem ilim adamını yorar ve üzer, hem de soranı hayal kırıklığına uğratabilir.

Deney ve gözlemle elde edilen bilgiler, varılan sonuçlar hakkında sormakta bir sakınca olmadığı gibi, bu alanda ilmin henüz tespit edemediği, ortaya çıkaramadığı hususlardan ve bir takım varsayımlardan sormakta büyük yararlar kabul edilmektedir. Çünkü bu yola başvurmak ilim adamının hevesini kamçılar ve araştırma azmini kuvvetlendirir.

Rastgele sormak doğru mudur?

Soru rastgele sorulmaz. Dini bir konuysa, ilgili ilim adamı çağrılmaz, ona gidilir. Bu, İslâm'ın koyduğu bir terbiye ve saygı ölçü ve kuralıdır. Nitekim Ashab-ı Kirâm'dan birinin bir sorusu olunca, Mescid-i Saadete gider, namaz kılındıktan sonra Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in onlara yönelip konuşmasını beklerdi. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) namazdan sonra bir sohbet toplantısı açacak olursa, o takdirde onun konuşmasının bitmesini beklerdi. Sonra da müsaade istenilir ve edep ölçüleri içinde sorulacak şey kısaca sorulurdu. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) namazdan hemen sonra kalkıp evine veya başka bir tarafa gidecek-

se, soru-cevap faslına uygun vakit olmadığı anlaşılır ve sorular uygun bir zamana bırakılırdı. Allah Rasûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) ile yolda karşılaşan kimsenin önemli, âcil bir sorusu olursa, selâmdan sonra O'nun iltifatını bekler, eğer Efendimiz ona iltifatta bulunup konuşursa, o da bunu fırsat bilip konuşur ve ortam müsaitse sorusunu sorabilirdi.

Selçuki hükümdarı Tuğrul Bey, Hemedan'a girdiğinde muhteşem bir toplulukla karşılaştı. Fakat o, önce din âlimlerinden kadri yüce zatların bulunup bulunmadığını sordu. "Çağıralım mı?" diye müsaade istenildiğinde, Tuğrul Bey, "Hayır, din âlimleri çağrılmaz, onlara gidilir. Beni onlara götürün." diyerek bu hususta İslâmi terbiye ve anlayışını açıklamış oldu. Diğer alanlardaki ilim adamlarına da aynı saygı ve ilgi gösterilmiştir.

Bu konuda İmam Gazali şu hadisi rivayet etmektedir:

"Âlimlerin kötüsü, hükümdarların (kapısına) gidenidir. Hükümdarların hayırlısı, âlimlerin (kapısına) gidenleridir."

Bu hadisi İbn Mace zayıf bir senetle şu lafızla rivayet etmiştir: Meali şöyledir:

"Âlimlerin kötüleri, hükümdarlara gidenlerdir; hükümdarların iyileri, âlimlere gidenlerdir."[1]

Deylemi de Ömer b. Hattab (radıyallahu anh)'dan merfuan şu rivayeti yapmıştır:

"Allah âlimlerle kaynaşıp görüşen hükümdarları sever. Hükümdarların (ayağına) gidip onlarla kaynaşan âlimleri sevmez."

Çünkü ilmin rütbesi bütün rütbelerin üstündedir.

Yine Büyük Selçuki Sultanı Melik Şahdevir'in, ünlü ilim adamı Ali bin Hüseyin es-Sandali'ye, "Neden bana gelmezsin?" diyerek sitem edince, Ali b. Hüseyin Hazretleri ona şu cevabı vermiştir: "Senin hayırlı bir hükümdar olmanı, âlimleri ziyaret etmenle arzuladım. Hükümdarları ziyaret etmekle benim de kötü bir ilim adamı olmamı istemedim, ondan."[2]

Evet dini soruların daha çok ilim meclislerinde, sohbet toplantıların-

---

1 el-Fevâidü'l-Mecmu'a Fi-Ehâdisi'l-Mevdu'a: 288

2 Keşfü'l-Hafâ/el-Aclûni: C. 2/321

da, seminer ve konferanslarda, cami ve mescitlerde sorulması tavsiye edilmiştir. Belirtilen yerlerde de, ilim adamlarından önce izin istenmeli, edep ve terbiye kuralları göz önünde bulundurularak sorular sorulmalıdır. Cevap verilirken dikkatle dinlemek, ilim adamının sözünü kesmemek, dikkatleri dağıtacak davranışlarda bulunmamak da soru sorma kuralları arasında yer alır.

Ayette "Allah çok bağışlayandır ve çok hilm sahibidir" buyurularak konunun nezaketi vurgulanmıştır. Cevap verenin de o nisbette nezih ve sabırlı olması, yumuşak bir edâ ile sorulanları cevaplandırması ve karşısındakilerin anlayabileceği bir ifade kullanması ise, cevap verme kuralların-dan bir kısmıdır.

Dini Konularda Ölçüsüz Sorular

قَدْ سَأَلَهَا قَوْمٌ مِنْ قَبْلِكُمْ ثُمَّ أَصْبَحُوا بِهَا كَافِرِينَ

"Sizden önce bir millet de onları sormuştu, sonra da o yüzden kâfir olmuşlardı."

Kur'ân, İslâm'dan önceki bazı milletlerin ölçüsüz soru sormalarından, Allah ve Peygamberin açıklamadığı meseleler üzerinde ısrarla durmalarından dolayı hem kendilerini sıkıntıya düşürdüklerini, hem de aşırı gittikleri için inkâra saparak helak olduklarını haber veriyor. Buna birkaç örnek verelim:

Salih Peygamber'in kavmi mucize istediler; kimi şu taştan bir deve çıkar, derken, kimi de gökten bize altın yağdır, diyordu. Onların bu yersiz istek ve soruları Salih Peygamber'i fazlasıyla üzmüştü. Allah onların samimi olmadıklarını biliyordu. İstedikleri mucize meydana geldi, taştan deve çıkarıldı. Salih Peygamber onlara, "Sakın bu deveye dokunmayın, onu boğazlamayın, sonra ilâhi gazaba çarpılırsınız" diyerek çetin bir imtihan geçirdiklerini hatırlatmak istemişti. Ama onların ölçüsüz, tartısız soruları birbirini izleyip durdu, derken o deveyi boğazladılar. Bu yüzden yerle bir oldular.

İsrâiloğulları, Musa Peygamber'e, "Allah'ı bize açıkça göster" diye olmayacak istekte bulunmuşlardı. Bu yüzden dertten derde uğratılmışlar ve sonunda esaret zilletine düşürülmüşlerdi.

Yine İsrâiloğulları, İsâ Peygamber'den, gökten hazır sofra indirilmesini istemişlerdi. Sofra indiği halde inkârlarında ısrar etmişler ve bir takım yersiz sorular yöneltmişlerdi. Bu yüzden ilâhi lanete uğramışlar, ruhen maymunlaşıp dirliklerini kaybetmişlerdi.

Mesele mu'cizeden fazla yersiz ve gereksiz soru sormakla ilgilidir. İsrâiloğulları sadece mu'cize istemekle kalmadılar; mu'cize tecelli ettikten sonra ardı-arkası kesilmeyen yersiz sorular sormaya devam ettiler. Sonunda hak ettikleri cevap verildi; asırlarca vatansız kalıp perişan oldular.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle, dinin ilâhi olduğu, boyutlarının Allah tarafından belirlendiği ve açıklanması gereken hususların açıklandığı, bunun ötesinde başka dini bilgilere gerek olmadığı hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, dinde olmayan bir şeyi dindenmiş gibi göstermenin sakıncaları anlatılıyor. İnsan aklının ürünü olan şeylerin Allah'a ve O'nun indirdiği dine nisbet edilmesinin büyük bir suç ve vebal olduğuna işarette bulunuluyor ve cahiliye devrinden kalma bir takım kötü âdetlerin Allah tarafından konulmuş bir vecibe olduğu iddiası reddedilip mü'minler bu hususta uyarılıyor.

مَا جَعَلَ اللّٰهُ مِنۢ بَحِيرَةٍ وَلَا سَآئِبَةٍ وَلَا وَصِيلَةٍ وَلَا حَامٍ ۙ وَلٰكِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا
يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ ۖ وَأَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٠٣﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا
إِلَىٰ مَا أَنزَلَ اللّٰهُ وَإِلَى الرَّسُولِ قَالُوا حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا ۚ أَوَلَوْ كَانَ
آبَاؤُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ ﴿١٠٤﴾

103- Allah ne bahire, ne sâibe, ne vesile, ne de hâm'dan hiç biriyle emretmemiş ve meşru da kılmamıştır. Ama o küfredenler Allah'a karşı iftirada bulunuyorlar; çoğunun da aklı ermemektedir.

104- Onlara, Allah'ın indirdiği Kitab'a ve Peygamberin (Sünnetine) gelin, denilince, atalarımızı üzerinde bulduğumuz şeyler bize yeter, derler. Ya ataları bir şey bilmeyenler ve doğru yolu bulmayanlar idiyse?

İNİŞ SEBEBİ

Cahiliye devri Araplarının kendilerine göre bir takım âdetleri ve inançları vardı. Onlar çoğu zaman bu âdet ve inançlarının ilâhi olduğunu, atalarından kendilerine miras kaldığını iddia ederlerdi. Onların bu iddiası reddedilerek yukarıdaki âyet indirilmiştir.

Bahire: Bir dişi devedir ki, beş batın doğurup beşincisi erkek olursa, kulağını yarıp salıverirler ve ondan sonra artık ona ne binerler, ne sütünü sağarlar, ne de bir işte kullanırlardı.

Sâibe: Adamlardan biri ya hastalandığı ya da bir yakınının gurbette kaldığı zaman, "Eğer Tanrı bana şifâ verir veya uzaktaki yakınım salimen gelirse, benim bu dişi devem sâibe olsun diye adar ve onu bâhire gibi salıverir, yününden, sütünden yararlanmayı kendine haram kılardı.

Vesile: Koyunu dişi doğurursa kendilerine, erkek doğurursa ilâhlarına ait kabul edilirdi. Koyun, biri dişi, diğeri erkek ikiz doğurunca buna vesile derler, yani erkeği dişiye vasi edip onu da kurban etmezlerdi.

Hâm: Bir erkek devenin dölünden on batın doğunca, onu su ve otlak konusunda serbest bırakır, sırtına da binmezlerdi.

İslâm, putperestlerin birçok âdetleri ve inançları arasında bu tür adamaları da kaldırıp yepyeni bir hayat nizamı getirmiş ve insan aklına ışık tutan, gecesi de gündüzü kadar aydınlık olan ilâhi hükümlerini koymuştur. Kur'ân'da sözü edilen bu dört deve konusu sadece birer misal olarak veriliyor ve genel bir kaide oluşturularak mü'minler uyarılıyor.

İLGİLİ HADİSLER

"Kim bizim bu dinimizde ondan olmayan yeni bir şey icat edip (dindenmiş gibi gösterirse) o, sahibine reddolunur."[1]

"Hangi ümmet peygamberlerinden sonra dinlerinde dinden olmayan bir şey uydurup ortaya çıkarmışlarsa, mutlaka onun bir benzeri sünneti zayi etmişlerdir."[2]

"Din adına sonradan uydurulup ortaya çıkarılan şeylerden sakı-

1 Buhâri/Sulh: 5 - Müslim/Akziye: 17 - İbn Mâce/Mukaddeme: 2 – Ahmed: 6/270 - Ebû Dâvud: Hz. Âişe (radıyallahu anha)'dan

2 Taberâni: Gudayf b. Haris es-Sümali'den

nın. Çünkü sonradan uydurulan her şey sapıklıktır."[1]

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, Ektem bin el-Cevn'e dedi ki:

- Ya Ektem! Cehennem bana gösterildi. İçinde Amr b. Luhay'i gördüm, bağırsağını (yerden) çekiyordu. İkinizden birbirine daha çok benzeyen kimse görmedim, diyebilirim.

Bunun üzerine Ektem (radıyallahu anh) :

- Ey Allah'ın Peygamberi! Onun bana benzemesinden endişe ediyorum, deyince, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz:

- Hayır, sen mü'minsin, o ise kâfirdir ve İsmail Peygamber'in dinini ilk değiştiren ve develeri bahire, sâibe ve ham olarak adayan da odur, diye cevap verdi.

Diğer bir rivayet:

"Amr b. Âmir el-Huzai'yi gördüm, Cehennemde bağırsağını çekip duruyordu. Develeri (belirtilen şekilde) ilk adayıp sâibe ismiyle anan odur."[2]

Mâlik bin Nadle (radıyallahu anh) anlatıyor:

"Üzerimde çok eski bir elbisemle Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e uğradım. Beni böylesine perişan bir kıyafet içinde görünce, aramızda şu konuşma geçti:

- Malın var mı?

- Evet.

- Hangi cinsten?

- Her cinsten: Deve, sığır, koyun, at ve köle.

- Allah sana bir mal verince onu üzerinde çoğalt (yeterince giyin de Allah'ın nimetinin eseri sende görünsün).

Deven doğurunca yavrusunun kulakları kesik ya da yarık değildir, değil mi?

---

1 Ebû Dâvud/Sünnet: 5 - Tirmizi-Nesâi/Iydeyn: 22 - Ahmed: 3/310, 371

2 İbn Cerir Taberi - İbn Kesir: Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'den

- Evet.

- Develer zaten hep öyle doğurur. Ama belki de sen ustura alıp onlardan bir kısmının kulağını yarıyorsun ve bu "bahire"dir, diyorsun, diğer bir kısmının kulağını yarıp "bunlardan yararlanmak haramdır" diyorsun, değil mi?

- Evet, Ya Rasûlallah!

- Sakın böyle yapma. Şüphesiz ki Allah'ın sana verdiği her mal sana helâldir.

Ve sonra Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz yukarıda mealini yazdığımız âyeti okudu.[1]

Ataların Yoluna Bağlı Kalmak

İslâm eğri yolda bir taassubun karşısındadır. Aynı zamanda doğru yoldan sapmış ataların peşine takılıp yürüyenlerin elinden tutup kurtarmayı amaçlamaktadır. Ataların inancı, âdet ve geleneği ilâhi ölçülere uyduğu oranda muhteremdir.

Bilindiği gibi, İslâmiyet, Arapların câhiliye devrinden sürüp gelme ne kadar ölçüsüz, insan ruhunun yüceliğiyle ters düşen yanlış ve zararlı inanç, âdet ve gelenekleri varsa, hepsini kademeli ve sistemli bir plânla kaldırmıştır.

Manevi tatminsizliğe hiç bir zaman yol açmamak için de daha doyurucu inanç ve ibâdet sistemi getirmiştir.

Âyette bilhassa iki önemli hususa işarette bulunuluyor:

1. Bir millet ya da topluluğun inanç ve âdetlerini, daha mükemmelini ve de doyurucusunu getirmeden yasaklamak büyük bir huzursuzluğa ve manevi çöküntüye sebep olur. Tıpkı şahısları ilâhlaştırıp Allah inancını temelinden yıkmaya heveslenenlerin bilerek veya bilmeyerek ülkeyi bir çıkmaza sokup felâketin eşiğine sürüklemelerine benzer. Materyalizm ile Komünizm bu çıkmazın tabii sonucu olarak doğar.

Bu yüzden idare edenlerle idare edilenler arasındaki bağlar kopar, güven ölçüsü dumura uğrar; her geçen gün aradaki mesafe biraz daha açılır; derken idare edenler şiddete ve ağır cezai müeyyidelere başvurmak

1 İbn Ebi Hatim - İbn Kesir

zorunluluğunu duymaya başlarlar ve bunun sonu, o ülke için kapanması, onarılması güç derin yaralar açar. Firavun ve Nemrut'un âkibeti bunun unutulmaz misallerinden biridir.

Tarih boyunca tekâmül edegelen dinler bile, bir önceki dinin yürürlükten kaldırılmasında büyük güçlüklerle karşılaşmış ve hattâ çetin savaşlar olmuştur. İsâ Peygamber'in Tevrat'ın bazı hükümlerini değiştirir mahiyette getirdiği esaslar hiçbir zaman Yahudiler tarafından benimsenmemiş, üstelik tepkilere yol açmış ve İsâ Peygamber'i öldürmeyi bile plânlayacak kadar o insanları hırçınlaştırmıştır. İslâmiyet çok daha doyurucu ve mükemmel esaslarla geldiği, insan ruhunun bütün arzularına cevap verecek muhtevada Kur'ân'ı sunduğu halde, kendinden önceki dinleri yürürlükten kaldıramamış, yani o dinlere bağlı olanların çoğu hakkın sesine kulak vermemişlerdir.

Görülüyor ki, bir önceki inanç ve hükümleri kısmen değiştirmek veya kaldırmak için daha mükemmelini getirmekle beraber hemen sonuca varmanın mümkün olmadığı rahatlıkla anlaşılıyor. Ya bir de daha basit bir inanç sistemiyle daha mükemmelini ortadan kaldırmaya yeltenmenin ne kadar büyük bir gaflet olduğunu anlatmaya gerek var mıdır?

2. Halkı inançlarından dolayı ayıplamak, dindarları cahillikle vasıflandırmak; medeniyet adı altında dini ve milli kültürü bir tarafa itip öz değerlerinden kopuk nesiller yetiştirmek çok hatalı bir uygulamadır. Bu; inançsız, güvensiz, saygısız maddecilerin çoğalmasını, dini alanda yarı cahillerin çoğalmasını hızlandırır. Kısacası din ve ahlâk kişilerin mantığına terkedilmiş olur. Bu durumda yavaş yavaş din ve ahlâk aslından, öz mayasından uzaklaşır ve herkesin mantığına göre bir din doğar. Bu da ardı, arkası kesilmeyen bölünmelere, sürtüşmelere ve tartışma, hattâ vuruşmalara kapı açabilir. Hindistan'da ve bazı Afrika ülkelerinde olduğu gibi.

O halde her konuda olduğu gibi, din ve ahlâk konusunda da dürüst vatandaş yetiştirmede çok dikkatli, bilinçli ve yaygın bir eğitime ihtiyaç vardır. Bir demirci çırağının bile körük çekebilmesi için aylarca o konuda eğitim görmesi gerektiğini kim inkâr edebilir?

İşte konumuzla ilgili âyet bu gerçekleri kalbimize ve dimağımıza, diğer bir deyimle sağduyumuza fısıldamaktadır.

"Onlara: "Allah'ın indirdiği Kitab'a ve Peygambere gelin!" denilince,

"Atalarımızı üzerinde bulduğumuz yol bize yeter" derler. Ya ataları bir şey bilmeyenler ve doğru yolu bulmayanlar idiyse?"

Görülüyor ki âyet hem aklımızı, hem mantığımızı harekete geçirip olayları iyice gözden geçirmemizi ilham etmektedir. Bu konuda duygusal davranmanın, akıl süzgecini bir yana itmenin kimseyi doğru yola kavuşturmayacağına işaret edilmekte ve böylece hakkın sesi gönül kulağına yansıtılmak istenmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle, câhiliye devrine ait bâtıl inançların, kötü âdetlerin İslâmiyet'te yeri bulunmadığı hatırlatıldı. İnsan kafası ürünü olan inançların hiçbir milleti saadete ulaştırmadığını, fertlerin mânevi boşluğunu dolduramadığını, tarihte geçen olaylar ile milletlerin hayatının ispatladığına işaret edildi. Ama Allah (celle celaluhu) tarafından insan ruhunun yüceliğine eşdeğerde olan inancın samimiyet arz eden bir düzeyde dâima başarılı, güvendirici ve tatmin edici olduğuna kapalı şekilde atıf yapıldı. Kur'ân böylece bilgisiz, ilgisiz, Cenâb-ı Hakk'ın belirlediği yoldan uzak kalan ataların tuttuğu yanlış yolu benimseyip üzerinde ısrar etmenin hiçbir yararı olmadığını açıkladı.

Aşağıdaki âyetle, mü'minlerin şunun veya bunun yanlış inanç ve berbat yaşayışını taklitten kaçınmaları; başkalarına iyi örnek olacak, sapıkları yönlendirecek İslâmi hayatı olduğu gibi yaşamaları emrediliyor.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ ۖ لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ ۚ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٠٥﴾

105- Ey imân edenler! Kendinize sahip olun, kendinize bakın. Siz doğru yolda iseniz, yoldan sapan size zarar veremez. Hepinizin de dönüşü Allah'adır. O size yaptıklarınızı bir bir haber verip açıklayacaktır.

İNİŞ SEBEBİ

Müslümanlar, fethettikleri yerlerde yaşayan halkı, İslâm'a girmekle cizye vermek arasında serbest bıraktılar. Çünkü dinde zorlama yoktur. Dindar olmak sağduyu, irfan, anlayış, kavrayış ve gönülden gelen bir inanç

meselesidir.

Öteden beri İslâm'ın aleyhinde olan Kitap Ehli ve putperestler; Müslümanların bu tutumunu kınadılar, "Kiminden cizye alıyorlar, kiminden değil" diye olumsuz yönde propaganda çarkını çalıştırmaya devam ettiler. Bu sebeple yukarıdaki âyet indi.[1]

Çünkü İslâm fethettiği yerlerde halkı inancında serbest bırakırken, aklen, şer'an ve örfen iyi ve yararlı olanı emretmeyi, bu üç esasa göre zararlı kabul edilen kötülüklerden sakındırmayı ihmal etmemiştir.

Âyette, "(Siz) kendinize sahip olun, kendinize bakın" denilirken, Müslümanların kendi günlük hayatlarında İslâm'ın bütün esas ve prensiplerini yaşayarak çevrelerindeki insanlara, uyulması gereken model ve örneği vermekle görevli bulundukları hatırlatılıyor. Yoksa siz kendinize bakın, gerisini boş verin, kim ne yaparsa yapsın, diye bir tavsiyede bulunulmuyor.

Nitekim Kays b. Ebi Hâzim, Ebû Bekir Sıddik (radıyallahu anh)'ın Müslümanlara şöyle seslendiğini sahih bir tesbitle nakletmiştir;

"Ey İnsanlar! Hepiniz de, Kur'ân'da, "Ey imân edenler! Kendinize sahip olun, kendinize bakın, siz doğru yolda iseniz, yoldan sapan size zarar veremez" âyetini okuyorsunuz, fakat onu lâyık olduğu ölçüde yerine koymuyorsunuz ve ne denildiğini de bilmiyorsunuz. Ben Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'den işittim, şöyle buyurdu:

"İnsanlar bir zâlimi görürler de engel olmak için onun elini tutmazlarsa, çok sürmez Allah ondan dolayı onların hepsini bir azaba uğratır."[2]

YORUMLAR - RİVAYETLER

"Siz, kabul edildiği sürece iyilikle emrediniz, kötülükten men'ediniz. Reddedilince de kendinize sahip çıkınız."

Bu, âyetin bir yorumudur.

"Şüphesiz ki Kur'ân'ın inen âyetlerinin bir kısmının yorumu, henüz inmeden önce gelip geçmiştir. Bir kısmının yorumu Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz devrinde meydana çıkmıştır. Bir kısmının da Ra-

1 Tirmizi: Hadisün hasenün sahihün

2 İbn Kesir.

sulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'den hemen sonra yorumu ortaya çıkmış, bir kısmının ise son zamanlarda ortaya çıkacaktır. Diğer bir kısmının da kıyamet günü ortaya çıkacağı bilinmektedir; bu da hesap, cennet, cehennem ve benzeri hususlarla ilgili olanlarıdır."

Bu da âyetin bir başka yorumudur.

"Sizin kalpleriniz, hevesleriniz bir noktada toplanıp birlik sağladığınız; bir takım gruplara ayrılmadığınız, birbirinizin şiddet ve saldırısına hedef olmadığınız sürece iyilikle emredip kötülüklerden men'ediniz.

Kalpleriniz parçalanıp arzu ve hevesleriniz ihtilâfa düştüğü, hiziplere ayrılıp birbirinizin şiddet ve saldırısını tatmaya başladığınız zaman artık nefsinize bakın." Böyle bir devir geldiğinde âyetin bir diğer yorumu ortaya çıkmış olur.

Abdullah bin Ömer (radıyallahu anh)'ın Yorumu: İbn Ömer'e denildi ki:

- Bugünlerde oturup iyilikle emretmeyi, kötülüklerden men'etmeyi terketsen, daha iyi etmez misin? Çünkü Allah, "Siz kendinize bakın." buyuruyor.

O şu cevabı verdi:

- Bu âyet benimle ve arkadaşlarımla ilgili değildir. Çünkü Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz bize: **"Hazır olan kimseler, hazır olmayanlara tebliğ etsin."** buyurdu. Biz Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e eriştik, O'nun huzurunda bulunduk, sizler ise O'nu görmediniz, huzurunda bulunmadınız. O halde öğrendiklerimizi size tebliğ etmekle görevli bulunuyoruz. Sözünü ettiğiniz âyet bizden sonra gelip iyilikle emir, kötülükten alıkoyma hususunda sözleri dinlenmeyen kişilerle ilgilidir.[1]

Ebû Umeyye eş-Şa'bani diyor ki:

Ebû Sa'lebe'ye uğradım ve kendisine, "Ey imân edenler! (Siz) kendinize sahip olun, kendinize bakın." mealindeki âyetle nasıl amel ettiğini sordum. Bana şu cevabı verdi: Vallahi ben bu âyetin yorumunu Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'den sordum. Bana şöyle buyurdu:

"İtaat edilen bir ihtirası, kin ve aşırı cimriliği, peşine takılıp uyu-

1 İbn Cerir Taberi: Süfyan bin İkbal'dan.

lan bir hevesi, etkileyici bir dünyayı ve her görüş sahibinin kendi görüşünü beğendiğini görünceye kadar iyilikle emredin, kötülükten men'edin. Sözü edilen durumlar ortaya çıktığında artık özellikle kendine bak, halkı bırak. Çünkü önünde sabır günleri olacak. Kim o günlerde sabrederse, ateşi elinde tutmuş olur. O günlerde sâlih amelde bulunan kimseye, sizin ameliniz gibi amel eden elli kişinin sevap ve mükâfatı vardır."[1]

İlgili rivayetlerden çıkarılan sonuç:

İlgili âyetle, insanlıktan yana en hayırlı ümmet olarak ortaya çıkarılan Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ümmetinin Hakk'ı temsil ettiğinde, hemen her devirde mutlaka karşısına bâtılın çıkacağına işaret ediliyor. Gerçek bu olduğuna ve bâtılı tamamen ortadan kaldırmak mümkün olmadığına göre, mü'minlerin bâtıla karşı tutumları ne ölçüde olmalıdır? İşte bunun cevabını Kur'ân veriyor:

"Ey imân edenler! Kendinize sahip olun, kendinize bakın. Siz doğru yolda iseniz, (doğru) yoldan sapan size zarar veremez."

Mü'minler İslâm'ı gerçek anlamıyla yaşadıkları, imân aksiyonunu taşıdıkları takdirde, kendilerine düşeni yapmış olurlar. Çünkü böyle bir tavır ve tutumda birlik ve beraberlik ruhu üstün gelir. Küfür ehlinin zararı ise, yarı yolda kalır. O halde her fert İslâm'ı yaşadığı, toplum da ahlâki ve sosyal meselelerini İslâmi doğrultuda çözmeye çalıştığı gün korku ve endişe kalkmış sayılır.

O halde ortada insanlara ışık tutan, yol gösteren bir gerçek vardır; o da Müslümanların İslâm'ı dosdoğru yaşamalarıdır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetle, önce Müslümanların kendilerini korumaları, mü'minlerin İslâmi ölçülere göre yaşayıp başkalarına iyi örnek olmaları emredildi. Aşağıdaki âyetlerle, inançların, amellerin korunması kadar, mal ve servetin de korunmasının lüzumlu olduğu belirtiliyor ve ölüm belirtileri ortaya çıkınca vasiyetin gereği üzerinde duruluyor ve yol gösteriliyor.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا شَهَادَةُ بَيْنِكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ حِينَ الْوَصِيَّةِ اثْنَانِ

1 Lübabu't-Te'vil: 1/494-Mısır: 1955 – Ebû Davud/Melâhim: 17 - Tirmizi/Tefsir: 5 - İbn Mace/Fiten: 21'de ise, buna yakın bir rivayete yer verilmiştir.

ذَوَا عَدْلٍ مِّنكُمْ أَوْ ءَاخَرَانِ مِنْ غَيْرِكُمْ إِنْ أَنتُمْ ضَرَبْتُمْ فِى الْأَرْضِ فَأَصَابَتْكُم
مُّصِيبَةُ الْمَوْتِ تَحْبِسُونَهُمَا مِنۢ بَعْدِ الصَّلَوٰةِ فَيُقْسِمَانِ بِاللَّهِ إِنِ ارْتَبْتُمْ لَا
نَشْتَرِى بِهِۦ ثَمَنًا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ وَلَا نَكْتُمُ شَهَٰدَةَ اللَّهِ إِنَّآ إِذًا لَّمِنَ الْءَاثِمِينَ ﴿١٠٦﴾
فَإِنْ عُثِرَ عَلَىٰٓ أَنَّهُمَا اسْتَحَقَّآ إِثْمًا فَءَاخَرَانِ يَقُومَانِ مَقَامَهُمَا مِنَ الَّذِينَ اسْتَحَقَّ
عَلَيْهِمُ الْأَوْلَيَٰنِ فَيُقْسِمَانِ بِاللَّهِ لَشَهَٰدَتُنَا أَحَقُّ مِن شَهَٰدَتِهِمَا وَمَا اعْتَدَيْنَآ إِنَّآ إِذًا
لَّمِنَ الظَّٰلِمِينَ ﴿١٠٧﴾ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰٓ أَن يَأْتُوا۟ بِالشَّهَٰدَةِ عَلَىٰ وَجْهِهَآ أَوْ يَخَافُوٓا۟ أَن تُرَدَّ
أَيْمَٰنٌۢ بَعْدَ أَيْمَٰنِهِمْ ۗ وَاتَّقُوا۟ اللَّهَ وَاسْمَعُوا۟ ۗ وَاللَّهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الْفَٰسِقِينَ ﴿١٠٨﴾

106- Ey imân edenler! Sizden birine ölüm hâli geldiğinde vasiyette bulunurken, aranızdan iki âdil kişiyi veya yolculuk halinde bulunuyorsanız, bu sırada size ölüm musibeti gelip çatmışsa, sizden olmayan başka iki kimseyi şahit tutun ve onları namazdan sonra alıkoyun. Şüphelendiğiniz takdirde, onlar şöyle yemin ederler, "Andolsun ki, yakınımız bile olsa andımızı (hiçbir) paha ile değiştirmiyeceğiz ve Allah için şahitliği gizlemeyeceğiz; o takdirde günaha girenlerden oluruz."

107- Eğer bu iki şahidin (vebal altına girip) bir günahı hakedeceklerine bilgi edinilirse, onların yerine, ölene daha yakın hak sahibi vârislerden iki kişi geçer ve Allah'a yemin ederek şöyle derler: "Andolsun ki bizim şahitliğimiz onların şahitliğinden daha haktır ve hakkı da aşmadık, aksi halde zâlimlerden oluruz."

108- Bu, şahitliği yerine getirmelerine veya yeminlerinden sonra yeminlerinin reddolunmasından korkmalarına daha yakın (bir çare)dır. Allah'tan korkup (şahitliği yerine getirmemekten) sakının ve (iyice) dinleyin. Allah, ilâhi sınırları aşıp günah işleyenleri sevmez.

İNİŞ SEBEBİ

Temim b. Evs ed-Dâri ile Adiy b. Bedâ' ticaret amacıyla Şam'a bir yolculuk yapmışlardı. Bu ikisi de o sıralarda Hristiyan dinine bağlı bulunuyorlardı. Beraberlerinde Amr. b. Âs (radıyallahu anh)'ın kölesi Budayl de vardı ve

bu zat Müslüman idi. Şam'a vardıklarında Budayl hastalandı ve yanında paradan, eşyadan ne varsa hepsinin listesini çıkarıp bir vasiyet mahiyetinde yazarak eşyasının arasına yerleştirdi. Ancak böyle yaptığını arkadaşlarına söylemedi. Derken hastalığı iyice arttı ve umudu kalmayınca Temim ile Adiy'i çağırarak eşyasını, Medine'ye döndüklerinde çoluk-çocuğuna teslim etmelerini vasiyet etti. Çok geçmeden Budayl vefat etti; adı geçen arkadaşları onun eşyasını açıp baktılar. 300 miskal (1440 gr.) altın işlemeli gümüş bir tas buldular; onu kendilerine alıkoyup geriye kalan eşyayı Medine'ye döndüklerinde Budayl'ın vârislerine teslim ettiler. Vârisler eşyayı açınca içindeki yazılı vasiyeti ve eşya listesini buldular. O kıymetli tasın getirilmediğini anladılar. Vârislerle o iki kişi arasında şu konuşma geçti:

- Murisimiz Budayl, eşyasından bir şey sattı mı?

- Hayır.

- Ticarette bulundu mu?

- Hayır, ona vakit bulamadı.

- Hastalığında bir şey satıp kendine harcadı mı?

- Hayır, buna gerek kalmadı.

- İyi ama biz onun eşyası arasında şu yazılı vasiyeti bulduk; ortada altın nakışlı gümüş bir tas yok.

- Bizim bu hususta bir bilgimiz yok, bize teslim edileni aynen getirip teslim ettik.

Mesele büyüdü. Davacı ve davalı olarak Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e başvurdular. Temim ile Adiy her şeye rağmen Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in huzurunda da inkârda ısrar ettiler. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[1]

Tirmizi'nin tesbitine göre:

Olay aynen cereyan ettikten bir süre sonra Temim ed-Dâri İslâm'a girdi ve ilk iş olarak Budayl'ın vârislerine uğrayıp çaldığı gümüş tasın yarı bedeli olan 500 dirhemi ödedi. Adiy ise inkârda ısrar etti ve kendi dinine göre, en çok saygı duyduğu şey üzerine yemin etti.

1 Kurtubi - İbn Kesir - Lübabu't-Te'vil - İbn Cerir Taberi. - Mefatihul-gayb/Fahruddin Râzi.

Bu sebeple yukarıdaki âyetler indi.

FIKHI YÖNÜ

Ölüm hastalığında vasiyette bulunmak istiyen kimsenin yapacağı vasiyete Müslümanlardan iki âdil kimseyi şahit tutması emredilmektedir. Bu bir emr-i vücubi midir, yoksa tavsiye yollu bir emir midir? Fukahanın görüş ve tesbitleri farklıdır. Kendilerine güvendiği bu iki kişi ölenin vasisi de olabilir; vasi üzerine şahit olarak tutulan başka iki kişi olma ihtimali de mevcuttur.

Ancak şahitlerin mutlaka Müslüman olması şart mıdır? Bu hususta da farklı görüş ve tespitler ortaya konulmuştur:

a) İbn Abbas, Ebû Mûsâ el-Eş'ari (radıyallahu anh), Said bin Müseyyeb, İbn Cübeyr, Nehai, Şa'bi, İbn Sirin, Şüreyh ve bir de müfessirlere göre, gayr-i müslimlerden de olması caizdir.

b) Diğer ilim adamlarına göre, ölenin kabile ve ülkesi halkının dışında Müslüman iki âdil kişi kastedilmiştir. Şöyle ki: Ölenin yanında yakınları veya yakın arkadaş ve dostları bulunursa, onlardan Müslüman adil iki kişiyi şahit tutar. Yoksa yine Müslüman olmak şartıyla başka memleket halkından iki âdil kişiyi şahit tutar.

Âyetin hükmünün kaldırılıp kaldırılmadığı hakkındaki görüşler:

Âyetin mensûh (hükmünün kaldırılmış) olduğu üzerinde de farklı görüş ve tesbitler vardır:

İbrahim Nehai'ye göre, bu âyetin hükmü kaldırılmıştır. Çünkü İslâm'ın ilk yıllarında gayr-i müslimlerin şahitliği kabul ediliyordu. Sonra bu,

"Kendi adamlarınızdan iki şahit tutun" mealindeki Bakara Sûresi: 282. âyetle kaldırıldı. Nitekim âlimlerin icmâına göre, fâsık (açıktan günah işleyip şer'i sınırları aşan)ın şehâdeti makbul değilken gayr-i müslimlerin şahitliği nasıl kabul olur?

İbn Abbas (radıyallahu anh), Said bin Müseyyeb, İbn Cübeyr ve Ahmed bin Hanbel'e göre, âyetin hükmü kaldırılmamıştır. Gurbette iki Müslüman, şahit bulunmadığı takdirde iki Gayr-i müslim kişi şahit tutulabilir. Nitekim Müslümanlardan bir adam Dakuka'da hastalandı, vasiyeti için Müslümanlardan iki kişi bulamayınca Kitap Ehlinden iki kişiyi şahit tutmak

zorunda kaldı. Ölüm olayından sonra o iki şahit, adamın eşyasını alıp Kufe valisi Ebû Musa el-Eş'ari (radıyallahu anh)'ye getirdiler. O da: "Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'den sonra ilk olarak meydana gelen bir olaydır bu!" diyerek ikindi namazından sonra onlara yemin ettirdi: Hıyanette bulunmadıklarına, yalan söylemediklerine, vasiyeti ve teslim edilen eşyayı değiştirmediklerine ve gizlemediklerine dair Allah ile yemin ettiklerinde, şahitliklerini kabul etti ve eşyayı ölenin vârislerine testim ederek konuyu sonuca bağladı.

Bu konuda mezhep imamlarına gelince:

a) İmam Şafii ve İmam Mâlik'e göre, kâfirin şahitliği caiz değildir.

b) İmam Ebû Hanife'ye göre, kâfirin şahitliği caiz değilse de Kitap Ehli vatandaşların kendi aralarındaki dâvalarda şahitlikleri caizdir.[1]

Âyetten Çıkarılan Hükümler:

1. İster evde, ister yolculuk halinde ölüm belirtileri kendini gösterince adamın vasiyette bulunmasının birçok yararları vardır.

2. Mümkün olduğu takdirde yapılan vasiyete, ileride herhangi bir itiraz ve ihtilâfa yer vermemek için şahit tutmak sünnettir.

3. Yine mümkün olduğu takdirde iki şahidin Müslümanlardan olması sağlanır. Mümkün olmadığında Gayr-i müslim vatandaşlardan da tutmak caizdir.

4. Şahitlere ikindi namazından sonra yemin ettirilir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle şer'i bazı hükümlere yer verildi. Mü'minlerin İslâmi ölçülere göre günlük hayatlarına yön vermelerinin yararları üzerinde duruldu. Aşağıdaki âyetle, sözü edilen hükümlerin ve İslâmi anlamda hayata renk katmanın amaç ve hedefi belirtiliyor. Kıyamet günü Peygamberler yüklendikleri ilâhi görevi yerine getirirken ve tebliğde bulunurken ümmetlerinin onlara ne cevap verdiğinin ortaya çıkarılıp açıklanacağı hatırlatılıyor. Böylece şer'i hükümlerle yüksek ahlâk, fazilet ve sorumluluk duygusu birleştirilip bütünleştiriyor.

---

1 Lübabu't-Te'vil, İbn Kesir, Kurtubi, İbn Cerir ve Mefatihü'l-gayb tefsirlerine.

يَوْمَ يَجْمَعُ اللَّهُ الرُّسُلَ فَيَقُولُ مَاذَا أُجِبْتُمْ قَالُوا لَا عِلْمَ لَنَا

109- Allah, peygamberleri bir araya getirip toplayacağı günde, "Size ne cevap verildi?" diyecek. Onlar da "Bizim hiçbir bilgimiz yok, gaybları bilen şüphesiz ki sensin sen" diyecekler.

İLGİLİ HADİS

"Ayakta durduğum bir sırada tanıdığım bir grup insana gözüm ilişti. Benimle onlar arasında bir adam (melek) çıkıp onlara, haydi geliniz! dedi. Nereye? diye sorduğumda, vallahi cehenneme gidiyoruz, diye cevap verdi. Bunların durumları nedir? diye sordum. Senden sonra bunlar dinlerinden dönüp gerisin geriye gittiler, dedi.

Sonra bir başka topluluğa daha gözüm ilişti ki onları da tanıdım. Benimle onlar arasından bir adam (melek) çıkıp, haydi geliniz! dedi. Nereye gidiyorsunuz? diye sorduğumda, vallahi Cehenneme gidiyoruz, diye cevap verdi. Peki bunların durumu nedir? Sorduğumda, bunlar da senden sonra dinlerinden dönüp gerisin geriye gittiler, dedi."

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz devamla buyurdu ki:

"Bunlardan kurtulacak olanları pek göremiyorum, ancak çobansız kalan deve sürüsünden birkaç tanesinin yolunu şaşırıp ayrılanlar misali birkaç tanesi kurtulabilir."[1]

Kur'ân'da Uygulanan İlâhi Metot

Kur'ân'da uygulanan ilâhi metot gereği, konudan konuya geçişler, diğer bir tabirle sık sık konuyu değiştirmeler çok belirgindir. Tarihi bir olayın özü ve ibretli noktaları sergilenirken hemen sonra dikkatler varlık âleminde hükümran olan ilâhi kudrete çekilir ve hemen sonra ruhlara canlılık veren âhirete çok duyarlı bir kapı açılarak sorumluluğun sınırı belirlenir. Sonra da şer'i hükümlerin bir bölümü işlenir, derken bunların amaç ve hikmeti yüksek ahlâk ve fazilet düzeyinde bir komprime biçiminde sunulur.

Yukarıda mealini yazdığımız âyetin inişi de bu metot doğrultusundadır. Dini hükümlerden birkaç konu açıklandı, hikmetine kısmen dokunuldu ve hemen sonra kafalar ve kalbler âhiretin o ürpertici tablosuna dön-

1 Sahih-i Buhari/Rikak: 53 - Ahmed: 3/18, 39

dürüldü. Böylece hukukla ahlâk, hukukla sorumluluk, sorumlulukla fazilet, hukukla adalet iç içe nadide bir örtü misali işlendi. Bıkkınlık vermeden ilâhi hikmet, perde perde gönüllere sunulurken akıl, irâde, zekâ, duygu ve başta hafıza olmak üzere diğer yetenekler mükemmel bir motorun ahenkli parçaları gibi çalışıp birbirini tamamlayıp durdu.

İnsan ürünü olan hiçbir eserde böylesine çekici, düşündürücü, bağlayıcı, bütün yetenekleri sistematik olarak harekete geçirici, bir anda yüksek ahlâkın ölçü ve anlamını, faziletin ışığını ruha ve vicdana işleyici bir parça ya da bölüm bulmak mümkün müdür? Hangi eser iki üç defadan fazla okunabilir?

İşte Kur'ân'ın yüceliği, ilâhi olma özelliği bu noktada da kendini çok açık biçimde ortaya koyar.

Peygamberlere Verilen Cevaplar

يَوْمَ يَجْمَعُ اللّٰهُ الرُّسُلَ فَيَقُولُ مَاذَآ أُجِبْتُمْ

"Allah, peygamberleri bir araya getirip toplayacağı gün, "Size ne cevap verildi?" diyecek."

Peygamberler yüksek edep ve terbiyenin bütün inceliklerini, kurallarını kendilerinde taşırlar. Özellikle ilâhi hitaba mazhar oldukları anlarda bu edep ve terbiye, doruğuna yükselir ve hiçbir kıyas kabul etmez.

Kur'ân, ilgili âyetle hem peygamberlerle ümmetleri arasındaki ilginin gerçek ölçü ve sonuçlarını ortaya koymakta, hem de bunun için âhiret safhalarından müstesna bir tablo oluşturup gözler önüne sermektedir. Peygamberlerin ilâhi huzurda, ümmetleriyle kendi aralarında tebliğ görevi ve ona karşılık takınılan tavır hakkında varılan sonuçlar açıklanırken nasıl bir terbiye ve nezaket içinde bulunacakları sergileniyor. "Size ne cevap verildi?" sorusu, her ümmetin peygamberinin çağrısına verdiği cevabın bir defa daha belirlenip ortaya konulmasına ve itirazların kalkmasına yöneliktir. Ama gizli-açık her şeyi hakkıyla bilen Yüce Kudretin huzurunda önce bilgiyi Allah'a izafe etmek, "Ümmetimiz hakkında Senin bildiğini bilemeyiz" demek, elbetteki peygamberlik mertebesine yakışan bir terbiye kuralıdır.

Bu, bir bakıma mü'minlere büyüklerinin huzurunda nasıl konuşmaları gerektiğine de işarette bulunup yol göstermektir. Nitekim Ashab-ı

Kirâm'ın Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in huzurundaki davranışları böyle idi.

Diğer bir husus da, kıyametin o kalpleri yerinden oynatıp dehşete soktuğu, seslerin kısıldığı, gözlerin tek noktaya dikilip kaldığı safhası karşısında peygamberlerin de bir ara bir şeyler hatırlayamaz olacakları düşünülebilir. Belki de âyette, "Size ne cevap verildi?" sorusuna, peygamberlerin böylesine muhteşem bir tablo karşısında, "Bizim hiçbir bilgimiz yok" demekten başka bir şey düşünemeyecekleri hatırlatılıyor.

Başka bir yorumla, her peygamber kendisinden sonra ümmetinin neler yaptığını, hangi yollara saptığını yeterince bilemez. Oysa ameller son durumuyla ölçülür. Aynı zamanda insanların gönlünden nelerin geçtiğini, içleri dışlarına uyup uymadığını en iyi bilen Allah'tır. Bunun için kendilerine yöneltilen soruya karşılık: "Bizim hiçbir (sıhhatli) bilgimiz yok" diyerek ilmi Allah'a nisbet edeceklerdir. Nitekim ilgili hadiste bu husus gayet açık biçimde belirtilmiştir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetle kıyamet gününde peygamberlerle ümmetleri arasında tebliğ, davet ve buna karşı olumlu ya da olumsuz verilen cevapların belgelendirilerek açıklanacağı belirtildi.

Aşağıdaki âyetle yine aynı hususa temas ediliyor; Hz. İsa'yı ilahlaştıranları uyarmak için o gün İsâ Peygamber'in hüviyetinin açıklanacağı, O'na ve annesine olan ilâhi nimetlerin yüceliğinin bir bir belirtileceği, Havarilerin imân doğrultusundaki tutum ve isteklerinin bir bir ortaya dökületeceği haber veriliyor.

إِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ اذْكُرْ نِعْمَتِي عَلَيْكَ وَعَلَىٰ وَالِدَتِكَ إِذْ
أَيَّدتُّكَ بِرُوحِ الْقُدُسِ تُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا ۖ وَإِذْ عَلَّمْتُكَ الْكِتَابَ
وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَاةَ وَالْإِنجِيلَ ۖ وَإِذْ تَخْلُقُ مِنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ بِإِذْنِي
فَتَنفُخُ فِيهَا فَتَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِي وَتُبْرِئُ الْأَكْمَهَ وَالْأَبْرَصَ بِإِذْنِي ۖ وَإِذْ تُخْرِجُ
الْمَوْتَىٰ بِإِذْنِي ۖ وَإِذْ كَفَفْتُ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَنكَ إِذْ جِئْتَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالَ

الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿١١٠﴾

110- Allah (o gün) buyuracak ki: Ey Meryem oğlu İsa! Sana ve annene olan nimetimi hatırla; hani seni Ruhu'I-Kudüs ile desteklemiştim de beşikte ve yetişkin iken insanlara konuşuyordun; hani sana Kitab'ı (okuyup yazmayı), hikmeti, Tevrat ve İncil'i öğretmiştim ve sen benim iznimle çamurdan kuş biçiminde (şekil) yapıp ona üflemiştin, o da benim iznimle kuş oluvermişti. Bir de anadan doğma körü, alacatenliyi benim iznimle iyileştirmiştin; hani ölüleri de benim iznimle kabirden diri olarak çıkarıyordun ve İsrâiloğulları'na açık belgeler (mucizeler) getirdiğinde onların (saldırısını) senden savmıştım; onlardan inkâra sapanlar, "Bu açık bir sihirden başkası değildir" demişlerdi.

İNİŞ SEBEBİ

Hristiyan âlemini, düştükleri yanlış akideden kurtarmak, İsâ Peygamberin asıl hüviyetini en duyarlı noktalarıyla açıklamak suretiyle onları bu konuda yeterince uyarmak; tevhit inancını en sağlam ölçülerle ortaya koymak için yukarıdaki âyetler indirilmiştir.

Ruhun Gücü ve Yeteneği

Âl-i İmrân sûresi 55-60. âyetlerinin tefsirinde de açıklandığı gibi, Allah'ın emri olan Ruh, hayat ve enerji kaynağıdır. Bu yüzden melek Cebrail'e Ruh, denilmiştir. Her şeyi hattâ Tanrı'yı maddeleştirmek istiyen İsrâiloğulları, o yüzden Musa Peygamber'in 40 günlük kendilerinden uzak kalmasıyla bu arzularını gerçekleştirmek için altından buzağı yapıp ona tapınmaya başlamışlardı. İşte böyle bir millete, ruhi yapısı çok gelişkin olan bir peygamber gerekiyordu. İlâhi irâde bu yolda tecelli edince İsâ Peygamber böyle bir ortamda ve belirtilen ruhi yücelikte gönderilmişti. İlâhi inayete çokça mazhar olan ve her bakımdan hayat ve enerji, imân ve irfan kaynağı Cibril'in üflemesiyle ana rahminde oluşan İsa Peygamber de bu meleğin hayat veren nefha iksirinin azıcık bir tezahürüne varis olarak hayat saçan, sağlık yayan bir ruha sahip olmuştur.

Bir de bu ruh, Allah'ın izniyle, "kün" (ol)! emrine tecelligâh olursa, o zaman beşikte iken konuşur, anadan doğma körleri ışığa kavuşturur, alacatenlileri iyileştirir, hastalara, kötürümlere şifâ verir. Çünkü bedenle ruh

arasındaki ilgi -mecaz yollu bir benzetmede bulunacak olursak- cereyanla ampul arasındaki ilgiye benzer. Asıl güç ve kudret cereyanda mahfuzdur, onu ortaya çıkaran araçlardır. Bu araç ne kadar mükemmel olursa, cereyan o nisbette yararlı olur. İsâ Peygamber'in ruhu, melek Cebrail'in üflemesinden ne kadar destek görmüşse, diğer bir deyimle O'nun kudretine ne kadar vâris olabilme şansına erişebilmişse, bedeni de o nisbette destek bulmuştur. Böylece araç mükemmel bir makina misali ruh denilen hayat ve enerjiyle irtibat sağlayınca olağanüstü olaylar meydana gelmiş ve mu'cizeler doğmuştur. Âdem Peygamberi balçıktan yaratan "kün" (ol) emri, İsa'nın kalbinde ve dilinde tecelli edince, o da bu ilâhi kudretin tecelli ve tezahürüne kısmen vâris olma bahtiyarlığı içinde çamurdan kuş şekli yapıp üflemiş ve kün ol! emrinin bağlı bulunduğu ilâhi izinle kuş canlanıp uçmuş, ölüleri kabirlerinden dirilterek çıkarmıştır.

Diğer insanlarda Cebrail'in nefhası ve "kün" (ol)! emrinin tecellisi bulunmadığından sözü edilen kudret ve yetenekaçığa çıkmamıştır

Kur'ân'la İncil'in Birleştiği Nokta

Marta'nın sevgili kardeşi ölmüştü. İsâ Peygamber geldiğinde Marta durumu ağlayarak ona anlattı. Hazır bulunanların hepsi de o gencin ölümüne çok üzülüyorlardı. İsâ Peygamber ilâhi kudretin yüceliğini İsrâiloğulları'na göstermek, babasız dünyaya gelmenin nasıl bir tecelliye mazhariyet olduğunu ortaya koymak için ölenin kabrine doğru yürüdü ve:

"Ey Babam (Rabbim)! Beni işittiğin için sana şükrederim ve beni daima işittiğini bilirim. Fakat çevrede duran halk için söyledim, tâ ki beni sen gönderdiğine imân etsinler."

İsa bu sözleri söyledikten sonra yüksek sesle: "Lazar, dışarı gel!" diye bağırdı. Ölü de, elleri ve ayakları sargılarla bağlanmış ve yüzü mendille sarılmış olarak çıktı. İsâ onlara: "Onu çözün ve bırakın" dedi.[1]

"Önceleri kör olan adamı Ferisilerin yanına götürdüler, İsa'nın çamur yapıp onun gözlerini açtığı gün Sebt idi."[2]

"İsa gerçekten anadan doğma kör bir adamı gördü. Ben dünyada durdukça, dünyanın nuruyum, dedi. Bunu söyledikten sonra yere tükürdü,

1 Yuhanna: 11/40-44

2 Yuhanna: 9/13

çamur yaptı, çamuru onun gözlerine sürdü ve ona git Siloam Havuzunda yıkan. O da gidip yıkandı ve görmekte olarak döndü."[1]

"Ve hastalığını otuz sekiz yıldır çekmekte olan bir adama: İyi olmak ister misin? dedi ve kalk yatağını kaldır ve yürü, dedi. Adam hemen iyi oldu ve yatağını kaldırıp yürüdü."[2]

Bu misalleri çoğaltmak mümkün. Çünkü Matta İncil'inde de bu tür olaylardan söz edilmiştir. Kur'ân İncil'deki bu belgeleri hem doğruluyor, hem tashih edip özetini veriyor.

Şeyh-i Ekber Muhyiddin Arabi Diyor ki:

"İsâ (aleyhissellam) iki ayrı âlemin (varlığın) imtizaç (bileşim)inden oluşmuştur. Çünkü melek ile Meryem arasından zuhur etmiştir. O halde İsâ Peygamber ruhtan meydana gelen bir ruh, beşerden meydana gelen bir beşerdir. Bu özellik başkasına verilmemiştir. İkinci Semâya yükseltilmesinin hikmeti budur. Zira bu Semânın yıldızları bizden taraf iki ayrı âlemden imtizaç edip (bileşmiştir)."[3]

Şeyh-i Ekber devamla diyor ki:

"Manada yolculuk yaptığımda ikinci semada İsa Peygamber'in yanında konakladım. Beraberinde teyzesinin oğlu Yahya Peygamber bulunuyordu ve onda hayvani bir hayat mevcuttu. Oysa Yahya Peygamber, İsa Peygamber'in teyzesi oğlu olunca onun da ruh (yani Ruhullah) olması gerekirdi ama (öyle değildi) onda hayvani bir ruh vardı. Hayvani hayat ise ruha gereklidir. Bu bakımdan onu Ruhullah olan İsa (aleyhisselam)'ın yanında buldum. Çünkü ruh mutlaka diridir ve bunda şüphe yoktur. Ama her diri olan ruh değildir. Sonra ikisine selam verdim ve İsa Peygamber'e sordum:

- Allah seni ne ile bizden artık kıldı da sana Ruhullah dedi?

Cevap verdi:

- Eğer bu özelliğim olmasaydı ölüleri diriltebilir miydim?

Bunu üzerine kendisine dedim ki:

---

1 Yuhanna: 9/1-8

2 Yuhanna: 5/5-9

3 Fütuhat-i Mekkiyye: 3/201 - Beyrut?

- Ey Peygamber, yaratılışı senin yaratılışın gibi olmayan bazı kişilerin de ölüleri dirilttiğini gördük. Buna ne dersiniz?

Cevap verdi:

- Onların ölüleri diriltmesi ancak bana varis olmaları nisbetindedir. Onlar tamamen benim makamıma geçmiş değillerdir. Nasıl ki ben de ölüleri diriltme sırrını bana bağşlayanın yerine geçmiş değilim. Çünkü bana bu sırrı bağışlayan Cibril, bastığı yeri diriltir, ben ise öyle değilim."[1]

YORUMLAR - RİVAYETLER

Ayette geçmiş zamanla ilgili fiilin Türkçeye çevirisini gelecek zamanla yaptık. Kıyamette olacak bir olayı Cenab-ı Hakk'ın olmuş gibi açıklamasında birkaç sebep vardır:

1- Allah'ın ilminde olacak bir şey olmuş kabul edilir. Çünkü zaman kavramı bizimle ilgilidir, diğer birdeyimle nisbi ve izafidir. Allah katında ise geçmiş, gelecek ve şimdiki zaman arasında fark yoktur, daha doğrusu zaman diye bir ölçü söz konusu değildir. Bu bakımdan kıyamette meydana gelecek şeyleri, gelmiş gibi açıklamaktadır.

2- Ayrıca böyle bir anlatım, kıyametin yakın olduğuna işarettir. Nitekim büyük müfessir Fahruddin Râzi de böyle bir yorumda bulunmuştur. Kur'ân'da da bunun örnekleri çoktur.

3- Olacak şeyi hikâye ederek anlatmaya yönelik olabilir. Bazen biz de bu tarz ifadeler kullanırız, Cenâb-ı Hak da bizim anlayışımıza kolaylık sağlamak için olacak olayı hikâye edip geçmiş zamanla ilgili fiil kullanmıştır.

Ruhların Mahiyetlerinde Farklılık

Ruhların mahiyetinde farklılıklar vardır: Kimi tertemiz nuranidir. Kimi habis ve zulmanidir. Kimi ışık saçar, pırılpırıldır. Kimi bulanık ve paslıdır. Kimi çok yücedir, kimi derece bakımından çok aşağılardadır. Kimi de ruhlar âleminde has bir makamda beraberinde ayrıca hayvani ruhu da taşımaktadır. Bunun için Allah Rasulü (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz:

"Ruhlar (ezelde) mangalara ayrılmış askerler gibidirler." buyurmuştur.[2]

---

1 Fütuhat-ı Mekkiyye: 3/346

2 Buhari/Enbiyâ: 2 - Müslim/Birr: 159, 160 - Ebu Davud/Edeb: 16 - Ahmed: 2/295, 527, 537

Beşikte İken de Yetişkin İken de Aynı Şeyleri Konuştu

تُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا

"Beşikte ve yetişkin iken insanlara konuşuyordun."

İsâ (aleyhisselam) her iki devre ve durumda da aynı ölçü ve anlamda konuşmuştur:

"Şüphesiz ki ben Allah'ın kuluyum; O bana kitap verdi ve beni peygamber kıldı ve nerede olursam olayım beni mübarek eyledi. Yaşadığım sürece bana namaz kılmamı ve zekât vermemi tavsiye etti. Anama iyilikte bulunmamı emretti; O beni (hakka karşı gelen) bedbaht bir zorba yapmadı. Doğduğum gün de, öleceğim gün de, dirileceğim gün de selâm (esenlik ve mutluluk) bana olsun!"[1]

Böylece İsâ Peygamber doğduğu andan itibaren Allah'ın kulu olduğunu, ibâdetle emredildiğini; anasına hep iyilikte bulunmakla ilâhi tavsiyeye mazhar olduğunu açıklamış; ne Allah'ın oğlu olduğunu, ne Allah'ın kendisinde tecelli ettiğini, ne de üç ilâh iddiasında bulunduğunu söylemiştir. Daha beşikte iken bu hakikati İsrâiloğulları'na söylemesi, ileride ilâhlaştırılmasına imkân verilmemesine yönelik bir mucizedir. Ne yazık ki, Hristiyan din adamları bu mucizeyi dikkate almamışlardır. Kur'ân hem İncil'in unutulan bu belgesini hatırlatıyor, hem Hristiyanların akidesine yön vermeyi amaçlıyor.

Sonuç olarak şöyle özetleyelim: İlâhi rahmet O'nun gazabının önünde yürümektedir. İnsanlar ne kadar doğru yoldan sapıp tuğyan etseler, yine de Allah rahmetiyle onları uyarır, hakikati açıklar ve insan aklını hakka yöneltmeye imkân verir.

Sihir ve Mucize

Bu konuyu Bakara sûresinde yeterince açıkladık. Burada münasebet düştüğü için tekrar edelim ki: Sihir, eşyanın hakikatini değiştirmez, göz-boyamak suretiyle bir takım hayali görüntüler sergiler. Sunduğu ve gösterdiği hiçbir şeyin gerçekle ilgisi yoktur.

Mucize böyle değildir. Sebeplerin ortadan kalkması, olağanüstü bir

1 Meryem sûresi: 30-33

olayın tecelli etmesidir. Bu tecelli göründüğü gibi, hakikattir, gözboyama değildir. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in parmaklarından su akması ve yüzlerce kişinin bu suya kanması bir hakikattir. Küçük bir tenceredeki birkaç parça ete dokunup onu yüzden fazla insana sunması ve hepsinin de doyması yine bir hakikattir.

Kur'ân, İsrâiloğulları'nın ötedenberi sihirle iç içe bulunduğunu hatırlatarak mucizeyle sihri birbirine karıştırdıklarını açıklıyor ve bu konuda duygusal davranıp hakkı görmek istemediklerine işarette bulunuyor. Çünkü baba ve dedeleri Musa Peygamber'in ortaya koyduğu bir nice mu'cizelere inanmış ve o sayede Allah'ın birçok lûtuflarına mazhar olmuşlardı. İsâ Peygamberi, peygamber olarak kabul etmedikleri için, O'nun gösterdiği büyük mu'cizelere sihir deyip geçmişler ve bu hususta hiçbir insaf ölçüsü tanımamışlardır. Oysa ölünün dirilip kalkması, anadan doğma körün dünya ışığına kavuşması, yıllarca yatalak hastanın bir anda iyileşip ayağa kalkması bir sihir ya da büyü işi değil, ilâhi kudretin mucize biçiminde tecellisidir ve hepsi de hakikattir.[1]

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetle, kıyametten bir tablo sunuldu. Peygamberlerin tebliğ görevini lâyıkıyla yerine getirdikleri hatırlatıldı. İsâ Peygamber'in de İsrâiloğulları'na sadece tebliğ göreviyle yetinmeyip bir de mucizeler gösterdiğine dikkatler çekiliyor ve kıyamet günü İsrailoğulları'ndan bütün bunların sorulacağı bildiriliyor.

Aşağıdaki âyetlerle yine İsâ Peygamber'in Havarilerle olan ilgisine dikkatler çekiliyor. İsâ Peygamber'in ilâhi buyrukları kusursuz yerine getirdiği; inanmayanlara ilâhi kudretin yüceliğini, inananların kalplerini rahatlatıp yatıştırmayı diliyerek gökten sofra inmesini sağladığı çok düşündürücü bir anlatımla haber veriliyor.

Kur'ân bu olayı nakletmekle çok önemli bir hususa parmak basıyor: İnkâr imân derecesine çıkınca ne mucize kabul eder, ne de aklın ve sağduyunun yolunu. Aşırı tutuculuk insanları körleştirip sağırlaştırır. Artık hakikati gören bir göz yoktur. Hakk'ın sesini işitecek kulakların işitme özelliği dumura uğramıştır. O halde kusur ne Allah'tadır, ne de peygam-

1 Âl-i İmrân sûresi: 55-59, Nisa sûresi: 157. âyetlerin açıklamasına.

berde; çünkü Allah insanlara olan sevgi ve rahmeti gereği en doğru yolu gösterecek peygamber ve kitap göndermiştir. Peygamber de bir sürü tehlike ve işkencelere rağmen görevini kusursuz yapmıştır. Kusurlu olan o toplumun kendisidir. Bahar gelip güneş ve yağmur toprağa canlılık verirken taşlarda bir uyanma olmaz. Katılaşan kalpler de işte böyledir. Peygamber nisan yağmuruna, ilâhi buyruklar güneşe benzer; katılaşan kalbler bu yağmur ve güneşten nasibini almazsa, güneş ve yağmurun kusuru ne?

وَاِذْ اَوْحَيْتُ اِلَى الْحَوَارِيّٖنَ اَنْ اٰمِنُوا بِي وَبِرَسُولِي ۚ قَالُٓوا اٰمَنَّا وَاشْهَدْ بِاَنَّنَا
مُسْلِمُونَ ﴿١١١﴾ اِذْ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ هَلْ يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ
اَنْ يُنَزِّلَ عَلَيْنَا مَآئِدَةً مِنَ السَّمَآءِ ۖ قَالَ اتَّقُوا اللّٰهَ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١١٢﴾ قَالُوا
نُرِيدُ اَنْ نَاْكُلَ مِنْهَا وَتَطْمَئِنَّ قُلُوبُنَا وَنَعْلَمَ اَنْ قَدْ صَدَقْتَنَا وَنَكُونَ عَلَيْهَا
مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿١١٣﴾ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللّٰهُمَّ رَبَّنَآ اَنْزِلْ عَلَيْنَا مَآئِدَةً
مِنَ السَّمَآءِ تَكُونُ لَنَا عِيدًا لِاَوَّلِنَا وَاٰخِرِنَا وَاٰيَةً مِنْكَ ۚ وَارْزُقْنَا وَاَنْتَ خَيْرُ
الرَّازِقِينَ ﴿١١٤﴾ قَالَ اللّٰهُ اِنِّي مُنَزِّلُهَا عَلَيْكُمْ ۚ فَمَنْ يَكْفُرْ بَعْدُ مِنْكُمْ فَاِنِّي
اُعَذِّبُهُ عَذَابًا لَآ اُعَذِّبُهُ اَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿١١٥﴾

111- Ve hani Havarilere, bana ve peygamberime imân edin, diye ilhamda bulunmuştum, onlar da, "biz imân ettik, Hakk'a teslimiyet gösterenlerden olduğumuza şahit ol!" demişlerdi.

112- Hani bir vakit de Havariler, "Ey Meryem oğlu İsâ! Rabbin gökten üzerimize bir sofra indirebilir mi? (veya sen Rabbinden böyle bir istekte bulunabilir misin?)" demişlerdi. (Bunun üzerine İsâ onlara:) "Eğer mü'minler iseniz Allah'tan korkup (ilâhi sınırları aşmaktan, O'nun hakkında şüphe etmekten) sakının." demişti.

113- Havariler, "Ondan yemeği, kalbimizin yatışmasını ve senin de bize doğru söylediğini bilmeyi, onun üzerine şahitlerden olmayı arzu ediyoruz da (ondan bu istekte bulunuyoruz)" diyerek (samimi olduklarını)

belirtmişlerdi.

114- Meryem oğlu İsâ (duâ ederek) dedi ki: "Allahım! Rabbimiz! Üzerimize gökten (öyle) bir sofra indir ki, bizim ilkimize de, sonrakilerimize de bayram ve Senden açık bir belge (mucize) olsun. Bizi rızıklandır; Sen rızık verenlerin en hayırlısısın."

115- Allah (onun bu duasına karşı şöyle) buyurdu: "O sofrayı şüphesiz ki size indireceğim; artık kim ondan sonra inkâra, nankörlüğe saparsa, âlemde hiç kimseye yapmayacağım bir azap ile ona azap ederim,"

Mâide (Sofra)

هَلْ يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ اَنْ يُنَزِّلَ عَلَيْنَا مَآئِدَةً مِنَ السَّمَآءِ

"Rabbin gökten üzerimize bir sofra indirebilir mi?"

Mâide, sözlükte, Made Yemidu fiilinden gelme bir isimdir. Bir şeye meyletmek, vermek ve harekette bulunmak mânalarına gelir. Kavram olarak, daha çok üzerinde yemek bulunan sofraya denilir. Üzerinde yemek bulunmayan sofraya ise, daha çok Huvan adı verilmiştir.

İsâ Peygamber'in, -Havarilerin isteği üzerine- İsrâiloğulları'nı Cenâb-ı Hakk'ın yüce kudretine inandırmak ve kendisinin de hak peygamber olduğunu kanıtlamak için duâ etmesi ve bunun olumlu karşılanıp gökten, üzerinde yemek bulunan bir sofranın indirilmesi, kendine has bir mucizedir. İlim adamlarından bir kısmının bunu manevi bir sofra ile yorumlaması, âyetin zahirine ve mevcut İncil'deki ilgili açıklamaya uymamaktadır. Aslında mucizeyi yoruma tabi tutup mevcut cari kanunlara ve illiyet prensiplerine uydurmaya hiç gerek yoktur. Olayın özelliği, mucize olmasında, mevcut tabiat kanunlarının ötesinde bir anlam taşımasındadır. Aksi halde ona mucize demeye lüzum kalmaz.

Kur'ân her ne kadar sofranın indirildiğini kesin bir ifadeyle belirtmiyorsa da Allah'ın onu indireceğini vadettiğini çok açık biçimde anlatıyor. Allah ise, va'dinden dönmez, onu mutlaka yerine getirir. Bu bakımdan biz sofra mu'cizesinin tecelli ettiğine inanıyoruz.

Klasik tefsir kitaplarımızda bu sofranın özelliği hakkında hayli geniş bilgiler verilmiştir. Ne var ki çoğunun sıhhat derecesi şüphelidir. Kur'ân ölçüsüne göre önemli olan; sofranın özelliği, üzerindeki yemeklerin çeşit-

leri ve isimleri değil, gökten böyle bir sofranın inmesi ve buna rağmen İsrailoğulları'nın inkâr ve inatlarından dönmemeleridir.

Bu bakımdan Kur'ân'da sofrayla ilgili birkaç önemli noktaya parmak basılmıştır: Havarilerin bu sayede gönül yatışkanlığına kavuşup imân ve irfanlarını artırması, İsâ Peygamber'in hak peygamber olduğunun kanıtlanması, sofradan teberrüken yenilip ilâhi feyiz ve inayete erişilmesi bu cümledendir.

Mevcut İncil'de bu mucize değişik biçimde şöyle anlatılmıştır:

"Ve İsâ çıkıp büyük bir kalabalık görerek onlara acıdı, hastalarını iyi etti. Ve akşam olunca, şakirtler ona gelerek dediler: Yer ıssızdır, zaten vakit geçti; halkı salıver ki, köylere gitsinler de kendilerine yiyecek satın alsınlar. Fakat İsâ onlara dedi: Gitmelerine hacet yok; onlara siz yiyecek verin. Şakirtler de İsa'ya dediler: Burada beş ekmek ve iki balıktan başka bir şeyimiz yok. İsâ: Onları buraya bana getirin, dedi. Ve çayır üzerine otursunlar diye halka emretti. Ve beş ekmekle iki balığı aldı ve göğe bakıp şükran duası etti ve ekmekleri kırıp şakirtlere verdi, şakirtler de halka verdiler. Hepsi de yiyip doydular ve parçalardan artanı on iki küfe dolusu olarak kaldırdılar. Yiyenler, kadınlar ve çocuklardan başka beş bin erkek kadar idiler."[1]

Kur'ân, asıl İncil'in ortadan kaybolması sebebiyle insan elinin dokunup değiştirdiği belgeleri tashih ediyor ve bu mu'cizenin tecelli ettiği şekli açıklıyor.

Havarilerin İnancı

هَلْ يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ "Rabbin...indirebilir mi?"

Kur'ân'da Yestetitiu fiili getirilerek, "Rabbin gökten üzerimize bir sofra indirebilir mi?" şeklinde bir ifâde kullanılmıştır. İlk nazarda, Havarilerin böyle bir istekte bulunup "indirebilir mi?" diye şüphe izhar etmeleri, inançlarının çok zayıf olduğunu göstermektedir. Bu nedenle tefsircilerimizin çeşitli yorumları olmuş ve Havarilerin Hakk'a teslimiyet gösteren mü'minler kabul edildiği açısından hareketle olumlu sonuçlar çıkarmışlardır.

Ne var ki bu âyet hakkında Hz. Âişe validemiz (radıyallahu anha)'dan

1 Matta: 14/13-21

yapılan rivayet çok daha doyucurudur. Sahih kaynaklardan edindiğimiz bilgiye göre: Hz. Âişe (radıyallahu anha) ile tabiinden Mücahid, Hel Yestetiû Rabbüke yerine Hel Testetiû Rabbeke okumuşlardır. Bu takdirde mâna şöyle oluyor: "Ya İsâ! Rabbinden üzerimize mâide indirmesini dileyebilir misin?"

Nitekim Ashab'dan Muaz bin Cebel (radıyallahu anh) de diyor ki: "Ben birkaç defa Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Testetiû okuduğunu işittim."[1]

Böylece, "Rabbin gökten üzerimize bir sofra indirebilir mi?" şeklinde bir bakıma inançsızlığa delâlet eden ve yorumlara sebep olan mahzur kalkmış sayılır. Aynı zamanda Havariler "Rabbeke" sözüyle İsa'nın Allah'ın kulu ve peygamberi olduğunu bildiklerini ifâde etmiş bulunuyorlar.

Ancak bu hususstaki diğer yorumların özetini vermemizde fazla bilgi edinme bakımından yarar vardır:

1. İlim adamlarından bir kısmına göre, bu tarz bir soru, sağlam köklü bir imâna sahip bulunan kişilerden sadır olmaz. Anlaşılan o sırada Havariler Allah'ın yüce kudreti hakkında şüpheci durumunda bulunuyorlardı.

2. Böyle bir soru sadece kalp yatışkanlığını sağlamaya yöneliktir. Nitekim İbrahim Peygamber de kalbinin yatışması için ölülerin nasıl diriltildiğini görmek istemişti. Ne var ki Havarilerin isteyiş tarzıyla onun isteyiş tarzı arasında büyük fark var. Tabii biri peygamber dilinden yükselip çıkıyor, diğeri sadece inanan kişilerin dilinden...

3. Böyle bir mu'cizenin doğmasına ilâhi hikmetin uygun olup olmadığını öğrenmeye yöneliktir, diyenlerin bu yorumu ise, daha da makuldür. Ama Hz. Âişe (radıyallahu anha), Muaz bin Cebel (radıyallahu anh) ve Mücahid'den yapılan rivayet ise çok daha uygundur.

Vahiy ve İlham

وَاِذْ اَوْحَيْتُ اِلَى الْحَوَارِيّٖنَ

"Ve hani Havarilere ... diye ilhamda bulunmuştum."

Arapça sözlükte vahyin ilham mânasına da geldiği veya bu mânada da kullanıldığı yaygındır.

1 Tefsir-i Kurtubi: 6/365 - Kahire: 1967

Bu bakımdan vahiy birkaç mânaya gelir:

a) Melek Cebrail'in peygamberlere gönderilmesi,

b) Meleğin kalbe fısıldaması,

c) Mânanın kalbe atılması veya kalpte doğması bu cümledendir.

İlgili âyette bu son mâna kasdedilmiştir. Nitekim Musa Peygamber'in annesine ve zaman zaman Hz. Meryem'e anlamda vahiy gelmiştir ki, bunun ilhama delâlet ettiğini, yani vahyin ilham manasına geldiğini gösterir.

Meryem Oğlu İsâ

يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ "Ey Meryem oğlu İsa!"

Kur'ân'da İsâ Peygamber'le ilgili bölümlerde özellikle bu tabire daha çok yer verilmiştir. Bunun sebebi açıktır; Hristiyanların O'nu Allah'ın oğlu kabul etmeleri, Ruhul-kudüs vasıtasıyla, yani onun Meryem'e üfleyip birleşmesiyle İsa'nın ilâhlaştığı iddiasında bulunmaları, böyle bir ifade tarzının kullanılmasına sebep olmuştur. Cenâb-ı Hak sık sık, İsa'nın insan olduğunu, Meryem adında saliha bir kadından dünyaya geldiğini açıklayarak Hristiyan din adamlarını uyarmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle Allah'ın İsâ Peygamber'e verdiği nimetler, Havarilerin istekleri, gökten inen sofra anlatıldı. Kıyamet günü, bunca nimet ve ilâhi belgelere rağmen hâlâ inkâr ve inatlarında devam edenlerin hesabının görüleceği, tevhit akidesini "üç ilâh inancı"yla yıkanların İsâ Peygamber'le yüzleştirilecekleri hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle yine kıyamet günü bu hususla ilgili tablonun ana çizgileri belirtiliyor. İnsanların kalplerini en iyi bilen Allah'ın o gün her şeyi ortaya çıkaracağına dikkatler çekilerek gereken uyarı yapılıyor.

وَإِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ ءَأَنتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمِّيَ إِلَٰهَيْنِ مِن
دُونِ اللَّهِ ۖ قَالَ سُبْحَانَكَ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أَقُولَ مَا لَيْسَ لِي بِحَقٍّ ۚ إِن كُنتُ قُلْتُهُ فَقَدْ
عَلِمْتَهُ ۚ تَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِي وَلَا أَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ ۚ إِنَّكَ أَنتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿١١٦﴾

مَا قُلْتُ لَهُمْ إِلَّا مَا أَمَرْتَنِي بِهِ أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ ۚ وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا
دُمْتُ فِيهِمْ ۚ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنْتَ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ ۚ وَأَنْتَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ
﴿١١٧﴾ إِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ ۖ وَإِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١١٨﴾
قَالَ اللَّهُ هَٰذَا يَوْمُ يَنْفَعُ الصَّادِقِينَ صِدْقُهُمْ ۚ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ۖ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ۚ ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١١٩﴾ لِلَّهِ مُلْكُ
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا فِيهِنَّ ۚ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٢٠﴾

116- Hem Allah, "Ey Meryem oğlu İsâ! Sen mi insanlara Allah'tan başka benimle annemi iki ilâh edinin, dedin?" demişti (diyecek) de İsâ, "Ben (ortaklardan, noksanlıklardan) tenzih ederim; bana hak olmayan bir sözü söylemek yaraşmaz. Eğer söylemişsem elbette Sen onu bilirsin. Nefsimde olup biten şeyi de bilirsin, ben ise Senin nefsinde (ilminde sübut bulan) şeyleri bilmem. Şüphesiz ki sen, sensin gaybları çokça bilen, diye cevap vermişti (cevap verecek).

117- Onlara sadece bana emrettiğini söyledim: Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin! Onlar arasında bulunduğum sürece üzerlerine şahit idim. Beni aralarından tutup aldığında, üzerlerinde denetleyici olarak (sadece) Sen kaldın; Sen her şeye yeterince şahitsin.

118- Eğer onlara azap edersen, şüphesiz ki onlar senin kullarındır; bağışlarsan, doğrusu Sen çok güçlüsün, çok üstünsün, hem de yegâne hikmet sahibisin.

119- (Bunun üzerine) Allah (şöyle) buyuracak: (Bugün) doğruların doğruluklarının kendilerine yarar verdiği gündür; onlar için altlarından ırmaklar akan içinde ebedi kalacakları Cennetler vardır. Allah onlardan razı oldu, onlar da Allah'tan razı oldular. İşte bu, büyük bir kurtuluştur.

120- Göklerin, yerin ve bunlarda bulunanların mülkü (tasarruf ve hükümranlığı) Allah'ındır; O her şeye kadirdir (gücü her şeye yeter.)

İLGİLİ HADİSLER

"Kıyamet günü olunca peygamberlerle ümmetleri çağrılacak. Sonra İsâ çağrılacak ve Allah ona olan nimetlerini bir bir anacak ve: "Ey Meryem oğlu İsâ! Sen mi insanlara Allah'tan başka benimle annemi iki ilâh edinin, dedin?" diye soracak."[1]

İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki:

Resûlüllah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz bize çok duygulandırıcı öğütte bulunarak şöyle buyurdu:

"Ey insanlar! Şüphesiz ki siz yalınayak, baş açık, çırılçıplak ve sünnet olmadık bir vaziyette Aziz ve Celil olan Allah'a haşrolunacaksınız. (Yaratmaya ilk başladığımız gibi tekrar iade edeceğiz.) Kıyamet günü ilk elbise giydirilen İbrahim Peygamber olacaktır.

Haberiniz olsun ki, ümmetimden bazı adamlar getirilecek, onlar sol taraflarından (kitapları verilenler olarak) tutulacak. Bunlar benim arkadaşlarımdır, diyeceğim. "Senden sonra bunların neler uydurup ortaya koyduklarını bilmezsin" denilecek. O zaman sâlih kul (olan İsa'nın) dediğini diyeceğim: "Eğer onlara azap edersen, şüphesiz ki onlar senin kullarındır; bağışlarsan doğrusu Sen çok güçlü ve çok üstünsün, hem de yegâne hikmet sahibisin."

Bunun üzerine bana şöyle denilecek: "Doğrusu sen bunlardan ayrıldıktan sonra devamlı Hakk'tan dönüp gerisin geriye gittiler."[2]

Peygamberler Şirk ve Günahlardan Korunmuşlardır

أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ ۚ

"Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin."

Allah, tevhid inancını temelinden yıkan üç ilâh akidesinin doğuracağı elim sonucu haber verirken, kıyamette sergilenecek müstesna bir tabloyu gözlerimizin önüne bir film şeridi gibi getirmektedir.

İncil'de meydana gelen, değişiklikler, farklı zamanlarda yapılan çe-

1 Hafız İbn Asâkir: Ebû Musa el-Eş'ari (radıyallahu anh)den.

2 Ebû Dâvud: İbn Abbas (radıyallahu anh)'den - Müslim/Cennet: 56 - Buhari/Enbiyâ: 4, 48 - Tefsir: 5, 14, 21 - Tirmizi/Kıyâmet: 3, Tefsir: 80 - Nesâi/Cenâiz: 118, 119 - Ahmed: 1/223, 229, 253

virilerindeki yanlışlıklar dikkate alınmadan din adına dini aslından uzaklaştırmanın, peygamber adına onu ilâhlaştırmanın ne hakiki İncil'de, ne de İsâ Peygamber'in akide sisteminde yeri vardır. Çünkü peygamberler her türlü şirk ve günahtan korunmuşlardır. Bu durumda mürsellerden olan İsâ Peygamber gibi kadri yüce bir nebinin kendini Allah'ın oğlu sayması veya Allah'tan başka ilâh ilân etmesi düşünülebilir mi? Oysa her peygamber gibi o da şirkin kökünü kurutmak, günahları durdurmak için gönderilmiştir.

Allah'a ve Peygamberlere has sıfatları bilmeyecek kadar dinin özünden ve mayasından uzak kalan Hristiyan din adamlarıyla İsâ Peygamber kıyamet günü ilâhi adalet ve hesaplaşma alanında yüz yüze getirilecekler ve böylece Allah ve Peygamberine bilerek veya bilmiyerek iftira edenler hak ettikleri cezayı göreceklerdir.

Kur'ân'da ilâhi rahmet ve gufran gereği Hristiyanlar, sunulan bu uhrevi tabloyla uyarılıyor; Müslümanların da dikkatleri çekilerek şahısları ilâhlaştırma basiretsizliğine düşmemeleri hatırlatılıyor.

Peygamberler Merhamet ve Şefkat Kaynağıdırlar

إِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ ۖ وَإِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

"Eğer onlara azâp edersen, şüphesiz ki onlar senin kullarındır; bağışlarsan, doğrusu sen çok güçlüsün, çok üstünsün, hem de yegâne hikmet sahibisin."

Genellikle peygamberler hem çok sabırlı, hem de çok merhametli ve şef katlıdırlar. Bu nedenle her peygamber kendi ümmetinin kurtulması, doğru yolu bulması için can atmış, bu uğurda gerektiğinde hiçbir fedâkârlıktan kaçınmamıştır. Kur'ân bununla ilgili bir örnek vererek milletleri, daha çok Kitap Ehli'ni insafa ve idrâke çağırıyor.

Kıyamet günü, ilâhi adalet bütün belge ve kanıtlarıyla tecelli edince sesler kısılacak, gözler tek noktaya dikilecek, kalpler korku ve dehşetten yerinden oynayacak. İsâ Peygamber de, her şeye rağmen -içindeki merhamet ve şefkat duyguları harekete geçecek- Hristiyanların kurtulmasını arzulayacak, ancak ilâhi hikmetin tecellisine boyun eğip rıza göstermenin en ölçülü edep ve terbiyesini bir defa daha gösterecektir:

"Eğer onlara azâp edersen, şüphesiz ki onlar senin kullarındır (bizim

müdahale hakkımız yoktur). Onları bağışlarsan, doğrusu sen çok güçlüsün, çok üstünsün ve yegâne hikmet sahibisin" diyerek tam bir teslimiyet izhar edecek ve sonucu ilâhi takdir ve hükme bırakarak susacaktır.

Bu bir şefaat değil, içten gelen bir arzudur.

Şüphesiz ki kıyametin bu safhasının anlatılması, insanlarla peygamberler arasındaki açıklığı kapamak ve din adamlarını ölçü ve insafa davet içindir.

Doğruların Doğruluklarının Fayda Vereceği Gün

O çok üstün, çok güçlü ve yegâne hikmet sahibi, insanların ne şekline ve kıyafetine bakar, ne de malına ve sözüne. Ama onların kalbine ve niyetine bakar. Amelleriyle niyetleri arasındaki bağın sağlamlığını ortaya koyup ona göre hükmünü verir.

Bunun için kıyamet günü ancak doğruların doğruluklarının fayda vereceği bildirilmiş, amellerin niyetlere göre değer kazanacağı açıklanmıştır. Bu doğrultuda ilâhi adalet bütün duyarlığıyla tecelli ettikten, iyiler kötülerden, doğrular yalancı ve sahtelerden ayrıldıktan sonra peygamberlerin şefaatine erişme imkânları doğacaktır.

Meryem'i İlâhlaştıranlar

Hristiyan din adamları, İsâ Peygamber'i Allah'ın oğlu ve ikinci derecede bir ilâh kabul ettikleri gibi Meryem'i de Tanrı'nın annesi saymışlardır. Nitekim Roma Katolik Kilisesinin inançları arasında Meryem'e müstesna bir yer verilmiş ve ikinci Havva olarak vasıflandırılmıştır.

Meydan Larousse'da Meryem maddesinde şu cümlelere rastlamaktayız: "Meryem'in gerçekten Tanrı'nın annesi olduğu kabul edilir. Ama bu Meryem'in Tanrı'yı doğurduğu anlamına gelmez."

İşte Kur'ân bu ölçüsüz ve bâtıl inancı yermekte ve kıyamet günü İsâ Peygamber'in kendini ve annesini Allah'tan başka ilâhlar olarak tanıtıp tanıtmadığının sorulacağını, Hristiyanların bu hususta aşırılıklarının ortaya konulacağını haber vermektedir.

Kıyamette en iyi sonuç, doğruların doğruluğu olacak, her kişi Allah'a uzanan yolda ortaya koyduğu doğruluğu, iyi niyeti oranında mutluluğa erişecektir.

Mâide Sûresi Biterken

Önce bu sûrenin de tefsirini bize müyesser kılıp tamamlatan Allah'a sonsuz hamd-u senalar olsun. Bizi başarılı kılan ancak O'dur. O'nun dilediği gerçekleşir. O dilemedikçe biz dileyemeyiz.

Hayatımızın her bölümünde, işlerimizin her kesiminde bize ilham kaynağı olan Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e de salât-u selâmlarımızı sunarız.

Mâide sûresine "Ey imân edenler!" hitabıyla başlanılmış, insanları ilâhlaştıranlar kınanarak bitirilmiştir.

Sûrede Kitap Ehli kabul edilen Yahudi ve Hristiyanların gerek İslâm hakkındaki düşünce ve tutumlarına, gerekse Tevrat ve İncil'i değiştirip aslından uzaklaştırmalarına ve aynı zamanda bu kitaplarla da ciddi biçimde âmel etmediklerine sık sık temas edildi. Son dinin gelmesiyle önceki dinlerin yürürlükten kaldırıldığı, Allah'ın seçip beğendiği tek dinin İslâm olduğu açıklandı. Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in bütün insanlara, milletlere ve çağlara gönderilen son peygamber bulunduğuna dikkatler çekildi; peygamberin görevinin sadece tebliğ olduğu hatırlatıldı.

Fert ve toplumun dini hayatlarının ölçüleri belirtildi ve Allah'a giden yolun her türlü şirk ve fesattan temizlenmesinin lüzumu üzerinde duruldu. Ahkâma geniş yer verilerek helâl ve haram maddeleri açıklandı.

Şahsi hukukla aile hukukuna kısmen dokunuldu, Allah için şahitlikte bulunmanın önemine dikkatler çekildi. Ölmek üzere olan mü'minlerin vasiyetlerini yazmaları tavsiye edildi.

Son olarak İsâ Peygamber'in nail kılındığı nimetler anıldı ve kıyamet günü, kendisini ilâhlaştıranlarla yüz yüze getirileceğidir uyarı anlamında sergilendi ve büyük hesap gününde ancak doğruların doğruluğunun fayda vereceği üzerinde duruldu; her şeyin Allah'a ait olduğu, göklerde ve yerde sadece O'nun hükümranlığının câri bulunduğu belirtilerek Mâide sûresi noktalandı.

6. SURE

ENAM SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
165	3052	12240

ENAM SURESİ

Kur'ân'ın altıncı süresidir. Bütünüyle bir defada Mekke'de inmiştir. Ancak İbn Abbas (radıyallahu anh) ile Katade'ye göre, 91. ve 141. âyetleri Medine'de inmiştir. Bu iki âyetten birincisinin Yahudilerden Mâlik b. Sayf ile Kâb b. Eşref; ikincisinin ensardan Sabit b. Kays hakkında indiği söylenir.

İbn Cüreyc'e göre, 141. âyet Muaz b. Cebel (radıyallahu anh) hakkında inmiştir. Mâverdi de aynı görüş ve tesbiti ortaya koymuştur. Şa'bi'ye göre, 91, 92, 93, 151, 152, 153. âyetler Medine'de, diğerleri ise toplu halde Mekke'de bir defada inmiştir. Diğer bazı tefsircilerimize göre, 20, 23, 91, 92, 93, 114, 141, 151, 152, 153. âyetleri Medine'de inmiştir.

İki veya altı ya da on âyetin Medine'de indiğinin sebebi açıktır: Mekke'de daha çok Allah'ın varlığı ve birliğiyle, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in risâletiyle ve putperestlerin inkâr ve inâtlarıyla ilgili âyetler inerken, Medine'de daha çok ahkâmla ilgili âyetler inmiştir. Sözü edilen âyetlerin çoğu ahkâmla ilgili bulunuyor. İbn Atiyye de aynı görüştedir.

Melek Cebrail bu sûreyi yetmiş bin meleğin refakatinde ve onların azizlemesi ve toplu halde teşbih havası içinde indirmiş, yalnız

"Gaybın anahtarları O'nun yanındadır, onları Allah'tan başkası bilmez" mealindeki âyete on iki bin melek eşlik etmiş ve hepsi de teşbih ve tahmit sesleriyle inmişlerdir. Aynı gece Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz kâtipleri çağırıp sözü edilen sûreyi yazdırmıştır.[1]

İLGİLİ HADİSLER

"Andolsun ki bu sûreyi indirirken ufuğu kaplayacak kadar melekler uğurlayıp eşlik etmişlerdir."[2]

"En'âm Sûresi indiğinde beraberinde yerle gök arasını kaplayacak kadar melek -eşlik ederek- bulunuyordu; tesbih seslerini yükseltiyor,

1 Tefsir-i Kebir - Âlûsi - İbn Kesir - Kurtubi - Fethu'l-Kadir/Şavkâni.

2 Hafız el-Hâkim: Müslim'in şartı üzerine sahihtir.

yeryüzü bundan dolayı (âdeta) titriyordu."

Bu sesi işiten Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, **"Sübhânallahi'l-Azim, Sübhâne'llahi'l-Azim"** diyordu.[1]

"En'âm Sûresi bütünüyle bir defada üzerime indi; yetmiş bin melek tesbih ve tahmitle seslerini yükseltip ona eşlik ederek uğurluyor ve aziz tutuyorlardı."[2]

En'âm sûresi: Mâide suresindeki bazı hükümlerin hem özetini, hem hikmetini verir. Tevhid akidesine ağırlık kazandırır. İlâhi rahmetin genişliğine dikkatleri çeker. Putperestlerin ve Kitap Ehli'nden birçoğunun nasıl bir inat ve inkâr fırtınasına tutulduklarını tasvir eder. İbrahim Peygamber'in tevhid inancına verdiği öneme dokunur, onun bu vadide örnek davranışlarını hatırlatır. Bu arada diğer birçok peygamberlerden söz eder, misaller sergiler. Kur'ân'ın nasıl bir rahmet olduğunu belirtir. Kur'ân'a karşı olan inkarcıların iç yüzünü gün ışığına çıkarır ve insanlarla ilgili hayat kanununun inceliğine parmak basar, bu doğrultuda insan aklını ve idrâkini harekete geçirmeyi amaçlar.

Allah (celle celaluhu)'ya Hamd ile başlar, O'nun cezalandırmasının çok süratli olmasına rağmen çok bağışlayıcı ve çok merhamet edici bulunduğunu açıklayarak son bulur.

1 İbn Mürdeveyh: Enes bin Mâlik (radıyallahu anh)'den.

2 Taberâni: İbn Ömer (radıyallahu anh)'dan.

٦ سُورَةُ الْأَنْعَامِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ ثُمَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ ﴿١﴾ هُوَ الَّذِى خَلَقَكُمْ مِنْ طِينٍ ثُمَّ قَضٰى اَجَلًا وَاَجَلٌ مُسَمًّى عِنْدَهُ ثُمَّ اَنْتُمْ تَمْتَرُونَ ﴿٢﴾ وَهُوَ اللّٰهُ فِى السَّمٰوَاتِ وَفِى الْاَرْضِ يَعْلَمُ سِرَّكُمْ وَجَهْرَكُمْ وَيَعْلَمُ مَا تَكْسِبُونَ ﴿٣﴾

1- Hamd o Allah'a ki, gökleri ve yeri yaratmış, karanlıkları ve aydınlığı düzenleyip var kılmıştır. Sonra da (hakkı) inkâr edenler Rablerine (yaptıkları putları, putlaştırdıkları kişileri) denk tutuyorlar.

2- O ki, sizi çamurdan yaratmış, sonra da (size) bir ecel belirleyip takdir etmiştir. Belirlenip adlandırılan bir ecel O'nun yanındadır. Sonra da siz (kalkıp) şüphe ediyorsunuz.

3- O, göklerde de, yerde de (övülmeye lâyık olan) Allah'dır; sizin gizli ve açık hallerinizi bilir; kazandıklarınızı da bilir.

İLGİLİ HADİSLER

"Şüphesiz ki Allah (celle celaluhu) **Âdem'i yeryüzünün her yanından aldığı bir avuç topraktan yaratmıştır. Bu sebeple Âdemoğulları yeryüzünün (renk ölçü ve vasfına) göre gelmiştir: Kimi kızıl, kimi beyaz, kimi siyahtır ve bu arada kimi yumuşak tabiatlı, kimi üzüntülüdür, kimi kötü, kimi de iyidir."**[1]

Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor; Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu:

1 Ebû Dâvud/Sünnet: 16 Tirmizi/Tefsir: 7, 49 - Ahmed: 1/251, 299, 4/186-6/441 - Ebû Musa el-Eş'ari (radıyallahu anh)'den.

"Aziz ve Celil olan Allah, toprağı cumartesi, ondaki dağları pazar günü, ağaçları pazartesi günü, hoşa gitmeyecek şeyleri salı günü, aydınlığı çarşamba günü, yeryüzüne yayılan hayvanları perşembe günü, Âdem (aleyhisselam)**'i cuma günü ikindiden sonra -ki bu cumanın son saatinde ikindi ile akşam arasında- en son yaratma (düzeyinde) yaratmıştır."**[1]

"İnsanlar Âdem'den, Âdem de topraktandır."[2]

Yerkürenin Yaratılması

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِی خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ

"Hamd o Allah'a ki, gökleri ve yeri yaratmıştır."

Yeryüzü jeolojik değişmelere uğradıktan ve üzerinden dört veya daha fazla önemli çağ geçtikten sonra insan ve diğer canlıların yaşamasına elverişli duruma gelmiş, böylece hadiste belirtildiği gibi her devresi sırasıyla yedi günden birine tesadüf etmek üzere yedi devre geçirmiştir. Birinci devrede yerkabuğu iyice oluşup toprak haline gelmiştir. İkinci devrede dağlar oluşmuştur. Üçüncü devrede ağaçlar ve bitkiler oluşmuştur. Dördüncü devrede insana hoş gelmeyen şeyler oluşmuştur. Beşinci devrede hayvanlar oluşup muhtelif yerlere yayılmıştır. Altıncı devrede insan yaratılıp, hazırlanan dünyaya ayak basmıştır.

İlgili âyetle bu hususa işaret edilerek Dünya'nın Güneş'in etrafında bir elips çizerek dönmesi ve aynı zamanda kendi ekseni etrafında dönmesiyle karanlıklarla aydınlığın (gece ile gündüzün) derecelere ve meridyenlere göre düzenli biçimde gerçekleşmesi hatırlatılıyor ve bu kadar ahenkli bir sistemi kuran Allah'ın elbetteki övülmeye lâyık olduğu vurgulanıyor.

Bunca ince hesaplar, denge kanunları, yörüngeler ve düzenli hareketler gözler önünde dururken Allah (celle celaluhu)'yu tanımamak, başka nesneleri putları ve şahıslan Tanrı edinip Allah'a denk tutmak şaşılacak bir tutum ve çok hatalı bir mantık değil midir? İnsan aklı nerede? Aydınım diye geçinen inkarcıların sağduyuları hasta mıdır? Yoksa mantıkları işlemiyor mu? Allah'ın varlığına, birliğine ve yüce kudretine bunca açık ve kesinlik arz eden belgeler, deliller dururken, O'nun yokluğuna delâlet eden tek bir

1 Sahih-i Müslim/Münafıkin 27 - Ahmed: 2/327

2 İbn Sa'd: Tabakatında - Tirmizi/Menakıb: 74

belge olmadığı halde bunca inat, inkâr ve basiretsizlik neye?

Gerçi birkaç âyette ve hadis-i şeriflerde yerlerin ve göklerin altı günde yaratıldığı açıklanmakta ve yeryüzünde meydana gelen toprağın, dağların, ağaçların, hayvan ve insanların da altı günde oluştuğu belirtilmekteyse de, yukarıda açıkladığımız gibi, altı günden maksat, altı çağ veya devredir. Çünkü Arapça sözlükte Yevm kelimesi Güneş'in doğduğu andan batışına kadar geçen zamana denildiği gibi, zamandan sınırı belli olmayan bir devreye de denilmektedir. Nitekim Râğıb el-Isfahani el-Müfredat adlı kıymetli eserinde Yevm maddesinde bu hususu gayet güzel açıklamıştır. Arapçanın bu inceliklerini bilmeyenler, gerek Kur'ân'da, gerekse Hadislerde geçen "Fi Sitteti Eyyam" (Altı Günde), tabirini gece ile gündüzden oluşan altı gün sanmışlardır. Oysa Kur'ân çok önemli altı devreden söz etmektedir.

Çamurdan İnsan Yaratma

هُوَ الَّذِى خَلَقَكُمْ مِنْ طِينٍ "O ki, sizi çamurdan yaratmıştır."

Kur'ân'ın beş ayrı yerinde insanın mutlak anlamda çamurdan yaratıldığı, bir yerinde süzme çamurdan, diğer bir yerinde de yapışkan, katı ve çokça sabit çamurdan yaratıldığı belirtilmiştir. Süzme bir çamurun katılaşıp birbirine iyice yapışması ve sabit bir hal alması fiziksel bir olaydır. Günümüzde imal edilen tuğla ve kiremitler de böyle değil midir? Sonra bu maddenin üzerine kudret yağmurunun yağması ve ilâhi emirden olan "nefs-i natıka" (insani ruhun) ona girmesiyle ilk insan oluşmuştur.

Ancak Kur'ân'ın birkaç yerinde ve konumuzla ilgili âyette Âdem'in değil de insanın çamurdan yaratıldığı belirtiliyor. Burada Kur'ân iki önemli hususa işaret etmektedir: Birincisi, ilk insanın fizikötesi bir kanunla süzme yapışkan ve aynı zamanda katılaşmış, sabit duruma gelmiş bir çamurdan yaratıldığını bize öğretiyor. İkincisi, diğer bütün canlıların, özellikle insanların bildiğimiz mevcut biyolojik kanunlara göre vücut bulduğunu ve bunların ıslak topraktan elde edilen ürünlerle baba sülbünde sperma olarak oluşup geliştiğini hatırlatıyor.

Gerek anne ve babaların, gerek ana rahminde oluşan ceninin bir ucu topraktan çıkan ürünlere dayanmıyor mu? Erkekte oluşan Sperma ile kadında oluşan yumurtalık menşe' olarak belirtilen kanuna bağlı bulunarak var olmuyor mu?

O halde her iki yönden de insan topraktan yaratılmıştır, diyoruz.

Ecelin Takdir Edilmesi

ثُمَّ قَضٰٓى اَجَلًا "Sonra da (size) bir ecel belirleyip takdir etmiştir."

İlgili âyette iki ayrı ecelden söz edilmiştir. Genellikle sözlük olarak ecel, bir şey için tanınan süre, konulan müddet anlamına gelir. Bir şeyin vakti veya o vaktin sonu da yine bu kelimenin kapsamına girer. Bir süre sonra ödenecek borca deyn-i müeccel denir. İnsan hayatı için belirlenen süreye ecel denilmesi bu sözlük mânayla ilgilidir.

İlim adamları bu iki eceli şöyle yorumlamışlardır:

a) Hasan el-Basri'ye göre, birinci ecel doğumdan ölüme kadar belirlenmiş geçen süredir. İkinci ecel, ölümden ikinci hayata kalkılacağına kadar belirlenen süredir. Katade ve Dehhak da aynı görüştedirler.

b) Mücahid'e ve Said b. Cübeyr'e göre, birincisi dünya eceli, ikincisi âhiret ecelidir. Yani ilki dünyanın son bulması, ikincisi âhiretin başlamasıdır.

c) İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre, birinci ecel uyku, ikinci ecel ölümdür.

d) İki ecel de aynıdır, yani ömürler için takdir edilmiş bir ecel vardır ki, bu Allah katında -ezeli olan ilmiyle- belirlenip takdir edilmiştir.

Ecelin Kaza ve Kaderle İlgisi

Allah'ın ilmi malûmata tabi'dir. Dünyada hazırlanan mevcut ortam ve imkânlar içinde her insanın kendine nasıl bir hayat yolu seçeceği önceden -ezeli ilimle- bilinmiş ve ecel ona göre takdir edilmiştir.

O halde kişinin kendini tahrip eder anlamda bir takım kötü itiyatları, iptilâları nasıl ömrünü kısaltıyorsa, sağlığını korumasını bilen, kalbini Allah sevgisiyle doldurup iç huzuruna kavuşan, iyilik ve hayırlarda bulunmak suretiyle görevini yapma mutluluğuna erişen kimsenin bu disiplinli hayatı onun ömrünü uzatır. İlâhi ilim, eceli kişinin yaşama plânına göre belirleyip önceden takdir eder.

Cenâb-ı Hak iklim şartlarına göre, ortalama bir ömür süresi koymuştur. Bu O'nun sünneti gereğidir. Kişiler daha çok kendi irâde ve o irâdeye bağlı fiilleriyle bu sürenin biraz üstünde veya altında bir ömür yaşayabilirler. Ama kulun iradesi ve ona bağlı fiili ömrünü uzatacak mı, kısaltacak

mı, bu önceden bilinmektedir. Bilindiği için de ecel takdir edilmekte ve bu sebeple ne bir an ileriye, ne de geriye gitmemekte, vakti-saati gelince gerçekleşmekledir. Bunun için ecel birdir, denilmiştir.

Göklerde de Yerde de Övülmeye O Lâyıktır

وَهُوَ اللّٰهُ فِي السَّمٰوٰتِ وَفِي الْاَرْضِ

"O, göklerde de, yerde de (övülmeye lâyık olan) Allah'tır."

Göz ve gönül dolduran bir sanat eserini ortaya koyan kişiye hayranlık duyuyor ve sanatındaki başarısından dolayı onu hem övüyor, hem ödüllendiriyoruz.

Yüksek bir matematikle var kılınan ve çok mükemmel bir plânla hazırlanan kâinatı kim yaratmıştır? Kendi kendine var olmuştur, dersek, gelişmiş bir elektronik beynin kendi kendine var olduğunu iddia etmemiz kadar gülünç duruma düşeriz. Bir tesadüf eseridir, dersek, bu kadar düzenli, plânlı ve programlı bir kâinatın her parçasında aynı özellikleri görmekteyiz; milyonlarca kanunlara bağlı kalarak şaşmadan yaratıldığı amaca doğru hareket halinde bulunan bunca düzen ve sistemlerin peş peşe tesadüflerin gelmesiyle vücud bulduğunu iddia etmiş oluruz ki, bu mümkün değildir. Bir plânlayan, düzenleyip disipline eden var dersek, bunun eşyanın kendisi olduğunu söyleyemeyiz, çünkü o zaman ilk noktaya gelip takılırız; eşya kendi kendini yaratmıştır, diyerek fasit bir dâirede dolaşıp kalırız. Başkası onu yaratmıştır, dersek, herhalde o başkası, sonradan yaratılmış olamaz. Aksi halde aynı fasit daireye girmiş oluruz. O halde o başkası, öncesiz ve sonrasızdır ve kudretine, ilmine bir sınır ve ölçü yoktur. O da Allah (celle celaluhu)'dır.

Hakikat bu olunca, Allah göklerde ve yerde övülmeye lâyık değil midir?

İşte bunun için Kur'ân akıl sahiplerine şöyle sesleniyor:

"Hamd (en derin övgü, saygı) O Allah'a ki, gökleri ve yeri yaratmış, karanlıkları ve aydınlığı düzenleyip var kılmıştır."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Âyetlerde dikkatler kâinat nizamına çekilmiş, Güneş sistemini ayakta tutan ilâhi kudretin yüceliğine işaret edilerek gece ve gündüzün oluşması üzerinde iyice düşünmemize kapı açılmış, ipucu verilmiştir.

Böylece Allah (celle celaluhu)'nun varlığına ve birliğine delâlet eden düzen ve bağlı bulunduğu ilâhi kanunların şaşmazlığı hatırlatılmış, insan aklını harekete geçirmek için ana fikirler verilmiştir.

Aşağıdaki âyetlerle cehaletin ruhsuz bırakıcı bataklığında değişmesi çok zor önyargıya sahip olan ve putlardan başka bir ilâh tanımayanların bunca belgeler, deliller ve düzenler karşısında inkâr ve inatlarına devam ettikleri belirtiliyor. Hak ile alay edecek kadar kör ve sağır olduklarına işaret edilerek yakın gelecekte hakkın nasıl bir üstünlük sağlayacağına şahit olacakları haber veriliyor. Sonra da geçmiş milletlerin bu tarz bir inkâr ve inat sonucu yok oldukları hatırlatılarak, inkarcılar o milletlerin kalıntıları üzerinde düşünmeye davet ediliyor.

وَمَا تَأْتِيهِمْ مِنْ آيَةٍ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٤﴾ فَقَدْ
كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ فَسَوْفَ يَأْتِيهِمْ أَنْبَاءُ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٥﴾
أَلَمْ يَرَوْا كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ مَا لَمْ نُمَكِّنْ
لَكُمْ وَأَرْسَلْنَا السَّمَاءَ عَلَيْهِمْ مِدْرَارًا وَجَعَلْنَا الْأَنْهَارَ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمْ
فَأَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَأَنْشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا آخَرِينَ ﴿٦﴾

4- Onlara Rablerinin âyetlerinden ne kadar bir âyet geldiyse, mutlaka ondan yüz çevirdiler.

5- Kendilerine (Rablerinden) hak (olan Peygamber ve Kitap) geldiğinde durmadan onu yalanladılar. Yakında ne ile alay ettiklerinin (baş döndürücü) haberi gelecektir.

6- Kendilerinden önce nice nesilleri yok ettiğimizi görmediler mi? Yeryüzünde sizi yerleştirmediğimiz yerlere onları yerleştirmiş, üzerlerine gökten bol yağmur indirmiş, ırmakları ayaklarının altından akar duruma getirmiştik. Ama günahları sebebiyle onları yok ettik de arkalarından başka bir nesil yetiştirdik.

Mekke Müşriklerinin Psikolojik Portresi

وَمَا تَأْتِيهِمْ مِنْ آيَةٍ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ

"Onlara Rablerinin âyetlerinden ne kadar bir âyet geldiyse, mutlaka ondan yüz çevirdiler."

Mekke'de inen En'âm sûresi, ilgili âyetle bu yöre halkının kendi inançlarında ve âdetlerinde ne kadar tutucu olduklarını hatırlatıyor. Böylece Kur'ân, onların bâtılda inatla ısrar etmelerinin hakka ve yeniliğe karşı gelmelerinin psikolojik portresini çiziyor. Ciddi, köklü ve yaygın bir eğitim görmeyen, günün kültürünü bile yeterince olmayan bir topluluğu eğitmek, yeniliğe ısındırmak, ufuklarını açmak suretiyle kalplerini hakkı kabul eder duruma getirmek hem çok zor, hem de uzun zaman istiyen bir meseledir. Bu, ne ocak başında çalışmaya, ne örs üzerinde kızgın demiri şekillendirmeye benzer. İnsan kafasında oluşup kökleşen önyargıyı değiştirmek, denildiği gibi, atomu parçalamaktan daha zordur.

"Onlara Rablerinin âyetlerinden ne kadar bir âyet geldiyse, mutlaka ondan yüz çevirdiler" mealindeki âyet bunu tasvir etmektedir.

Hem böylesine bir tutuculuk, eskiye bağlılık ferman dinlemez ölçüde olmasaydı tez-antitez sürtüşme ve tartışması doğmaz; öyle olunca da hak sesini duyurma ortamı bulamaz, bir bakıma doğduğu gibi ölmeye yüztutardı. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in böylesine aşırı putperest ve yeniliğe karşı hırçın ve acımasız bir milletin arasından çıkmasının hikmetlerinden biri de işte belirtilen hususdur.

Mücadele uzun sürer, hakkın sesi yavaş yavaş, hedefine doğru ilerler, derken altedilmesi çok zor bir kuvvet haline gelir.

Kur'ân bunu şu âyetle açıklamıştır;

"Kendilerine Rablerinden hak (olan Peygamber ve Kitap) geldiğinde durmadan onu yalanladılar. Yakında ne ile alay ettiklerinin (baş döndürücü) haberi gelecektir."

Evet o haber çeyrek asır geçmeden Medine'den kutsal sesini yükselterek geldi ve Mekke'yi fethetti. Daha önce onunla alay edenlerin başları eğildi, umutları tükendi. Bu her devirde böyle olmuştur ve olmaya devam edecektir.

Tarihten İbret Almaya Davet

فَأَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَأَنشَأْنَا مِن بَعْدِهِمْ قَرْنًا آخَرِينَ

"Ama günahları sebebiyle onları yok ettik de, arkalarından başka bir nesil yetiştirdik."

Kur'ân, Mekke müşriklerine ve o paralelde bulunan çevre kabilelere ve sonra da hepimize, dönüp tarihe bakmamızı, yok olan milletlerin yok olma sebeplerini araştırmamızı emrediyor. Eski kavimlerin kendilerine ve kültür seviyelerine göre kurdukları medeniyetlerin kalıntılarını arayıp bulmak, onlar hakkında bize az-çok bir bilgi verir. Günümüzde yapılan arkeolojik çalışmalarla tarihin karanlık kalan birçok yanları ve devirleri aydınlığa çıkartılmış ve gelip geçen milletlerin ortaya koydukları harika sayılabilecek vasıftaki sanat eserleri üzerinde yeterince durulmuş ve eserlerin kronolojik değerlendirmeleri yapılarak müzelerde sergilenmiştir.

Konuyu sadece bu yönüyle ele almak yeterli midir? Ne yazık ki, o milletlerin bunca sanat eserleriyle, kurdukları medeniyetleriyle neden yerin derinliklerine gömüldüğünü araştıran yoktur. Yaşamakta olan nesillere ibret dersi verecek şey, onların yıkılıp yok olan sanat eserleri değil, yıkılıp yok oluş sebepleridir.

İşte bunun için Kur'ân'da onların eserlerine, medeniyetlerine kısaca dikkatler çekilirse de daha çok silinip yok olma sebepleri açıklanır ve en duyarlı noktalara parmak basılıp insan aklının ve vicdanının harekete geçirilmesi sağlanır.

Yukarıdaki âyetlerle Mekke halkına, daha önce gelip geçen ve onlarca az-çok bilinen Âd, Semud, Medyen ve Babil kavimlerinin yerle bir olduklarının nedenlerine ibret gözüyle bakmaları öğütleniyor, aynı zamanda Kur'ân'ın muhtelif sûrelerinde bu kavimlerden sık sık söz ediliyor. Çünkü Pasifik'te denizin derinliklerine gömülen Mu kıtasından onlara bahsetmenin pek anlamı yoktur. Kur'ân Araplardan başka inanan milletlere kendi çevrelerindeki kalıntılara bakmalarını, Araplara da kendi yakınlarında gelip geçen Âd ve Semud kavimlerinin akıbetini görüp araştırmalarını öğütlüyor.

Semud kavmi, Asur hâkimiyetinde yaşamıştır. Hicaz yakınlarında Hicr yöresinde oturdukları elde edilen kitabelerden anlaşılmıştır. Âd kavminin Umman ile Dahraman arasındaki yörede oturdukları sanılmakta-

dır. Medyen ise Filistin'le Hicaz arasında Kızıldeniz sahilinde bir bölgenin ismidir. Gençliğinde Musa Peygamber'in bu bölgeye gidip Şuayb Peygamber'le görüştüğü yine Kur'ân'da açıklanır. Babil'in ise ünlü kral Nemrut tarafından kurulduğu tahmin edilmektedir.

Bu kavimler bereketli topraklar üzerinde yaşıyorlardı. Ama inkâr, inat, küfür ve tuğyanları, yok olmalarına sebep olmuş, yaptıkları muhteşem saraylar, tiyatro sahneleri ve aşk odaları onları kurtaramamıştır.

YORUMLAR - RİVAYETLER

Karn:

a) Sözlük olarak iki veya daha fazla şeyin bir araya gelmesi, iki şeyin birbirine eşlik etmesi mânasına geldiği gibi, birtakım şeylerin bir araya getirilerek hepsini birden kuşatıp saran urgan anlamında da kullanıldığı olmuştur.

b) Falan filâna akrandır, denilir. Bu yaşıt olan iki kişi hakkında kullanılır. Ayrıca güç ve cesarette birbirine denk sayılan iki kişi için "falan filâna karindir" denilir. Hac ile umreyi bir arada yapmaya "Hacc-i Kiran" denilir ki bütün bunlar kök mânadan alınmadır.

c) Bir devirde, bir çağda yaşamakta olan insanlar topluluğu, bir devreye mahsus kuşaklar topluluğu, demektir.

d) Yüz yıl, seksen yıl, altmış yıl, kırk yıl mânasında da kullanılmışsa da daha çok yüz yıl olarak kullanılması yaygınlaşmıştır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Geçen âyetlerle bâtılı temsil edip bu hususta beyinleri iyice yıkanan kişilerin hakka karşı nasıl tuğyan ettikleri, hiçbir belge ve delili kabul etmedikleri; kâinatın mutlak düzenine bile akıl ve idrâk gözüyle bakmadıkları açıklandı. Daha önce gelip-geçen milletlerin neden tarih sahnesinden silindiklerini düşünmedikleri, onlardan kalan kalıntılardan ibret almadıkları belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle, inkâr ve idraksizliğin bataklığında bir ömür tüketmeye kararlı olanların daha büyük mu'cizeler, belgeler istediklerine temas ediliyor. Varlık âleminin ilâhi mu'cize ve belgelerle dolu olduğu hatırlatılıyor; bunca mu'cizeleri göremeyen gözlerin çoktan görme hassesini kaybettiğine işaretle, istedikleri belge ve mu'cizeler indirilse bile yine inan-

mayacakları, gözlerinin önündeki küfür, cehl ve inat perdesi kalkmadıkça hiçbir şeyin sonuç vermeyeceğine bilhassa parmak basılıyor.

وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَابًا فِي قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوهُ بِأَيْدِيهِمْ لَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا
إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٧﴾ وَقَالُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ ۖ وَلَوْ أَنْزَلْنَا مَلَكًا
لَقُضِيَ الْأَمْرُ ثُمَّ لَا يُنْظَرُونَ ﴿٨﴾ وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا لَجَعَلْنَاهُ رَجُلًا وَلَلَبَسْنَا
عَلَيْهِمْ مَا يَلْبِسُونَ ﴿٩﴾ وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ
سَخِرُوا مِنْهُمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿١٠﴾

7- Eğer sana kâğıt üzerinde yazılı bir kitap indirseydik, onlar da elleriyle ona dokunsalardı, o küfredenler yine de, "Bu, açık bir sihirden başkası değildir" derlerdi.

8- Bir de Onun (Muhammed'in) üzerine (bizim görebileceğimiz biçimde) bir melek indirilseydi ya, derler. Eğer bir melek indirseydik (ilâhi sünnet gereği), iş olup biterdi de kendilerine göz bile açtırılmazdı.

9- Eğer o indireceğimizi melek kılsaydık, yine onu bir adam (şeklinde, suretinde) yapardık da düştükleri şüpheye yine onları düşürmüş olurduk.

10- Andolsun ki, senden önceki peygamberlerle de alay edildi, o alaya aldıkları şey onların üzerine inip her taraflarından sararak mahvetti.

İNİŞ SEBEBİ

Kelbi ve Mukatil'e göre, bu âyet Mekke ileri gelenlerinden ve az-çok okur-yazar olanlarından Nadr b. Hars, Abdullah b. Umeyye ve Nevfel b. Huveylid hakkında inmiştir. Bunlar şöyle diyorlardı: "Ya Muhammed! Allah'tan bize bir kitap getireceksin, eşliğinde dört melek bulunacak ve o melekleri biz gözlerimizle göreceğiz, onlar da inen kitabın Allah tarafından gönderildiğine ve senin de Allah'ın hak peygamberi olduğuna şehadette bulunacaklar. O takdirde sana imân ederiz."[1] Diğer bir rivayet:

Kur'ân âyetleri edebi değeri çok yüksek bir üslûpla inip insan hayatını

1 Esbab-ı Nüzul - Lübabu't-Te'vil - Kurtubi.

yine onun yaratılışındaki yüceliğe eşdeğerde düzenleyen ilâhi belgelerle gelince, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz Mekke müşriklerinin ileri gelenlerinden anlayış beklerken aksine bir tepkiyle karşılaşmış ve o yüzden üzülmüştü. Zaman zaman göğsü daralıyordu. Bu sebeple yukarıdaki âyetler bir teselli mahiyetinde indirilmiştir.

İnkârda Önyargı

وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَابًا فِي قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوهُ بِأَيْدِيهِمْ ...

"Eğer sana kâğıt üzerinde yazılı bir kitap indirseydik, onlar da elleriyle ona dokunsalardı, o küfredenler yine de, "Bu, açık bir sihirden başkası değildir" derlerdi."

Küfür ve inkâr doğrultusunda beyinleri iyice yıkanan kişilere gerçeği, ilâhi belgelere dayalı hakikatleri anlatmak çok zordur. Onlarda oluşan inkâr tabakaları katmerleşip yoğunlaştığı için sağduyularını dumura uğratmıştır. Çok sistemli, bilinçli ve sabırlı bir eğitim, ciddi bir mücadele ister. Konumuzla ilgili âyetlerle, Mekke putperestlerinin küfür vadisinde kafalarında oluşan önyargının hemen giderilmesinin mümkün olmadığına işaret ediliyor. Müşriklerin olmadık belgeler, mucizeler istemesi de bundandır. Mesele inanmak değil, karşıt fikri acze düşürmektir. Gökten yazılı kitap istemeleri, peygamberin insanlardan değil meleklerden gönderilmesi veya Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e herkesin görebileceği bir meleğin indirilmesi talebinde bulunmaları hep bu önyargının tabii sonucudur. Cenâb-ı Hakk onların ruhsal durumlarını açığa vuruyor ve eğer yazılı kitap indirseydik, elleriyle ona dokunup "bu apaçık bir sihirdir" diyerek küfürlerini artıracaklarını bildiriyor ve önce gelip geçen peygamberlerin de bu tür sorular ve alaylarla karşılaştıklarına dikkatleri çekiyor.

Meleğin İnsan Suretinde İnmesi

وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا لَجَعَلْنَاهُ رَجُلًا

"Eğer o indireceğimizi melek kılsaydık, yine onu bir adam (şeklinde) yapardık."

Allah, Mekke müşriklerinin Peygambere, görebilecekleri bir meleğin indirilmesi isteklerini belirtirken iki önemli hususu öğrenmemizi murat ediyor:

1- Meleği asıl hilkatinde gönderip insanların da onu görebilmeleri sağlanmış olsa, o zaman insan aklının, irâde ve ihtiyarının ölçü ve anlamı kalkardı. Meleği asıl hılkatıyla görebilen her insan ister istemez Allah'a inanır, peygamberi ve kitabı kabul ederdi. Bu da ruhu çok yücelerde bulunan kâmil insanlarla, ruhu çok aşağılarda bulunan aşağılık insanları aynı seviyeye getirir, insanların içindeki cevherin değeri gerçek ölçüde takdir edilmedik kalırdı.

2- Ayrıca meleği asıl hilkatinde görmeye imkân yoktur, imkân olsa bile, insanın buna tahammül gücü yoktur. Melek adam suretinde gönderilmiş olsa, o zaman onun melek olup olmadığında şüphe edilecek, inkarcılara yine bir yarar sağlamayacak, aynı zamanda inkarcıların hemen yok edilmesi gerekecekti.

Nitekim melek Cebrail asıl hılkatıyla Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e görününce, peygamber baygınlık geçirmiş ve bir ara kendini kaybeder gibi olmuştu. Cebrail vahiy getirdiğinde, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in bedensel yapısı ruhuna dönüşüyor, öylece vahyi telakki ediyordu. Çünkü gerek melek, gerekse ruh, fizikötesi âlemdendirler.

Bunun dışında meleğin, İbrahim Peygamber'e, Lut Peygamber'e ve Meryem'e insan suretinde geldiği Kur'ân âyetleriyle sübut bulmuştur. Demek ki, meleği maddi gözlerimizle görmemiz mümkün değildir, o halde onun insan suretine girmesi gerekir. Nitekim melek Cebrail'in Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e bu ölçü doğrultusunda Dihye el-Kelbi suretine girerek geldiği bilinmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle, beyni iyice yıkanmış, eskiye körükörüne bağlanıp yeninin karşısına inatla çıkmış inkarcı putperestlerin bilgisizce bazı isteklerinden söz edildi. Allah'ın varlığını, birliğini, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in hak peygamber olduğunu anlamak istiyenlerin bir takım ölçüsüz isteklerde bulunmalarının kendilerine bir yarar sağlamayacağı hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetle, yeryüzünün belgelerle dolu bulunduğuna dikkatler çekiliyor; gelip geçen, sadece kalıntılarıyla bilinen inkarcı kavim ve milletlerin neden yerin derinliğine gömüldüklerini anlamak suretiyle küfür ve inkârın birçok medeniyetleri yerle bir ettiği gerçeğine kapı açmanın

mümkün olabileceği üzerinde duruluyor, bunun için yeryüzünde ibret gözüyle gezip dolaşmanın yararlı olacağı açıklanıyor.

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ ثُمَّ انظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿١١﴾

11- De ki (Ey inkarcılar!) Yeryüzünde gezip dolaşın da sonra (hakkı) yalanlayanların sonunun ne olduğuna bir bakın!

Gelip Geçen Milletlerin Sonu

Kur'ân insan aklını, idrâkini hakikate yöneltmek için bazen kâinatın mutlak düzen ve dengesine dikkatleri çeker, bazen güneş ailesini yakın bir sistem olarak sergiler, bazen bitkilerin ve hayvanların yaratılışına akılcı gözle bakılmasını tavsiye eder, bazen yağmurun nasıl oluşup indiği üzerinde düşünülmesini emreder, bazen da gelip geçen medeniyetlerin yerle bir olduğunu hatırlatarak, kalıntılarının dikkatle incelenmesini, yıkılış ve yok oluş sebeplerinin araştırılmasını hatırlatır.

Böylece Kur'ân, hak ve hakikati insan kalbine ve kafasına işlemek için astronomi, fizik, kimya, jeoloji, arkeoloji, zooloji, biyoloji, tarih, coğrafya gibi ilim dallarından yararlanmayı tavsiye eder ve bu yoldan kâinatta mutlak bir kudretin en ince hesaplarla eşyayı özelliklerine göre düzenleyip vücuda getirdiğine atıf yapar; her varlık için belli kanunlar konulup ona uyulmasının kaçınılmaz olduğunu açık-seçik olarak hatırlatır.

Yukarıdaki âyetle daha çok arkeolojik ve tarih yönünden bir araştırma yapılması öneriliyor. Yeryüzünde her birinin kendine has medeniyete sahip milletlerin yok olduğu bir gerçektir. Geriye onlardan sadece bir takım sanat eserleri, yıkıntılar ve kitabeler kalmıştır. Âyette, bunlar üzerinde ciddi biçimde araştırma yapılması, şekilden ziyade, sebepler ve sonuçları üzerinde durulması emrediliyor.

Allah'ını bilmeyen, tanımıyan, inkâr bataklığında, küfür çukurunda bir ömür harcayıp kendi elleriyle taştan ve ağaçtan yaptıkları putlara tapanların; kimine Güneş Tanrısı, kimine Yağmur ve Bereket Tanrısı, kimine Tanrıça diyerek katı mermer parçasının önünde dizçökenlerin; bazı kahramanları ilâhlaştıranların sonunun bir hiç olduğu çok duyarlı biçimde vurgulanıyor. İşte Efes, Milet ve Bodrum harabeleri, işte Side ve benzeri kalıntıları, işte mermerden şehirler, aşk odaları, seks için özel hamamları,

hepsi toprağın derinliğine gömülmüş, yerle bir olmuştur. Bunlara benzer binlerce sanat eserleri, binlerce heykel, yüzlerce taştan ve ağaçtan tanrı ve tanrıçalar... Bütün bunlar günümüzde müzelik ve turistik yönüyle değerlendirilmekte, yıkılıp yok ediliş sebepleri üzerinde durulmamakta, böylece tarihin karanlık kalmış devreleri sadece sanat değeriyle aydınlatılmaktadır.

Kur'ân-ı Kerim, geçmişi, geçmiş milletleri tarihleriyle, kültür ve medeniyetleriyle araştırmanın yeterli olmadığını, inançlarıyla, ahlâklarıyla da incelenmesinin gerekli olduğunu hatırlatıyor. Gerçi bir milletin kültürünü araştırmak, onların inanç ve ahlâkını, örf ve âdetini de içine alır. Ama Kur'ân'ın asıl parmak bastığı husus, onları bu yönleriyle incelerken yıkılış, yok oluş sebeplerinin ortaya çıkarılmasıdır. Ancak o zaman ibret tablosu ortaya çıkmış olur. Bir milleti yıkıp yok eden, ne onların sanat eserleridir, ne kurdukları muhteşem şehirler, ne de geliştirdikleri medeniyettir. Onları yıkıp yok eden asıl sebep, inançsızlık, ahlâksızlık ve Allahsızlıktır. Bugün Allah'ı inkâr eden ve materyalizm felsefesi üzerinde yükselen süper milletler varsa, onların şimdiki güç ve ihtişamlarına aldanmamak lâzım. Yarının neler getireceğini düşünmekte yarar vardır. İnkâr, zulüm ve tuğyana dönüştüğü, kurdukları fitne ve fesat çarkı dünyayı rahatsız ettiği gün, onların yıkılış ve yok oluşu yakındır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Geçen âyetle, dikkatler arkeolojik kalıntılara çekildi, onların yıkılış sebepleri üzerinde durularak yeryüzünde gezip dolaşmamız emredildi.

Aşağıdaki âyetlerle göklerde ve yerde tek hükümranın Allah olduğu, kanunlarının şaşmadan hedefine doğru yol aldığı; her canlı nasıl kendi hakkındaki sünnetullaha, diğer bir deyimle hayat kanununa uymak zorunda ise, milletlerin hayatıyla da ilgili sünnetlerin bulunduğu, buna uyan milletlerin hem uzun ömürlü, hem mutlu olduğu işaret yoluyla belirtiliyor.

قُلْ لِمَنْ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ قُلْ لِّلّٰهِ ۭ كَتَبَ عَلٰي نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ ۭ
لَيَجْمَعَنَّكُمْ اِلٰي يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَا رَيْبَ فِيْهِ ۭ اَلَّذِيْنَ خَسِرُوْٓا اَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لَا
يُؤْمِنُوْنَ ﴿١٢﴾ وَلَهٗ مَا سَكَنَ فِي الَّيْلِ وَالنَّهَارِ ۭ وَهُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ﴿١٣﴾ قُلْ

أَغَيْرَ اللَّهِ أَتَّخِذُ وَلِيًّا فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ يُطْعِمُ وَلَا يُطْعَمُ ۗ قُلْ
إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ أَوَّلَ مَنْ أَسْلَمَ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٤﴾ قُلْ إِنِّي
أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥﴾ مَنْ يُصْرَفْ عَنْهُ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ
رَحِمَهُ ۚ وَذٰلِكَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ ﴿١٦﴾

12- De ki: Göklerde ve yerde olan kimindir? De ki: Allah'ındır. O, rahmeti kendine gerekli kılmıştır. Andolsun ki, meydana geleceğinde hiç şüphe olmayan kıyamet günü sizi bir araya getirip toplayacaktır. Kendilerine yazık edenler (var ya), işte onlar (Allah'a ve kıyamete) inanmazlar.

13- Gecede ve gündüzde ne varsa hepsi O'nundur; O işiten ve bilendir.

14- De ki: Allah'tan başkasını mı dost ve yardımcı edinirim? O ki göklerin ve yerin örneksiz, benzersiz yaratanıdır. O, rızık verip yedirir; kendisi yedirilip rızıklanmaz. De ki: Ben, dini Allah'a hâlis kılıp O'na teslimiyet gösterenlerin ilki olmakla emrolundum ve sakın Allah'a ortak koşanlardan olma (diye bana buyruldu).

15- De ki: Eğer Rabbime (O'nun koyduğu düzene) karşı gelirsem, elbette büyük günün azabından korkarım.

16- Artık kim o gün azâpdan çevrilirse, gerçekten Allah ona merhamet etmiştir ve bu çok açık bir kurtuluştur.

İLGİLİ HADİSLER

"Allah rahmetini yüz bölüme ayırmış, bunun doksan dokuzunu kendi yanında tutmuş, bir bölümünü yeryüzüne indirmiştir. İşte canlılar âlemi bu bir bölüm ile birbirlerine merhametli davranırlar, o kadar ki (bu rahmet sayesinde) hayvan kendi yavrusuna dokunmasın diye tırnağı (ayağı)nı kaldırır."[1]

"Şüphesiz ki Allah'ın yüz rahmeti vardır; bundan birini cinler, insanlar, hayvanlar ve böcekler arasına indirmiştir. Bütün bu canlılar o bir rahmetle birbirine şefkat ve merhamet ederler ve yine o bir rahmetle vahşi

1 Buhari/Edeb: 19 - Müslim/Tevbe: 17, 19 - Tirmizi/Dâvat: 99 - İbn Mâce/Zühd: 35

hayvan yavrusuna ilgi duyup şefkat gösterir. Allah doksan dokuz rahmetini ise geriye bırakmıştır; kıyamet günü onunla kullarına rahmet edecektir."[1]

Hz. Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor:

Savaşta elde edilen esirler Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e getirildi. Aralarında, birini heyecanla arayıp görmeye çalışan bir kadın da bulunuyordu, derken kadın çocuğunu buldu ve koşup bağrına bastı, emzirmeye başladı. Onun bu halini gören Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, bize: **"Bu kadın çocuğunu ateşe atar mı, ne dersiniz?"** diye sordu. Biz de, "Hayır, vallahi gücü yettiği kadar hiçbir zaman onu ateşe atmaz" diye cevap verdiğimizde, Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem),

"İşte Allah kullarına karşı bu kadının çocuğuna karşı olan merhametinden daha çok merhametlidir." buyurdu.[2]

"Doğrusu Allah mahlûkatı yarattığında kendi katında Arş'ın üzerinde şöyle yazdı: "Şüphesiz benim rahmetim gazabıma üstün gelir."[3]

Mekân ve Zaman

قُلْ لِمَنْ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ

"De ki: Göklerde ve yerde olan kimindir?"

Kur'ân'da ilgili âyetle belirtilen gökler ve yer tabirlerinden mekân; gece ve gündüz tabirlerinden zaman kavramları anlaşılıyor. Önce mekândan söz edilmesi, yerin kendi ekseni etrafında dönmesi, yani bununla meydana gelen mekâni hareket, zaman ölçümünde ilk hareket noktasını oluşturduğu içindir.

Böylece mekân ve zaman ilâhi icat ve kudretle vücut bulmuştur ve ilâhi kanunla birbiriyle ilgisini sürdürmektedir. O halde kâinatta meydana gelen olaylar zaman ve mekânla iç içedir, diğer bir deyimle zaman ve mekân meydana gelen olaylara zarf olmaktadır. Ne var ki, bu iki kavram da nisbi ve izafidir. Biz canlılara ve sonradan yaratılan varlıklara nisbetle zaman ve mekân söz konusudur. Zaman ve mekânı yaratıp eşyaya zarf ya-

1 Müsned-i Ahmed: 6/26

2 Müslim/Tevbe: 22

3 Buhari/Tevhid: 15, 22, 28, 55 - Bed'i halk: 1- Müslim/Tevbe: 14,16 - İbn Mâce/Zühd: 35- Ahmed: 2/242, 258, 260, 313, 358, 397, 433, 466.

pan Yüce Kudret bunların üstünde ve ötesindedir, yani bu ikisiyle kayıtlı değildir. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz bunu ama sözüyle belirtmiştir. Allah mekân ve zamanın dışındadır, O'nun için ne zaman, ne de mekân sözkonusudur. Aksi halde sonradan yaratılmış bulunması gerekir. Öyle olunca da öncesiz ve sonrasız ilâh olamaz. Amâ tabirinden maksat, beşer aklının, ilminin ve tesbitinin erişemeyeceği mâna demektir.

Kur'ân bu hususa biraz daha açıklık getirerek, zaman ve mekânı yaratıp düzenleyen kudretin bu ikisinde mutlak tasarruf sahibi bulunduğuna dikkatleri çekmektedir. O bakımdan göklerde ve yerde var olup eyleşen, sübut bulan her şey Allah'ındır; O'nun yaratması, yokluktan aydınlığa çıkarması, düzenleyip belli kanunlara bağlamasıyla vücut bulmaktadır.

O halde Allah (celle celaluhu) hem mekânın, hem mekânda bulunanların; hem zamanın hem de zamanda bulunanların yaratanı, düzenleyicisi ve koruyucusudur.

Hakikat bu olunca, yeme, içme, uyuma, doğup büyüme, ölüp değişikliğe uğrama mekân ve zaman içinde yer alan canlıların özelliğindendir. Bedenimiz madde âleminin bir parçası, ruhumuz mâna âleminin bir cüz'idir. Maddenin gelişip büyümesi kendi cinsiyle, ruhun gelişmesi de kendi cinsiyle mümkündür. Yerden çıkan ürünler bedenin gıdasını, madde ötesindeki yüce kudrete imân edip üstün bir sevgi ve saygıyla ona bağlanmak ruhun gıdasını teşkil eder.

Kur'ân bu hususu çok kısa bir cümleyle mantıki sonuç olarak vermektedir: "De ki, o rızık verip yedirir, kendisi yedirilip rızıklanmaz (rızıklandırır, rızıklanmaz.)"

Melekler ve Ruhlar

Meleklerle ruhlar rızıklanıp beslenirler mi? Burada hatıra şu husus gelir: Allah (celle celaluhu) mekân ve zamandan ve bunlarda olan şeylerden başkasıdır ve hepsini O yaratmıştır. Hiçbir şeye muhtaç değildir. Meleklerle ruhlar da madde âleminden değildirler; o halde bir yorumla madde ve zaman ölçülerinin dışındadırlar, bir bakıma yemez ve içmezler. Bu durumda yaratan ile yaratılan arasında fark nedir? Yaratan öncesiz ve sonrasızdır, her şeyi O yaratmıştır, kendisi yaratılmamıştır. Sonsuz kudret sahibidir; hiçbir şeye muhtaç değildir. Meleklerle ruhlar gerçi madde âleminden veya cinsinden değildirler ama sonradan yaratılmışlardır. Gıdalarını,

diğer bir deyimle rızıklarını ilâhi nur ve füyuzattan alırlar; Ehadiyyetin rahmet ve inâyetiyle beslenirler.

İşte aradaki birçok farklardan bir ikisi bunlardır.

İlahi Düzene Uymak

وَلَهُ مَا سَكَنَ فِي الَّيْلِ وَالنَّهَارِ ۚ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

"Gece ve gündüzde ne varsa hepsi O'nundur. O işiten ve bilendir."

Kâinatta mutlak bir düzen hâkimdir. Her şey bu düzen içinde yerini almakta ve ister istemez kendine has hilkat kanunuyla sünnetullaha uyup varlığını yaratıldığı amaca yönelik olarak sürdürmektedir. Canlılardan da her tür bağlı bulunduğu hayat kanununa uymak, düzen içindeki yerini görevini bilmek ve uygulamak zorundadırlar. Aksi halde hayat kanunu hiç kimseye acımaz. Dünya nasıl iki ayrı hareket kanununa bağlı olarak yaratıldığı gayeye doğru şaşmadan hizmetini sürdürmek zorundaysa, bal arısı da yaratıldığı gaye doğrultusunda içgüdüsüyle hareketini sağlayıp görevini kusursuz yapmaya çalışmaktadır. Dünya bağlı bulunduğu kanunun dışına çıkarsa düzeni alt-üst olur, gayeden uzaklaşır. Arı bağlı bulunduğu kanun ya da sünnet dışına çıkarsa, hayatı sona erer, kendine has düzeni yıkılır.

İnsan hangi maksada yönelik yaratılmış ve mevcut düzen içindeki yeri nedir? O daha çok düzenin sahibini bilmek. O'nun sonsuz kudretini anlamak ve bağlı bulunduğu sünnetullah doğrultusunda ebedi saadete uzanan yolda yürümek için yaratılmıştır. Bu sünnetin dışına çıktığı takdirde kendine has düzeni alt-üst etmiş ve yaratıldığı payeden uzaklaşmış olur. O takdirde de felâkete uzanan yola girmiş sayılır. Sonuç ise beliidir.

Kur'ân-ı Kerim bu hususu hatırlatarak diyor ki:

"De ki: Allah'tan başkasını mı dost ve yardımcı edinirim? O ki göklerin ve yerin -örneksiz ve benzersiz- yaratanıdır."

"De ki: Eğer Rabbime (O'nun koyduğu düzene) karşı gelirsem, büyük günün azabından korkarım."

İşte felâkete uzanan yol, bu büyük günün azabıdır. Dünyada ise, ardı-arkası kesilmeyen huzursuzluk ve zillettir.

YORUMLAR - RİVAYETLER

Fâtır: Fetr kökünden gelme bir isimdir. Arapça gramerde buna İsm-i Fail denilir. Fetr sözlükte, yarmak, icat edip ortaya çıkarmak anlamına gelir. Râğıb el-Isfahani'ye göre, bir şeyi uzunlamasına yarmak, demektir. Ayrıca koyunu iki parmakla sağmak, hamuru yarıp ekmek yapmak mânalarında da kullanılmıştır.

Allah'ın halkı fetretmesi, onları yoktan icat edip örneksiz ve benzersiz meydana getirmesidir.

İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki:

"Fâtır'ın mânasını bilmiyordum. Bir gün iki bedevi bir kuyu meselesinden dolayı davacı ve davalı olarak bana geldiler. Onlardan biri "Ene Fetartuha" (Kuyuyu ilk ben farkettim, yani onu ilk ben yarıp açtım), demek istiyordu. O zaman bu kelimenin mânasını anladım." Nitekim el-Enbari diyor ki: "Fetr'in aslı bir şeye başlarken onu yarmak, demektir. Göklerin ve yerin Fâtır'i denilince, onları ilk yokluk karanlığını yarıp varlık alanına çıkaran, mânası hatıra gelir."[1]

Ayrıca bu terkipten göklerin ve yerin tek parça olduğu, sonra kudret-i ilâhiye ile yarılıp parçalandığı ve bugünkü şeklini aldığı anlaşılıyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle, Allah'ın varlık âlemi üzerindeki mutlak hükümranlığına temas edildi, rahmetinin gazabının önünde gittiğine işaret edilerek ilâhi rahmet ve bağışlama kapısının her zaman açık tutulduğu hatırlatıldı. Buna rağmen kendilerine yazık edenlerin kıyamete inanmadıklarına dokunularak, dönüş yapmadıkları takdirde büyük bir günün onları beklediğine dikkatler çekildi.

Aşağıdaki ayetlerle ilâhi ilmin her şeyi önceden kapsayıp kuşattığı açıklanıyor; kudretinin her şeye hâkim bulunduğu belirtilerek ilâhi tasarrufun her zaman geçerliliğine dikkatler çekiliyor.

وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ ۖ وَإِنْ يَمْسَسْكَ بِخَيْرٍ فَهُوَ عَلَىٰ

1 el-Müfredat - Külliyat-ı Ebi'l-Beka.

كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٧﴾ وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ﴿١٨﴾

17- Eğer Allah sana bir sıkıntı ve üzüntü dokundurursa, onu O'ndan başka giderip kaldıran bulunmaz. Ve eğer sana bir hayır dokunursa, (şüphesiz ki) O, her şeye gücü yetendir.

18- O, kulları üstünde eşsiz üstünlüğe, sınırsız tasarrufa sahiptir; O hikmetle tasarrufta bulunandır, (her şeyden) haberlidir.

İLGİLİ HADİSLER

İbn Abbas (radıyallahu anh) anlatıyor:

-Bir gün Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in yanında bulunuyordum. Bana ilgi göstererek şöyle buyurdu:

"Ya Abdellah! Sana birkaç kelime öğreteceğim; Allah'ın hakkını koru ki Allah da seni (kötülüklerden, sıkıntılardan) korusun. Allah'ın hakkına saygılı ol ki, Allah'ın yardımını karşında bulasın. İstediğin, dilekte bulunduğun zaman, Allah'tan iste. Yardım beklediğinde Allah'tan yardım bekle. Bilmiş ol ki, ümmetin hepsi toplanıp sana bir şey ile yarar sağlamaya çalışsalar, ancak Allah'ın yazıp takdir ettiğini sağlayabilirler. Toplanıp sana bir zarar vermek isteseler ancak Allah'ın takdir edip yazdığı şey ne ise ona göre zarar verebilirler. Kalemler kaldırıldı, sahifelerin (mürekkebi) kurudu."[1]

"Allah'ın hakkını koruyup muhafaza et ki onun (yardımını) karşında bulasın. Genişlik zamanında Allah'ı bil ki, O da seni sıkıntılı zamanlarında bilsin. Bilmiş ol ki, sana dokunmadan sapıp geçecek (musibet ve sıkıntı) herhalde dokunacak değildir. Sana dokunacak şey de hatâ edip sapacak değil. Bilmiş ol ki, yardım sabırla beraberdir. Ferahlık ise sıkıntıyla beraberdir. Doğrusu her sıkıntıyla beraber bir genişlik ve ferahlık vardır."[2]

"Allah, ilk önce kalemi yarattı ve ona: yaz, dedi. Kalem ne yazayım? diye sordu. Allah, kıyamete kadar olmuş olacak her şeyi yaz, buyurdu. Kalemin mürekkebi kurudu, sahifeler dürülüp kaldırıldı."[3]

1 Tirmizi/kıyâmet: 59 - Hadisun sahihun - Ahmed: 1/293, 303, 307

2 Ahmed bin Hanbel.

3 Ahmed: 1/116, 118, 140 - Tirmizi/Hudud: 1, Ubade b. Sâmit (radıyallahu anh)'den.

Kader Çizgisi

وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللّٰهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ

"Eğer Allah sana bir sıkıntı ve " üzüntü dokundurursa, onu O'ndan başka giderip kaldıran bulunmaz."

Allah'ın öncesiz ve sonrasız ilmi, geçmiş-gelecek her şeyi, her olayı kapsayıp kuşatmıştır. Her insanın kendi çevresine, aklına, yeteneğine, irâde ve idrâkine göre işliyeceği iyilik ya da kötülükler; her insana dokunacak hayır ve musibetler önceden tesbit edilip yazılmış ve her birinin model ve örneği Misal âleminde sergilenmiştir.

Ancak bütün bunları önceden tesbit edip yazan kalemler ikiye ayrılır: Biri "Kalem-i A'lâ" (En Yüce Kalem), diğeri aşağı derecedeki "Aklâm" (Kalemlerdir). Kalem-i A'lâ'nın yazdığı, daha çok kâinatın mevcut düzeni, düzenin bozulması, kıyametin kopması. Peygamber ve kitapların gönderilmesi, kimlerin Peygamber, kimlerin veli yaratılacağı gibi önemli hususlardır. Bunların değişmesi mümkün değildir. "Benim katımda söz değişmez." âyeti buna işarettir.

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in sözünü ettiği Kalem işte budur. O yazdığını yazdıktan sonra mürekkebi kurumuş, sahifeler de dürülüp kaldırılmıştır. Artık değişmesi, silinmesi söz konusu değildir. Kalemler ise, hâlen de yazmaya devam etmektedirler. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz bu kalemlerin gıcırtı seslerini duyduğunu şu hadisleriyle belirtmişlerdir:

"Sonra Cibril benimle yükseldi, derken öyle bir düzeye geldim ki kalemlerin gıcırtı seslerini duydum.."[1]

Evet, Mi'rac Gecesi Efendimiz'in gıcırtı seslerini işittiği kalemler, sözünü ettiğimiz ikinci Aklâm'dır. Bunların yazdıklarını Cenâb-ı Hak bazı sebeplerden dolayı bazen siler, bazen tesbit eder. Kur'ân'da,

"Allah dilediğini siler, dilediğini sabit bırakır; Ümmü'l-Kitap (Ana Kitap) O'nun yanındadır." âyeti buna işarettir.[2]

Ayrıca konumuzu oluşturan ilgili âyette belirtilen,

---

1 Zühri: İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan - Buhari/Sâlat:1, Enbiya:5 - Müslim/İmân:263 - Ahmed:5/144

2 Ra'd sûresi: 39

"Eğer Allah sana bir sıkıntı ve üzüntü dokundurursa, onu O'ndan başka giderip kaldıran bulunmaz ve eğer sana bir hayır dokundurursa, (şüphesiz ki) O, her şeye gücü yetendir." mealindeki hususa gelince, kulun iradesiyle meydana gelecek sıkıntı ve ferahlığı kalemler yazar; ama Allah (celle celaluhu) bazen kulun iyi veya kötü bir halinden dolayı yazılanı siler ve o şilince artık onu değiştiren bulunmaz. Bu sebeple sadaka, ana-babaya iyilik, yakınlarla samimi ilgi kurmak gibi iyi haller ilâhi rahmeti coşturur ve kulun irâdesi doğrultusunda meydana gelecek ve önceden yazılmış bulunan musibeti Allah silip kaldırır. Çünkü Ana Kitap O'nun katındadır.

YORUMLAR - RİVAYETLER

بِضُرٍّ **Durr:** Zarar, elem, üzüntü, korku ve bunlardan birine sebep olan sıkıntı demektir.

نَفَعَ **Nefi':** Yarar, lezzet, sevinç ve bunlardan birine yol açan iyilik demektir.

بِخَيْرٍ **Hayr:** Zararı savmakla yararı elde etmek arasındaki ortaklaşa ölçünün ismidir.

الْقَاهِرُ **Kahir:** Yarattığını yüksek terbiyeyle yöneten, yönettiğini disipline eden, hiçbir şeyden âciz olmayan, her şeyi hükümranlığı altında tutup dilediği gibi hikmetle tasarruf eden yüce kuvvet ve kudret sahibi zat, demektir. Bu bakımdan Allah'ın sıfatlarından biri sayılmıştır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle, Allah (celle celaluhu)'nun her şeyi kendi tedbir ve kudretiyle yönettiği belirtildi. Kulları üstünde eşsiz bir hükümran bulunduğuna dikkatler çekildi. Hikmetle tasarrufta bulunduğu, her şeyden haberdar olduğu açıklandı.

Aşağıdaki âyetlerle O'nun hikmetinin müstesna eserlerinden biri olan Hz Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in son nebi olarak gönderildiği, Kur'ân'ın da son kitap olarak indirildiği hatırlatılıyor. İnkarcılar bu yüce hikmete inanmasalar bile şahit olarak Allah'ın yettiği açıklanıyor. Sonra da Kur'ân'dan önceki semavi kitaplarda yazılı bulunan son peygamberin sıfatlarına işaret edilerek bu sebeple Kitap Ehlinden olan din âlimlerinin

Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'i öz çocuklarını tanıdıkları gibi tanıdıklarına temas ediliyor.

قُلْ اَیُّ شَیْءٍ اَكْبَرُ شَهَادَةً ؕ قُلِ اللّٰهُ شَهِیْدٌۢ بَیْنِیْ وَبَیْنَكُمْ ۫ وَاُوْحِیَ اِلَیَّ هٰذَا الْقُرْاٰنُ
لِاُنْذِرَكُمْ بِهٖ وَمَنْۢ بَلَغَ ؕ اَىِٕنَّكُمْ لَتَشْهَدُوْنَ اَنَّ مَعَ اللّٰهِ اٰلِهَةً اُخْرٰی ؕ قُلْ لَّاۤ اَشْهَدُ ۚ قُلْ
اِنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ وَّاِنَّنِیْ بَرِیْٓءٌ مِّمَّا تُشْرِكُوْنَ ﴿۱۹﴾ اَلَّذِیْنَ اٰتَیْنٰهُمُ الْكِتٰبَ
یَعْرِفُوْنَهٗ كَمَا یَعْرِفُوْنَ اَبْنَآءَهُمْ ؕ اَلَّذِیْنَ خَسِرُوْۤا اَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لَا یُؤْمِنُوْنَ ﴿۲۰﴾
وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰی عَلَی اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِاٰیٰتِهٖ ؕ اِنَّهٗ لَا یُفْلِحُ الظّٰلِمُوْنَ
﴿۲۱﴾ وَیَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِیْعًا ثُمَّ نَقُوْلُ لِلَّذِیْنَ اَشْرَكُوْۤا اَیْنَ شُرَكَآؤُكُمُ الَّذِیْنَ
كُنْتُمْ تَزْعُمُوْنَ ﴿۲۲﴾ ثُمَّ لَمْ تَكُنْ فِتْنَتُهُمْ اِلَّاۤ اَنْ قَالُوْا وَاللّٰهِ رَبِّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِیْنَ
﴿۲۳﴾ اُنْظُرْ كَیْفَ كَذَبُوْا عَلٰۤی اَنْفُسِهِمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَّا كَانُوْا یَفْتَرُوْنَ ﴿۲۴﴾

19- De ki: Hangi şey şahit olarak daha büyüktür? De ki: Allah. O, benimle sizin aranızda şahittir. Bu Kur'ân bana, onunla sizi ve kime ulaşırsa onu uyarmam için vahyedildi. Ya sizler cidden Allah ile beraber ilâhlar bulunduğuna şehadet eder misiniz? De ki: Ben şehadet etmem. De ki: Ancak O, tek ilâhtır ve ben şüphe yok ki, sizin ortak koştuklarınızdan beriyim (hiçbir ilgim ve ilişiğim yoktur).

20- Kendilerine kitap verdiğimiz (ümmetler) O'nu (Peygamber Muhammed)'i öz çocuklarını tanıdıkları gibi tanırlar. Kendilerine yazık edenler (var ya), onlardır ki inanmazlar.

21- Allah'a iftirada bulunup yalan uyduran veya O'nun âyetlerini yalanlayanlardan daha zâlim kim vardır? Durum o ki, zâlimler (umdukları) kurtuluşa elbette kavuşamazlar.

22- Onların hepsini (kabirlerinden) kaldırıp bir araya getireceğimiz, sonra da ortak koşanlara, "iddia edip durduğunuz ortaklarınız nerede?" diyeceğimiz gün (onlar için hiç, ama hiç kurtuluş olmayacaktır).

23- Sonra onların bir başka fitnesi olmayacak, sadece, şu sözleri olacak: "Rabbimiz Allah'a yemin ederiz ki biz ortak koşanlar değildik."

24- Bak, kendilerine karşı nasıl yalan söylediler de uydurdukları şeyler (putlar) da onlardan (nasıl) uzaklaşıp kayboluverdiler!

İNİŞ SEBEBİ

Kelbi diyor ki:

-Mekke halkından birkaç kişi toplanıp Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e gelerek dediler ki: "Ya Muhammed! Senin Allah Rasulü olduğuna şehadet eden kimse varsa bize göster. Çünkü biz senin iddianı doğru kabul eden bir kimse göremiyoruz. Yahudi ve Hristiyanlardan da senin hakkında sorduk, seninle ilgili bir haberin yanlarında bulunmadığını söylediler."

Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[1]

Mücâhid diyor ki:

-Resûlüllah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimizden, "Hangi şeyin şahitlik yönünden daha büyük olduğu" soruldu. Veya Rasulullah'ın, Kureyş ileri gelenlerinden, hangi şeyin şahitlik yönünden daha büyük olduğunu sorması emredildi. Sonra da aynı soruya kendisinin "Allah benimle sizin aranızda şahittir" diye cevap vermesi tavsiye edildi.[2]

İLGİLİ HADİSLER

"Benden isterse bir âyet olsun (işitip) tebliğ edin. İsrâiloğulları'ndan da söz edin, bunda bir sakınca yoktur. (Yalnız dikkat edin) kim bile bile bana yalan isnat ederse, cehennemdeki yerine hazırlansın!"[3]

"Allah'tan (gönderilip size ulaşan âyetleri) tebliğ ediniz. Kime Allah'ın kitabından bir âyet ulaşırsa -onu alsın almasın- şüphesiz ki ona Allah'ın emri ulaşmıştır."[4]

"Bizden bir şey işitip onu işittiği gibi tebliğ eden kişinin yüzünü Al-

---

1 Esbab-ı Nüzul/Nisaburi - Lübabu't-Te'vil - Kurtubi.

2 Lübabu't-Te'vil/Alaeddin Ali.

3 Buharı/Enbiyâ: 50 - Tirmizi/İlim: 13 - Dârimi/Mukaddeme: 46 - Ahmed: 2/159, 202, 214

4 Abdurrezzak: Mâmer tarikiyle

lah nurlandırsın. Çünkü nice kendisine tebliğ edilen kimseler var ki onu bizzat işitenden daha anlayışlı ve daha hıfzedicidir."[1]

"Bizden bir hadis işitip onu başkasına tebliğ edinceye kadar hıfzeden (koruyan) kişinin Allah yüzünü güzelleştirip nurlandırsın. Nice fıkıh yüklenen var ki onu kendisinden daha anlayışlısına taşır ve nice fıkıh yüklenen de var ki, fakih (dinde bilgili ve yeterince anlayışlı) değildir."[2]

Allah'ın Şahit Olması Yeter

قُلِ اللّٰهُ شَهِيدٌ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ

"De ki: Allah. O, benimle sizin aranızda şahittir."

Kur'ân-ı Kerim burada insanı vicdanen rahat ve huzura kavuşturacak, fânilerin doğrulayıp ya da yalanlamasının tesirinden uzak tutacak; övenlerin ve yerenlerin hakikati değiştiremeyeceğini gönüllere işliyecek çok kısa fakat derin anlamlı bir uyarı sergilemektedir:

"Hangi şey şahit olma bakımından daha büyüktür? De ki: Allah..."

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz Allah'ın dinini tebliğ ederken bunun olumlu meyvelerini hemen toplamak ya da görmek istiyor; ama gerek putperestler, gerekse Yahudi ve Hristiyanlar O'nu doğrulamayınca hak adına üzülüyordu. Allah (celle celaluhu) bu üzüntüye gerek olmadığını; çünkü onun peygamberliğine en büyük şahit olarak kendisinin bulunduğunu hatırlattı.

Gerçek bu olunca, vicdan huzura, kalb sükûnete kavuştu. Çünkü insanı en çok üzen ve sıkan, kalp ve vicdanın kendi kendini tasdik etmeme halidir. Böyle bir hal Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'de mevcut değildi ve olamazdı da. İlâhi beyân ve şehadetle hak üzere olduğunu biliyordu. İnen âyet onun bu bilgisini kuvvetlendirdi, her şeyi hakkıyla bilen Allah'ın O'na şahit olmasının yeterli bir ölçü bulunduğunu hatırlattı.

Tebliğ Görevi

وَأُوحِيَ إِلَيَّ هٰذَا الْقُرْآنُ لِأُنْذِرَكُمْ بِهِ وَمَنْ بَلَغَ

"Bu Kur'an bana onunla sizi ve kime ulaşırsa onu uyarmam için vahyedildi."

---

1 Buhari/Uzhiye: 5, İlim: 9, Tevhid: 24 - Müslim/Kasamet: 29 - Ahmed: 5/37, 39

2 İbn Mâce/Mukaddeme:18, Menâsık:76 - Tirmizi/İlim: 7- Ebû Dâvud/ İlim:13- Ahmed:1/437-5/183.

Kur'ân insanlara tebliğ edilmek üzere indirilmiştir. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz ile onun seçkin talebesi Ashab-ı Kiram bu kutsal görevi lâyıkıyla yapıp yerine getirdiler. Her türlü sıkıntıya katlanıp tebliğ hizmetini aksatmadılar.

Peygamber ilmine vâris olan mürşitler, ilim adamları da asırlarca bu hizmetin devamını sağladılar. Çünkü Allah sözü, insanlara ulaştırılmak, amel edilmek için indirilmiştir. O halde Kur'ân'ı tebliğ, din âlimlerine ve mürşitlere vâciptir. İmkânı olup vasat bulabilenler bu hususta hareketsiz kalırlarsa, vacibi terkten dolayı günahkâr sayılırlar. Dikkat edildiğinde Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in açıklayıcı mahiyetindeki hadisleri de tebliğin önemini belirtmektedir.

Bugün tebliğ nasıl yapılmalıdır? Günün şartlarını, toplum yapısındaki değişmeleri, dünyanın yavaş yavaş müşterek bir kültür ve medeniyete doğru itilmesini dikkate almak gerekir. Dün diyar diyar gezip tebliğ görevini sürdürmek bir zaruretti. Gezmeden, yorulmadan mümkün değildi. Bugün gezip dolaşmak gerekli olmakla beraber o derece lüzumlu olmaktan çıkmıştır. Haberleşme imkânlarının doğması ve kolaylaşması, radyo, televizyon ve basın gibi tesirli vasıtaların her eve girmesi, tebliğ hizmetini bir bakıma kolaylaştırmıştır. Ne var ki İslâm aleminin bütün bu vasıtaları iyi kullanacak geniş bilgili, kültürlü, imanlı aydınları yetiştirmeye ihtiyacı vardır. Başta demirperde gerisi ülkeler olmak üzere anti-İslâmi olan milletler ve topluluklar bunları kendi idealleri, hevesleri ve inançları doğrultusunda İslâm'ın aleyhine çok bilinçli biçimde kullanmasını beceriyorlar.

Özetleyecek olursak, hemen belirtmeliyiz ki, tebliğ hizmetini camilerin dört duvarı arasında tutmak hiçbir zaman yeterli değildir. Çünkü günümüzde İslâm ülkelerinin çoğunda mevcut Müslümanların çoğu cami dışındadır ve çoğu İslâm'ın ruhlara hayat veren feyiz pınarından uzak kalmıştır.

O halde İslâm âlemi için en tesirli yol ve vasıta, güçlü din âlimleri, yetiştirip mevcut vasıtalardan yararlanma yollarını araştırmak ve güçlü kalemler kadar güçlü ağızların sahnede olmasını sağlamaktır.

Kitap Ehli, Son Peygamberi Tanır Mıydı?

اَلَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ اَبْنَاءَهُمْ

"Kendilerine kitap verdiğimiz (ümmetler) O'nu (Peygamber Muham-

med'i) öz çocuklarını tanıdıkları gibi tanırlar."

Kur'ân, ilgili âyetle bunun cevabını çok duyarlı biçimde vermektedir.

Kitap Ehlinden maksat, Yahudi ve Hristiyan din adamlarıdır. Onların son peygamberi tanımaları iki yönden düşünülebilir: Birincisi, Mekke ve çevresindekiler O'nun çocukluk, gençlik devrelerini çok iyi bilir ve yakından tanırlardı. Hayatında hiç yalan söylemediğine, kimseyi aldatmadığına, putlara tapmadığına, çok nezih bir hayat sürdüğüne hepsi şahit olmuşlardı. İkincisi, Tevrat ve İncil'de son peygamberle ilgili belgeler çok açıktır ve kesinlik arz ederler. Peygamberin sıfatlarından ana hatlarıyla söz edilir. O halde din adamları, öz çocuklarını tanıdıkları gibi, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'i de tanırlar. Nitekim hayli değişikliklere uğramasına rağmen mevcut Tevrat ve İncil'de son Nebi ile ilgili belgeleri Bakara, Al-i İmrân, Nisa ve Mâide sûrelerinde ilgili âyetlerin tefsirinde münasebet düştükçe naklettik; burada tekrar etmek istemiyoruz.

İşte Kur'ân o günkü Kitap Ehlini uyardığı gibi, bugünkülerini de uyarıyor: "Kur'ân'ı dikkatle inceleyin, Tevrat ve İncil ile karşılaştırın ve Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in hayatını Tevrat ve İncil'deki belgelerle bir araya getirerek insaf ile düşünüp karar verin." demek istiyor.

Çünkü Allah'a karşı yalan uydurup, O'nun âyetlerini yalanlayanlardan daha zâlim ve haksız kim olabilir? Kur'ân özellikle Kitap Ehli'nden olan din adamlarını bu âyetle hakka davet ediyor. Bize düşen açık bir tebliğdir.

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz Medine'ye hicret edince Yahudi din âlimlerinden Abdullah b. Selâm İslâm'a girdi. Hz. Ömer ona, yukarıdaki 20. âyeti hatırlatıp sordu: "Peygamber Efendimiz'i tanır mıydın?" Hz. Abdullah şu cevabı verdi: "Vallahi ya Ömer! Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e gözüm iliştiği ilk anda, öz oğlumu tanıdığım gibi O'nu tanıdım ve imân ettim."

Kendilerine Yazık Edenler

اَلَّذِينَ خَسِرُوٓا اَنفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ

"Kendilerine yazık edenler (var ya), onlardır ki inanmazlar."

Sahih rivayetlerden anlıyoruz ki, yeryüzüne ayak basan her insanın biri cennette, diğeri cehennemde olmak üzere iki ayrı makamı vardır

ve ebediyetin bu birbirine zıt iki eyleşme yeri, sözü edilen hususa cevap verecek genişlikte yaratılmıştır. Cehennemdeki yerini alanlar, kendilerine yazık edenlerdir. Çünkü dünya uğrağında ilâhi belgelere gözlerini ve kulaklarını tıkamışlardır. Onların çoğu için bir kurtuluş da yoktur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle, büyük dâva adamlarının kendi haklı inançları doğrultusunda verdikleri mücadelede -vicdanları her bakımdan haklı olduklarını fısıldıyor, kalpleri bu sesle huzur buluyorsa- başka şahit aramalarına pek gerek olmadığı bildirildi; çünkü vicdanı harekete geçiren, kalplere bu hususta ilham veren Yüce Kudret şahit olarak yeterlidir. Hele bu dâva adamı son Nebi Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) olursa.

Sonra Tevrat ve İncil'de son Nebi'nin vasıflarının ana hatlarıyla belirtildiği, bu nedenle Kitap Ehli'nden olan din âlimlerinin O'nu, kendi öz çocuklarını tanıdıkları gibi tanıdıkları açıklandı. İnat ve inkârın zulüm olduğu belirtilerek gereken uyarıda bulunuldu. Kıyamet günü bütün bu gerçeklerin bir bir ortaya çıkarılıp sergileneceği söz konusu edilerek gereken uyarı yapıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, inkarcıların bir başka davranışı anlatılıyor, sırf kusur bulmak, çamur atmak için Peygamberi gelip dinledikleri açıklanıyor; kendileri ruhen Peygamberden uzak kaldıkları gibi başkalarının da O'na uymasına, yaklaşmasına engel oldukları çok dokunaklı bir anlatımla haber veriliyor.

وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ اِلَيْكَ ۚ وَجَعَلْنَا عَلٰى قُلُوبِهِمْ اَكِنَّةً اَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِٓى اٰذَانِهِمْ وَقْرًا ۗ وَاِنْ يَرَوْا كُلَّ اٰيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَا ۗ حَتّٰٓى اِذَا جَٓاءُوكَ يُجَادِلُونَكَ يَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُٓوا اِنْ هٰذَٓا اِلَّٓا اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ ﴿٢٥﴾ وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ وَيَنْـَٔوْنَ عَنْهُ ۚ وَاِنْ يُهْلِكُونَ اِلَّٓا اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٦﴾

25- Onlardan bir kısmı da sana kulak verip dinlerler. (inandıkları için dinlemezler, kusur bulmak için kulak kabartırlar.) Biz anlamamaları için kalplerinin üzerine kat kat örtü gerdik; kulaklarına da bir ağırlık

koyduk; artık onlar her belge ve mucizeyi de görseler yine inanmazlar. O kadar ki, sana geldiklerinde seninle tartışıp çekişirler; küfredenler, "Bu, eskilerin masallarından başka bir şey değildir" derler.

26- Onlar, ondan (Kur'ân ve Peygamber'den) alıkoymak için engel olurlar ve kendileri de ondan uzak kalırlar. Farkına varmayarak ancak kendilerini mahvederler.

İNİŞ SEBEBİ

Kelbi diyor ki:

-Mekke ileri gelenlerinden Ebû Süfyan, Ebû Cehil, Velid b. Muğire, Nadr b. Hars, Şeybe, Umeyye, Ubey b. Halef ve Hars b. Âmir bir araya gelip okunan Kur'ân'ı dinlemek üzere gizlice Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e yaklaşıp kulak vermeye başlamışlardı. Sonra da arkadaşları Nadr'a, "Bundan ne anlıyorsun?" diye sorduklarında, "Doğrusu ne dediğini anlayamadım. Sadece dilini oynatıp benim size ötedenberi anlattığım gibi eski masalları anlatıp duruyor" diye cevap vermişti. Ebû Süfyan ise, "Hayır, ben O'nun söylediklerinin bir kısmının hak olduğunu görüyorum" diye söze karışınca, Ebû Cehil, "Hayır, olamaz, onun hiçbir sözü hak değildir; sakın haktır, demeyin." diye çıkışmıştı.

Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[1] Diğer bir rivayet;

İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki: Ebû Tâlib hem müşrikleri Peygamberimize eziyette bulunmaktan men'eder, hem kendisi inanmayıp uzak durdu. Bunun üzerine 26. âyet inmiştir.[2]

Ebû Talib'in Duygu ve Düşünceleri

Bize kadar gelen sahih rivayetlere göre, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e çok yardımcı olan Ebû Tâlib, Kureyş müşrikleri tarafından kınanırım ve ayıplanırım endişesiyle imân etmemiş, ama son dinin en hayırlı din olduğunu şu mısralarıyla dile getirmiştir:

"Vallahi dokunamaz sana onların eli,

Ben ölüp etmedikçe toprağı baş yastığı.

---

1 Esbab-ı Nüzül/Nisaburi - Lübabu't-Te'vil/Alaeddin-Ali - Kurtubi - Mefatihü'l-gayb/Fahreddin Râzi.

2 Lübab - İbn Kesir - Kurtubi.

Açıktan Hakk'ı söyle, yok onun bir eksiği.
Müjdeler olsun sana gözünün aydınlığı!
Yaptın daveti bana, öğütçü oldun sahi,
Eminlik lâkabiyle söyledin hep doğruyu!
Sergiledin bir din ki, herkes onu bilmeli,
Yeryüzü dinlerinin içinde en hayırlı.
Kınama ve yerilme korkusu olmasaydı,
Kolaylıkla bu dine görürdün girdiğimi!"[1]

Özetleyerek çevirisini sunduğum bu mısralar, Ebû Tâlib'in Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'i ne kadar sevip koruduğunu, İslâm'a nasıl hayranlık duyduğunu yansıtmaktadır.

Kalpler Üzerinde Kılıf

Küfürde inat, inkârda ısrar, insan kalbini körleştiren en kesif bir perdedir. Aynı zamanda kulakları da sağır yapan bir ağırlıktır. Bu durumda olan kimsenin Allah'ın hidâyet kapıları açılmazsa, imân etmesi çok zor, hattâ bazen imkânsızdır. Fussilet sûresinde de belirtildiği gibi, kalpleri inkâr kılıfında duyma, işitme yeteneklerini kaybettiğinden Hakk'ın çağrısına hep şu karşılığı vermişlerdir:

"Bizi çağırdığınız şeye karşı kalblerimiz kılıflıdır (üzerinde kat kat perde vardır), kulaklarımızda da ağırlık vardır."[2]

Kur'ân'da onların bu iç körlüğü ve sağırlığı hatırlatılıyor. Evet, Allah (celle celaluhu) dilerse kalbleri kılıf içine sokar ve kulakları ağırlaştırır. Ama ilâhi sünneti gereği böyle yapmaz, ilmiyle her şeyi öneeden tesbit ettiğine bakılırsa, Ebû Cehil ve yandaşlarının kalpleri Hakk'ı kabul etmeyecek, kulakları hakk'ın sesini duymayacak kadar körleşip sağırlaştığı ve girdikleri yoldan dönmeyecekleri bilindiği için, ilâhi sünnetin değişmeyeceği, yani o sünnete ters düşenlerin dönüş yapmadıkları takdirde kendilerini mahvedecekleri hatırlatılıyor ve sünnet gereği olan bu sonuç Allah'a nisbet edilerek şöyle buyuruluyor:

"Biz, anlamamaları için onların kalplerinin üzerine kat kat örtü ger-

1 Tefsir-i Kurtubi: 6/406.
2 Fussilet Sûresi: 5

dik, kulaklarına da ağırlık koyduk; artık onlar bütün belge ve mu'cizeleri de görseler yine inanmazlar."

Böylece ilgili âyetle işlerin sonunu bilen Allah tarafından müşriklerden bir kısmının küfür üzere kalacakları haber veriliyor.

YORUMLAR - RİVAYETLER

أَكِنَّةً **Ekinne:** Kinan'ın çoğuludur. Esinne, Sinan'ın çoğulu olduğu gibi. Bir şeyi örtüp gizlemek, kılıf içinde tutmak anlamına gelir.

وَقْرًا **Vakr:** Ağırlık, sağırlık mânasına gelir.

أَسَاطِيرُ **Esâtir:** Estare'nin çoğuludur. Affeş'e göre, Usture'nin çoğuludur. İstare'nin çoğulu olduğunu söyleyenler de var. Bu tabir daha çok, bugünkü ilim diliyle Mitoloji ile ilgilidir. Eskiden söylenen, yazılan masallar ve efsaneler demektir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle, inkarcı müşriklerin psikolojik durumlarına dikkatler çekildi; kin ve haset sonucu kalblerinin Hakk'ı kabul edemez bir çıkmaza düştüğü, gözlerinin göremez, kulaklarının işitemez olduğu hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Hakk'tan bu derece uzaklaşanların kıyamet günü nasıl hezimete uğrayacakları, ister istemez nasıl bir pişmanlık içinde kıvranacakları tasvir edilerek çok duyarlı bir anlatımla haber veriliyor. Sonra da dünya hayatının bir oyun ve eğlenceden ibaret olduğuna dikkatler çekilerek sağlıklı düşünmeye davet ediliyor.

وَلَوْ تَرَىٰٓ إِذْ وُقِفُوا عَلَى النَّارِ فَقَالُوا يَا لَيْتَنَا نُرَدُّ وَلَا نُكَذِّبَ بِآيَاتِ رَبِّنَا وَنَكُونَ
مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٧﴾ بَلْ بَدَا لَهُمْ مَا كَانُوا يُخْفُونَ مِنْ قَبْلُ وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا
لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٢٨﴾ وَقَالُوا إِنْ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا وَمَا نَحْنُ
بِمَبْعُوثِينَ ﴿٢٩﴾ وَلَوْ تَرَىٰٓ إِذْ وُقِفُوا عَلَىٰ رَبِّهِمْ ۚ قَالَ أَلَيْسَ هَٰذَا بِالْحَقِّ ۚ قَالُوا بَلَىٰ
وَرَبِّنَا ۚ قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٠﴾ قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا

بِلِقَاءِ اللّٰهِ حَتّٰٓى اِذَا جَآءَتْهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً قَالُوا يٰحَسْرَتَنَا عَلٰى مَا فَرَّطْنَا فِيهَا ۙ وَهُمْ يَحْمِلُونَ اَوْزَارَهُمْ عَلٰى ظُهُورِهِمْ ۗ اَلَا سَآءَ مَا يَزِرُونَ ﴿٣١﴾ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَآ اِلَّا لَعِبٌ وَلَهْوٌ ۗ وَلَلدَّارُ الْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يَتَّقُونَ ۗ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٣٢﴾

27- Onları ateş üzerinde durdurulacakları zaman bir görsen, "Ah keşke biz geri çevrilsek de Rabbimizin âyetlerini bir daha yalanlamasak ve mü'minlerden olsak" derler.

28- Hayır, daha önce gizleyegeldikleri şeyler onlara açıkça göründü. Eğer (dünyaya) geri çevrilselerdi, yine de men'edildikleri şeylere döneceklerdi; doğrusu onlar yalancıdırlar.

29- Dediler ki: Hayat, sırf dünya hayatımızdır, başka bir hayat yoktur ve biz bir daha diriltilip kaldırılacak da değiliz.

30- Onları, Rabbine karşı çıkarılıp (hesap alanında) durdurulacakları zaman bir görsen, "şu (gördüğünüz dirilme) hak değil mi?" diyecek. "Evet Rabbimize andolsun ki haktır", diyecekler. "O halde inkâr ettiğinize karşılık azabı tadın" buyuracak.

31- Allah'a kavuşmayı yalanlıyanlar gerçekten ziyandadırlar; tâ ki kıyametin kopuşu ansızın kendilerine gelince, günah ve veballerinin ağırlıklarını sırtlarına yüklendikleri halde, dünyadaki noksanlık ve kusurlarımızdan dolayı ah, yazıklar olsun bize!" diyecekler, ne kötüdür o yüklendikleri şey!

32- Dünya hayatı bir oyuncak ve eğlenceden başka bir şey değildir. Âhiret yurdu ise, Allah'tan korkup kötülüklerden sakınanlar için elbette daha hayırlıdır; artık akletmeyecek misiniz?

Âhiret'le İlgili Uyarıcı Birkaç Safha

Peygambere uymayanların, ondan uzak kalanların kendilerine nasıl yazık ettikleri belirtildikten sonra, konunun önemi dikkate alınarak açıklanmasına geçildi. İnkâr ve inatları üzerinde son nefeslerini verenlerin, ateş üzerindeki "Sırat" (Köprü) üzerinde durdurulacakları ve bu gerçek karşısında sarsılıp büyük bir şaşkınlık içinde dünyaya döndürülmelerini temenni edecekleri haber veriliyor.

Çünkü Allah (celle celaluhu)'nun sonsuz ilim ve kudretine göre, geçmiş ve gelecek diye bir zaman kavramı söz konusu değildir. Olacak şeyler önceden tesbit edilip bilinmiş ve misalleri bir film şeridi gibi hazırlanmıştır. Bu sebeple kıyamet günü sergilenecek olaylar, ameller ve düşünceler tablosu aynen açıklanıyor.

Cenâb-ı Hak, onların bu temennilerinin bir şaşkınlık eseri olduğunu dünyaya çevrilmiş olsalar yine men'edildikleri inkâr ve tuğyana döneceklerini haber veriyor. Yıkanmış bir beyne, şartlanmış bir kafaya, katılaşmış bir kalbe, silinmiş bir vicdana, küflenmiş bir ruha sahip olan kişilerin dünyada da uzun yıllar tutuklu kaldıktan sonra yine eski yollarına dönüp amellerinin özentisini çektikleri her gün görülen ve duyulan olaylardandır. Ömrünün üçte ikisini zindanda geçirenlerin bile ıslah-ı nefs ettikleri pek az görülmüştür. Hele ideolojik bir saplantısı olur da o potada şekillenirse... İnsan karakteri işte bu! Ancak Allah (celle celaluhu)'nun kendilerine hidâyet lütfettiği kişiler müstesna.

İlgili âyetle, dünyada Hakk'ın dâvetine kulak vermeyenlerin kıyamet günü gizleyegeldikleri inkâr ve düşüncelerinin olduğu gibi ortaya dökületeceği haber veriliyor ve böylece, dönüş yapmalarına bir defa daha çağrıda bulunuluyor, ayrıca mü'minlerin nasıl bir saadet düzeyinde bulunduklarına işaret ediliyor.

Maddeciler Kıyamete de İnanmazlar

وَقَالُوا إِنْ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ

"Dediler ki: Hayat sırf dünya hayatımızdır, başka bir hayat yoktur ve biz bir daha diriltilip kaldırılacak da değiliz."

Maddecilerin kıyamete, tekrar dirilip kalkma ya da inanmadıkları muhakkak. Çünkü onlara göre, ölü bir bünyenin elemanları değişerek meselâ gübre olmakta, toprağı verimli kılmakta ve başka başka canlıları meydana getirmektedir. Bu bir bakıma doğruysa da maddeyi kabul edip ruhu reddetmektir. Ampulü kabul edip elektriği inkâr etmek gibi. Evet, onlara göre, herhangi bir canlıdaki hayatın devamı bile ancak ölü hücrelerin yerine canlı hücrelerin geçmesiyle mümkün olabilmektedir. Şu halde yine onlara göre, hayatla ölüm durmadan birbirine dönüşmektedir.

Böylece maddeciler bu konuyu veya iddialarını, kendilerine göre şu

temel kaideye dayıyorlar: "Her şey daima kendi zıddına dönüşür." Aslında bu hiçbir zaman temel bir kural sayılamaz. Çünkü zıddına dönüşmeyen çok şeyler var.

Tabii insanı yalnız et, kan, kemik ve sinirden ibaret sayıp sadece maddesel bir varlık olduğunu kabul etmek, bu sonuca ister istemez götürür. Maddecilerin yanıldığı noktalardan biri de işte budur. Kur'ân onların iddia ve inkârlarını şu âyetle özetliyor: "Hayat, sırf dünya hayatımızdır." Ondan sonra gübreleşme ve zıdda dönüşme başlar.

Ne garip iddia! Şuursuz maddenin bu kadar şuurlu ve mükemmel bir varlığı (canlı) meydana getirmesi mümkün müdür?

Bu garip iddianın dayanağı, materyalizmdir; onun da temeli, varlığı yani maddeyi düşüncenin yaratıcısı olarak kabul etmesidir. Görülüyor ki, maddeyi esas kabul eden bu görüş, düşünceyi diğer bir deyimle insandaki bütün yetenekleri maddenin eseri sayıyor ve maddeyi tek yaratıcı olarak sunuyor ve savunuyor. Onlara, kendisinde sözü edilen yetenekleri taşımıyan madde nasıl olur da bunca yetenekleri meydana getirebiliyor ya da yaratabiliyor? diye sorulunca, kaçamaklı cevap verip geçiştirmeye çalışırlar ve şöyle derler: "Genel anlamdaki varlık, mevcut değildir. Mevcut olan özel vasıflara sahip özel varlıklardır. Düşünce için de durum budur." Ve sonra çapraşık bir ifadeyle şunu eklerler: "Dolayısıyla genel olarak varlık'ın soyut bir şey, özel olarak varlık'ın somut birşey olduğunu söyleriz."

Kıyametin Ansızın Kopacağı

حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءَتْهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً

"Tâ ki kıyametin kopuşu ansızın kendilerine gelince..."

Kur'ân, haktan ve gerçeklerden bu kadar uzaklaşıp inkâr çukurunda bir ömür tüketenleri uyararak bir gün, kâinatı örneksiz ve benzersiz bir plâna göre yaratıp insanın hizmetine veren ve insanı da kendi kudret ve varlığının müstesna belgesi olarak yaratan Allah (celle celaluhu)'nun hesap soracağını hatırlatıyor. Mevcut düzeni en ince hesaplarla var kılan kudretin bir gün ayrı bir düzen meydana getirmek için onu bozup değiştireceğini, yani ansızın kıyametin kopacağını haber veriyor.

Çünkü ilâhi emirden olan Ruh, bedene girip onun şeklini aldıktan sonra beden bir bakıma onun kullandığı elbise anlamına geliyor. Bu elbise,

her şey eskiyip değiştiği gibi, bir gün eskiyecek ve eskiyen elbiseler atıldığı gibi, o da atılacak, yani toprağa verilecek, bu defa ikinci kurulacak düzenin şartlarına uygun ikinci bir elbise hazırlanacaktır. Materyalistler ruhu inkâr edip ikinci elbisenin anlam ve niteliğini kavrayamadıkları için atılan beden elbisesinin zıddına dönüşeceğiyle yetinip ilerisini düşünememişlerdir. Toprağa atılan buğday danesi zıddına değil, benzerine dönüştüğü gibi, beden de bir süre sonra daha mükemmel bir benzerine dönüşecek ve ikinci hayat başlayacaktır.

Ruha, ampul hizmeti gören bedenin kendisinde ne akıl, ne zekâ, ne hafıza, ne düşünce, ne de idrâk gibi üstün yetenekler vardır. Bütün bunlar ruha aittir. Beden bütün organlarıyla bu yeteneklerin ortaya çıkmasına bir vasıtadan ibarettir. Tıpkı elektrik akımıyla çeşitli elektronik cihazlar arasındaki ilgi ve bağ gibi. Akımı kestiğimizde ne ışık kalır, ne de ses ve renk.

O halde kıyametin kopması ve yeniden dirilme, ruh denilen güç ve kudret için yeni bir bedenin hazırlanıp verilmesi, demektir. O gün gerçekleşince inkarcılar şaşkına dönecek, inanmadıkları o muhteşem günün dehşeti içinde kendilerini bulacaklar. İşin sonunun nereye vardığını anlamakta gecikmeyecekler, ama neden sonra. "Ah, yazıklar olsun bize!" diyecekler. Çünkü sınav günü çok geride kalmış, sonuçların okunmasına başlanmıştır.

Dünya Hayatı Bir Oyuncak ve Eğlenceden İbarettir

وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَآ اِلَّا لَعِبٌ وَلَهْوٌ

"Dünya hayatı bir oyuncak ve eğlenceden başka bir şey değildir."

Bu, daha çok çocukların sabah olunca sokaklara, boş arsalara -koşuşup çelik- çomak oynaması, taştan çamurdan bir takım kümes ve benzeri şeyler yapması ve bütün gün her şeyi unutup zevk aldıkları oyun ve eğlenceleriyle haşır-neşir olmasına benzer. Akşam olup ortalık kararınca, evlerini hatırlayarak dönmeye başlarlar ve çoğu akşama kadar yaptıklarının bir şey ifade etmediğini anlarlar, gerekirse ayaklarını dokundurup yaptıklarını yerlebir edip öylece ayrılırlar.

Önünü gören, dünü anlayan, yarını kavrayan, dünyaya geliş hikmetini bilen mü'minlere göre, dünya hayatı da bir bakıma böyledir. Aradaki fark, bu hayatın ikinci hayata hazırlık devresi olduğudur. İkinci hayat başlayınca, inkarcılar, maddeciler dünya hayatının bir oyun ve eğlenceden ibaret

olduğunu ancak anlayabilecekler. Bütün bu hususları Kur'ân yüksek anlatım ölçüleri içinde kalplere enjekte etmekte ve inkarcıları hakka çağırmaktadır. Ne var ki onlarda gören bir göz, anlayabilen bir kalp, işitebilen bir kulak kalmamış, hepsi de küfür ve maddenin tokmağıyla dumura uğramıştır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle inkarcıların inat ve tuğyanlarına uygun bir ceza göreceklerine temas edilerek ateş ateşe atılacakları zaman nasıl bir pişmanlık duyacakları haber verildi. Maddeyi esas kabul edip âhireti inkâr ettiklerine karşılık, önce ebedi hayatın nasıl bir saadet olduğu kendilerine gösterileceği ve sonra hak ettikleri cezaya itilecekler, bildirildi. Aşağıdaki âyetlerle, beyni yıkanmış maddecilerin Hakka karşı sistemli biçimde başkaldırmalarının her devirde görülegelen aşırılıklardan biri olduğu hatırlatılıyor. Bunun, hakla bâtıl mücadelesinin bitip tükenmeyen dramı olduğuna işaret ediliyor. Hakk'ın hak olarak bilinip tanınması, kafa ve gönüllerde yer etmesi için herhalde karşıt fikirle mücadele düzeyinde bulunması gerektiğine parmak basılıyor. Mü'minler bu mücadelede sabredip sistemli şekilde dâvalarını hem savunur, hem kalplere ışık tutma gayreti içinde olurlarsa, Allah'ın yardımına erişecekleri müjdeleniyor.

قَدْ نَعْلَمُ إِنَّهُ لَيَحْزُنُكَ الَّذِي يَقُولُونَ فَإِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُونَكَ وَلَٰكِنَّ الظَّالِمِينَ
بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ ﴿٣٣﴾ وَلَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ فَصَبَرُوا عَلَىٰ مَا
كُذِّبُوا وَأُوذُوا حَتَّىٰ أَتَاهُمْ نَصْرُنَا ۚ وَلَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ ۚ وَلَقَدْ جَاءَكَ مِنْ
نَبَإِي الْمُرْسَلِينَ ﴿٣٤﴾ وَإِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكَ إِعْرَاضُهُمْ فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ
تَبْتَغِيَ نَفَقًا فِي الْأَرْضِ أَوْ سُلَّمًا فِي السَّمَاءِ فَتَأْتِيَهُمْ بِآيَةٍ ۚ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ
لَجَمَعَهُمْ عَلَى الْهُدَىٰ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٣٥﴾ إِنَّمَا يَسْتَجِيبُ الَّذِينَ
يَسْمَعُونَ ۘ وَالْمَوْتَىٰ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ ثُمَّ إِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ﴿٣٦﴾

33- Onların söylediklerinin seni üzdüğünü çok iyi biliyoruz. Gerçekte onlar seni yalanlamıyorlar, fakat o zâlimler bile bile Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlar.

34- Andolsun ki, senden önce gönderilen nice peygamberler de yalanlanmıştır, ama onlar bizim yardımımız kendilerine gelinceye kadar yalanlandıkları şeylere ve kendilerine yapılan eziyetlere katlanıp sabrettiler. Allah'ın (va'dettiği) sözlerini değiştirecek (hiçbir kuvvet) yoktur. Hem andolsun ki, sana o peygamberlerin haberinden bazı bölümler de geldi.

35- Ama eğer onların yüzçevirdikleri sana ağır geliyorsa; hemen onlara daha başka bir âyet (benzeri olmayan bir mu'cize) getirmen için yerin derinliklerine bir tünel veya göğe (yükselmeye) bir merdiven aramaya koyul, güç getirebilirsen (durma, gerçekleştir). Eğer Allah dileseydi onları doğru yol üzerinde toplayıp bir araya getirirdi. Sakın sen bilgisizlerden olma!

36- (Hakk'a) olumlu cevap verenler, ancak (seni gönülden) dinleyip kulak verenlerdir. Ölüleri ise ancak Allah diriltir; sonra da hepsi O'na döndürülürler.

İNİŞ SEBEBİ

Müfessir Süddi'ye göre, el-Ahmes ile Ebû Cehil karşılaştılar. el-Ahmes ona dedi ki:

- Ya Eba'l-Hakem! Şu anda burada ikimizden başkası bulunmuyor. Muhammed hakkında ne dersin, O doğru sözlü müdür, yoksa yalancı mıdır?

Ebû Cehil şu cevabı verdi:

- Andolsun ki, Muhammed doğrudur ve doğru sözlüdür. O, hayatında hiç yalan söylemedi, diyebilirim. Ne var ki, Kusayoğulları (Peygamberin soyu ve hanedanı) sancağı, gelen hacılara su dağıtmayı, Kabe'nin hâcipliğini, toplanan şûrayı ve peygamberliği kendi ellerinde toplayıp tutarlarsa geriye ne kalır? Biz Kureyşliler O'na uydu olmaktan başka bir yol bulamayız. Muhammed'e karşı çıkmamın ve O'nu yalanlamamın sebebi işte budur!

Bu nedenle yukarıdaki âyetler indi.[1]

Diğer bir rivayet:

Ebû Cehil bir gün Peygambere, "Seni ne suçluyor, ne de yalanlıyoruz; ancak getirdiğin şeyi kabul etmiyoruz." demişti. Bunun üzerine bu âyetler indi.[2]

---

1 Esbab-ı Nüzul/Nisaburi - Lübab - Kurtubi - İbn Kesir - İbn Cerir.

2 Lübab - Tirmizi: Hz. Ali (radıyallahu anh)'den. İbn Kesir - Esbab-ı Nüzul.

Başka bir rivayet:

Hars b. Âmir, Kureyşlilerden birkaç adamla birlikte Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e gelip dediler ki: "Senden önceki peygamberler nasıl kendi kavmlerine birtakım mu'cizeler göstermişlerse, sen de bize (bizim arzu ettiğimiz) bir mu'cizeyi göster, o takdirde sana imân ederiz."

Bu sebeple yukarıdaki âyetler inmiştir.[1]

İLGİLİ HADİS

"En şiddetli belâ peygamberleredir. Sonra da derece derece değişir. Kişi dinine bağlı bulunduğu oranda belâ ile karşılaşır. Dinine sıkı sıkıya bağlanmışsa, belâsı şiddetli olur; dininde gevşek ise, ona göre belâya (çetin sınava) uğrar. Böylece belâ (çetin sınav) kuldan hiç ayrılmaz, o yeryüzünde hatasız (günahsız) gezinceye kadar onu terketmez."[2]

Peygamberi Yalanlamıyorlardı

فَإِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُونَكَ وَلٰكِنَّ الظَّالِمِينَ بِاٰيَاتِ اللهِ يَجْحَدُونَ

"Gerçekte onlar seni yalanlamıyorlar, fakat o zalimler bile bile Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlar."

Âyetin iniş sebeplerinden de anlaşıldığı gibi, Mekke ileri gelenleri Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e, yalancı, diyemiyorlardı. Ancak kişisel çıkarlarına, biraz da onurlarına ve başolma sevdalarına dokunduğu için getirdiği, ortaya koyduğu dini hayal ürünü sayıyor, Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ister istemez böyle bir hayale kapıldığını iddia ediyorlardı. Bazen bu iddiaları büsbütün ölçüsünü kaçırıp iyice saçmalıyorlar; Peygambere, sihirbaz, eskilerin masallarını anlatan hikayeci, şâir ve benzeri şeyleri yakıştırmaya çalışıyorlardı.

Ama her şeyden önce, onların bu tuğyan ve hakka karşı başkaldırmalarında haset ve baş olma arzusunun payı çok büyüktür.

Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) için "Yalan söylüyor" diyemiyorlardı, çünkü Mekke ve çevresi Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in doğru bir insan olduğunu biliyor ve hiç tereddüt göstermeden kabul edi-

1 Lübab.

2 Buhari/Merzâ: 3 - Tirmizi/Zühd: 57 - İbn Mâce/Fiten: 23 Ahmed: 1/172, 174, 180, 185 - 6/369 - Dârîmi/Rikak: 67

yorlardı. "el-Emin" (Güvenilir adam) denilmesi de bundandır.

Kabe'nin hâcipliğini yapmak, gelen hacılara su dağıtmak, toplanan şûraya başkanlık etmek onlar için başlıbaşına bir şerefti. Bir de peygamberlik payesini buna eklersek, karşı gruba bir paye kalmıyordu. Çünkü Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'i hak peygamber kabul ettikleri takdirde ister istemez bütün bu şeref ve payeler O'na ve hanedanına geçecekti.

İşte Kureyş ileri gelenlerinin asıl endişesi bu idi.

Aşk insanı nasıl kör ederse, kin ve haset de insanı öylece kör ve sağır yapar. Gerçek bu olunca, kin ve haset ateşinin önünde ne kadar ahlâk, fazilet ve hakseverlik varsa hepsi çiğnenip yakılır.

Başta Ebû Cehil olmak üzere Mekke müşriklerinin son dine ve son nebiye karşı tutumları bu idi. Kur'an onların psikolojik yapılarını bu doğrultuda tasvir etmektedir. Çünkü her derdin bir devası vardır. Ama haset, makam hırsı, şan ve şeref ihtirasının devası yoktur. Ancak haset edilen, kin beslenen adamın yükseldiği makam ve mertebeden başaşağı düşmesi veya ölmesi bu derdin ilâcı olabilir.

İnsan Yükseldikçe Düşmanı Çoğalır

وَلَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ

"Andolsun ki senden önce gönderilen peygamberler de yalanlanmıştı."

Kur'ân ilgili âyetle, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'i teselli ederken, daha önce gelip geçen her peygamberin bu tür yalanlama, tehdit, eziyet ve kara sürme, çamur atma gibi saldırılara mâruz kaldığını hatırlatıyor.

Bunun böyle olmasında başlıca üç sebep vardır:

1. Büyük dâvaların, yüce amaçların ancak büyük himmetlerle, çetin mücadelelerle, üstün fedakârlık ve feragat-ı nefs ile gerçekleşebileceğinde şüphe yoktur.

2. İnsanlar yükseldikçe düşmanları da o nisbette çoğalır. Peygamber en büyük insan ve yüce makam sahibi olduğuna göre, O'na düşmanlık edenlerin de o nisbette azgın, inatçı, hilekâr, kinci ve hasetçi olması normaldir.

3. Kişisel çıkarların ön plâna alındığı bir ülke veya toplumda faziletin

ortam bulması çok zor, hattâ bazen imkânsızdır. O gibi toplumlarda rezilet önde gider.

Günümüzde de post kavgasına tutuşanların bitip tükenmeyen tartışma ve sürtüşmeleri -hiçbir fazilet kıstası tanımaksızın- gemi azıya alıp gitmektedir. Kişisel çıkarların ön plânda tutulduğu her ülkede durum bundan farksızdır. Ama neticesi çok tehlikeli ve üzücüdür. Frenlenmediği takdirde ülkeye pek pahalıya mal olur.

Allah Va'dinden Dönmez

وَلَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِ اللهِ

"Allah'ın (va'dettiği) sözlerini değiştirecek (hiçbir kuvvet) yoktur."

Haktan yana olup, sebepler zincirine tutunarak insanlığın saadeti için Allah (celle celaluhu) isminin daha yüce olması amacıyla bâtıl ve küfürle mücadele edenlere, Allah (celle celaluhu)'nun yardım edeceği va'dedilmiştir. Bu O'nun sünneti gereğidir. Allah (celle celaluhu) verdiği sözünden asla dönmez. Kendisiyle kulları arasındaki imkân sınırı, değişmeyen sünnetidir. Bu sınıra gelebilen mü'minlere mutlaka yardım ve rahmet kapıları açılır. Gelemeyenlerin şikâyetçi olmalarına gerek yoktur; kendilerini kınamaları daha uygun olur. Çünkü Allah (celle celaluhu)'nun kanunları değişmez. O kanunlara uyanlar mutlu, uymayanlar mutsuz olurlar.

O halde mü'minler dış görünüşüyle ne kadar hizmet verirlerse versinler, eğer nefisleri önde gidiyorsa veya belirtilen sınıra kendilerini sistemli biçimde getirememişlerse, o takdirde Allah (celle celaluhu)'nun yardımına mazhar olmaları düşünülemez.

Özetleyecek olursak, sünnetullah gereği, Allah (celle celaluhu)'nun yardımı şartlıdır. Mü'minlerin tutumu, hizmeti ve mücadelesi şartlarla uyum halinde ise, yardıma erişirler; değilse erişemezler. Kur'ân bunu bir cümle ile özetlerken şöyle diyor:

"Ey iman edenler! Eğer siz Allah'a (O'nun dinine, peygamberine ve O'nun yolunda olanlara) yardım ederseniz, o da size yardım eder de ayaklarınızı sabit kılıp kaydırmaz."[1]

1 Muhammed sûresi: 7

Beyni Yıkanmış İnkarcılara Mu'cize Göstermek

Mekke ileri gelenlerinin çoğu, belirttiğimiz gibi, Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e inanıp uyacak olursak şeref ve itibarımız düşer, artık baş değil uydu oluruz, ister istemez O'nun emirleri altına gireriz, diye düşünüyorlar ve bu duruma düşmemek için de şiddetli muhalefet gösteriyorlar, düşmanlıkta çok ileri gidiyorlardı. Ama hepsi de Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yalan söylemediğini çok iyi biliyor, ancak peygamberlik iddiasında yanıldığına, bazı hayallere kapıldığına hükmediyorlardı. Hedef; makam, şeref, söz sahibi olmak gibi geçici ve arızi sıfatlar olunca, ara yerde hak ve fazilet çiğnenir, ölçü ve ahlâk diye bir şey kalmaz; bu açıdan bakınca Mekkelilerin o günkü tutumları daha iyi anlaşılır.

Her şeye rağmen inananların her geçen gün artması onları çileden çıkarıyor, Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) sevgisini gönüllerden silmek için hileli yollara başvuruyor, akla gelmedik âyetler, mu'cizeler istiyorlardı. Halbuki Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kendisi, inen vahiy ve okunan Kur'ân başlıbaşına birer büyük mu'cize idi. Okur-yazar olmayan bir kimsenin, çok koyu cehaletin hüküm sürdüğü bir ülkede ortaya çıkıp en büyük edipleri susturacak, dünyanın hareket halinde olduğunu, Ay ve Güneş'in birer hesap dahilinde hareket ettiklerini söyleyerek ilim adamlarını derin uykudan uyandıracak, şahıs, aile ve amme hukukunu bütün ayrıntılarıyla koyacak, çok mükemmel âyetler, sûreler yazdırıp okuyanları hayran bırakacak. Bu, mümkün mü? Tarihte, bunun bir benzeri var mıdır? Gerçek bu olunca, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kendisi büyük bir mu'cize ve ilâhi âyet değil de nedir? Kin ve ihtiraslarından bu mu'cizeyi göremeyenlere başka mu'cize göstermenin ne yararı olabilirdi?

Bugün de Peygamber ve Kur'ân mu'cizeleri bütün tazeliğiyle daha belirgin bir halde ortada durmuyor mu? On beş asır geçtiği, ilim ve teknikte akıllara durgunluk veren başarılar sağlandığı halde Kur'ân'ın tıp, astronomi, biyoloji, zooloji, anatomi ve benzeri konularda getirmiş olduğu ana fikirlerin yanlış olduğunu ortaya koyan bir belge var mıdır? Her geçen gün gelişen ilim Kur'ân'ı tasdik etmiyor mu? Bu büyük mu'cizeyi göremeyen inkarcılara, materyalistlere, komünistlere başka mu'cize göstermenin bir yararı olur mu? Olmaz: Çünkü beyinler iyice yıkanmış, kalblerden kutsal hava alınmış, ruhlar katledilmiş, vicdanlar silik hale getirilmiştir. Onlar için hareket noktası ya düşünce ya da maddedir. O halde yerin derinliklerine inmek veya göğe

yükselmek için bir merdiven koymak, meseleye çözüm getirmeyecektir. Günümüzün insanı bu iki hususu biraz gerçekleştirmiştir; ama çoğu hâlâ Allah'ın kudretini tanımamakta, O'na şükretmemektedir.

Allah Dileseydi Onları Doğru Yol Üzerinde Toplardı

وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَى الْهُدٰى

"Eğer Allah dileseydi, onları doğru yol üzere toplayıp bir araya getirirdi."

Allah (celle celaluhu) dileseydi bütün insanları, hakkı hiç tereddüt etmeden kabul edecek özellikte yaratırdı. O zaman ne inkâr, ne de imân bilinirdi. Kimin ne olduğu ayırt edilmez, yeryüzü melekleşmiş insanların eyleştiği bir dünya olurdu.

İlk hatıra gelen, böyle bir dünya yaratmak mümkün iken neden kavgalı, elemli, fırtınalı, inkarcı, tuğyan edici bir dünya yaratılmıştır, hususudur. Cidden bu, insana çok çekici gelmekte ve âdeta özlemini duymaktayız. Ama iyice düşündüğümüzde, gerçeğin hiç de öyle olmadığını anlar ve Yaratan'ın yüksek hikmeti karşısında secde etmekten başka bir şey düşünemeyiz.

Eğer hayal ettiğimiz biçim ve ölçüde bir dünya yaratılsaydı, hayat ne bu kadar hareketli ve hızlı olur, ne yeryüzü bayındır hale gelir, ne ilmi araştırmalar yapılırdı. Tartışma, sürtüşme, inceleme, savaş, sanayi diye bir canlılık görülmezdi. Bir bakıma hayat durur, atalet hüküm sürerdi.

O zaman melekler varken insanların yaratılmasına gerek kalmazdı. Bir an hikmetin gereği kabul etsek bile, peygambere, kitaba ihtiyaç kalmaz, kıyamette hesap, adalet ve şefaatin yeri olmazdı.

Çünkü insanı harekete geçiren, zıtların çatışması, muhaliflerin karşı çıkması, ihtiyaçların ardarda kendini hissettirmesidir. Hareketsiz, ilimsiz, tartışmasız, mücadelesiz bir dünya hayatının hiç bir anlamı yoktur; kısacası dünyanın yaratılması hikmet dışı kalırdı.

İşte bu hikmetlerle, Allah (celle celaluhu) insanların hepsini doğru yol üzerinde bir araya getirip toplamadı. Her insanı donattığı akıl, zekâ, hafıza, anlayış, idrâk ve iradesiyle bulunduğu ortamla başbaşa bıraktı. İçinde fırtına koparacak zıt kuvvetlen yerleştirdi. Dış âleminde de zıt kuvvetler meydana getirdi. Böylece insan hayatına canlılık, hareket, hız kazandırdı,

ihtiraslar yarışına kapıları açık tuttu. Aşırı gitmelerini önlemek, zulüm ve tuğyanı durdurmak için yardımcı unsurlar gönderdi. Kendisini tanıtmak suretiyle dengeyi sağlamayı murat etti.

Bütün bu hakikatleri kavrayamıyan ölülere Hakk'ın sesini duyurmak, ilâhi âyet ve mu'cizeleri göstermek çok zor, bazen imkânsızdır. İnanmak için her türlü araç-gereç hazır, ama onun çatısını kuracak usta ellere ihtiyaç var. Yani köklü ve ciddi bir eğitime -suya ekmeğe ve havaya olan ihtiyaç kadar- ihtiyaç var.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle inkarcıların son dine karşı tutumları belirtildi. Nasıl bir hırçınlık içinde kin beslediklerine işaret edilerek her gelen peygamberin buna benzer pürüzlerle karşılaştıkları hatırlatıldı ve Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz bir bakıma teselli edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, inkarcıların başka bir taktiğe başvurdukları, apayrı bir mucize istedikleri, amaçlarının inanmak değil. Peygamberin âciz olduğunu ortaya koyup inananların O'na olan bağlılığını sarsmayı plânladıkları hatırlatılıyor. Yeryüzünde debelenen hayvanlarla, havada uçan kuşların da birer ümmet olduklarına dikkatler çekilerek aklını kullanabilen kişiler için bu canlıların her birinin bir mu'cize olduğuna işaret ediliyor. Ne var ki inkarcı ve maddecilerin görecek gözü, işitecek kulağı bulunmadığı, bu yüzden kesif karanlıklar içinde kaldıkları açıklanıyor. Çünkü cehalet, inkâr, inat ve hasedden daha kötü karanlık yoktur.

وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ ۚ قُلْ إِنَّ اللَّهَ قَادِرٌ عَلَىٰ أَنْ يُنَزِّلَ آيَةً وَلَٰكِنَّ
أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٧﴾ وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا طَائِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلَّا
أُمَمٌ أَمْثَالُكُمْ ۚ مَا فَرَّطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِمْ يُحْشَرُونَ ﴿٣٨﴾
وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا صُمٌّ وَبُكْمٌ فِي الظُّلُمَاتِ ۗ مَنْ يَشَإِ اللَّهُ يُضْلِلْهُ ۖ وَمَنْ يَشَأْ
يَجْعَلْهُ عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٣٩﴾

37- Ve O'na (Muhammed'e) Rabbinden bir başka âyet (herkesi inan-

dırıcı mu'cize) indirilseydi ya, derler. De ki: Allah'ın bir âyet (mu'cize) indirmeye mutlaka gücü yeter. Ne var ki onların çoğu (bu yüce kudreti ve ilâhi sünneti) bilmezler.

38- Yeryüzünde yürüyüp hareket eden her hayvan, kanatlarıyla uçan her kuş, sizin gibi birer ümmettirler. Kitap'ta hiçbir şeyi eksik bırakmadık ve ihmal de etmedik. Sonunda (hepsi de) Rablerine haşrolunurlar.

39-Âyetlerimizi yalanlıyanlar ise, karanlıklar içinde bir sürü sağırlar ve dilsizlerdir. Allah dilediğini doğru yoldan saptırır; dilediğini de dosdoğru yol üzerinde bulundurur.

İLGİLİ HADİSLER

"Eğer köpekler de ümmetlerden bir ümmet olmasaydı, öldürülmelerini emrederdim."[1]

"Allah ilk önce kalem'i yarattı ve ona "yaz!" dedi. Kalem "ne yazayım?" diye sordu. Allah, "Kıyamete kadar olmuş, olacak her şeyi yaz" diye buyurdu. Kalem'in mürekkebi kurudu, sahifeler dürülüp kaldırıldı."[2]

"Kıyamet günü hakları asıl sahiplerine ödeyeceksiniz; hattâ boynuzsuz koyunun hakkı boynuzlu koyundan (kısas yapılarak) alınacaktır."[3]

"(Mi'rac Gecesi) Cebrail benimle yükseldi, derken öyle bir düzeye geldim ki, kalemlerin gıcırtı seslerini duydum."[4]

Bu hadisin izahı, En'âm Sûresi 17. âyetin tefsirinde yapılmıştır.

Susturucu ve İnandırıcı Bir Mu'cize

وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ

"Ve O'na (Muhammed'e), Rabbinden başka âyet indirilseydi ya, derler."

İnkarcılar; herkesi susturacak ve her görenin inanmasını sağlayacak nitelik ve özellikte bir mu'cize istiyorlardı. Oysa hakiki imân, mu'cizeden ziyâ-

1 Ebû Dâvud/Edahi: 22 - Tirmizi/Sayd: 16, 17 - Nesâi/Sayd: 10 - İbn Mâce/Sayd: 2 - Dârimi/Sayd: 3 - Ahmed: 4/85- 5/54, 56, 57

2 Buhari/Talâk: 11, Hudud: 22 - Ebû Dâvud/Hudud: 17 - Tirmizi/Hudud: 1 Nesâi/Talâk: 21 - İbn Mâce/Talâk: 15 – Ahmed: 1/116, 118, 140, 155, 158 - 6/100, 101

3 Müslim/Birr: 60 - Tirmizi/Kıyâmet: 2 - Ahmed: 2/235, 301, 323, 372, 411

4 Buhari/Sâlât: 1, Enbiyâ: 5 - Müslim/İmân: 263 - Ahmed: 5/144

de, anlayış, kavrayış, akl-ı selim, sağduyu, irâde ve idrâk meselesidir. İnsan, akıl ve zekâ denilen manevi gücünü kâinat kitabına çevirip, ilâhi kudretin yüceliğine delâlet eden satırları, kelimeleri bir bir incelediğinde Yaratanına daha çok yaklaşmış olur. Varlık âleminde sergilenen eşsiz ve benzersiz âyet ve belgelerin karşısında durup düşündüğünde imânı artar ve olgunlaşır.

İşte kendini, kendi irâde ve aklıyla bu düzeye getirebilen bir mü'minin başka bir mu'cizeye ihtiyacı kalmaz. Çünkü kâinat ve ondan bir parça sayılan insan mu'cizelerle dolup taşmaktadır. İnsan beyninin hafıza merkezinde milyarlarca eşyanın şekli, rengi ve özelliği, sesi ve hareketinin tüm ayrıntılarıyla muhafaza edilmesi, yeterli bir mu'cize değil midir? Kör ve sağır maddenin bu kadar mükemmel bir cihaz yaratması mümkün müdür?

Kendini bu düzeye getirmeyen inkarcılara istedikleri mu'cizeyi getirmenin ne yararı olabilir? İnkâr karanlıklarında irâdesini kaybeden beyni yıkanmışların ne görecek gözleri, ne işitecek kulakları kalmıştır.

Hem onların istediği bir mu'cize indiği takdirde, inansalar bile böyle bir imânın ne değeri olabilir? Çünkü akıl ve irâde, idrâk ve iz'an ürünü değildir. Allah katında en makbul imân, sözü edilen yeteneklerin ürünü olanıdır. İnen mu'cizeye inanmadıkları, yani yine tatmin olmadıkları takdirde, onlara en şiddetli azabı hazırlar ki, buna dayanmak çok zordur.

Görülüyor ki, onların istediği nitelikte bir mu'cize indirmek ve sonra da inanmadıkları takdirde onları şiddetli bir azaba uğratmak, ilâhi rahmet ve sünnete ters düşmektedir. Bu bakımdan arzuları yerine getirilmemiştir.

Hayvanlar da Sizin Gibi Birer Ümmettirler

وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِى الْاَرْضِ وَلَا طَآئِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ اِلَّآ اُمَمٌ اَمْثَالُكُمْ

"Yeryüzünde yürüyüp hareket eden her hayvan, kanatlarıyla uçan her kuş, sizin gibi birer ümmettirler."

Allah (celle celaluhu)'nun varlığına, birliğine inanmak için delil, büyük mu'cizelerden sayılan insanın kendi yaratılışıdır. İnkarcılara bu yetmiyorsa, Güneş sistemi, Dünya'nın bu sistem içinde plânlı, hesaplı, ölçülü ve düzenli hareketleri hatırlatılıyor. Bu da yetmiyorsa, yerde hareket halinde olan ve havada uçan hayvanlara dikkat edilmesi, tavsiye ediliyor.

Canlılardan her türün belli bir amaca yönelik yaratıldığı muhakkak.

Boşuna ve gereksiz hiçbir şeyin yaratılmadığı da bilimsel araştırmalarla kesinlik kazanmıştır. Her canlı, türünün özelliğine ve kalıtım yoluyla gelen niteliklere göre, kendi hayatını devam ettirmekte, milyonlarca yıl önce ilk yaratılan babalarının yaptığını -hiç şaşırmadan, yanılmadan- Allah (celle celaluhu)'nun sunduğu içgüdüyle sürdürmektedir. Aklı eren veya aklını kullanabilen kişiler için bunlar birer inandırıcı âyetler değil midir? Zoolojiyle uğraşan ilim adamlarının bugüne kadar yaptıkları tespitler, akıllara durgunluk verecek hikmet ve esrarı beraberinde taşımaktadır.

Ya havada uçan kuşlar? Uçabilmeleri için kemiklerinin iliksiz olması, yağmurlu havalarda ıslanmamaları için vücutlarının ince bir yağ salgılamasıyla tüylerinin kaygan hale gelmesi Allah (celle celaluhu)'nun yüce kudretini yansıtan mu'cizeler değil midir?

Evet, onlar da bizim gibi birer ümmet. Yaradanı bitmekte, O'nun sünnetine uymakta, O'nu tesbih etmekte, içgüdüsüyle ibâdetini yerine getirmekte, birbiriyle anlaşıp üremekte, aile yuvası oluşturmakta, neslini korumakta, rızkını elde etmeye çalışmakta, büyüyüp ölmektedirler.

Küfür karanlığında, madde ve şehvet çukurunda bir ömür tüketen körler ve dilsizler bütün bu harikaları düşünecek, anlayacak, âlemlerin Rabbini tanıyacak ruha sahip değillerdir. Allah (celle celaluhu) ise, varlık âlemine yerleştirdiği sünnetine uyanları doğru yola eriştirir, uymayanları sapıttırır.

Kitapta Hiçbir Şeyi Eksik Bırakmadık

مَا فَرَّطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ

"Kitap'ta hiçbir şeyi eksik bırakmadık."

Burada Kitap denilince, genel anlamda anlaşılan iki kapak arasındaki kitap hatıra gelmemelidir. Daha çok iki önemli husus üzerinde durmamızı gerektirmektedir: Birincisi "Ümmü'l-Kitap" (Levh-i Mahfuz), diğeri Allah kelâmı Kur'ân-ı Kerim. Üçüncü bir ihtimalle de, Kâinat Kitabı akla gelebilir. Çünkü varlık âleminin kendisi baştan sonuna kadar ilâhi kudret kalemiyle çizilip hazırlanmış, yazılıp düzenlenmiş muhteşem bir kitaptır.

"Levh-i Mahfuz" (Korunan Yazılı Levha), "Kalem-i A'lâ" (En Yüce Kalem)'in "Yaz!" emriyle kıyamete kadar olmuş olacak her şeyi bu levhaya yazıp sonuca bağlamasıyla gerçekleşmiştir. Böylece mürekkebi

kurumuş ve yazılan Levha kaldırılmıştır."[1]

"Allah ilk önce kalemi yarattı ve ona, yaz! dedi. Kalem, ne yazayım? diye sordu. Allah, kıyamete kadar olmuş, olacak her şeyi yaz! diye buyurdu..."[2] mealindeki hadis ile,

"Bilmez misin ki Allah mutlaka gökte ve yerde olanları bilir. Şüphesiz ki, bunların hepsi kitap'da (yazılı)dır ve bunlar elbette Allah'a pek kolaydır."[3] âyeti ve, "Ömrü uzayanın ömrünün uzaması ve ömrü kısalanın ömrünün kısalması, mutlaka Kitap'ta (yazılı)dır. Şüphesiz ki bu da Allah'a göre çok kolaydır."[4] âyeti, Levh-i Mahfuz denilen Kitab'a işarettir.

Allah (celle celaluhu)'nun ezeli ve ebedi ilmi her şeyi kapsayıp kuşatmıştır. Varlık âleminde olmuş, olacak her şey eksiksiz oraya kaydedilmiştir. Bu, ilâhi ilmin malûmata yani bilginin bilinene tabi' olması anlamında yorumlanır. O nedenle herkes yaptığından sorumludur.

Kur'ân-ı Kerim ise, yeryüzünde yaşayan insanların dünya ve âhiretlerini mutlu edecek hükümleri, emir ve tavsiyeleri, kendinde toplayan bir Kitap'tır. Bu nedenle onda hiçbir eksiklik bırakılmamıştır. Ne var ki her devirde yeni yeni açıklamalar istiyen, her çağa hitap ettiği için bulunduğu çağa ait kapısının açılmasını fısıldayan bir kitaptır. Bu kitabın büyük ilim adamlarına, ciddi araştırıcılara, samimi mü'minlere kapısı her zaman açıktır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle, inkarcıların ölçüsüz mu'cize isteklerine dokunuldu, ilâhi kudrete inanmayanlar, varlık alemindeki milyonlarca mu'cizeyi göremediklerine göre, isteklerine uygun indirilecek bir mu'cizeye de inanmayacakları hatırlatıldı. Sonra yeryüzünde hareket halinde olan hayvanlarla havada uçan kuşlara dikkatler çekildi, her türün ayrı bir ümmet olduğu belirtilirken, ilâhi kuvvet ve kudretin her hayvanın varlığında ışıl ışıl kendini hissettirdiğine işaret edilerek mu'cizelerin her gün yüzlerce misâlinin gözlerimizin önünde dönüp dolaştığı haber verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, küfredenlerin Allah'ı, âhireti, Peygamber ve ki-

1 En'âm sûresi: 17. âyetin tefsirinde gerekli açıklama yapılmıştır.

2 Kaynağı az yukarıda gösterildi.

3 Hac sûresi: 70

4 Fâtır sûresı: 11

tabı inkâr da etseler, doğuştan içlerinde din ve Allah duygusunun mevcut olduğu açıklanıyor. Bir felâket anında dinsizlerin ve inkarcıların ister istemez Allah (celle celaluhu)'yu hatırlayıp kurtuluş dileğinde bulunacakları, düşündürücü bir delil olarak gösteriliyor. Böylece insan aklını ve mantığını harekete geçirmenin yol ve yöntemi üzerinde duruluyor.

Bütün günah ve isyanlara rağmen refah ve mutluluk insanların üzerine dökülüp geliyorsa, bunun sonunun acı bir felâket olacağı haber veriliyor. Ola ki, inkarcılar tuttukları yanlış yoldan dönerler.

قُلْ اَرَاَيْتَكُمْ اِنْ اَتٰىكُمْ عَذَابُ اللّٰهِ اَوْ اَتَتْكُمُ السَّاعَةُ اَغَيْرَ اللّٰهِ تَدْعُوْنَ
اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿٤٠﴾ بَلْ اِيَّاهُ تَدْعُوْنَ فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُوْنَ اِلَيْهِ اِنْ شَآءَ
وَتَنْسَوْنَ مَا تُشْرِكُوْنَ ﴿٤١﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَآ اِلٰٓى اُمَمٍ مِّنْ قَبْلِكَ فَاَخَذْنٰهُمْ
بِالْبَاْسَآءِ وَالضَّرَّآءِ لَعَلَّهُمْ يَتَضَرَّعُوْنَ ﴿٤٢﴾ فَلَوْلَآ اِذْ جَآءَهُمْ بَاْسُنَا تَضَرَّعُوْا
وَلٰكِنْ قَسَتْ قُلُوْبُهُمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطٰنُ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿٤٣﴾ فَلَمَّا نَسُوْا
مَا ذُكِّرُوْا بِهٖ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ اَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتّٰٓى اِذَا فَرِحُوْا بِمَآ اُوْتُوْٓا
اَخَذْنٰهُمْ بَغْتَةً فَاِذَا هُمْ مُّبْلِسُوْنَ ﴿٤٤﴾ فَقُطِعَ دَابِرُ الْقَوْمِ الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا
وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٤٥﴾

40- De ki: (Ey inkarcılar!) Bana haber verin; size Allah'ın azabı gelecek olsa veya kıyamet saati gelip çatsa Allah'tan başkasını mı çağırır, duâ edersiniz? Doğrulardan iseniz (söyleyin gerçeği).

41- Herhalde ancak Allah'a duâ edersiniz de dilerse O, (korkup) kendisine duâ ettiğiniz şeyi giderir; siz de O'na ortak koştuğunuz şeyi unutursunuz.

42- Andolsun ki, senden önce (gelip geçen) ümmetlere peygamberler gönderdik, (muhalefet ettikleri için) onları -yalvarıp yakarsınlar diye- sıkıntı, darlık ve bunaltıcı şeylerle yakaladık.

43- Onlara darlık ve sıkıntımız geldiği zaman yalvarıp yakarsaydılar

ya; ama nerede, kalpleri katılaşmış ve yapageldikleri şeyleri şeytan onlara süsleyip çekici yapmıştır.

44- Ne vakit ki, kendilerine yapılan hatırlatmayı unuttular; her şeyin kapılarını onlara açtık; sonunda verilen şeylerle sevinip ferahladıklarında ansızın kendilerini yakalayıverdik de ümitlerini yitirdiler.

45- Böylece zulmedenlerin ardı-arkası kesildi. Âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun.

İLGİLİ HADİSLER

"Doğan her çocuk mutlaka fıtrat (din ve Allah duygusu ve düşüncesi) üzere doğar. Sonra ana-babası, (çevresi) onu ya Yahudileştirir, ya Hristiyanlaştırır ya da ateşperest (ve dinsiz) yapar"[1]

"Allah'ın kuluna, günah ve isyanlarına karşı dünyalıktan onun sevdiği şeyleri verdiğini gördüğün zaman (bil ki) bu ancak bir istidrac (bir mühlet ve yavaş yavaş helake doğru yaklaştırmak)tır."[2]

"Allah (lâyık olan) bir kavm (topluluk ya da millet)in devam edip yaşamasını ya da gelişip büyümesini dilediği zaman, onlara tutumlu ve âdil olmayı, haramdan sakınıp iffetli yaşamayı nasip eder. (Ahlaksız olan) bir kavmi de bölüp parçalamak istediğinde, onlara (amellerine uygun) hıyânet kapısını açar (o millet birbirlerine hile ve hiyânette yarışırlar) da bu suretle kendilerine verilen (nimetler)le sevinip ferahlanırlar ve Allah da onları ansızın yakalar, bir de bakarsın umutsuzluğa düşmüşlerdir."[3]

"Şüphesiz ki adam işlediği günah sebebiyle (bir gün gelir) rızıktan mahrum olur ve kendisine musibet dokunur. Kaderi ise ancak duâ geri çevirir, ömrü de ancak iyilik (hakseverlik) artırır."[4]

Din ve Allah Duygusu Fıtridir

قُلْ اَرَاَيْتَكُمْ اِنْ اَتٰىكُمْ عَذَابُ اللّٰهِ اَوْ اَتَتْكُمُ السَّاعَةُ اَغَيْرَ اللّٰهِ تَدْعُوْنَ ۚ

"De ki: (Ey İnkârcılar!) Bana haber verin, size Allah'ın azabı gelecek

1 Buhari/Cenâiz: 92- Ebû Dâvud/Sünnet: 17 - Tirmizi/Kader: 5 - Taberâni/Cenâiz: 52 - Ahmed: 2/233, 275, 393, 410, 481

2 Müsned-i Ahmed: 2/145

3 İbn Ebi Hâtıra: Ubâde b. Sâmit (radıyallahu anh)'den

4 Tirmizi/Kader: 6 - İbn Mâce/Mukaddeme: 10, Fiten 22 - Ahmed: 5/277, 280-282

olsa veya kıyamet saati gelip çatsa Allah'tan başkasını mı çağırırsınız?"

Psikolog ve sosyologların iddia ettiği gibi, dinler ilkel insanların bazı tabii olaylardan korkup bir sığınak aramaları, kurtarıcı manevi bir gücün varlığına yavaş yavaş ilgi duyup inanmaları sonucu doğmamıştır. İlgili âyette de belirtildiği gibi, din ve Allah duygusu doğuştan insan ruhunun derinliğine yerleştirilmiştir. Bunun sağlıklı biçimde ortaya çıkması için düzenli bir ortama ihtiyaç vardır. Peygamberimizin bu konudaki hadisleri bize yeterince, ışık tutmakta ve doğuştan var olan din ve Allah duygusunun ana-babanın, çevrenin olumlu olumsuz eğitimiyle hak ya da bâtıl biçimde ortaya çıkacağını haber vermektedir.

Nitekim bâtıl dinlerin doğmasının sebeplerinden biri, hak dinin zamanla unutulması ve bu yüzden şekil ve mâna değiştirmesi ise, diğeri doğuştan her insanın içinde, ruhunun derinliğinde din ve Allah duygusunun mevcut olmasıdır. Yanlış bir muhit, ters bir çevre o duyguyu bâtıl yönde geliştirir ve sonunda putperestliğin, bazı canlılara, güneş ve aya tapınmaların ortaya çıkmasını sağlar. Böyle de olsa, büyük bir felâket gelip çattığında insan ister istemez putların da, fânilerin de çok ötesinde yüce bir kudretin varlığını için için duyar ve farkına varmadan ondan yardım ve umut bekler.

Dinsizliğini ilân eden bir insanın içindeki o gizli duygu zaman zaman fısıldar da dine gerek var mı, yok mu tartışmasına kapı açar. Çünkü içinde onu buna zorlayan bir kuvvet mevcuttur. Maddeci (materyalist) ya da komünist bir kimse, yine içinde gizli duran o duygunun vakit vakit kıpırdamasıyla Allah var mıdır, yok mudur, kıyamet ve yeniden dirilme olacak mı, olmayacak mı? sorusunu ortaya atar ve diliyle, mantığıyla onu inkâr etmeye çalışsa bile içinde onun var olduğunu hisseder ve bu hissini yenmek ister ama bir türlü yenemez.

Mekke putperestleri de yeri ve sırası geldikçe putlarının çok ötesinde bir ilâhın varlığını söyler ve çok tehlikeli anlarda, ister istemez o kudreti hatırlarlardı. Kur'ân'da birkaç yerde onların bu halinden söz edilir.

Tıpkı tohumun içinde gizli duran meyve ağacı gibi, usta bir ziraatçiye, iyi bir toprağa düşerse, mükemmel bir meyve ağacı ortaya çıkar; çorak bir yere, beceriksiz ve bilgisiz ellere düşecek olursa, ya tamamen kurur, ya da cılız ve meyvesiz yetişir. Ama her iki durumda da tohumun içinde meyve ağacının özü ve mayası mevcuttur.

Kur'ân bu gerçeği hatırlatarak insanı Allah ve din hakkında derinder derine düşünmeye, akıl ve mantığını iyice kullanmaya davet ediyor:

"De ki: (Ey inkarcılar!) Bana haber verin; size Allah'ın azabı gelecek olsa veya kıyamet saati gelip çatsa, Allah'tan başkasını mı çağırıp duâ edersiniz?"

Bir numaralı hadis de bu âyeti açıklamaktadır.

Peygamberlere Muhalefet

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَآ اِلٰٓى اُمَمٍ مِنْ قَبْلِكَ فَاَخَذْنَاهُمْ بِالْبَأْسَآءِ وَالضَّرَّآءِ لَعَلَّهُمْ يَتَضَرَّعُونَ

"Andolsun ki, senden önce (gelip geçen) ümmetlere peygamberler gönderdik. (Muhalefet ettikleri için) onları -yalvarıp yakarsınlar diye- darlık ve bunaltıcı şeylerle yakaladık."

Din ve Allah duygusunu yanlış istikamette geliştiren inkarcı putperestler, gönderilen her peygambere karşı gelmişlerdir. Böylece hak ile bâtıl arasında sürtüşme ve tartışma doğmuştur. Gerçi bu bir bakıma tez-antitez düzeyinde meydana gelen ve ilâhi kanun gereği olan ruhun bir aksiyonudur. Ancak murad-ı ilâhi, insanların sapıklık ve inançsızlık vadisinde inatlaşıp bir ömür tüketmesinden yana değildir. O nedenle inkarcıların dönüş yapması için bir takım fırsatlar verilir: Aşırı inkâr ve tuğyandan sonra sıkıntı ve üzüntüler başgösterir. Çetin bir sınav başlar. Allah (celle celaluhu)'ya yönelme duygusu ağırlık kazanırsa, ilâhi rahmet bütün genişliğiyle tecelli eder.

Nitekim büyük felâket ve musibetler gelip çattığında, inançsızlarla putperestlerden kimi, gelip çatan felâketi putların değil, onların ötesinde yüce kudret sahibi Allah (celle celaluhu)'nun kaldırabileceğini düşünerek ona el açıp yalvarırken kiminin de küfür ve inkârı artar. Çünkü geçen günlerinde içinde bulundukları fazla refah, onları hem Allah (celle celaluhu)'yu anmaktan ya da O'na inanmaktan, hem âhireti hatırlamaktan ve sorumluluk duygusu taşımaktan alıkoymuştu. Felâket, sıkıntı, dert ve üzüntü ise, insanı az-çok Cenâb-ı Hakk'a çevirir. Zaten hayatın yolu da böylesine zikzaklı uzayıp gider.

Bütün bunlar Hakk'a yönelmenin metot ve kurallarıdı. Yeter ki düşünebilen kafalar, anlayabilen kalbler, gören gözler, işiten kulaklar bulunsun.

Kalplerin Katılaşması

وَلٰكِنْ قَسَتْ قُلُوبُهُمْ "Ama nerede, kalbleri katılaşmış..."

Kendi varlığındaki ilâhi mu'cizeyi, vücut yapısındaki kudret kaleminin çizgilerini, rahmet fırçasının çok düzenli ve ahenkli işleyişini göremeyen ve her geçen gün kalpleri maddenin katılığıyla katılaşanlar, günah ve isyan bataklığına doğru kendilerini adım adım itmiş olurlar. Refah ve mutluluk kapıları, bataklığın çevresindeki bitki örtüsü gibi aldatıcı ve tehlikeyi kamufle edicidir. Dünyalık öylelerine dört bir taraftan akıp gelir. İnkarcılar, günahkârlar bu refahın mahmurluğu içindeyken ilâhi sünnet hükmünü yürütür; bir anda her şey alt-üst olabilir. Ferahlık ve sevinç, yerini umutsuzluk, karamsarlık, elem ve kedere terkeder.

Milletlerin hayatı da böyle: İlk gelişme, millet olma devresidir. Bu devrede haktan yana olma gayretleri önde gider. Buna o milletin çocukluk, devresi de diyebiliriz. İtinayla yetişme ve gelişme ölçüsü hâkimdir. Temeli oluşturulmuş millet olma, ekonomik yönden de gelişme ve güçlenme devresi başlar. Bu devre o milletin gençlik çağıdır. Bir takım ölçüsüzlüklere, refahın verdiği sarhoşluğa kapı açmadan sağlıklı biçimde organize edilirse, ömrü uzun olur. Aksine şımarıklık, ölçüsüzlük, inançsızlık başgösterir, şahsi çıkarlar ön plânda yer alırsa, kalbler kısa zamanda katılaşır; hakkı unutma ya da inkâr devresine girilmiş olur. Kutsal değerlerle alay edilmeye başlanılır, Allah (celle celaluhu)'ya ihtiyaç kalmadığı zannı kafaları bir örümcek ağı gibi kaplar. Tezelden mal ve servet sahibi olma ihtirası o milletin benliğine sızar ve ahlâksızlık dörtnala yol almaya başlar. Artık bunun ardından büyük bir felâketin geleceğini söylemek hiç de kehanet sayılmaz. Çünkü Allah (celle celaluhu)'nun değişmeyen kanunlarından biri de budur. Belirtilen düzeye gelen bir milletin dış görünüşü refah ve mutluluk va'detmekte, içyapısı felâketin haberini vermektedir. Hemen uyanma ve dönüş olmazsa, mukadder âkibetin çanları çalmaya başlar.

Hakk'a sırt çeviren, kutsal değerlerle alay eden, insan haklarını hiçbir ölçü ve sınır tanımaksızın çiğneyen âsi ve günahkâr bir milletin temeli sarsılır ve yıkılmaya yüztutar. Kısa bir süre sonra zalimlerin ardıarkası kesilir. Allah (celle celaluhu)'yu unutan ya da inkâr eden bir milletin sonu böylesine hazin olur. Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a olsun.

YORUMLAR - RİVAYETLER

أَرَأَيْتَكُمْ **Eraeyteküm**: Bu tabirin Türkçemizde sözlük olarak tam karşılığı "Sen veya siz gördünüz mü?"dür. Böyle bir deyim ya da anlatım şek-

li bizde yoktur. Arapçada ise, bu, kelimenin sözlük anlamına göre değil, "Bize haber verin!" anlamında kullanılır. (Te) ve (Küm) te'kit içindir.

بِالْبَأْسَاءِ **Be'sâ':** Şiddet, sıkıntı, şiddetli yokluk, kıtlık, aşırı açlık gibi daha çok mal ve servete dokunan musibet, inen felâket, demektir.

وَالضَّرَّاءِ **Darrâ:** Daha çok cana dokunan hastalıklar, dertler ve sıkıntılar, demektir.[1]

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle, din ve Allah duygusunun doğuştan insanlarda var olduğu, bedene yerleşen her ruhun bu inançla donatıldığı hatırlatıldı. Felâket anlarında, dinsizlerin, inkarcıların ve putperestlerin ister istemez her şeyin üstünde var olan yüce bir kudrete el açıp yalvardıkları, çoğunun "Allah!" diye inlediği, feryat ettiği bundandır. Âyet, bu hakikati hatırlatırken beşer aklını ve vicdanını harekete geçirmeyi amaçlamaktadır.

Sonra inkarcıların günah, isyan ve tuğyanlarına rağmen kendilerine bol nimet kapılarının açılmasının çetin bir sınav olduğu, uyanma olmazsa, felâketin yaklaşmakta bulunduğu çok duyarlı biçimde işlendi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah (celle celaluhu)'nun varlığına, kudretinin eşsizliğine delâlet eden ve her biri başlıbaşına bir mu'cize sayılan kulak, göz ve kalp nimetlerine dikkatler çekiliyor. İnsanların kendilerine hazırladıkları tehlike haberi veriliyor. Peygamberlerin müjdeciler ve uyarıcılar olarak gönderildikleri ve onların kişisel ihtirasları bulunmadığı hatırlatılarak, kurtuluşun onlara uymakla gerçekleşeceği bildiriliyor.

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ اَخَذَ اللّٰهُ سَمْعَكُمْ وَاَبْصَارَكُمْ وَخَتَمَ عَلٰى قُلُوبِكُمْ مَنْ اِلٰهٌ غَيْرُ
اللّٰهِ يَأْتِيكُمْ بِهٖ اُنْظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْاٰيَاتِ ثُمَّ هُمْ يَصْدِفُونَ ﴿٤٦﴾ قُلْ اَرَاَيْتَكُمْ اِنْ
اَتٰيكُمْ عَذَابُ اللّٰهِ بَغْتَةً اَوْ جَهْرَةً هَلْ يُهْلَكُ اِلَّا الْقَوْمُ الظّٰلِمُونَ ﴿٤٧﴾ وَمَا نُرْسِلُ
الْمُرْسَلِينَ اِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ ۚ فَمَنْ اٰمَنَ وَاَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ

1 Keşşaf - Kurtubi - İbn Cerir.

يَحْزَنُونَ ﴿٤٨﴾ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا يَمَسُّهُمُ الْعَذَابُ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿٤٩﴾

46- De ki: Haber verin bana, eğer Allah işitmenizi ve gözlerinizi alıp, kalblerinizin üzerini mühürlerse, Allah'tan başka hangi ilâh onu size getirir? Dikkat et, âyetlerimizi nasıl türlü türlü açıklayıp çeviriyoruz; sonra da onlar (inkârcı sapıklar) yüzçeviriyorlar.

47- De ki: Haber verin bana, eğer Allah'ın azabı ansızın veya açıktan size gelecek olursa, zâlimler topluluğundan başkası mı helak olur?

48- Biz, peygamberleri ancak müjdeciler ve uyarıcılar olarak göndeririz. Artık kim imân edip kendini düzeltirse, onlar üzerinde hiçbir korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir de.

49- Âyetlerimizi yalanlayanlara ise, doğru yoldan sapıp ilâhi sınırları aşmaları karşılığında azap dokunacaktır.

Kulak, Göz ve Kalp

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ اَخَذَ اللّٰهُ سَمْعَكُمْ وَاَبْصَارَكُمْ وَخَتَمَ عَلٰى قُلُوبِكُمْ

"Eğer Allah işitmenizi ve görmenizi alır, kalblerinizi mühürlerse.."

Allah (celle celaluhu)'nun varlığına, birliğine, eşsiz kudretine delâlet eden üç önemli organdan sözediliyor. İşitme, görme ve anlama. İnsanın dış dünyasıyla temasını sağlayan en yararlı üç araç... Bunların anatomik yapılarını açıklamamıza gerek yok. Daha çok işitme görmeye yardımcı olur, bu ikisi ise, kalbin anlamasını sağlar.

Hava titreşimiyle gelen sesin kulak zarına çarpması ve beyinle ilişki kurup gelen sesin ne olduğunu süratle tesbit etmesi, ne bir tesadüf, ne de bir tekâmül eseridir; ne de şuursuz maddenin oluşturmasıdır. Çok yüksek bir fizikçinin ve anatomiyi en mükemmel biçimde bilen bir kudretin, her şeyi belli bir plâna ve en ince hesaplara göre yaratıp düzenleyen varlığın eseridir. Başka mucize aramaya ne hacet, işitme duyumuz ilâhi kudrete yeterli delil değil midir?

Gözün de eşyanın şeklini, boyutlarını, rengini görüp beyne intikal ettirmesi ve beynin de süratle, görülen şeyi alıp hafıza merkezine iletmesi ve orada arşive alınması, bu kadar mükemmel bir organı yaradan çok

yüce kudretin varlığını kanıtlar. Allah (celle celaluhu)'nun varlığına, birliğine ve ilminin sınırsızlığına başka delil aramak, güneşin varlığına delil aramak kadar gereksizdir. Çünkü güneşin kendisi kendi varlığına delildir. Allah (celle celaluhu)'nun insan denilen mükemmel canlıyı en kıymetli eseri olarak sunması, O'nun varlığının en açık belgesi değil midir?

Kalp ve beyin ise, insan aklını âciz bırakan en büyük ve en mükemmel organlardır. Milyarlarca eşya ve konuyu düşünüp anlayabilen kalp ve beyin, sadece düşünüp anlamakla yetinmeyip kulak ve göz, koklama ve dokunma yoluyla tesbit edilen milyarlarca eşyanın şeklini, rengini, kokusunu, boyutlarını hafıza merkezinde çok düzenli biçimde arşivlemektedirler; istenileni anında verme plân ve düzenine sahiptirler. Elektronik beyin bunların yanında çok basit kalır; kaldı ki o da bu iki organın eseridir.

Allah (celle celaluhu) şayet kulaksız ve gözsüz bir insan yaratacak olursa, kim bu iki organı yaratma gücüne sahiptir? Diğer bir yorumla, Allah (celle celaluhu) varlık alemindeki sünneti gereği, kulağın hak ve doğruyu işitmesine, gözün hak ve doğru olanı görmesine engel bir perde koyup kalbi mühürlerse, hangi put, hangi ilâhlaştırılan fâni bu perdeyi kaldırabilir ve mührü çözebilir?

O halde insana dış dünyasıyla ilgi kurması ve bunu sürdürmesi, Allah'ını bilip O'nun hayat kanununa uyması için sunulan bu yüce nimetler, yüksek değerdeki hayırlar karşısında sonsuz kudret ve yüce hikmet sahibi Allah (celle celaluhu)'ya ibâdet etmemiz kadar tabii ne olabilir?

İlâhi Azap Gelecek Olursa

قُلْ اَرَاَيْتَكُمْ اِنْ اَتٰيكُمْ عَذَابُ اللّٰهِ بَغْتَةً اَوْ جَهْرَةً

"De ki: Haber verin bana, eğer Allah'ın azabı ansızın veya açıktan size gelecek olursa..."

Kur'ân burada iyice düşünmemizi sağlamak için çok ince ve duyarlı bir anlatım kullanmıştır: "Zâlimler topluluğundan başkası mı helak olur?"

İnsan için en büyük felâket, malını ya da canını kaybetmek değildir. Yaratana âsi olup inkarcı ve maddeci bir düşünce ve tutum içindeyken dünyaya veda etmektir. İman ve irfan ile içini süsleyip dışını donatan kâmil insanın bir felâket nedeniyle ölmesi saadetin kendisidir. Ama bu süsten mahrum olan inkarcının ölmesi, felâket ve bedbahtlığın kendisidir.

O halde ansızın veya açıktan gelecek olan ilâhi azap bilhassa zâlimleri kahreder: Önce dünya hayatına doymadan, arzularına ermeden, peşinde koşturduğu mutluluğu elde etmeden dünyadan ayrılırlar. Sonra da inanmadıkları için elemli bir âleme gitmiş olurlar. Çünkü gelen bir felâket yaş-kuru demeden hepsini yakıp kavurur; ama herkes imân ve niyetine göre, yerini alır ve ona göre haşrolunur.[1]

Peygamberlerin İki Asıl Görevi

وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ ۚ

"Biz Peygamberleri ancak müjdeciler ve uyarıcılar olarak göndeririz."

Peygamberlerin aslında birçok görevleri vardır; meselâ, insanlarla Allah arasındaki engelleri kaldırmak, Allah (celle celaluhu)'ya uzanan yolu işlek duruma getirmek, insan aklını ve idrâkini harekete geçirip kullara Allah (celle celaluhu)'yu tanıtmak, insan ruhunun yüceliğiyle uyum sağlayacak bir hayat düzeni oluşturmak bu cümledendir. Ama bunların hepsini şu iki esasta toplamak mümkündür: Peygamberler rahmet ve saadetin müjdecileri; kötü yolun felâketle sonuçlanacağını haber verip, ilâhi gazaba götüreceğinin uyarıcılarıdır.

Peygamberlerin ne baş olma sevdası, ne kral olma arzusu, ne mal toplama ihtirası, ne de insanları kendilerine kul-köle edinme istekleri vardır. Sıradan bir insan gibi basit bir hayat düzeyinde kendilerini bulundururlar. İnsanlara Allah (celle celaluhu)'nun varlığını, birliğini, hazırladığı âhiret yurdunu tanıtmaktan ve bu doğrultuda onları eğitmekten başka hiçbir kişisel çıkarları yoktur.

O halde peygamberler en güvenilir kişilerdir. İnsanları aldatmaları söz konusu değildir. Çünkü kendilerinden yana yonttukları hiçbir nesne yoktur.

Bu bakımdan Kur'ân, Peygamberlerin bu müstesna özelliğini hatırlatarak insan aklını ve vicdanını harekete geçirmek istiyor:

"Biz peygamberleri ancak müjdeciler ve uyarıcılar olarak göndeririz. Artık kim imân edip kendini (ona göre) düzeltirse, onlar üzerine hiçbir korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir de."

---

1 Enfal Sûresi 25. âyetin tefsirine.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle Allah'ın varlığına, birliğine, kudretinin yüceliğine delâlet eden ve her biri bir mu'cize sayılan üç organdan sözedildi. Bunca açık belgeler karşısında hâlâ Allah'ı inkâr edenler varsa, bu, büyük bir haksızlığın ilk ve son noktası olduğuna işaret edildi. Sonra da peygamberlerin asıl görevlerinin iki önemli esasta toplandığı açıklandı.

Aşağıdaki âyetlerle, peygamberin ana vasıflarına dikkatler çekiliyor, görevlerinin hedefi belirleniyor, Kur'ân ile daha çok, âhirete imân eden kişileri uyarmanın yarar sağlayacağı hatırlatılıyor.

قُلْ لَّآ اَقُولُ لَكُمْ عِنْدِى خَزَآئِنُ اللّٰهِ وَلَآ اَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَآ اَقُولُ لَكُمْ اِنِّى
مَلَكٌ ۚ اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوحٰٓى اِلَىَّ ۚ قُلْ هَلْ يَسْتَوِى الْاَعْمٰى وَالْبَصِيرُ ۚ اَفَلَا
تَتَفَكَّرُونَ ۚ ﴿٥٠﴾ وَاَنْذِرْ بِهِ الَّذِينَ يَخَافُونَ اَنْ يُحْشَرُوٓا اِلٰى رَبِّهِمْ لَيْسَ لَهُمْ
مِنْ دُونِهِ وَلِىٌّ وَلَا شَفِيعٌ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٥١﴾

50- De ki: Ben size, Allah'ın hazineleri benim yanımdadır, demiyorum. Gaybı da bilmem. Size elbette, ben bir meleğim de demiyorum. Ben ancak, bana vahy edilene uyarım. De ki: Görmeyenle gören bir midir? Artık düşünmez misiniz?

51- Ve bunun (Kur'ân) ile Rablerine haşrolunacaklarına (inanıp) korkanları uyar; onlara Rablerinden gayri ne bir sahip çıkan dostları, ne de bir şefaatçileri vardır; ola ki (Allah'tan) korkup kötülüklerden sakınırlar.

İNİŞ SEBEBİ

Müşrikler, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'den herkesi tatmin edecek -kendilerine göre- bir takım âyetler, mu'cizeler istiyorlardı. Amaç, inananların güvenini sarsmak, inanmak istiyenleri caydırmak ve Peygamberi zor durumda bırakmaktı. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.

İnkarcılardan bir kısmı da bolluğa kavuşturulmalarını, fakirliklerinin kaldırılmasını istiyor ve bu hususta gökten bir mu'cize bekliyorlardı. Aksi halde inanmayacaklarını söylüyorlardı. Diğer bir kısmı da, "Bu nasıl

peygamberdir ki, yemek yer, sokaklarda dolaşır, kadınlarla evlenir." diyor ve peygamberin melek olmasının gereğini iddia ediyorlardı. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler peygamberin ana vasıflarından birkaçını belirtir mahiyette indi.[1]

Peygamberin Ana Vasıfları

قُلْ لَّآ اَقُولُ لَكُمْ عِنْدِى خَزَآئِنُ اللّٰهِ

"De ki: Ben size, Allah'ın hazineleri benim yanımdadır, demiyorum."

Peygamberin ana vasıflarını bilenler, ancak O'na vahyolunanı dinlemek ister ve söyleneni olduğu gibi kabul edip hiç tereddüt etmeden ona uyar.

O'nun ana vasıflarını bilmiyen bilgisizler ise, ya O'nu bir melek gibi görmek ister; ya ondan hazinelerin kapılarını açmasını talep eder ya da ileride meydana gelecek iyi ve kötü olayları önceden haber vermesini bekler. Bunlar gerçekleşmediği takdirde inanmak şöyle dursun, peygamber aleyhinde olmadık yalanlamaları mübah sayar.

Nitekim Mekke putperestleri koyu bir cehalet içinde Peygamberden yersiz ve anlamsız bir takım isteklerde bulunmuşlardı:

1- Allah tarafından görevlendirilmiş bir peygamber isen, bize dünyalıktan geniş ve bol rızıklar ve tükenmez hayırlar getir.

2- Eğer hak peygamber isen, gelecek günlerin neler getireceğini bize haber ver ki ona göre tedbirli olalım.

3- Allah'ın gönderdiği bir peygamber olsaydın, yemek yememen, sokaklarda dolaşmaman, kadınlarla evlenmemen gerekirdi.

Allah (celle celaluhu) hem onlara, hem sonra gelecek olanlara peygamberin hangi vasıflar üzerinde bulunduğunu açıklayarak sözünü ettiğimiz üç maddeyi cevaplandırmıştır: "De ki: Ben size, Allah'ın hazineleri benim yanımdadır, demiyorum". Çünkü mülk ancak Allah'ındır, bizler eğreti olarak onun üzerinde bulunuyoruz. Kuvvet ve kudret Allah'a aittir. Mülkün hakiki sahibi O'dur, mülkü dilediğine verir; dilediğini aziz kılar, dilediğini alçaltıp hakir eder; hayır O'nun elindedir. Benim görevim, Allah'tan gelen buyrukları kusursuz tebliğ etmektir.

---

1 Lübabu't-Te'vil - Mefatihü'l-gayb.

"Ben, gaybı da bilmem." Ancak Allah'ın bana bildirdiğini bilebilirim. Gaybı ancak O bilir ve dilediğine bildirir. Ben de sizin gibi bir insanım; ne var ki bana vahiy inmektedir. Her konuda olduğu gibi, yeme, içme, gezme, evlenme, insanlarla ilişki kurma hususlarında da insanlara yol göstermek, örnek olmak görevimdir.

Ayrıca ilgili âyetlerle şu hikmetler de yansıtılmaktadır:

a) İleride aşırı bağlılık gösterenlerin, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'i de İsâ Peygamber gibi ilâhlaştırmalarını önlemek,

b) Peygamberin Allah'ın kulu bulunduğunu her yönüyle belirleyip açıklamak,

c) Tevazuun, Allah (celle celaluhu)'ya teslimiyet ve mahviyetin doruğunda bulunduğunu hatırlatmak ve ileride peygamber ilmine vâris olanlara en sağlam ölçüyü bırakmak,

d) Peygamberin kendiliğinden mu'cize göstermesinin, gaybden haber vermesinin mümkün olmadığını kafa ve gönüllere iyice işlemek, bu cümledendir.

Görenle Görmeyen Bir Midir?

قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْاَعْمٰى وَالْبَصِيرُ ۚ اَفَلَا تَتَفَكَّرُونَ

"De ki: Görmeyenle gören bir midir? Artık düşünmez misiniz?"

Görmek: İmânın, doğru yolun, bilginin, fazilet ve aydınlığın sembolüdür. Görmemek: Küfrün, nifakın, inkâr ve inadın, bilgisizlik ve reziletin, tek kelimeyle karanlığın simgesidir.

Böylece gerçek mü'min, doğru yolda yürüyen, bilginin aşığı olup her geçen gün ilmini, irfanını artıran, faziletin örneği olan, hem içini, hem çevresini aydınlatandır. Kâfir ve inkarcı ise, her yönüyle karanlıkta kalıp ne kendini, ne de başkasını aydınlatandır.

Bu iki sıfat birbirinin karşıtı sayılır. İmânın değeri ve ölçüsü, küfür ile karşılaştırıldığında daha çok anlaşılır. Küfrün de yıkıcı ve yakıcı olduğu, imânla bir araya getirildiğinde daha da belirginleşir.

İşte hakiki kıstas: İmân, her yönüyie huzur, umut ve saadet, iç aydınlığı, gönül yatışkanlığıdır. İnkâr, her yönüyle umutsuzluk, huzursuzluk,

tedirginlik ve karanlıktır. Bu ikisi hiç bir olur mu?

Dirilip Yeni Bir Hayata Başlamak

Allah (celle celaluhu)'ya imândan sonra bir insan için âhirete inanmak, her türlü hayır ve faziletin kaynağı, sorumluluk ve hakseverliğin en açık ölçeğidir. Âhiret ve ona imân olmasaydı, ne imânın, ne faziletin, ne de güzel ahlâkın müeyyidesi kalır, bütün bunlar fantezi birer kavram olmaktan öteye geçmezdi. Dünyanın da, insanın da yaratılması bir bakıma anlamsız olurdu. Hayat; yemek, içmek, evlenmek, doğup büyümek ve ölüp yok olmaktan ibaret kalır, böylece insanın niçin yaratıldığının hikmeti anlaşılmazdı. O halde âhiretin varlığı, dünyanın ve insanın varlığı açısından zaruridir. Biri diğerini tamamlamakta, birinden diğerine geçiş sağlanmaktadır.

İlgili âyetle bu hakikate işaret edilerek, inen Kur'ân'ın ancak âhirete inanan kimseleri uyaracağı belirtilmektedir. Allah (celle celaluhu)'ya imândan sonra âhirete imânın nasıl yüce bir amaca yönelik bulunduğu kendiliğinden anlaşılmış oluyor. O halde Allah'a ve âhirete imân, bütün hayırların kaynağı, saadetlerin menbaıdır. Peygamberlere kitaplara imân, bu iki kaynağı hakkıyla anlayıp kavramak içindir.

Allah ve âhireti inkâr eden materyalist ve komünistlerin dünyada nasıl bir huzursuzluk kaynağı haline geldikleri ortada.[1] İç karanlıklarıyla, insanlığın hem içini, hem de dış dünyasını karanlığa boğmaya çalışmaktadırlar.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle peygamberin asıl vasıfları açıklandı. Kur'ân ile, daha çok âhirete imân edenlerin uyarılması belirtildi. Allah ve din hakkında ciddi bilgisi olmayan maddeci inkarcıların Hakk'ı anlamaya yanaşmadıkları, bu yüzden içlerini kararttıkları gibi, çevrelerini de karartmaya çalıştıklarına temas edildi. Hakk'ı bilip Allah'a teslimiyet gösterenlerin ise, iç ve dış aydınlığına kavuştuklarına dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, sözü edilen aydınlık içinde sabah-akşam Rablerine duâ edip kulluk görevlerini yerine getirenlerin Allah yanında çok aziz tutulacakları bildiriliyor. Bunlara, fakir ve köle de olsalar sıcak ilgi

---

1 Günümüzde komünistlerin bu yıkıcı faaliyetlerinin yerini, bilimi kendi emelleri uğruna kullanıp insanlara ve dahi devletlere doğrudan ya da dolaylı bir şekilde tahakküm etmek isteyen büyük Holdingler ve Batıdaki Think Thak (Düşünce Kuruluşları) almış durumda.

gösterilmesi, mü'minlerin meclisinde itibar edilmesi hatırlatılıyor. Şeref ve itibarı makam ve servette arayıp fakirlerle birlikte oturmayı gururlarına yedirememeyenlerin Allah yanında bir değerleri olmadığına dikkatler çekilerek İslâmiyet'in nasıl bir eşitlik getirip insana, mü'min olduğu için kıymet verdiği üzerinde durularak müslüman cemaatinin özelliği belirtiliyor.

وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ ۚ مَا عَلَيْكَ
مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَمَا مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِمْ مِنْ شَيْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ
فَتَكُونَ مِنَ الظّٰلِمِينَ ﴿٥٢﴾ وَكَذٰلِكَ فَتَنَّا بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لِيَقُولُوا اَهٰٓؤُلَآءِ
مَنَّ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِنْ بَيْنِنَا ۗ اَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَعْلَمَ بِالشّٰكِرِينَ ﴿٥٣﴾ وَاِذَا جَآءَكَ الَّذِينَ
يُؤْمِنُونَ بِاٰيٰتِنَا فَقُلْ سَلٰمٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلٰى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ ۙ اَنَّهُ مَنْ
عَمِلَ مِنْكُمْ سُوٓءًا بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابَ مِنْ بَعْدِهِ وَاَصْلَحَ فَاَنَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥٤﴾
وَكَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيٰتِ وَلِتَسْتَبِينَ سَبِيلُ الْمُجْرِمِينَ ﴿٥٥﴾

52- Allah'ın hoşnutluğunu dileyerek sabah-akşam Rablerine duâ edip (kulluk görevlerini yerine getirmeye) çalışanları (huzurundan ya da meclisinde bulunmaktan) kovma; onların hesabından sana bir şey yok; senin hesabından da onlara bir şey yok ki, onları kovup haksızlıkta bulunanlardan olasın.

53- Böylece onlardan kimini kimiyle deneyip fitneye soktuk, tâ ki, "Aramızdan bunlara mı Allah nimet verip lûtufta bulunmuştur?" desinler. Allah şükredenleri daha iyi bilen değil midir?

54- Âyetlerimize inananlar sana geldiklerinde, de ki: "Selâm size, Rabbiniz kendine rahmeti gerekli kılmıştır. Şüphesiz ki sizden kim bilmeyerek bir kötülük (ve günah) işler, sonra da tevbe edip kendini düzeltirse, Allah şüphesiz ki çok bağışlayandır ve çok merhamet edendir."

55- İşte böylece âyetlerimizi bir bir açıklıyoruz ki, suçluların yolu belli olup seçilsin.

İNİŞ SEBEBİ

52, 53. Âyetler, Habbab b. Eret ve arkadaşları hakkında inmiştir. Şöyle ki, kalbleri daha yeni İslâm'a ısınan kabile başkanlarından Akra' b. Habis et-Temimi ve Uyeyne b. Hısnü'I-Fezari, bir gün Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'i ziyarete geldiklerinde O'nu, Suheyb, Bilâl, Ammar, Habbab ve benzeri fakir ve kölelerle oturup sohbet eder bir halde buldular. Onlara göre, bu yadırganacak bir davranıştı. Bunun için şöyle dediler: "Ey Peygamber! Eğer geçip meclisin baş kısmında oturur ve şu adamları da, beden ve elbiselerinden gelen kokuları da uzaklaştırırsan, o takdirde meclisinde oturur ve senden bir şeyler öğreniriz."

Terbiye ve nezaketin doruğunda bulunan Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz çok nazik bir anlatımla onları uyararak:

"Ben, bana gelen mü'minleri kovan bir kimse değilim ve böyle de yapamam." buyurdu. Onlar bu defa şu öneriyi ileri sürdüler: "O halde Arapların şeref ve itibarımızı tanıyıp bilmeleri için bize özel bir meclis hazırla. Çünkü Arap kabilelerinin heyetleri sana geliyor; onların bizi bu kölelerle birlikte oturduğumuzu görmelerinden utanırız. Sana geldiğimizde, şu fakir ve köle tabakası meclisi terketsinler, biz gidince istersen onları huzuruna alabilirsin," diyerek ricada bulundular. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz onları İslâm'a ve Kur'ân terbiyesine daha iyi ısındırıp alıştırmak için önerilerini olumlu karşılayacak bir havaya girer gibi oldu. Onlar da, "Bu hususta bize yazılı bir belge ver ki Arap ileri gelenlerine gösterip onların da sana rahatlıkla gelmelerini sağlayalım" diyerek ikinci bir öneride bulundular. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) bir kâğıt istedi ve Hz. Ali'yi çağırtıp yazmasını emredeceği sırada melek Cebrail (sallallahu aleyhi ve sellem) yukarıdaki âyetleri indirdi. Peygamber de kâğıdın yazılmayıp kaldırılmasını emretti ve sözü edilen mü'min köle ve fakirleri çağırıp,

"Selâm size, Rabbiniz kendine rahmeti gerekli kıldı" diyerek ilâhi buyruğu yerine getirdi.[1]

Kelbi bu konuda diyor ki:

Kureyş ileri gelenleri Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e

1 Esbab-ı Nüzul - Lübabu't-Te'vil - İbn Kesir - Kurtubi.

gelerek, "Fakir ve köleler için ayrı bir gün, bizim için de ayrı bir gün ayır" diye ricada bulundular. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), **"Hayır, öyle yapamam."** diye cevap verince, onlar, "O halde biz meclisinize geldiğimizde hiç olmazsa yüzünüzü bize döndür, sadece bizimle ilgilen" diye teklifte bulundular. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.

İbn Mes'ud (radıyallahu anh) diyor ki:

Kureyş kabilesinden bir heyet Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e uğradıklarında, yanında Suheyb, Ammar, Bilâl, Habbab ve benzeri fakirleri gördüler. Bunu fazlasıyla yadırgadılar, "Aramızdan Allah'ın kendilerine lütuf ve keremiyle nimet verdiği kişiler bunlar mıdır? Biz bunlara mı uyacağız? Bunları meclisinden kovarsan, o takdirde gelip sana uyarız" diye bir takım yersiz tekliflerde bulundular. Bu sebeple yukarıdaki âyetler indi.[1]

İLGİLİ HADİSLER

"Şüphesiz ki Allah sizin şekillerinize, renklerinize bakmaz; ama kalplerinize ve amellerinize bakar."[2]

"Allahım! Beni (dünyalıktan yana) fakir olarak yaşat, fakir olarak canımı al ve beni fakirler zümresiyle birlikte haşreyle. Şüphesiz ki bedbahtlığın en kötüsü, bir kimsenin kendi üzerinde dünya fakirliğini (açgözlülük ve ihtiras), âhiret azabını bir araya getirmesidir."[3]

"Allah mahlûkatı yaratıp bu hususta hükmünü yerine getirdiğinde, Arş'ın üzerinde kendi katındaki bir kitaba şunu yazdı: "Şüphesiz ki rahmetim gazabıma üstünlük sağlamıştır."[4]

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, Muaz b. Cebel'e şöyle buyurdu:

"Allah'ın kulları üzerindeki hakkı nedir, bilir misin? Kullarının O'na tapıp ibâdet etmeleri ve hiçbir şeyi O'na ortak koşmamalarıdır. Kulların Allah üzerindeki hakkı nedir bilir misin? Onlar kulluk görevi-

1 Esbab-ı Nüzul-Lübabü't-Te'vil-İbn Kesir

2 Müsned-i Ahmed: 2/285, 539

3 İbn Asâkir: Ebû Said (radıyallahu anh)'den sahih senetle

4 Buhari/Tevhid: 55, 15, 22, 28 - Halk: 1 - Müslim/Tevbe: 14, 16 - İbn Mace/Zühd: 35 - Ahmed: 2/242, 258, 260, 313, 358, 381, 397, 433, 466

ni yerine getirdikleri takdirde Allah'ın onlara azap etmemesidir."[1]

"Şüphesiz ki Allah sizin şekillerinize ve mallarınıza bakmaz, ama sizin kalplerinize ve amellerinize bakar."[2]

İslâm, İnsanın Kalbine ve Ameline Değer Verir

وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُۥ

"Allah'ın hoşnutluğunu dileyerek sabah-akşam Rablerine duâ edenleri kovma!"

İslâm'ın cihan dini ve insanlık dini olduğunu söylemeye gerek yoktur. Kur'ân, insan unsuruna lâyık olduğu yeri verirken, onun bu hususta asıl değer ölçüsünü, anatomik ve fiziksel yapısı, kıyafet ve serveti, makam ve rütbesi ile değil, kalbindeki imân ve bunun tabii meyveleri sayılan amelleriyle belirler.

Nitekim Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in 23 yıllık daveti, insanlarla olan teması, toplantıları, camilerde oluşturduğu safları hep bu ölçü ve kıstasa göre olmuştur. Onun için efendilerince, kabile reislerince, kral ve çevrelerince aşağılanan fakirler, zayıflar ve köleler, insan olmanın mâna ve ölçüsünü ancak Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in mübarek huzurunda ve mutlu meclisinde bulabilmişlerdir. Mescid-i Saadetin bitişiğindeki Suffe'de toplanan ve sayıları sık sık değişen Ashabın çoğu fakirler ve kölelerden oluşuyordu. Peygamberimiz günün mutlaka birkaç saatini onlarla geçirir ve çok şefkatli bir arkadaş gibi davranır, kendisine hediye olarak sunulan bir tas sütü önce onlara takdim etme nezaketini gösterirdi.

İşte Kur'ân bu hakikati Peygamber diliyle dünyaya, dünya milletlerine şöyle duyuruyor:

"Allah'ın hoşnutluğunu dileyerek sabah-akşam Rablerine duâ edip (ibâdette bulunan, kulluk görevini yerine getirmeye) çalışanları (huzurundan ve meclisinde bulunmaktan) kovma!"

Onun için Peygamber diliyle deniliyor ki:

---

1 Buhari/Libas: 101, Cihad: 46, İsti'zan: 30, Rikak: 37, Tevhid: 1 - Müslim/İmân: 48, 51 - Tirmizi/İman: 18 - İbn Mace/Zühd: 35 - Ahmed: 2/309, 525, 535 - 3/260, 261

2 Müslim/Birr: 32 - İbn Mace/Zühd: 9

"İnsanlığının gerçek ölçü ve değerini bulmak ve görmek isteyen herkes İslâm'a gelsin. Ona yönelsin. Allah'ın sevgisine ve rızasına erişmek istiyenler İslâm'a girsin. Allah katında itibarlı olmak isteyenler, camilerdeki saflara katılsın."

Sınıflar Birbiriyle Çetin Bir Denemeye Tabi Tutulurlar

وَكَذٰلِكَ فَتَنَّا بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ

"Böylece onlardan kimini kimiyle deneyip fitneye soktuk."

Kur'ân hem sınıf mücadelesine kapı açmaz, hem de insanların hasım sınıflara ayrılmasına cevaz vermez. Mevcut farklı sınıfların her birini toplum düzeninin birer kopmaz parçası sayar. Sosyal hayatı dengeli tutmak için onları bu hayatın birer lüzumlu organı olarak takdim eder. Ayrıca Kur'ân bu konuda çok hassas bir noktaya dokunarak farklı sınıfları uyarır: Zenginler, soylular, makam sahipleri, fakirleri, güçsüzleri ve zayıfları küçümseyip aşağılar; fakir ve zayıflar da onlara sunulan geniş nimetlere nail olmadıkları için ilâhi düzene saygısızlıkta bulunurlarsa, her iki taraf da sınavı kaybetmiş, ilâhi hikmetin inceliğini ve farklı sınıfların meydana getirilmesinin amacını anlayamadıkları için günaha girmiş olurlar.

Nitekim Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz devrinde, fakirler, köleler ve güçsüzler İslâm'a girince ve bu yüksek şerefe herkesten önce kalplerini ve kafalarını hazırlayınca, ileri gelenler, aristokratlar onlarla birlikte aynı mecliste oturmayı gururlarına yediremeyerek şirkte kalmayı tercih etmişlerdir. Böylece fakirlerin durumu onlar için çetin bir sınav dönemi olmuş ve bir kısmı bunu kaybetme bedbahtlığına uğrayarak, kendilerini fitneye sokmuşlardı.

İnananları Allah Selâmlıyor

وَإِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِنَا فَقُلْ سَلَامٌ

"Ayetlerimize inananlar sana geldiklerinde, de ki: Selâm size, Rabbiniz kendine rahmeti gerekli kılmıştır."

İmân düzeyinde mü'minlik vasfına lâyık olanların Allah katındaki kıymeti, melekleri çok gerilerde bırakacak bir anlam taşır. Çünkü insan çok çetin mücadeleler verdikten sonra bu düzeye gelebiliyor ve hayli mesai sarfettikten sonra sözü edilen sıfata hak kazanabiliyor.

Mü'minlerin önünde birçok tuzaklar, engeller ve caydırıcı pürüzler vardır. Meleklerin önünde ise hiçbir engel yoktur.

Bunun için Cenâb-ı Hakk mü'minleri rahmet ve gufranla selâmlıyor ve Rasulüne şu direktifi veriyor:

"Âyetlerimize inananlar sana geldiklerinde, de ki: Selâm size; Rabbiniz kendine rahmeti gerekli kılmıştır!"

İnsan ve Kötülük

İnsan iyilikle kötülük, sevap ile günah, hayır ile şer arasında bocalayıp durur. Peygamberler dışında hiç kimse kendini tamamen günah ve kusur işlemekten koruyup kurtaramaz. Günkü içindeki hayvanı sıfatlar, zaman zaman İblisin fısıltı ve dürtmesiyle, sınırı aşmasına neden olurlar. Nefs bu sıfatların ortak ismidir; aynı zamanda şehvetin, günahın ve aşırılığın asıl kaynağıdır. Bunu sağlam bir imân, gelişmiş bir irfan ile frenlemek ancak mümkündür.

İnsanın iç âleminde sürüp gider, sürtüşme ve tartışma bundan dolayıdır. Galibiyet el değiştirir. Bunun için Cenâb-ı Hak, mü'minleri Peygamberinin diliyle selâmlarken rahmeti kendine gerekli kıldığını müjdeliyor ve sonra da şu geniş umut kapısını açık bulunduruyor:

"Şüphesiz ki, sizden kim bilmeyerek bir kötülük (veya günah) işledikten sonra tevbe edip kendini düzeltirse, Allah şüphesiz ki, çok bağışlayandır ve çok merhamet edendir."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle kendilerini Allah (celle celaluhu)'ya veren mü'minlerin Allah tarafından selâmlandığı hatırlatıldı. Bilmeyerek günah işledikten sonra tevbe edenlerin bağışlanacağı müjdelendi ve inananlarla inkarcılar arasındaki kıstasların belirlenmesinden maksadın, suçluların tuttukları yolun selâmete uzanmadığını ortaya koymaya yönelik olduğu açıklandı.

Aşağıdaki âyetlerle suçluların, inkarcı ve müşriklerin tercih ettikleri yoldan gidilmemesi, onlara uyulmaması bildiriliyor. Allah'ın varlığını, kudret ve saltanatını yansıtan milyonlarca âyetin varlık âleminde sergilendiğine işaret edilerek son peygamberin cok açık belgelerle gönderildiğine dikkatler çekiliyor.

قُلْ إِنِّي نُهِيتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ ۖ قُلْ لَا أَتَّبِعُ أَهْوَاءَكُمْ ۙ قَدْ
ضَلَلْتُ إِذًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُهْتَدِينَ ﴿٥٦﴾ قُلْ إِنِّي عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَكَذَّبْتُمْ
بِهِ ۚ مَا عِنْدِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ ۚ إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ ۖ يَقُصُّ الْحَقَّ وَهُوَ خَيْرُ
الْفَاصِلِينَ ﴿٥٧﴾ قُلْ لَوْ أَنَّ عِنْدِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ لَقُضِيَ الْأَمْرُ بَيْنِي
وَبَيْنَكُمْ ۗ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِالظَّالِمِينَ ﴿٥٨﴾ وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ ۚ
وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ ۚ وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٍ فِي
ظُلُمَاتِ الْأَرْضِ وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٥٩﴾

56- De ki: Doğrusu ben sizin Allah'tan başka taptığınız şeye tapmaktan men'olundum. Ve de ki: Sizin heveslerinize de uymam; aksi halde hem sapıtırım, hem de doğru yol üzerinde bulunanlardan olmam.

57- De ki: Şüphesiz ki ben, Rabbimden (hakkı ve gerçeği yansıtan) açık belge üzereyim ve siz onu yalan saydınız; acele edip isteyedurduğunuz azap da elimde değildir; hüküm ancak Allah'ındır; O hakkı anlatır; O (hakkı bâtıldan), doğruyu eğriden, iyiyi kötüden ayırt edenlerin en hayırlısıdır.

58- De ki: Eğer sizin acele edip istediğiniz şey elimde olsaydı, aramızdaki durum herhalde çoktan hükme bağlanıp sonuçlanırdı. Allah ise zâlimleri daha iyi bilendir.

59- Gaybın anahtarları (veya hazineleri) O'nun katındadır; onları O'ndan başkası bilmez, O denizdeki ve karadaki şeyleri bilir. Bir yaprak düşmez ki O bilmesin; yerin karanlıklarmdaki bir daneyi de O bilir. Yaş, kuru ne varsa hepsi o açık, her şeyi açıklayan kitaptadır.

İNİŞ SEBEBİ

Kur'ân, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)**'e ara-sıra, müşriklerin elim bir azap ile müjdelenmesini tavsiye eder. Bu azabın, hem dünyada, hem de âhirette olabileceğine dikkatlerinin çekilmesini ister. Peygamber** (sallallahu aleyhi ve sellem) **Efendimiz de bu esasa bağlı kalarak önce müjdeci,**

sonra da uyarıcı olarak hizmetini sürdürmüştür. Müşrikler Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e, ara-sıra: "Şu sözünü ettiğin azabı neden getirmiyorsun veya o azap neden inmiyor?" der ve alaylı bir tavır takınırlardı.

Yukarıdaki âyetler, hem peygamberin yetki ve görev sınırını belirlemek, hem de inkarcılara susturucu bir cevap vermek üzere inmiştir.[1]

İLGİLİ HADİSLER

"Gaybın anahtarı beştir; Allah'tan başkası onları bilmez: Kıyamet saatinin bilgisi Allah katındadır. Yağmuru O (belli kanunlara) göre indirir. Ana rahmindeki çocuğun (ileride ne olacağını) O bilir. Hiçbir kimse yarın ne kazanacağını, (ne ile karşılaşacağını) bilmez. Hiç kimse nerede öleceğini de bilmez."[2]

İnkarcıların Hevesleri

قُلْ لَّآ اَتَّبِعُ اَهْوَآءَكُمْ "Ve de ki: Sizin heveslerinize de uymam..."

Allah (celle celaluhu)'yu inkâr edip putperestlik doğrultusunda kendi seviyelerine göre bir takım eşyayı ilâh edinen veya bazı ünlü kişileri ilâhlaştırıp tabulaştıran ve sapık ideoloji peşinde koşanların hevesleri, her türlü kötülüğün, günah ve isyanın kaynağı sayılan nefs ve şeytanlarından gelmektedir.

Kur'ân-ı Kerim, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in diliyle bu zavallıları uyarıp ruhlarının yüceliğine, yaratılışlarındaki benzersiz sanatın mükemmelliğine eşdeğerde bir hayat düzeyine çağırıyor ve kendilerini doğru yola eriştirmek için şöyle sesleniyor :

"De ki: Doğrusu ben sizin Allah'tan başka taptığınız şeye tapmaktan men'olundum. Ve de ki: Sizin heveslerinize de uymam, aksi halde hem sapıtırım, hem de doğru yol üzerinde bulunanlardan olmam."

Hakkı Yansıtan Belge

قُلْ اِنِّى عَلٰى بَيِّنَةٍ مِّنْ رَّبِّى

"De ki: Şüphesiz ki ben, Rabbimden (hakkı ve gerçeği yansıtan) açık belgeler üzereyim."

---

1 Mefatihü'l-gayb – Lübabu't-te'vil.

2 Sahih-i Buhari/tefihr: 1/6-2/31 - Ahmed: 2/122

Hakk'ı bâtıldan, iyiyi kötüden, sevabı günahtan, fazileti reziletten ayırt eden ve taşıdığı âyetlerle hasımlarını susturan Kur'ân, Hakk'ı, doğruyu ve saadeti yansıtan en sağlam ve en açık belgedir. Bin dört yüz küsur yıldan beridir her geçen gün tazeliğini yeterince koruyan, taşıdığı ana fikirleri, gelişen ilimle ters düşmeyen; getirdiği aile ve eğitim düzeniyle diğer bütün sistemlerden ayrılan, kendine has bir hukuki sistemle ortaya çıkan Kur'ân, en parlak mu'cize, en açık âyet, en tatmin edici belge değil midir? Bir benzeri yazılabilmiş midir? Okur-yazar dahi olmayan bir kişinin on beş asır önce kalkıp kendiliğinden böylesine mükemmel, hatası olmayan, edebi parçaların doruğunda bulunan, ilmi esaslarla dünya milletlerini uykudan uyandıran bir kitap yazdırması mümkün müdür? Bu, Hakk'ı yansıtan çok açık bir belge değil midir?

Kur'ân'ın diğer bir kudreti de dünya ile âhiret arasında çok mükemmel bir köprü kurması, ikisi arasında sağlam denge meydana getirmesi, bedenle ruh arasındaki açıklığı kapatıp uyum sağlamaya yönelik esas ve prensipler koyması ve yararlı olanı emretmesidir.

Acele İstedikleri Azap

قُلْ لَوْ اَنَّ عِنْدِى مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهٖ لَقُضِىَ الْاَمْرُ بَيْنِى وَبَيْنَكُمْ

"De ki: Eğer sizin acele edip istediğiniz şey elimde olsaydı, aramızdaki durum herhalde çoktan hükme bağlanıp sonuçlanırdı."

İlgili âyetle, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in görev ve yetkilerinin sınırlı olduğu belirtilirken, diğer yandan inkarcıların alaylı bir eda ile acele azap istemelerinin sünnetullaha aykırı bulunduğu bildiriliyor. Müşriklerin tezelden bekledikleri azabı, Kur'ân bir diğer yerinde şöyle açıklıyor:

"Ey Allahımız! Eğer bu Kur'ân hakikaten senden ise, üzerimize gökten taş yağdır veya bize daha acıklı bir azap getir, demişlerdi."[1]

Onların böylesine bilgisizce azap istemeleri, elbette yeryüzünde cari ilâhi sünneti ve insanlarla milletler hakkındaki hayat kanunlarını değiştiremez. Sırası ve ölçüsü gelince, kıvamını bulunca ilâhi kanunlar hükmünü yürütürler; aksi halde kâinatın düzeni alt-üst olur, hiçbir şey karar ve ölçüsünü koruyamazdı.

1 Enfâl sûresi: 32

Peygamberin görev ve yetkilerine gelince:

Bu, yukarıda belirtildiği gibi, sınırlıdır. Varlık alemindeki olayları, canlıların türlerinin özelliğine göre hayat kanunlarını uygulayıp sürdüren, yönlendirip idare eden Peygamber değil, Allah'tır. O'nun koymuş olduğu esaslara göre düzen devamlılığını sağlar. Peygamberin görevi, inen ilâhi vahyi alıp tebliğ etmek ve dinin kuvvet bulması, insanların doğru yola erişmesi için çalışmak, duâ ve niyazda bulunmak, kurduğu İslâm sistemini yıkmak isteyenlerle -Allah'a dayanıp- savaşmaktır.

Bir jet motorunu veya bir elektronik beyni rastgele kurcalamak nasıl sakıncalı bir sonuç verirse, herkesin isteğini yerine getirmek de varlık düzeninde öylesine bir sonuç doğurur.

Allah (celle celaluhu)'ya yükselen bir dilek ve istek, sünnetullaha uygun gelirse, kabul olunur. Bir peygamber, peygamberliğini kanıtlamak için Allah'ın izniyle fizik ötesinden haber aldığını söylerken bir mu'cize meydana getirebilir. İlâhi düzende yerini alan o olay, bir an için bizim bildiğimiz fiziksel sınırı aşıp sebeplere bağlı kalmaksızın gerçekleşir. Onda müessir olan gizli illet ve sebep, fizik ötesiyle ilgilidir; bilmemize bir bakıma imkân yoktur.

Hem mu'cizeye pek az yer verilir. Çünkü Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) insan aklını ve idrâkini harekete geçirecek mâkul ölçü ve anlamda belgelerle ortaya çıkmıştır. İnsan irâdesinin gücü ve başarısı da bu noktada kendini gösterebilir. Yoksa mu'cize karşısında ister istemez inanmak fazla bir anlam taşımaz.

Eğer ilâhi sünnete ve koyduğu şaşmaz düzene müdahalede bulunma ve tasarruf etme yetkisi peygamberin elinde olsaydı, Hakk'a karşı tuğyan eden müşriklere karşı pek sabırlı davranamazdı da onların bu taşkınlığını hemen bir sonuca bağlamak isterdi.

Kur'ân bu gerçeğe dokunarak,

"De ki: Eğer sizin acele edip istediğiniz şey elimde olsaydı, aramızdaki durum herhalde çoktan hükme bağlanıp sonuçlanırdı." Ama gaybın anahtarları Allah katındadır. Her şeyi O bilir ve bildiğine, koyduğu düzenin bağlı bulunduğu kanunlara göre hükmeder. O hep Hakk'ı söyler. Benim yetkim ve görevim sınırlıdır. Çünkü ben de sizin gibi bir insanım, ancak ne var ki bana vahiy inmektedir. Onu size kusursuz tebliğ etmeğe çalışıyorum.

İlâhi Kudret ve Mümkinat

وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ

"Gaybın anahtarları (veya hazineleri) O'nun katındadır; onları O'ndan başkası bilmez."

İlâhi kudret bütün mümkinata hâkimdir. Her şeyin hazinesi O'nun katındadır; onları vakti gelince belirlenmiş ölçüde indiren de O'dur.

O halde hiçbir olay sebepsiz değildir. Sonradan olan her şey bir oldurucuya, her mümkin bir vâcibü'l-vücuda, her malûl bir illete muhtaçtır. Buna bir bakıma İlliyet yani Kozalite Kanunu denilir. Türkçemizde Nedensellik ve Sebeplilik ile ifâde edilir.

Bir olayın nedenini ve sebebini biimek, o sebebe bağlı bulunan olayı bilmek demektir. Ama olayı bilmek, sebebini bilmeyi gerektirmez. Bu bakımdan var olan şey, ya zati itibariyle Vâcibtir ya da Mümkündür. Birincisi, hiçbir şeye muhtaç olmadığı gibi, varlığı kendi zatının gereğidir, öncesiz ve sonrasızdır. Bu da ancak vâcibü'l-vücud olan Allah hakkında caizdir. O'ndan başka her şey mümkündür; varlığı kendi zatının gereği değildir, varlığı vacip olan zatın tesiriyle vücut bulur. O halde Cenâb-ı Hakk'dan gayrisi. O'nun icadıyla mevcut, O'nun oluşturmasıyla oluşmuştur. Bu icat ya vasıtasızdır ya da bir veya birkaç vasıtayladır.

O nedenle Kur'ân, "Gaybın anahtarları (veya gaybın hazineleri) O'nun katındadır, onları Allah'tan başkası bilmez", buyurmuştur. Çünkü Allah (celle celaluhu)'nun ilmi, irâdesi ve kudreti, icat edip imkân alanına getirdiği her şeyi bütün detayıyla bilir. Mümkinattan sayılan ve sonradan var kılınan insanın bilgisi ise, hem sınırlıdır, hem de onun gibi sonradan olmadır, öncesiz ve sonrasız değildir.

İşte bu mânayla Allah (celle celaluhu), denizde ve karada olan her şeyi bilir. Bir yaprak düşmez ki onu O bilmesin. Yerin karanlıklarındaki bir daneyi de bilir. Yaş, kuru ne varsa hepsi, o her şeyi açıklayan kitaptadır.

Her Şeyi Açıklayan Kitap

وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ

"Ya kuru ne varsa hepsi açıkı her şeyi açıklayan kitaptadır."

Yukarıda geçen âyetlerin tefsirinde kitap deyimi üzerinde durulmuş, bununla daha çok Ana Kitap sayılan Levh-i Mahfuz'un (Korunmuş Levha'nın) kasdedildiğini belirtmiştik.

Bu neyi anlatır? Hemen cevap verelim ki: Milyarlarca türün, çok çeşitli eşyanın, başdöndürücü sistemlerin plânsız, programsız, hesapsız yaratılıp imkân alanına getirildiği düşünülemez. Kâinatta her yönüyle mutlak bir plân hâkimdir. Her varlık bu plânda belirlenen yerini almıştır. Plânın müfredatı; imkân alanına nelerin yaratılıp getirileceği, nelerin oluşturulacağı ve ne gibi olayların meydana geleceği önceden ezeli ilimle belirlenip Levh-i Mahfuz'a yazılmıştır. Çünkü plân ve programcının ilmi geçmiş, gelecek, olmuş, olacak her şeyi kapsayıp içine almıştır. Hiçbir olay bu ilmin dışında, mümkün değil meydana gelmez. Varlık alemindeki eşya ya katı ya sıvı ya da gaz halindedir. Bunlar birbirlerine dönüşebilirler. Kur'ân kâinatta yer alan bütün eşyayı kapsayan "yaş-kuru" tabirini kullanarak, çok veciz ve kapsamlı iki kelime seçmiştir. Bununla her şeyin belli bir maksada yönelik olarak yaratıldığı, program dışı hiç bir şeyin söz konusu olamıyacağı belirtiliyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ancak Hakk'a taptığı, müşriklerin heveslerine uymadığı açıklandı. Ayrıca insan aklına ışık tutacak ölçü ve anlamda açık belgeyle irşat ve tebliğ alanına çıktığına dikkatler çekildi. Sonra da her şeyin dizgininin Allah'ın kudret elinde bulunduğu, varlık âleminde ancak O'nun hükümran olduğu açıklandı.

Aşağıdaki âyetlerle, her şeye hükümran olan yüce kudretin, öldükten sonra insanları dirilteceğine ipucu vererek uyku denilen ve fakat mahiyeti tamamen bilinmiyen sünnetin bir bakıma küçük ölüm olduğu, uyanmanın ise, yeniden dirilip kalkma anlamında bulunduğu hatırlatılıyor, sonunda her şeyin Mevlâ'ya döneceği açıklanarak inkarcılar insafa, inanmışlar intibaha davet ediliyor.

وَهُوَ الَّذِي يَتَوَفّٰىكُمْ بِالَّيْلِ وَيَعْلَمُ مَا جَرَحْتُمْ بِالنَّهَارِ ثُمَّ يَبْعَثُكُمْ فِيهِ
لِيُقْضٰٓى اَجَلٌ مُسَمًّى ۚ ثُمَّ اِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ ثُمَّ يُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ۚ
﴿٦٠﴾ وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهٖ وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ حَفَظَةً ۗ حَتّٰٓى اِذَا جَٓاءَ اَحَدَكُمُ

الْمَوْتُ تَوَفَّتْهُ رُسُلُنَا وَهُمْ لَا يُفَرِّطُونَ ﴿٦١﴾ ثُمَّ رُدُّوا إِلَى اللَّهِ مَوْلَاهُمُ الْحَقِّ أَلَا لَهُ الْحُكْمُ وَهُوَ أَسْرَعُ الْحَاسِبِينَ ﴿٦٢﴾

60- Geceleyin sizi uyutup ölü gibi yapan, gündüzleyin neler kazandığınızı bilen; sonra belirlenmiş eceliniz tamamlansın diye sizi (süreli olarak) uyutup kaldıran O'dur. Sonra da dönüşünüz ancak O'nadır; sonunda yapageldiklerinizi size bir bir haber verir.

61- Kulların üzerinde kudret ve saltanatıyla hep O üstündür. Size Hafaza (amelleri yazıp koruyan melekler) gönderir, sizden birinize ölüm geldiğinde, elcilerimiz onun canını alırlar ve onlar (görevlerinde) bir eksiklik yapmazlar.

62- Sonra da canları alınanlar Hakk olan Mevlâ'larına (yegâne sahiplerine) döndürülürler. Haberiniz olsun ki, hüküm ancak O'nundur ve O hesap görenlerin en çabuğudur.

İLGİLİ HADİSLER

"Sizin için geceleyin ve gündüzleyin melekler münavebe ile birbirini takip ederler. Sabah ve ikindi namazlarında bir araya gelirler. Sonra da sizinle geceleyenler (göğe) yükselirler. Allah daha iyi bildiği halde yine onlara sorar: "Kullarımı nasıl ve ne vaziyette bırakıp geldiniz?" Onlar da, "Kullarını namaz kılar bir halde terkettik ve kendilerine gittiğimizde yine namaz kılar bir halde bulduk", diye cevap verirler."[1]

"Ölmek üzere olan kimseye melekler gelip hazır olurlar. Ölen kimse sâlih (iyi bir kişi) ise, melekler ona: Ey tertemiz bedendeki tertemiz olan can, çık! Övülerek, müjdelenerek çık!. Huzur ve ferahlıkla, gazap etmiyen Rabbine çık!, derler."[2]

"Her insanla beraber bir melek daha var ki, uyuduğunda melek onun canının (bir ucundan) tutar ve tekrar (uyanacağı sırada) bırakır. Allah o canı almaya izin verirse melek onu alır, değilse geri çevirir."[3]

---

1 Buhari-Müslim: Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'den.

2 Ahmed bin Hanbel: Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'dan

3 İbn Murdeveyh: İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan.

Küçük Ölüm - (Uyku)

وَهُوَ الَّذِي يَتَوَفّٰيكُمْ بِالَّيْلِ

"Geceleyin sizi uyutup ölü gibi yapan O'dur." İnsan ve birçok canlıların dinlenmesine yönelik bulunan uyku, vücut sistemine yerleştirilip Allah (celle celaluhu)'nun insandan yana lûtfunu yansıtan kanunlarından biridir. Bu devrede küçük ölüm başlar; bilinç kaybolur, ruhi faaliyetin kesif bir bölümü duraklamaya geçer, yetenekler görevini tatil eder, sinir durumu, kalb hareketi çok azalır.

Uyku insana belli devrelerde periyodik biçimde gelir ve tersine de çevrilebilir. Ruhun, bulunduğu ortamla ilişki kurma yeteneği ortadan kalkar, onun bir veya birkaç ibresi mâna âlemine intikal sağlar. Gördüğümüz rüyaların çoğu bu intikal sonucu gerçekleşir. Ruh tamamen serbest olmadığı için gördüğü şeyleri çok karmaşık biçimde bazı misaller doğrultusunda alır ve beynimize intikal ettirir. Ölüm gelinceye kadar bu hal sürüp gider. Yani büyük ölüm gelinceye kadar küçük ölüm sayılan uyku düzenli olarak devam eder ve ruhun faaliyeti bedenle azalır, mâna ve misal alemiyle irtibat kurar. Büyük ölümde ise, ruh tamamen serbest kalır ve mâna âleminde olup biten hususları daha net görme imkânına erişir.

Kur'ân'da ilâhi varlığın ve kudretin yüceliğinden söz edilirken, öldükten sonra dirilmeye, yeni bir hayatın başlayacağına yer verilir. Sonra da uykunun ölüme, uyanmanın yeniden dirilip kalkmaya açık bir delil olduğuna dikkâtler çekilir. Bedenle ruh arasındaki ilgi ve ilişkiyi, ilâhi hayat kanunu bazen azaltır (uyku halinde olduğu gibi); bazen da keser (ölüm halindeki durum gibi). Sonra bizim, mahiyetini bilmediğimiz kün (ol) emriyle tekrar ruhla beden arasındaki ilişki ve ilgiyi sağlar ve yeniden dirilme olayı meydana gelmiş olur.

İlim bize uykunun mahiyetini henüz tamamen açıklayamadığına göre, öldükten sonra dirilmenin mahiyetini, ruhla beden arasındaki irtibatın ölçü ve anlamını nasıl açıklayabilir? Allah (celle celaluhu) bize uykuyu bir misal vererek iyi düşünmemizi ve o açıdan hareketle neticeye varmamızı murat etmiştir. Çünkü metafizikle ilgili konular, daha çok bir imân ve irfan meselesidir.

Kulları Üstünde Yegâne Kahir

ثُمَّ رُدُّوٓا اِلَى اللّٰهِ مَوْلٰيهُمُ الْحَقِّ

"Kulları üzerinde kudret ve saltanatıyla hep O üstündür."

Kâinatı şaşmaz kanunlarıyla belli bir plâna göre idare eden Kudret; her şeyi bir amaç, bir gaye için yaratan Kuvvet; boşuna hiçbir şeyi var kılmayan Hikmet; canlıların yaşamasını sağlayan ve her türün özelliğine göre hayat yolunu belirliyen Rab; canlılar arasında insanı akıl, zekâ, idrâk ve hafıza gibi üstün yeteneklerle süsleyip varlığına ve birliğine delil kılan Rahman; varlığında eşi, tasarrufunda ortağı, hükümranlığında benzeri, terbiye ve tekâmül ettirmede dengi bulunmayan Kahhar; varlık âleminde olup biten, doğup ölen, gelişip sönen, düşüp kalkan, yeşerip çürüyen, kıpırdanıp gezen, konuşup susan, ağlayıp gülen, uyuyup kalkan, çalışıp kazanan, iyi ve kötü birçok şeyleri düşünen bütün şeyleri en iyi bilen Allah, elbetteki kulları üstünde kudret ve saltanatıyla, sünnet ve kanunuyla hep üstündür. O'nun, nimet O'nun, ihsan O'nun insan O'nun, canlı-cansız her şey O'nundur.

Bize düşen, O'nu bilmek, inkârı silmek, buyruğuna uymak, sünnetine başeğmektir. Kalbimizi O'nun sevgisiyle doldurmak, başka bütün sevgileri soldurmaktır. Rahmetini ummak, adaletinin gereği olan azabından yine O'na sığınmaktır.

Hafaza – (Koruyucu Melekler)

ثُمَّ رُدُّوٓا اِلَى اللّٰهِ مَوْلٰيهُمُ الْحَقِّ

"Size Hafaza (işlediklerinizi yazıp koruyan melekler) gönderir."

Kur'ân, insan hayatını en sağlam ölçüde disipline eden iki önemli manevi güçten sözediyor: Kudret ve saltanatıyla üstümüzde durup her ân bizi denetleyen Allah; söz ve davranışlarımızı günü gününe, dakikası dakikasına fire vermeksizin tesbit edip yazan Hafaza (Koruyucu Melekler). Bu iki kudretin denetimi altında olduğuna inanan bir mü'minin nasıl bir sorumluluk duygusu taşıdığını anlatmaya gerek yoktur. Hayatı düzene sokulmuş, yolu belirlenmiş, işi ölçüsünü bulmuştur. Haksızlığa uğrayabilir, ama haksızlık etmez; sevilmiyebilir, ama sever. Yardım görmeyebilir, ama yardım eder; çevresine huzur ve aydınlık olmaya çalışır.

Bu nitelikte olan kimse, şüphesiz ki kâmil mü'mindir. Bunları yetiş-

tirmek çok ciddi bir eğitim ister. Çünkü her milletin böylesine inanmış, sorumluluk duygusu taşıyan, faziletin örneği olacak bir düzeye gelen kişilere çok hem çok ihtiyacı vardır, Böyleleri toplum yapısında her zaman denge unsurudur.

O halde bütün işlerin başı, faziletlerin kaynağı, hayırların menbaı, Allah'ı bilmek, O'nun varlığına inanmak, âdil bir kudret olduğunu düşünerek O'ndan korkmaktır.

Kur'ân, hakiki mü'mini, gerçek insanı bize tanıtırken, üçüncü bir denetleyici faktörden bahsediyor: Ölüm. Her insanın belirlenen vakti ve saati gelince ruhunu, görevli meleğe teslim edeceğini çok duyarlı bir anlatımla insan idrâkini işleyerek bir bakıma hayatın hikmet ve amacını belirliyor.

Mevlâ'ya Dönüş

ثُمَّ رُدُّوٓا اِلَى اللّٰهِ مَوْلٰيهُمُ الْحَقِّ

"Sonra da canları alınarak Hak olan Mevlâ'larına döndürülürler."

İlgili âyetle, çok önemli bir hususa, "Mevlâ" tabiriyle işaret edilmektedir. Çünkü bu sıfat, Rahman, Rahim, Alim, Habir ve Hakim sıfatlarını kendinde toplamakta ve onların inceliklerini kendinde taşımaktadır. Burada Allah hakkında kullanılmasının sebebi de budur. Ölümün mahiyetini anlayabilen her insana, büyük bir teselli ve ferahlatıcı bir müjdedir.

Bir yerden başka bir yere göçetmek zorunluğu var, ister istemez herkes bu göç için sırasını beklemekte ve kaderin çizgisinde ömrünün son nefesini vermeye hazırlanmaktadır. Gidilecek yer, oldukça farklı ve şartları değişiktir. O âleme göç edenlerin kimi mahzun ve kederli, kimi ferahlı ve neşeli; kimi derin bir pişmanlık duymakta, kimi tekrar dünyaya dönmeyi arzulamaktadır. Aralarında hısımlık bağları kesik, dünya dostluğu eksiktir.

Gerçek bu olunca her göçen bir dost aramakta, bunun için durmadan etrafı taramakta. İşlerini düzene sokacak, yalnızlığını giderecek koruyucu bir dosta derin bir ihtiyaç hissetmekte. Allah (celle celaluhu)'yu, dünyada bilip inananlar O'nu tek Mevlâ olarak bulacak, inanmayanlar mevlâsız kalacak. Hesaplar çarçabuk görülecek, adalet milimetre şaşmayacak, Mevlâ haklıdan yana olacak, haksızın boynunu büküp kudretini izhar edecek.

Böylece Kur'ân'ın yüksek ifadesiyle, "Canları alınanlar hak olan Mev-

lâlarına döndürülürler" buyurulmaktadır.

"Haberiniz olsun ki, hüküm ancak O'nundur ve O hesap görenlerin en çabuğudur."

YORUMLAR - RİVAYETLER

Teveffi:

Âl-i İmrân sûresi 55. ve Mâide sûresi 117. âyetlerin tefsirinde bu tabir üzerinde yeteri kadar durulmuştur. Tabir, önceki ve sonraki cümlelerle olan ilgisi itibariyle şu mânalarda kullanılmaktadır: Kaldırıp yükseltmek, uyutmak, uyuttuktan sonra kaldırmak, hem uyutmak, hem canını almak...

Konumuzu oluşturan âyette ise, "Geceleyin uyutmak" anlamında kullanılmıştır. Aslında uyku, küçük ölüm, ruhun bedenden ayrılması büyük ölüm olduğuna göre, Teveffi bunlardan her birine hakiki mâna açısından delâlet eder.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle, varlığını, kudret ve saltanatını bazı açık belgelerle insan idrâkine sunan Allah (celle celaluhu), aşağıdaki âyetlerle varlık âleminde cereyan eden her olayın bir takım sebep ve kanunlara bağlı olduğunu ve bütün sebeplerin kendi kudret elinde bulunduğunu hatırlatarak karada ve denizde meydana gelen tehlikeli olaylara dikkatleri çekiyor. İnsanın, özünde ve mayasında gizlenen Allah ve din duygusunun olaylar karşısında kabuğunu kırıp nasıl ortaya çıktığına işaret edilerek insan aklına ve sonra da hissine sesleniliyor.

قُلْ مَنْ يُنَجِّيكُمْ مِنْ ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ تَدْعُونَهُ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً لَئِنْ
أَنْجَانَا مِنْ هَٰذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿٦٣﴾ قُلِ اللَّهُ يُنَجِّيكُمْ مِنْهَا وَمِنْ كُلِّ
كَرْبٍ ثُمَّ أَنْتُمْ تُشْرِكُونَ ﴿٦٤﴾ قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلَىٰ أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا
مِنْ فَوْقِكُمْ أَوْ مِنْ تَحْتِ أَرْجُلِكُمْ أَوْ يَلْبِسَكُمْ شِيَعًا وَيُذِيقَ بَعْضَكُمْ بَأْسَ
بَعْضٍ انْظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَفْقَهُونَ ﴿٦٥﴾

63- De ki: Sizi kara ve denizin karanlıklarından kim kurtarır? Yalvara yalvara gizlice Allah'a duâ edersiniz de, eğer bizi bundan kurtarırsa herhalde şükredenlerden oluruz, (dersiniz).

64- De ki: Allah sizi ondan da ve her sıkıntıdan da kurtarır; sonra da (kurtulunca) siz (O'na) ortak koşarsınız!

65- De ki: O'nun, üstünüzden veya ayaklarınızın altından bir azap göndermeye veya sizi birbirinize katıp taraflara ayırmaya ve kiminize kiminizin hıncını tattırmaya elbette gücü yeter. Âyetleri nasıl ayrı ayrı anlatımla açıklıyoruz bir bak! Ola ki anlarlar.

İNİŞ SEBEBİ

Müslümanların güçlenip ekonomik yönden de rahatladıkları zaman Allah'ı unutmamaları, bir tehlikeyle burunburuna geldiklerinde O'nu daha çok anmaları ve tehlikeyi atlattıktan sonra Allah (celle celaluhu)'ya gönülden şükredip daha çok kulluk görevlerini yerine getirmeleri gerektiğine işaret edilirken, inkarcıların tutumları düşündürücü bir misal olarak veriliyor. Böylece bu tür olaylar karşısında mü'minlerin idrâkini daha uyanık tutmak için yukarıdaki âyetler indiriliyor.

İLGİLİ HADİSLER

"Onun üstünüzden bir azap göndermeye elbette gücü yeter" âyeti indiğinde, Resûlüliah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz,

"Allahım! Bundan Zat-ı Kibriyâna sığınırım" diye niyazda bulundu.

"Altınızdan da bir azap göndermeye gücü yeter" âyetine gelince,

"Allahım! Bundan da Zat-i Kibriyâna sığınırım" diye niyazda bulundu.

"Kiminize kiminizin hıncını tattırmaya kadirdir." âyetine gelince,

"Bu diğerlerine nisbetle biraz daha kolaydır" buyurdu.[1]

Sa'd b. Ebi Vakkas (radıyallahu anh) anlatıyor:

Bir gün Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz Âliye yöresinden hareketle Beni Muâviye Mescidi'ne uğradı. İçeri girip iki rekât namaz kıldı; biz de O'nunla beraber namaz kıldık. Sonra Rabbine uzun bir duada bu-

1 Buhari: Câbir b. Abdullah (radıyallahu anh)'dan

lundu. Sonra da bize dönüp şöyle buyurdu:

"Rabbimden üç şey istedim; ikisini bana verdi, birisini vermedi. Rabbimden ümmetimi açlık ve kıtlık ile helak etmemesini istedim, bunu verdi. Rabbimden ümmetimin tufan ve benzeri bir felâketle boğulup helak olmamasını diledim, onu da verdi ve Rabbimden ümmetimin birbirlerine hınçlarının ve şiddetlerinin aralarında bir vuruşma sebebine dönüşmemesini istedim, beni bu isteğimden men'etti."[1]

"Ümmetim hakkında ben ancak saptırıcı, dalâlete düşürücü hükümdar ve liderlerden korkarım. Ümmetimin arasına kılıç konulunca bir daha kıyamete kadar kaldırılmaz."[2]

"Benden sonra kılıç ile birbirinizin boynunu vuran kâfirler olarak dönüş yapmayın."[3]

"Benim ümmetim de ileride yetmiş üç fırkaya ayrılacak, bir fırka dışında hepsi de cehennemdedir."[4]

Sebeplerin Ucu O'nun Elindedir

قُلْ مَنْ يُنَجِّيكُمْ مِنْ ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ

"De ki: Siz kara ve denizin karanlıklarından kim kurtarır."

Kara ve denizin karanlıkları ister hissi, ister manevi olsun her biri bir sebebe, her birinin faaliyeti belli bir sünnetullaha göre var olmakta ve varlığını sürdürmektedir. Sebepleri oluşturan, belli kanunları koyan kimdir? Sebepler kendiliğinden oluşuyor, düzeni sağlayan fiziksel kanunları tesadüfler meydana getiriyor, dersek, o zaman bir hareket, bir faaliyet ve bir düzen var, fakat harekete geçiren, faaliyetin başlangıç ve bitişini sağlayan ve mutlak düzeni koruyan yoktur, diye kabul etmemiz gerekir. Oysa gerçek hiç de öyle değildir. Nerede bir hareket, bir faaliyet varsa, mutlaka bir harekete geçiren de vardır. Nerede bilinçli bir düzen varsa, mutlaka onu sağlayan bir düzenleyici vardır.

---

1 Müslim - Tirmizi/Fiten: 14

2 İbn Mâce/Fiten: 9 - İbn Murdeveyh: İsnâd-ı ceyyid ile.

3 Buhari/İlim: 43, Hac: 132, Meğazi: 77, Edeb; 95, Hudud: 9, Fiten: 8 - Müslim/İmân: 118, Fiten: 50 - Ebû Dâvud/Sünnet: 15 - Tirmizi/Fiten: 28 - Nesâi/Tahrim: 29 - İbn Mâce/Fiten: 5 - Ahmed: 1/230 - 2/85, 87, 104 - 3/477 - 4/76, 351

4 Ebû Dâvud/Sünnet: 1 - Dârimi/Siyer: 74 - Deylemi: 75

Konuyu bu açıdan incelersek, ilgili âyetin asıl delâlet ettiği mânayı anlayabiliriz: Olaylar sebeplere bağlanıyor; sebeplerin ucu Allah (celle celaluhu)'nun kudret elinde bulunuyor, çünkü sebepleri belli kanunlara göre meydana getirip amacına yönelten O'dur. Gecenin karanlığında denizde fırtınaya tutulan bir gemi içindeki tayfaları ve yolcuları o anda ne hissederler? Her insanın doğuştan özünde ve mayasında ezeli ilim ve kudretle enjekte edilmiş Allah ve din duygusu harekete geçer; ölüm korkusu, yaşama arzusu ruhtaki güç ve düşünceleri açığa çıkarır; bu durumda dinsizi de, putperesti de, materyalisti de ister istemez o anlarda içlerinden gelen ve önü alınmayan bir duyguyla, O en yüce kudrete sığınma ihtiyacını hisseder ve yardım bekler. O kudret ise çok merhametlidir; dilerse sebepleri değiştirir, gemiyi batırmayacak ölçüdeki sebepleri harekete geçirir. O halde fırtınanın şiddeti nasıl bir takım sebeplere dayanıyorsa, dinmesi de bir takım sebeplere dayanır, ama her iki yönlü sebepleri yaratıp belli kanunlarla organize eden Allah (celle celaluhu)'dır; sebepler boşlukta, başıboş değildir, yani kendiliğinden oluşmazlar.

İşte böylece insan 50, 60, 70 yıllık bir ömür devresi içinde buna benzer birçok sınavlardan geçer; çok tehlikeli anlarda Allah'ı hatırlayıp kendine gelir, bir daha inkâra ve nankörlüğe sapmayacağını için için düşünür ve kendi kendine söz verir. Kurtulup selâmete erişince, her şeyi unutur. Bu döneklik ve nankörlük birbirlerini izler, dururken kıtlık, deprem, savaş ve benzeri kahredici olaylar meydana gelir, yaş-kuru ne varsa alıp götürür. Sonra herkes kendi inanç ve niyetine göre hesap verir ve karşılık görür.

Bütün bunlar neye? Neden bunca meşakkat, tehlike ve üzüntü? Zıt kuvvetlerin durmadan sürtüşüp tartıştığı bir dünyada kendi içinde de karşıt iki ayrı kuvveti taşıyan, insan denilen canlının hayat kanunudur. Aynı zamanda yaratılışındaki özelliğinin tabii sonucudur. Böyle yaratılmasaydı, melek tabiatlı, uysal, hakkına razı, aza kanaat edip hiç günah işlemeyen bir kıvamda bulunsaydı, o zaman onu yaratmanın bir anlamı kalmaz, hikmet-i ilâhiyeye ters düşerdi. Çünkü bu özelliği daha mükemmel anlamda kendinde bulunduran melekler var ve sayılarını ancak Allah (celle celaluhu) bilir.

Ayrıca insan hayatını hareketli tutmak, aklı ve diğer bütün yetenekleri işler duruma getirmek için böylesine zikzaklı, çetin ve yorucu bir hayat sistemine ihtiyaç vardır. Aksi halde hareket ve canlılık kalmaz, ilmi araştırmalar olmaz, bir bakıma hayat kör ve sağır kalırdı. Bu da insana yönelik

hilkat kanununa ve onunla ilgili ilâhi hikmete ters düşer.

Olayların diğer bir yönü, yaratanı tanıtmaya yöneliktir. Her olay bir uyarı niteliğindedir. Kıyamet günü, "Aklımı harekete geçiren, yaradan hakkında düşünmeme imkân hazırlayan bir olayla karşılaşmadım" diye itirazlara kapı açmamayı da amaçlar.

Netice, insanın mutluluğa erişmesi için fırsat ve imkânlar peş peşe sıralanmaktadır. İlâhi âyetlerle insan aklına ve hissine seslenilmekte, her olaydan hissesini almaya çağrılmaktadır. Bunun için çok değişik, çok renkli belgeler, uyarılar indirilmiştir: Kimi hisse, kimi akla, kimi vicdana hitap eder, kimi fizik ötesinden haber verir ve Yaratan ile yaratılan arasındaki engelleri kaldırmayı plânlar. Önemli olan, Allah (celle celaluhu)'nun rahmet dolu bu hikmetini ve gözlerimizin önüne serdiği o muhteşem plânını görebilmek ve anlayabilmektir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle, doğuştan insanın ruhuna zerkedilen Allah duygusunun çok tehlikeli anlarda kendini hissetirmeye başladığı hatırlatılıyor. Sonra da inkarcı nankörlerin tehlikeyi atlatınca döneklik yaptıklarına dokunularak hayat yolundaki tehlikelerin bitmeyeceği, sırası gelince karşılarına çıkacağı açıklanıyor.

Aşağıdaki âyetlerle, Kur'ân'ın -inkarcılarla nankörler beğenmese dehak olduğu belirtiliyor. Uyarı anlamında verilen haberlerin vakti saati gelince ortaya çıkıp gerçekleşeceğinde şüphe edilmemesine dikkatler çekiliyor. Allah (celle celaluhu)'nun âyetleriyle alay eden inkarcılarla beraber oturulmaması emrediliyor.

وَكَذَّبَ بِهِۦ قَوْمُكَ وَهُوَ ٱلْحَقُّ ۚ قُل لَّسْتُ عَلَيْكُم بِوَكِيلٍ ﴿٦٦﴾ لِّكُلِّ نَبَإٍ مُّسْتَقَرٌّ ۚ
وَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٦٧﴾ وَإِذَا رَأَيْتَ ٱلَّذِينَ يَخُوضُونَ فِىٓ ءَايَٰتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ
حَتَّىٰ يَخُوضُوا۟ فِى حَدِيثٍ غَيْرِهِۦ ۚ وَإِمَّا يُنسِيَنَّكَ ٱلشَّيْطَٰنُ فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ
ٱلذِّكْرَىٰ مَعَ ٱلْقَوْمِ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٦٨﴾ وَمَا عَلَى ٱلَّذِينَ يَتَّقُونَ مِنْ حِسَابِهِم مِّن
شَىْءٍ وَلَٰكِن ذِكْرَىٰ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٦٩﴾

66- Kavmin onu (Kur'ân'ı) yalan saydı. Halbuki o haktır. De ki: Üzerinize vekil değilim (benim görevim açık bir tebliğdir. Azap ve mükâfat verme Allah'ın kudreti dahilindedir).

67- Her haberin kararlaştırılmış bir vakti (belirlenmiş bir saati) vardır ve siz de onu ileride görüp anlıyacaksınız.

68- Âyetlerimize (alaylı bir tavırla, saygısız bir ağızla) dalanları gördüğün zaman, başka bir söze dalıncaya kadar onlardan yüzçevir. Şayet şeytan sana unutturursa, hatırladıktan sonra artık o zâlim kavm ile beraber oturma.

69- Allah'tan korkup kötülüklerden sakınanlar üzerine, onların hesabından bir şey yoktur; fakat bir hatırlatmadır, ola ki sakınırlar.

İLGİLİ HADİSLER

"Âdem (aleyhisselam) **unuttu, zürriyetine de (soyçekimi nedeniyle bu geçtiği için onlarda da) unutkanlık meydana geldi."**[1]

"Ben de sizin gibi bir beşerim; sizin unuttuğunuz gibi ben de (dünya işlerinde bazı şeyleri) unutabilirim. O halde (bir şeyi) unuttuğum zaman bana hatırlatın."[2]

"Ümmetimden hatâ, unutma ve bir de zorlanarak işledikleri bir şeyin (günah ve cezası) kaldırılmıştır."[3]

Peygamber Tasarrufa Sahip Midir?

قُلْ لَسْتُ عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ "De ki: Üzerinize vekil değilim."

Kur'ân'da yeri gelince peygamberin görev ve yetkileri üzerinde durulur ve ayrı ayrı sıfat ve yetkileri sözkonusu edilerek gerekli açıklama yapılır.

Değişik ifadelerle değişik sıfatlara dikkatler çekilir ve bu hususta yapılan tekrarlar çok önemli birkaç hususu bize öğretip bilgimizi artırır. Şöyle ki:

a) Aynı konunun belirttiğimiz ölçüde tekrarı, her defasında ayrı bir mâna kapısını açar, düşünce ufkunu genişletir.

1 Tirmizi/Tefsir-i sûre: 7

2 Buhari/Salât: 31 - Müslim/Mesâcid: 90, 92, 93, 94 - Ebû Dâvud/Salât: 189, 190, Sehv; 25, 26- İbn Mâce İkamet: 129, 133- Ahmed: 1/379, 420, 424, 438, 455

3 İbn Mace/Talak: 16 - Taberani

b) Kişilerin ifrata (aşırı gidip ölçüsüzlüğe) kaçmasını önler ve lider olarak başlarına geçen kişileri ilâhlaştırmalarına engel olmak için, en büyük insan ve Allah (celle celaluhu)'nun tayin ettiği en başarılı lider ve önder olan Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in bile insanlar üzerinde dilediği gibi tasarrufa yetkili bulunmadığını hatırlatır; ilâhi kudret ve yetkinin fânilere havale edilmediğini; hiç kimsenin Allah (celle celaluhu)'nun vereceği azabı verme veya geri çevirme güç ve tasarrufu taşımadığını telkin eder.

c) Peygamberin asıl vazifesi, ilâhi buyrukları rahmet havası içinde tebliğ etmek; inkarcıları, nankörleri ve âsileri tuttukları yolun kendilerini felâkete götürdüğü hususunda uyarmaktır.

Kur'ân'da Peygamberin görev ve yetkilerini belirten diğer âyetler de hep bu amaçlara yöneliktir.[1]

Her Haberin Kararlaştırılmış Vakti Var

لِكُلِّ نَبَإٍ مُّسْتَقَرٌّ وَسَوْفَ تَعْلَمُونَ

"Her haberin kararlaştırılmış bir vakti (belirlenmiş bir saati) vardır."

Olmuş olacak her şey önceden tesbit edilip Levh-i Mahfuza (Ana kitaba, korunmuş ilâhi levhaya) yazılmış. Misal aleminde de birer misali konulmuştur. Her olay mutlaka zaman ve mekân kavramlarıyla bağlantılıdır. Tabii olaydan kasdımız, biz canlılar alemiyle, madde âleminde meydana gelenleridir. Olaylar ise, genellikle ikiye ayrılır: Allah (celle celaluhu)'nun Yüce Kalem'le önceden yazıp sonuca bağladıkları; diğeri ise, insanların kendi irâde ve istekleriyle yapacakları şeyler. Yüce Kalem'in yazıp sonuca bağladığı ve mürekkebinin kuruduğu olaylar, vakti-saati gelince meydana çıkar. Bunların değişmesi veya geciktirilmesi ya da terkedilmesi söz konusu değildir. Kurulan kâinat düzeni ve bu düzen içinde yerini alan sistemlerin yaratılması, göklerle yerin altı devrede vücut bulması, Güneş sistemi dahil diğer bütün sistemler, yeraltı madenlerinin oluşturulması, depremler, dünyanın iki ayrı hareketi. Kitap ve Peygamberlerin gönderilmesi bu cümledendir.

İnsanların irâde ve ihtiyarlarıyla meydana gelen olaylar da önceden tesbit edilmiş ve diğer ikinci derecede bulunan kalemler onları yazmıştır ve yazmaktadır, vakti-saati gelince oluşup meydana çıkar. Ne var ki bun-

1 Ğaşiye: 21, Kaf: 45 ve Müdessir: 11. âyetlerin tefsirine.

lar yazıldığı için ortaya çıkmıyor, çıkacağı için yazılmışlardır. Bazen ilâhi müdahale bu olaylara yön verir, bazen da sildiği olur. Çünkü Allah (celle celaluhu) bu ikinci kademede yazılan şeylerden dilediğini siler, dilediğini sabit bırakır; Ana kitap O'nun katındadır. Bu, kaderin bir sırrıdır ki, anlamak ve anlatmak mümkün değildir.

Kur'ân'da ilgili âyetle bu hususlara işaret edilirken bilhassa Allah (celle celaluhu)'nun inkarcıları ve müşrikleri -bunca âyet ve belge karşısında- cezasız bırakmayacağı belirtilir ve bütün bunların vakti-saati gelince gerçekleşeceği hatırlatılır. Çünkü Allah'ın sözü haktır, o mutlaka yerine gelecektir. Allah (celle celaluhu) sözünden dönmez, O yegâne hikmet sahibidir.

İnkâr İmân Derecesinde Olursa

وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِي آيَاتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ

"Âyetlerimize (alaylı bir tavırla) dalanları gördüğün zaman onlardan yüzçevir."

İnkâr imân derecesinde bir kuvvet kazanır, kişinin beyni küfür doğrultusunda iyice yıkanıp hakka karşı içinde aşırı bir kin ve hınç oluşturulursa, artık öylesiyle tartışmak, bilgi alışverişinde bulunmak yarar yerine zarar getirir. Önyargı, hep önde gider. Birinin hakka, diğerinin bâtıla tahammülü yoktur. Arıdaki fark ise, çok değişik yönlüdür: İnkarcıda akıl ve mantık yerini hisse terketmiş; inananlarda ise, akıl ve mantık imânla birleşip sarsılmaz bir güç oluşturmuştur.

Akla ve mantığa karşı akıl ve mantıkla cevap verilirse sonuca varmak mümkün olur.

Kur'ân bu konuda önemli bir noktaya parmak basarak mesafenin açılmasında bir yarar olmadığını, hisse hisle karşı koymanın hakka ve gerçeğe götürmeyeceğini belirtiyor. Bunun için inkarcı inatçıların hislerinin esiri olarak hak din ve hak kitap ile alay ettikleri bir toplantıda mü'minlerin oturmaması emrediliyor.

Yukarıda kısmen belirtildiği gibi, böyle bir metot uygulamakta birçok yararlar vardır, onları özetleyecek olursak, konu daha iyi anlaşılmış olur:

a- Önce saygısız inkarcıları ölçüsüz duygularıyla baş başa bırakmak,

b- Duygusal söz ve davranışlara duygusal ölçüde cevap vermemek,

akl-ı selimle hareket etmeyi âdet edinmek,

c- Seviyesiz kişilerin seviyesine düşmemek, konuşmadan meclisi terkederek en güzel cevabı vermiş olmak,

d- Mü'minlerin her hususta olduğu gibi, bu gibi hallerde de yüksek bir terbiye örneği vermekten yana olduklarını ortaya koymak,

e- Azgının azgınlığını artırmasına, câhilin cehaletini kırıcı ölçüde ortaya dökmesine fırsat vermemek.

Görülüyor ki Kur'ân, ilim alışverişine kapı kapamıyor, onu her yerde teşvik ediyor. Allah (celle celaluhu)'nun kitabı Kur'ân üzerinde de seviyeli bir tartışmayı yasaklamıyor. Hissin rehberliğinde kaba ve bilgisizce bir tartışmaya muhatap olmayı yasaklıyor. Çünkü din ve kitabı alaya almakta, aklın değil hissin, ilmin değil cehaletin, saygının değil saygısızlığın rehberliği hâkimdir.

Unutma - Unutkanlık

وَإِمَّا يُنسِيَنَّكَ الشَّيْطَانُ "Şayet şeytan sana unutturursa..."

Hafıza (bellek) : İnsanın deneylerle edindiği izlenim ve bilgileri tespit edip beyninde biriktirme ve gerektiğinde bunları ortaya koyma ve yararlanma yeteneğidir. İnsan beyninde birkaç milyar hücrenin bulunduğu ve hafıza merkezinin milyarlarca şeyi rengiyle, biçimiyle, sesiyle ve sözüyle alıp arşivleyecek güçte olduğu bilinmektedir.

Hafıza ile ilgili incelemelerde, izlenimin tesbiti, korunması ve yeniden yüzeye çıkarılması olarak üç aşama bulunduğunu söyleyebiliriz.

Diğer taraftan öğrenilmiş bilgilerin gereğince korunabilmesi, beyinde derin ve yeterli izler bırakabilmesi, tekrarı gerektirir. Hem önemsenmeyen, hem de tekrar edilmeyen bir konuyu, bir olayı, bir sözü unutabiliriz, çünkü beyinde bıraktığı derin bir izi yoktur.

Şüphesiz ki, her insanın hafıza yeteneği aynı güçte değildir. Irsi kusur ve meziyetlerin de bunda payı pek büyüktür. Ama hepsi de bazı sebeplerle unutma, silinme arızasıyla yüzyüzedir.

Şüphesiz ki Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz gerek akıl ve zekâ, gerek hafıza, idrâk ve irâde gibi yetenekler bakımından çok güçlü ve gelişkin idi. Bütün çağlara ve gelecek olan milletlere hitap etme durumun-

da olan bir peygamberin de kuşkusuz böyle olması gerekirdi. O bakımdan yaratılıştan yani doğuştan üstün yeteneklerle donatılmıştı. Böyle olmasına rağmen, kalpleri ve ruhları her dem yüce kudretle temas halinde bulunduğu, metafizikle derinden ilgilendiği için bazen dünya ile iigili hususları unuttuğu olurdu. Ama çok geçmeden hatırlıyabilir, başka cihetle bağlantılı bulunan dikkatini o konuya çevirebilirdi.

Kur'ân'da Musa (aleyhisselam) ile Hızır kıssasında, Musa Peygamber'in verdiği sözü unuttuğundan söz edilir.

"Unuttuğun zaman Rabbini an!"[1] âyetiyle de peygamberimizin bazen unuttuğu hususların olduğuna işarette bulunuluyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle, bunca belgelere ve kâinattaki ilâhi kudreti yansıtan delillere rağmen putperest ve inatçı inkarcıların hâlâ Kur'ân'ı insan ürünü saymaları kınandı. Peygamberin hemen azap indiren veya inecek azabı geri çeviren bir kudret olmadığı, bütün tasarrufun Allah (celle celaluhu)'ya ait bulunduğu açıklandı.

Kur'ân'a alaylı bir tavırla dalanlarla beraber oturulmaması emredildi.

Aşağıdaki ayetle, bu kadar kör ve nankör olanların kendi dinlerini de oyuncak ve alay edindiklerine temas ediliyor; inat hastalığına yakalanıp sadece hisleriyle hüküm vermeye kalkışan beyni yıkanmışların çoğunun böylesine mariz bir karakter taşıdığına işarette bulunuluyor. Sonunda ilâhi adaletin tecelli edeceği, bir uyarı şeklinde hatırlatılıyor.

وَذَرِ الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَعِبًا وَلَهْوًا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَذَكِّرْ بِهِۦٓ أَنْ
تُبْسَلَ نَفْسٌۢ بِمَا كَسَبَتْ ۖ لَيْسَ لَهَا مِن دُونِ اللَّهِ وَلِىٌّ وَلَا شَفِيعٌ ۚ وَإِن تَعْدِلْ
كُلَّ عَدْلٍ لَّا يُؤْخَذْ مِنْهَآ ۗ أُو۟لَٰٓئِكَ الَّذِينَ أُبْسِلُوا بِمَا كَسَبُوا ۖ لَهُمْ شَرَابٌ مِّنْ
حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌۢ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٧٠﴾

70- Dinlerini oyuncak ve eğlence edinenleri, dünya hayatının aldat-

1 Kehf sûresi: 24

tığı kimseleri (kendi hallerine) bırak (da bocalayıp dursunlar). Ve Kur'ân ile şunu hatırlat ki, bir kimse kendi kazandığı ile kendini mahvetmeye görsün, (o takdirde) onun için Allah'tan başka ne bir yakın dost, ne de bir şefaatçi vardır. Her türlü fidyeyi de verse kendisinden alınmaz. Kazandıklarına karşılık mahvolanlar işte bunlardır! (Evet) bunlar için inkâr ettiklerine karşılık çok kaynar bir içki ve elem verici bir azap vardır.

Dini Oyuncak ve Eğlence Edinenler

وَذَرِ الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَعِبًا وَلَهْوًا

"Dinlerini oyuncak ve eğlence edinenleri (kendi hallerine) bırak (da bocalayıp dursunlar)."

Hak din, Allah'tan indirildiği gibi korunmaz da bilgisiz ellere terkedilirse, ifrat ve tefrite gidilerek bir takım ilâveler ya da noksanlıklar yapılır ve zamanla karmaşık bir görünüm alırsa; artık o, din olmaktan çıkar, insan aklına ve duygusuna göre, diğer bir deyimle insan mantığına göre bir oyuncak ve eğlence aracı durumuna düşer. Yahudilerle Hristiyanlar, dinlerini değiştire değiştire bu duruma getirmemişler midir?

Ne Musa Peygamber, ne de İsâ Peygamber mabetlere kanepe ve iskemle koymuştur. Ne İsâ Peygamber ayin yaparken şarap içmiş, ne başkasına içirmiştir; ne de resimlerin karşısına geçip istavroz çıkarmıştır. Kiliselere meleklerin, Meryem'in ve kendisinin boy boy resimlerinin konulmasını da emretmemiştir. Bütün bunlar Allah (celle celaluhu)'nun indirdiği dini aslından uzaklaştırmak, insan mantığına uydurup yeni bir din şekli ortaya çıkarmaktan başkası değildir.

Hiçbir hak din, yani semavi din, mabetlere resim ve heykellerin konulmasına, üç ilâh inancının ortaya çıkarılmasına, bu suretle Allah (celle celaluhu)'ya ortak koşulmasına cevaz vermemiştir. Hristiyanların kiliselerde yapageldikleri ibâdet ve ayinlerin İncil'de yerini gösterebilecek bir kahraman düşünemiyoruz.

Putperestlere gelince: Kendi elleriyle taşları, ağaçları yontup şekillendirmeleri, sonra da bunlara ilâh nazarıyla bakıp karşılarına geçerek tapınmaları daha gülünç ve daha eğlenceli değil midir?

İlgili âyetle hem bunlara dikkatler çekiliyor, hem de Hak dinin kutsallığının indiği gibi korunması emrediliyor. Aynı zamanda Müslümanların

da kendi dinlerinin aslına bağlı kalmaları, fazlalık, noksanlık yapmamaları çok duyarlı biçimde hatırlatılıyor. Dini oyuncak ve eğlence haline getirenlerin toplum arasında yalnız bırakılmaları, o tiplerle dostluk ve arkadaşlık kurulmaması bir çare olarak öneriliyor.

Tarih boyunca İslâm dininde, Peygamber sünneti dışında ortaya çıkan Bâtıni, Bahai, Kadiyani ve benzeri sapık mezhepler ve tarikatlar, İslâm'ı temelinden tahribe yönelik değil midir? Bugün hâlâ İslâmi ilimlerde ciddi, seviyeli ve sistemli bir tahsil görmemiş yarı cahillerin din adına neler ortaya attıklarını, neler savurduklarını görmüyor muyuz? Helâli haram, haramı helâl sayanlar bile yarış halinde. "Doğrudan ilâhi huzura girme imkânı varken, vuslat perdesi bize aralanmışken namaz ve benzeri ibâdetlere ne gerek var" diyerek din adına cinayet işliyen ve yeterince dini kültür almamış saf Müslümanları ağlarına düşürenler, mürşit diye itibar görmüyorlar mı?

İşte Kur'ân'ın tabiriyle, hem kendilerini, hem başkalarını mahvedenler!

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetle dini oyuncak ve eğlence edenlerin kendilerini ve başkalarını nasıl mahvettikleri açıklandı. Aşağıdaki âyetlerle doğru yolu bulduktan sonra şeytana ve şeytan ruhlu nankörlere uyarak gerisin geri dönmenin ne büyük felâket olduğuna dikkatler çekiliyor. Kalbinde imân, ruhunda irfan, dilinde Rahman olan mü'minlerin doğru yoldan sapmalarının pek sözkonusu olmayacağı hatırlatılıyor. Sonra da insanı bu irfan düzeyinde tutacak üç temel sıfat açıklanıyor.

قُلْ اَنَدْعُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُنَا وَلَا يَضُرُّنَا وَنُرَدُّ عَلٰٓى اَعْقَابِنَا بَعْدَ اِذْ
هَدٰينَا اللّٰهُ كَالَّذِى اسْتَهْوَتْهُ الشَّيَاطِينُ فِى الْاَرْضِ حَيْرَانَ لَهٗٓ اَصْحَابٌ يَدْعُونَهٗٓ
اِلَى الْهُدَى ائْتِنَا ۟ قُلْ اِنَّ هُدَى اللّٰهِ هُوَ الْهُدٰى ۖ وَاُمِرْنَا لِنُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ۙ
﴿٧١﴾ وَاَنْ اَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاتَّقُوهُ ۚ وَهُوَ الَّذِى اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٧٢﴾ وَهُوَ الَّذِى خَلَقَ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ ۖ وَيَوْمَ يَقُولُ كُنْ فَيَكُونُ ۚ قَوْلُهُ الْحَقُّ ۚ وَلَهُ الْمُلْكُ يَوْمَ
يُنْفَخُ فِى الصُّورِ ۚ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ ۚ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ﴿٧٣﴾

71- De ki: Allah'ı bırakıp da bize ne bir yarar sağlayan, ne de zarar verebilen şeylere mi tapalım? Allah bizi doğru yola eriştirdikten sonra şeytanların, şaşkın-perişan bir halde yeryüzüne atıp dolaştırmak istedikleri ve arkadaşlarının ise, "Bize gel!" diye doğru yola çağırdıkları kimse gibi mi topuklarımızın üzerine geriye dönelim? De ki: Şüphesiz Allah'ın (gösterdiği) yol, doğru yolun kendisidir ve biz de âlemlerin Rabbına teslimiyet göstermekte emrolunduk.

72- Ayrıca namazı dosdoğru kılın, Allah'tan korkup kötülüklerden sakının diye emrolunduk. Haşrolunacağımız da ancak O'nadır.

73- O ki gökleri ve yeri hak ile yarattı, "Ol" dediği gün oluverir. O'nun sözü haktır. Sûr üfrüleceği gün de mülk (saltanat ve hüküm) O'nundur. Görülmeyeni de, görüleni de (olmuş olacağı da) O bilir. O hikmet sahibidir ve (her şeyden) haberlidir.

İNİŞ SEBEBİ

Bir rivayete göre, Ebû Bekir Sıddik (radıyallahu anh)'ın oğlu Abdurrahman İslâm'a girmeden önce katı bir tutum içinde bocalayıp duruyordu. Kendisini Hakk'a davet edenlere olumlu cevap vermek şöyle dursun, İslâm'ın nuruyla içini dışını aydınlatan babasını tekrar küfre dönmeye davet edecek kadar şuurunu kaybetmişti. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[1]

Müfessir Süddi'ye göre: Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e gelip imân eden Müslümanları İslâm'dan döndürmek için inkarcı putperestler, onları kendi şaşkın ve sapık inançlarına çağırıyorlardı. Bu nedenle yukarıdaki âyetler indi.[2]

İLGİLİ HADİSLER

"Allah'a andolsun ki, müşrikler bu işi bırakmam, dâvamdan vazgeçmem için güneşi sağ elime, ayı da sol elime koysalar yine de vazgeçemem; Allah bu dâvayı üstün kılıncaya ya da ben bu yolda mahvoluncaya kadar bunu elbette sürdüreceğim."[3]

"Şüphesiz ki, melek İsrafil Sûr'u bir lokma gibi ağzına yerleştir-

1 Mefatihü'l-gayb/Fahreddin Râzi.

2 İbn Kesir.

3 Siret-i Nebeviye/İbn Hisam: 1/266

miş, yay gibi tutup onu üflemek için emir beklemektedir."[1]

"Allah gökleri ve yeri yarattıktan sonra Sûr'u yaratıp İsrafil'e verdi; o da onu ağzına koyup gözlerini Arş'a dikerek üflemek için emir beklemektedir."

Bunun üzerine Ebû Hureyre (radıyallahu anh) sordu:

- Ey Allah'ın Peygamberi! Sûr nedir? Cevap verdi:

- O büyük bir şeydir. Beni hak ile gönderen Allah'a andolsun ki, ondaki dairenin büyüklüğü göklerle yerin genişliği gibidir. Sûr'a üç defa üfrülecek: Birincisi, dehşet ve korku salan üflemedir. İkincisi, canlıların kendilerini kaybedip ölmelerine sebep olacak üflemedir. Üçüncüsü, kabirlerden kaldırılarak âlemlerin Rabbine yönelme üflemesidir.[2]

Bir Bedevi gelip Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e sordu:

- Ey Allah'ın Rasulü! Sûr nedir? Allah Resulü cevap verdi:

- Üflenecek bir boynuzdur.[3]

Şeytanların Şaşkınlaştırdıkları

Kur'ân'da geçen şeytan ve şeytanlar tabirleri, bazı yerlerde hakiki anlamında, bazı yerlerde de hem hakiki, hem mecazi anlamlarda kullanılmıştır. Konumuzu oluşturan âyette şeytanlar tabiri bu ikinci kısma girenlerdendir.

Ayet, çok önemli bir hususa dikkatleri çekmektedir: İnkâr fırtınasına tutulup hakka karşı gelmek, müzmin bir hastalık halini alınca, şeytanlar ve şeytan ruhlu kişilerin, dini kültürü olmayan kimseleri şaşkına çevirip toplum arasına atmaları, sosyal yapıda geniş tahribat yapar. Aslında amaç da bundan başkası değildir.

Mü'minlerin, biri beyin, diğeri piyon olmak üzere faaliyet gösteren sapık teşkilatları çok iyi tanımaları ve ona göre tedbirli olmaları hatırlatılıyor. Çünkü her devirde bunlar değişik metotla ortaya çıkarlar.

1 Sahih-i Müslim - Ahmed: 3/73

2 Taberani: el-Mutavvelat'da

3 Ahmed b Hanbel: 2/126, 192 - Tirmizi/Tefsir: 39, Kıyamet: 8 - Dârimi/ Rikak: 79

Mü'minlerin Şerre Karşı Üç Silahı

"Ve biz âlemlerin Rabbına teslimiyet göstermekle emrolunduk. Ayrıca namazı dosdoğru kılın, Allah'tan korkup kötülüklerden sakının diye emrolunduk."

Kur'ân, inkarcı sapıkların nasıl çalıştıklarını, adam kazanmak için beyin yıkama metoduyla dini kültürü oluşmamış kişileri nasıl şaşkına çevirdiklerini açıklıyor.

Bu şer ve fitne ağına düşmemek için daha çok şu üç silaha sahip olmanın gereğine dikkatleri çekiyor:

1. Allah (celle celaluhu)'ya inandıktan sonra namazı dosdoğru kılmak,

2. Allah (celle celaluhu)'dan korkup kötülüklerden sakınmak,

3. Allah (celle celaluhu)'ya tam bir teslimiyet göstermek.

İmân ve namaz, kalple organları belli amaca yöneltip doğru yoldan sapmayı önleyen faktörlerin başında gelir. Allah(celle celaluhu)'ya karşı saygılı olmanın derin anlamını içimizde taşıyıp her yerde O'ndan korkmamız, hayatımızın tek ölçüsü ve düsturudur. Kul olmanın anlamı da bu noktada kendini hissettirir. Sonra da her halükârda Allah (celle celaluhu)'ya teslimiyet gösterip tedbirden sonra kaderin hükmüne razı olmamız, tesellilerin en güzeli ve en doyurucusudur.

O halde diyebiliriz ki: Birinci madde, kalp ve organlarla ilgili amellerin önde gelenidir. Çünkü imân ve namaz, biri ağaç ise diğeri onun meyvesidir. İkincisi ve üçüncüsü daha çok kalbe, ruha ve vicdana dayanmaktadır; diğer bir deyimle ruhun en verimli ürünleri, imânın en tatlı meyveleridir.

Göklerin ve Yerin Hak ile Yaratılması

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ

"O ki, gökleri ve yeri hak ile yarattı."

Hakk'ı inkâr, kâinatın mutlak düzenini inkâr kadar gülünçtür. Kur'ân, inkarcıların dikkatini göklerle yerin yaratılışına ve taşıdığı düzen ve denge kanununa çekiyor. Dünyanın iki ayrı hareketiyle gece ve gündüzün, sonra da yıl ve mevsimlerin meydana gelmesi, atmosfer tabakasının kalınlığı ve sağladığı yararlar, Dünya ile Güneş arasındaki hesaplı mesafe neyi anlatı-

yor? Bütün bunlar kör bir tesadüfün mü, yoksa şuursuz maddenin mi bir araya getirip ortaya koyduğu bir düzendir? Bir araba motorunun veya bir elektronik beynin tesadüflerin birbirini izlemesiyle meydana geldiğini iddia etmek ne kadar saçmaysa, o motor ve o beyinden çok daha mükemmel düzende olan göklerle yerin tesadüfen meydana geldiğini iddia etmek o kadar saçmadır.

Her şeyin belli ölçü ve kanunlara göre yaratılıp hizmete sunulması, mutlak bir kudretin varlığını isbata kâfidir. Başka delil aramaya gerek yoktur. Çünkü bunlar hak ile yaratılmıştır. Hak ise, ölçüdür, düzendir, dengedir, hesaptır, plân ve programdır.

Ol, Deyince Oluverir

وَيَوْمَ يَقُولُ كُنْ فَيَكُونُ "Ol, dediği gün oluverir. O'nun sözü haktır."

İlâhi plân, program, yaratma, icat etme, denge ve düzene getirme, hep "Ol!" emrine dayanır. Bu emir sebepleri oluşturur, her sebebi belli bir kanuna bağlar. Çünkü O'nun sözü haktır; belli hesaplarla, kesin sonuçlarla tecelli eder.

Kâinatı belli bir plâna ve değişmeyen kanunlara göre var kıldığı gibi, bir gün yine onu belli bir plân ve kanuna göre bozup yeni bir düzen meydana getirecektir. Bu da mahiyeti bizce bilinmiyen Sur denilen bir vasıtaya üfürülmekle gerçekleşecektir. Çünkü mülk O'nundur, tasarrufu da O'na aittir. Dilediğini işler, dilediği zaman kudretini izhar eder. O bilendir ve mutlak hikmet sahibidir.

AYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle insan denilen çok mükemmel bir canlının, Allah'tan başka bir takım eşyayı ilâh edinmesinin derin bir gaflet, koyu bir cehalet eseri olduğuna dikkatler çekildi. Doğru yolun, mutlaka her şeyi doğru ve yararlı yaratan ve belli bir hesap dahilinde her şeye yön veren Allah'ın yolu bulunduğu belirtildi. Sonra buna delil gösterilerek göklerin ve yerin yaratılışındaki incelikten söz edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, İbrahim Peygamber'in inkarcı cahilleri yola getirmek için hangi metotlara başvurduğu anlatılıyor. Böylece her devirde hakkı dosdoğru yansıtmanın ölçüleri veriliyor. İnsanların dikkati daha çok göklerle yerin yaratılışındaki mükemmelliğe çekiliyor.

وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهِيمُ لِاَبِيهِ اٰزَرَ اَتَتَّخِذُ اَصْنَامًا اٰلِهَةً ۚ اِنِّي اَرٰيكَ وَقَوْمَكَ فِي ضَلَالٍ
مُبِينٍ ﴿٧٤﴾ وَكَذٰلِكَ نُرِي اِبْرٰهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ
الْمُوقِنِينَ ﴿٧٥﴾ فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ الَّيْلُ رَاٰ كَوْكَبًا ۚ قَالَ هٰذَا رَبِّي ۚ فَلَمَّا اَفَلَ قَالَ لَآ
اُحِبُّ الْاٰفِلِينَ ﴿٧٦﴾ فَلَمَّا رَاَ الْقَمَرَ بَازِغًا قَالَ هٰذَا رَبِّي ۚ فَلَمَّا اَفَلَ قَالَ لَئِنْ لَمْ
يَهْدِنِي رَبِّي لَاَكُونَنَّ مِنَ الْقَوْمِ الضَّالِّينَ ﴿٧٧﴾ فَلَمَّا رَاَ الشَّمْسَ بَازِغَةً قَالَ هٰذَا
رَبِّي هٰذَا اَكْبَرُ ۚ فَلَمَّا اَفَلَتْ قَالَ يَا قَوْمِ اِنِّي بَرِيٓءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ ﴿٧٨﴾ اِنِّي وَجَّهْتُ
وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ حَنِيفًا وَمَا اَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ۚ ﴿٧٩﴾

74- Bir zaman İbrahim, babası Azer'e: Putları ilâhlar mı ediniyorsun? demiş ve doğrusu ben seni ve kavmini açık bir sapıklık içinde görüyorum (diye ilâve etmişti).

75- İşte böylece biz İbrahim'e, kesin bilgi edinenlerden olsun diye göklerin ve yerin melekût (yaratılışındaki düzen, denge, plân ve bazı kanunların işleyiş)ini gösteriyorduk.

76- Gece karanlığı basınca bir (büyükçe) yıldız gördü, "Bu imiş Rabbim" dedi. Yıldız batınca da "Ben batanları sevmem" dedi.

77- Sonra ayı doğarken görünce, "Bu imiş benim Rabbim" dedi. Ay batınca, "Eğer Rabbim beni doğru yola eriştirmeseydi, herhalde şu sapıtmış topluluktan olurdum" (diyerek putperestleri uyarmaya çalıştı).

78- Ne vakit ki güneşi doğarken gördü, "bu imiş benim Rabbim, bu daha büyükmüş" dedi. Güneş batınca, O, "Ey kavmim! Şüphesiz ki sizin ortak koştuklarınızdan beriyim," diyerek (onlara hak ile bâtıl arasında bir mukayese yapma düşüncesi vermeye çalıştı).

79- Hem ben şüphesiz ki yüzümü, bâtıldan uzak, hakka tamamen yönelmiş bir halde gökleri ve yeri örneksiz yaratana çevirdim ve ben ortak koşanlardan değilim, (diyerek inanç ve görevini açıkladı).

İbrahim Peygamber'in Örnek Gösterilmesi

وَإِذْ قَالَ إِبْرٰهِيمُ لِأَبِيهِ آزَرَ أَتَتَّخِذُ أَصْنَامًا آلِهَةً

"İbrahim babası Âzer'e: Putları ilahlar mı ediniyorsun? demişti."

Putlara tapan inatçı inkarcıların, güneşe ve yıldızlara tapan müşriklerin dikkatini Allah'ın varlığına ve yüce kudretine çekmek, akıllarını harekete geçirmek, vicdanlarına yön vermek için yeryüzündeki canlılar ve bitkilerin mükemmel ölçülerde, belli plân ve programda, değişmeyen kanunlarla yaratılmaları, her biriyle ilgili hayatı sürdürme sünnetleri; yerlerin ve göklerin mutlak bir düzen içinde meydana getirilmeleri çok duyarlı biçimde açıklandı. Sonra da hem Kitap Ehli, hem de Arap putperestleri tarafından saygı gösterilen İbrahim Peygamber'in tevhid inancına, putlar ve ilâh edinilen diğer varlıklar hakkındaki düşüncelerine geniş yer verildi; her yönüyle örnek alınacak bir peygamber ve uyulacak bir önder olduğu hatırlatıldı.

Böylece son peygambere karşı amansız şekilde mücadele edenler insafa davet edildi. İbrahim Peygamber'i sevip saydıkları halde onun soyundan gelen son peygambere karşı çıkmalarının anlamsızlığı ve ölçüsüzlüğü gözler önüne serildi. O son peygamber ki, İbrahim'in yolunda olduğunu, aynı tevhid inancına bağlı bulunduğunu ilân etmiş ve bundan bir milimetre olsun sapmamıştı, O'na karşı çıkmanın ciddi bir anlamı, makul bir sebebi var mıydı?

Göklerin ve Yerin Melekûtu

وَكَذٰلِكَ نُرِي إِبْرٰهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ

"İşte böylece biz İbrahim'e kesin bilgi edinenlerden olsun diye göklerin ve yerin melekûtunu gösteriyorduk."

Melekût, mülk kökünden mübalağa ifade eden bir kelimedir; ceberut ve rehebut gibi. Burada ise, daha çok göklerde ve yerde câri olan ilâhi düzen, denge ve fiziksel kanunlar, Dünya ile Güneş ve Ay arasındaki dengeli ilgi kasdedilmiştir. Gelişkin bir aklı imânla birleştirip peygamberlik payesiyle bütünleştiren ve onu İbrahim'e veren Allah (celle celaluhu), varlık âleminde hükümran olan sünnetini bu peygambere tanıtmış ve inkarcılara karşı daha rahat konuşup delil getirebilsin diye doyurucu belgeler vermiştir.

İbrahim Peygamber, din ve Allah fikrine ve inancına karşı çıkan putperestlerin seviyesine göre bir yola başvurmuş ve onları hem susturmak, hem de yola getirmek için küçümser bir ifadeyle büyük bir yıldızı göstererek "Bu imiş benim Rabbim!" deyip inkarcıların dikkatini o noktaya çekmiş, sonra da yıldız batınca, "Batanları sevmem" diyerek onların kafasında iz bırakacak bir istifham oluşturmaya çalışmış; sonra ay doğmaya yüz-tutunca, "Öyle ise o değil, bu imiş Rabbim" diyerek aralarındaki mesafeyi kısaltmayı amaçlamış ve o da batınca, "Eğer Rabbim beni doğru yola eriştirmeseydi, herhalde şu sapıtmış topluluktan biri olurdum" sözüyle kafalardaki istifhamı büyültmeye yönelmişti. Çünkü o, batanları, başka birinin hareket vermesiyle hareket edenleri, başka bir kudretin var kılmasıyla var olanları ilâh edinmenin sapıklık olduğunu öğretme gayretini taşıyordu.

İbrahim Peygamber bu mantıki mukayese ile putperestlerin yanlış yolda olduklarını derin bir iz bırakacak biçimde anlatmasını becermiş ve artık son sözünü söyleme ortamını hazırlamıştı: "Şüphesiz ki sizin inkâra sapıp ortak koştuklarınızdan beriyim." Çünkü aklını kullanabilen ve kâinat kitabını okuyabilen bir insana, kendi eliyle yontup meydana getirdiği cisimlere tapmak, belli kanunlarla varlıklarını sürdürmek zorunda olan güneş, ay ve yıldızları ilâh edinmek asla yakışmaz.

Sonra da Allah'a olan sınırsız inanç ve bağlılığını şu sözleriyle noktalamıştır: "Doğrusu ben yüzümü, bâtıldan uzak, hakka tamamen yönelik bir halde gökleri ve yeri örneksiz yaratana çevirdim ve ben ortak koşan inkarcılardan değilim."

İbrahim Peygamber Kimdir?

Tarihçiler bu konuda pek sıhhatli bilgi verememişlerdir. Birçok ansiklopedilerde de çelişkili bilgilere, gerçeğe uymayan rivayetlere yer verildiğini görüyoruz. Tahminlere göre, Nuh Tufanından sonra, M.Ö. 20. yüzyıl ile 17. yüzyıl arasında doğduğu sanılmaktadır. Bu da daha çok Tevrat'ın Tekvin kısmındaki bilgilere dayanmaktadır.[1]

İbrahim Peygamber, Nuh Peygamber'den sonra gelen birçok peygamberlerin atası sayılır. Eski adı Ur, şimdiki adı Urfa olan beldede doğduğu ve böylece Sümer ülkesinde yaşadığı anlaşılmaktadır.

1 Bakara: 124, 127 - Âl-i İmrân: 65-68, ayetlerin tefsirlerine

İsim olarak İbranice'den Arapçaya geçmiş bir kelimedir. Kök mânası ise "Büyük cumhur atası" demek olduğu belirtilmiştir. Ayrıca Hammurabi'ye (? - M.Ö. 1961) çağdaş olduğu da iddia edilir. Yahudiler ise bunu Abram ve Abraham şeklinde telaffuz ederler. Tevrat'ta bu iki şekliyle de geçmektedir.

Babasına gelince: Tevrat/Tekvin kısmının 11/26. belgesinde adının Terah olduğu belirtilmişse de Kur'ân onu tashih ederek Azer olduğunu açıklar. Bâtılı redde, hakkı telkinde baba-evlât arasında mutlak sevgi ve saygı aranmaz. Bu bakımdan Azer'in İbrahim Peygamber'in babası olup olmadığında şüpheye düşmenin, bir takım yersiz yorumlar yapmanın, gayr-ı ciddi rivayetlere başvurmanın hiçbir mâkul anlamı yoktur. Kur'ân gayet açık biçimde, şüphelere yer vermeyecek şekilde Azer'in, İbrahim'in babası olduğunu belirtmiştir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Geçen âyetlerle İbrahim Peygamber'in inkarcı putperestleri doğru yola getirmek, hiç olmazsa bu hususta kafalarında bir iz bırakmak amacıyla ay, güneş, yıldız, taş ve ağaçların ilâh olamayacağını onların anlayabileceği mantıki delillerle ortaya koymuş ve tartışmaya kalkışanların önyargılarını değiştirmeye çalışmıştı.

Aşağıdaki âyetlerle, İbrahim Peygamber'le tartışmaya girip Hakk'ın karşısında sarsılan inkarcıların, bu defa O'nun, putların hışmına uğrayacağından endişe duyduklarına yer veriliyor ve bununla o yüce peygamberi korkutmak istedikleri açıklanıyor.

وَحَآجَّهُۥ قَوْمُهُۥ ۚ قَالَ أَتُحَآجُّوٓنِّى فِى ٱللَّهِ وَقَدْ هَدَىٰنِ ۚ وَلَآ أَخَافُ مَا تُشْرِكُونَ بِهِۦٓ
إِلَّآ أَن يَشَآءَ رَبِّى شَيْـًٔا ۗ وَسِعَ رَبِّى كُلَّ شَىْءٍ عِلْمًا ۗ أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٨٠﴾ وَكَيْفَ
أَخَافُ مَآ أَشْرَكْتُمْ وَلَا تَخَافُونَ أَنَّكُمْ أَشْرَكْتُم بِٱللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِۦ عَلَيْكُمْ
سُلْطَـٰنًا ۚ فَأَىُّ ٱلْفَرِيقَيْنِ أَحَقُّ بِٱلْأَمْنِ ۖ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨١﴾ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَلَمْ
يَلْبِسُوٓا۟ إِيمَـٰنَهُم بِظُلْمٍ أُو۟لَـٰٓئِكَ لَهُمُ ٱلْأَمْنُ وَهُم مُّهْتَدُونَ ﴿٨٢﴾ وَتِلْكَ حُجَّتُنَآ
ءَاتَيْنَـٰهَآ إِبْرَٰهِيمَ عَلَىٰ قَوْمِهِۦ ۚ نَرْفَعُ دَرَجَـٰتٍ مَّن نَّشَآءُ ۗ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿٨٣﴾

80- Kavmi İbrahim'le tartışmaya kalkıştı. O da dedi ki: "Beni doğru yola eriştirmişken Allah hakkında benimle tartışıyor musunuz? O'na ortak koştuklarınız şeylerden korkmam; meğerki Rabbim bir şeyi dilerse (O'nun dileği mutlaka yerine gelir). Rabbim ilim bakımından her şeyi kuşatıp kapsamıştır. Artık düşünüp öğüt almaz mısınız?!

81- Ortak koştuğunuz şeylerden nasıl korkarım ki; üzerinize hakkında hiç bir kanıt ve belge indirmediği şeyleri O'na ortak koşmaktan korkmuyorsunuz! O halde eğer biliyorsanız (söyleyin), iki taraftan hangisi güvenilmeye daha haklıdır?

82- İmân edip imânlarını hiçbir haksızlıkla kanştırmıyanlar var ya, işte güven onlaradır; doğru yola erişenler de onlardır!

83- İşte bu, kavmine karşı İbrahim'e verdiğimiz kanıt ve belgelerdir. Dilediğimiz kimselerin derecelerim yükseltiriz. Şüphesiz ki, Rabbin hikmet sahibidir ve (her şeyi) bilendir.

İLGİLİ HADİSLER

"İmân edip imânlarını hiç bir haksızlıkla karıştırmayanlar var ya, işte güven onlaradır." mealindeki âyet inince, bu, Müslümanlara çok ağır geldi ve "Hangimiz nefsine zulmetmez ki?" diyerek endişelerini açıkladılar. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz onlara:

"Sözü edilen zulüm, Allah'a ortak koşmaktır. Siz Lukman'ın kendi oğluna, Allah'a ortak koşma. Şüphesiz ki şirk (ortak koşmak) büyük bir zulümdür, dediğini duymadınız mı? buyurdu." [1]

Cerir b. Abdullah (radıyallahu anh) anlatıyor:

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimizle Medine dışına çıkmıştık. Ansızın bir atlının bize doğru geldiğini gördük. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem),

"Ola ki bu atlı sizi arzulayarak geliyor" buyurdu, derken adam gelip selâm verdi. Sonra Peygamberimizle (sallallahu aleyhi ve sellem) onun arasında şu konuşma geçti:

- **Nereden geliyorsun?**

---

1 Buhari-Müslim-Ahmed b. Hanbel.

- Çoluk-çocuğumdan ve kabilemin yanından geliyorum.

- **Nereye gitmek istiyorsunuz?**

- Allah'ın Peygamberini ziyaret etmek istiyorum.

- **Aradığını buldun, Peygamber benim.**

- O halde ey Allah'ın Peygamberi! İmân nedir, bunu bana öğret?

- **Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in Allah'ın Peygamberi olduğuna şehadet etmen, namaz kılman, zekât vermen, oruç tutman ve Beytullah'a haccetmendir.**

- Ben bunları kabul ve ikrar ettim, dedikten sonra atının ayağı bir çukura girdi ve kendisiyle birlikte yere yuvarlandılar, adam düştüğü yerde ruhunu teslim etti.

Bunun üzerine Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem), **"Ona dikkatle bakın"** buyurdu. Ammar b. Yasir ile Huzeyfe b. Yeman koştular, adamın öldüğünü söylediler. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem),

"Ondan vazgeçin, olduğu gibi bırakın!" buyurdu. Bunun sebebi sorulduğunda şu cevabı verdi:

"İki meleğin Cennet meyvelerinden onun ağzına koyduklarını gördüm, aç bir halde öldüğünü anladım. İşte bu adam imânına zulüm kanştırmayanlardandır" diye ilâve etti.[1]

İbrahim Peygamberi Putlarla Korkutmaları

وَحَاجَّهُ قَوْمُهُ قَالَ اَتُحَاجُّوٓنِّى فِى اللّٰهِ وَقَدْ هَدٰىنِ وَلَآ اَخَافُ مَا تُشْرِكُونَ بِهٖٓ

"Kavmi, İbrahimle tartışmaya kalkıştı. O da dedi ki: Beni doğru yola eriştirmişker Allah hakkında benimle tartışıyor musunuz? O'na ortak koştuğunuz şeylerden korkmam."

Güneşe, aya, yıldızlara ve insan eliyle şekillendirilen putlara tapanlar, İbrahim Peygamber'in susturucu delilleri karşısında başka çıkar yol bulamayınca, onların ileri gelenleri, bu defa kendi ilâhlarının hışmını hatırlatarak İbrahim Peygamber'i korkutmaya çalıştılar. O da, âlemlerin Rabbi bir şeyi dilemedikçe putların, bâtıl ilâhların hiçbir zarar veremeyeceğini bu yüzden

1 Ahmed bin Hanbel: Cerir b. Abdullah (radıyallahu anh)'den.

de onlardan korkmadığını, yine mantıki ölçülerle anlatma ihtiyacını duydu. Böylece bütün kuvvet ve kudretin Allah (celle celaluhu)'ya ait olduğunu, O dilemedikçe hiçbir şeyin meydana gelmeyeceğini kafalara işlemeye çalıştı.

Neden bu olay anlatılıyor?

Musa Peygamber'den çok önce gelip geçen İbrahim Peygamber ile putperest inkarcılar arasında meydana gelen tartışmanın Kur'ân'da anlatılması, çok önemli dört hususu belirtmeye ve ümmeti o doğrultuda uyarmaya yöneliktir:

1- İbrahim Peygamber Asya kıtasının birçok yöresinde tanınıp saygı duyulan kadri yüce bir nebidir. Tevrat ondan geniş şekilde bahsetmişti. Yaşadığı devirde ilâhlık iddiasında bulunacak kadar şımarık ve de güçlü hükümdarların bulunduğu, buna rağmen İbrahim Peygamber'in Hakk'ı tanıtmak için çok sistemli ve metotlu bir mücadele verdiği muhakkak. Bu bakımdan her yönüyle örnek alınacak bir peygamberdir.

2- Her devirde hakla bâtılın karşıkarşıya bulunduğu, Hakk'ı reddedenlerin yerli yersiz azgınlık gösterdikleri, daha çok onların sahnede olduğu hatırlatılıyor. Dünyada sürüp gelen olayların aslında, temelinde bir değişiklik yoktur. Surette ve metotta değişiklik vardır. Putperestliğin de birçok çeşitlerinin bulunabileceğine işaret ediliyor; kimi zaman insanlar ilâhlaştırılır; kimi zaman taşlara, ağaçlara; kimi yerde hayvanlara, kir yerde güneş ve aya ibadet edilir. O halde Hakk'ın bilinip tanınması için bu tür bâtılların ortaya çıkması, sünnetullah gereğidir. Mücadele ise, durdukça devam edecektir.

3- İnkarcılarla, putperest ve müşriklerle tez-antitez doğrultusunda tartışırken ilmi ölçüleri, mantıki yolları bilmenin lüzumuna işaret ediliyor. Ayrıca tarihi bilgiye geniş biçimde sahip olmanın gereği anlatılıyor. Bilgisiz, kültürsüz bir tartışmanın kuru bir iddiadan öteye geçmeyeceğine dikkatler çekiliyor.

4- İbrahim Peygamber'in sergilediği mantıki deliller, kendi devrinin kültür seviyesinin biraz üstündedir. O halde her devrin gelişen ilim ve kültürüne göre, hazırlıklı olmamız şarttır. Ama değişmeyen bir şeyin her devirde geçerli olduğu muhakkaktır: Yerde ve göklerde câri olan düzen, denge ve illiyet kanunu iyice bilindiği takdirde hep susturucu olacaktır.

Nitekim günümüzde Hegel'in Diyalektik Felsefesi, Marksizmin temelini oluşturan Materyalist Felsefe ile milli ve dini duyguları geliştirilmemiş gençlerin beyinlerini yıkayan aşırı akımlara karşı, yine günün gelişen metoduyla çıkmamız ve İslâm'ın inanç esasları doğrultusunda gençliğe doyurucu bilgi malzemesi vermemiz gerekmektedir. Aksi halde arzulanan sonucu elde etmek mümkün değildir. Bu akımların can simidi olmadığını bilimsel yollardan anlatmak, en uygun yollardan biridir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle İbrahim Peygamber'in Allah (celle celaluhu)'nun varlığını ve birliğini, kudret ve yüceliğini günün metoduna göre ispatlayıp ortaya koyması anlatıldı. Bütün bu bilgi ve delillere onun kalbini ve kafasını yatkın kılan Allah (celle celaluhu)'nun inayetine dikkatler çekildi. Bu sebeple İbrahim (aleyhisselam)'ın yüksek derecelere eriştirildiği anlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle Allah (celle celaluhu)'nun O'na olan üçüncü bir lûtfundan söz ediliyor, dünyada da aziz kılındığı, soyundan bir nice peygamberler geldiği belirtiliyor ve Allah (celle celaluhu)'nun doğru yola eriştirdiği bu peygamberlere tevhid doğrultusunda uyulmasının gereği hatırlatılıyor.

وَوَهَبْنَا لَهٗٓ اِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ ۜ كُلًّا هَدَيْنَا ۚ وَنُوحًا هَدَيْنَا مِنْ قَبْلُ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهٖ
دَاوٗدَ وَسُلَيْمٰنَ وَاَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَمُوسٰى وَهٰرُونَ ۭ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ۙ
﴿٨٤﴾ وَزَكَرِيَّا وَيَحْيٰى وَعِيسٰى وَاِلْيَاسَ ۭ كُلٌّ مِّنَ الصّٰلِحِينَ ۙ ﴿٨٥﴾ وَاِسْمٰعِيلَ
وَالْيَسَعَ وَيُونُسَ وَلُوطًا ۭ وَكُلًّا فَضَّلْنَا عَلَى الْعٰلَمِينَ ۙ ﴿٨٦﴾ وَمِنْ اٰبَاۗىِٕهِمْ وَذُرِّيّٰتِهِمْ
وَاِخْوَانِهِمْ ۚ وَاجْتَبَيْنٰهُمْ وَهَدَيْنٰهُمْ اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٨٧﴾ ذٰلِكَ هُدَى اللّٰهِ
يَهْدِيْ بِهٖ مَنْ يَّشَاۗءُ مِنْ عِبَادِهٖ ۭ وَلَوْ اَشْرَكُوْا لَحَبِطَ عَنْهُمْ مَّا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ
﴿٨٨﴾ اُولٰۗىِٕكَ الَّذِيْنَ اٰتَيْنٰهُمُ الْكِتٰبَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ۚ فَاِنْ يَّكْفُرْ بِهَا هٰٓؤُلَاۗءِ
فَقَدْ وَكَّلْنَا بِهَا قَوْمًا لَّيْسُوْا بِهَا بِكٰفِرِيْنَ ﴿٨٩﴾ اُولٰۗىِٕكَ الَّذِيْنَ هَدَى اللّٰهُ فَبِهُدٰىهُمُ
اقْتَدِهْ ۭ قُلْ لَّآ اَسْـَٔـلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا ۭ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٰى لِلْعٰلَمِيْنَ ۧ ﴿٩٠﴾

84- Ve ayrıca O'na (İbrahim'e) İshak'ı ve Yakub'u bağışladık ve her birini doğru yolda bulundurduk. Daha önce Nuh'u ve O'nun soyundan Davud'u, Süleyman'ı, Eyyub'u, Yusuf'u, Musa ve Harun'u da doğru yolda bulundurduk. İşte böylece iyi ve güzel davrananları mükâfatlandırırız.

85- Zekeriyya, Yahya, İsâ ve İlyas'ı da doğru yolda bulundurduk; hepsi de iyi, yararlı kişilerden idi.

86- İsmail'i, Elyasa'i, Yûnus'u ve Lût'u da doğru yolda bulundurduk ki hepsini de (yaşadıkları çağın) insanlarından üstün kıldık.

87- Onların babalarından, soylarından ve kardeşlerinden de seçtiklerimizi doğru yola eriştirdik.

88- İşte bu, Allah'ın yoludur ki, kullarından dilediğini ona eriştirir. Onlar Allah'a ortak koşmuş olsalardı amelleri boşa çıkardı.

89- Bunlar, kendilerine kitap, hüküm ve peygamberlik verdiğimiz kimselerdir. Eğer onlar (Mekke müşrikleri) bunları tanımaz da inkâr ederlerse, inkarcı olmayan bir kavmi buna vekil kılmışızdır.

90- İşte bunlar Allah'ın doğru yola eriştirdiği kimselerdir; sen de onların yoluna uy. De ki: Buna karşılık sizden bir mükâfat istemem. O (Kur'ân) âlemler için ancak bir öğüt, bir hatırlatmadır.

Asya Kıtasındaki Peygamberler

Kur'ân, peygamber konusunda, diğer bazı yerlerde genel bir açıklık ve açıklama getirerek her kavme ve her millete daha önce bir peygamber gönderildiğini ve bir ülkeye ya da kavme peygamber gönderilmedikçe azap edilmeyeceğini haber verirken burada nüfusun çok kalabalık bulunduğu ve ticari kervanların haberleşmeyi kolaylaştırdığı Asya kıtasının önemli bir kesiminde gönderilen ünlü peygamberlerden on sekiz tanesinin isminden sözederek, özellikle Arap Yarımadası'nda yaşıyan ve bu isimlere pek yabancı olmayan Arapları uyarmayı amaçlamıştır.

Çünkü Kur'ân her millete ve her çağa seslenen son kitaptır. Araplar onu okuduğunda kendilerine göre nasiplerini alırlar. Başka milletler de okuyunca kendilerine göre nasiplerini alabilecek birçok âyetler bulabilirler. Kısacası Kur'ân hem çok yönlü, hem de her sınıf insana hitap edebilecek bir muhteva ve kudrette indirilmiştir.

Kronolojik Bir Sıra Gözetilmemiştir

İlgili âyetlerle on sekiz peygamberden ismen söz edilirken tarih sırası gözetilmemiştir. Aynı zamanda Rasul ve Nebi tertibine de gidilmemiştir; neden? Bunun cevabı gayet açıktır. Kur'ân çoğu yerde geçmiş olayları anlatırken de tarihe ve tarih sırasına yer vermez, onu araştırıcı tarihçilere bırakır; çünkü Kur'ân'a göre, olayın meydana geldiği yıl ve gün önemli değil, olayın ibret ve öğüt alınacak noktaları önemlidir. Bu bakımdan olayların detayına inmez, onu günlük önemli olayları yazanlara terkeder. Geçmişten ders ve ibret alıp geleceğe yön vermemizi emreder; ana fikir verir, insan aklını harekete geçirir; olayları özetleyip bir komprime haline getirir; insana düşünme ve araştırma fırsatı verir. Şüphesiz ki bu metot, Allah (celle celaluhu)'nun kitabının özelliklerinden biridir.

On sekiz peygamber burada kendilerine sunulan fazl-ü kerem yönünden sınıflandırılmışlardır.

Çünkü her birine ilâhi lûtuftan, başka bir kapı açılmıştır:

a) Nuh, İbrahim, İshak ve Yakup, sonra gelen peygamberlerin ataları olma faziletini taşımaktadırlar. Çünkü Asya'da gönderilen bütün peygamberler bunların soyundandır.

b) Dâvud ile Süleyman'a gelince, bunlara hem peygamberlik, hem hükümdarlık payesi verilmiştir. Bu özellikleriyle diğer peygamberlerden ayrılırlar.

e) Eyyüb Peygamber ise, gelen şiddete, inen musibete sabredenlerin başında gelir. Sonra da bu iki mertebeyi, yani peygamberlik ve hükümdarlık payesiyle birlikte belâ ve musibetlere uğramayı kendinde toplayan Yusuf Peygamber, adı geçenler üzerine atfedilmiştir.

d) Musa ile Harun'a gelince, çok çetin mücadele, çok mu'cize ve açık belgeler göstermekle bilinmektedirler.

e) Zekeriyya, Yahya, İsâ ve İlyas Peygamberler ise, dünyadan el-etek çekip yüzleri daha çok âhirete yönelik bulunmakla ün yapmışlardır. Bu sebeple "Salih" sıfatıyla anılmışlardır.

f) İsmail, Elyesa', Yunus ve Lût Peygamberler'e gelince, bunlar şeriatı olmayan peygamberlerdir.

Görülüyor ki Kur'ân, Peygamberleri tarihleri sırasına göre değil, taşıdıkları özelliklerine göre sıralamaktadır.

Allah'ın Yolu

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللهُ

"İşte bunlar Allah'ın doğru yola eriştirdiği kimselerdir."

Mealindeki âyetle, peygamberliğe lâyık görülenlerin, doğuştan bu şerefli hizmete aday yaratıldıkları ve vakti-saati getince ilâhi vahye mazhar kılındıkları belirtiliyor.

Bu sebeple ilim adamlarımıza göre, peygamberlik çalışılarak, zühd-ü takva göstererek, öğrenim yaparak elde edinilebilecek bir meslek değildir. Nitekim Şeyh Muhyiddin Arabi de bu hususa ışık tutarak der ki: "Peygamber, peygamber olarak; veli de veli olarak yaratılır; bu payeler sonradan elde edilir türden değildir."

Sen de Onların Yoluna Uy!

فَبِهُدَاهُمُ اقْتَدِهْ "Sen de onların yoluna uy."

Bu emir, hidâyet yolunda bulunan Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in ve daha önce gelip geçen her peygamberin de aynı yolda yürüdüğünü hatırlatır. Bu yol "Tevhid" yani Allah (celle celaluhu)'yu bir bilmenin esaslarıdır. Ayrıca sözü edilen her peygamberin özelliğinin Peygamberimizde kemal derecesinde bulunduğunu, böylece O bir bakıma bütün peygamberlerin aslı ve her birine sunulan ilâhi inayetin ve yönelen iltifatın kaynağı sayılır.

O halde olgunluğun bütün incelikleri, şeref ve faziletin bütün ölçüleri son nebide kemal mertebesinde bir araya gelip bütünleşmiştir.

Bu hususu biraz daha açıklayalım:

Nuh Peygamber uzun yıllar müşriklerin saldırısına, eziyet ve cefasına karşı dayanan ve mücadelesini taviz vermeden sürdüren bir peygamberdir. Bu sıfat Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'de çok daha belirgindir.

İbrahim Peygamber, çok cömert ve âlicenap bir zattı. İnkarcılarla çok seviyeli, metotlu ve ölçülü bir tartışma ortaya koymuş, günün şartlarına, muhataplarının kültür seviyesine göre mantıki ve akli yollara başvurmuş-

tur. Bu sıfatlar Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'de doruk noktasında bulunuyordu.

Yakup ve İshak Peygamberler kıtlık, sıkıntı, belâ ve dert ile yüz yüze gelmiş, her şeye rağmen Hakk'a teslimiyette kusur etmemişlerdir. Bu sıfatların Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimizde en parlak noktasına eriştiğini görüyoruz.

Davud ve Süleyman Peygamberler, geniş nimetler içinde şükreden kişiler olarak bilinmektedir. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz o kadar genişliğe erişmediği halde hamd ve şükürde grafiğin en üst çizgisinde bulunuyordu.

Eyyüb Peygamber, çetin sınavlardan geçen, musibete karşı dayanma gücünü sergiliyen bir peygamberdir. Ama bu sıfat Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'de son sınırına erişmiştir.

Musa ve Harun Peygamberler çok çetin mücadele veren. Tanrılık iddiasında bulunan Fir'avn'a karşı çıkan ve sonra da büyük mu'cizeler gösteren peygamberlerdir. Bu sıfatlar Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'de son kertesine ulaşmıştır.

Zekeriyya, Yahya ve Elyesa' Peygamberler zühd-u takvanın çok ileri merhalesinde bulunuyorlardı. Ayrıca İsrâiloğulları'nın amansız saldırısına hedef olmuşlardı. Bu sıfatlar Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimizde kemâl derecesinde idi.

İsmail Peygamber doğruluk ve teslimiyetin; Yunus Peygamber Allah'a yalvarıp yakarmanın burcunda yer almışlardı. Bu sıfatlar Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimizde Arş'a kadar yükselen bir mâna taşıyordu. Ama hepsi de Hakk'a giden yol üzerinde birer meşale olarak bulunuyorlar, bu yolda yürüme bahtiyarlığına erişenlerin önünü aydınlatıyorlardı. O bakımdan bütün peygamberler aynı yol üzerinde bulunmuştur. Ne var ki onlar yaşadıkları çağın ilim, teknik, sosyal ve kültürel yapılarına göre teçhiz edilerek kendi kavimlerine gönderilmişlerdir. Çünkü ulaşım imkânları mevcut değildi. Her millete bir peygamber, bir uyarıcı göndermek gerekiyordu. Dünya milletleri arasında ticari kervanlar gelişince son olarak bütün milletlere bir peygamber ve bir kitap gönderildi.

Kur'ân Bir Öğüt ve Hatırlatmadır

إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٰى لِلْعَالَمِينَ

"O (Kur'ân) âlemler için ancak bir öğüt ve hatırlatmadır."

Her insanın doğuştan ruhuna enjekte edilmiş olan din ve Allah duygusu, Kur'ân ile kabuğunu kırıp ortaya çıkabilir. Çünkü insandaki gizli duran o sedefin kırılması için çok usta bir çekice ihtiyaç vardır. Elbette ki Allah sözü, çekiçlerin en mükemmelidir. İyi kullanıldığı takdirde kimseleri incitmeden sözü edilen cevher üzerindeki nefs kabuğunu kırmaya yeterlidir. Her millet ve topluluk ister istemez böyle bir ilâhi araca muhtaçtır. Ne var ki aracın yararını öğretecek yetenekli din bilginlerine, kıymetli eserlere olan ihtiyaç daha büyüktür.

Kalplerini bu ilâhi araca açık tutmayan Mekkeliler, inkâr ve inatlarında ısrar edince, Kur'ân'a sahip çıkan vekiller olarak Allah (celle celaluhu) Medinelileri görevlendirdi. Onlar da bu şerefli hizmeti yerine getirmeye çalıştılar.

Kur'an'ın açıkladığı bu sünnet, ona sahip çıkmayan ve çıkan her millet hakkında caridir. Bir millet ona sahip çıkıp koruduğu sürece hizmet şerefi onlarda kalacaktır. Hizmeti bıraktıkları gün, Allah (celle celaluhu), sünneti gereği onu başka bir millete devretme ortamını hazırlar.

Sözü edilen şerefli hizmet tamamen hasbidir; fedakarlık ve ferağat-ı nefs ister.

"De ki: Buna karşılık sizden bir mükafat istemem." mealindeki âyet bu gerçeği yansıtır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Geçen âyetlerle Allah (celle celaluhu)'nun doğru yol üzerinde bulundurduğu ve insanlıktan yana rahmet olarak gönderdiği peygamberlerden söz edildi. Onların örnek hayatlarının en önemli noktasına dikkatler çekildi. Allah (celle celaluhu)'nun bu rahmetine kulak vermeyen bir milletin en büyük hayır ve saadeti kaybettiğine işaret edilerek inkarcı olmayan milletlere bu rahmet ve şerefin sunulacağı açıklandı.

Aşağıdaki âyetlerle, delilsiz ortaya çıkıp Allah (celle celaluhu)'nun hiçbir kitap indirmediğini iddia etmenin derin bir gaflet, koyu bir cehalet olduğuna dikkatler çekiliyor. Eğer indirilen kitaplar insanlara sunulmamış olsaydı,

âhiret, hesap, cennet, cehennem ve tek kelimeyle fizik-ötesi âlemlerden kimin haberi olabilirdi? sorusu hatırlatılıyor. Kur'ân'ın tükenmez bir feyiz ve bereket kaynağı olduğu belirtilerek ona sarılmanın gereğine işaret ediliyor.

وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهٖٓ اِذْ قَالُوا مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ عَلٰى بَشَرٍ مِنْ شَىْءٍ ۗ قُلْ مَنْ
اَنْزَلَ الْكِتٰبَ الَّذِى جَآءَ بِهٖ مُوسٰى نُورًا وَهُدًى لِلنَّاسِ تَجْعَلُونَهٗ قَرَاطِيسَ
تُبْدُونَهَا وَتُخْفُونَ كَثِيرًا ۚ وَعُلِّمْتُمْ مَا لَمْ تَعْلَمُوٓا اَنْتُمْ وَلَآ اٰبَآؤُكُمْ ۖ قُلِ اللّٰهُ ۙ ثُمَّ
ذَرْهُمْ فِى خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ ﴿٩١﴾ وَهٰذَا كِتٰبٌ اَنْزَلْنٰهُ مُبٰرَكٌ مُصَدِّقُ الَّذِى
بَيْنَ يَدَيْهِ وَلِتُنْذِرَ اُمَّ الْقُرٰى وَمَنْ حَوْلَهَا ۗ وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ يُؤْمِنُونَ بِهٖ
وَهُمْ عَلٰى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٩٢﴾

91- (Yahudiler) Allah insana hiçbir şey indirmemiştir, diyerek Allah'ın kadr-u kıymetini, azamet ve kudretini bilip anlayamadılar. De ki: Musa'nın insanlara bir nûr, bir hidâyet olarak getirdiği kitabı kim indirdi? ki siz onu ayrı ayrı kâğıtlara yazarak kimini ortaya çıkarıp açıklıyorsunuz, çoğunu da gizliyorsunuz. Ne sizin, ne babalarınızın bilmediğiniz şeyler (o kitapla) size öğretilmiştir. De ki (onu) Allah indirmiştir. Sonra da onları bırak da daldıkları şeyde oynayadursunlar.

92-Bu indirdiğimiz kitap mübarektir; ellerindeki (Tevrat ve İncil'i) tasdik edicidir. Ümmü'l-Kura (Kentler anası Mekke)lileri ve çevresindekileri uyarmak içindir. Âhirete imân edenler, namazlarına devam ederek ona da imân ederler.

İNİŞ SEBEBİ

Said b. Cübeyr diyor ki:

-Tartışmak üzere Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e gelen Yahudi bilginlerinden Mâlik b. Sayf'dan Peygamberimiz şunu sordu:

"Musa'ya Tevrat'ı indiren Allah adına and veriyorum, Tevrat'ta, 'Allah şişman bilgini sevmez' diye bir cümle yazılı değil midir?" Bunun üzerine Mâlik b. Sayf kızdı ve sinirinden ölçüsünü kaybederek, "Andolsun

ki, Allah hiçbir insana hiçbir şey indirmemiştir!" demişti. Yanındaki Yahudi arkadaşları, "Ne yapıyorsun? Allah Musa'ya da mı bir şey indirmemiştir?" diye kınadıklarında, o yine öfkesinden, "Evet, Allah hiç bir insana hiç bir şey indirmemiştir" diyerek sözünü tekrarlamıştı. Yahudiler bu yüzden onu başkanlıktan uzaklaştırıp, yerine Kâb b. Eşref'i getirdiler.

Yukarıdaki âyetler bu sebeple indi.[1]

Bu rivayete bakılırsa, ilgili âyet Medine'de inmiştir. İbn Abbas, Mücahid ve İbn Cerir'e göre, Mekke'de Kureyş müşrikleri hakkında inmiştir.[2]

Allah'ı Bilmek

وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهٖٓ

"Allah'ın kadr-u kıymetini, azamet ve kudretini anlayamadılar."

Allah (celle celaluhu)'yu, O'nun kudretinin sınırsızlığını, kâinattaki câri kanunlarını, varlık âleminin her parçasına yerleştirilen hikmetlerini hakkıyla bilip takdir etmek; şüphesiz ki çok sağlam bir bilgi ve köklü bir imân işidir. Bu iki değer ölçüsüne lâyıkıyla sahip olamayanlar, Allah hakkında çok yanlış ve o nisbette sakat düşünce ve inanç taşırlar. Tıpkı sözü edilen Yahudi din adamları gibi, işlerine gelmediği zaman, "Allah insana hiçbir şey indirmemiştir" diyecek kadar şaşkınlık göstermişlerdir.

Allah'ın her varlığın önünde gizli üstün hikmetini, geniş rahmetini, her şeyi kapsayan sınırsız ilmini bilen ve anlayan; kudretinin açık belgelerini kendi yaratılışında ve varlığın her zerresinde idrâk eden kimse, hiç tereddüt etmeden O'nun her şeyi en güzel ve en mükemmel ölçü ve anlamda yarattığını bilir ve inanır ve insanı -diğer canlılara nisbetle- çok yetenekli kıldığını doğrular. Unutmayalım ki, ilâhi kudretin insan ruhuna sunduğu yeteneklerin pek çoğunun mahiyetini, gerçek sebebini, oluş ve işleyiş tarzını, yöntemini ilim henüz tamamen çözmüş değildir. Her şeyi bir yana bırakalım sadece içimizdeki düşünce ve hafızayı ele alalım: Belirli bir enerji sarfına sebep olmadan içimizde yaşıyan bu acayip iki kudretin mahiyeti nedir? Canlı maddenin içinde geçen bu iki olay, dünyanın en büyük kudreti ve Allah (celle celaluhu)'nun varlığının en parlak belgesi değil midir? Hemen

1 Esbab-ı Nüzul/Nisaburi - Lübabu't-Te'vil.

2 İbn Cerir Taberi - İbn Kesir/Ebû'l-fidâ.

belirtelim ki, yeryüzü hattâ uzay, düşünce sayesinde akıl almaz değişikliklere uğramaktadır. Birçok büyük filozof hayatını bu gibi meseleleri çözmeye vermiş, yine de sonuca varamamıştır. En sağlam, en doyurucu bilgiyi Peygamberler getirmiştir, çünkü onlar fizikötesinden alıp öylece konuşmuşlardır. Geri kalan ilim adamları ve filozoflar ise, aklın sınırında takılıp kalmışlar, bu sebeple doyurucu ve sağlam bilgi verememişlerdir.

İşte bu yüce kudretleri içimizde yaratan O sonsuz kudreti hakkıyla bilip anlamamız düğümü ancak çözebilmiştir. Ne yazık ki, insanların çoğu böylesine sonuca eriştirici çözüm yolu varken sırf kendi aklına güvenerek başka yollara sapmış ve büsbütün kendini kurtuluşu zor çıkmazlara sokmuştur. Oysa akıl henüz fizik âlemini çözememiştir; nerede kaldı fizik-ötesine nüfuz etmesi... Akıl henüz insanın yaratılışının sır ve hikmetini anlayamamış ve ilk insanın nasıl meydana geldiğini çözememiştir, nerede ölüm ötesinden, kıyametten söz edebilmesi? Akıl henüz kâinatın büyüklüğünü, galaksi ve kehkeşanların sırrını anlayamamıştır; onun ötesini anlaması mümkün mü? Akıl insanın fiziki yapısının bütün esrarına kapı açamamış, nerede ona kumanda eden ruhu idrâk edebilsin.

Tevrat'ın Ayrı Ayrı Kâğıtlara Yazılması

تَجْعَلُونَهُ قَرَاطِيسَ تُبْدُونَهَا وَتُخْفُونَ كَثِيرًا ۚ

"Ki siz O'nu ayrı ayrı kâğıtlara yazarak kimini ortaya çıkarıp açıklıyorsunuz; çoğunu da gizliyorsunuz."

Kur'ân, İsrâiloğulları için bir ışık ve Hakk'a uzanan dosdoğru bir yol niteliğinde olan Tevrat'ın Musa Peygamber'den sonra mevcut Levhalardan istinsah edilirken dağınık biçimde ayrı ayrı kâğıtlara yazıldığını, bu sırada bazı önemli belgelerin gizli tutulduğunu açıklıyor. Özellikle son nebi ile ilgili birçok belgelerin istinsah edilirken hazırlanan nüshaya alınmadığı anlaşılıyor. Gerçi ilk anda Tevrat'ın aslı Levhalar üzerinde yazılı bulunduğu için işin sonunun nereye varacağının farkına belki varılmamıştır. Ama İsrâiloğulları'nın esaret ve zillet devri başlayınca Levhalar kaybolmuş, ellerinde sadece yazdıkları kâğıtlar kalmıştır. Böylece Allah sözünün Levhalardaki aslı ve tamamı sıhhatli biçimde korunamamış ve bu yüzden âhiretle ilgili bütün bilgiler de unutulmuştur.

En son indirilen Kur'ân, hem Tevrat'ın, hem İncil'in aslını tasdik eder;

meydana gelen önemli değişikliği ve unutulan belgeleri haber vererek tashihe yönelir. Çünkü Kur'ân az kelimeyle çok şey anlatan, sayısız hükümler, ana fikirler, kıssalar, uyarılar ve müjdeler getiren ve bütün bunları bir feyiz pınarı gibi durmadan akıtan çok bereketli ve çok mübarek bir kitaptır.

Ümmü'l-Kurâ - (Kentlerin Anası Mekke)

وَهٰذَا كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ مُصَدِّقُ الَّذِى بَيْنَ يَدَيْهِ وَلِتُنْذِرَ اُمَّ الْقُرٰى وَمَنْ حَوْلَهَا

"Bu indirdiğimiz kitap mübarektir; ellerindeki (Tevrat ve İncil'i) tasdik eder. Ümmü'l-Kurâ (Kentler anası Mekke)lileri ve çevresindekileri uyarman içindir."

Mekke'ye Ümmü'l-Kura denilmiştir. Bu, o mübarek beldenin sıfat ve isimlerinden biridir. Kentler Anası anlamına gelir. Son dinin ve onun kitabı Kur'ân'ın daha önceki dinler ve kitaplarla mukayese edilemeyecek kadar genellik arz ettiğine işaret ediliyor; aynı zamanda Tevrat ve İncil'in daha çok İsrâiloğulları'na gönderilen, onları aydınlatan bir nur, doğru yolu gösteren bir rehber olduğuna dikkatler çekiliyor. Kur'ân ise, hem kentler anası sayılan Mekkelileri, hem de bu ana merkeze yüzçeviren bütün dünya milletlerini aydınlatan bir nur, doğru yolu gösteren bir hidâyettir.

Dünya nüfusunun çoğunun yaşadığı Asya ile Afrika arasında tampon olarak merkezi bir durum arz ettiği, Kuzey yarımkürenin denizlerle kara parçası arasında, Amerika kıtasının orta kesimiyle aynı enlemler üzerinde yer aldığı, yeryüzünde Allah'a ibâdet için ilk mabedin burada yapıldığı ve bu mabedin yeryüzündeki bütün inanmışlara kıble ta'yin edildiği dikkate alınınca, Mekke'ye neden Ümmü'l-Kura (Kentler Anası) denildiğinin sebebi rahatlıkla anlaşılır.

Nitekim son peygamberle, son kitabın da Ümmü'l-Kura'da parıldayıp dünya milletlerine müjdeci ve uyarıcı, olarak gönderildikleri, En'âm Sûresi 119, Furkan Sûresi 1, Sebe Sûresi 28. ayetleriyle açıklanmaktadır.

İbrahim - Mekke - Kur'ân

Başta Kur'ân olmak üzere indirilen kitaplar daha çok üç önemli amaca yöneliktir: Tevhd doğrultusunda Allah (celle celaluhu)'nun varlığını, birliğini, eşinin, benzerinin ve denginin olmadığını öğretmek; Peygamberliğin anlamını, yararını ve lüzumunu belirtmek; Kıyametin ikinci hayat olarak hazırlanmasının sebep ve hikmetini açıklamak.

İşte bu üç ana tema, bütün hayır ve faziletlerin kaynağı, niçin yaratıldığımızın hikmeti, kâinatın var kılınmasının asıl sebepleridir.

İlgili âyetlerle bu üç ana hedefe dikkatler çekiliyor. Öyle ki bundan önceki âyetlerle de İbrahim'in peygamberliği anlatılırken O'nun, Allah'ın varlığını ve birliğini delillerle açıkladığına yer verildi. Sonra âhirete imânın anlamı üzerinde duruldu. Arkasından Tevrat'ın da aslında bu amaca yönelik bir nur ve hidâyet olduğu belirtildi. Sonra da Kur'ân'ın çok mübarek bir kitap olmasından söz edilerek, hayır ve yararının çokluğu, feyiz ve bereketinin sürekliliği belirtildi ve böylece her iki kitabın da bu açıdan bakılınca, yukarıda sözü edilen tevhid inancını işlediğinin görülebileceğine işaret edildi.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle Kur'ân'ın çok feyizli, bereketli, doğru yola götürücü bir kitap olduğunda ve her sözüyle Allah'tan indirildiğinde hiç şüphe bulunmadığı açıklandı. İnsan kafasından bu kadar düzenli, ahenkli, tutarlı, hikmetli ve hatasız bir kitabın çıkmayacağına işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle Kur'ân'daki bunca ilâhi kudret ve hikmeti görmeyip, kendisine vahiy indiğini veya istediği takdirde Kur'ân gibi bir kitap yazabileceğini iddia edenlerin ne kadar büyük bir haksızlık içinde oldukları belirtiliyor; bu yüzden onları horlayacak, aşağılayacak bir azabın beklediği haber veriliyor. Sonra da ahiret hakkında bilgi verilerek inkarcılar uyarılıyor.

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ قَالَ اُوْحِيَ اِلَيَّ وَلَمْ يُوْحَ اِلَيْهِ شَيْءٌ
وَمَنْ قَالَ سَاُنْزِلُ مِثْلَ مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ ۗ وَلَوْ تَرٰٓى اِذِ الظّٰلِمُوْنَ فِيْ غَمَرٰتِ الْمَوْتِ
وَالْمَلٰٓئِكَةُ بَاسِطُوْٓا اَيْدِيْهِمْ ۚ اَخْرِجُوْٓا اَنْفُسَكُمْ ۭ اَلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُوْنِ
بِمَا كُنْتُمْ تَقُوْلُوْنَ عَلَى اللّٰهِ غَيْرَ الْحَقِّ وَكُنْتُمْ عَنْ اٰيٰتِهٖ تَسْتَكْبِرُوْنَ ﴿٩٣﴾ وَلَقَدْ
جِئْتُمُوْنَا فُرَادٰى كَمَا خَلَقْنٰكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَّتَرَكْتُمْ مَّا خَوَّلْنٰكُمْ وَرَآءَ ظُهُوْرِكُمْ ۚ وَمَا
نَرٰى مَعَكُمْ شُفَعَاۗءَكُمُ الَّذِيْنَ زَعَمْتُمْ اَنَّهُمْ فِيْكُمْ شُرَكٰۗؤُا ۭ لَقَدْ تَّقَطَّعَ بَيْنَكُمْ
وَضَلَّ عَنْكُمْ مَّا كُنْتُمْ تَزْعُمُوْنَ ﴿٩٤﴾

93- Allah'a karşı yalan uydurandan veya kendisine hiçbir şey vahyedilmediği halde, "bana vahyolundu" diyenden ve "Allah'ın indirdiği gibi ben de (âyetler) indireceğim" söyleyenden daha zâlim kim vardır? O zalimleri ölümün şiddetli dalgalanması içinde meleklerin ellerini uzatıp "canlarınızı çıkarın, Allah'a karşı haksız söylediklerinize ve O'nun âyetlerine karşı büyüklük taslamakta olduğunuza karşılık bugün horlayıcı alçaltıcı azap ile cezalandırılacaksınız!" (derlerken) bir görsen.

94-Şanıma andolsun ki, sizi ilk yarattığımız gibi, bize bir bir geldiniz ve size verdiğimiz nimetleri arkanızda bıraktınız. Aranızda, (Allah'a) ortak olduğunu iddia ettiğiniz şefaatçilerinizi beraberinizde göremiyoruz. Andolsun ki, aranızdaki bağlar kopmuş ve iddia edip durduğunuz (her şeyler) sizden ayrılıp kaybolmuştur.

İNİŞ SEBEBİ

Katade'ye göre, bu âyet, Peygamberlik iddiasında bulunan yalancı Müseyleme hakkında inmiştir.

Adı geçen, kendisine vahiy indiğini iddia ederek halkı aldatmaya çalışmış ve bu arada Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e iki de elçi gönderecek kadar işi azıtmıştı. Gelen elçilere, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz: **"Siz, Müseyleme'nin peygamber olduğuna şehadet ediyor musunuz?"** diye sorduğunda, onlar hiç çekinmeden, "Evet." diye cevap verdiler. Bunun üzerine Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz,

"Eğer elçileri öldürmek âdet olsaydı, herhalde sizin boynunuzu vurdururdum!" buyurdu.[1]

"Andolsun ki, insanı süzülmüş bir çamurdan yarattık."

Mealindeki Mü'minûn sûresi 12. âyet inince, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz vahiy kâtiplerinden ve aynı zamanda Hz. Osman'ın sütkardeşi olan Abdullah b. Sarh'ı çağırıp âyeti ona yazdırdı ve

"Sonra da onu bambaşka bir yaratık yaptık." âyetine gelince, Abdullah b. Sarh insanın yaratılışını tasvir eden bu âyetin taşıdığı yüce anlam karşısında hayretini ifade ederek "Yaratanların en güzeli olan Allah ne yücedir, ne mukaddestir ve O çok mübarektir!" dedi. Bunun üzerine Rasu-

1 Esbab-i Nüzul-Lübabu't-Te'vil - Mefatihü'l-Gayb.

lullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, **"o cümleyi de yaz, çünkü inen âyet bu şekilde bana vahyedildi."** buyurdu.

Abdullah b. Sarh'in kafasında birtakım şüpheler belirdi ve kendi kendine, "Eğer Muhammed doğru bir kimse ise, O'na vahyolunan bana da vahyolundu. Eğer yalancı ise, onun dediği gibi ben de söyledim" şeklinde düşünerek İslâm'dan çıktı ve kaçıp müşriklere iltihak eyledi.

Kelbi'nin İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yaptığı rivayete göre, 93. âyet onunla ilgili olarak inmiştir.[1]

İLGİLİ HADİSLER

"Uyuduğum bir sırada yeryüzünün hazineleri bana verildi. Bu arada elime altundan iki bilezik konuldu. Bunu oldukça önemsedim, derken onlara üflemem emredildi. Üflediğimde ikisi de uçup gitti. Bunları aralarında bulunduğum iki yalancıyla yorumladım: (San'a sahibi el-Esved el-Anesi ve Yemame sahibi Müseyleme)."[2]

İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki: Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz kalkıp bize öğüt verdi ve özetle şöyle buyurdu:

"Ey insanlar! Şüphesiz ki sizler yalınayak, çırılçıplak, sünnet olmadık bir halde Allah'a haşrolunacaksınız. (Yaratmaya ilk başladığımız gibi -verdiğimiz bir vaad olarak- onu tekrar iade edeceğiz. Her halde biz (bunu) yapıcılarız.) âyetinde buyurulduğu gibi."[3]

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz buyurdu ki:

"İnsanlar yalınayak, çırılçıplak ve sünnet olmadık bir halde haşrolunacaklardır."

Bunun üzerine Hz. Âişe (radıyallahu anha) "Ya Rasûlallah! Erkeklerle kadınlar birlikte birbirlerine bakar vaziyette mi?" diye sorunca, Peygamber Efendimiz, **"Durum bu gibi şeylere ilgi duyulmayacak kadar şiddetlidir (ve korkunçtur)."** buyurdu.[4]

1 Tefsir-i Kurtubi: 7/40.

2 Buhari/Tabii: 38, 40, Menakıb: 25, Meğazi: 70, 71 - Müslim/Rüya: 21, 22 - Tirmizi/Rüya: 10 - İbn Mâce/Rüya: 10 - Ahmed: 1/263 -2/319, 338, 344-3/86

3 Buhari/Menakıb: 25. Meğazi: 70, 71 - Müslim/Cennet: 56, 59 Tirmizi/ Kıyamet: 3, Tefsir: 80 - Nesâi/Cenâiz: 118, 119 - İbn Mace/Zühd: 33

4 Buhari - Müslim: Aynı numara.

Üç Ayrı Sapıklık ve Çılgınlık

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا

"Allah'a karşı yalan uydurandan daha zâlim kim vardır?"

Bazen insan çevresinden ilgi görünce, yavaş yavaş değişmeye başlar; ilgi artınca değişme de ona orantılı olarak kendini hissettirir. Bir gün gelir olmadık iddialarda bulunmaya, kendisini olduğundan fazla göstermeye başlar. Buna birkaç örnek vermemiz gerekirse, 19. asırda Hindistan'da ortaya çıkan Mirza Gulâm Ahmed Kadıyânî'yi ve yine aynı asırda İran'da ortaya çıkan Babilik - Bahailik fikrinin öncülerinden Şiraz'lı Mirza Ali Muhammed Rıza'yı gösterebiliriz. Önceleri din adına birer mürşit hüviyetiyle ortaya çıkan bunlar, İslâm'ı bölüp parçalamak istiyen yabancıların da desteğiyle çok geçmeden Mehdilik iddiasında bulunmuş, halk üzerindeki tesir çemberleri iyice genişledikten ve kendilerini kabul ettirdikten sonra peygamberlik iddiasında bulunma cesaretini kendilerinde bulmuşlardır.

Diyebiliriz ki, hemen her devirde buna yakın bir takım akımlar ortaya çıkmıştır ve çıkmaya devam edecektir. Günümüzde kendini Mürşid-i Kâmil ilân edip tamamen Peygamber sünnetinin dışına çıkarak saf Müslümanları aldatıp çevresinde toplayanlar eksik değildir. Bunların bir kısmı, İslâm'ı bozmada daha çok yetenekliyse yabancı ülkelerden de yardım görmektedir. Tarikat adı altında Kitap ve Sünnetin dışına taşıp din adına akla hayale gelmedik şeyler uyduranların, namaz ve benzeri ibâdetlere gerek olmadığını basit mantıki yollarla anlatanların çoğunun ciddi hiçbir tahsili yoktur. Bir âyet ya da hadisi ilmi ölçülerle çözüp anlayacak ve anlatabilecek bilgiye sahip değillerdir. Ne yazık ki, yeterince İslâm kültürü almayan aydınlarımızdan bir kısmı bu cahillerin önünde eğilmekte ve onu kendine bir kurtarıcı seçip manevi boşluğunu doldurmaya çalışmaktadırlar.

Kur'ân ilgili âyetle bu sapık ve şaşkınları üç grupta toplamaktadır:

1. Kendilerini olduklarından fazla gösterip Allah'a karşı yalan uyduranlar.

2. Kendisine hiçbir suretle vahiy inmediği halde, kendini peygamber göstermek için bana da vahiy iniyor, diyenler.

3. Kur'ân'a bilgisizlik gözlüğüyle bakıp, ben de bunun gibi sure ve âyetler yazabilir, ortaya koyabilirim diyen şaşkınlar.

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz devrinde bu üç ayrı tip şaşkın ve sapıklar ortaya çıkmış, ondan sonra da günümüze kadar değişik metot ve ambalajlarla her devirde sahneye çıkanlar eksik olmamıştır.

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz devrinde Yemame'de Müseyleme, San'a'da Esved el-Anesi gibi yalancılar çıkıp bize de vahiy iniyor, diyerek birtakım garip iddialar, uydurma âyetler ortaya atmışlardır.

Günümüzde Kur'an'ın çok kısır tercüme ve meallerine bakarak onu küçümseyen, aslına yönelip ciddi hiçbir ilmi araştırma yapmayan bazı eli kalem tutan kişilerin, "Kur'ân'da sanıldığı gibi önemli fikirler yoktur. Ondan daha mükemmelini yazmak her zaman mümkündür" diyenler bulunduğu gibi, "Bu yalnız cahil Araplara göre hazırlanmış bir kitaptır" diye her türlü bilimsel görüşten uzak iddialarda bulunanlar da eksik değildir.

Evet, dün Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e vahiy kâtipliği yapan ve aklına gelen bir cümlenin inen vahye uyması üzerine büyük bir şaşkınlık içinde dinden çıkan Abdullah bin Sarh ne ise bunlar da odur. İnsan kafası ve kalbi bu derece bilgisizlik bataklığına saplanıp kalınca, artık onun hesabı kıyamete kalır.

Kur'ân bu şaşkınların ölüm devresini başlangıç kabul edip, birkaç safhada çok duyarlı ve uyarıcı bir üslûpla işin sonunun nereye varacağını sergilemektedir. Peygamberlere verilmeyen yetkilere sahip olduklarını, ölüm anında imânı kurtaracaklarını iddia eden şefaatçilerin nasıl bir hüsrana uğrayacakları, ilk yaratıldığı gibi herkesin bir bir Allah'ın huzuruna geldiği gün belli olacaktır. Artık orada her fert kendi ameliyle baş başa kalıp halkı ifsat edenler de aldattıklarından kaçacaklardır.

İlk Yaratıldığımız Gibi

وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فُرَادَىٰ كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ

"Şanıma andolsun ki, sizi ilk yarattığımız gibi bize bir bir geldiniz."

Kur'ân burada ikinci hayata kalkışın portresini çiziyor. Ayakkabı nasıl ayağın şeklini alırsa, bedenlere giren her ruh da girdiği bedenin şeklini alır. Eskiyen bedeni attıktan sonra bir süre ruhlar âleminde eyleşir, ikinci bir beden yine aynı biçimde hazırlanır ve ruh ilk bedende aldığı şekliyle ikinci bedene rahatlıkla yerleşir.

Doğduğumuzda nasıl çıplak idiysek, beraberimizde nasıl bir makam ve mevki, mal ve servet, put ve şefaatçi bulunmuyorduysa, ikinci hayata da öylece adım atacağız.

O halde batıp yokluğa karışan fânilere dayanıp güvenmek büyük bir gaflet değil midir? İnsana yakışan, kendi yaratılışındaki o yüksek sanatı görüp asıl sanatkârına yönelmek, O'na güvenip dayanmak değil midir? Dünyada ruhumuza sunulan beden âletini nerede, nasıl, niçin kullanmak gerekiyor? Bunu bilmemek, düşünmemek cehaletin en kötüsüdür. Çünkü her âlet bir ödev, yararlı bir hizmet yapmak içindir. Ruh, beden aletiyle hakiki maarife, yüce ahlâka, ilâhi dine yönelmek için yaratılmıştır. Kendisine verilen âleti bu amaç için kullanmayanlardan bir gün o âlet elbette geri alınacaktır. İşte o zaman derin bir pişmanlık, hasret ve üzüntü için için kendini hissettirecek, ama dönüşü mümkün olmayan bir noktaya varılmış olacaktır.

İlâhi beyân, rahmet havası içinde bizleri aydınlatıyor. Âyetler birer inci misali gözler önüne seriliyor. Hiç yok iken yaratılan insanın ikinci kez yaratılmasının hiç de güç olmayacağına işarette bulunuluyor. Böylece kalpleri saran nefsin kesif perdesi yırtılmak isteniyor. Sadece fizik alemiyle haşır-neşir olan akla fizikötesinden kapılar açılıyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Geçen âyetlerle kendini Allah'a veya peygambere denk tutanların şaşkın halleri, kıyamette kendilerine çok kötü bir sonuç hazırladıkları belirtildi. Öldükten sonra -ilk yaratıldığımız gibi- birer birer dirilip kalkacağımız, bu nedenle dünyada ilâhlaştırılan putlar ve şahıslarla bütün bağların kopacağı, herkesin kendi ameliyle başbaşa kalacağı hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, yegâne yaratıcı olan Allah'ın varlığına ve birliğine açık biçimde delâlet eden dane ve çekirdeğin içinde nasıl bir hayat unsuru taşıdığı, küçük bir çekirdekten büyük ağaçların vücut bulduğu açıklanıyor. Bununla insan aklına ışık tutuluyor ve hiçbir şeyin tesadüfi olmadığı bilhassa belirtiliyor. Kâinatın şaşmayan mutlak bir düzen içinde bulunduğu hatırlatılarak yıldızların yön tayininde ne kadar şaşmaz ölçüler verdiğine dikkatler çekiliyor.

إِنَّ اللَّهَ فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوَىٰ ۖ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَمُخْرِجُ الْمَيِّتِ مِنَ الْحَيِّ

ذٰلِكُمُ اللّٰهُ فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ ﴿٩٥﴾ فَالِقُ الْاِصْبَاحِ ۚ وَجَعَلَ الَّيْلَ سَكَنًا وَالشَّمْسَ
وَالْقَمَرَ حُسْبَانًا ۚ ذٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿٩٦﴾ وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ النُّجُومَ
لِتَهْتَدُوا بِهَا فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ ۗ قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٩٧﴾

95- Şüphesiz ki Allah taneyi ve çekirdeği (yeniden hayat verip yeşertmek için) çatlatıp yarandır. Diriyi ölüden çıkarır; ölüyü de diriden çıkarandır. İşte Allah bu! (Hak'tan) nasıl ve neden (oluyor da) döndürülüyorsunuz?

96- O, sabahı (karanlıktan) yarıp çıkarandır. Geceyi de dinlenip sükûnet bulma dönemi kılmış; güneş ve ayı hesap üzere yaratıp düzenlemiştir. İşte bu yegâne üstün olanın ve her şeyi hakkıyla bilenin takdiridir.

97- Kara ve deniz karanlıklarında yolunuzu bulmanız için yıldızları düzenlemiştir. Gerçekten biz, âyetlerimizi bilip anlayan bir millet için açık açık belirttik.

Tane ve Çekirdek

إِنَّ اللّٰهَ فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوٰى

"Şüphesiz ki Allah taneyi ve çekirdeği (yeniden hayat verip yeşertmek için) çatlatıp yarandır."

Bitki hücresinde yuvarlak, oval mercimek biçiminde bir cisimcik vardır. Buna çekirdek adı verilir. İlâhi kudret bu çekirdeği gayet ince bir zarla korumaktadır. Bu zarın içinde ayrıca proteinden taneler yaratmıştır. Bunlara ilim dilinde Misket denir.

Çekirdek içinde ayrı olarak kromatin denilen bir ağ yapısı vardır. Hücre üremek üzere ikiye bölündüğü sırada kromatin bir takım iplikler durumunda çözülür. Bunlar o türün soy karakterlerini taşıyan hayati unsurlardır.

Şimdi soruyoruz: Her bitkiyi, yine kendine benziyen aynı çeşit bir bitki meydana getirmeye zorlayan bu cevher nedir? Hücre çekirdeği içinde saklı olan bu ilâhi sır ve kudret, hayatın en büyük mu'cizelerinden ve yaratanın varlığına, yüce kudretine delâlet eden en açık belge değil midir? Hayatı bu kadar ince hesaplarla ve akıllara durgunluk veren biçimde düzenleyip koruyan maddenin kendisi midir? Şuursuz bir madde bu kadar ölçülü, hesaplı ve

düzenli hayat sırrını nasıl oluşturabilir? Bu mümkün müdür?

İşte Kur'ân'ın ilgili âyetinde, taneyi, çekirdeği yaran Allah'tır, denilince, O'nun hücre çekirdeğine yerleştirdiği hayat sırrının değişmiyen bir kanunla belli ortam ve şartlarda harekete geçmesi ve türünün özelliğini aynen koruyup yeşermesi hatırlatılmaktadır.

Hayatın sırrını taşıyan hücre çekirdeği ve hücre duvarıyla bitişik olan ve birçok madensel unsurları taşıyan Ektoplazma, hücre bölünmeden önce ölü bir devredir. Şartlar bir araya gelince, hücre üremek üzere ikiye bölündüğünde, diri ölüden yaratılmaya başlar. Kur'ân bunu şu cümleyle tasvir ediyor:

"Allah diriyi ölüden çıkarır."

Bitkinin yeşerip büyümesi devresinde ise, yeniden çekirdeğin ya da tanenin oluşması, diriden ölünün çıkarılmasıdır ve bu kanun şaşmadan sürüp gider.

Gerçek bu olunca, hayatın belirtilen sırrını fark edip de onu belli kanunlarla düzenleyen Allah'tan ve indirdiği Kitap'tan yüzçevirmek ne büyük cehalet ve ne şaşkınca bir gaflettir!

Sabahı Yarıp Çıkaran

فَالِقُ الْإِصْبَاحِ "O, sabahı (karanlıktan) yarıp çıkarandır."

Bu, dünyanın, biri güneşin etrafında, diğeri kendi ekseni etrafında iki ayrı hareketine işarettir. Ayrıca dünyanın bir de güneş sistemiyle birlikte bir üçüncü hareketi daha vardır.

Yüce kudretin canlı ve bitkilerin yaşayıp gelişmesi, dinlenip varolması için dünyayı böylesine bir hareket kanununa bağladığını temel bilgi olarak vermektedir. Görülüyor ki, dünyanın hareket halinde olduğunu açıklayan birçok âyetler vardır. İlmin bu hususta tespit ve başarısı ise, çok sonraları gerçekleşebilmiştir.

Güneş ve Ayı Hesap Üzere Yaratmıştır

وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ حُسْبَانًا

"Güneş ve ayı da hesap üzere yaratıp düzenlemiştir."

Ay, dünyanın uydusudur. Bilindiği gibi 384.000 kilometre uzakta bulunuyor. Dünyamızdan elli defa küçüktür. Saatte 3600 km. hızla yol almaktadır. Dünya ise güneşin etrafında başdöndürücü bir hızla dönerken, Ay da onu takip eder ve bu arada dünyanın etrafında 29 günde döner. Bu küçük uydu, dünyamızın etrafında dönerken kendi etrafında da 29 günde döner ve dünyaya hep aynı yüzünü gösterir. Onun bütün bu hareketleri ve kendine has yörüngede seyretmesi belli hesaplara, değişmeyen kanunlara göredir.

Güneş, dünyamıza 149,5 milyon km uzaktadır. Sıcak gazlardan meydana gelmiştir. Dünya ile arasındaki mesafe ve dünyanın güneş çevresinde bir elips çizip dönmesi de çok ince hesaplara dayanmaktadır. Bu mesafe biraz az veya fazla olsaydı, bugünkü hayat olmazdı. Konulan düzen tamamen matematik ve fiziğe dayalı bir tablodur; şaşmadan sürüp gitmektedir.

Gökadada sayısı belirsiz yıldızlar yer almıştır. Milyarlarca yıldızdan bir kuşak oluşturan Samanyolu gibi daha kim bilir nice kuşaklar vardır.

Yıldızların konumlarına, özelliklerine göre, düzenli biçimde hareket halinde oldukları da bilinmektedir. Böylece gökadanın tamamının döndüğü ve hareket halinde olduğu tesbit edilmiştir.

Bu düzenli hareket sayesinde ve dünyamızın da düzenli üç ayrı hareketiyle gerek takımyıldızlardan, gerekse parlak yıldızlardan yönümüzü tayin etmemiz mümkündür.

Kur'ân bu gerçeği belirtirken özellikle önemli bir noktayı hatırlatıyor: Yıldızlar ve gökada çok düzenli ve her takım ya da kuşak özel biçimde hareket halinde bulunuyor; her gün aynı yıldızları belli ve belirli kesimlerde görmek mümkündür. Milyarlarca yıldızı düzenli hareket ettiren ilâhi kudretin şaşmazlığı ve her yıldızın da hareketinin en ince matematiksel ölçülere, en duyarlı fiziksel kanunlara bağlı bulunduğu kendiliğinden ortaya çıkmış oluyor.

Aklını ve ilmini kullanan bir millete, Allah'ın varlığına ve kudretinin yücelik ve sınırsızlığına delâlet eden belgeler, ana fikirler ne güzel sıralanmaktadır!

YORUMLAR - RİVAYETLER

Felk - Fark – Fetk: Yarıp çatlatmak anlamına gelir. İnfilak da felk kökünden alınmadır.

Habb: Buğday ve benzeri tanelere verilen cins isimdir.

Neva: Nüvatın çoğuludur; çekirdekler demektir.

Hisab ve Hüsbân: Saymak, hesaplayıp sonuç çıkarmak anlamına gelir. Matematiksel esaslara göre, varlığını sürdüren eşya hakkında da kullanılır; ilgili âyette olduğu gibi.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle Allah'ın varlığını kanıtlayan belgeler sıralandı. Aşağıdaki âyetlerle de başka belgelerden söz edilerek insan aklına ışık tutuluyor ve insan idrâkini kamçılar mahiyette fizikötesine ve fizik âlemine dikkatler çekiliyor.

وَهُوَ الَّذِىٓ اَنْشَاَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ فَمُسْتَقَرٌّ وَمُسْتَوْدَعٌ ۗ قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰيٰتِ
لِقَوْمٍ يَفْقَهُونَ ﴿٩٨﴾ وَهُوَ الَّذِىٓ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً ۚ فَاَخْرَجْنَا بِهٖ نَبَاتَ كُلِّ
شَىْءٍ فَاَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِرًا نُخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا مُتَرَاكِبًا ۚ وَمِنَ النَّخْلِ مِنْ طَلْعِهَا
قِنْوَانٌ دَانِيَةٌ وَجَنّٰتٍ مِنْ اَعْنَابٍ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُشْتَبِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ ۗ
اُنْظُرُوٓا اِلٰى ثَمَرِهٖٓ اِذَٓا اَثْمَرَ وَيَنْعِهٖ ۗ اِنَّ فِى ذٰلِكُمْ لَاٰيٰتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٩٩﴾

98- O ki, sizi bir tek nefsten meydana getirdi. Bir karar yeri, bir de emanet yeri vardır. Gerçekten biz akıl sahiplerine âyetlerimizi bir bir açıkladık.

99- O ki, gökten su indirdi de onunla her şeyin bitkisini çıkardık; ondan da yeşillikler çıkardık; ondan da birbiri üzerine sıralanmış daneler çıkardık. Hurma tomurcuğundan sarkan salkımlar; üzümlerden bağlar, birbirine benzer ve benzemez zeytin ve nar çıkardık. Meyve verdiklerinde meyvelerine ve olgunlaşmış durumuna bir bakın! Şüphesiz ki bunlarda inanan bir millet için açık belgeler vardır.

Bir Nefsten İnşâ

وَهُوَ الَّذِىٓ اَنْشَاَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ

"O ki sizi bir tek nefsten meydana getirdi."

İlgili âyetle, ilk insan Adem Peygamber'in yaratılış şekli ve niteliği tasvir edilmekte, Nefs-i Vahide deyimiyle, O'nun madde ve ruhtan oluştuğuna işaret edilmektedir. Çünkü nefs tabiri, maddeyle ruhun mecmuuna verilen bir isimdir.

Bakara ve Nisa sûrelerinde ilk insanın yaratılışı "Halaka" (Yarattı) fiiliyle ifâde edilirken, burada ondan meydana gelen nesil için "Enşee" fiili kullanılmıştır. Birincisi, geçmişte bir model ve örnek olmaksızın yoktan yaratıp var kılmak mânasında yaygındır. İkincisi ilk başlangıcı söz konusu olmaksızın yaratıp yavaş yavaş terbiye ederek geliştirmektir.

O halde, İnşâ'da:

a) Bir şeyi icat ve yaratma,

b) Yavaş yavaş terbiye etme,

c) Geliştirip kemâle erdirme mânaları yaygındır. Böylece Halaka fiiliyle, ilk insanın Âdem olduğu, geçmiş bir örnek ve model olmaksızın -bizim bilmediğimiz "Ol" emri kanunuyla- yaratıldığı açıklanıyor. Enşee fiiliyle, diğer insanların yaratılmasında Âdem ile Havva'nın menşe' olduğu belirtiliyor. Ayrıca her doğan, insanın ciddi bir terbiyeye muhtaç bulunduğuna dikkatler çekiliyor. Türden türe geçişin sözkonusu olamayacağına, tekâmülün her türün özelliğine göre değişmeyen bir kanunla sürüp gittiğine işarette bulunuluyor.

Müstakar - Mustevda'

فَمُسْتَقَرٌّ وَمُسْتَوْدَعٌ "Bir karar yeri, bir de emanet yeri."

Diye çevirisini yaptığımız bu iki tabir, okunuş tarzına göre, bir takım değişik mânalara delâlet eder:

"Mustakirr" şeklinde okununca, kiminiz istikrar halinde, kiminiz de bir emânet halindesiniz, demektir. O halde "Mustekarr" şeklinde okunacak olursa, mimli masdar veya ism-i mekân olur ki, "Her birinizin bir istikrar haliniz, bir istikrar yeriniz ve bir de emanet yeriniz vardır" mânası ortaya çıkar.

Bu farklı duruma göre, hepiniz bir tek nefsten yaratıldınız, ama:

a) Her birinizin baba sulbünde bir karar yeri, ana rahminde bir emâ-

net yeri ya da devresi vardır.

b) Kiminiz dünyaya gözünü açıp istikrar buldu, kiminiz ana rahminde emanet olarak beklemekte.

c) Kiminiz dünyada emânet olarak bulunuyorsunuz. Kiminiz de ölüp kabirde karar kıldınız.

Böylece Kur'ân'da bu iki ayrı deyimle ilk insanın yaratılışıyla ondan üreyip dünyaya gelen insanların yaratılışı hakkındaki kanunların değişik olduğuna; Âdem için sperm ile ana rahmindeki yumurtalığın söz konusu olamadığına, ama onunla Havva'dan üreyen insanlar için döllenme kanununun söz konusu bulunduğuna dikkatler çekiliyor.

Gerçekten anlayabilen bir millet, bir topluluk için bunda Allah'ın varlığına ve kudretinin yüceliğine delâlet eden acık belgeler vardır.

Gökten Su İndirdi

وَهُوَ الَّذِىٓ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً "O ki, gökten su indirdi de..."

Bu söz ilk bakışta fazla bir anlam taşımıyor gibi görünürse de aslında çok önemli bir konuya parmak basılarak insan aklına ışık tutuluyor ve eserden müessire, plândan plânlayana, programdan programcıya geçiş sağlamayı amaçlıyor. Kur'ân bu âyetle, daha çok bulutların belli kanunlarla oluşmasından sonra yağmur olarak yeryüzüne inmesinin, kâinatı şaşmayan sünnetiyle yönetip düzende tutan Allah'ın kudretinin yüceliğini yansıtan açık bir âyet anlamı taşıdığını belirtmektedir. Hiçbir şeyin kendiliğinden, plânsız, programsız, sebepsiz varolmayacağı kesindir. Varlık âleminin her parçasının kendine has illet ve sebeplerle oluştuğu ise, muhakkak. Sebep ve illetleri, bilinen bilinmeyen kanunlarla belli düzende oluşturup harekete geçiren kimdir? İşte Kur'ân bu sorunun cevabını vermektedir.

Allah'ın Varlığına, Birliğine Açik Belgeler

اِنَّ فِى ذٰلِكُمْ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

"Şüphesiz ki bunlarda inanan bir millet için açık belgeler vardır."

Kur'ân ilgili âyetle, insanın yaratılışındaki kademeli safhalarına, sonra da bitki ve meyvelerin tohum ve çekirdekten kademeli biçimde yeşerip meydana geldiklerine ve bu arada meyvelerin oluşup olgunlaşmasına dik-

katleri çekiyor; insan aklına ve idrâkine ışık tutuyor. Bir imalat varsa, mutlaka bir imalatçı vardır, diyor. Her iki ayrı cinsin oluşup varlık alanına çıkmasının belirli ve ölçülü kanunlara dayandığını hatırlatıyor. Tesadüflerin bu kadar düzenli, plânlı ve programlı sonuçlar doğuramayacağını ön fikir anlamında haber veriyor.

Şüphesiz ki, bunlarda inanan bir topluluk, bir millet için açık belgeler vardır. Allah (celle celaluhu)'yu arayan, O'nu her yerde, her varlıkta görebilir. Çünkü her varlık O'nun eseri, her şey O'nun varlığının ve kudretinin habercisidir; her şey O'nun damgasını taşımaktadır.

"Vardır her şeyde akla ışık tutan açık bir belge, Yaratanın varlığını yansıtır, dinle ve anla."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle Allah'ın varlığına, birliğine ve kudretinin sınırsızlığına delâlet eden fizik âleminden belgeler açıklandıktan ve yaratılıştaki mutlak düzen, plân ve programa dikkatler çekildikten sonra, aşağıdaki âyetlerle bu defa fizikötesi varlıkların Allah (celle celaluhu)'ya ortak koşulduğu üzerinde duruluyor; böylesine bilgisizlik ve şaşkınlık içinde bocalayanları uyarmak için Allah (celle celaluhu)'nun sıfatlarıyla akla ışık tutuluyor; sonra da örneksiz ve benzersiz bir kâinatın var kıldığı ve var kılınan şu âlemin belli kanunlarla mutlak bir düzen içinde sürüp gittiği haber veriliyor ve bunun da O'nun ortağı bulunmadığına açık bir belge anlamı taşıdığı belirtilmek isteniyor. Böylece insan aklına yer verilip ona -doğru yolu bulabilmesi için- yeterince temel bilgi ve malzeme sunuluyor.

وَجَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَآءَ الْجِنَّ وَخَلَقَهُمْ وَخَرَقُوا لَهُ بَنِينَ وَبَنَاتٍ بِغَيْرِ عِلْمٍ سُبْحَانَهُ
وَتَعَالٰى عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٠٠﴾ بَدِيعُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنّٰى يَكُونُ لَهُ وَلَدٌ وَلَمْ تَكُنْ لَهُ
صَاحِبَةٌ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٠١﴾ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ لَآ إِلٰهَ إِلَّا هُوَ
خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ فَاعْبُدُوهُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿١٠٢﴾ لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ
يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ ﴿١٠٣﴾

100- Bir de cinleri, -O yarattığı halde- Allah'a ortak koştular. Ayrıca O'na, bilgisizce oğullar ve kızlar uydurup saçmaladılar. Allah onların vasfedegeldiklerinden paktır ve yücedir.

101- Gökleri ve yeri örneksiz ve modelsiz var kılıp vücuda getirendir. O'nun eşi olmadığı halde çocuğu nasıl olabilir? Her şeyi yaratmıştır ve O her şeyi bilendir.

102- İşte Rabbiniz Allah budur! O'ndan başka ilâh yoktur; her şeyi yaratan O; artık O'na kulluk edip tapın. O her şeye vekildir. (koruyup düzen ve dengede tutan, belli kanunlarına göre tasarrufta bulunan O'dur).

103- Gözler O'nu kuşatıp göremez; O, gözleri görüp kuşatır. O, lütuf sahibidir ve her şeyden haberlidir.

İNİŞ SEBEBİ

Kelbi'ye göre, Allah (celle celaluhu)'yu hakiki sıfatlarıyla bilmiyen ve âhirete inanmayan bazı sapıklar, yaratmada Allah (celle celaluhu)'ya ortak koştular; dediler ki: Allah (celle celaluhu), nuru, insanları, eti yenen hayvanları yaratandır. İblis ise, karanlığı, canavarları, yılan ve akrepleri yaratandır. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler inmiştir.

İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan da bu anlamda bir rivayet yapılmıştır. Fahreddin Râzi de İbn Abbas'dan nakledilen rivayete yer vermiş ve: "Bu, Mecusilerin, yani ateşe tapanların mezhebidir" demiştir.

Diğer bir rivayete göre:

Saffat sûresinde; "Bunlar Allah ile cinler arasında bir de hısımlık uydurdular." mealindeki âyetle açıklandığı gibi, Allah (celle celaluhu) ile İblis'i kardeş sayan şaşkınların ve "Melekler Allah'ın kızlarıdır" diyen beyinsiz câhillerin saçmalıklarını reddedici anlamda yukarıdaki âyetler inmiştir.[1]

İLGİLİ HADİS

"Şüphesiz ki, Rabbinizi kıyamet günü, ayı Bedir Gecesi'nde gördüğünüz gibi göreceksiniz. Arada bulut ve sis olmadığı halde Güneş'i görür gibi göreceksiniz."[2]

---

1 Esbab-ı Nüzul/Nisaburi - Lübabu't-te'vil/Alaeddin Ali - Mefatihü'l-gayb/Fahreddin Râzi.

2 Buhari/Mevakit: 16. 26; Ezan: 129; Tefsir: 50; Rikak: 52; Tevhid - 24 Ebu Davud/Sünnet: 19 - Tirmizi/Cennet: 16 - Ahmed: 3/16, 17, 26 27.

Cinler

وَجَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَآءَ الْجِنَّ وَخَلَقَهُمْ

"Bir de cinleri -O yarattığı halde- Allah'a ortak koştular."

Cin, kök mâna olarak, örtünmek, gizlenmek, kapanmak demektir. Melekler, ruhlar ve şeytanlar gözle görülmedikleri, bize gizli-kapalı kaldıkları için bazen hepsi hakkında bu tabir kullanılmıştır. Ne var ki, daha çok dumansız ateşten yaratılan ve gözle görülmeyen varlıklara isim olmakta daha yaygındır.

İbn Abbas (radıyallahu anh) da, cin kavramı üzerinde dururken, kök mâna olarak "İstitar" (gizlenmek, göze görünmemek) manasına delâlet eder diye yorumlamıştır.[1]

Bu mânayla ilgili olan âyet, şu iki hususa işarette bulunmaktadır: Birincisi, Zerdüşt dinine ve onların Zend kitabına; ikincisi, Arapların cinlerde tahayyül ettikleri üstün kudrete... Kur'ân, insan kafasının ürünü olan bu iki inancı da reddetmektedir.

M.Ö. VII. yy. da İran'da ortaya çıkan Zerdüştizm, bâtıl dinlerden biridir. Kurucusu hakkında yeterli bir tesbit ve bilgi yoktur. Bilinen tek şey, Gatha adı altında birtakım özdeyişleri biraraya getiren Avesta adlı kitabın yorumlanmasına dayanır. Araplar buna Zend der. Esası ise, onlara göre, hayır ile şer, iyilik ile kötülük arasındaki sürekli savaşın varlığına, yani ikicilik ilkelerine inanmaktan ibarettir. Çünkü bu dinin kurucusu, insan ruhunu sözü edilen iki zıt güçlerin savaş alanı olarak kabul etmiş, iyiliği Hürmüz, kötülüğü Ehriman'ın temsil ettiğini söylemiştir. Bunlardan hangisi üstün gelirse, insan o yana eğilim duyar. Hürmüz iyilik melekleriyle, Ehriman şeytanlarla iş görür.

Cenâb-ı Hak gözle görülen putları, ay, güneş ve yıldızları tanrı edinenlerin derin bir sapıklık içinde bulunduklarını ve kendisinden başka ilâh olmadığını, her şeyin sonradan belli kanunlara göre yaratıldığını açıkladıktan sonra, bir de gözle görülemeyen iyilik ve kötülük ilâhlarıyla ilgili inancın sakatlığını ortaya koyuyor ve Yüce Yaratanın eşi, dengi, benzeri ve kardeşi, yardımcısı ve koruyucusu bulunmadığını belirtiyor. Akla

1 Cin hakkında gerekli açıklama aynı sûrenin 128. âyetinin tefsirinde yapılmıştır.

ışık tutarak malzeme ve ön bilgi veriyor.

O'na Oğullar ve Kızlar Uydurup Saçmaladılar

وَخَرَقُوا لَهُ بَنِينَ وَبَنَاتٍ بِغَيْرِ عِلْمٍ

"Ayrıca O'na, bilgisizce, oğullar ve kızlar uydurup saçmaladılar."

Varlık genellikle ikiye ayrılır:

1. Vâcibü'l-vücut - Varlığı zatının gereği olan,

2. Mümkinü'l-vücut - Varlığı zatının gereği olmayıp mümkün olan ve Vacibü'l-vücud tarafından imkân alanına çıkarılan.

Bilindiği gibi, ikincisinin var olması, birincisiyle mümkündür. Vacibü'l-vücud yoksa, mümkinü'l-vücud da yoktur. O ancak birincisinin varlığıyla var olabilir. Birinci varlığın da kendi zatının gereği var olmadığı, bir başka varlığın varlığıyla vücut bulduğu söylenirse, meseleye çözüm bulunmaz, bu zincir bir sınır belirlenmeksizin sürüp gider, bu da mümkün değildir. Mutlaka bir İllet-i Ula'nın var olması ve Ma'lul-İllet zincirinin onda son bulması şarttır. Çünkü mümkinü'l-vücud olanların bir yerde noktalanması gerekir. Aksi halde fasit bir dairede dönüp dolaşılır ve hiçbir sonuca bağlanamaz.

O halde bir Vâcibü'l-vücüd zaruridir ki, o da Allah'tır. Gerçek bu olunca, vâcibü'l-vücud, başka bir vâcibü'l-vücuda muhtaç değildir; aksi halde vâcibü'l-vücud olamaz. Sonuç olarak, Allah'ın varlığına bir illet yani sebep ve neden yoktur ve düşünülemez de. O'nun varlığı zatının gereğidir. O halde onun kardeşi, eşi, kızı ve oğlu da olamaz. Çünkü bunlar ancak mümkinü'l-vücut olan varlıkla eşdeğerdedirler. Vâcibü'l-vücudla değil. O takdirde bunlar birinci varlığın yaratıkları, ikinci varlığın ürettikleridirler.

Bunun için ilgili âyetle, Allah'ın bu gibi vasıflardan, inkarcı câhillerin vasfedegeldiklerinden pâk ve yüce olduğu açıklanıyor.

Bedi' - İbda' – Mübdi'

بَدِيعُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ

"Gökleri ve yeri örneksiz ve modelsiz var kılıp vücuda getirendir."

Diye çevirisini yaptığımız âyetle, Allah (celle celaluhu), hem birden fazla ilâh olmadığını, hem de ilâhi kudretin her şeyi kapsayıp kuşattığını, "Ol" emriyle tecelli edince dilediğini dilediği ölçü ve biçimde yaratıp vücuda getirebileceğini açıklıyor. Çünkü birden fazla ilâh mevcut olsaydı, şu görünen düzen devam etmezdi. Birinin yaptığını diğeri bozar, iki hükümdar bir ülkede saltanat süremezdi. Gökleri ve yeri bir örneğe göre yaratmış olsaydı, ikinci bir yaratıcı kudretin var olduğunu ortaya koyacaktı. Bir ilâh hayır ve iyiliğe yönelirken diğeri şer ve kötülüğe yönelecek, yine görünen ve bilinen düzenin devamı mümkün olmıyacaktı. Ama devam ettiğine göre, iki değil bir ilâh vardır ve her şey örneksiz ve modelsiz yaratılmıştır.

Mevcut düzenin devamı ve her şeyin hayra, iyiliğe yönelik mutlak bir irâdenin tasarrufu altında bulunması ve yaratıldığı plân üzere varlığını sürdürmesi, Allah (celle celaluhu)'nun bir olduğunu, öncesiz ve sonrasız bulunduğunu kanıtlar.

Sadece "Göklerin ve yerin mubdii," denilmesi, fizik âleminden görebildiğimiz belirgin iki şeyi sergilemeye yöneliktir.

Böylece o bir tek olan ilâhın eşi yoktur ki çocuğu olsun. Ortağı yok ki düzeni bozulsun. Öncesi yok ki, sonu olsun. İhtiyacı yok ki, dayanağı bulunsun. O her şeyin dayanağı, gözetleyip koruyucusu, yönetip sürdürücüsüdür. Tek kelimeyle değişmeyen Vâcibü'l-vücud'dur.

Gözler O'nun zatını, kudretinin yüceliğini ve sınırsızlığını idrâk edemez. Çünkü gözlerin görüş alanı sınırlıdır. Allah (celle celaluhu) ise sınırsızdır. Ancak cennette keyfiyeti bizce bilinmeyen anlamda cennet ehli O'nu görecektir. Bu da bu âlemin şartlarına, fiziksel kanunlarına göre değil, o âlemin şartlarına ve mevcut kanunlarına göre tecelli edecektir.

YORUMLAR - RİVAYETLER: LATİF

Allah'ın doksan dokuz isminden biridir. Şu anlamlara gelir:

1- Dostlarını bilip gözeten,

2- Kullarına yakın destek olan,

3- Eşyayı bütün incelikleriyle bilip denge ve düzende tutan,

4- Bir şeyi şefkat ve merhametle ulaştıran,

5- Kullarına işledikleri günahları unutturan,

6- Kullarına bilmedikleri cihetten lütuf ve ihsanda bulunan,

7- Kullarına şefkatından dolayı güç getiremeyecekleri tekliflerde bulunmayan,

8- Kullarını işledikleri ibâdet ve taatlerinden dolayı öven,

9- İyilikleri işlemekte, hayra ulaşmakta sebepleri kolaylaştıran, kötülüklerden koruyan.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Geçen âyetlerle Allah'ın varlığını kanıtlayan açık belgeler, akla ışık tutan âyetler açıklandı. Dikkatler fizik âlemine ve fizikötesi âlemlere çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, dâvanın özü, ilâhi buyrukların tebliği ve peygamberliğin anlamı üzerinde duruluyor; bütün bunların kudreti yansıtan belgelerle bütünleştirilmesi, kalp gözünü açarak olumlu sonuçlara varılması emrediliyor. Sonra da her insana, inen ilâhi âyetlere uymanın, iç ve dış düzenini sağlayıp başkasına örnek davranışlarda bulunmasının gereği hatırlatılıyor.

قَدْ جَآءَكُمْ بَصَآئِرُ مِنْ رَبِّكُمْ ۚ فَمَنْ اَبْصَرَ فَلِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ عَمِيَ فَعَلَيْهَا ۗ وَمَآ
اَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيْظٍ ﴿١٠٤﴾ وَكَذٰلِكَ نُصَرِّفُ الْاٰيٰتِ وَلِيَقُوْلُوْا دَرَسْتَ وَلِنُبَيِّنَهٗ
لِقَوْمٍ يَّعْلَمُوْنَ ﴿١٠٥﴾ اِتَّبِعْ مَآ اُوْحِيَ اِلَيْكَ مِنْ رَّبِّكَ ۚ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ وَاَعْرِضْ
عَنِ الْمُشْرِكِيْنَ ﴿١٠٦﴾ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ مَآ اَشْرَكُوْا ۗ وَمَا جَعَلْنٰكَ عَلَيْهِمْ حَفِيْظًا ۚ
وَمَآ اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيْلٍ ﴿١٠٧﴾

104- Gerçekten Rabbinizden size kalb gözünüzü açacak, aklınıza ışık tutacak belgeler gelmiştir. Artık kim gözünü açar, aklını kullanırsa, kendi lehine, kim de körlük ederse kendi aleyhinedir. Ve ben üzerinizde koruyucu bir bekçi değilim.

105- İşte biz böylece ayetleri çeşit çeşit açıklayıp biçimden biçime çevririz. O kadar ki, "Sen okumuş, öğrenim yapmışsın" derler; biz de onu (Kur'ân'ı) bilebilen bir millete açıklayalım (diye çeşitli açıklamalar yapıyoruz).

106- Sana Rabbinden vahyedilene uy. Ondan başka ilâh yoktur. Al-

lah'a ortak koşanlardan yüzçevir.

107- Allah dileseydi, onlar ortak koşmazlardı. Biz seni onlar üzerine bir koruyucu kılmadık ve sen onlar üzerinde vekil de değilsin.

Kâinat Mu'cizelerle Doludur

قَدْ جَاءَكُمْ بَصَائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ

"Gerçekten Rabbinizden size kalp gözünü açacak, aklınıza ışık tutacak belgeler gelmiştir,"

Kur'ân, insan aklına ışık tutar anlamda göklerin ve yerin belli amaçlara yönelik yaratıldığını, her şeyin değişmeyen plâna bağlı vücut bulduğunu; bitkilerin ve canlıların ilk yaratılışını ve üreyip çoğalma kanunlarını -ana fikirler doğrultusunda- açıklıyor. Akla yardımcı, idrâki kamçılayıcı ölçüler ve deliller sıralandığını hatırlatıp kâinatın mu'cizelerle dolu olduğuna işarette bulunuyor.

Böylece akla yardımcı faktörlerin yeterince açıklandığı, Hakk'ı bilmek için gereken malzemenin verildiği belirtiliyor ve sonuç olarak, insanın yaratana ve O'nun varlığına, birliğine ve sınırsız kudretine delâlet eden mu'cizeyi belgeler karşısında kör ve sağır kalmaması isteniliyor.

"Gerçekten Rabbinizden size basiretler gelmiştir." mealindeki âyette geçen Basair tabirinin, kalp gözünü açacak sağlam kanıtlar ve akla ışık tutan belgeler şeklinde yorumlanması, insanın kâinat kitabına bu gözle bakmasını hatırlatır.

Bunca kanıtlar ve belgelerden sonra Allah (celle celaluhu) ayrıca kabirden ve âhiretten yazılı belgeler göndermez. Bunun gibi, insanlar ile ruhlar arasında aracılık ettiklerini, ruhlarla fısıldaştıklarını, onlardan mesajlar aldıklarını iddia eden medyumların, aslında ruhlarla değil, farkında olmadan inkarcı cinlerle fısıldaştıkları ve bunların âhiretten haber veren belgeler olmadığını bilmemizde yarar vardır. Seanslarda iddia edildiğine bakılırsa, kendilerini insan ruhu olarak tanıtan inkarcı cinler, verdikleri haberlerle hak dinlerin âhiretle ilgili esaslarını kökünden yıkmaktadırlar. Bunun sebebi açıktır: Ruhlarla insanların görüşüp konuşması hakkında Allah (celle celaluhu)'nun câri bir kanunu yoktur. Böyle bir kanun konulmuş olsaydı, hak dinlere, kitap ve peygamberlere gerek kalmaz ve insan aklının ve idrâkinin sağlam bir ölçü ve kıstas olma özelliği ortadan kalkar ve yıkılırdı. Bu da ilâhi sünnete

ve insanın yaratıldığı amaç ve ölçüye ters düşer; Allah'ın âhirette, haber verilen hesap gününde adaletiyle tecelli edeceği inancını dumura uğratır. Nitekim dikkat edildiğinde, ispritizma ve medyumculukla daha çok İslâmiyet ve Kur'ân hakkında sağlam, köklü bilgisi olmayanlar meşguldürler. Çünkü onların arzuladığı iki cennet vardır: Biri dünya cenneti, diğeri öldükten sonra ruhun ruhlar âleminde huzura erişmesi. Bu gibilerin inanç ve anlayışına göre, âhiret sadece ruhun ruhlar âleminde yerini alması ve ebediyen orada huzur bulmasıdır. Bedenlerin yeniden oluşması, hesap, sırat, Cennet ve Cehennem gibi temel itikadı hiçbir meseleyi kabul etmezler. İnkarcı cinler bu iki zümrenin ve onların tesiri altına giren kişilerin arzuları doğrultusunda -ruhlar adına- haber vermektedirler.

Gerçek bu olunca, artık kimsenin hesap gününde itiraz hakkı yoktur. Kim gözünü açar, aklını kullanır, idrâkini harekete geçirir de ilâhi düzenin hikmetini anlarsa kendi lehine; kim de madde çukurunda yolunu kaybedip körleşirse kendi aleyhinedir. Peygamber ve onun yolunda olan ilim adamlarına düşen, sadece gerçeği söylemek, hakikate irşat etmektir. Bunca belge, kanıt ve âyetlere rağmen hâlâ kalplerini ve kafalarını hakikate açmayanlar varsa, onlardan yüzçevirip örnek mü'min düzeyinde ilâhi buyrukları kusursuz yerine getirmemiz en uygun yol ve yöntemdir.

YORUMLAR - RİVAYETLER

Besair

Besire'nin çoğuludur. Kalbin hakikate açık bulunması, sağlam akideye sahip olma, şüpheden uzak marifete erişme, ibretle bakıp gerçeğe nüfuz etme, meseleyi isbat eder ölçüde kanıtlama, ilmi hakikatleri idrâk edecek kuvvet ve yetenekte bulunma, aklı imânla birleştirip gerçeği bulma, eserden müessire intikal sağlama, inandırıcı belgeler ve hüccetleri anlayıp kabul etme gibi çok yönlü mânalara delâlet eden bir kelimedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Geçen âyetlerle kalb gözümüzü açacak, bizi hakikate götürecek belgelerin gönderildiği ve aslında kâinatın bu belgelerle dolu bulunduğu hatırlatıldı. İnsan aklına destek olacak, idrâkini kolaylaştıracak kadar delil ve hüccetlerin indirildiğine işaret edildi.

Aşağıdaki âyetle, hakikati idrâk eden mü'minlerin hırçın, sövücü, kırıcı olmadığına dikkatler çekiliyor; başkasının inanç ve düşüncesine dil uzatmak-

la sağlam bir sonuca varılamayacağı, büsbütün aradaki mesafenin açılacağı hatırlatılıyor; bu nedenle ve Allah (celle celaluhu)'nun azizlik ve kutsallığını tecavüzlerden koruma amacıyla inkarcılara sövülmemesi emrediliyor. Kısacası, mü'minlere, hak dini yaymada önemli metotlardan biri veriliyor.

وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ ۗ كَذَٰلِكَ زَيَّنَّا لِكُلِّ أُمَّةٍ عَمَلَهُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِم مَّرْجِعُهُمْ فَيُنَبِّئُهُم بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٠٨﴾

108- Allah'tan başkasını ilâh edinip (onlara) tapanlara sövmeyin, sonra onlar da bilgisizce sınırı aşıp Allah'a söverler. Her ümmete amelini böylece süslemişizdir. (Hepsinin de) dönüşü Rablarınadır; o zaman neler işlediklerini onlara bir bir haber verecektir.

İNİŞ SEBEBİ

Katade'ye göre, mü'minlerden bir kısmı duygusal davranıp putlara sövüyorlardı. Putperestlerin de haddi aşıp bilgisizce Allah (celle celaluhu)'ya sövmelerine kapı açmamak için yukarıdaki âyet indi.

Süddi'ye göre, Ebû Talib ölmek üzere son saatlerini yaşıyordu. Kureyşlileri gelenleri toplanıp ona geldiler ve: "Ya Ebâ Talib! Şüphesiz ki sen bizim efendimiz ve büyüğümüzsün. Bildiğin gibi, Muhammed bize ve ilâhlarımıza eziyet ediyor. Arzumuz odur ki, O, bizimle ilâhlarımızı kendi halimize bıraksın, biz de O'nu ve ilâhını kendi hallerine bırakalım." Bunun üzerine Ebû Talip, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'i çağırıp Kureyş ileri gelenlerinin insafa geldiklerini hatırlattı. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) orada hazır bulunan Kureyşlilere dönüp,

"Sizin bu dediğinize olumlu cevap verirsem, siz de Araplara sahip olacağınızı, Acemleri size yaklaştırıp boyun eğmelerini sağlayacak bir kelime ile söz verir misiniz?" diyerek bir öneride bulundu. Ebû Cehil, "Evet, aziz babanızın hakkı için onu da, on mislini de veririz! Söyle, nedir o kelime?" deyince, Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz,

"Lâ ilahe illâllah'dır" buyurdu. Kureyş'liler bu kelimeden nefret edip uzaklaştılar.[1]

1 Esbab-ı Nüzul - Lübabu't-Te'vil - İbn Kesir.

Bu sebeple yukarıdaki âyet indi.

Dini Yayma Politikası

Kur'ân'da Kitap Ehli sayılan Yahudi ve Hristiyanların yer yer ilâhi doğrultudan saptıkları, gönderilen Tevrat ve İncil'in insan eliyle değiştirildiği açıklanır ve bu yüzden din bilginleri kınanırken, Müslümanlarla ilgi ve ilişkilerinin bir ölçüde kesilmemesine özen gösterilir. Aradaki mesafeyi açmak yerine daraltmaya yönelinir. Putperestlerin de bilgisizce inanç ve tutumları -akıl ve idrâklerini harekete geçirir biçimde kınanır. Her birisi için elim bir azabın hazırlandığı haber verilirken dönüş yaptıkları takdirde mükâfatlarının çok büyük olacağı hatırlatılır; fakat hislerinin, olumsuz yönde kabartılması ve saplandıkları şeylerden dolayı fazla rencide edilmeleri hoş karşılanmaz. İslâm'ın insanlara sunduğu yüksek terbiyenin bu hususta da gıpta edilecek bir düzeyde tutulması tavsiye edilir.

Böylece, İslâm'ı yayma politikası, kaba söz, ölçüsüz davranış ve saldırılarla değil, hakikatleri en duyarlı biçimde ortaya koymakla yürütülür. İnsan psikolojisi bu ya, hak olsun, bâtıl olsun inanıp bağlandığı dinden, ideolojiden kopması zor olmakla beraber onu savunmada ve haklı göstermede doğru sınırı aşıp karşı tarafın en mâkul delillerini reddeder; aşırı taassup gösterip mütecaviz olabilir. Bunun için Allah (celle celaluhu), ilgili âyetle Müslümanlara, inkarcı da olsa, küfür içinde de yuvarlansa, başkasına inancından dolayı sövmemelerini, dil uzatmamalarını emreder. Hakkı hak olduğu için savunmayı ve karşı tarafa kabul ettirmeye çalışmayı, hisle değil, akıl ve mantıkla, kaba sözlerle değil, gerçekleri yansıtarak okşayıcı bir metotla anlatmayı tavsiye eder.

Her Millete Amel ve İnancı Süslenmiştir

كَذٰلِكَ زَيَّنَّا لِكُلِّ أُمَّةٍ عَمَلَهُمْ

"Her ümmete amelini böylece süslemişizdir."

Her millete, hattâ her ferde, inanıp saplandığı, bağlanıp da ilgi duyduğu inanç ve ideali Allah tarafından süslenip çekici hale getirilmişse, o takdirde hak olmayan dinlere ve fikirlere saplanıp bağlı kalanların günahı nedir? Âyette yer alan kelime dizisinden bu mana anlaşılıyorsa da gerçek mâna bu değildir. Allah (celle celaluhu), ilgili âyetle insanın psikolojik yapısının ölçüsünü vermektedir. İndirilen bir dini, çıkarılan bir yönetmeliği,

ortaya atılan bir fikri herkesin benimsemesi düşünülemez. Çünkü her insanın kendine has bir karakteri, nefsi temayülü ve düşünce tarzı vardır. Hayatımızın temel esaslarını yansıtan ilâhi buyruklara karşı, insanların çoğunda başkaldırma duygusu mevcuttur; daha önce inanıp bağlandığı, beğenip takıldığı inanç ve idealin esiridir. İnsan bu ölçü ve değişik karakterde yaratılmamış olsaydı, fikri tartışmalar, farklı inanç ve idealler arasındaki sürtüşme ve üstün gelme gayretleri ya hiç olmaz ya da önemsenmeyecek kadar basit bir düzeyde seyrederdi. Bu da insan ruhunu, aklını ve benzeri yeteneklerini âtıl duruma getirir, ilmi araştırmaların kesif bir bölümünün kapıları kapalı kalır; hakla bâtılı birbirinden ayırt etmek çok zorlaşır, hattâ bazen imkansızlaşırdı.

O halde insanın daha önce saplandığı inanç ve idealin çemberini kırıp dışarı çıkabilmesi, bu hususlarda ufkunu genişletebilmesi için ruhen yücelmesi, yani ruhuna yön verecek ciddi bir eğitimden geçmesi gerekir. Saplandığı alışkanlıklardan, bağlandığı bâtıl inançlardan, hatta beğendiği bir siyasi partiden, kendini kurtarıp daha iyisini seçebilme basiretini kaç kişi gösterebilir? Her öneri bir şaşkınlık, her baskı bir ıstırap ve tepki, her düşünce bir iştahsızlık meydana getirir. Gerçi bu genel bir kaide değildir. Ama çoğu kimselerin tutumu bu ölçüde veya buna yakındır. Bu da insan ruhunun derinliğine yerleştirilmiş bir duygu, bir güçtür ki hayatı hareketli tutmaya, ciddi araştırmalar yapmaya yöneliktir.

İşte her ümmete amelini böyle süslemişizdir, mealindeki âyetin asıl mânası budur! O halde süslenen kötü amelin tesirinden kurtulmak için imkân ve irâdeyi son sınırına kadar kullanmak hem elimizdedir, hem de görevimizdir. Sorumluluğun asıl ölçü ve anlamı da bu noktada kendini gösterir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetle, aklımızı harekete geçirecek, irâdemize yardımcı olup yön verecek, mantığımızı işletecek birçok belgelerin indirildiğinden ve esasen kâinatın her parçasında birçok ilâhi kudreti yansıtan belgelerin mevcut bulunduğundan söz edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kalp gözü kör olanlar bunca belge ve mucizeleri göremediklerine göre, kendi istekleri doğrultusunda bir mu'cizenin inmesinin ne gibi yararı olacağı, bir bakıma soruluyor ve kalbiyle kafasını birleştirmeyen yozmuşlara birçok mu'cizeler de gösterilse, yine de inan-

mayacakları belirtiliyor.

وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَاءَتْهُمْ اٰيَةٌ لَيُؤْمِنُنَّ بِهَا ۜ قُلْ اِنَّمَا الْاٰيَاتُ
عِنْدَ اللّٰهِ وَمَا يُشْعِرُكُمْ ۙ اَنَّهَا اِذَا جَاءَتْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠٩﴾ وَنُقَلِّبُ اَفْـِٕدَتَهُمْ
وَاَبْصَارَهُمْ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوا بِهٖٓ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَنَذَرُهُمْ فِى طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١١٠﴾

109- Eğer kendilerine (arzulan doğrultusunda) bir mu'cize gelirse, herhalde ona inanacaklarına dair olanca yeminleriyle yemin ettiler. De ki: Mu'cizeler ancak Allah katındadır. Farkında değilsiniz, onlara mu'cize gelse yine de inanmazlar.

110- Onların gönüllerini ve gözlerini ilk önce inanmadıkları gibi ters çeviririz ve kendilerini azgınlıkları içinde bırakırız da bocalayıp dururlar.

İNİŞ SEBEBİ

Muhammed b. Kâb el-Kurezi ile Kelbi'ye göre, Kureyş'ten bazı şahıslar Peygamberimize gelerek, "Ey Muhammed! Sen bize Musa Peygamber'in asasından ve onu taşa vurup on iki pınar fışkırttığından; İsâ Peygamber'in ölüleri dirilttiğinden sözediyorsun. O halde sen de bize bir mu'cize getir ki imân edelim." dediler. Bunun üzerine Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz onlara:

"Nasıl bir mu'cize istiyorsunuz?" diye sordu. Onlar da: "Safa tepesini altına çevir, ölülerimizden bir kısmını dirilt de onlardan senin hak peygamber olup olmadığını sorup öğrenelim. Bir de melekleri bize göster de senin peygamberliğine tanıklık etsinler, görelim." Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) onlara:

"İyi ama sizin istediğiniz bu mu'cizelerden birini veya ikisini gösterirsem beni tasdik eder misiniz?" diye sorunca, onlar: "Evet, tasdik eder ve inanırız." diye cevap verdiler. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) Safa tepesinin altın olması için duâ etmeyi düşünürken Cebrail indi ve: "Ya Rasûlallah! Dilersen dilediğin kabul olunur; ama gösterilen mu'cizeden sonra inanmazlarsa, kendilerine çok acıklı bir azap dokunur. Dilersen onları kendi haline bırak, tevbe eden eder, etmeyecek olanlar da etmez."

diyerek uyarıda bulundu ve bu sebeple yukarıdaki âyetler indi.[1]

İLGİLİ HADİS

"Ey kalpleri evirip çeviren! Kalbimi dinin üzerinde sabit kıl."[2]

Mu'cize İsteği

Daha önce de belirtildiği gibi, keramet, mu'cize olağanüstü hallerdir. Sebeplerin iptal edilmesiyle ortaya çıkar. Aslında çevremiz, içinde yaşadığımız dünya ve görebildiğimiz kadarıyla gökler mu'cizelerle doludur. Okur-yazar olmayan Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in her yönüyle çok mükemmel bir kitap getirmesi nasıl büyük bir mu'cize ise, getirdiği kitabın kendisi de başlıbaşına büyük bir mu'cizedir. Varlık âleminde ve ondan bir parça olan güneş ailesinde ve o ailenin bir parçası sayılan dünyamızda her gün, her saat binlerce mu'cize birbirini izlemekte ve bu dünya yaratılalıdan beri böylece sürüp gitmektedir. Bütün bunları göremeyen, anlayamayan bir topluluğa başka mu'cize getirmenin anlamı olmasa gerek. Çünkü cereyan eden olaylar ve düzenli hareketlerde câri olan ilâhi âdet ve tecellilere, kimi sadece baş gözüyle, kimi de baş gözünü kalp gözüyle, kalp gözünü de akıl ve idrâkiyle birleştirip bütünleştirerek bakmakta ve baktığı şeyleri incelemektedir. Her şeyin bir sebebi, her sebebin dayandığı bir plânı ve hesabı vardır. Sebep ve plân ise, çok yüce bir kudretin eseridir. Kafa ile kalp gözünü birleştirenler bunu anlamakta gecikmezler. Gen harikası üzerinde duran, çekirgenin hayatını inceleyen, dünyanın yirmi üç derecelik meyilli ve aynı zamanda kutuplardan basık bulunduğundan sonuçlar çıkaran, atmosfer tabakası üzerinde ciddi araştırma yapıp canlıların yaşamasıyla olan ilgisini belirliyen ilim adamlarının her zaman "Bizi Allah'a inandıran şeyler." diye sözettikleri bilinmektedir.

Bilindiği gibi, duygu akıl ile akıl ilimle; ilim kalp gözüyle birleşince asıl ölçüsünü bulabilmekte, imândan güç alınca da hedefine kavuşmaktadır. Yalnız duygu çoğu zaman yanıltıcıdır. Yalnız akıl yeterli değildir; onu som altın yapan tek şey, kalp gözüyle birleşip bütünleşen sağlam bir imândır.

Mekke müşrikleri hislerinin öncülüğünde davranan ve hüküm veren kimselerdi. Her insan için lüzumlu olan üç ana unsuru birleştirmek-

---

1 İbn Cerir Taberi - Esbab-ı Nüzul - Lübabu't-Te'vil - İbn Kesir-Kurtubi- Mefatihü'l-gayb.

2 Tirmizi/Kader:7, Daavat:89, 124 - İbn Mace/Duâ:2 - Ahmed:4/182, 418 - 6/91, 251, 294, 302, 315.

ten çok uzaktılar. Yeni yeni mu'cizeler istemeleri, akıldan ve kalp gözünden kaynaklanmıyordu. Bunun için Cenâb-ı Hak, onların bu isteğinden bahsederken, "Farkında değilsiniz, onlara mu'cize gelse yine de inanmazlar." buyurmuştur. Çünkü gönülleri ve gözleri ters çevrilmiştir; gözleri gönüllerinden, gönülleri akıllarından kopmuştur, sadece hisleri nefislerinin gölgesinde işler haldedir.

Gözlerin ve Gönüllerin Ters Çevrilmesi

وَنُقَلِّبُ اَفْـِٔدَتَهُمْ وَاَبْصَارَهُمْ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوا بِهٖٓ اَوَّلَ مَرَّةٍ

"Onların gönüllerini ve gözlerini, ilk önce inanmadıkları gibi ters çevirir."

Âyetin açık anlatımına göre, gözleri ve gönülleri ters çevirip inkârda ısrar üzere bırakan Allah (celle celaluhu)'dır. Diğer âyetlerde buna benzer ifadelerde yapılan yorumlar bu âyette de geçerlidir. Aksi halde teklif, sorumluluk ve ceza ile mükâfat esaslarıyla bağdaştırmak çok zor olur. O halde, âyet, ilâhi sünnetlerden birini yansıtırken aklımızı iyice kullanalım diye üstü kapalı, yoruma muhtaç bir ifade şekli getirmektedir. Her konu, her sünnetullah ve âdetullah, yoruma lüzum göstermeyecek kadar açık ve kesin belirtilmiş olsaydı. Kaza ve kader, mesuliyet, teklif gibi bazı ana meseleler üzerinde ilmi çalışmalar yapılmaz, fer'i meselelerde bile farklı görüş ve yorumlar ortaya konulmazdı. Akıl bu gibi konularda hareketsiz kalır, düşünce çemberi genişlemez, bilgi alış-verişi kesintiye uğrardı.

İşte Cenâb-ı Hakk'ın sözü olan Kur'ân'ın özelliklerinden biri de budur. O halde yukarıda konumuzu oluşturan ilgili âyeti yorumlamamız gerekir. Gözleri ve gönülleri ters çeviren Allah mıdır? Önce şunu belirtelim ki, her insan kâinatı, ondaki mevcut ilâhi belgeleri, câri olan sünnetullahı ve âdetullahı kendi gözlüğüyle görür. Eşyaya ve olaylara onunla bakar. Meseleye bu açıdan bakınca, duygularının tamamen etkisi altında bulunanların akıl gözlüğü, duygularıdır, yani akıllan duygularına tabidir. Aklını duygularının tesir alanının dışında, yani üstünde tutup kalp gözüyle bakma düzeyinde bulunan olgun kişilerin gözlüğü ise, akıllarıdır. Böylelerinin gerçeği görmesi, hakikate kapı açması her zaman için mümkündür.

Sünnetullah doğrultusunda eşyayı ve olayları araştırması gerekir. Araştırdıkça ilâhi sünnete uyma, hayatı bu sünnet ölçülerine göre değer-

lendirme basireti doğar.

Sünnetullah ise, kimselere uymaz. Çünkü o uyulmak için şaşmayan ölçülerle konulmuştur. Bu bakımdan her insan, her canlı ona uymak zorunda ve ihtiyacındadır. Kâinata duygu gözlüğüyle bakıp hakikate kapı açamayanlar, ilâhi sünnete çoğu zaman uymazlar. Böyle olunca da ilk tokatı ondan yer ve gözleriyle kalpleri ters çevrilir. İşte Allah (celle celaluhu)'nun ters çevirmesinin anlamı budur.

Mu'cizeler Allah'ın Elindedir

قُلْ اِنَّمَا الْاٰيَاتُ عِنْدَ اللّٰهِ

"De ki: Mu'cizeler ancak Allah katındadır."

Peygamberin dilediği zaman câri kanunları, plânlanmış sebepleri iptal edip mu'cize meydana getiremeyeceği gibi, bir velinin de dilediği zaman keramet gösteremeyeceği muhakkaktır.

Hem mu'cize ile keramet aklını yeterince kullanamayan, duygularının esiri olan kişiler için fazla bir anlam taşır. Akıl ve basiretini birleştirip varlık âlemine ve onda cereyan eden olaylara bu gözle bakan kimse için kâinat mu'cizeyle doludur. Kendi vücud yapısı, organlarından her biri birer mu'cize değil midir? Beyin denilen ve milyonlarca görevi sağlıklı biçimde karıştırmadan bir arada yürüten ilâhi cihaz, belge olarak yeter de artar. Başka mu'cize aramaya ne gerek var.

Mu'cizeler pazarında gezip dolaşan ve fakat hiçbirini görmeyip devamlı mu'cize arayan kimsenin gözü ve gönlü ters dönmemiş midir?

Peygamberlerin ilk göreve adım attıkları devrede, Allah (celle celaluhu) daha çok birinci gruba giren kişilere peygamberin sıradan bir insan olmadığını göstermek için o peygamberin elinde, dilinde günün şartları da dikkate alınarak birkaç mucize doğurur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle kâinata ve olaylara duygularının gözlüğüyle bakan ve inkarcılık doğrultusunda iyice şartlanmış bulunan putperestlerin yersiz ve anlamsız bir takım isteklerine dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, aklını, idrâk ve vicdanını bir türlü harekete çevire-

meyenlere, istedikleri mu'cizeler gösterilse yine de inanmayacakları; kâinatın her parçasında nice mu'cizelerin kendini açık biçimde gösterdiği halde, onları idrâk edemeyecek kadar akıl ve vicdanlarını kaybettikleri belirtiliyor ve o gibilerle fazla uğraşmanın olumlu bir sonuç vermeyeceği hatırlatılıyor.

وَلَوْ اَنَّنَا نَزَّلْنَآ اِلَيْهِمُ الْمَلٰٓئِكَةَ وَكَلَّمَهُمُ الْمَوْتٰى وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَىْءٍ قُبُلًا
مَا كَانُوا لِيُؤْمِنُٓوا اِلَّآ اَنْ يَشَآءَ اللّٰهُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ يَجْهَلُونَ ﴿١١١﴾ وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا
لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيَاطِينَ الْاِنْسِ وَالْجِنِّ يُوحِى بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍ زُخْرُفَ
الْقَوْلِ غُرُورًا ۭ وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ ﴿١١٢﴾ وَلِتَصْغٰٓى اِلَيْهِ
اَفْـِٕدَةُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ وَلِيَرْضَوْهُ وَلِيَقْتَرِفُوا مَا هُمْ مُقْتَرِفُونَ ﴿١١٣﴾

111- Eğer onlara melekleri de indirmiş olsak, ölüler onlarla konuşmuş bulunsa, her şeyi karşılarında grup grup toplasak yine de Allah dilemedikçe onlar imân edecek değillerdir. Ne var ki çokları (bu gerçeğe) bilgisizdirler.

112- İşte bunun gibi her peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman kıldık; onlar aldatmak için birbirine yaldızlı sözler fısıldarlar; Rabbin dileseydi bunu yapamazlardı. Onları da, iftira edip durdukları şeyleri de (baş başa) bırak.

113-Bir de âhirete inanmayanların gönüllerinin meyletmesini, hoşlanmalarını ve elde ettikleri günahları işleyedurmalarını (devam ettirmek) için (bu yola başvururlar).

İNİŞ SEBEBİ

İbn Cüreyc' diyor ki: Din ve peygamberle alay eden Kureyş kabilesinden birkaç kişi Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e gelip, "Bize ölülerimizden bazısını dirilt de senin hak peygamber olup olmadığını onlardan soralım. Bir de senin peygamberliğine tanıklık edecek melekleri bize göster veya karşımıza Allah ile melekleri getiriver!" diyerek yersiz ve anlamsız isteklerde bulundular. O sebeple yukarıdaki âyetler indi.[1]

1 Lübabu't-te'vil/Alaeddin Ali.

İLGİLİ HADİSLER

Ebû Zer el-Gıffari (radıyallahu anh) diyor ki: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz bana:

"Cin ve insan şeytanlarından Allah'a sığındın mı?" diye sordu. Ben de, "Ey Allah'ın Peygamberi! İnsandan da şeytan olur mu?" dedim. Buyurdu ki: **"Evet, onlardan olan şeytanlar, cin şeytanından daha kötüdürler!"**[1]

Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu:

"Sizden hiç kimse yok ki cinden bir yakını ona tevkil edilmiş bulunmasın."

Bunun üzerine soruldu:

- Size de mi? Cevap verdi:

- **Bana da tevkil edilmişti, ancak Allah ona karşı bana yardımda bulundu da o Müslüman oldu. O nedenle bana ancak hayır ile fısıldar.**[2]

İhtiyari İmân

İnsan her ne kadar Allah ve din fikriyle, duygusuyla donatılarak yaratılmışsa da nefsi itibariyle küfür ve isyana eğilimli bulunuyor. Bu bakımdan insan iki karşıt duygu ve düşüncenin alanı halindedir. İkisinden birini üstün kılma serbestisine sahiptir. Aile, toplum, okul ve eğitimin bunda etkisi çok büyüktür. Gelişme cağında olan çocuğun, ergenlik devresine giren gencin manevi boşluğu, diğer bir deyimle inanç ihtiyacı hangi yoldan giderilirse, daha çok o akıma yönelmiş olur.

İlâhi müdahale istisna teşkil eder. Çünkü bu yolda cari bir sünnetullah ve âdetullah yoktur.

Kureyş putperestlerinden dini alaya alıp, olmadık mu'cizeler isteyenler; küfür akımının tesirinde şekillenmiş ve ruhlarının ihtiyacını o yoldan tatmine alışmış kişilerdi. Daha önce bazı mu'cizeler onları bu olumsuz akımın etki alanından kurtaramamıştı. Şimdi daha büyük mu'cizeler istiyorlardı. İlâhi ilim, onların ihtiyari imânla inanmayacaklarını tesbit ettiği

---

1 Beğavi senetsiz rivayet etmiştir - İbn Cerir Taberi de ona isnaden nakletmiştir. Ayrıca Katade aynı rivayeti belirtmiştir. Ayrıca Hafız Ebû Bekir b. Murdaveyh de hadisi diğer kısmıyla naklet-miştir.

2 Sahih-i Müslim/Müsafirin: 69 - Dârimi/Rikak: 25 - Ahmed: 1/385, 397, 401, 460.

ve âdetullah gereği müdahale de etmeyeceği için Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e, o şaşkınların arzusuna uyarak mu'cize istemekten vazgeçmesi hususu hatırlatılıyor.

"Allah dilemedikçe onlar iman edecek değillerdir."

Burada ilâhi meşietin ihtiyari imânı ıztırari hale getirmeye yönelmediği belirtiliyor. Allah dileseydi, onların kalplerini derhal inkârdan boşaltıp imân ve irfan ile doldurabilirdi. Ne var ki o takdirde aklın, irâdenin ve idrâkin ölçü ve anlamı, insan olarak yaratılmanın hikmeti kalmaz; iyi ile kötü, fazilet ile rezilet birbirinden ayırt edilemez olurdu. Bu nedenle dilememiştir. Çünkü bu yolda cari bir âdetullah mevcut değildir. Böylece imân da, inkâr da kişinin ihtiyarına bırakılmıştır.

İnsan ve Cin Şeytanları

وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيَاطِينَ الْاِنْسِ وَالْجِنِّ

"İşte bunun gibi her peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman kıldık."

Şeytan, sözlükte ya Şatane - Yeştunu ya da Şâte Yeşitu fiilinden gelme bir isimdir. Birinci fiil itibariyle, muhalefet etmek, uzaklaşmak, uzaklaştırmak, haktan uzak kalmak mânalarına gelir. İkinci fiil itibariyle, öfkeden yanıp tutuşmak, haset edip kin beslemek mânalarına gelir.

O halde şeytan ister özel, ister cins isim olarak kullanılsın bu gibi mânalara delâlet etmektedir. İblis haset ve gururuna yenilerek Âdem Peygamber'e secde etmeyip böylece ilâhi emre muhalefet ettiğinden kendisine Şeytan denildiği bilinmektedir. Çünkü kendisinin yalın, dumansız ateşten, diğer bir deyimle ışınlardan yaratılması, Âdem'in ise, süzülmüş balçıktan yaratılması, onu çok hatalı bir kıyaslamaya sürüklemiştir. Böylece sözlük manasıyla, isim olarak taşıdığı mâna birleşmektedir. Bu manayla ilâhi buyruğa muhalefet eden, haktan uzaklaşan ve uzaklaştıran her insan ve cine şeytan denilebilir. İlgili âyette bilhassa bu hususa delâlet ve isâret vardır. O nedenle, ilim adamları "kendini yükseklerde görüp başkasını küçümseyen, ölçüsünü bilmeyip ilâhi sınırı aşan ve Allah'a kulluk hususunda büyüklük taslayıp haktan uzaklaşan inatçı, âsi her insan ve cin'e şeytan denilir" diyerek bir genellemede bulunmuşlardır. Nitekim İbn Abbas, Atâ', Mücahid, el-Hasan ve Katade de bu görüşü ortaya koymuşlardır.

Diğer bazı ilim adamlarına göre, Şeytan isminin İns ve Cin kelimeleri üzerine atfı, başkalığı gerektirir. O halde şeytanlar ayrı, cinler de ayrı yaratıklardır. Şeytanlar, Âdem Peygamber'e secde etmeyen İblis'ten üreyip çoğalmışlardır. Cinler ise Can Kavmi denilen ve Âdem'den önce yaratılan, aynı zamanda aslı ateş olan gözle görülemeyen varlıklardır. Allah'a imân edenleri olduğu gibi, etmeyenleri de vardır.

Kimi de Cin ve Şeytan tabirleri üzerinde durup bunları "Habis Ruhlar" diye yorumlamışlardır. Onlara göre, ruhlar ikiye ayrılır: Bir kısmı dünya ötesinde, bir kısmı ise dünyada eyleşirler. Dünyada eyleşenler de "Temiz Ruhlar" ve "Habis Ruhlar" olmak üzere iki kısma ayrılırlar. Temiz ruhlar, iyilik ve hayrı, ibâdet ve itaati fısıldarlar ki, bunlar, yeryüzünde görevli olan meleklerdir. İkinciler ise, şer ve kötülüğü, isyan, "Kin ve muhalefeti, ahlâksızlık ve başkaldırmayı fısıldarlar ki bunlar da yeryüzünde dolaşan şeytanlardır. Bu iki kısımdan her biri kendi aralarında da yaratılışlarına uygun anlamda fısıldaşırlar.

İnsanlara gelince: İçi tertemiz olup ilâhi buyruklara uyanlar, daha çok hayır ve iyilik düşünüp bu doğrultuda hem kendini, hem çevresini aydınlatanlar ve her vesileyle düşüncelerini berraklaştıranlar tertemiz melekler gibidirler. Bunun aksine bir yol tutanlar ise habis şeytanlar gibidirler. Bu mânayla onlara, insan şeytanları denilmiştir.

Her iki türden olan şeytanlar başkalarını aldatmak, yoldan saptırmak için çok süslü ve yaldızlı sözler fısıldanırlar. Basit mantıki oyunlara başvurup aldatmaya çalışırlar. Haktan yana görünüp hakkı inkâr ederler ve fırsat bulunca hakkı değiştirmekten çekinmezler.

Daha çok peygamberlere ve onların vârisleri sayılan din mürşitlerine, güçlü ilim adamlarına dil uzatır, onlara çamur atar, toplum içinde itibarlarını sarsmak için din adına dini yıkarlar. Bu tipler her devirde sahneden eksik olmazlar. Günün şartlarına göre, yol ve yöntem seçip uygularlar.

Kur'ân-ı Kerim mü'minlerin dikkatini bu tip şeytanlara çekmekte ve gereken uyarıda bulunmaktadır.

Rabbin Dileseydi Böyle Olmazdı

وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ

"Rabbin dileseydi bunu yapamazlardı."

Allah (celle celaluhu), hikmeti gereği insanı, meleği, cin ve şeytanı ayrı ayrı maddelerden ve ruhlardan yaratmıştır. Her birinin yapısı, karakteri ve görevleri değişiktir. İnsanda yaratılıştan Allah ve din duygusu mevcuttur. Ona imân mayası da diyebiliriz. Bunun yanıbaşında onda kötülük ve günaha meyledecek duygu da vardır ve bu da doğuştan onda mevcuttur. Buna inkâr ve isyan mayası da diyebiliriz. Cinler de böyledir. Şeytanlar ise daha çok şer ve kötülük mayasını taşımaktadırlar. Yaratılışlarında bu maya vardır ve İblis'in Hakk'a isyanıyla, o rakipsiz duruma gelmiştir.

Görülüyor ki, bunlardan hertür kendine has kanunlarla, değişik ruh ve karakterlerle yaratılmıştır. Biri diğerine pek benzememektedir. Allah dileseydi, bunların hepsini melekler gibi tertemiz ruhlar olarak yaratabilirdi. O zaman ayrı tür yaratmaya gerek kalmazdı. Zira sayısı belirsiz melekler her an Yüce Yaratan'a secde etmektedirler. Maksat, nurdan melekleri yarattığı gibi, ateşten cin ve şeytanları, topraktan insanları yaratmak ve doğuştan onları bir takım öz mayalarla donatmaktır. O halde bu üç ya da dört ayrı varlık hakkında konulan câri kanunlar vardır ki bunlar ezelle ebet arasında yoluna devam ederek değişmezler. Allah dilerse bu kanunları değiştirebilir, dileseydi bu dört varlığı başka türlü yaratabilirdi. Ama öyle dilememiştir. İnsanlara da, cinlere de hakkı bulmak için birçok imkânlar ve yetenekler verilmiştir. Ama her varlık kendisiyle ilgili bulunan hayat kanununa uymak zorundadır. Uyan mutlu olur, uymayan mutsuz olur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle inatçı inkarcıların, istedikleri mu'cizeler gösterildiği takdirde kesinlikle inanacaklarına, son peygambere uyacaklarına dair kendilerine göre katmerli yeminde bulundukları, ancak bu sözlerinde samimi olmadıkları açıklandı. Böylece onların inat, inkâr, kin ve haset bataklığında akıl ve idrâklerini kaybettikleri belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Kur'ân-ı Kerim'in, Peygamberin risâletı hakkında en kuvvetli delil bulunduğu, mu'cizelerin en büyüğü olduğu hatırlatılıyor. Bu büyük mu'cize karşısında hâlâ inkârlarında ısrar edenlerin iman etmeyeceklerine dikkatler çekiliyor.

اَفَغَيْرَ اللّٰهِ اَبْتَغِى حَكَمًا وَهُوَ الَّذِى اَنْزَلَ اِلَيْكُمُ الْكِتَابَ مُفَصَّلًا ۚ وَالَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ

الْكِتَابَ يَعْلَمُونَ أَنَّهُ مُنَزَّلٌ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿١١٤﴾
وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١١٥﴾

114- Allah size kitabı bölüm bölüm (yeterince) açıklanmış biçimde indirmişken O'ndan başkasını mı hakem isteyeyim? Kendilerine (daha önce) kitap verdiklerimiz bilirler ki, O (Kur'ân) elbette hak olarak Rabbinden indirilmiştir. Artık sen şüphelenenlerden olma!

115- Rabbin sözü doğruluk bakımından da, adalet bakımından da tamamlanmıştır. Onun sözünü değiştirecek yoktur. O, İşiten ve bilendir.

İNİŞ SEBEBİ

İnanmadıkları halde gereksiz yere mu'cizeler istiyenlerin samimi olmadıkları bildirilince, bu defa Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e, aramızda hükmedecek bir hakem belirle, diye teklifte bulunmuşlardı. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[1]

En Doğru ve En Âdil Hakem

أَفَغَيْرَ اللهِ أَبْتَغِي حَكَمًا

"Allah'tan başkasını mı hakem isteyeyim?"

İnsan eseri olan her kitapta birçok hatalara, noksanlara rastlamak mümkün. En usta kalemden çıkan bir kitap en çok iki ya da üç defa okunabilir. Ondan sonra bütün tazeliğini yitirir. Allah sözü olan ve münhasıran O'nun eseri kabul edilen Kur'ân'da en küçük bir hatâya ya da noksanlık ve ölçüsüzlüğe rastlamak mümkün değildir. Her âyeti parlak bir yıldız, her sûresi kâinatı aydınlatan bir güneş, her cümlesi güzel sözlerin en güzeli olmaya devam etmektedir. Okundukça cilâsı artmakta, araştırıldıkça esrar ve hikmet perdeleri aralanmakta, asırlar geçtikçe yeni yeni kapıları açılmakta; her ilim adamının bilgi seviyesine göre malzeme sunmakta, her sınıf insana hitap etmekte, eskimek bilmeyen ana fikirleriyle, temel bilgileriyle her geçen gün tazeliğini korumaktadır. Binlerce hadis arasında yer alan bir âyeti, bir cümlesi, "Ben Kur'ân'danım" diye seslenmekte, diğer

1 Lübabu't-te'vil/Alâeddin Ali.

bütün sözlerden kesinlikle ayrılmaktadır. Çünkü O Allah sözüdür ve yalnız Allahcadır.

İnsan idrâkinin önüne böylesine muhteşem bir mu'cize sergilenmişken, başka bir mu'cize aramak, başka bir hakem istemek gaflet değil de nedir? Bin dört yüz yıl önce, günümüzde gelişip gönülleri büyüleyen ilmi buluşların ana fikirlerini, öz ve mayasını belirleyip koyan ve her geçen gün ancak doğruluğu anlaşılan başka bir kitap var mıdır? İnsan kafasının ürünü olarak bu ölçü ve kudrette bir kitap yazılabilmiş midir?

İşte konumuzla ilgili âyet, bizlere bu hakikati bütün çıplaklığıyla duyurmaya çalışmakta ve gerek doğrulukça, gerek adaletçe en mükemmel ölçüde ve kudrette olan Kur'ân'ın en büyük mu'cize ve en kusursuz hakem bulunduğunu bildirmektedir.

Kitap Verilenler

وَالَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْلَمُونَ اَنَّهُ مُنَزَّلٌ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ

"Kendilerine (daha önce) kitap verdiklerimiz bilirler ki, O (Kur'ân) elbette hak olarak Rabbinden indirilmiştir."

Kur'ân, kendilerine kitap verilen milletlerin din bilginlerinden cidden araştırma yapıp insaf gözüyle ilâhi belgeleri tarayanların, gerek son peygamber Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in, gerekse son kitabın hak olduğunu bildiklerine yer yer değinmekte ve bu hususta gereken uyarıda bulunmaktadır. Bakara sûresi 146. âyetin tefsirinde bu husus yeterince açıklanmış ve Tevrat'la İncil'den bazı önemli belgeler nakledilmiştir. Değişikliğe uğratılmalarına rağmen hiç şüphesiz ki, elimizdeki mevcut Tevrat ve İncil nüshalarında son Nebi'nin geleceği hakkında birkaç kayıt vardır. Özellikte 1709'da İtalyanca yazılı Bernaba İncil'inin Prusya (Eski Alman Devleti) kralı danışmanlarından Kreimer'in eline geçmesiyle bu hakikat iyice su yüzüne çıkmış ve İsa Peygamber'in sadık Havarilerinden Bernaba'nın yazdığı ve bilahare İtalyancaya çevrilen bu İncil'in yirmiye yakın yerinde Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in geleceğine dair çok açık ve net bilgilerin yazılı olduğu görülmüştür. Onlardan bir kaçını aşağıya naklediyoruz:

"Allah, Âdem'i yaratınca, Âdem iki ayağı üzerine kalkıp doğruldu. Başını göğe doğru çevirdi. Güneş kadar parlak iki satır yazı gördü: Lâ ilahe illallah - Muhammed'ün Rasulullah (Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur.

Muhammed O'nun peygamberidir.) Âdem ağzını açıp dedi ki: "Ey Rabbim ve ilâhım! Sana şükrediyorum, çünkü beni fazl-u kereminle yarattın. Huzurunda eğilir, yalvarırım; bu sözün (Muhammed Rasulullah cümlesinin) anlamını bana bildirmeni dilerim." Rab O'na cevap verdi: "Ey kulum Âdem!" Güvenle, esenlikle bana yaklaş. Sana derim ki, ilk yarattığım insan sensin. Şu ismini gördüğün nur, senin soyundan ve evlâdındandır. Yıllar sonra dünyaya gönderilecektir. O benim peygamberim olacaktır. Her şeyi O'nun (hatırı) için yarattım. O geldiğinde varlık âlemini aydınlatacaktır. Ben henüz hiçbir şeyi yaratmadan altmış bin yıl önce O'nun nurunu ve ruhunu yarattım.

Bunun üzerine Âdem tekrar Allah (celle celaluhu)'ya yalvarıp dedi ki: "Ya Rab! Şu iki sözün tırnaklarım üzerine nakşedilmesini lütfet." Allah ilk insanın bu dileğini kabul etti ve O'nun sağ elinin beş parmağı üzerine Lâ ilahe illallah (Allah'tan başka hiçbir tanrı yoktur) cümlesini; sol elinin başparmağının tırnağı üzerine Muhammed'ün Rasulullah (Muhammed, Allah'ın Peygamberidir) cümlesini nakşetti. İlk insan Âdem başparmakları üzerindeki bu iki cümleyi öptü, sonra da gözlerine sürdü. Ve şöyle dedi: "Senin şu âleme ayak basacağın gün ne mübarek gün olacak!"[1]

"İsa onlara dedi ki: Ben size hakkı söylerim; bugüne kadar gelen her peygamber ancak bir kavme veya bir millete gönderilmiştir. Her peygamber Allah'ın rahmetinin belirtisidir. Ancak her peygamberin sözü, gönderildiği kabile veya milletin dışına taşmamıştır. Ama o Allah'ın Rasulü gelince, yüzük taşı misali olacak, Allah O'na verecek de verecek. O yeryüzündeki milletler için kurtuluş ve rahmet taşıyacak, onun talimini kabul edenler kurtulup rahmete erişecek. O zalim zorbalar üzerine kuvvetle yürüyecek, putlara tapınmayı kökünden yıkacak; öyle ki şeytanı perişan ve rüsvay edecektir. Çünkü Allah O son peygamber hakkında İbrahim Peygamber'e böylece va'detmiştir: "Dikkat ya İbrahim! Ben senin soyunla yeryüzündeki kabile ve milletleri mübarek kılacağım. Sen nasıl putlarla savaştın, onları devirdinse, o da öylece savaşıp devirecektir."[2]

"İşte bunun için size derim ki: Şüphesiz Allah'ın Peygamberi Ahmed ile yakında Allah'ın yarattığı her şey sevinecektir. Çünkü o anlayış ve danışma ruhudur. O, hikmet ve kuvvet ruhudur. O, sevgi ve rahmet ruhudur.

---

1 Bernaba İncili: 39/14-28 / Kahire: 1908.

2 Bernaba İncili: 43/13-29

O, adalet ve takva ruhudur. O, lütuf ve sabır ruhudur. Allah ona verdiğini hiç kimseye vermemiştir. O, âleme geldiği zaman, ne mutlu zaman olacak! Beni tasdik edin. Onu (yani ruhunu) her peygamberin gördüğü gibi ben de gördüm, saygı ve ta'zimde bulundum."[1]

İşte ilgili âyetle bu hakikatler haber veriliyor, Kitap Ehli ve şüphede kalan Müslümanlar uyarılıyor. Çünkü bunca açık belgeler karşısında şüphecilerden olmanın mantıki hiçbir yanı yoktur.

Rabbin Sözü

وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِۦ ۚ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ

"Rabbin sözü doğruluk bakımından da, adalet bakımından da tamamlanmıştır. O'nun sözünü değiştirecek yoktur. O, işiten ve bilendir."

İlgili âyetle çok önemli bir noktaya işaret edilmekte ve Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) ümmetine büyük bir müjde verilmektedir. Tevrat ve İncil'e insan eli dokunduğu, insan sözü karıştığı için aslından uzaklaşma felâketine uğramışlardır. Son kitap Allah sözü Kur'ân ise, bu felâketten kesinlikle korunmuştur. Onu hiçbir kuvvet değiştiremeyecektir; indiği gibi, tespit edilip yazıldığı, yazılıp mushaf haline sokulduğu gibi muhafaza olunmuştur ve olunacaktır da. Bu da Kur'ân'ın ayrı bir mu'cizesi, başka bir yüceliğidir.

Hakem - Hâkim

Hüküm kökünden gelen Hakem ve Hâkim arasında bir takım farklar vardır. Hakem, hükümde daha çok uzman olan ve tarafların güvenine lâyık görülen kimsedir.

Bu manayla Hakem, taraflar arasında ihtilâf konusu olup şüphe ve tereddüde yol açan, hakkı bâtıldan, haramı helâldan ayırt edip ona göre karar veren ve verdiği kararı taraflarca kabul edilen bilirkişi demektir. O nedenle hakem hâkimden daha kâmil bir mertebededir denilebilir. Çünkü her hüküm verene hâkim sıfatı verilebilir, ama hakem sıfatı verilemez. Hakem ancak hak ile hükmedendir. Bu sebeple Hakem Allah (celle celaluhu)'nun sıfatlarından biridir. Kur'ân hakkında da kullanılmıştır.

Aynı kökten gelen Hikmet ise, daha özel bir mâna taşımaktadır: Hakk'ın hak olduğunu ilim ve akıl yoluyla tesbit edip ortaya koymak mâ-

1 Barnaba İncili: 44/19-31

nasında daha çok yaygındır.[1]

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle Kur'ân-ı Kerim'in doğrulukça da, adaletçe de tamamlandığı, insanın dünya ve âhiretini aydınlatacak, onu mutlu kılacak belgelerin noksansız indirildiği ve her konunun çok açık biçimde ortaya konduğu anlatıldı. Böylesine büyük bir mu'cize ortada dururken başka mu'cize ve belge aramanın anlamsız olduğu belirtildi. Hakem olarak Allah (celle celaluhu)'nun veya bu ilâhi kitabın yeterli bulunduğuna dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, hakikat bu olmakla beraber insanların ruhsal yapıları ve taşıdıkları karakter bakımından çok farklı fikir, inanç, ideal ve siyasi kanaat taşıdıkları; çoğunun ise hakkın dışında kalan bir takım sapık ideolojilerin rengiyle boyandıkları ve bu yüzden Allah yolundan saptıkları hatırlatılıyor. O halde insanların çoğuna uymanın gerçek bir kıstas olmadığı bildiriliyor.

وَاِنْ تُطِعْ اَكْثَرَ مَنْ فِى الْاَرْضِ يُضِلُّوكَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ اِنْ يَتَّبِعُونَ اِلَّا الظَّنَّ
وَاِنْ هُمْ اِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿١١٦﴾ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ مَنْ يَضِلُّ عَنْ سَبِيلِهٖ وَهُوَ
اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿١١٧﴾

116- Yeryüzündekilerin çoğuna uyarsan, seni Allah yolundan saptırırlar; onlar zandan başkasına uymazlar ve onlar sadece yalan söyler, tahminlerde bulunurlar.

117- Şüphesiz ki Rabbin kendi yolundan sapanları daha iyi bilir ve O, doğru yolda bulunanları da çok iyi bilendir.

İNİŞ SEBEBİ

Allah'a ortak koşan inatçı inkarcılardan bir grup Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e gelerek, "Siz kendi öldürdüğünüz hayvanları yiyorsunuz da Allah'ın öldürdüklerini yemiyorsunuz!" diyerek basit bir kıyaslamayla mü'minleri şüpheye düşürmeye çalıştılar. Bunun üzerine yu-

1 el-Müfredat Fi Garibi'I-Kur'ân/Rağıb el-Isfahani - Mefatihü'l-gayb/Fahreddin Râzi.

karıdaki âyetler indi.[1]

İLGİLİ HADİSLER

"Allah'ın benden önce gönderdiği her peygamberin mutlaka üm-metinden bir takım yardımcıları, sünnetini tutan ve emirlerine uyan arkadaşları olmuştur. Onlardan sonra gelenler ise, yapmadıklarını söyler, emredilmedikleri şeyleri işlerler. Kim eliyle onlarla savaşırsa, o mü'mindir. Kim diliyle savaşırsa, o da mü'mindir. Kim kalbiyle savaşırsa, o da mü'mindir. Artık bunun ötesinde hardal tanesi kadar imândan bir şey yoktur."[2]

Hz. Âişe (radıyallahu anha) validemiz anlatıyor:

-Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e dedim ki: "Ya Rasûlallah! Allah yeryüzündekilere kahr-u kuvvetini indirmiştir; oysa aralarında iyi kişiler vardır ki, kötülerin helak edilmesi sebebiyle onlar da helak ediliyorlar!" Bunun üzerine Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem) şu cevabı verdi:

"Ya Âişe! Şüphesiz ki aziz ve celil olan Allah, kahr-u gazabını, azabına hak kazanmışlar üzerine indirince, aralarında iyi kişiler de bulunur. Onlar da diğerleriyle birlikte aynı azaba uğrarlar. Sonra herbirileri kendi niyetlerine göre, kabirlerinden kalkıp haşrolunurlar."[3]

İnsanların Çoğu Doğru Yolda Değildir

وَاِنْ تُطِعْ اَكْثَرَ مَنْ فِى الْاَرْضِ يُضِلُّوكَ عَنْ سَبِيلِ اللهِ

"Yeryüzündekilerin çoğuna uyarsan, seni Allah yolundan saptırırlar"

Tarihin hangi devrine bakılırsa bakılsın, yaşayan insanların çoğunun doğru yolda olmadığı görülür. İnsanın nefs yapısı, diğer bir deyimle karakteri sınırsız bir serbesti ister. Belli ölçülere, dini ve ahlâki kurallara bağlı kalmaktan hoşlanmaz. Bu yüzden daha çok kural dışında, dini ve ahlâki ölçüleri tanımayan kitleyle uyum sağlar. Kitlelerin böylesine yanlış bir yolda yürümesinin devamını ise, yine onların bünyesinden filizlenip çıkan liderler sağlar. Bu durumda insanların çoğuna uyma heveslileri, çok geçmeden onların arasında eriyip şekillenir ve bir daha kendilerini zor kurtarabilirler. Çünkü insan toplum içinde aşılanacağı inancın rengine göre

1 Lübabu't-te'vil/Alâeddin Ali.

2 Sahih-i Müslim: İbn Mes'ud (radıyallahu anh)'den.

3 İbn Hibban: Hz. Âişe (radıyallahu anha)'dan / sahih rivayetle.

bir yol izler; din ve Allah'ı tanımazlık, her şeyi mübah saymak, lidere taparcasına bağlanmak, politika ağına düşüp politize olmak, batıl bir dini benimsemek, hak dini reddetmek, ahlâk ve fazilet sınırı tanımamak gibi değişik renklere boyanmak bu yolun tabii sonucudur. Kuşakları böylesine bir akımdan kurtarmak âdeta imkânsızdır. Allah (celle celaluhu)'nun hidâyete erdirdikleri müstesna. Böylece doğru yolun dışında çoğunluğu oluşturan insanlardan her biri inanıp bağlandığı fikir, ideal ve inanç ne ise o hususta güç kazanır ve onun savunucusu olur.

İnsanın ruhsal yapısı ve temelinde nefs bulunan karakteri bu olunca, çoğunun hayat dizginini, bağlandığı fikir ve idealin eline teslim ettiğini görürüz. Fikirler, idealler, inançlar ve temayüller sayılmayacak kadar çoktur. Bunlardan ancak birisi Hak'tır, Çünkü hak bölünmez ve birkaçlık kabul etmez. O halde insanlardan çoğu haktan uzak, hattâ hakkın karşısında; azı ise haktan yanadır.

İşte Kur'ân toplumun mânevi yapısının asıl ölçüsüne işarette bulunurken insan karakterine dikkatleri çekiyor ve çoğunun doğru yolda bulunmadığını hatırlatıyor. Sonra da Hak yolda bulunanlarla kaynaşmanın yararını belirtiyor. Kurtuluş ve gerçek mutluluğun ancak ilâhi yolda olduğuna parmak basarak gereken uyarısını yapıyor.

Çünkü Müslüman uydu değil, uyulandır. O anasından böyle doğar, böyle yaşar ve böyle ölür.

Hak olmayan bir dâva, bir inanç ve ideale bağlı bulunanlar ise, zan ve tahminden öteye geçemezler; sadece yalan söyleyip boyandıkları rengi başkalarına da sürmek isterler. Zira her insan kendi renginde, kendi inancında ve kendi karakterinde adam arar; başkalarının kendisine uymasını hiç değilse gönüldaş olmasını arzular.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle her devirde yaşayan insanların çoğunun doğru yolda bulunmadığı, ilâhi sınırları aştığı belirtildi. Sayısal bakımdan çoğunlukta olanlara uyulmamasına bilhassa dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle belirtilen çoğunluğun kendi mantıklarına göre bir takım zan ve tahminlerde bulunarak helâl ve haram konularında ölçüsüz ve dayanaksız hüküm vermelerinin dini ve ilmi bir değer taşıma-

dığı hatırlatılıyor. Darda kalınmadıkça harama yaklaşılmaması uyarılıyor. Üzerine Allah'ın adı anılan hayvanların yenilmesinin helâl olduğu tekrar belirtiliyor ve inandıktan sonra artık günahın açığını da, gizlisini de bırakmanın gereği üzerinde duruluyor.

فَكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ اِنْ كُنْتُمْ بِاٰيٰتِهٖ مُؤْمِنِينَ ﴿١١٨﴾ وَمَا لَكُمْ اَلَّا تَاْكُلُوا
مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ وَقَدْ فَصَّلَ لَكُمْ مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ اِلَّا مَا اضْطُرِرْتُمْ
اِلَيْهِ ۭ وَاِنَّ كَثِيرًا لَيُضِلُّوْنَ بِاَهْوَاۗىِٕهِمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۭ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِالْمُعْتَدِيْنَ
﴿١١٩﴾ وَذَرُوْا ظَاهِرَ الْاِثْمِ وَبَاطِنَهٗ ۭ اِنَّ الَّذِيْنَ يَكْسِبُوْنَ الْاِثْمَ سَيُجْزَوْنَ بِمَا كَانُوْا
يَقْتَرِفُوْنَ ﴿١٢٠﴾ وَلَا تَاْكُلُوْا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ وَاِنَّهٗ لَفِسْقٌ ۭ وَاِنَّ الشَّيٰطِيْنَ
لَيُوْحُوْنَ اِلٰٓى اَوْلِيٰۗـــِٕهِمْ لِيُجَادِلُوْكُمْ ۚ وَاِنْ اَطَعْتُمُوْهُمْ اِنَّكُمْ لَمُشْرِكُوْنَ ﴿١٢١﴾

118- Üzerine Allah'ın adı anılmış olanlardan yiyin; eğer O'nun âyetlerine inanan mü'minlerseniz (buna dikkat edin).

119- Size ne oluyor da üzerine Allah'ın adı anılmış olanlardan yemiyorsunuz? Halbuki -darda katıp kesin ihtiyaç duyduğunuz durum dışında- size haram kıldıklarını bir bir açıklayıp bildirmiştir. Doğrusu birçokları bilgisizce heveslerine uyup saptırıyorlar. Şüphesiz ki Rabbin, aşırı gidip (ilâhi) sınırı aşanları en iyi bilendir.

120- Artık günahın açığını da, gizlisini de bırakın! Doğrusu onlar ki günah kazanırlar, kazandıklarının karşılığını göreceklerdir.

121- Üzerine Allah'ın adı anılmamış olanlardan yemeyin; çünkü bu (başkası adına ve bir de putlar için, onlar adına boğazlamak) şüphesiz ki ilâhi yoldan çıkmaktır. Hem şeytanlar sizinle mücadele etmeleri için dostlarına fısıldayıp dururlar; eğer onlara uyarsanız, şüphesiz ki siz de Allah'a ortak koşanlar olursunuz.

İNİŞ SEBEBİ

Müfessirler bir önceki iki âyetin iniş sebebiyle bu âyetlerin iniş sebebinin aynı olduğunu belirtmişlerdir.

İLGİLİ HADİSLER

"Eğitilmiş köpeğini salıverip Allah'ın adını onun üzerine andığın zaman, o köpeğin senin için yakaladığını ye."[1]

"Kanı akıtılıp üzerine Allah'ın adı anılandan yeyin."[2]

Hz. Âişe validemiz (radıyallahu anha) anlatıyor:

-Bir grup adam Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e gelerek, dediler ki: "Ey Allah'ın Peygamberi! Bazı kabilelerden bize et getiriyorlar, ama onları boğazlarken Allah'ın adını anıp anmadıklarını bilmiyoruz (bu hususta ne buyurursunuz?). Efendimiz şu cevabı verdi:

"Getirilen etin üzerine siz kendiniz Allah'ın adını anıp öylece yeyiniz!"[3]

Hadiste belirtilen et, daha yeni İslâm'a girmiş kabilelerce boğazlanıp Medine'ye getirilip Ashabdan bazı şahıslara hediye ediliyor veya satılıyordu. Ashabın ete ihtiyaçları olmakla beraber onların boğazladıklarının yenilip yenilmeyeceğinde tereddüde düştüler. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz onların bu şüphe ve tereddüdünü gidermiş oldu.

"Müslüman bir kimse Allah'ın adım anmadığı halde hayvanı boğazlarsa, ondan yesin (veya ondan yenilsin). Çünkü Müslümanda Allah'ın isimlerinden bir isim vardır."[4]

"Müslümanın ismi kendisine yeter; hayvan boğazlarken unutup Allah'ın adını anmazsa, sonra Allah'ın adını anıp öylece yesin."[5]

İmam Şafii bu iki hadisle istidlal edip, besmeleyi kasden terkeden müslümanın kestiği yenilir demiştir.

"Şüphesiz ki Allah benim ümmetimden hatâ ve nisyanı (unutma) ve bir de üzerine zorlandığı şeyi (yani bunlardan dolayı meydana gelen

---

1 Buhari/Vüdû': 3, Büyü: 3, Zebâyih: 2, 9 Müslim/Sayd: 1, 5. Adiy b. Hâtem (radıyallahu anh)'den.

2 Buhari: 3, 16, Cihad: 191, Zebâyih: 15, 18, 20, 23, 36, 37 - Müslim/Edâhi: 15 - Tirmizi/Sayd: 18 - Nesâi/Dahaya: 19. 21, 26 - İbn Mâce/Zebayih: 5 - Ahmed: 3/463, 464 - 4/140, 142

3 İbn Mâce/Zebayih: 4

4 Dârekutni: İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan

5 Beyhaki: İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan

günahı) kaldırmıştır (sorumlu tutmayacaktır).”[1]

“Günah senin göğsünü (vicdanını) tırmalayan ve insanların ona muttali’ olmasını hoş karşılamadığın şeydir.”[2]

“Allah’ın adını ansın anmasın Müslümanın boğazladığı helâldir. Çünkü o eğer anarsa ancak Allah’ın adını anar.”[3]

“Helâl açık ve bellidir; haram da açık ve bellidir. Bu ikisi arasında birtakım şüpheli şeyler vardır ki insanların çoğu onları bilmezler. Artık kim şüpheli şeylerden sakınırsa, herhalde iffet ve namusunu, dinini temize çıkarmış olur. Kim de şüpheli şeylere düşerse, harama düşmüş olur. Tıpkı koruluk etrafında (davarını) otlatan çoban gibi, çok sürmez (davarları) koruluğun içine düşer. Haberiniz olsun ki, her hükümdarın bir koruluğu vardır; Allah’ın ise yeryüzündeki koruluğu, haram kıldığı şeylerdir. Dikkat edin, cesette bir et parçası vardır, o düzeldiğinde cesedin tamamı düzelir; o bozulduğunda cesedin tamamı bozulur. Haberiniz olsun ki o et parçası kalbdir.”[4]

“Helâl açık ve bellidir; haram da açık ve bellidir. O halde sen, seni şüpheye düşüren şeyleri bırak, şüpheye düşürmeyen şeylere (yönel).”[5]

Allah’ın Adını Anarak Boğazlamak

وَمَا لَكُمْ أَلَّا تَأْكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللهِ عَلَيْهِ

“Size ne oluyor da üzerine Allah’ın adı anılmış olanlardan yemiyorsunuz?”

Dinimiz her canlıya karşı merhametli olmayı tavsiye ederken, Allah’ın insanların yararına sunduğu hayvanları boğazlarken her canlıyı yokluk karanlığından varlık alanına çıkaran Yüce Kudreti hatırlamamızı ve bu nimete Allah’ın adını anarak el uzatmamızı emreder. Çünkü her nimetin asıl değeri, nimeti veren hatırlandığı ve ona şükredildiği ölçüde kendini

---

1 İbn Mâce/Talâk: 16

2 Müslim/Birr:14,15 - Tirmizi/Zühd:52 - Dârimi/Büyû’:2 - Ahmed:4/182, 227, 228 - 5/251, 252, 256

3 Ebû Dâvud/Edahi: 11, 12, 14, 15

4 Buhari/İman: 39, Büyü: 2 - Müslim/Müsakat: 107, 108 - Ebü Davud/ Büyü’: 3 - Tirmizi/Büyû’: 1 - Nesâi/Büyû’: 2, Kudat: 11 - İbn Mace/Fiten: 14 - Darimi/Büyû: 1 - Ahmed: 4/267, 269, 271, 285

5 Buhari/Büyû’:3 - Tirmizi/Kıyamet:60 - Nesâi/Kudat:11 - Dârimi/Büyû’:2 - Ahmed:6/153.

hissettirir. Nimetten yararlanıp onu bize hazırlayıp vereni hatırlamamak basiretsizliğin, nankörlüğün bir başka tezahürüdür. Bunun için deniliyor ki; "Bir hayvanı boğazlarken için için de ki, seni benim elime teslim eden kudret, beni de daha güçlü ellere teslim edecektir."

Peygamber terbiyesinde yetişen Ashab-ı Kiram her olay ve her işte, baktıkları her şeyde Allah (celle celaluhu)'nun Yüce Kudreti'ni, varlığının, birliğinin belgelerini görür, duyar, zikir ve fikir ile O'na yönelirlerdi. Bismillah diyerek eşyaya el uzatır; nimeti, asıl sahibini, mâlikini hatırlamadan kendi yararlarına kullanmazlardı. Zaten İslâm'ın amacı, imânın sıhhati bunu böyle gerektirmektedir.

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz,

"Şüphesiz ki Müslümanda Allah'ın isimlerinden bir isim (her zaman) mevcuttur."[1] buyururken, İslâm'ın tertemiz havasında yetişip gelişen bir mü'minin her zaman Allah ile beraber bulunduğuna işaret etmiştir.

"Allah adı her Müslüman üzerindedir."[2] mealindeki hadisleri -rivayet bakımından zayıf olsa bile- yüce bir hikmeti terennüm etmekte ve Müslümanın değer ölçüsünü belirlemektedir.

Allah isminin yüceliğini, azametini kendinde taşımayan, O'nu hatırlamayan, nimetlere O'nun ismiyle el uzatmayan Müslümanlarda hayır yoktur. Öylesi ismen Müslümandır.

FIKHI YÖNÜ

Eti yenen bir hayvanı boğazlarken Allah'ın adını anmakla ilgili konuda üç önemli görüş ve içtihat ortaya çıkmıştır:

1. Hayvanı boğazlarken besmeleyi ya da Allah adını ister kasden, ister unutarak terkedecek olursa, o hayvanın eti helâl olmaz.

İbn Ömer, Nâfi', Şa'bi ve Muhammed b. Sirin bu görüştedirler. İmam Mâlik ile İmam Ahmed bin Hanbel'in de -bir rivayete göre- ictihadları bu anlamdadır. Ebû Sevr ile Dâvud ez-Zâhiri de aynı görüş ve ictihadı benimsemişlerdir. Bunlar, âyetin yorumunda daha çok Âdiy bin Hâtem ve Râfi' b. Hudayc'in rivayet ettikleri hadisleri kendilerine senet kabul etmişlerdir.

---

1 Dârekutni: İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan

2 Hafız Ebû Ahmed b. Adiy: Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'den - İbn Kesir: 2/170

2. Hayvanı boğazlarken Tesmiye yani Allah'ın adını anmak, Bismillah demek şart değil, müstehaptır. O halde bunu kasden veya unutarak terkederse bir şey gerekmez, yani boğazlanan hayvan yine helâl olur, eti yenilir.

Bu, daha çok İmam Şafii ve arkadaşlarının ictihadıdır. Bir rivayete göre, Ahmed bin Hanbel de aynı görüştedir. Nitekim İbn Abbas, Ebû Hureyre ve tabiinden Atâ' b. Ebi Rebah'tan bu anlamda sahih rivayetler tesbit edilmiştir.

İmam Şafii belirtilen hadisleri de gözönünde bulundurarak âyeti şöyle yorumlamıştır: "Üzerine Allah'ın adı anılmayıp O'ndan başkasının ismi anılan hayvanı yemeyin!" Çünkü Allah'tan başkasının adıyla boğazlanan hayvan murdar olur, yenilmez. Kur'ân bunu "fısk" (İlâhi sınırı aşmak) diye belirtmiştir.

Bu, İmam Ebû Hanife'nin ictihadıdır. Bir rivayete göre, İmam Mâlik ve İmam Ahmed b. Hanbel de aynı görüş ve ictihattadırlar. Bu aynı zamanda Hz. Ali, İbn Abbas (radıyallahu anhüma) ile tabiinden Said b. Müseyyeb, Atâ', Tavus, Hasan el-Basri'den rivayet edilen yorumdur.

Mezheplerin farklı ictihad ve tesbitleri, her birinin dayandığı hadis ve rivayetler, âyet-i kerime üzerindeki yorumları daha çok ahkâmla ilgili kitaplarda yeterince açıklanmıştır. Özetleyerek tefsirimize naklettiğimiz görüş ve ictihadlar, ümmete genişlik ve kolaylık sağlamıştır. Bunların her biriyle -gerektiğinde- amel etmek caiz ve sahihtir.[1]

Darda Kalan

إِلَّا مَا اضْطُرِرْتُمْ إِلَيْهِ

"Darda kalıp kesin ihtiyaç duyduğunuz durum dışında..."

Kur'ân'da ilgili âyetle mü'minlere başka bir kolaylığın kapısı açılıyor. İslâm'a göre, helâl ve haram sınırları kesin hatlarıyla belirtilmiştir. O nedenle kişilerin görüş ve mantıklarına göre yeni hükümlerin yeri ve anlamı yoktur. Allah ve Peygamberi neleri helâl ve haram kılmışlarsa, ancak onlar helâl ve haramdır. İstisnai olarak bu genel kuralın dışında tutulan bazı hususlar vardır: Darda kalıp açlık ya da susuzluktan ölüm tehlikesiyle yüz yüze gelenlerin ölmeyecek kadar haramdan yemesinde dinen bir sakınca yoktur. Çünkü hayat hakkı daha muhteremdir.

---

1 Ahkâmü'l-Kur'ân / Cessas - İbn Kesir -Tefsir- i Kurtubi - Fethü'l-Kadir - İbn Cerir Taberi

Gerçek bu olmakla beraber, inatçı kâfirler, Müslümanları saptırmak için diğer şeytanlarla birleşip fısıldaşarak kendi anlayış ve basit mantıki ölçülerine göre, "Köpek ve şahin'in yakalayıp öldürdüğünü yiyorsunuz da Allah'ın öldürdüklerini yemiyorsunuz!" diyerek ahkâm kesiyorlardı. Oysa kendileri taştan yontulup şekillendirilmiş putlara secde edip onlar adına kurbanlar kesiyor, Allah'a eş-ortak koşmaktan çekinmiyorlardı. Kur'ân bu hususta da mü'minleri uyararak,

"Eğer onlara uyarsanız, şüphesiz ki siz de Allah'a ortak koşanlar olursunuz." diyerek ilâhi hükmünü açıklamaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle, inatçı inkarcıların Allah'ın son dini hakkında mü'minlerle çetin bir mücadeleye giriştikleri, insan ve cinlerden olan şeytanların da onlara fısıldamasıyla bu mücadelenin sürüp gittiği açıklandı.

Aşağıdaki âyetle, sürüp giden mücadele havası içinde Allah (celle celaluhu) mü'minlerle müşriklerin durumunu açıklıyor. İnanmayan bir kimsenin ruh ve kalp bakımından ölü olduğu, inandıktan sonra gerçek diriliğe kavuştuğu, kendisine sunulan imân ve irfan nuruyla insanlar arasında yürüdüğü, hem kendini, hem de çevresini aydınlattığı hatırlatılıyor. Küfür bataklığında bir ömür tüketenlerin ise, içinden çıkılmaz bir karanlığa gömüldüklerine dikkatler çekiliyor.

أَوَمَنْ كَانَ مَيْتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ كَمَنْ مَثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا ۚ كَذَٰلِكَ زُيِّنَ لِلْكَافِرِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢٢﴾

122- Ölü iken dirilttiğimiz, insanlar arasında yürümesi için kendisine bir nûr sunduğumuz kimse, karanlıklar içinde kalıp bir türlü çıkamayan kimse gibi midir? Böylece kâfirlere işleyegeldikleri ameller süslenip yaldızlı gösterilmiştir.

İNİŞ SEBEBİ

Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz ibâdet ederken; Ebû Cehil, içindeki pislikleriyle birlikte deve işkembe ve barsaklarını O'nun üzerine attırmıştı. Avdan dönen Peygamberimizin amcası Hz. Hamza (radıyallahu anh), bu aşağılık davranışı duyunca beyninden vurulmuşa dönmüş

ve amcalık gayretiyle elindeki yayı Ebû Cehil'in başına vurmuş ve "Sizden daha beyinsiz ve âdi kim olabilir ki, Allah'ı bırakıp taşa tapıyorsunuz! Ben, Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in de Allah'ın peygamberi bulunduğuna şehadet ediyorum!" demiş ve İslâm'a girdiğini ilân etmişti. Bunun üzerine yukarıdaki âyet indi.

Diğer bir rivayete göre, ilgili âyet, Ömer b. Hattab (radıyallahu anh) ile Ebû Cehil hakkında inmiştir.

İkrime ve Kelbi'ye göre: Âyet, Ammar b. Yasir ile Ebû Cehil hakkında inmiştir.[1] Ammar, İslâm'a girince ölü iken dirilmiş, Ebû Cehil ise, küfrün karanlığında yolunu, ruhunu ve faziletini tamamen kaybetmişti.

İmân Aydınlık, Küfür Karanlıktır

أَوَمَنْ كَانَ مَيْتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ

"Ölü iken dirilttiğimiz, insanlar içinde yürümesi için kendisine bir nur sunduğumuz kimse..."

"Din insanın sınırlı bilgisinden doğmuştur." diyen materyalistler, Allah'a ve âhirete imânı, bilgisizliğin tabii sonucu saymışlardır. Onlara göre, bu hususdaki bilgisizlik iki yönlüdür: Tabiat hakkında bilgisizlik; kendileri hakkında bilgisizlik.

Materyalist bu iddiasıyla da fahiş bir yanılgı içindedir; aynı zamanda gerçek dışı kalıp bilimsel olmayan basit bir mantık oyunu sergilemeye çalışmaktadır. Tabiatı her geçen gün keşfeden, yeni yeni buluşlarla esrar perdesini aralayan ilim, ilerledikçe insanı daha çok Allah'a yaklaştırmakta ve inkâr uçurumunu yavaş yavaş kapamaktadır. Zira varlık âleminde hâkim olan çok mükemmel düzen, her şeyin belli bir plân ve belli bir hesaba göre yaratılıp gayesine yöneltilmesi, varlığın her parçasında bir dengesizliğin, başıboşluğun bulunmadığını isbat etmiş ve düzenden düzenleyiciye istidlal şuurunu uyandırmıştır.

İnsan vücudu üzerinde tıbbın zaferi, henüz devede kulak oranında sayılmasına rağmen bu karmaşık fakat akıllara durgunluk veren yapının, sayısı belirsiz tesadüflerin bir araya gelmesiyle oluşamayacağını ortaya koymuştur. İnsan beyninin taşıdığı binlerce sistematik faaliyet ve milyon-

1 Esbab-ı Nüzul/Nisaburi - Lübabu't-te'vil/Alaeddin Ali.

larca akımın, idrâk üstü çok yüce bir kudretin varlığını kanıtlamaktadır. Büyük bir liman olan karaciğer, durmadan kanı vücudun her tarafına pompalayan kalp, çok mükemmel uzman bir ustanın eseri bulunduğunu göstermiyor mu?

O halde Hak dinin kökeninde değil, materyalizmin kökeninde bilgisizlik, idraksizlik vardır. Çünkü gerek tabiat, gerek insan vücudu üzerinde ilmin buluş ve zaferi, bir olan Allah'a inanmaya kapı açmış, materyalizmin hayal ürünü iddialarını reddetmiştir.

İlgili âyet bu bilgisizlik ve idraksizlikten doğan inkâr ve inadı, karanlık ve ölümle; imânla birleşip bütünleşen ilim ve irfanı, aydınlık ve dirilikle vasıflandırmıştır.

Einstein gibi dünya çapında bir fizik âliminin varlık alemindeki mutlak düzen karşısındaki şu itirafı, materyalizme bir daha en ağır tokatlardan birini indirmeye yetmiştir:

"Benim Tanrı görüşüm, anlaşılmayan evrende kendini gösteren üstün bir düşünüş kudretinin mevcudiyetine kuvvetle ve heyecanla inanmaktır."

"Benim dinim, o zayıf ve âciz zihnimizle algıladığımız cüz'i teferruatta kendini gösteren sınırsız derecede yüksek zekâ karşısında duyduğum mahviyetkâr bir hayranlıktan ibarettir."[1]

Semavi dinler ilmin ve ilim adamının elde ettiği bu sonuca yön verir, ilmi imânla bütünleştirip asıl ölçü ve değerine kavuşturur. Onun için, "Gerçek ilim imâna ve çok yüce bir kudretin varlığına götürür." diyenler, çok doğru bir teşhiste bulunmuşlardır. Bütün dert ve mesele, yarım aydınlıktan doğmaktadır. Eline ilmin az-çok anahtarlarından birini alan, fakat üniversiteyi bitirdikten sonra bu anahtarı kullanmayan, bilgi ve kültürünü günlük gazetelerin sütunlarına bağlayan okumuşların, materyalizme kayması; dinin lüzumsuzluğunu, Allah ve kıyametin hayal ürünü olduğunu iddia etmesi, yarı aydın kalmasının tabii sonucudur. Bir böylesini düşünün, bir de elindeki ilim anahtarını durmadan kitapları açmak suretiyle kullanan Einstein'ı düşünün.

Yarım aydın kalmanın, ciddi bir dini eğitim görmemenin neticesi

1 Einstein ve Evren: 88 / İstanbul: 1959

olarak materyalistlere, Allah'ı ve dini ret ve inkâr etmek oldukça süslenmiş ve çok aldatıcı bir kılıf içinde sunulmuştur.

İmân ve Küfür Allah'tan Mıdır?

Âyetin kelime dizisinin açık anlatımından, öldürücü olan küfürden kurtarıp, hayat veren imâna kavuşturanın Allah olduğu anlaşılıyor. Ama âyetin asıl delâlet ettiği mâna bu değildir. İnsanoğlunun, önünde, ikisi yukarıya, ikisi aşağıya doğru konulmuş dört basamak vardır. Yani ikisi ruhunun yüceliğiyle uyum sağlar ölçü ve anlamda yüce âleme doğru yükseltici, ikisi de onunla uyumsuzluk içinde aşağı âleme doğru düşürücüdür. Her insanın hayatı bu basamaklardan başlar ve ona göre noktalanır. Akıl ve idrâkimizi Kur'ân'ın getirdiği esaslarla güçlendirip harekete geçirecek olursak, yukarıya doğru iletici olan iki basamağa yükselmiş oluruz. Aksi halde aşağıya indiren iki basamağın kurbanı haline geliriz.

Basamakları belli ve şaşmaz kanunlarıyla yaratan, insanı doğruyu, iyiyi, güzeli ve yüceyi seçebilecek birçok yeteneklerle donatan Allah (celle celaluhu), bunlardan herhangi birini seçmekte bizi serbest bırakmış, ancak yüceltici olan, ruhumuzla uyum sağlayan basamakların mutlak kurtuluş olduğunu, diğer basamakların felâkete düşürücü bulunduğunu haber vermiş, gerekli bütün uyarıları yapmıştır.

Sözünü ettiğimiz dört basamaktan ikisi marifet ve hidâyet (Yüce Yaratanı bilip doğru yola erişmeyi dilemek ve bu hususta azmetmek)tir. Diğer iki basamak ise, inkâr ve sapıklıktır.

Artık kim Allah (celle celaluhu)'nun verdiği yeteneklerle -peygamber sesine ve uyarısına kulak vererek- marifet ve hidâyete yönelirse, Allah (celle celaluhu) da ona bu hususta yardımcı olur. Kim de inkâr ve sapıklığı seçerse, Allah (celle celaluhu) onu seçtiği şeyle başbaşa bırakır. Çünkü Allah (celle celaluhu)'nun câri olan kanunu yani sünnetullah ve adetullahı budur, değişmez.

O nedenle imâna eriştirmeyi, karanlıktan kurtarmayı kendine nisbet etmiş, bununla değişmeyen câri âdetini hatırlatmayı murat etmiştir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetle, imânın aydınlık ve hayat olduğu, küfrün ise karanlık ve öldürücü bir hava niteliğinde bulunduğu açıklandı. İmân ve İslâm nuruna kavuşanla, küfür bataklığında bocalayıp bir türlü çıkamayan

kimsenin bir olmadığına dikkatler çekildi. Daha çok Mekke müşriklerinin ileri gelenlerinin, küfür bataklığında bir ömür tüketmenin öncülüğünü yaptıkları belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle, her memleketin refah seviyesi yüksek olan ileri gelenlerinin çoğunun madde ve dünyalığı amaç ve hedef seçtikleri için diğer insanlara kötü örnek olacak şekilde bir takım suçlar işledikleri, kirli işlere bulaştıkları, başkalarını aldatmak için birçok hileler çevirdikleri anlatılıyor. Aslında onların kendilerini aldattıkları belirtilerek dikkatler çekiliyor. Çünkü kötülük namına işledikleri her suç ve günahtan memleketin zarar göreceğinde şüphe olmadığına işarette bulunuluyor.

وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا فِى كُلِّ قَرْيَةٍ اَكَابِرَ مُجْرِمِيهَا لِيَمْكُرُوا فِيهَا ۜ وَمَا يَمْكُرُونَ اِلَّا
بِاَنْفُسِهِمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿١٢٣﴾ وَاِذَا جَاءَتْهُمْ اٰيَةٌ قَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ حَتّٰى نُؤْتٰى
مِثْلَ مَا اُوتِىَ رُسُلُ اللّٰهِ ۘ اَللّٰهُ اَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ ۗ سَيُصِيبُ الَّذِينَ
اَجْرَمُوا صَغَارٌ عِنْدَ اللّٰهِ وَعَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا كَانُوا يَمْكُرُونَ ﴿١٢٤﴾

123- İşte bunun gibi her kasabanın ileri gelenlerini, orada hile yapıp birtakım kirli işler çevirsinler diye o kasabanın suç işleyenleri yaptık. Oysa onlar ancak kendilerini aldatıp hile yaparlar da farkında olmazlar.

124- Kendilerine bir âyet (mu'cize, Kur'ân'dan açık bir belge) geldiği zaman, "Allah'ın peygamberlerine verilen (şeref ve itibarın) bir benzeri bize verilmedikçe asla imân etmeyiz!" dediler. Allah ise, peygamberlik görevini nereye (kime) vereceğini daha iyi bilir. Suç işleyen o kimselere -hilelerinden ve kirli işlerinden dolayı- Allah katından hem aşağılık, hem de şiddetli bir azap dokunacaktır.

İNİŞ SEBEBİ

Mekke'ye uzanan her yolun başında Mekke ileri gelenlerinden dört kişi oturur, girip çıkanları Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in aleyhine çevirmeye çalışır, O'na inanmamaları için olmadık yalan söyler, hileler ortaya koyarlardı.

Ayrıca yine bunlardan Muğire oğlu Velid, Peygamberimiz (sallallahu

aleyhi ve sellem)'e: "Eğer peygamberlik hak olsaydı, herhalde ona senden ziyade ben lâyık görülürdüm. Çünkü ben hem senden büyüğüm, hem de daha zenginim." diyerek küstahlık yaptı. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[1]

Ebû Cehil de, "Muhammed'e gelen vahiy bize de gelmedikçe asla imân etmeyiz" diyerek bu konudaki bilgisizliğini ve idraksizliğini bir kat daha ortaya koymaktan utanmıyordu. Yukarıdaki âyetler bu sebeple inmiştir.[2]

İLGİLİ HADİSLER

"Şüphesiz ki Allah, İbrahim'in evlâdından İsmail'i beğenip seçti. İsmail'in oğullarından Kinâneoğullarını seçip beğendi. Kinâneoğullarından Kureyş'i seçip beğendi. Kureyş'ten de Hâşimoğullarını seçip beğendi. Beni de Hâşimoğullarından seçip beğendi."[3]

"Kuşak kuşak Âdemoğullarının en hayırlı kuşaklarından intikal ede ede gönderildim. Sonunda aralarında bulunduğum kuşaktan seçilip görevlendirildim."[4]

Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, bazı kişilerin ileri-geri konuştuklarını haber alınca minbere çıkıp şöyle buyurdu:

- Ben kimim? Ashab-ı Kiram da:

- Sen Allah'ın Peygamberisin, diye cevap verdiler. Bunun üzerine Efendimiz şöyle buyurdu:

- Ben, Abdulmuttalib oğlu Abdullah'ın oğlu Muhammed'im. Allah halkı yarattı, beni onların en hayırlısı kıldı. Halkı iki gruba ayırdı, beni en hayırlı gruptan eyledi. Kabileleri yarattı, beni en hayırlı kabileden meydana getirdi. Allah kabileleri ailelerle donattı, beni en hayırlı aileden dünyaya getirdi. Ben aile yönünden de, bir insan olma bakımından da sizin en hayırlınızım.[5]

"Allah kullarının kalblerine baktı; Muhammed'in kalbini, kalblerin en hayırlısı olarak buldu. Bu sebeple onu kendisi için (elçi) seçip

1 Lübabu't-te'vil - Kurtubi - Mefatihü'l-gayb

2 Lübabü't-te'vil - Kurtubi - Mefatihu'l gayb.

3 Ahmed bin Hanbel: 4/107 - Müslim/Fezâil: 1 - Tirmizi/Menakıb: 1

4 Sahih-i Buhari /Menakıb: 23

5 Ahmed bin Hanbel.

peygamberlik göreviyle gönderdi."[1]

Hayır ve Şer

Hayır ile şer, iyilikle kötülük, sevap ile günah nisbi ve izafidir, yani bir söz ya da davranışın hayır ya da şer, iyi ya da kötü, sevap ya da günah olması bize nisbetledir.

Konuyu bu açıdan incelediğimizde, kurulan mutlak ilâhi düzen içinde insanın, yaratılışına, ruhunun yücelik ve özelliğine uygun biçimde yerini alması gerekir. Hayır ve şer, iyilik ve kötülük yollarını bir bakıma açık tutan, nelerin hayır, nelerin şer olduğunu peygamber vasıtasıyla bildiren ve insanı bu yolların başlangıç noktasına getirip serbest bırakan Allah (celle celaluhu)'dur. Bu yollardan birini kendi hür iradesiyle seçen ise kuldur. Allah (celle celaluhu) onu birçok yeteneklerle donatmakla kalmamış bir de günahı sevaptan, doğruyu eğriden, iyiyi kötüden ayırt edecek ölçü ve anlamda Kitap ve Peygamber göndermiştir. Allah (celle celaluhu)'nun bu doğrultuda düzenlediği hayat kanunu ise, doğruya, iyiye, hayra ve fazilete yöneliktir; kısacası, hayır ve faziletle uyum halindedir; kötülük ve rezilet ile ters düşer. İşte bu kanun şaşmaz, kimsenin arzusuna göre değişmez. O nedenle herkes o kanuna uymak, onunla uyum sağlamak ihtiyacındadır; öyle ki, uyan mutlu olur, uymayan mutsuz olur.

Kişinin günlük yaşayışında yer alan söz ve davranışları, sözü edilen hayat kanunuyla uyum sağlarsa hayır ve fazilet olur; uyum sağlamaz da ters düşerse, şer ve günah olur.

İlgili âyette,

"Her kasabanın ileri gelenlerini orada hile yapıp kirli işler çevirsinler diye o kasabanın suç işleyenleri yaptık." deniliyor. İlk nazarda bundan insanı hayır ve şerre itenin Allah olduğu anlaşılıyorsa da gerçek mânası böyle değildir. Hayır ve şer yollarını açık tutan, hayra ve fazilete yönelik hayat kanununu koyan, bu yollardan herhangi birinde yürüme güç ve irâdesini veren Allah'tır. Tercih yapan ise kuldur.

Kur'ân bu önemli konu üzerinde iyice düşünüp araştırma yapmamızı sağlamak için kapalı bir ifade ve esneklik taşıyan cümleler sergilemiştir.

---

1 Ahmed bin Hanbel: Abdullah b. Mes'ud (radıyallahu anh)'den.

Bu da ilâhi metot olarak ilmi araştırma ve geliştirmeyi sağlamayı amaçlar.

İleri Gelenlerin Şer ve Hile Yapması

وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا فِى كُلِّ قَرْيَةٍ اَكَابِرَ مُجْرِمِيهَا لِيَمْكُرُوا فِيهَا

"İşte böylece her kasabanın ileri gelenlerini, orada hile yapıp kirli işler çevirsinler diye o kasabanın suç işleyenleri yaptık."

Ciddi dini eğitim görmemiş, ruhuna doğruluk ve fazilet ışığı tutulmamış, sadece pozitif bilgilerle donatılmış kişilerin çoğu makam ve servet düşkünüdür. Onlar için hayatta tek amaç, yüksek makamlara çıkmak, geniş bir servete erişip konforlu bir hayat sürmektir. Amaç ve hedefleri bu olunca, niyetleriyle hedefleri arasında engel olarak bulunan ne kadar dini ve milli engeller varsa onları çiğnemekte tereddüt etmezler. Amaçlarına erişince de mevcut imkânları nefislerinden yana yontmasını ve kullanmasını becerirler. Bu yüzden bir takım hilelere, kirli işlere başvururlar. Her biri kuzu postuna bürünmüş bir kurda benzer. Servet çoğaldıkça, makam yükseldikçe azgınlık, günah, isyan ve rezilet de çoğalır, orantılı şekilde sürüp gider. Dalkavuklarının şuursuzca yakınlığı, makamlarının satveti, servetlerinin göz kamaştırması onların işledikleri kötülükleri bir süre örter.

Büyük müfessir Fahreddin Râzi'nin dediği gibi: Mal çokluğu, makam güç ve kudreti, insanı çeker ve kendine hizmetçi yapar. Bu bakımdan insan bu ikisini koruyup devam ettirmek ister. Koruyabilmek için de birçok günah ve kötülükleri kendine mübah sayar; zaman olur ki, engelleri kaldırmak için ilâhi hiçbir kıstasa iltifat etmez. Akla gelmedik dolaplar çevirir, hile ve yalana başvurur.

Tabii bu tipler farkında olmadan kendilerini aldatırlar. Balık baştan kokar misali, ülkelerine, yetişmekte olan kuşaklara en kötü mirası, en fena örneği bırakırlar. Bir gün birikip, barajı patlayacak olan ahlâksızlık selinden kendilerini de kurtaramayacaklarını düşünmezler. Yükseldikleri ikbal merdivenlerinden alaşağı edilip zillet ve meskenet çukuruna düşeceklerini hesaba katmazlar. Tarih bunun tatlı ve acı örnekleriyle dolup taşmaktadır; ama ibret alanlar pek azdır, Kur'ân daha çok onlara seslenerek:

"Suç işleyen o kimselere hilelerinden ve kirli işlerinden dolayı Allah katından (ilâhi kanun gereği) hem aşağılık, hem şiddetli bir azap dokunacaktır." diye uyarısını yapmaktadır. Bu aşağılık her iki dünyada da olabilir-

se de daha çok âhirette meydana geleceğine dikkatler çekiliyor.

Ayrıca Kur'ân, Mekke ileri gelenlerinin şirretliğini, hilelerini, azgınlık ve Allah (celle celaluhu) hakkındaki bilgisizliklerini söz konusu ederken her milletin, her kasabanın ileri gelenlerinin çoğunun bu doğrultuda bulunduğunu hatırlatıyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle, her memlekette insanlara kötü örnek olan, kendilerinden sonraki nesillere kötü miras bırakan kişilerin, daha çok o memleketin ileri gelenleri makam ve servet sahibi bulunanları olduğuna dikkatler çekildi. O gibilerin çoğunda refah seviyesi arttıkça ahlâkta ve dindarlıkta gerileme olduğuna işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah (celle celaluhu)'nun ancak ehil olanları doğru yola eriştireceği; akıl ve idrâkini iyi yolda kullanmayıp bütün mevcudiyetini dünyalığa veren ve ruhundaki cevheri belirsiz hale getiren basiretsiz kişileri haşır-neşir oldukları madde ve inkâr ile başbaşa bırakacağı açıklanıyor.

فَمَنْ يُرِدِ اللّٰهُ اَنْ يَهْدِيَهٗ يَشْرَحْ صَدْرَهٗ لِلْاِسْلَامِ ۚ وَمَنْ يُّرِدْ اَنْ يُّضِلَّهٗ يَجْعَلْ صَدْرَهٗ ضَيِّقًا حَرَجًا كَاَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي السَّمَآءِ ۭ كَذٰلِكَ يَجْعَلُ اللّٰهُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴿١٢٥﴾ وَهٰذَا صِرَاطُ رَبِّكَ مُسْتَقِيْمًا ۭ قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰيٰتِ لِقَوْمٍ يَّذَّكَّرُوْنَ ﴿١٢٦﴾ لَهُمْ دَارُ السَّلٰمِ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَهُوَ وَلِيُّهُمْ بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿١٢٧﴾

125- Allah kimi doğru yola eriştirmeyi dilerse onun kalbini İslama açar. Kimi de saptırmak isterse, göğe yükseliyormuş gibi göğsünü daraltıp sıkıştırır. İşte böylece Allah imân etmeyenler üzerine murdarlık ve rüsvaylık, azap ve ıstırap getirir.

126- İşte bu (İslâm dini) Rabbin dosdoğru yoludur. Düşünüp idrâkini kullanabilen bir millete âyetleri bir bir yeterince açıkladık.

127-Onlara Rableri katında Dârü's-Selâm (selâmet yurdu) vardır ve yapageldikleri (iyi amelleri)ne karşılık O, onların dost ve yârıdır.

İLGİLİ HADİSLER

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e bu âyet indiğinde, Ashabdan birisi sordu:

- Ey Allah'ın Peygamberi! Allah insanın kalbini nasıl açıp genişletir? Efendimiz şu cevabı verdi:

- **Bu, insanın kalbine atılan bir nurdur ki, o sayede kalb genişler.**

- Bunun bir belirtisi var mıdır? diye sorulunca, buyurdu ki:

- **Ebediyet yurduna yönelmek, aldatıcı yurt (dünya)dan (gönül sevgi ve ilgisini) uzaklaştırmak, ölümle karşılaşmadan ona (yeterince) hazırlanmaktır.**[1]

Hz. Ömer (radıyallahu anh) bu âyeti okurken yanında Kinane kabilesinden bir bedevi bulunuyordu. Hz. Ömer (radıyallahu anh) ona sordu:

- Harec nedir bilir misin? Bedevi şu cevabı verdi:

- Bilirim, çok sık ağaçlı ve dikenli bir yerdir ki, ne davar, ne de vahşi bir hayvan oraya sokulabilir.

Bunun üzerine Hz. Ömer (radıyallahu anh) şöyle dedi:

- İşte münafığın kalbi de öyledir; hayır ve faziletten hiçbir şey oraya sokulamaz.

İbn Abbas (radıyallahu anh) da bu âyeti okurken hatırına gelmiş de yanındakilere şunu sormuş:

- Aranızda Beni Bekr kabilesinden bir kimse var mı? Bir adam:

- Ben varım, demiş, İbn Abbas (radıyallahu anh) de ona:

- Harec nedir bilir misin? diye sormuş, o da:

- Ağaç ve dikenleri birbirine girift biçimde girmiş bir yer demektir, diye karşılık vermiştir. Bunun üzerine İbn Abbas (radıyallahu anh):

-İşte kâfirin kalbi de böyledir! diyerek konuyu noktalamıştır.

---

1 Abdurrezzak - Taberâni - İbn Cerir Taberi - İbn Ebi Hatim.

İmân ve İslâm'a Ehil Olanlar

فَمَنْ يُرِدِ اللّٰهُ اَنْ يَهْدِيَهٗ يَشْرَحْ صَدْرَهٗ لِلْاِسْلَامِ

"Allah kimi doğru yola eriştirmeyi dilerse, onun kalbini İslâm'a açar."

"İnsanlar madenler gibidir; cahiliye devrinde iyi ve seçkin olanlar İslâm'da da iyi ve seçkinlerdir."[1]

Buhari'nin naklettiği bu sahih hadis yukarıda mealini sunduğumuz âyeti daha iyi anlamamızı kolaylaştırmaktadır.

Doğan her insanın kendine has bir ruhi yapısı ve bu yapıda taşıdığı bir cevheri vardır. Bu cevher çok kıymetli olabileceği gibi, kıymetsiz de olabilir. İrsi kusur ve meziyetleri de ilâve edersek? O cevher ya büsbütün paslanıp işe yaramaz hale gelir ya da aslını koruyup kıymeti artabilir. Aile, çevre, eğitim, akıl ve irâde bu cevher üzerindeki kılıfı aldıktan sonra ya onu kirletip paslandırır ya da cilalayıp asıl amacına yöneltir.

O halde ruhunda iyi bir cevher taşıyan kimse akıl ve irâdesini de kullanarak aldığı eğitim ya da telkin tesiriyle imân ve İslâm'a ehil duruma gelirse, Allah (celle celaluhu) onun kalbini doğru yola açar. Ruhundaki cevher demir misali âdi bir maden olur, ancak sahibi bütün yeteneklerini olumlu yönde kullanır, eğitim ya da çevrenin telkin ve tesiriyle onu cilalarsa, o da imân ve İslâm'a ehil duruma gelir, Allah (celle celaluhu) onun da kalbini doğru yola açar. Ancak ne var ki cevheri çok kıymetli olup, doğru yolu bulan kişiyle ölçülemez. Ebû Bekir Siddik (radıyallahu anh) ile sıradan bir Müslüman arasındaki fark ne ise, bu ikisi arasındaki fark da odur, diyebiliriz.

Madeni âdi olup ırsi kusurlarla büsbütün âdileşir, eğitim, aile ve çevrenin olumsuz yöndeki tesiriyle cilâlanmayıp paslanır ve bu arada akıl ve irâde gibi yeteneklerini de kullanmasını beceremezse, imân ve İslâm'a ehil olma düzeyine gelemez. Bu durumda Allah (celle celaluhu) da onun kalbini -göğe yükseliyormuşcasına- sıkıp daraltır. Küfrün her çeşidi ona çok süslü ve çekici gelir. Gerektiğinde bu uğurda canını verir. Madeni iyi olduğu halde belirtilen vasıtalar onu kirletip paslandırırsa, madeni bozuk olup sapıtan kadar azgın, şirret ve inkarcı olmasa bile akıl ve irâdesini olumlu yönde kullanmadığı için imân ve İslâm'a ehil olamaz. Zira inkâr ve inat

1 Buhari/Enbiyâ: 19 Menakıb: 1 - Müslim/Fezâil: 199 - Ahmed: 2/257, 260, 391, 438, 485, 498, 525, 539 - 3/367

kalbi ve ruhu büsbütün kirleten bir murdarlıktır, kişinin tutumundan ve anlayışsızlığından dolayı bu murdarlık artar da artar.

İşte 125. âyetle bu hakikat yansıtılıyor. 126. âyet ise, insan aklına ve idrâkine, düşünce ve duygusuna işaret ederek doğruyu bulmakta bunların çok önemli rolü bulunduğunu hatırlatıyor. İçindeki cevher ne olursa olsun, bu yeteneklerini olumlu yönde kullanabilenler için çok açık belgeler indirilmiştir ve kâinat belgelerle dolup taşmaktadır. Kendini bu düzeye getiren kişilere Allah (celle celaluhu)'nun hidâyet kapısı açılır.

İLMİ YÖNÜ

وَمَنْ يُرِدْ اَنْ يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا

"Allah kimi saptırmak isterse, göğe yükseliyormuş gibi göğsünü daraltıp sıkıştırır."

Kur'ân, Arap Yarımadası'nda ilk mabedin kurulduğu Mekke'de inmiştir. Medine ise, bu inişe ikinci merkez olmuştur. Bilindiği gibi yarımadada atmosferin yüksek tabakalarında oksijen azlığını hissettirecek kadar ne yüksek dağlar, ne de o nisbette yüksek tepeler vardır. O günkü Arapların yüksek tabakalarda oksijen azlığını bilmesi ise, hiç düşünülemez. Çünkü atmosfer hakkındaki bilimsel araştırma daha çok günümüzden iki yüzyıl öncesine dayanır. Bu bakımdan Arapların belirtilen konuda ciddi hiçbir bilgileri yoktu. Ama Kur'ân ilgili âyetle küfrün kalpte meydana getirdiği daraltmayı, yüksek tabakalardaki oksijen azlığına benzeterek atmosferin üst tabakalarına çıkıldıkça nefes alıp vermenin güçleşeceğini, göğsün daralıp büyük bir sıkıntının başlayacağını tâ o günden haber vererek gelecek nesillerin dikkâtini çekmiş, bu konuda bir ana fikir ortaya koymuştur.

O halde Kur'ân ne yalnız Araplara, ne de yalnız bir çağa göre inmiştir. O, kıyamete kadar gelecek olan bütün milletlere ve çağlara hitap edecek kudrette donatılmıştır.

Günümüzde ilim bize atmosfer katları hakkında ciddi tespitler yapmış, tropikal bölgelerde 18 km kutuplarda 12 km kalınlığındaki tabakanın insan ve diğer canlıların yaşayışını sağlayıp devam ettirecek nitelikte bulunduğunu ortaya koymuştur. Böyle olmakla beraber bu kattan, kademe kademe yükseldikçe oksijen nisbetinin gitgide azaldığı görülmüştür. Özellikle 18 km den itibaren yukarıya çıkılınca yaşayabilmek için oksijen tüp-

lerine ihtiyaç duyulur. Aksi halde teneffüs etmek güçleşir, göğüs daralıp ölüm olayı meydana gelir.

Görülüyor ki Kur'ân çağımızın insanına seslenmekte, ilmi araştırmalara esas teşkil eden belgeleri açıklayarak onların akıl ve idrâkine ışık tutmaktadır. "İşte bu (İslâm Dini), Rabbin dosdoğru yoludur. Düşünüp idrâkini kullanabilen bir millete âyetleri bir bir yeterince açıkladık." derken, özellikle aydın kişilerin Kur'ân üzerinde ciddi araştırma yapmalarını, bin dört yüz sene geriye gidilerek ortaya konan ilmi hakikatlerin o zaman mümkün olup olmadığı üzerinde düşünmelerini öneriyor.

Bir topluluk Allah (celle celaluhu)'ya dosdoğru inandıktan sonra ilim ve irfanını, akıl ve idrâkiyle bütünleştirip Kur'ân'ın getirdiği hakikatleri anlarsa, artık o topluluk için hem dünyada, hem de âhirette esenlik vardır. Özellikle âhirette ebedi saadet yurdu olan Darü's-Selâm (Selâmet yurdu veya bu isimdeki Cennet) hazırlanmıştır. Onların bu iyi amellerine karşılık Allah'ın dostluğu da büyük bir mükâfat olarak verilir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle küfrün sıkıcı, bunaltıcı, ümitsizliğe düşürücü olduğu belirtildi. Sonra insan aklına ve idrâkine seslenilerek Kur'ân'daki hakikatlere yönelmeleri uyarıldı.

Aşağıdaki âyetlerle hakikati bırakıp hayal peşinde koşanların haline, cinlerle temas kurup semavi dinlerin getirdiği inanç esaslarını yıkmaya yönelen medyumlara ve onlara uyanlara işaret ediliyor. İspritizmacılarla cincilerin çok hatalı bir yolda bulundukları hatırlatılıyor. İslâmi esasları ciddi anlamda bilmeyen bu gibilerin hem kendilerinin saptığı, hem de başkalarını saptırdıkları belirtiliyor.

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ۚ يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ قَدِ اسْتَكْثَرْتُمْ مِنَ الْإِنْسِ ۚ وَقَالَ
أَوْلِيَاؤُهُمْ مِنَ الْإِنْسِ رَبَّنَا اسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ وَبَلَغْنَا أَجَلَنَا الَّذِي
أَجَّلْتَ لَنَا ۚ قَالَ النَّارُ مَثْوَاكُمْ خَالِدِينَ فِيهَا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ ۗ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ
عَلِيمٌ ﴿١٢٨﴾ وَكَذَٰلِكَ نُوَلِّي بَعْضَ الظَّالِمِينَ بَعْضًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٢٩﴾

يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِي
وَيُنْذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا ۚ قَالُوا شَهِدْنَا عَلَىٰ أَنْفُسِنَا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيَاةُ
الدُّنْيَا وَشَهِدُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ أَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرِينَ ﴿١٣٠﴾ ذَٰلِكَ أَنْ لَمْ يَكُنْ
رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَىٰ بِظُلْمٍ وَأَهْلُهَا غَافِلُونَ ﴿١٣١﴾

128- Onları (kabirlerinden kaldırıp) bir araya toplayacağı gün, "Ey cin topluluğu! İnsanlardan çoğunu (doğru yoldan çıkartıp) kendinize çekme amacını sürdürdünüz." (diyecek). Onların insanlardan olan dost ve yoldaşları, "Rabbimiz! Kimimiz kimimizden yararlandık ve bizim için takdir buyurduğun sonuca gelip eriştik" diyecekler. (Rableri şöyle) buyuracak: "Cehennem ateşi sizin konağınızdır; orada -Allah'ın diledikleri müstesna- ebedi kalıcılarsınız." Şüphesiz ki Rabbin hikmet sahibidir ve (her şeyi) bilendir.

129- İşte böylece zâlimlerin kimini kimine -kazandıkları (günah ve yaptıkları zulüm) sebebiyle- dost ve yoldaş ederiz.

130- "Ey cin ve insan toplulukları! Size âyetlerimizi anlatan ve sizi bugününüzün gelip çatacağıyla uyaran sizden peygamberler, elçiler gelmedi mi?" (diye sorulacak). "(Ey Rabbimiz!) Kendi aleyhimize şahitler olduk" diyecekler. Dünya hayatı onları aldattı da kâfir olduklarına dair kendi aleyhlerine şahitlik ettiler.

131- İşte bu, (peygamberler gönderilmesinin, uyarıda bulunmalarının sebebi), haberleri yokken zulümleri yüzünden Rabbinin kasabalıları yok edici olmadığı (hikmetine dayanmakta)dır.

İLGİLİ HADİSLER

"Cinlerden bir ifrit dün gece namazımı kesip bozdurmak için ansızın bana hücum etti. Ne var ki Allah bana imkân sundu da istediğimi yapmaya fırsat verdi. Öyle ki, sabah olup hepiniz onu güresiniz diye Mescid'in direklerinden birine bağlamak istedim. Fakat kardeşim Dâvud oğlu Süleyman'ın, "Rabbim! Beni mağfiret et ve benden sonra kimseye lâyık olmayacak bir mülkü bana bağışla." demiş olduğunu ha-

tırladım (ve ifriti köpek gibi kovdum)."[1]

Abdullah bin Mes'ud (radıyallahu anh)'a soruldu:

- Cinden bir grup Kur'ân dinlemek istedikleri gece, onların bu halini kim Peygambere bildirdi?

Şu cevabı verdi:

- Cin'i, bir ağaç (Sakız ağacı) haber verdi![2]

Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor:

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in maiyetinde O'nun abdest suyu için bir kırba taşırdım. Efendimiz bir gün şöyle buyurdu:

"Bana, Nasibin (Nuseybin) cinlerinin bir heyeti geldi. Ama bunlar ne hoş cinlerdi! Benden azık istediler. Ben de onlar için Allah'a şöyle dua ettim: "Cinler ne kadar bir kemik ve bir tezeke uğrarlarsa mutlaka onların üzerinde yiyecek bulsunlar."[3]

"Kim zâlime yardım ederse, Allah er-geç o zâlimi ona musallat eder."[4]

Cinlerin İnsanları Doğru Yoldan Saptırması

Âyette daha çok günümüzün insanlarını yakından ilgilendiren çok önemli bir konu belirtiliyor: İnsanları aldatan, doğru yoldan ayırmaya çalışan şeytanlar ve kâfir cinlerden söz ediliyor.

Daha önce de kısaca belirtildiği gibi şeytan ve cin, dumansız ateşten yani ışınlardan yaratılmışlardır. Şeytana ait ruh ateşe ya da ışına girince şeytan, cine ait ruh ışına girince cin yaratılmış oluyor.

Cin sûresinde, cinlerin de insanlar gibi imân edenleri ve etmeyenleri belirtiliyor. Mealini sunduğumuz hadisler de buna delâlet etmektedir.

Cinler insanları aldatmak, saptırmak için onları nasıl kendilerine çekmektedirler ve hangi yoldan aldatmaktadırlar? Burada daha çok bu iki hususu açıklamak istiyoruz.

---

1 Sahih-i Buhari/Salât: 73, Enbiyâ: 40, Tefsir: 38 - Müslim/Mesâcid: 39 - Ahmed: 2/298

2 Sahih-i Buhari/Menakıb: 32

3 Sahih-i Buhari: Ebû Hureyre (radıyallahu anh)'den.

4 İbn Asâkir: İbn Mes'ud (radıyallahu anh)'den.

Âyette geçen "Cin Topluluğu" tabirinden, şeytan ve cinler kasdediliyor. Şeytanların kalbe ve daha çok beynin ilgili merkezlerine sinyal verip kötülükleri telkine çalıştıkları, şehveti tahrik ettikleri; Allah, Peygamber ve ahiret hakkında bir takım şüpheler fısıldadıkları bilinmektedir. Çünkü onların yaratılışı daha çok bu tür faaliyetlere yöneliktir. Kur'ân sûrelerinin çoğunda şeytandan, onun kalplere ve dimağlara fısıldamasından çeşitli ifadelerle bahsedilir.

Şeytani ruh ışınlara girince artık -ilâhi engel müstesna- hiç bir engel tanımazlar. Röntgen ışınları nasıl bizi delip geçiyor, farkına varmıyorsak, şeytanların da beynimizdeki belli noktalara nüfuzu ve kalbe vesvese ilka etmesi böyledir.

Cinlerin aldatması, beyne olumsuz yönde sinyal vermesi, bazı kişilerle, daha çok cincilerle, medyumlarla temas kurması, günümüzde az çok gelişen ve fakat henüz bir ilim dalı haline gelmeyen ispritizma konusudur.

Bilindiği gibi, ispritizma, ruhun bedene girmeden önceki, girdikten ve ayrıldıktan sonraki varoluşunu ve ölülerin ruhlarının canlılara görünme, fısıldama, haber verme durumunu inceleyen gizli bir ilimdir. İspritizmacılara göre, "ölüm gerçekleştiğinde ruh maddeden sıyrılır ve tenleşmeden kurtulmuş olur. Ne var ki o, kendisini dünyevi alanlarda esir tutan presprit ile kuşatılmış haldedir. Ruh bu durumdayken canlılar ve maddi eşya üstünde akışkancasına bir etkide bulunur ve yeniden tenleşinceye kadsr Medyumlar aracılığıyla dile gelir."

Önce şunu belirtelim ki, Allah (celle celaluhu)'nun câri sünneti ve âdeti gereği, yaşamakta olan insanların ölmüşlerin ruhlarıyla temas kurmaları mümkün değildir. Tabii Peygamberler ve yüksek derecedeki Allah dostları sayılan veliler istisna teşkil eder ve bu genel kaideyi bozmaz. Çünkü İspritizmacılara göre ruhların haber verdiklerini ister istemez kabul eden kimselerin artık İslâm'a ve Kur'ân'a inanmaması gerekir. Çağrılan bir ruh, bütün ruhların eşit durumda bulunduğunu haber vermekte ve Kur'ân'ın belirttiği bir kabir âleminden sözetmemektedir. Eğer Allah (celle celaluhu) kendi varlığını, âhireti, öldükten sonra dirilmeyi ruhlar vasıtasıyla bildirmeyi dileseydi, peygamber göndermesine, kitap indirmesine bir bakıma lüzum kalmazdı. Bu arada aklın ve idrâkin ölçüsü de ortadan kalkar, ruhi cevheri ve mayası çok mükemmel olan bir insanla, bu cevheri değersiz bulunan bir

başka insan arasında fark olmaz, masanın yerinden oynadığını, kalemin yazı yazdığını, medyumun haber verdiğini duyan ve şahit olan herkes -aklını fazla kullanmadan- inanır ve bu inançta çoğu aynı seviyede bulunurlardı.

Ayrıca ruhların yeniden tenleşmesi (tenasüh) söz konusu ediliyor ki, bu onlara göre, bir insandan sıyrılıp çıkan ruh, bir süre sonra başka bir bedene girip tenleşir. Budizmden gelen bu inanç, ispritizmacıların da inancıdır. Oysa bedenler yaratılmadan önce, yeryüzüne gelecek olan insan sayısı önceden takdir edilmiş, ona göre ruh yaratılmıştır. Günü, saati gelince ruh yeryüzüne inip kendisine ait tene girer. En son ruh gelinceye kadar kıyamet kopmaz. İslâmi inanç bu ölçüdedir ve hakikat olan da budur. Onların iddia ettiği gibi, ruhlar ten değiştirmek suretiyle değişik kılıflarla ortaya çıksaydı, insanların çoğalmaması, belli bir sayıda donup kalması gerekirdi. Hem bu inanç âhiret inancını, hesap ve mesuliyet esasını kökünden yıkmaktadır.

Bunun için Kur'ân-ı Kerim'de ilgili âyetlerle gereken uyarıda bulunulmuştur:

"Ey cin topluluğu! İnsanlardan çoğunu doğru yoldan çıkarıp kendinize çekme amacını sürdürdünüz." Bir yandan şeytan şüphe ve inkâr sinyallerini verirken, diğer yandan inanmayan cinler, cinciler ve medyumlar vasıtasıyla çok ustaca ve sinsice âhiret inancını, dinin bir kısım esaslarını yıkmaya çalışmaktadırlar. Çünkü gerek cinci, gerekse medyum cinlerin fısıldamasına uygun ortamı hazırlayanlardır. Cinin kendini çağrılan ruh olarak tanıtması ise, bu ortamın hazırladığı tabii bir sonuçtur. Kur'ân, cinlerin insanların çoğunu aldatmaya ve doğru yoldan saptırmaya yönelik bulunduklarını ana çizgileriyle belirtiyor; meseleye esneklik vererek insan aklını ve idrâkini harekete geçirmeyi plânlıyor.

Ruh, onların iddia ettiği gibi, ne dünyevi alanlarda esir tutulan presprit ile kuşatılmıştır, ne de başka bir tene girmek suretiyle tenleşme arzusundadır. Ruhlar tenlerden sıyrıldıktan sonra Berzah alemindeki yerlerini alırlar. Bu âlemle Cennet ve Cehennem arasında kopmaz bağlar ve kanallar vardır. Aynı zamanda kendilerine ait bedenlerin gömülü bulunduğu yer ile de ibrelerinden birini oraya çevirmek suretiyle ilgilidir. Peygamberler ve yüksek derecedeki velilerden başkasının onlarla ilgi kurmaları hakkında câri ilâhi sünnet konulmamıştır.

Kimimiz Kimimizden Yararlandık

رَبَّنَا اسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ وَبَلَغْنَآ اَجَلَنَا الَّذِى اَجَّلْتَ لَنَا

"Rabbimiz! Kimimiz kimimizden yararlandık ve bizim için takdir buyurduğun sonuca gelip eriştik diyecekler."

Kıyamet günü iki ayrı tür olan cinlerle insanlar bir araya getirilip toplanınca, dünyada dost ve yoldaş olanlar, cinciler, kâhinler ve medyumlar aracılığıyla insanları doğru yoldan saptıranlar ister istemez gerçeği söyleyecekler, "Kimimiz kimimizden yararlandık ve bizim için takdir buyurduğun sonuca gelip eriştik" diyecekler. Cin ve insanlardan inanmayanlar arasında bir kader-i müşterek (ortak kader) var. O da: Âhiret inancını yıkmak ve böylece dinin getirdiği bütün esas ve prensipleri bir çırpıda saçma kabul ettirmektir. Kâfir cinler o insanları araç olarak kullanırken, onlar da ruh sandıkları cinler vasıtasıyla bozuk inançlarını çevreye yayma imkânını elde etmiş olurlar. Cincilerle kâhinler ise, imân ve ahlâkları karşılığında dünyalık elde etmek için cinleri kullanırlar. Cinler de bu iki gruba, ölenlerin ruhlarının aynı seviyede bulunduğunu, sırası gelince bu ruhların dünyada tekrar tenleşmeye yöneleceklerini telkin ederler. Görüldüğü gibi, yararlanma her iki taraf için de söz konusudur.

İlgili âyetle Cenâb-ı Hak, bu iki yoldaş türün konaklarının ateş olacağını haber verirken, ilâhi rahmet gereği onları uyarıyor.

Cinlere Kendilerinden Peygamber Gönderilmiş Midir?

اَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِنكُمْ

"Sizden peygamberler, elçiler size gelmedi mi?"

Âyetin açık delâletinden, her iki ayrı türden olan topluluğa kendilerinden peygamberler gönderildiği anlaşılıyor. Müfessirlerimiz bu konuda bazı ihtimal ve yorumlarda bulunmuşlardır. Kur'ân'da bu konu açıklanırken rusüI tabiri kullanılmıştır. Bu daha çok peygamberler anlamına gelir ve bazen de peygamberin bir kavme uyarıcı olarak görevlendirip gönderdiği elçiler anlamında kullanıldığı olur. Bizce en doğru yorum bu olsa gerek. Yâsin Sûresi 13-14. âyetlerde kuvvetli bir ihtimalle İsâ Peygamber'in gönderdiği uyarıcı elçilerden söz edilirken mürselin tabiri kullanılmıştır. Cin Sûresinde: Cinlerden bir topluluğun Kur'ân dinleyip imân ettikleri ve son-

ra elçiler olarak kendi topluluklarını uyarmaya yöneldikleri anlatılıyor.

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz için ilim adamlarımız Rasûl-i Sakaleyn (İnsanlar ve cinlerin peygamberi) demişlerdir. O'nun her iki ayrı tür topluluğa peygamber olarak gönderildiği böylece ilim adamlarının çoğu tarafından kabul edilmiştir. Ancak bu son peygambere has bir mazhariyet olabilir. Çünkü O'ndan önce gönderilen peygamberler böylesine genel bir mazhariyetle gönderilmemişlerdir.

O halde âyetle ilgili ikinci yorum daha isabetlidir ve bu nedenle tağlib kaidesi vardır, şöyle ki: İnsanlara peygamber, cinlere de peygamber ve kitabı duyan kendilerinden elçiler gönderilmiş ve hepsine birden Rusül denilmiştir. Ay ile Güneş'e Kamareyn denildiği gibi Allah daha iyisini bilir.

Allah, Peygamberler Göndermedikçe Helak Edici Değildir

ذٰلِكَ اَنْ لَمْ يَكُنْ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرٰى بِظُلْمٍ وَاَهْلُهَا غَافِلُونَ

"İşte bu, (peygamberler gönderilmesinin, onların uyarıda bulunmasının sebebi) haberleri yokken, zulümleri yüzünden Rabbının kasabaları yok edici olmadığı (hikmetine dayanmakta)dır."

Kur'ân-ı Kerim'in birkaç yerinde değişik ifadelerle bu husus belirtilmiştir: "Biz peygamber göndermedikçe azap edici değiliz."[1] mealindeki âyet bu cümledendir. Konumuzu oluşturan 131. âyetle de aynı husus açıklanıyor.

Bunun sebebi gayet açıktır: Ölüm ötesini, Allah'ın varlığını, birliğini, kudretinin sınırsızlığını, öncesiz ve sonrasız olduğunu, kabir âlemini, kıyâmet ve yeniden dirilmeyi, hesap ve verilecek mükâfat ve cezaları; Allah (celle celaluhu)'ya nasıl kulluk yapılabileceğini, ibâdetin anlam ve hikmetini, ölçü ve resmiyetini yalnız akılla bulup çıkarmak ve bütün bunları idrâk etmek mümkün değildir. O halde akla yardımcı olacak, ona ışık tutacak ilâhi bilgilere, semavi haberlere ihtiyaç vardır. O nedenle, Allah (celle celaluhu), peygamber göndermedikçe azap edici olmadığını açıklarken insana verilen yeteneklerin bu konuda yalnız başına yeterli olmadığını belirtmek istemiştir.

Ancak kıyamet günü, peygamberden, kitaptan haberi olmadan dünyadan ayrılan kişilerin sadece akıl yoluyla kâinatın bir yaratıcısı bulunduğunu idrâk etmediklerinden sorumlu tutulacaklarını bazı ilim adamları

1 İsrâ Sûresi: 15

ve müctehid imamlar söylemişlerdir. Bunun dışında zulüm, insan haklarına tecavüz de hesap ve ceza dışı tutulmayacaktır.

Dünya hayatındaki akış da az-çok bu ölçüde cereyan etmiştir. Kendilerine peygamber gönderildiği halde küfür ve tuğyanını artırıp inkârda ısrar ve inat eden kavimler helak edilmişlerdir.

Şunu da belirtelim ki, bazı kişiler, çok ücra yerlerdeki küçük topluluklar istisna edilirse Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'den önceki bütün millet ve kabilelere uyarıcı olarak peygamber gönderildiğini yine Kur'ân'dan öğrenmiş bulunuyoruz. Ancak her millet ve kavim kendi diline ve örfüne göre, ortaya çıkan uyarıcıya bir isim vermiştir. Araplar buna Nebi ve Rasul, İranlılar Peyamber, Türkler Peygamber, Yunanlılar Filozof demişlerdir.

"Andolsun ki, her ümmete, Allah'a kulluk edin; azdırıp saptırıcı inkarcılardan kaçının, diyerek (uyarıda bulunan) peygamber göndermişizdir."[1]

"Hiçbir millet yoktur ki içlerinden (gelecek felâkete, inkâr ve sapık-lıklarındaki inatlarına karşı) bir uyarıcı peygamber gelip geçmiş olmasın."[2]

Ne var ki, her ümmete uyarıcı gönderildiği halde, aralarındaki zenginler, makam ve mevki sahipleri hep inkâra sapıp, hakka karşı gelmişlerdir. Bir sürü kirli işler çeviren, gayr-i meşru yollarda bulunan ileri gelenlerin çoğunun anlayış ve yaşayışıyla, gönderilen peygamberin getirdiği iyi ahlâk kuralları ve fazilet ışığı ters düşmüştür. Bu bakımdan onlar bütün kin ve şiddetleriyle peygambere karşı çıkıp onu yalanlamışlardır. Sebe' sûresi 46. âyette de buna temas edilerek büyuruluyor ki:

"Onlardan önce, gelip geçen (inkarcılar da peygamberlerini) yalanlamışlardı." Konumuzla ilgili âyette ise bu husus daha açık biçimde belirtilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Geçen âyetlerle her memleketin ileri gelenlerinin çoğunun nasıl inkâra sapıp peygamberleri yalan saydıkları açıklandı. Bilhassa cinlerin insanlardan çoğunu saptırmaya çalıştığı üzerinde durularak iki ayrı türden

1 Nahl sûresi: 36

2 Fatır sûresi: 24

olan insanlarla cinlerin birbirlerinden inkâr ve sapıklık vadisinde nasıl yararlandıkları üzerinde duruldu.

Aşağıdaki âyetlerle mü'min olsun, kâfir olsun herkese işlediğine göre bir yer hazırlandığı, farklı bir derece belirlendiği hatırlatılmakta; inandıktan sonra inkâra sapan bir millete Allah (celle celaluhu)'nun ihtiyacı bulunmadığına ve dilediği takdirde İslâm emanetini bir başka ehil olan millete devredeceğine dikkatler çekilmektedir.

وَلِكُلٍّ دَرَجَاتٌ مِمَّا عَمِلُوا ۚ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ ﴿١٣٢﴾ وَرَبُّكَ الْغَنِيُّ
ذُو الرَّحْمَةِ ۖ إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَسْتَخْلِفْ مِنْ بَعْدِكُمْ مَا يَشَاءُ كَمَا أَنْشَأَكُمْ
مِنْ ذُرِّيَّةِ قَوْمٍ آخَرِينَ ﴿١٣٣﴾ إِنَّ مَا تُوعَدُونَ لَآتٍ ۙ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿١٣٤﴾
قُلْ يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ ۚ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ۙ مَنْ تَكُونُ لَهُ
عَاقِبَةُ الدَّارِ ۖ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿١٣٥﴾

132- Her biri için işlediklerinden dolayı dereceler vardır. Rabbin onların işlediklerinden habersiz değildir.

133- Rabbin her şeyden müstağni (hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, bütün varlık âlemi O'nun)dir; rahmet sahibidir. Dilerse sizi ortadan kaldırıp yok eder ve arkanızdan yerinize dilediğini getirir; nasıl ki sizi de başka bir milletin soyundan meydana getirmiştir.

134- Size vaadolunan elbette gelecektir ve siz (gelecek olan kazayı engelleyip Allah'ı) âciz kılacak değilsinizdir.

135- De ki: Ey kavmim! İmkân ve gücünüz yettiğince yapın yapacağınızı; doğrusu ben (görevimi yerine) getiriciyim. İleride dünya evinin, âhiret yurdunun (feyizli) sonucu kimin olacaktır, bileceksiniz. Zâlimler elbette kurtuluşa eremeyeceklerdir.

İLGİLİ HADİS

"Ey Âdemoğulları! Eğer aklınızı yeterince kullanabiliyorsanız, kendinizi ölüler sayınız. Canımı kudret elinde bulunduran zata andolsun ki,

size vaadolunan mutlaka gelecektir ve siz ona asla engel olamazsınız."[1]

Herkes Ameline Göre Derece Alır

وَلِكُلٍّ دَرَجَاتٌ مِمَّا عَمِلُوا

"Her biri için işlediklerinden dolayı dereceler vardır."

Bu, ilâhi adaletin gereğidir. İşlenen amellerin niyet ve amaçla birleştirilip değer ölçüsünün gerçek mânada ortaya çıkarılması, ancak âhirette mümkündür. Çünkü orada kulları arasında hükmeden, kullardan biri değil, Allah (celle celaluhu)'dur. O her şeyden müstağnidir; kimselere ihtiyacı yoktur. Dünyada işlenen her amelin karşılığı sahibine aittir; her amelin üzerinde sahibinin niyet ve amaç damgası vardır. O nedenle dünyada çok dindar ve takva sahibi bilinen bir kimsenin niyet ve amacı dünyalık ve gösteriş ise, âhiretteki derecesi o nisbette düşük olacaktır. Çünkü ceza amelin cinsindendir. İlgili ayet özellikle niyet ve amaca işaretle uyarıda bulunuyor. Allah (celle celaluhu) ancak iyi niyet ve güzel amaçla yapılan amelleri kabul eder.

Allah Emaneti Ehil Olana Verir

إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَسْتَخْلِفْ مِنْ بَعْدِكُمْ مَا يَشَاءُ

"Dilerse sizi ortadan kaldırıp yok eder ve arkanızdan yerinize dilediğini getirir."

İslâm ve Kur'ân, Allah (celle celaluhu)'nun insanlığa gönderdiği en son ve en aziz emanetleridir. Bu emânet Mekke vadisine indirildi. Ora halkının ileri gelenleri ona ehil olamadılar; Allah (celle celaluhu), emânetine Medineli ensar ile Mekke'den hicret eden fakir mü'minleri lâyık gördü. Bu yüzden Mekke müşriklerinin ileri gelenlerinden çoğu helak oldu.

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'den sonra Araplar sözü edilen emânete ehil olduklarını uzun bir süre isbat edip sürdürdüler. Ülke genişleyip mal ve servet çoğalınca mü'minler yavaş yavaş dünyalığı ön plâna aldılar ve böylece ehliyet ölçüsünü zedelediler. Allah, ruhi yapıları İslâm'la uyum sağlayan Türkleri seçti ve emâneti onlara verdi. Böylece Emeviler tarihin derinliğine gömülüp silindiği gibi, Abbasiler de öyle oldu. Emaneti koruma sırası Büyük Selçuklular'a, Anadolu Selçukluları'na

1 İbn Ebi Hatim: Said el-Hudri'den

ve Osman Oğulları'na geldi; emanet ehil olanlara teslim edildi. İlgili âyetle bu gerçeğe işarette bulunuluyor.

Zalimler Kurtuluşa Eremeyecektir

إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ

"Zalimler elbette kurtuluşa eremeyeceklerdir."

Sosyal yapının feyizli meyvesini oluşturan İslâm dininin ve din ahlâkının önemi üzerinde duruluyor. Her iki dünyada da feyizli, huzurlu ve mutlu bir hayatın Allah (celle celaluhu)'dan yana olanlara lâyık bulunduğu belirtiliyor. Ancak gerçek huzur ve mutluluğu refah seviyesinde değil, inanan kalplerde, gelişen vicdanlarda, arınan ruhlarda, hayırhahlık bağlarının gelişip dal-budak saldığı toplumlarda aramamız gerekir. Bunun aksini iddia eden ya da düşünenlerin sonunda aldandığı görülmüş ve olaylar da bu düşüncenin yanlışlığını ortaya koymuştur. Allah ve âhirete inanmayan bir kalp, her geçen gün umutsuzluğun verdiği endişe ve sıkıntıyla huzursuzdur. Böylesi, milyarlar içinde de olsa hiçbir zaman olgun bir mü'minin içinde duyduğu huzur ve saadeti duyamaz. Refah seviyesi çok yüksek olan Avrupa ülkelerinin birçoğunda genç kuşakların başlarını alıp çılgınca bir hayat sürme arzuları ve bir kısmının intihar etmesi bizim için açık bir belge niteliğinde değil midir?

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in Allah'a ve ahirete inanmayan ve son dini kabul etmeyen müşriklere:

"Ey kavmim! İmkân ve gücünüz yettiğince yapın yapacağınızı, doğrusu ben (görevimi yerine) getiriciyim," diye uyarıda bulunmasının Allah tarafından emredilmesi bu gerçeği çok duyarlı biçimde hatırlatmıyor mu? Âyetin son kısmında ise, daha büyük bir uyarı yer almaktadır:

"Zalimler elbette kurtuluşa eremeyeceklerdir."

Tarih binlerce defa bunun doğruluğunu ortaya koymamış mıdır? Günümüzün gençliği neden kabına sığmamakta, neden bir kısmı uyuşturucu kurbanı olmakta ve önemli bir kısmı neden huzursuzluk çıkarmaktadır? Amaç ve hedefleri nedir, nereye gitmek istiyorlar? Onları dünyalık tatmin edemediğine; okul onların manevi boşluklarını gerçek anlamda dolduramadığına göre, tatmin eden ne olabilir; boşluğun mahiyeti ve ilâcı nedir? Bütün bu sorulara cevap bulmak zorundayız. Aksi halde her memleket

kendi felâketini hazırlamakta yarışırcasına bir gayret içine girmiş olur.

Allah'a ve âhirete, dine ve onun getirdiği yüksek ahlâka inanıp bağlanmak kime ne zarar getirmiştir? Allah'ını bulan ve O'na gönülden inanan kimse ne kaybetmiştir? İnanmayıp maddeye sarılanlar ne kazanmıştır? Son yıllarda ülkemizde de materyalist felsefenin kurbanı olan Allahsızların silaha sarılıp hem devleti ve milleti alaşağı etmeye kalkışmaları, hem de acımadan arkadaşlarını, babalarını ve kardeşlerini öldürmeleri, Allah'ını kaybedenin her şeyini kaybettiğini göstermiyor mu? Başka kanıt aramaya, başka sebepler bulup çıkarmaya gerek var mıdır?

Allah (celle celaluhu) her şeyden müstağnidir. Rahmeti ise umumidir. Çorak kalplerin bu rahmetten yararlanması mümkün değildir. Kalbin çoraklığını ise, milli ve dini değerleri ayakta tutan ciddi bir eğitim giderebilir. Sadece tekniğe ve refaha dayalı medeniyetin yakın tarihimizde iki kez hurdahaş olduğunu, nasıl büyük bir felâket getirdiğini gördük. Üçüncü kez hurdahaş olmak üzeredir. Kur'ân taşıdığı yüksek hikmetiyle bunu haber veriyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle inkarcıların, putperest müşriklerin tekrar dirilme, kıyamet ve hesapla ilgili inançlarının yanlışlığı ve sakatlığı belirtildi. Din ve Allah hakkında doğru bir bilgi taşımadıklarına dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle onların diğer hususlardaki bilgisizlikleri sözkonusu ediliyor; sırası gelince putlarını Allah (celle celaluhu)'ya tercih ettikleri anlatılıyor. Kendi akıllarına göre, bir din şekli uydurup ortaya koydukları konu ediliyor.

وَجَعَلُوا لِلّٰهِ مِمَّا ذَرَاَ مِنَ الْحَرْثِ وَالْاَنْعَامِ نَصِيبًا فَقَالُوا هٰذَا لِلّٰهِ بِزَعْمِهِمْ وَهٰذَا
لِشُرَكَآئِنَا ۖ فَمَا كَانَ لِشُرَكَآئِهِمْ فَلَا يَصِلُ اِلَى اللّٰهِ ۚ وَمَا كَانَ لِلّٰهِ فَهُوَ يَصِلُ اِلٰى
شُرَكَآئِهِمْ ۗ سَآءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿١٣٦﴾ وَكَذٰلِكَ زَيَّنَ لِكَثِيرٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ قَتْلَ
اَوْلَادِهِمْ شُرَكَآؤُهُمْ لِيُرْدُوهُمْ وَلِيَلْبِسُوا عَلَيْهِمْ دِينَهُمْ ۖ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ مَا فَعَلُوهُ
فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ ﴿١٣٧﴾ وَقَالُوا هٰذِهٖٓ اَنْعَامٌ وَحَرْثٌ حِجْرٌ لَا يَطْعَمُهَآ اِلَّا مَنْ

نَشَآءُ بِزَعْمِهِمْ وَأَنْعَٰمٌ حُرِّمَتْ ظُهُورُهَا وَأَنْعَٰمٌ لَّا يَذْكُرُونَ اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا
افْتِرَآءً عَلَيْهِ ۚ سَيَجْزِيهِم بِمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿١٣٨﴾ وَقَالُوا مَا فِي بُطُونِ هَٰذِهِ الْأَنْعَٰمِ
خَالِصَةٌ لِّذُكُورِنَا وَمُحَرَّمٌ عَلَىٰ أَزْوَاجِنَا ۖ وَإِن يَكُن مَّيْتَةً فَهُمْ فِيهِ شُرَكَآءُ ۚ سَيَجْزِيهِمْ
وَصْفَهُمْ ۚ إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿١٣٩﴾ قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ قَتَلُوا أَوْلَٰدَهُمْ سَفَهًا بِغَيْرِ عِلْمٍ
وَحَرَّمُوا مَا رَزَقَهُمُ اللَّهُ افْتِرَآءً عَلَى اللَّهِ ۚ قَدْ ضَلُّوا وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿١٤٠﴾

136- Bir de kalkıp Allah'a, yarattığı ekin ve davarlardan bir pay ayırdılar da kendi zanlarınca, "bu Allah için, bu da ortaklarımız (olan putlarımız) içindir" dediler. Ortakları için olanı Allah tarafına geçmezdi, (ama) Allah için olanı ortaklarına (aktarılarak) geçip ulaşırdı. Hükmettikleri şey ne kötü!

137- Bunun gibi, ortakları müşriklerden birçoğuna öz çocuklarını öldürmeyi süsleyip çekici kılmıştı. (Bu da) hem onları mahvetmek, hem de dinlerini karıştırmak içindi. Allah dileseydi böyle yapmazlardı. O halde (ey peygamber!) onları iftira edip durdukları şeyle başbaşa bırak.

138- Onlar kendi zanlarına göre, "Bu davarlar ve ekinler dokunulmaz; dilediğimiz kimselerden başkası bunlardan yiyemez. Davarlardan bir kısmının sırtları haramdır" derler. Bir kısmını da (boğazlarken) üzerine Allah adını anmazlar da Allah'a iftira ederler. İftiralarına karşılık Allah onları cezalandıracaktır.

139- Yine onlar, "Şu davarların karınlarında bulunan yavrular (canlı doğarsa) sadece erkeklerimize mahsustur; eşlerimize ise haramdır. Ölü olursa, hepsi (hepimiz) ona ortaktırlar" derler. Allah onlara, bu vasıflanmalarından dolayı ceza verecektir. Şüphesiz ki Allah hikmet sahibidir ve (her şeyi) bilendir.

140- Düşüncesizlikleri ve beyinsizlikleri yüzünden bilgisizce öz çocuklarını öldürenler; Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği şeyleri Allah'a iftira ederek haram kılanlar zarara uğramışlardır. Gerçekten onlar sapmışlardır (ve hiçbir zaman) doğru yolu da bulamadılar.

İNİŞ SEBEBİ

Allah (celle celaluhu), Mekke ve çevresindeki müşriklerin koyu cehaletini ve son peygamberin nasıl katı bir milletle karşıkarşıya geldiğini hatırlatıyor. İnkarcı putperestler ekinleriyle davarlarından birer pay kendi putlarına, birer pay da kendi anlayışlarına göre Allah (celle celaluhu)'ya ayırırlardı. Allah için ayırdıklarını misafirlerine, yoksullara ve muhtaçlara; putları için ayırdıklarını putlara ve puthanedeki hademeye harcarlardı. Putlara ayırdıklarından bir şey zayi' olur veya harcanacağı yere yetmeyecek olursa, Allah (celle celaluhu)'ya ayırdıklanyla onu tamamlar, noksanlığı giderirlerdi. Allah (celle celaluhu)'ya ayırdıkları yetmediği takdirde onu, putlarına ayırdıklanyla takviye etmezlerdi.

Onların bu bilgisizce tutumları yerilerek yukarıdaki âyetler indi.[1]

İLGİLİ HADİSLER

"Kim, bir olan, ortağı olmayan Allah'a ihlâs üzere (ibâdet ve amelde) bulunurken ve namazı dosdoğru kılıp zekâtı verirken dünyadan ayrılırsa, şüphesiz ki, Allah ondan razı bulunduğu halde ayrılmış olur."[2]

"Amellerini ihlâs üzere yapanlara müjde olsun! Onlar doğru yolun kandilleridir. Karanlık olan her fitne onlar sayesinde sıyrılıp kalkar."[3]

"Ameller ancak niyetlere göre değer kazanır. Herkese niyetinin karşılığı vardır. Artık kimin hicreti Allah ve Rasulüne ise, onun hicreti (cidden) Allah ve Rasûlünedir. Kimin hicreti elde edeceği bir dünyalık ya da evleneceği bir kadın ise, onun da hicreti ona (hicret ettiği şeye)dir."[4]

"İnsanlar (kıyamet günü) niyetlerine göre kaldırılıp hesaba çekilirler."[5]

Arapların Cehaleti

İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki: "Arapların cehaletinin ölçüsünü öğ-

1 Lübabu't-te'vil - İbn Kesir - Kurtubi.

2 İbn Mâce/Mukaddeme: 18, Menasik: 76 - Ahmed: 3/225-4/80, 82-5/183 - Hâkim: Enes b. Mâlik (radıyallahu anh)'den

3 Beyhaki: Sevbân (radıyallahu anh)'den

4 Buhari/Bed'ü'l-vahiy: 1, Itk: 6. Menakıb: 45. Talak: 11, Eyman: 23, Hiyel: 1 - Müslim/imaret: 155 - Ebû Dâvud/Talâk: 11 - Nesâi/Taharet: 59, Talâk: 24, Eymân: 19 - İbn Mâce/Zühd: 26

5 İbn Mace/Fiten: 30. Zühd: 26 - Ahmed: 2/392 - 6/105, 287. 289.

renmek isteyen, En'âm Sûresini 130. âyetten itibaren okusun."

Cidden sözü edilen âyetlerle Arapların koyu bilgisizlikleri, sapıklıkları, katılıkları ve tuğyanları özetleniyor. Kısacası, onların inanç ve ruhsal yapılarının, sosyal düzenlerinin ve kültür seviyelerinin portresi çiziliyor.

Kendilerine ilâhi bir hüküm inmediği, Tevrat ve İncil ile de amel etmedikleri halde Allah adına, putları adına bazı şeyleri helâl, bazı şeyleri de haram saymaları, ilâhi buyrukları sağlıklı biçimde getiren son peygambere karşı çıkmaları ve hak namına her şeyi reddetmeleri, İslâm'ın karşısında nasıl bir engelin bulunduğunu rahatlıkla gösterir. Koyu cehaletin ve ondan doğan örf ve âdetin esiri olmuş; beyinleri bu vadide iyice yıkanmış bir milleti yola getirmenin güçlüğü kendiliğinden anlaşılır.

Bilgisizliğin ürünü sayılan geçmiş bir olayı anmanın yararı ne olabilir? Şüphesiz ki bu, daha çok hakla bâtılın karşıkarşıya gelmesini ve sonunda bâtılın yok olmasını açıklar; İslâm'ın, kafa ve vicdanları aydınlatan nuru karşısında küfür ve tuğyanın, cehalet ve ahlâksızlık karanlığının yok olduğunu hatırlatır. Ayrıca Allah (celle celaluhu)'nun sünneti gereği tez-antitez düzeyinde imânla küfrün devamlı sürtüşme ve tartışma halinde olacağına da işaret edilmekte, Allah (celle celaluhu)'nun bu hususta ki kaza ve takdirinin, hüküm ve irâdesinin câri bir kanun halinde sürüp geldiğini ve kıyamete kadar devam edeceğini vurgulamaktadır.

Küfür her devirde sosyal yapının özelliklerine, kültür değişmelerine ve kitle psikolojisine göre kılık veya kılıf değiştirir. Ambalajının içinde hep aynı şey vardır: Allah'ı ve âhireti inkâr etmek. Bunun devamındaki yarar nedir? Her şey karşıtıyla tanınır ve gelişme kaydedebilir. Küfür olmasaydı, imân ve irfanın ne olduğu bilinmez ve arzulanan gelişmeyi kaydedemezdi.

Kur'ân'da belirtildiği gibi, Allah dileseydi ne kendisine ortak koşulur, ne putperestlik hortlar, ne de insanlar inkâr ve inat içinde Hakk'ın karşısına çıkarlardı; ama O'nun ezeli takdiri insanları bu nitelikte yaratmayı murat etmemiştir. İnsanı bir takım yeteneklerle donatıp hakla bâtılın, iyilikle kötülüğün, sevapla günahın yer değiştirdiği ve sürtüştüğü bir ortama koymuştur.

Allah Ortak Kabul Etmez

فَقَالُوا هٰذَا لِلّٰهِ بِزَعْمِهِمْ وَهٰذَا لِشُرَكَآئِنَا

"Bu Allah için, şu da ortaklarımız (olan putlarımız) içindir, dediler."

Allah (celle celaluhu)'ya kullukta, O'na yaklaşmada, ibâdette bulunmada başkasını ortak koşmak şirktir. Bilindiği gibi, maddede ve mânada bir şeyin iki ya da fazla kişi arasında ortaklaşa bulunması şirkettir. Buna müşareke de denilir.

Dini terim olarak bu kökten gelen şirk daha çok iki mânada kullanılır:

1. Büyük şirk

2. Küçük şirk

Birincisi daha çok Allah'a varlığında, kudretinde, tedbirinde ve takdirinde ortak koşmak anlamına gelir. Bu, küfürdür.

"Şüphesiz ki Allah kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz." mealindeki âyette belirtildiği gibi.[1]

Konumuzu oluşturan ilgili âyette, Mekke müşriklerinin putları Allah (celle celaluhu)'ya ortak koşmaları bu kısma girer.

İkincisi, daha çok Allah (celle celaluhu)'ya ibâdette, yakınlık ve kullukta riya ve süm'a (Allah'tan başkasının görüp beğenmesini, işitip takdir etmesini) düşünmek ve böyle bir niyet taşımaktır.

Allah (celle celaluhu) bu iki tür şirkten de yücedir, müstağnidir ve münezzehtir. O ancak kendisi için yapılanı kabul eder.

Hükmettikleri Şey Ne Kötü!

سَآءَ مَا يَحْكُمُونَ "Hükmettikleri şey ne kötü!"

Her şeyden âciz durumda bulunan putları Allah'a ortak koşmaları ve sırası gelince onları Allah'a tercih etmeleri, çok kötü bir yargı ve küfrü gerektiren bir inançtır. Allah (celle celaluhu) ya kulluk, O'na yakınlık ancak O'nun belirlediği ölçü ve anlamda gerçekleşebilir. İnsan kafasının ürünü olan ibâdet, kulluk ve yakınlık çoğu zaman ilâhi doğrultuda değildir. Çünkü Allah (celle celaluhu) kendisine nasıl ibâdet edileceğini, nasıl yaklaşılacağını, kendi yüceliğine yakışır anlamda belirleyip peygamberler aracılığıyla bildirmiştir. Bunun dışındaki her türlü ibâdet şekli ve muhtevası insan eseridir ve makbul değildir.

---

1 Nisa sûresi 48. âyetin tefsirine.

Kur'ân'da bu husus, Mekke müşriklerinin inanç ve ibâdet şekilleri örnek verilerek yeriliyor ve mü'minler uyarılıyor.

Mekke putperestlerinin kendi mantıklarına göre yapageldikleri ibâdet ve dindarlığın bazı örnekleri:

a) Ekin ve davarlarından putlar ve Allah adına birer pay ayırmak,

b) Allah'a ayırdıklarından putlara aktarmak, putlara ayırdıklarından Allah için aktarmamak,

c) Putları adına çocuklarını öldürmek,

d) Ekin ve davarların bir kısmını haram kılmak, bir kısmını helâl saymak,

e) Hayvan diri doğurursa, ondan ancak erkekler yiyebilir, ölü doğurursa herkes yiyebilir kuralını korumak,

f) Bazı hayvanların sırtına binmeyi haram kılmak,

g) Bazı hayvanları boğazlarken Allah'ın ismini anmamak.

Dini insan tasarrufuna terketmiyen Allah, onun indiği gibi korunmasını emretmiştir. Bunun için Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz dinde olmayan şeyleri din adına uydurup ortaya koyanları kınamış ve bu hususta bid'at tabirini kullanarak her bid'atın sapıklık ve her sapıklığın ateşte olduğunu haber vermiştir.[1]

Çağın Cahiliyeti

Her çağın, gelişen kültür ve sosyal yapıya göre bir cahiliyeti vardır. Milattan önce ve sonra birçok milletler ve kurdukları medeniyetler gelip geçmiştir. Kimi güneş, ay ve yıldızları ilâh saymış, kimi mermerleri şekillendirerek kendi elleriyle kendi ilâhlarını vücuda getirmişlerdir. Kimi canlılardan birini kutsallaştırmış, kimi de tabiatta cereyan eden bir takım tabii olayları kutsallaştırmıştır. Kimi Tanrı adına öz evlâdını öldürmüş, kimi kadınları kutsal sayıp ona tapınmıştır.

Çağımızda ise, bu tür cahiliyetler kılıf ve yöntem değiştirmiştir. Kimi maddeciliği, kimi düşünceyi esas kabul etmekte, kimi Allah'ı ve âhireti inkâra

1 Müslim/Cumua: 43 - Ebû Dâvud/Sünnet: 5 - Nesâi /İydeyn: 22 - İbn Mâce/Mukaddeme: 7 - Ahmed: 3/310, 371-4/126, 127.

sapmakta, kimi ruhların ten değiştirdiğine inanmakta, kimi cinlerle temas kurup medyumculuk yapmakta, kimi dinlerin korku ve ümit ürünü olduğunu belirtmekte, kimi kuraklık içinde yeşillik ve soğuk su hasreti çeken Arapları yola getirmek için Cennet ve Cehennem kavramlarının uydurulduğunu iddia etmekte, kimi ruhları çağırıp kendine göre bir ölümötesi inancı kurmaya çalışmakta, kimi de dinsiz çocuk yetiştirmeyi amaç edinmektedir.

Görülüyor ki, medeniyetin şekil değiştirmesiyle cahiliyet de şekil ve kılıf değiştiriyor? Ama bütün cahiliyetler esasta birleşiyor ve hepsinin inkâr temeli üzerinde yükseldiği görülüyor. Diğer bir deyimle hepsinin kökeninde tevhid inancını temelinden yıkma bulunuyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

En'âm suresinde bilindiği gibi daha çok tevhid (Allah'ın varlığı, birliği); Nübüvvet (peygamberliğin taşıdığı mâna ve son peygamberin gönderilmesi)nden amacın ne olduğu ve âhiret hayatı (öldükten sonra dirilip kalkmak, yıpranmayan yeni bir bedenle sonsuz hayata adım atmak) işlenmekte; kaza ve kader (Allah'ın ezeli ve ebedi ilmiyle olmuş-olacak her olayı, vücuda gelecek her eşyayı önceden tesbit edip yazması ve sırası gelince bunların yazıldığı gibi gerçekleşeceği) haber verilmekte; ayrıca ilâhi müdahalenin saklı bir sır halinde kader çizgisinde yer aldığı çok yönlü anlatım biçimleriyle öğretilmektedir.

Aşağıdaki âyetlerle de tevhidin taşıdığı yüce kudretin, şaşmayan kanunlarla varlık alemindeki eşyada nasıl tezahür ettiğine dikkatler çekilmekte, eserden müessire bir geçiş sağlanması hususunda geniş malzeme verilmektedir.

وَهُوَ الَّذِىٓ اَنْشَاَ جَنّٰتٍ مَّعْرُوشٰتٍ وَّغَيْرَ مَعْرُوشٰتٍ وَّالنَّخْلَ وَالزَّرْعَ
مُخْتَلِفًا اُكُلُهٗ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُتَشَابِهًا وَّغَيْرَ مُتَشَابِهٍ ۭ كُلُوْا مِنْ ثَمَرِهٖٓ اِذَآ
اَثْمَرَ وَاٰتُوْا حَقَّهٗ يَوْمَ حَصَادِهٖ ۡ وَلَا تُسْرِفُوْا ۭ اِنَّهٗ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِيْنَ ۙ ﴿١٤١﴾ وَمِنَ
الْاَنْعَامِ حَمُوْلَةً وَّفَرْشًا ۭ كُلُوْا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ وَلَا تَتَّبِعُوْا خُطُوٰتِ الشَّيْطٰنِ ۭ
اِنَّهٗ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِيْنٌ ۙ ﴿١٤٢﴾ ثَمٰنِيَةَ اَزْوَاجٍ ۚ مِنَ الضَّاْنِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْمَعْزِ

اثْنَيْنِ ۖ قُلْ آلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ أَمِ الْأُنثَيَيْنِ أَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ أَرْحَامُ الْأُنثَيَيْنِ ۖ
نَبِّئُونِي بِعِلْمٍ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٤٣﴾ وَمِنَ الْإِبِلِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْبَقَرِ اثْنَيْنِ ۖ
قُلْ آلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ أَمِ الْأُنثَيَيْنِ أَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ أَرْحَامُ الْأُنثَيَيْنِ ۖ أَمْ كُنتُمْ
شُهَدَاءَ إِذْ وَصَّاكُمُ اللَّهُ بِهَٰذَا ۚ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا لِّيُضِلَّ
النَّاسَ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٤٤﴾

141- O ki, çardaklı çardaksız, asmalı asmasız bağ ve bahçeleri; yemişleri ve tatları farklı olan hurma ve ekinleri; birbirine benzeyen ve benzemeyen zeytin ve narı yaratıp ortaya çıkarandır. Gelişip meyve verdiği zaman meyvesinden yiyin ve biçilip devşirildiği gün hakkını verin; bir de sakın israf etmeyin; çünkü Allah gerçekten israf edenleri sevmez.

142- Davarlardan da yük taşıyan ve yününden kılından yaygı yapılıp serilen (türler) yaratıp meydana getiren O'dur. Allah'ın size rızık olarak verdiğinden yeyin, şeytanın adımlarına uymayın; çünkü o sizin açık düşmanınızdır,

143- (Allah) sekiz çift (dişili erkekli sekiz davar) yaratmıştır. Koyundan iki, keçiden de iki... De ki: İki erkeğini mi, yoksa iki dişisini mi veya iki dişinin rahminin kapsayıp sarındığını mı haram kılmıştır? Eğer doğrulardan iseniz ilme dayanarak bana haber verin!

144- Ve deveden de iki, sığırdan da iki yarattı. De ki: İki erkeği mi, yoksa iki dişiyi mi veya iki dişinin rahminin kapsayıp sarındığını mı haram kılmıştır? Yoksa Allah size bununla tavsiyede bulunurken siz hazır mıydınız? Bilgisiz (dayanaksız ve vahiysiz)ce, insanları saptırmak için Allah'a karşı yalan uydurandan daha zâlim kim vardır? Şüphesiz ki, Allah zâlim topluluğu doğru yola eriştirmez.

İNİŞ SEBEBİ

Arap putperestleri kendi anlayış ve basit mantıklarına göre, ekin ve davarlar hakkında karmaşık, dayanaksız ve gelişigüzel hükümler veriyor; bazen erkeğini, bazen dişisini ve bazen da ana rahmindeki yavruyu haram

kılıyor, bazen hayvanın sırtına yük vurulmasını ve binilmesini yasaklıyor ve bazen de hayvanı işaretleyip dokunulmazlığını bildirerek salıveriyorlardı.

Onların ileri gelenlerinden Avf oğlu Mâlik bu hususta Peygamberle tartışmak istedi. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) ona:

"Allah bunları helâl kıldığı halde siz neye dayanarak haram kılıyorsunuz? Erkeğinden mi, yoksa dişisinden mi bu haram geliyor?" diye sorunca Mâlik şaşırıp cevap veremedi ve mugalataya başvurdu. Yukarıdaki âyetler bu konuyu açıklar ve ilâhi hükümleri belirtir mahiyette inmiştir.[1]

İbn Cüreyc diyor ki:

Ashabdan Sabit bin Kays (radıyallahu anh) ağaçta iyice olgunlaşan hurmaları topladıktan sonra, "Bugün kim bana gelirse herhalde bu hurmadan ona yedireceğim" dedi ve öyle yaptı. Akşam olunca çoluk çocuğunun yiyecek hurması kalmadı. Bunun üzerine "Bir de sakın israf etmeyin." mealindeki âyet indi.[2]

Kudretin Yüceliğine Üç Delil

İlgili âyetlerle ilâhi kudretin sonsuzluğuna ve yüceliğine odak olacak üç önemli delil sunuluyor:

1. Varlık âleminde belli ve belirli ölçülerde bir oluşma, gelişme ve değişme sürüp gitmektedir. Ama her şey türünün özelliğini korumakta, kalıtımını kuşak kuşak taşımaktadır. Her oluşun bir oluşturanı, her gelişimin bir geliştireni, her değişimin bir değiştireni vardır. Yüce Yaratanın, eşya hakkındaki câri kanunu şaşmadan bu plân ve programı ve plânın gerektirdiği düzeni korumaktadır.

2. Allah (celle celaluhu)'nun kudret elinden çıkan her şey mükemmeldir ve yararlıdır ve her şey bir amaca yönelik yaratılmıştır. Zararlı bilinen şeylerin zararı nisbidir, izafidir, yani bizim tesbit ve anlayışımıza göre zararlıdır. Aslında kâinat düzeninde dengeyi koruma düzeyinde birçok yararları vardır.

Meyve ve sebzelerin beslenmemiz ve sağlığımız üzerindeki olumlu tesirleri ve taşıdıkları vitaminler ve tuzların yararları bugün artık bilinmektedir. "Her şey insan için yaratılmıştır" genel kuralından hare-

1 Hak Dini Kur'ân Dili - İbn Cerir Taberi

2 İbn Kesir: 2/182

ketle mükemmel bir plânın sahnede uygulandığı kesindir. O halde ortada mükemmel bir plân varsa ve bu plân aksamadan uygulanıyorsa, herhalde bir yapan ve uygulayan vardır.

3. Suyun damarlar vasıtasıyla her bitkinin, meyve ve ağacın bütün alanına düzenli biçimde çıkıp yayılması ve sonra bitkinin türünün özelliğine göre bir tat ve koku alması, varlık âleminde çok yüce bir zekânın hükümranlığını kanıtlar.

Yararı, Tadı, Şekli, Niteliği Farklı Maddeler

وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَ جَنَّاتٍ مَعْرُوشَاتٍ وَغَيْرَ مَعْرُوشَاتٍ

"O ki, çardaklı çardaksız, asmalı asmasız bağı ve bahçeleri yaratıp ortaya çıkarandır."

1- Çardaklı çardaksız, asmalı asmasız bağlar ve bahçeler.

2- Hurma ve ekinler.

3- Birbirine benzeyen ve benzemeyen zeytinler ve narlar.

4- Olgunlaşan meyveler.

Kur'ân burada çok mükemmel bir sıralama yapıp, önemli bazı maddelerden söz etmektedir. Hemen söyleyelim ki, bu sıralama gelişigüzel değildir. Çardaklı çardaksız, asmalı asmasız bağ ve bahçeler her evin ve insanın özlemini duyduğu bir dünya cennetidir. Kuzey yarımküresinin bütün ılık bölgelerinde yetişen asma, muhakkak ki müstesna bir meyvedir, 200'den fazla çeşidi vardır; insana sağlık, huzur ve neşe verir; o kadar ki; bir ağacın, bir asmanın günde bir kilodan fazla insana zararlı olan karbonoksit emdiğini, bir kilodan fazla oksijen verdiğini ve yüz grama yakın ince tozları yuttuğunu biliyor muyuz?

Hurma özellikle sıcak bölgelerde hem belirtilen yararları sağlar, hem kalın gövdesi ve devamlı yeşil kalan yapraklarıyla bir şemsiye görevini yapar. Meyvesi ise besleyici ve doyurucudur. Ziraate elverişli olmayan sıcak kesimlerde bu ağaca çok ihtiyaç vardır. Çünkü meyvesi ekmek yerine geçebiliyor.

Ekin, her ülke için açlığı önleme ve döviz kaybına engel olma bakımından ve besin olma yönünden çok lüzumludur. Günümüzde ekonomik yönden geri kalmış birçok ülke açlık tehlikesiyle karşı karşıya bulunuyor.

Yakın gelecekte tahıl petrolden çok daha kıymetli bir düzeye gelecek ve yüksek bir değer taşıyacaktır. Böylece Kur'ân insanların dikkatini ziraatçiliğe ve geniş çapta tahıl yetiştirmeye çekiyor.

Zeytin önemli bir endüstri bitkisidir. Meyvesi yenildiği gibi yağından da azami derecede yararlanılır. Uzun ömürlüdür, bir zeytinin yüz yıl dayandığı bilinmektedir. Ayrıca zeytinyağı sindirimi çok kolaydır; bu bakımdan sağlığı bozucu nitelikte değildir.

Böylece hem her bölgede yetişebilen bitkilerden, hem de sıcak bölgelerde yetişen bitkilerden ve ürünlerden çok düzenli biçimde sözedilmiş oluyor. Sıralamada yüksek hikmetler gizlenmiştir.

Meyveler yetişince yememizi emreden kudret, bununla insana çok yararlı vitaminler sunmaktadır. Bu emir tavsiye anlamına da gelse, dikkat çekicidir. Ancak bu nimetlerden yararlanırken onları yüksek hikmetine, sonsuz ilmine ve değişmeyen sünnetine göre yaratıp varlık alanına getiren Allah (celle celaluhu)'ya şükretmek gerekir.

Konunun Tekrarı

Aynı konuya bir sûrede iki defa yer verilmiştir: En'âm sûresi 99. âyet ile 141, 142. âyetler. İlk bakışta birbirinin aynı gibi görünen âyetler arasında gerçekte bir takım farklar mevcuttur. 99. Âyette daha çok yeryüzünde albüminlerin,[1] proteinlerin nasıl meydana geldiğine, yağmurun havada yıldırım ve şimşeklerin etkisiyle oksijen ve azotu birleştirip renksiz azot-monoksit gazını oluşturduğuna ve sonunda bitkiler için oluşan tuzların yağmurla indiğine işaret edilir. Sonra da Allah (celle celaluhu)'nun insanlara renkleri, tatları, vitaminleri ve yararları ayrı ayrı olan nimetleri çok düzenli biçimde lütfettiği anlatılır.

141, 142. âyetlerde ise, tahıl ve meyvelerin iklimlere göre sıraya konulduğu, her birinin ayrı yararı olduğu, insanın bağ ve bahçelere olan ihtiyacı, besleyici özellikte olan maddelerin her devirde büyük önem taşıdığı, hiçbir milletin bundan müstağni kalamayacağı belirtiliyor. Her meyve ve bitkide Allah (celle celaluhu)'nun yüce kudretinin açık belirtilerine dikkatler çekiliyor. Eserden müessire geçiş sağlanması için ipuçları veriliyor.

---

1 Albümin: Bitki ve hayvanların doku ve sıvılarında bulunan karbon, oksijen, azot, hidrojen ve kükürt bileşimi madde.

FIKHI YÖNÜ

وَآتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ "Biçilip devşirildiği gün hakkını verin."

Ashab ve tabiinin, ayrıca müctehid imamların bu âyetin taşıdığı hüküm hakkındaki görüş, tespit ve ictihadları farklıdır:

a) Büyük sahabi İbn Abbas (radıyallahu anh) ile Enes bin Mâlik (radıyallahu anh)'a göre, hasat günü verilmesi emredilen hak, farz olan zekâttır. Tabiinden Tavus, el-Hasen, Câbir bin Zeyd, Said bin Müseyyeb ve Muhammed bin Hanife de aynı görüştedirler. Katade de aynı görüşe katılmış ve ürün yağmur ile sulanıyorsa onda bir, diğer külfetli araçlarla sulanıyorsa yirmide bir zekât verilir, demiş ve ilgili âyeti peygamberimizin hadisleriyle açıklayarak yorumlamıştır.

Nitekim İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yapılan diğer bir rivayetten de âyetin bu anlamda bir hüküm taşıdığı anlaşılmaktadır.

Ancak bu görüş ve yorum üzerinde duranlar bazı müşkiller ortaya koymuşlar ve En'âm sûresinin Mekke'de indiğini, zekât âyetinin ise Medine'ye hicretten iki yıl sonra indiğini dikkate almışlardır.

Ünlü ilim adamı İbn Cevzi bunlara cevap vererek, En'âm sûresinin 141. âyetinin Medine'de indiğini iddia etmiştir. Bu takdirde âyet muhkemdir ve zekâtın farziyetiyle ilgili inmiştir.

b) Sözü edilen "hak", zekâttan başka sadaka verilmesini emretmektedir ve zekât âyetiyle hükmü kaldırılmıştır. Ürünler biçilip devşirildiğinde, hazır olan fakirlere ağaç üstünde ve altında, tarlada ve harman yerinde kalan ürünler verilirdi. Sonra zekâtın farziyeti hakkındaki âyet inince buna gerek kalmadı ve böylece hükmü kaldırıldı.

Bu, daha çok Ali bin Hasan, Atâ', Mücahid ve Hammad'ın görüş ve tespitidir. Ayrıca Ashab-ı Kiramın da zekât âyeti inmeden önce bu emre uydukları, hattâ hurma salkımlarını getirip Mescid'in dış duvarına asarak fakirlerin yararlanmasını sağladıkları bilinmektedir.

c) Âyetteki emir vücup için midir, yoksa istihbab için midir? Vücub içindir, diyenlere göre zekât âyetiyle hükmü kaldırılmıştır. İstihbab içindir, diyenlere göre, âyet muhkemdir; hasattan sonra ağaç üstünde ve altında, tarla ve bahçede kalan ürünlerin fakirlere bırakılması müstehaptır.

İbn Abbas'a göre, Kur'ân'daki sadakayla ilgili bütün emirler, zekât âyetiyle nesh edilmiş, yani hükmü kaldırılmıştır. İbn Cerir Taberi de bu görüşün sahih olduğunu kabul etmiştir. Vahidi ile Râzi de bu kavli ihtiyar etmiş ve ona göre fetva vermişlerdir.

Müctehid İmamların yorum ve ictihadına gelince:

a) İmam Ebû Hanife'ye göre, yağmurla sulanan üründen onda bir, diğer masraflı ve külfetli vasıtalarla sulanan üründen yirmide bir zekât verilir. Âyet buna delâlet etmektedir. Fıkıhta bu nisbete "öşür" ve "nısf-i öşür" denilir.

Ayrıca İmam'a göre, insanlar tarafından ekilen her çeşit meyve, sebze ve ürünün zekâtı gerekir. İmam Ebû Yusuf da aynı görüş ve ictihattadır, ancak odun, ot, kamış ve incir bu genellemenin dışında kalır, demiştir.

b) İmam Mâlik'e göre, Kut niteliğinde olup kilerde korunabilen ürünlerin zekâtı vaciptir.

c) İmam Şafii'ye göre, Kut niteliğinde olup kurutularak kilerde korunabilen her ürünün zekâtı farzdır.

d) İmam Ahmed bin Hanbel'e göre, yerden çıkıp beş Vesk'a[1] ulaşan her ürünün zekâtı vâcibdir.

e) İmam Nehai'ye göre, yerden az olsun, çok olsun çıkan her ürünün zekâtı vacibdir.[2]

Davarlardan Sekiz Çift

Aslında davarlar dört çifttir ancak Kur'ân erkeği dişiye, dişiyi de erkeğe nisbet ederek sekiz çift tabirini kullanmıştır. Bundan maksat, birinin diğersiz vücut bulmasının, üreyip çoğalmasının mümkün olmadığını, kâinatta bazı istisnalarla her şeyin çift yaratıldığını, zevciyet kanununun cari bir sünnet olduğunu hatırlatmak içindir.

Sekiz çift davar: Koyun, keçi, sığır ve devedir. Kur'ân bu hayvanların dişisinin de erkeğinin de, yavrusunun da helâl olduğunu açıklıyor ve diğer hiçbir hayvanın bu dört davarın yerini tutamayacağına işarette bulunuyor. Nitekim günümüze kadar, dünyanın her bölgesinde ağırlık bu dört türden

1 60 sa\ yaklaşık 200 kg. ölçek.

2 Tefsir-i Kurtubi - Lübabu't-te'vile ve Ahkâmla ilgili kitaplara.

biri veya birkaçı üzerindedir.

Diğer bir husus da, helâl ve haram kılma yetkisinin Allah'a ait bulunduğu, hiç kimsenin kendi zannına göre, helâli haram, haramı da helâl kılma hakkına sahip olmadığıdır. Öyleki, cahil Arapların bu tür tasarrufları kınanıp insanlar için faydalı olan şeylerin helâl kılındığı belirtiliyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda gecen âyetlerle cahiliye devrinin âdet ve kültürünü alanların çoğunun Allah (celle celaluhu)'ya karşı yalan uydurup bazı şeyleri helâl, bazı şeyleri de haram kıldıklarına dikkatler çekildi. Sonra Allah'ın insanlara sunduğu bitki ve meyveler hatırlatıldı. Her insanın özlemi olan çardaklı çardaksız, asmalı asmasız bağlar ve bahçelerin yaygınlaştırılmasına dolaylı yoldan teşvikte bulunuldu ve her bitkinin vücud bulup gelişmesinde hâkim olan ilâhi sünnetin yüceliği ve inceliği -aklı ve idrâki harekete geçirir ölçü ve biçimde- belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle, müşriklerin bir şeyi helâl ya da haram kılmakta, bir sakınca görmedikleri kınanıyor; aslında hiç kimsenin böyle bir hüküm vermeye yetkili bulunmadığı hatırlatılıyor ve inen vahiyde onların haram saydıklarının haram kılınmadığı açıklanıyor; sonra da dört önemli haram nesneye dikkatler çekiliyor.

قُلْ لَّآ اَجِدُ فِى مَآ اُوْحِىَ اِلَىَّ مُحَرَّمًا عَلٰى طَاعِمٍ يَطْعَمُهٗٓ اِلَّآ اَنْ يَكُوْنَ مَيْتَةً
اَوْ دَمًا مَّسْفُوحًا اَوْ لَحْمَ خِنْزِيْرٍ فَاِنَّهٗ رِجْسٌ اَوْ فِسْقًا اُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ بِهٖ ۚ فَمَنِ
اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَّلَا عَادٍ فَاِنَّ رَبَّكَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿١٤٥﴾ وَعَلَى الَّذِيْنَ هَادُوْا
حَرَّمْنَا كُلَّ ذِىْ ظُفُرٍ ۚ وَمِنَ الْبَقَرِ وَالْغَنَمِ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ شُحُوْمَهُمَآ اِلَّا مَا
حَمَلَتْ ظُهُوْرُهُمَآ اَوِ الْحَوَايَآ اَوْ مَا اخْتَلَطَ بِعَظْمٍ ۗ ذٰلِكَ جَزَيْنٰهُمْ بِبَغْيِهِمْ ۖ
وَاِنَّا لَصٰدِقُوْنَ ﴿١٤٦﴾ فَاِنْ كَذَّبُوْكَ فَقُلْ رَّبُّكُمْ ذُوْ رَحْمَةٍ وَّاسِعَةٍ ۚ وَلَا يُرَدُّ بَاْسُهٗ
عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِيْنَ ﴿١٤٧﴾

145- De ki: Bana vahyolunan ölü, akıtılmış kan, domuz eti -ki o murdardır-, ilâhi sınırı aşıp günah işleyerek Allah'tan başkası adına boğazlanan hayvandan gayrisinin, yiyecek olan bir kimseye haram sayıldığıyla ilgili (bir emir, bir belge) bulamıyorum. (Bunlardan da) kim yemeğe muztar kalırsa, (diğer darda kalana ve başkalarının hakkına) tecâvüz etmeme, (zurûret miktarını) aşmamak üzere yiyebilir. Şüphesiz ki Rabbin çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.

146- Yahudi (dininden) olanlara da (Tevrat'ta) her tırnaklı hayvanı ve haram kıldık. Sığır ve koyunların da sırtlarında veya bağırsaklarında ya kemiğe karışık bulunan yağlar dışında iç yağlarını haram kıldık. Bu, aşırı gidip ilâhi sınırları aşmalarından, insan haklarına el uzatmalarından dolayı onlara verdiğimiz bir cezadır ve elbette biz doğrularızdır.

147- Eğer seni yalanlarlarsa, de ki: Rabbiniz geniş rahmet sahibidir; O'nun saltanat-u kahrı suçlu günahkâr topluluktan geri çevrilemez.

İLGİLİ HADİSLER

"Haberiniz olsun ki, bana hem Kitap (Kur'ân), hem de onunla birlikte bir misli daha (hüküm) verildi. Dikkatli olun! Çok sürmez tok bir adam, tahtı (koltuğu veya kürsüsü) üzerine kurulup "Şu Kur'ân'a gerekli olun, onda helâl kılınmış ne bulursanız helâl kabul edin; onda haram kılınmış ne bulursanız onu da haram kabul edin!" diyecek. Haberiniz olsun ki, (helâl ve haram hükümleri yalnız Kur'ân'dakiler değildir), size ehli eşek helâl değildir; canavarlardan yırtıcı parçalayıcı dişi olanlar da helâl değildir; kendileriyle anlaşma ve antlaşma yapılan kimselerin düşürdükleri şey de helâl değildir. Meğerki sahibi ondan doygun kalıp (terketmiş ola)."[1]

İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki:

"Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz canavarlardan yırtıcı parçalayıcı dişi olanı, kuşlardan da yırtıcı parçalayıcı pençesi -tırnağı- bulunanı yasaklamış (etini haram kılmış)tır."[2]

Ebû Hureyre (radıyallahu anh) diyor ki:

"Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz Hayber günü ehli eşek-

1 Ebû Dâvud/Sünnet: 5 - Ahmed: 4/131

2 Nesâi/Sayd: 28 - İbn Mâce/Sayd: 13 - Taberâni/Sayd: 13. 14 - Ahmed: 2/36, 418

lerin etini yemeği yasakladı."[1]

Yine Ebû Hureyre (radıyallahu anh) diyor ki: "Efendimiz, ölmüş hayvanlardan balıkla çekirgeyi, kandan da ciğerle dalağı tahrim hükmünün dışında tutmuştur."[2]

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz Mekke'nin fethinde şöyle buyurdu:

"Şüphesiz ki Allah içkinin, ölmüş hayvanın, domuzun ve putların alım-satımını haram kılmıştır."

Bunun üzerine bir adam dedi ki: "Ya Rasulallah! Bilirsin ki, ölmüş hayvanın iç yağıyla gemiler sıvanır, deriler yağlanır ve halk onu çıra olarak kullanır." Efendimiz, **"Hayır, o haramdır"** diye cevap verdi.[3]

"Allah Yahudileri katletsin, Allah onlara hayvan iç yağlarını haram kılınca, onlar o yağları erittikten sonra satıp parasını yediler."[4]

Dört Haram Nesne

1- Ölmüş hayvan (leş)

2- Akıtılmış kan

3- Domuz eti (ki o murdardır)

4-Allah'tan başkası adına boğazlanan.

Bakara, Mâide, En'âm ve Nahl sûrelerinde olmak üzere Kur'ân'ın dört yerinde bu dört nesnenin haram olduğu tekrarlanmıştır. Bakara ile Nahl sûrelerinde aynı kelime ve cümle dizisiyle; Mâide ve En'âm sûrelerinde değişik cümlelerle anlatılır; şu farkla ki, Mâide'de ölü hayvanın detaylı açıklanması yapılır.

---

1 Buhari/Zebayih: 28, Humus: 20, Meğazi: 38, Nikâh: 31 -Müslim/Nikâh: 30. Sayd: 23, 25, 27, 30, 31, 37 - Tirmizi/Nikâh: 29, Sayd: 9, Et'ime: 6 - Nesâi/ Nikâh: 71, Sayd: 31 - İbn Mâce/Zebayih: 13 - Ahmed: 2/21, 102, 143, 144, 219-4/48, 89, 90, 127, 131

2 İbn Mâce/Sayd: 9, Et'ime: 31 - Ebû Dâvud/Et'ime: 34 - Taberani/Sıfatü'n-Nebi: 30 - Ahmed: 2/97

3 Buhari/Büyü': 24, 105, 112, Salât: 73, Tefsir: 2 - Müslim/Müsakat: 69, 70, Eşribe: 83 - Ebû Dâvud/Büyû': 63, 64 - Ahmed: 1/25, 130

4 Müslim/Müsakat: 74 - Buhari/Enbiya: 50, Büyü': 103, 118 - Nesâi/Füru': 9 - Ahmed: 1/25. 247, 293, 322-2/117.

Ancak ilk bakışta tekrar gibi görünen söz dizisi arasında, bir önceki âyetle bir sonraki âyetler itibariyle bakıldığında değişik hükümlere yer verildiği ve o bakımdan bazı farkların olduğu görülür.

Bakara sûresinde, inkarcı müşriklerin dede-babalarının yolundan ayrılmayacakları hakkındaki sözleri açıklanır ve bu yüzden helâl ve haram sınırlarını kendi geleneklerine göre belirlediklerinden söz edilir, sonra da mü'minlere Allah (celle celaluhu)'nun rızık olarak hazırladığı nesnelerin iyi, temiz ve helâl olanından yemeleri emredilir ve bu emirle ortaya bir soru çıkar: Temiz ve helâl olmayan nesneler nelerdir? İşte aynı sûrenin 173. âyetiyle bu soru cevaplandırılır:

"O, ancak size ölü (hayvan etini), kanı, domuz etini, bir de Allah'tan başkası adına boğazlananı haram kılmıştır."

Diğer semavi dinlerce de bu dört şeyin haram kılındığına, ancak din adamlarının az bir değer karşılığında ilâhi hükümleri gizlediklerine ve Tevrat ile İncil'in aslının zayi edilmesiyle sonradan toplanan bu kitaplarda bir takım yanlışların yer aldığına dikkatler çekilir.

Mâide sûresinin birinci ve ikinci âyetleriyle akidleri yerine getirme ve hac mevsiminde hacı adayları için yasaklanan bazı önemli hususlardan söz edildikten sonra yasaklar zincirine dört haram nesne daha eklenir; sonra da bunlardan ölü hayvandan maksadın neler olduğu açıklanır ve yasaklar zincirine putlara kesilen hayvanların; fal oklarıyla kısmet arama gibi Araplar arasında çok yaygın olan iki şeyin haram kılındığı eklenir.

Böylece Bakara sûresinde özetlenen dört haram nesnenin kısmen açıklanması yapılır ve diğer ilgili hükümlere yer verilerek tahrim hükümlerinin dört şeye inhisar etmediği belirtilir.

En'âm sûresinde ise Arap müşriklerinin Allah'a karşı yalan uydurup bazı helâl şeyleri haram, haram şeyleri de helâl saydıklarına dikkatler çekiliyor, onların iddia ettiği gibi ilâhi hükümlerin inmediği, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in vahyedilen hükümlerde o tür yasakların bulunmadığı açıklanıyor ve Arapların daha çok dört nesneyi helâl saymaları konu edinilerek dördünün de İslâm'a göre haram olduğu belirtiliyor ve böylece onların zan ve tahminlere dayalı iddiaları reddediliyor. Sonra da domuz etinin ayrıca murdar (necisü'l-ayn) olduğu hatırlatılıyor; haram kılınan kanın ise, hayvan boğazlanınca akan kan olduğu, damarlarda ve ette

kalan kanın haram olmadığı hakkında bir açıklık getiriliyor. Sonra Bakara süresindeki hüküm te'kid edilerek tahrimler zincirinde darda kalanlar için bir kolaylık hükmü konuluyor, diğer darda kalanlarınkine tecavüz etmemek ve zaruret miktarını aşmamak üzere onların haram kılınan şeylerden yiyebilmelerine ruhsat veriliyor.

Böylece En'âm sûresinde diğerlerine nisbetle farklı hükümler ve farklı sebeplere yer veriliyor.

Nahl sûresi 114, 115. âyetlerle Allah' (celle celaluhu)'nun helâl ve temiz rızıklarından yiyiniz diye tavsiye edilirken bunların şükrünü yerine getirmenin gereğine işaret ediliyor. Sonra helâl ve haram kılma yetkisinin sadece Allah (celle celaluhu)'ya ait olduğu hatırlatılıyor ve sözü edilen dört nesne bir daha anılarak dikkatler çekiliyor. Arap müşriklerinin bazı basit mantıki kaideler ileri sürerek bu dört şeyi helâl göstermeye çalışmalarına karşılık Kur'ân hafızalarda iz bırakmak, dört nesne hakkında idrâkleri uyanık tutmak için dördüncü defa bunlardan söz ediyor. Sonra da dilin yalan-yanlış konuşmaya alışık bulunduğu için, bazı kişilerin "Şu helâldir, şu haramdır" diyebileceklerine atıf yapılarak bu hususta başkasının yetkili olmadığı belirtiliyor. Sonra da hem Nahl, hem En'âm sürelerinde Yahudilerin bu ölçüye riayet etmediklerinden bazı hükümleri gizleyip diğer bazısını değiştirdiklerine değinilerek bilgi veriliyor.

O halde dört ayrı yerde aynı konu hakkında dört ayrı açıklama ile dört haramdan sözediliyor.

Bu dört haram nesnenin tahrim sebeplerini kısmen Bakara'da, kısmen de Mâide'de açıklamış bulunuyoruz. Bilgi edinmek isteyenler o sûrelerdeki ilgili âyetlerin tefsirine bakabilirler.

Muztar Kalan

فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ

"Kim yemeye mecbur kalırsa (diğer darda kalana ve başkalarının hakkına) tecavüz etmemek, (zaruret miktarını) aşmamak üzere yiyebilir."

İslâm fıkhı bu konuda zaruretin sınırını belirlemiş ve miktarını açıklamıştır. Haram kılınan şeyler ne zaman, ne halde ve ne kadar yenilebilir, içilebilir hususlarını hükme bağlamıştır. En'âm ile Nahl sûrelerinde özellikle bunun ana çizgileri belirtilerek müctehid imamların ictihadına im-

kân hazırlanmıştır. "Gayra bâğin velâ âdin." (Diğer darda kalanın elindekini almaksızın ve açlığı giderecek, yani ölmeyecek kadarını yiyip zaruret miktarını aşmaksızın mübahtır). Çünkü hayat hakkı daha muhteremdir.

Buna dayanarak ünlü hukukçu İbn Nüceym, "Zaruretler mahzurlu şeyleri mübah kılar" kaidesini açıklarken şöyle diyor: "Bunun için kıtlık, açlık zamanlarında (ölmeyecek kadar) ölü hayvandan yemek caizdir. Doktor avret yerine ancak hacet miktarı bakabilir. Kedinin elbiseye dokunan sidiği af kapsamına girer, kap-kacağa dokunursa af kapsamına girmez. Çünkü kaplarda zûreret söz konusu değildir, hem açık kapların örtülmesi emredilmiştir."[1]

Tırnaklı Hayvanlar ve İç Yağları

وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا كُلَّ ذِي ظُفُرٍ

"Yahudi (dininden) olanlara da (Tevrat'ta) her tırnaklı olan hayvanı haram kıldık."

İsrailoğulları dünyalık elde etmek, saltanat kurmak için ilâhi sınırları aşmakta bir sakınca görmediler, bu yüzden tuğyan edip insan haklarına el uzattılar. Allah (celle celaluhu) ceza olarak onlara tek tırnaklı hayvanların etini ve bir de sığırla koyunun sırta, bağırsağa ve kemiğe yapışık ve karışık olanları dışında iç yağlarını haram kılmıştır.

Tevrat'ta bu konuya birkaç yerde değinilirse de en açık anlatımı Levililer bölümünde geçer:

"Ve Rab Musa'ya söyleyip dedi: İsrailoğullarınâ söyleyip de: "Hiç bir yağ, öküz yahut koyun yahut keçi yağı yemeyeceksiniz. Ve kendiliğinden ölen yahut parçalanmış olan hayvanın yağı başka bir iş için kullanılabilir; fakat onu hiç yemeyeceksiniz. Çünkü ateşle yapılan takdime olarak Rabbe arz edilmekte olan hayvanlardan birinin yağını kim yerse, ondan yiyen can kavminden atılacaktır. Bütün meskenlerinizde kuşun olsun, hayvanın olsun hiç bir çeşit kan yemeyeceksiniz. Ne kanı olursa olsun, bir adam kan yerse, o can kavminden atılacaktır."[2]

Kur'ân'daki ilgili âyetlerle Tevrat'ın bu belgeleri tashih edilir ve Tev-

1 el-Eşbah ve'n-Nezair: 34/Mısır: ?

2 Levililer: 7/22, 27

rat'ta bu gibi hükümlerin bulunduğu belirtilir.

YORUMLAR - RİVAYETLER

Züfür:

Z-F-R maddesi F'nin sükûniyle Züfr okunduğu gibi, Z'nin esresiyle Zifr ve her ikisinin ötresiyle Züfür okunmuştur.

Çoğulu, Ezfar, Ezfûr ve Ezâfir gelir ve şu yorumlara delâlet eder:

a) Katade ve Mücahid'e göre, çatal tırnaklı olmayan hayvanların tırnakları kastedilmiştir.

b) İbn Zeyd'e göre, bundan deve huffu kastedilmiştir.

c) Diğer bazı lûgatçilere göre, at, katır gibi tek tırnaklılar kastedilmiştir.

d) Tirmizi ve Hakim'e göre, tek tırnağa ve kuşların çengellerine züfür denilir.

e) Dehhak'a göre, vahşi eşek ile devekuşu kastedilmiştir.

f) Kelbi'ye göre, kuşlardan çengel tırnaklılar, hayvanlardan tek tırnaklılar, canavarlardan yırtıcı pençelilere şâmildir.

g) Zemahşeri'ye göre, devekuşu ve yırtıcı pençesi olan hayvanlara şamildir.

Bu hususta görüldüğü gibi farklı tespit ve yorumlar vardır. Ama her tırnak sahibinden devenin kastedildiğini söyleyenler çoğunluktadır.

Yahudilere gelince, onlar hem geviş getirip hem çatal tırnaklı olan hayvanları kendilerine helâl, bu iki ölçüde olmayan hayvanları ise, haram saymışlardır. Koyun, keçi, sığır ve benzen geviş getiren, aynı zamanda çatal tırnaklı hayvanların etinden yemişler, diğerlerinden yememişlerdir.

Kur'ân'da ilgili âyette geçen hükümle, Yahudilere sığır, koyun ve keçinin dışında kalan diğer tırnaklı hayvanların haram kılındığı belirtiliyor. Ayrıca sığır, koyun ve keçinin iç yağlarının haram kılındığına dikkatler çekiliyor. Ancak bu hayvanların sırtlarına ve bağırsaklarına, bir de kemiklerine karışık ve yapışık bulunan yağların genel hükmün dışında tutulduğu hatırlatılıyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Geçen âyetlerle tevhid, nübüvvet, öldükten sonra dirilme ve ikinci hayat gibi İslâm'ın temel esas ve prensiplerinden söz edildi. Bu konularda Allah (celle celaluhu)'ya ortak koşanların inkâr ve şüpheleri reddedilerek insan aklı ile kâinattaki belgelere dikkatler çekildi. Helâl ve haram hususlarında onların kendi mantıklarına göre hareket etmeleri, küfür içinde bocaladıklarına delil olarak gösterildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Cenâb-ı Hak her şeyi, geçmişi ve geleceği kapsayıp içine alan ilâhi ilmiyle, müşriklerin ileride de buna benzer sözler sarfedeceklerini, kendi basit mantıklarına göre, haklı olduklarını savunacaklarını ve böylece hakkı inkâr sadedinde bütün vebalin Allah (celle celaluhu)'ya ait bulunduğunu iddia edeceklerini haber veriyor.

سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَّمْنَا مِنْ
شَيْءٍ كَذَٰلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ حَتَّىٰ ذَاقُوا بَأْسَنَا ۗ قُلْ هَلْ عِنْدَكُمْ مِنْ
عِلْمٍ فَتُخْرِجُوهُ لَنَا ۖ إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ أَنْتُمْ إِلَّا تَخْرُصُونَ ﴿١٤٨﴾ قُلْ فَلِلَّهِ
الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ ۚ فَلَوْ شَاءَ لَهَدَاكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿١٤٩﴾ قُلْ هَلُمَّ شُهَدَاءَكُمُ الَّذِينَ
يَشْهَدُونَ أَنَّ اللَّهَ حَرَّمَ هَٰذَا ۚ فَإِنْ شَهِدُوا فَلَا تَشْهَدْ مَعَهُمْ ۚ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَ
الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ وَهُمْ بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ ﴿١٥٠﴾

148- Allah'a ortak koşanlar diyecekler ki: "Allah dileseydi ne biz (putlara taparak) ortak koşardık, ne babalarımız ortak koşarlardı, ne de bir şeyi haram kılardık." Onlardan öncekiler de böyle yalanladılar (veya böyle yalan söylediler); sonunda kahredici azabımızı tattılar. De ki: (bunu belgeleyecek) yanınızda ilimden bize çıkaracağınız bir şey var mı? Siz ancak zanna uyuyorsunuz ve siz ancak (delilsiz, bilgisiz, yalan yanlış) atıp tutuyorsunuz.

149- De ki: En kesin ve üstün delil Allah'ındır; dileseydi hepinizi doğru yola eriştirirdi (ama öyle bir kanun koymadı, size akıl verip doğru ve eğri yolu göstererek sizi serbest bıraktı).

150- De ki: Allah'ın bunu haram kıldığına tanıklık edecek şahitlerinizi haydi getirin! Eğer şahitlik ederlerse, sen onlarla beraber şahitlik etme; bizim âyetlerimizi yalanlayanların ve âhirete de inanmayanların heveslerine uyma; onlar (putlarını) Rablerine denk tutarlar.

İnsan İyiliğe, Kötülüğe İtilen Bir Canlıdır

Mekke'nin ileri gelen inkarcı putperestleri kendilerini mazur göstermek için her şeyin ilâhi irâde ve fiille vücut bulduğunu, kulun elinde hiçbir irâde ve hürriyetin olmadığını iddia ettiler. Bununla onlar kendi zanlarınca, her şeyi yapıp yakıştıranın, sevk-u idare edenin, iyiliğe ve kötülüğe, hakka ve bâtıla itenin Allah (celle celaluhu) olduğuna göre, insanların kimi iyidir, kimi kötüdür, kimi haklıdır, kimi haksızdır, kimi mü'mindir, kimi kâfirdir demenin mâkul hiçbir yanı, anlamı ve ölçüsü yoktur, demek istiyorlardı. Tabii her geçen gün hakikat burcunda yükselen İslâm güneşi karşısında yarasa gözlülerin mazereti ancak bu kadar olabilirdi.

Evet, Allah (celle celaluhu) dileseydi elbette ne onlar, ne de başkaları ortak koşar, inkâra sapıp haktan ayrılırlardı. Ama Allah (celle celaluhu) insanoğlunu, biri hayvani yani nefsani, diğeri meleki olmak üzere iki zıt sıfatla yaratıp onu akıl, irâde, idrâk, zekâ, hafıza ve düşünme yetenekleriyle donatmıştır. Ayak bastığı dünya denilen âlemde de birçok zıtlar sürtüşme halindedir. Her insan mevcut yeteneklerini kullanıp bu âlemdeki yerini ve görevini bilmeli ve anlamalıdır. Aksi halde Allah (celle celaluhu), insanın hiçbir olumlu gayret ve irâdesi olmaksızın onu tutup Hakk'a giden yola koymaz. Çünkü O'nun insan hakkında koymuş olduğu hayat kanunu ve insanın hakikati araştırıp bulma irâdesi buna ters düşer ve o takdirde irâde ve aklın, melek ve şeytanın, nefs ve ruhun değeri ve anlamı kalmaz. Onun için Allah (celle celaluhu) her canlı hakkında ayrı bir hayat kanunu koyarken insanı bunun dışında tutmamış ve iyi ile kötüyü, doğru ile eğriyi, hak ile bâtılı ayırt edecek yeteneklerle onu teçhiz etmiştir; tıpkı denizde seyredip dümeni, pusulası, radarı ve lüzumlu bütün aletleri bulunan gemi gibi... Geminin bu âletlerini çalıştırmayın da onu denize indirin ve Allah (celle celaluhu) selâmet sahiline, arzuladığımız limana eriştirir bizi, deyin; bu mümkün mü? Evet Allah (celle celaluhu) dilerse onu selâmet sahiline eriştirebilir; ama dilemez; koyduğu kanun, diğer bir deyimle sünnetullaha göre, onu insanların aklına, irâde ve idrâkine bırakmıştır. Bu sünnet, bazı istisnaları olsa bile değişmez.

Eğer Allah (celle celaluhu) hiç günah işlemeyen, haktan ve doğruluktan ayrılmayan bir canlı yaratmak isteseydi, elbette ki yaratabilirdi. Ama buna gerek yok, çünkü melekleri bu ölçüde yaratmıştır. O halde başkasını yaratmak hikmete ters düşerdi. Akıl ve idrakten mahrum diğer canlılar gibi yaratmak isteseydi, buna da lüzum yoktu, çünkü hayvanları bu ölçü ve anlamda insanlar için yaratmıştır. Bu iki varlık arasında, fakat her ikisinden bazı sıfatları kendinde taşıyan bir canlı yaratmayı murat etmiş ve insanı yaratmış, bu doğrultuda ilgili sünnetini koyup onu serbest bırakmıştır. Ve artık bu sünnet değişmez.

Belirtilen hayat kanununu ve sünnetullahı dikkate almayıp kendi zannına göre hüküm verenleri uyaran Kur'ân, bir bakıma insan aklını harekete geçirmeyi amaçlıyor ve buna rağmen inat ve inkârları devam edenleri kahredici bir azâb ile müjdeliyor.

Kur'ân ayrıca onlara ikinci bir soru yöneltiyor: "İddianızı doğrulayacak bilimsel bir belgeniz var mıdır, bize gösterin" diyor. Böyle bir belge olamaz. Çünkü insanın yaratılışındaki özellik onu reddetmektedir. Öyle ki, insan ne günah işlemeyen, nefis taşımayan melekler gibi, ne de akıl, idrâk ve düşünceden yoksun hayvanlar gibi yaratılmıştır.

İşte görülüyor ki: "En kesin ve üstün delil Allah'ındır." Dileseydi insanları melekler gibi yaratır veya kötülük, inkâr ve şirke kaymalarına engel olurdu. Ama insan hakkında koymuş olduğu sünnetin hikmeti bununla bağdaşamaz; koyduğu kanunları bazen uygulayan, bazen uygulamayan bir hükümdarın gülünç durumuna düşerdi. Allah (celle celaluhu) ise, bu tür noksanlıklardan, hikmet dışı fiillerden pak ve münezzehtir.

"Allah dileseydi, hepinizi doğru yola eriştirirdi."

Bu cümle şart edatı olan (Lev) ile getirilmiştir. Gramatik olarak (Lev) meşrutun yok olmasıyla şartın yok olmasını gerektirir. Bu kurala göre, hidâyet etmediğine göre dilememiştir de.

Kur'ân, inkarcı putperestlerin hep yalan söylediklerine, zan ve tahminlerde bulunduklarına dikkatleri çekiyor ve:

"Allah'ın bunu (yani helâl ve temiz şeyi) haram kıldığına tanıklık edecek şahitlerinizi getirin," diyor. Tabii kendi adamlarından getirecekleri şahitler onların heves ve arzuları doğrultusunda şahitlik edecekleri

bilindiğinden Allah, Peygambere: "Sen onlarla beraber şahitlik etme!" buyurmuştur. Çünkü onlar Allah'ın âyetlerini yalan sayıp âhirete de inanmazlar. Gerçek bu olunca onlarda hesap korkusu, adaletin tecelli endişesi ve mes'uliyet duygusu yoktur. Bu bakımdan hem yalan söylerler, hem de yalan şahitlikte bulunurlar.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Geçen âyetlerle Allah (celle celaluhu), kullarına nelerin haram kılındığını belirttikten sonra bu hususta kesin delilleri açıkladı. Müşriklerin kendi zanlarına göre bazı şeyleri haram kılmalarının ciddi ve sağlıklı bir yanı olmadığını açıkladı.

Aşağıdaki âyetlerle de nelerin Allah (celle celaluhu) tarafından haram kılındığının özeti veriliyor.

قُلْ تَعَالَوْا اَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ اَلَّا تُشْرِكُوا بِهٖ شَيْـًٔا وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا ۚ
وَلَا تَقْتُلُوْٓا اَوْلَادَكُمْ مِّنْ اِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَاِيَّاهُمْ ۚ وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ
مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ ۚ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِيْ حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ ۭ ذٰلِكُمْ
وَصّٰىكُمْ بِهٖ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ ﴿١٥١﴾ وَلَا تَقْرَبُوْا مَالَ الْيَتِيْمِ اِلَّا بِالَّتِيْ هِيَ اَحْسَنُ
حَتّٰى يَبْلُغَ اَشُدَّهٗ ۚ وَاَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيْزَانَ بِالْقِسْطِ ۚ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا
وَاِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوْا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰى ۚ وَبِعَهْدِ اللّٰهِ اَوْفُوْا ۭ ذٰلِكُمْ وَصّٰىكُمْ بِهٖ لَعَلَّكُمْ
تَذَكَّرُوْنَ ۙ ﴿١٥٢﴾ وَاَنَّ هٰذَا صِرَاطِيْ مُسْتَقِيْمًا فَاتَّبِعُوْهُ ۚ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ
بِكُمْ عَنْ سَبِيْلِهٖ ۭ ذٰلِكُمْ وَصّٰىكُمْ بِهٖ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُوْنَ ﴿١٥٣﴾

151- De ki: (Ey Allah'a karşı yalan uyduranlar!) Gelin de Allah'ın size neleri haram kıldığını okuyup (haber vereyim): Hiç bir şeyi O'na ortak koşmayın; ana-babanıza iyilikte bulunun; yoksulluk endişesiyle çocuklarınızı öldürmeyin, -sizin de onların da rızkınızı biz veririz-,- hayasızlığın açığına da gizlisine de yaklaşmayın; Allah'ın haram kıldığı canı -haksız yere- öldürmeyin. İşte Allah bunları, aklınızı kullanasınız diye size emreder.

152- Bir de yetim malına -rüşdüne erişinceye kadar- en iyi ve en uygun tarzın dışında yaklaşmayın; ölçüyü tartıyı tam ve doğru ölçüp tartın. Hiç kimseye güç getiremeyeceğiyle teklifte bulunmayız. Söz söylediğiniz zaman -yakınınız bile olsa- ancak adaleti gözetin. Allah'ın ahdini (farz ve vacip kıldığı hususları ve O'na verdiğiniz sözü) yerine getirin. İşte Allah bunları size emreder; ola ki düşünür de öğüt alırsınız.

153- Şüphesiz bu benim dosdoğru yolumdur; artık bu yola uyun, başka yollara uymayın, sonra o yollar sizi Allah yolundan saptırıp parçalar. İşte Allah size bunları emretmektedir; ola ki sakınırsınız.

İLGİLİ HADİSLER

"Helak edici yedi şeyden sakının:

1- Allah'a ortak koşmak,

2- Sihir (ve büyücülük gibi gözboyayan, aldatıp oyalayan şeylerle meşgul olmak),

3- Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymak,

4- Yetim malı yemek,

5- Savaş alanından kaçmak,

6- Faiz yemek,

7- İffetli, namuslu mü'mine kadınlara zina isnat etmek."[1]

"Cebrail bana gelerek şu müjdeyi verdi: "Ümmetinden kim Allah'a ortak koşmadığı halde ölürse, Cennete girer." Bunun üzerine ona dedim ki "Zina da etse, hırsızlık da yapsa?" cevap verdi: "Evet, zina da etse, hırsızlık da yapsa."

Râvi diyor ki: Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bu soruyu üç defa tekrarladı, her defasında aynı cevap verildi.[2]

Zina etmek, hırsızlık yapmak büyük günahlardandır. Bu fiillerden birini işledikten sonra pişmanlık duyup gönülden tevbe ve istiğfar edenler hakkında Allah Gafur ve Rahimdir; dilerse affeder, dilerse kıyamet günü cezalandırır. Ancak kıyamet günü bunlardan dolayı cezasını çeken

1 Buhari/Vasaya:23, Tıb:48, Hudud:44 - Müslim/İman:144 - Ebû Dâvud/Vasaya:10 - Nesâi/Vasaya:12

2 Buhari/Cenâiz:1, Bed-i halk:6, Libas:24, İsti'zan:30, Rikak:13, 14. Tevhid:33 Müslim/İmân: 153, 154, Zekât:32,33 - Tirmizi/İmân:18 - Ahmed:5/152,159,161,285-6/166

mü'minler cennete girerler. Hadisin bir bakıma yorumu bu anlamdadır.

"İbn Mes'ud (radıyallahu anh) diyor ki:

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e sordum, dedim ki:

- Hangi amel daha üstündür?

Cevap verdi:

- **Vaktinde kılman namaz.**

- Ondan sonra?

- **Ana-babaya iyilik.**

- Ondan sonra?

- **Allah yolunda cihat."**[1]

"Yine İbn Mes'ud (radıyallahu anh), Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e sordu:

- Hangi günah daha büyüktür? Allah Rasulü cevap verdi:

- **Seni yarattığı halde Allah'a denk, ortak ve benzer koşman.**

- Ondan sonra?

- **Seninle beraber oturup (hazırlanan yemekleri) yer korkusuyla çocuğunu öldürmen.**

- Ondan sonra?

- **Komşunun karısıyla zina etmen."**[2]

"Allah'tan başka ilâh (tanrı) olmadığına, benim de Allah'ın peygamberi bulunduğuma şehâdet eden Müslüman kişinin kanı helâl değildir.

Ancak şu üç sebepten biriyle helâldir:

1. Zina eden evli ve dul.

2. Cana can (kısas / misilleme).

---

1 Buhari/İmân: 18, Rikak: 2, Cihad: 1, Tevhid: 47 - Müslim/İmân: 137-Nesâi/Siyam: 43 - Dârimi/Salât: 24, Fezâil: 33 - Ahmed: 5/150. 171, 318. 368

2 Buhari/Tefsir: 2, 3, 25, Edeb: 20, Hudud: 20, Diyat: 1, Tevhid: 40, 46 - Müslim/İmân: 141, 142 - Ebû Dâvud/Talâk: 50 - Tirmizi/Tefsir: 25 - Nesâi/Eyman: 6, Tahrim: 4 - Ahmed: 1/380, 431, 434, 462, 464

3. Dinini terkedip İslâm cemaatinden ayrılan."[1]

Açıklama:

Dinini terkedip İslâm cemaatinden ayrılan kişi tevbe edip dönüş yaparsa öldürülmez.

"Müslüman kişinin kanı ancak şu üç sebepten biriyle helâl olur:

1- Zina eden evli (recmedilir).

2- Kasden haksız yere adam öldüren öldürülür.

3- İslâm'dan çıkıp Allah ve Peygamberin hükümlerine başkaldıran öldürülür veya asılır ya da sürgün edilir."[2]

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz ölçü ve tartı işleriyle uğraşanlara şöyle buyurdu:

"Siz öyle bir işe sahip çıktınız ki, sizden önceki ümmetler o yüzden helak olmuşlardır."[3]

İbn Mes'ud (radıyallahu anh) diyor ki:

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz eliyle düz bir çizgi çekti ve: **"Bu, Allah'ın dosdoğru yoludur."** buyurdu. Sonra bu düz çizginin sağ ve sol taraflarına birtakım çizgiler daha çizdi ve:

"Bu yollardan hiçbiri yok ki ona çağıran bir şeytan bulunmasın." diye ilâve etti.[4]

Yasaklar Zincirinde En Önemli Halka

İlgili âyetle yasaklar zincirinde, aklı, ruhu ve fıtratı bulandıran, aynı zamanda vicdanı rahatsız eden on haram nesneden söz ediliyor. İlâhi metot gereği bütün yasaklar bir çırpıda açıklanmıyor; belki olayların ortaya çıkışına göre ilâhi buyruklar iniyor. Ayrıca her yasağın yer aldığı sûre ve bölümde bir önceki ve sonraki âyetler dizisinde başka hükümlerin de

---

1 Buhari/Diyat: 6 - Müslim/Kasamet: 5, 11, 14, Siyer: 11 - Ahmed: 1/61, 63, 65, 70, 163, 382, 428, 444, 465 - 6/181, 214

2 Buhari/Diyat: 6 - Müslim/Kasamet: 5, 11, 14, Siyer: 11 - Ahmed: 1/61, 63, 65, 70, 163, 382, 428, 444, 465 - 6/181, 214

3 Tirmizi: İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan

4 Ahmed: 1/399, 455, 458 - Hâkim: İbn Mes'ud (radıyallahu anh)'den.

is-tinbat edilmesi hikmeti amaçlanıyor.

Buradaki yasaklar, iki önemli grupta toplanmaktadır:

Birincisinde söz ve fiillerden haram kılınanlar belirtilmekte; ikincisinde faziletlerin kaynağı ve iyiliklerin temeli anlatılmaktadır.

Bu iki grup içice işlenirken her yasağın iyiliği, fazileti, adaleti ve olgunluğu amaçladığı görülür. Bu da Kur'ân'a, diğer bir tabirle İslâm Hukuku'na has bir yoldur ki, başka sistemlerde bu amaçların tümünün birleştirilip bir komprime haline getirildiğini görmek mümkün değildir.

ON YASAĞIN AÇIKLANMASI:

1- Hiçbir şeyi O'na ortak koşmayın.

Ortak koşmak, putlardan krallara; meleklerden canlılara; ay, güneş ve yıldızlardan diğer varlıklara; sofilerden mürşitlere kadar uzanarak geniş bir alanı içine alır. Taştan insan eliyle yontulmuş putlara tanrı diye tapınmak nasıl küfürse, Fir'avn misali krallara, hükümdarlara tapınmak da öylece küfürdür. Melekleri tanrı saymak veya onlara Allah'ın kızları demek nasıl şirkse canlıları, ay ve güneşi ve benzeri eşyayı ilâh saymak da şirktir. Bütün bunlar açık şirktir, küfürdür. Allah sevgisini unutturan bütün sevgi ve ilgiler; gösteriş için yapılan ibâdet ve hayırlar ise gizli şirktir.

Görülüyor ki, Allah'ın varlığına, birliğine ve kudretinin yüceliğine inanmakta, O'na imân etmekte yüksek bir ahlâk, köklü bir fazilet ve engin bir iyilik amacı yer almaktadır.

2- Ana-babaya iyilikte bulunmak.

İnsan türünün devamını sağlamaya yönelik olan aile, iki ana unsurdan oluşur: Ana ile baba. Çok külfet isteyen çocuk bakımı bir aile için en ağır fakat en zevkli bir iş ve görevdir. Bu köklü zevk ve sevgi, çocukla ana-babası arasındaki fıtri bağa ve sıcak ilgiye dayanmaktadır. Ne var ki, sözü edilen ilgi ve sevgi, yine bu fıtrat gereği daha çok yukarıdan aşağıya doğru inmektedir. Buna Nesli İdame Kanunu da diyebiliriz. Yani ana-babanın çocuklarına ve torunlarına olan sevgi ve ilgileri, kendi ana-babalarına olan sevgi ve ilginin üstünde seyreder. Bunun nedeni açıktır: Beslenip büyütülmesi çok külfetli ve kahırlı olan çocuğun korunup yetişmesinin sağlanması gereklidir. Aksi halde neslin devamı aksar ve denge bozulur. O

sebeple bunca külfetlere katlanan ana-babaya karşı ilgi ve sevgimiz, kendi öz evlâdımıza olan ilgi ve sevgimizin altında da olsa, onlara iyilikte bulunmamız farz kılınmıştır. Bu vücup da hem dengeyi sağlamaya, hem de insani görevi yerine getirmeye yönelik bulunmaktadır.

Bilindiği gibi, bu emirde de insanlığımıza yakışan yüksek ahlâkın, erdemliğin ve kadir bilirliğin mayası mevcuttur.

3- Yoksulluk endişesiyle çocuklarınızı öldürmeyin.

Kur'ân burada "Öldürmeyin!" tabirine esneklik katmış, çağın özelliklerine göre hüküm çıkarılmasını kolaylaştırmıştır. Yani usûl ilmine göre, âyet mücmel bırakılmıştır. Çünkü çocuk, biri bedensel, diğeri ruhsal ve beyinsel olmak üzere iki türlü öldürülür. Birincisi, ana rahminde oluşan cenini kürtaj ile imha etmek; diğeri ise doğan çocuğu kötü bir eğitimle fıtratından uzaklaştırmak, ruhunu din ve güzel ahlâk gıdasından mahrum bırakıp yozlaşmasına sebep olmaktır.

Çocuğu belirtilen her iki türlü katletme kesinlikle yasak ve haramdır. Ancak zaruri haller müstesna...

Kur'ân'da sözü edilen yasak belirtilirken iki ayrı anlatım biçimi ortaya konmuştur. En'âm sûresinde,

"Sizin de onların da rızkınızı biz veririz" buyurulurken, İsrâ sûresinde: "Onları da sizi de biz rızıklandırırız"[1] buyurulmuştur. Kelime konumundaki değişiklik ve tekrar, değişik hükümler getirmiştir: Birinci şekilde küçük çocuklarınızı fakirlik korkusuyla öldürmeyin; çünkü sizin ve sizinle birlikte o yavruların rızkını biz veririz, yani küçük yavrular size verdiğimiz rızıkla rahatlıkla geçinebilirler. O nedenle endişeye mahal olmadığı hatırlatılıyor. İkinci şekilde ise, baba ile ananın rızıklanmakta bir gün gelir de büyüyen çocuklarına tabi olacakları, ihtiyaçların karşılıklı yardımla gerçekleşeceği belirtiliyor. Büyüyüp hayata atılan çocuklar iş sahibi olduklarında kendileri için hazırlayacakları rızıkla pekâlâ fakir düşen ana-babalarını da geçindirebilirler; bu fazla bir masraf ve külfeti gerektirmez.

4- Hayasızlığın açığına da, gizlisine de yaklaşmayın.

İslâmi ölçülere göre, insanın yaratılışındaki azizliğe, ruhundaki yü-

1 İsrâ sûresi: 31

celiğe, fıtratındaki teslimiyete ters düşen her söz ve davranış hayasızlıktır. Bunun açığından da gizlisinden de kaçınmamız vacibdir. Başkaları görür de ayıplar, endişesiyle açık hayasızlıktan kaçınan kişi, Allah (celle celaluhu) görür ve bilir inancıyla gizli hayasızlıktan kaçınmadıkça olgun bir mü'min ve kâmil bir Müslüman olamaz.

Bu bakımdan Kur'ân daha çok insan ruhunu ve vicdanını arındırmaya yönelmiştir.

5- Allah (celle celaluhu)**'nun haram kıldığı canı haksız yere öldürmeyin.**

Kısas yani misilleme, açıktan zina, devlete başkaldırıp isyan; dinden dönme gibi Kur'ân ahkâmınca öldürülmesi haklı sebeplere dayananlar dışında, haksız yere adam öldürmek kesinlikle yasaktır ve haramdır. O sebeple kasden adam öldüren öldürülür, hükmü konulmuştur. Meğerki öldürülenin baba tarafından vârisi onu affetmiş olsun.

6- Uygun ve meşru sebepler dışında yetim malına -rüşde erişinceye kadar- yaklaşmayın.

Rüşd ile çevirisini yaptığımız **"Eşüdde"** tabiri üzerinde farklı yorumlarda bulunulmuştur:

a) Kurtubi'ye göre, yetişip bazı tecrübeler edininceye kadar.

b) İbn Zeyd; Ergen olup, bazı tecrübeler edininceye kadar.

c) Medine fukahasına göre, ergen olup, rüşdü kabul edilinceye kadar.

d) İmam Ebû Hanife'ye göre, 15 yaşına girinceye kadar.

Nisa sûresi 6. âyetin tefsirinde Rüşd tabiri üzerinde yeterince durulmuş ve gerekli açıklamalar yapılmıştır. Ancak Rüşd ile Eşüdd tabirleri arasında nüans vardır; amaç ergen olup, doğruyu eğriden seçebilme düzeyine gelmektir. Bu sebeple her iki tabir için de "evlenme çağı" diye yorum yapanlar çoğunluktadır.

e) Alaeddin Ali'ye göre, erkeklik çağına gelinceye kadar.

f) Şa'bi ve Mâlik'e göre, buluğa erip teklif çağına gelinceye kadar.

g) Ebû Ali'ye göre, aklını kullanıp gücünü bir araya getirinceye kadar.

h) Kelbi'ye göre, 18 yaşına girinceye kadar.

7- Ölçü ve tartıyı âdilâne olarak tam ölçüp tartın.

Alım-satımda ölçü ve tartıyı tam kullanmak farzdır. Aksi ise haram ve büyük günahtır. Bu daha çok kul hakkıyla ilgili bir konudur. O bakımdan üzerinde hem Kitap'ta, hem de sünnette fazlasıyla durulmuştur. Bundan doğacak günah ne namaz ve oruçla, ne hac ve zekât ile ne de tevbe ve istiğfarla affolunur. Önce hak sahibinin hakkının ödenmesi, sonra da tevbe ve istiğfar edilmesi gerekir. Üzerinde kul hakkı bulunduğu halde savaşta şehit düşen mü'minin bu yüzden Cennetin kapısında bekletildiği meşhur rivayetlerle sabit olmuştur. Ayrıca borçlu bir halde ölen mü'minin cenaze namazını Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in kılmadığı, ashabının bu farzı yerine getirmelerini emrettiği sahih rivayetlerden anlaşılmaktadır. Kaldı ki, ölçü ve tartıyı noksan kullanmak bir borç olmaktan ziyade dolaylı yoldan kul hakkına tecâvüzdür. Geçmiş milletlerden bir kısmının bu yüzden helak olduğu ise, Kur'ân ve hadiste açıklanmıştır.

8- Söz söylediğiniz (bir hüküm verdiğiniz) zaman -yakınınız bile olsa- ancak adaleti gözetin.

İster yargı makamında olun, ister şahit, ister davalı ya da davacı bulunun, ancak adaleti gözeterek söz söyleyin, ona göre hüküm verin. Çünkü ülke ancak adaletle ayakta durabilir. Adalet mekanizması ters yönde çalışan bir ülkede güven kalmadığı gibi, zulüm ve haksızlık kolgezer ve yıkılması için başka bir sebebe gerek kalmaz.

9- Allah'ın ahdini yerine getirin.

Allah (celle celaluhu)'nun Peygamber aracılığıyla insanlara söz verdiği, söz aldığı hususları yerine getirin. Bunu özetleyerek şöyle açıklayabiliriz:

a) Allah (celle celaluhu)'nun insanlara sunduğu akıl, zekâ, vicdan ve sağduyuyu yerinde kullanmak ve Yaratanı bilip koyduğu hayat kanununu idrak ederek ona göre günlük hayatı düzenlemek,

b) Allah (celle celaluhu)'nun mü'minlere verdiği sözün mutlaka gerçekleşeceğine inanmak. Kelime-i şehadet ile O'na verdiğimiz sözü yerine getirmeye çalışmak.

c) Allah adına yapılan antlaşmalara ve sözleşmelere sadık kalmak.

d) Elestü hitabına verdiğimiz cevabı unutmamak, ona göre tertemiz

bir hayat sürmek.

10- Allah'ın dosdoğru yoluna uyup başka yollara uymamak.

Hak birdir, birkaç değildir; o bakımdan parçalanma, bölünme kabul etmez. Haktan sonra ancak sapıklık ve bâtıl vardır. Hak, tek kelimeyle Allah'ın adıdır ve O'nun yoludur. Diğer bütün yollar saptırıcı ve bâtıla sürükleyicidir. Müslümanlardan iki grup birbirine karşı çıkıp cephe alır veya çatışırsa, haklı olan gruptan yana olup, diğerini doğru yola getirinceye kadar mücadele etmek vaciptir. İnananların bu doğrultudaki asil davranışları ülkeye huzur, esenlik, birlik ve dirlik getirir.

İbn Mes'ud (radıyallahu anh) diyor ki:

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz mübarek eliyle düz bir çizgi çizdi ve:

"Bu Allah'ın dosdoğru yoludur!" buyurdu. Sonra o çizginin sağ ve soluna birtakım çizgiler daha çizdi ve

"Bu yollardan her birinde mutlaka bir şeytan vardır ki ona davet etmektedir" diye ilâve etti. Sonra da ilgili âyeti okudu.[1]

Bunun için İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki:

"Allah bu âyetle mü'minlerin tek bir cemaat olmasını emrediyor; ayrılıp gruplaşmaları yasaklıyor ve geçmiş milletlerin birçoğunun bölünüp parçalanma yüzünden yıkılıp yok olduklarını haber veriyor."[2]

Birinci bölümde, "Ola ki aklınızı kullanırsınız" buyurulurken, ikinci bölümde, "Ola ki düşünüp öğüt alırsınız." buyurulmuştur. Çünkü putperest müşrikler inkârda inat edip kız çocuklarını öldürüyor, zinaya devam edip haksız yere adam öldürüyorlardı. Bütün bunlar insan aklına da ters düşmektedir. O nedenle, "Ola ki aklınızı kullanırsınız" denilerek beşer aklı harekete geçirilmek istenmiştir.

Yetim malını korumak, ölçü ve tartıyı tam kullanmak, söz söylerken, hüküm verirken âdil olmak, akıldan ziyade viedan ve sağduyu işidir. Bu sebeple, "Ola ki düşünür öğüt alırsınız" buyurulmuştur.

---

1 Ahmed bin Hanbel - Nesâi - Ebû Şeyh.

2 İbn Cerir Taberi.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Son din İslâm'ın getirdiği esasların insan ruhunun yüceliği ile eşdeğerde olduğu hatırlatıldıktan sonra inatçı inkarcıların ortaya attıkları şüphelerin akli delillerle de giderilebileceğine dikkatler çekilmiş ve on önemli hususa parmak basılarak gereken tavsiyeler yapılmıştır.

Aşağıdaki âyetlerle Kur'ân'ın doğru yola irşat etmedeki yerinin önemi belirtiliyor, o nedenle Kur'ân'a uymanın vücubu hatırlatılıyor; müşriklerin ortaya koydukları özürlerin mâkul hiçbir yanı olmadığına işaret ediliyor ve Kur'ân'ın getirdiği esasları yansıtmakta Tevrat'ın da insanları aydınlattığına dikkatler çekiliyor ve böylece semavi kitapların aynı kaynaktan süzülüp geldiği çok duyarlı biçimde işleniyor.

ثُمَّ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ تَمَامًا عَلَى الَّذِىٓ اَحْسَنَ وَتَفْصِيلًا لِكُلِّ شَىْءٍ
وَهُدًى وَرَحْمَةً لَعَلَّهُمْ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ ﴿١٥٤﴾ وَهٰذَا كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ
فَاتَّبِعُوهُ وَاتَّقُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٥٥﴾ اَنْ تَقُولُوٓا اِنَّمَآ اُنْزِلَ الْكِتَابُ عَلٰى
طَآئِفَتَيْنِ مِنْ قَبْلِنَا وَاِنْ كُنَّا عَنْ دِرَاسَتِهِمْ لَغَافِلِينَ ﴿١٥٦﴾ اَوْ تَقُولُوا لَوْ اَنَّآ
اُنْزِلَ عَلَيْنَا الْكِتَابُ لَكُنَّآ اَهْدٰى مِنْهُمْ فَقَدْ جَآءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى
وَرَحْمَةٌ فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَّبَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَصَدَفَ عَنْهَا سَنَجْزِى الَّذِينَ
يَصْدِفُونَ عَنْ اٰيَاتِنَا سُٓوءَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يَصْدِفُونَ ﴿١٥٧﴾

154- Sonra biz Musa'ya kitabı, onu güzel (uygulayana) tamamlamak, her şeyi uygun biçimde açıklamak ve doğru yolu göstermek, aynı zamanda rahmet olmak için verdik; ola ki (İsrâiloğulları) Rablerine kavuşacaklarına inanırlar.

155- Bu (Kur'ân) ise, indirdiğimiz mübarek bir kitaptır. Artık ona uyunuz ve (Allah'tan korkup kötülüklerden) sakınınız ki, merhamet olunasınız.

156- "Bizden önce yalnız iki topluluğa (Yahudi ve Nasarâ'ya) kitap indirildi ve biz de onların eğitim ve öğretimlerinden habersiz bulunuyorduk" dememeniz.

157- Veya "Bize de kitap indirilseydi herhalde onlardan daha çok doğru yolu bulup başarılı olurduk" demememiz içindir. İşte size Rabbinizden açık belge, hidâyet (doğru yolu gösteren) ve bir de rahmet gelmiştir. Allah'ın âyetlerini yalanlayıp (insanları ona yönelmekten) alıkoyanlardan daha zâlim kim vardır? Âyetlerimize (yönelenleri) engelleyenleri bu engellemeleri sebebiyle en kötü azapla cezalandıracağız.

Semavi Kitapların Ortak Vasıfları

ثُمَّ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ تَمَامًا عَلَى الَّذِى اَحْسَنَ وَتَفْصِيلًا ...

"Sonra biz Musa'ya kitabı, onu güzel (uygulayana) tamamlamak, her şeyi uygun biçimde açıklamak ve doğru yolu göstermek, aynı zamanda rahmet olmak için verdik."

Aynı kaynaktan süzülüp gelen kutsal kitapların temelde ortak yanları ve vasıfları vardır.

Yukarıdaki âyetle bu husus özet şekilde belirtilmektedir:

1- İndiği çağın özelliklerine ışık tutacak güçte ve uygulayanlara yeterli malzeme sunacak ölçü ve muhtevadadırlar.

2- Yaratan'ın bir olduğu, eşi, dengi ve benzerinin bulunmadığı noktasından hareket ederler.

3- Dini mesele ve konuların ana kurallarını şüphelerden uzak anlam ve ifadede açıklarlar.

4- Allah'ın insan mutluluğu için insan ruhunun yüceliğiyle eşdeğerdeki kanunlarını ve sunduğu dosdoğru yolu gösterirler,

5- İnsanları ilâhi rahmetin serinletici, ferahlatıcı ve ümit verici havasına çağırırlar.

6- İnsanın yaratılışındaki saygıdeğerliğe ters düşen ve onun ruhunu, vicdanını kirleten şeyleri yasaklarlar. Yararlı nesneleri mübah sayarlar.

Bu altı ortak esas ve prensibi araştırıp akıl ve irfan gözüyle bakanların Allah'a ve âhirete inanmaları gerekir. Aksine hiçbir mazeretleri makbul değildir. Kutsal kitapların indirdiğinden haberi olan herkesin o kitaplar hakkında bilgi edinmesi, daha iyi bilenlerden sorması, araştırıp öğrenmesi vaciptir. İnsan aklı ve idrâki bu vücubu duyacak ölçüdedir.

Kur'ân tevhide daveti kısaca açıkladıktan sonra çok önemli iki hususa daha dikkatleri çekiyor:

a) Kutsal kitapların önce iki topluluk (Yahudi ve Nasarâ) üzerine indirilmesine karşı, bu iki ayrı milletle temas kurma ve haberleşme imkânına sahip olanlar için, "O iki milletin dilini, öğretimini bilmiyoruz; bu bakımdan inen kitaplara ilgisiz ve bilgisiz kaldık" diyenlerin mazeretleri geçerli olmayacaktır.

b) "Kutsal kitaplar o milletlere değil de bize indirilmiş olsaydı, onlardan daha fazla başarılı olur, doğru yolu bulurduk" demek, haklı bir değer ve anlam taşımayacaktır. Çünkü temas ve haberleşme imkânları bulunan bölgede yaşayan milletlerin hepsine değil, birine kutsal kitap indirilmesi kâfidir. Ayrıca Cenâb-ı Hak hangi topluluk ya da milleti lâyık görürse bu emaneti ona verir.

İlgili âyetlerle bu hususlara işaret edildikten sonra Arap kabilelerinin çoğuna ve sonra da aynı görüş ve düşüncede olan diğer bütün milletlere, özürlerinin anlamsızlığı hatırlatılıyor; ilâhi kudretin yüceliğini, uluhiyetteki eşsizliğini en açık belgelerle yansıtan ve milletler için yol gösterici bir rahmet olarak indirilen Kur'ân'a dikkatler çekiliyor. Haberleşmenin ve milletler arasında olduğu gibi kıtalar arasında bilgi ve kültür alış-verişinin geliştiği çağda, "Kur'ân bize indirilmedi veya ondan haberimiz olmadı veya bizim dilimizden başka bir dil üzeredir" gibi mazeretlerin yeri, hükmü ve anlamı yoktur. Böylece ilgili âyetle önce Mekkelilere, sonra da diğer milletlere mana itibariyle şöyle sesleniyor:

"İşte size arzu ettiğiniz kitap indirildi. İddianızda doğru iseniz, imân ve İslâm'da başkalarından daha başarılı olduğunuzu gösterin!"

Önce Okuyup Anlamak, Sonra da Anladıklarını Açıklamak

وَهٰذَا كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ فَاتَّبِعُوهُ

"Bu (Kur'ân) ise, indirdiğimiz mübarek bir kitaptır. Artık ona uyunuz."

İlgili âyetlerle son olarak çok önemli bir hususa daha dikkatler çekiliyor. İnen kutsal kitaplar her şeyden önce okunup incelenmek, öğrenilip amel edilmek için gönderilmiştir. Bunun için de her kişinin kendi başına okuyup incelemede bulunması yeterli değildir. Kur'ân'ın kendi deyimiyle "Diraset" yani eğitim ve öğretim şarttır. Bu yola girilmeden yani eğitim ve öğretim kapısı açılmadan kutsal kitap üzerinde konuşmak, ondan hüküm çıkarmak, yorum yapmak, fikir ortaya koymak hem sakıncalı, hem de çok

yanıltıcı ve doğru yoldan saptırıcı olur.

Dini tahsil görmeden, bu alanda güçlü ilim adamlarından ciddi biçimde yararlanmadan din ve kutsal kitap hakkında yalan-yanlış söz söylemek, yargıda bulunmak haksızlık değil midir? Tıp tahsili görmeyen fakat bu konuda derme-çatma bilgi kırıntıları edinen, bazı ansiklopedik malûmat toplayan kimsenin tıp hakkında söz sahibi olması düşünülebilir mi?

Ne yazık ki birçok konuları o alanda yetişen uzmanlara bıraktığımız halde hayatımızın her cephesi ve her anıyla iç içe olan, fert ve aile hayatına yön ve düzen veren, sosyal hayatı tanzim eden dini konularda çoğu kişiler cehaletten gelen bir cesaretle kendini yetkili görmekte ve ileri-geri konuşup ahkâm kesmektedirler. Bir iki yıl Arapça gramer okuyan, birkaç hadis ezberleyen ve daha İslâm Fıkhının bâblarından, usûl ilimlerinden, tefsir, hadis ve rivayet yollarından, müctehid imamların ictihad ve istinbat sisteminden, İslâm Hukukunun ana kaidelerinden habersiz bulunan gayr-i mes'ul kişilerin dini ilimlerde uzmanmış gibi bir görünüm içinde kendini merci' tanıtmaya çalışmaları çok hazindir.

İşte bütün bunların temelinde bilgisizlik, eğitimsizlik ve öğretimsizlik yatmaktadır. O nedenle Kur'ân özellikle İslâm milletlerini uyarmakta, dini eğitim ve öğretime ciddi şekilde eğilmelerini emretmektedir.

Aksine bir yol tutmaları ise, büyük bir haksızlığa yol açar ve bu yüzden çok kötü bir azabı kendilerine hazırlamış olurlar.

Özetleyecek olursak:

1- Diraset emrine uyularak dini eğitim ve öğretim gereklidir. Aksi halde bu çok önemli konu bilgisizliğin elinde can çekiştirir.

2- Yeterli bilgi ve tahsili olmayanların dini meseleler hakkında konuşması, fetva verip ahkâm kesmesi zulümdür.

3- Dini eğitim ve öğretimi engellemek, insanlık aleyhine bir cinayettir.

4- Bunu engelleyen veya ihmal edenler, çok tehlikeli bir yolda yürüdüklerini bilmelidirler. Unutmasınlar ki, kendilerini dünyada da, âhirette de kötü bir azap beklemektedir.

5- Bütün bu hususlarda mazeretin yeri ve anlamı yoktur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle kutsal kitapların indirilme sebeplerinden en önemli bölüm anlatıldı. Son olarak Kur'ân'ın indirilmesinin her türlü mazerete kapıları kapattığına işaret edildi. Dini eğitim ve öğretimin lüzumu çok duyarlı biçimde belirtildi.

Aşağıdaki âyetle, ilâhi emir ve uyanlara kulaklarını tıkayıp vurdumduymazlıktan gelenlerin sözü edilen hakikatleri anlayabilmeleri için çok büyük belge ve mu'cizeler istedikleri açıklanıyor. Beyinleri inkâr ve inatla yıkananların akıl ve idrâklerini kullanmadıklarına işaret ediliyor ve büyük mucizelerin ya da belgelerin ortaya çıkması halinde inanmanın bir yararı olmayacağı hatırlatılıyor.

هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ رَبُّكَ أَوْ يَأْتِيَ بَعْضُ ءَايَاتِ رَبِّكَ ۗ يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ ءَايَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيمَانُهَا لَمْ تَكُنْ ءَامَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْرًا ۗ قُلِ انْتَظِرُوٓا إِنَّا مُنْتَظِرُونَ ﴿١٥٨﴾

158- Onlar ancak kendilerine meleklerin gelmesini veya Rabbin gelmesini veya Rabbin bazı âyetleri (mu'cizeleri)nin gelmesini bekliyorlar. Rabbin bazı âyetlerinin geleceği gün, daha önce imân etmemiş veya imânından bir hayır (iyilik ve sâlih amel) kazanmamış hiçbir kişiye imânı (ve hayrı, iyilik ve salih ameli) yarar sağlamayacaktır. Onlara de ki: Bekleyin, biz de bekliyoruz.

İLGİLİ HADİSLER

"Üç (alâmet ortaya) çıktığında, daha önce imân etmeyen hiçbir kimseye inanması yarar vermez: Güneş'in batıdan doğması, Deccal'in çıkması ve Dabbetü'l-Arz'ın belirmesi."[1]

"Güneş batıdan doğmadan önce tevbe ederse, Allah onun tevbesini kabul eder."[2]

"Güneş batıdan doğmadıkça kıyamet kopmaz. İnsanlar Güneş'in

1 Müslim/İmân: 249

2 Müslim/Zikir: 43 - Ahmed: 2/225, 395, 427, 495, 506, 507

batıdan doğduğunu görünce yeryüzü üzerinde bulunanlar imân ederler. Daha önce imân etmemişler veya imânlarında bir hayır kazanmamışlarsa, o andaki imânları (ve hayırları) fayda vermez."[1]

"Güneş batıdan doğunca, İblis secdeye kapanıp sesini şöyle yükseltir: "Rabbim! Emret de dilediğine secde edeyim!." Bunun üzerine azap melekleri onun başına toplanıp hepsi de, "Bu ne düşkünlüktür?" diye sorarlar. O da "Rabbimden belirli bir vakte kadar bana mühlet vermesini dilemiştim. İşte belirli vakit (gelip çattı)" diye cevap verir."[2]

İnkâr Bataklığında Bocalayanlar

هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ

"Onlar ancak kendilerine meleklerin gelmesini bekliyorlar."

İnkâr inatla birleşip kalp ve vicdanı karartıp idrâki işlemez hale sokunca artık ne kitap, ne peygamber, ne de akl-i selimin yol göstermesi fayda verir. Beyin küfürle yıkanınoa hakikat güneşi görünmez olur.

Kur'ân, insanın böylesine şaşırtıcı ve bunaltıcı bir yola girmesini tasvir ederken, inanması için üç büyük olayın ortaya çıkmasını uyarı mahiyetinde haber veriyor:

a) Ölüm meleklerinin aniden gelip canları çekip alacağı zaman.

b) Kıyamet kopup, Allah'ın adalet ve saltanatıyla tecelli edeceği vakit.

c) Göklerin darmadağın olup çökme, yıldızların başlarına inme, Güneş'in batıdan doğma, İsâ Peygamber'in inme ânı.

Oysa her şeyin bitip sona ermesi, ümitlerin kopup aklın ve yeniden inanmanın işe yaramadığı zaman irâde dışı imân etmenin, salih amellerde bulunmanın hiçbir yararı yoktur. Çünkü bu durumdaki imân ihtiyari değil, ıztıraridir.

İmânın Muteber Olması İçin

Dini esaslara göre, imânın muteber olabilmesinin bazı şartları vardır:

1 Buhari/Fiten: 22, 25, Hudud: 20, İstitabe: 8 - Müslim/İmân: 234, 248, Fiten: 1 - Tirmizi/Fiten: 19, 21, 35, 37, 40, 42, 43- İbn Mâce/Fiten: 32, 33, 35, 36 - Taberâni/Cenâiz: 45 - Ahmed: 2/210, 231, 236, 237-3/17, 31, 36-5/31, 89, 92

2 Taberâni: Abdullah b. Amr b. Âs (radıyallahu anh)'dan

1. Gayba yönelik olması,

2. Gelecekte ortaya çıkacağı haber verilen olaylarla ilgili bulunması,

3. Gelecek için hayır ve iyilik elde etmeyi sağlaması.

Tekliflerin hükümsüz kalacağı, amellerin bir anlam ve yarar taşımayacağı günde, daha önce işlemediği halde iyi amelde bulunmak da irâde ve ihtiyar dışı sayılır. Zira amel-i sâlih de irâde ve ihtiyarla vücut bulunca yararlı kabul edilir.

Serbest irâdeye dayalı ihtiyari imân, şüphe ve taklit barajını aşınca tahkiki imâna dönüşür. Gerçek imân da budur. Böyle bir iman doğrultusunda işlenen amel-i sâlihin büyük yararı vardır. O nedenle ıztirari imânla ıztirari amel-i sâlihin faydalı olmayacağı hükme bağlanmıştır. Çünkü bu anlamdaki imân ve hayırda kişinin irâde ve ihtiyarı hâkim ve müessir değildir. Ortaya çıkan fevkalâde olay müessirdir. O kadar ki ister istemez kişiyi etkileyip inanmasını sağlar.

Gayba İmânın Esasları

İmanın asıl cevheri gayba inanmakla oluşur ve yavaş yavaş şüphe bulutlarından sıyrılarak olgunlaşıp kemal bulur.

Allah (celle celaluhu)'yu görmemiz mümkün değildir. Çünkü O'nun için zaman, mekân şekil ve suret yoktur ve düşünülemez de. Ancak O'nun yüce varlığına, birliğine, kudret ve azametine, öncesizlik ve sonrasızlığına delâlet eden binlerce akli, nakli ve mantıki deliller mevcuttur. Peygamberlerin Allah hakkındaki haberlerine inandıktan sonra kâinat kitabına göz gezdirip O'nun sıfatlarının tecellilerini, kudretinin her zerreye nüfuz ettiğini görmeğe çalışmak, imân düzeyinde karar kılmanın en sağlam ölçüsüdür.

Kıyamet kopacaktır. Onun kopuşunu bugünden görmemiz mümkün değildir. Ama bazı istisnalarla her şeyin çift yaratıldığına ve erdemlikle iyi işlerin karşılığının mutlaka saadet olacağına, yeryüzünde delilsiz, belgesiz zulüm işleyenlerin cezasız kalmayacağına bakacak olursak, dünya hayatından sonra âhiretin başlayacağını bir bakıma istidlal edebiliriz. Nakli delilleri de buna ekleyince, kendimizi kıyamete inanmakta şüphelerden uzak biçimde imân düzeyine getirmiş oluruz.

İsa Peygamber'in ineceğini kestirmek ve herhangi bir şeyle bunu istidlal etmek pek mümkün değildir. Ama Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)

Efendimiz'in bu hususta verdiği haberin doğruluğuna inanarak, onun inneceğini şimdiden kabul etmemiz, gayba imânın şubelerinden biri sayılır.

Güneş'in bir gün gelip batıdan doğacağı hakkında Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz bunu böyle haber vermiştir, o halde doğrudur ve bir gün mutlaka onun haber verdiği gibi güneş batıdan doğacaktır, diye inanmak, gaybe imânın belirtilerinden biridir.

Bu konuda misalleri çoğaltmak mümkün. Bütün bunlar gayba imanla ilgilidir. İrâde ve ihtiyarımız kapsamında aklımızı da yardımcı olarak kullanıp nakli delil ve haberlere dayanarak imân etmemiz ve sâlih amellerde bulunmamız, gayba imânın temelini oluşturur.[1]

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetle inkârda inat edenlerin doğru yolu seçmelerine ne akıllarının, ne de semavi haberlerin kâfi gelmediğine işaret edildi. Beyni küfrün uyuşturucu havasıyla yıkanmışların çok büyük ve reddi gayr-i mümkin fevkalade olaylar karşısında ancak inanabileceklerine dikkatler çekildi. Oysa sözü edilen olağanüstü durumlarda imân ve amel-i sâlihin -daha önce imân edip hayır işlememişse- bir yarar sağlamayacağı, çünkü bunun irâde ve ihtiyar dışı gerçekleşeceği hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, inananların da bazı zaaflarının bulunacağı söz konusu ediliyor. Kâfirin inat ve basiretsizliği kendisini nasıl mahvedip yüce maksatlardan uzaklaştırıyorsa, mü'minin de benlik-senlik dâvasına kalkışması ve bu yüzden farklı gruplaşmaların doğmasına neden olması, onu ve din kardeşlerini mahvedip İslâm'ın yüce amacına hizmetten alıkoyacağı hatırlatılıyor. Dönüş yapanlar için rahmet kapılarının açık tutulduğu ve her iyiliğin on misliyle karşılık göreceği haber veriliyor.

إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعًا لَسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ إِنَّمَا أَمْرُهُمْ
إِلَى اللَّهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿١٥٩﴾ مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ
أَمْثَالِهَا ۖ وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَىٰ إِلَّا مِثْلَهَا وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٦٠﴾

1 Fatiha Sûresinin tefsirine.

159- Şüphesiz ki gruplaşarak dinlerini parça parça edenler var ya, sen hiçbir şeyde onlarla bağımlı ve ilgili değilsin. Onların durumu Allah'a kalmıştır. İleride, ne işlediklerini onlara haber verecektir.

160- Artık kim iyilikle gelirse, ona on misli vardır. Kim de kötülükle gelirse, ona ancak misliyle karşılık vardır ve onlara haksızlık edilmez.

İLGİLİ HADİSLER

Ashab-ı Kiramdan İrbad b. Sâriye (radıyallahu anh) anlatıyor: Bir gün Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz mübarek yüzünü bize çevirerek çok açık ve net bir vaazda bulundu, öyle ki gözler yaşardı, kalpler ürperdi. Bunun üzerine biz veya bir adam dedi ki: "Ey Allah'ın Peygamberi! Bu bir veda konuşmasına benziyor; bize neleri muhafaza edip nelere riâyet etmemizi emredersin?" Efendimiz ona şu cevabı verdi:

"Size Allah'tan korkup kötülüklerden sakınmanızı, başınızdaki kimseleri -isterse Habeşli bir köle olsun- dinleyip itaat etmenizi tavsiye ederim. Benden sonra sizden yaşayanlar, birçok ihtilaflar göreceklerdir. Artık o durumda benim ve doğruyu bulan, doğru yola erişen ve doğru yola irşat eden halifelerin sünnetine gerekli olun; onu sımsıkı sarılın. Buna karşı (sıkıntıdan) dişlerinizi sıkın ve bir de sonradan din adına uydurulup ortaya atılan şeylerden sakının. Çünkü sonradan din adına uydurulup ortaya atılan her şey bid'adır ve her bid'a sapıklıktır."[1]

Muaviye (radıyallahu anh) anlatıyor:

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz aramızda bulunduğu bir sırada ayağa kalkıp şöyle hitapta bulundu:

"Haberiniz olsun ki, sizden önceki Kitap Ehli yetmiş iki fırkaya ayrıldılar; doğrusu bu (benim) ümmetim de yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır; yetmiş iki fırkası Cehennemde, bir fırkası Cennettedir; o bir fırka (İslâm'ın özüne ve ruhuna bağlı kalan) cemaattir."[2]

"Şüphesiz ki İsrâiloğulları yetmiş iki fırkaya bölündüler. Benim ümmetim ise yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır; biri hariç diğerleri Cehen-

1 Tirmizi/İlim: 16 - Ebû Dâvud/Sünnet: 5- İbn Mâce/Mukaddeme – 6 - Dârimi/Mukaddime: 16 - Ahmed: 4/126, 127

2 Ebû Dâvud/Sünnet: 1 - Tirmizi/İmân: 18 - İbn Mâce/Fiten: 17- Ahmed: 2/232, - 3/145

nemde olacaktır."

Bunun üzerine soruldu:

- O bir fırka kimlerdir? Cevap verdi:

- **Ben ve Ashabımın bulunduğu yol üzerinde olanlardır."**[1]

"Sizden biriniz (inanıp) İslâmiyet'ini güzelleştirirse işleyeceği her iyilik on misliyle kendisine yazılır ve bu yedi yüze kadar yükselir. İşleyeceği her kötülük ise misliyle onun aleyhine yazılır ve bu hal, o, Allah'a kavuşuncaya kadar sürüp gider."[2]

Kudsi Hadis: Aziz ve Celil olan Allah buyuruyor:

"Kulum bir kötülük işlemek istediğinde, onu işlemedikçe aleyhine bir şey yazmayın; işleyecek olursa misliyle yazın. Onu benim için yapmayıp terkederse kendisine bir iyilik yazın. Kulum bir iyilik yapmak istediğinde onu işlemeyecek olursa yine de kendisine bir iyilik yazın; işleyecek olursa, on ilâ yedi yüz misliyle yazın."[3]

Dinde Post Kavgası Haramdır

إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعًا لَسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ

"Şüphesiz ki, hizipleşerek dinlerini parça parça edenler var ya, sen hiçbir şeyde onlarla bağımlı ve ilgili değilsin."

İnsanların saadetine yönelik mutlak hayrı emreden din, makam ve nüfuz sağlamanın ötesinde çok yüce amaçlar için gönderilmiştir. Hizmeti hasbi, mükâfatı uhrevidir. Dinde başolma sevdası büyük vebal, ehil mürşide uymak büyük sevaptır. Değişik isimler altında din adına bir takım ekoller oluşturmak ve hizmeti kendi tekelinde tutma basiretsizliğini sergilemek, cinayetlerin en kötüsüdür. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz İslâm adına başınıza gecen kişi Habeşli bir köle bile olsa ona itaat ediniz, diye emrederken, ileride dinin özünden ve mayasından ayrılıp onu kendi kişisel çıkarı uğrunda vasıta olarak kullanacak kişileri uyarmıştır.

Ayrıca ortaya çıkan her grup ya da ekol, dini ve onun kutsal kitabı

---

1 Ebû Dâvud/Sünnet: 1 - Tirmizi/İmân: 18 - İbn Mâce/Fiten: 17 - Ahmed: 2/332 - 3/120, 143

2 Buhari/İmân: 31 - Müslim/İmân: 205

3 Buhari/Tevhid: 35 - Müslim /İman: 205 - Ahmed: 2/315.

Kur'ân'ı, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in hadislerini kendi hevesi doğrultusunda yorumlamaya kalkışır; sırf muhalefet olsun, dikkatler kendisine çevrilsin diye Müslüman cemaatinden ayrılmayı amaçlarsa, dinde birlik yerine bölünme, kardeşlik yerine düşmanlık ortaya çıkar ve bu durum İslâm'ın hayat damarlarının kopmasına sebep olur, düşmanın ekmeğine yağ sürer. Sonra da zillet ve esaret başgösterir.

Kur'ân daha önce Kitap Ehlinin yetmiş iki fırkaya ayrıldığına işaret ederken, Hz. Peygamber bunu açık biçimde ifade ediyor ve tarih boyunca Yahudilerin perişan olmasının, asırlarca esaret kaydı altında inlemesinin sebeplerinden en önemlisine parmak basıyor. Kutsal Tevrat'ta yaptıkları değişiklik neticesi dinde ayrılığa düşmeleri ise, onlar için daha hazin tablolar meydana getirmiştir.

Hristiyanlara gelince: Dini liderlik sevdasına kapılmaları ve o yüzden her ruhani reisin kendi düşünceleri doğrultusunda bir İncil hazırlayıp dindaşlarına sunması neticesi yüzlerce farklı İncil'in ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu yüzden dinde ayrılık başgöstermiş, dinin özünden ve mayasından uzaklaştıkları, kendi mantıklarına göre bir din düzenledikleri için haçlı ruhunun şahlanmasına, insan kanının boş yere akıtılmasına ve din adına yüzkarası sayılan Engizisyon Mahkemelerinin kurulmasına sebep olmuşlardır. Engizisyon bilindiği gibi "çok aşırı eziyet" anlamına gelir. Oysa din insanlara eziyet etmek, onlara akla gelmedik işkenceler uygulamak için değil, onları dünya ve âhiret saadetine eriştirmek, kul ile Allah (celle celaluhu) arasındaki engelleri kaldırıp kulu ilâhi rahmet ve sevginin engin havasına kavuşturmak için gönderilmiştir.

Müslümanlara gelince: Daha hicretin birinci asrında Hz. Osman'ın âsiler tarafından öldürülmesi; Hz. Ali ile Hz. Muaviye arasındaki çetin savaş, İslâm'ın birliğini ve dirliğini bozmuş ve bu ortamdan yeterince yararlanmayı fırsat bilen iç ve dış düşmanlar tarafından değişik isimler altında oluşturulan, fakat hepsi de sözde ve görünürde İslâmiyet adına hareket eden farklı gruplar, ekoller ve mezhepler meydana çıkmıştır. Özellikle dinin temel prensipleri üzerinde ardı-arkası kesilmeyen tartışma ve sürtüşmeler kışkırtılıp körüklenmiş ve çok geçmeden Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in hadislerinde en güzel ifâdesini bulan yetmiş üç fırka oluşmuştur. Böylece İslâm âlemine konuk olarak sokulan fitne, bir daha çıkmamasıya, yerleşik hüviyete bürünmüştür. Bugün hâlâ aynı düşmanların yeni yeni

metotlarla fitne ateşini körükledikleri muhakkak. Ortaya çıkan ve din adına kendini mücahidin olarak tanıtan ekoller ve gruplar her geçen gün azalacağı yerde çoğalmakta ve İslâm'ı için için kemirmekte, onu esasından, amacından uzaklaştırıp hayat damarlarını kurutmaya yönelmektedir. Buna karşı eli kalem tutan şuurlu din âlimlerinin gayret ve himmeti Allah (celle celaluhu)'nun inayetine mazhar olarak bu felaketin karşısında bir set gibi durmaktadır. O nedenle sözü edilen âlimleri Müslüman halkın gözünden ve gönlünden düşürmek için İslâmiyet'i paravana yaparak olmadık yalan ve iftiralar tezgahlanmakta, pervasızca çamur atılmakta, kara sürülmektedir.

Bunun sebebi açıktır:

İslâm'ı çağın ve her çağın hayat dini ve can simidi olarak tanıtan ilim adamlarını tesirsiz hale getirip halkın nefretine hedef seçtikleri ve az-çok başarı sağladıkları gün, her şey bitmiş, düşmanın arzusu yerine gelmiş olur. O takdirde din sadece bir duâ ve ibâdet dini olarak derin bir uykuya sokulur, camiler cansızlarla dolar; hikâye ve uydurma kıssalarla vakitler öldürülür. Bunun tabii sonucu olarak Müslümanlar ruhtan kopup şekle bağlı kalırlar, keyfiyeti bırakıp kemiyetin peşine takılırlar. Her yerde muhteşem camiler, Kur'ân kursları, yurt binaları ve benzer tesisler vücuda getirilir, fakat içinde kimin nasıl yetiştirileceği üzerinde pek düşünülmez.

İslâm'dan yana hizmet ettiğini iddia edenlerin haklı ya da haksız olduklarını anlatmak ise, çok zor ve bazı kesimlerde imkânsızdır. Bu grupların çoğu temelde dini eğitim ve öğretim görmemişlerdir. Ellerinde doğruyu eğriden, Hakk'ı bâtıldan ayırt edecek sağlam kıstasları da yoktur.

Kur'ân bu gerçeğe parmak basarak diyor ki:

"Gruplaşarak dinlerini parça parça edenler var ya, sen hiçbir şeyle onlarla bağımlı ve ilgili değilsin. Onların durumu Allah'a kalmıştır. İleride ne işlediklerini onlara bir bir haber verecektir."

Bu haber iki yönlüdür: Biri dünyada, diğeri âhirette gerçekleşir. Dünyada bu parçalanmadan dolayı İslâm'ın üzerine çökecek musibetin öldürücü ağırlığı hissedildiğinde. Âhirette ilâhi adalet bütün ihtişamiyle tecelli ettiğinde... Ve sonra Kur'ân, gruplaşma sonucu parçalanan Müslümanlara seslenerek onları İslâm'ın birliğine davet ediyor; tevbe kapılarının açık bulunduğunu hatırlatıyor:

"Artık kim iyilikle gelirse, ona on misli vardır. Kim de kötülükle gelirse, ona ancak misliyle karşılık vardır ve onlara haksızlık edilmez."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle dinde bölünüp parçalanmanın nasıl bir musibet olduğuna işaret edildi ve bilerek veya bilmeyerek bu son derece sakıncalı yola giren Müslümanlar uyarıldı.

Aşağıdaki âyetlerle tevhid dininin temelini sapasağlam kendinde taşıyan İbrahim Peygamber'in Hanif dini örnek veriliyor. Hz. Peygamber'in bu dimdik ve arızasız ayakta duran, batıldan uzak, Hakk'a yönelik temel üzerinde yükseldiği belirtiliyor ve sonra da dinin asıl hayat felsefesi çok özlü ve duyarlı biçimde anlatılıyor.

قُلْ اِنَّنِى هَدٰىنِى رَبِّى اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ۚ دِينًا قِيَمًا مِّلَّةَ اِبْرٰهِيمَ حَنِيفًا ۚ وَمَا
كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٦١﴾ قُلْ اِنَّ صَلَاتِى وَنُسُكِى وَمَحْيَاىَ وَمَمَاتِى لِلّٰهِ رَبِّ
الْعَالَمِينَ ۙ ﴿١٦٢﴾ لَا شَرِيكَ لَهُ ۚ وَبِذٰلِكَ اُمِرْتُ وَاَنَا اَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٦٣﴾ قُلْ
اَغَيْرَ اللّٰهِ اَبْغِى رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَىْءٍ ۚ وَلَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ اِلَّا عَلَيْهَا ۚ وَلَا تَزِرُ
وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰى ۚ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ
﴿١٦٤﴾ وَهُوَ الَّذِى جَعَلَكُمْ خَلَٰٓئِفَ الْاَرْضِ وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ
لِيَبْلُوَكُمْ فِى مَا اٰتٰىكُمْ ۗ اِنَّ رَبَّكَ سَرِيعُ الْعِقَابِ ۖ وَاِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٦٥﴾

161- De ki: Doğrusu Rabbim beni dosdoğru yola, İbrahim'in dimdik ayakta duran, bâtıldan uzak Hakk'a yönelmiş (Hanif) dinine eriştirmiştir. Ve o hiçbir zaman müşriklerden (Allah'a ortak koşanlardan) olmadı.

162- De ki: Şüphesiz benim namazım, ibâdetlerim, hayatım ve ölümüm âlemlerin Rabbi Allah içindir.

163- O'nun hiçbir ortağı yoktur; ben sadece bununla emrolundum ve ben Müslümanların ilkiyim.

164- De ki: Allah her şeyin Rabbi olduğu halde ben O'ndan başka Rab mı ararım? Herkesin kazandığı (günah ve vebal) kendisine aittir. Günah yükü taşıyan hiç kimse diğerinin günah yükünü taşımaz. Sonunda dönüşünüz Rabbinizedir; o zaman hakkında ayrılığa düştüğünüz şeyi size bildirecektir.

165- Sizi yeryüzünün halifeleri kılan; verdiği şeylerden dolayı sizi denemek için kiminizi kiminizden üstün derecelerle yükselten O'dur. Doğrusu Rabbim cezalandırmayı çok çabuk gerçekleştirendir ve şüphesiz ki O, hem çok bağışlayan, hem çok merhamet edendir.

İNİŞ SEBEBİ

Mekke müşriklerinden Velid b. Muğire ve yoldaşları, Allah ve Peygambere imân edenlere, "Muhammed'i bırakıp bize gelin, eski dininize dönün, bir günah varsa bizim boynumuza." diyerek İslâm'dan dönmenin günah olmadığını iddia ediyorlardı. Bunun üzerine 164. âyet indi.[1]

İLGİLİ HADİSLER

Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) sabahladığında şöyle duâ ederdi:

"İslâm milleti, ihlâs kelimesi ve Peygamber Muhammed'in dini; hanif olan, müşriklerden olmayan babamız İbrahim'in milleti (dini ve esası) üzerine sabahladık."[2]

İbn Abbas (radıyallahu anh) anlatıyor: Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e soruldu:

- Allah katında dinlerin hangisi daha çok sevimlidir?[3]

- **Bâtıldan uzak Hakk'a yönelmiş koskolay olanı.**

Diye cevap verdi.[4]

Yine İbn Abbas (radıyallahu anh) anlatıyor: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, Kurban Bayramı günü iki koç kurban ederken şu duayı yaptı:

"Gökleri ve yeri yoktan var kılan Allah'a hanif olarak yüzümü çevirdim. Ben müşriklerden değilim. Şüphesiz ki benim namazım, ibâdetle-

1 Lübabu't-Te'vil: İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan.

2 Ahmed bin Hanbel: 3/406, 407 - 5/122 - Ebû Davud/Edahi: 4 - Dârimi/İsti'zan: 54

3 Burada dinden maksat, dindarlıktır.

4 Ebû Dâvud - Ahmed: 1/236

rim, hayatım ve ölümüm âlemlerin Rabbı Allah içindir. O'nun hiçbir ortağı yoktur. Ben bununla emrolundum ve ben Müslümanların ilkiyim."[1]

Hz. Ali (radıyallahu anh)'den yapılan sahih rivayete göre, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz bu duayı daha çok namaza başladığında okurdu.[2]

"Yaratılışta Peygamberlerin ilkiyim. Peygamber olarak (yeryüzüne) gönderilmekte olanların sonuncusuyum."[3]

İbrahim Peygamber'in Hanif Dini

دِينًا قِيَمًا مِلَّةَ اِبْرٰهِيمَ حَنِيفًا ۚ

"İbrahim'in dimdik ayakta duran, bâtıldan uzak, tamamıyla Hakk'a yönelmiş (Hanif) dinine..."

Hanif din hakkında Bakara:135, Âl-i İmrân:67-69, Nisa:125 ve En'âm: 79'da gereken açıklamayı yaptığımızdan burada tekrar aynı kelimenin sözcük ve terim anlamları üzerinde durmaya lüzum görmüyoruz.

Son din ve son peygamber hakkında ilâhi sözleri, haberleri değiştirip inkâr ve inada sapan Yahudi ve Hristiyanlarbu tutumlarıyla da Hakk'ı temsilden çok uzak kalmışlardır. Kendi peygamberlerini takdim ve takdirde ölçüyü kaçırıp onları "Allah'ın oğulları" diye vasıflamaları ise, din adına bir ölçüsüzlüktür. Böylece saf ve duru tevhid inancını bozdular; bâtıldan uzak, Hakk'a yönelik olma doğrultusundan saptılar. Son Peygamber Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz risâlet göreviyle insanlık âlemine şeref verince, bağlı bulunanları çok az olmasına rağmen ayakta bütün safiyetiyle dimdik kalan tek din Hz. İbrahim'in hanif dini idi. Adnan soyundan gelenlerin bir kısmı bu dine bağlılık göstermiş ve tevhid inancını korumaya çalışmışlardı. Aynı zamanda İbrahim Peygamber, Musa ve İsâ Peygamberler'den önce geldiği ve bu iki dine bağlı olanların atası sayıldığı, birçok peygamberler O'nun soyundan seçildiği ve son peygamberin de atası bulunduğu için hepsi tarafından sevilir ve sayılır bir düzeyde bulunuyordu.

Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in getirdiği dinin esasları tevhid çerçevesi içinde hanif diniyle uyum halindedir. İbrahim'in asla bir

1 İbn Ebi Hatim - İbn Kesir: 2/198

2 Kurtubi: 7/153 - Darekutni.

3 Kurtubi Katade'den: 7/155.

müşrik olmadığı kesinlikle biliniyordu. Kur'ân'da da bu husus birkaç yerde belirtilmektedir. Çünkü Yahudiler de, Hristiyanlarda, putperestler de İbrahim Peygambere saygı duymakla beraber O'nun dinini lâyıkıyla araştırmamışlardı. Bu bakımdan Kur'ân'da ilgili âyetlerle Yahudi ve Hristiyanların İbrahim Peygamber ve koyduğu hanif dini hakkında çok yanlış itikatlarının bulunduğuna dikkatler çekilerek yer yer tashihler yapılmaktadır. İnsan eliyle hayli değişikliklere uğratılan Tevrat ve İncil'in hanif dininin tevhid esaslarıyla ters düştüğü hatırlatılmakta, İbrahim (aleyhisselam)'a olan bağlılık ve sevginin gerçek bir anlam taşımadığına işaret edilmektedir.

Hanif Dininin Tevhid Esasları

Kur'ân'ın gerek konumuzla ilgili âyetlerinde, gerekse diğer yerinde hanif dininin tevhid esaslarını açıklaması, bir bakıma semavi dinler arasındaki ortaklaşa bağı geliştirmeye ve hepsi tarafından sevilip sayılan İbrahim Peygamber'in mevcut semavi dinler arasında bir barış sembolü olarak tanınmasına yöneliktir. Ayrıca Hanif dininin getirdiği Tevhid esasının semavi dinlerin hepsinin özünde mevcut olduğunu haber vermeyi amaçlar.

Çünkü hanif dininin tevhid esası şu sözlerle özetleniyor:

1. Allah'ın varlığına, birliğine inanmak.

2. Allah'a hiçbir suretle eş-ortak koşmamak.

3. Doğru yolda, Allah'ın şaşmayan yolunda yürümek.

4. Bâtıl'dan uzak, Hakk'a her veçhile yönelik bulunmak.

İşte İbrahim Peygamber bu esaslar üzerinde görevini sürdürmüş ve hiçbir zaman Allah'a eş-ortak, denk ve benzer koşanlardan olmamıştır.

İslâm dini ve onun Peygamberi Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) bu mücmel (kısa, öz) olan esasları hem belirler, hem de şüpheleri giderecek biçimde buna açıklık kazandırır. Ayrıca tevhidin tamamlayıcı kısımları olan imânın diğer esas ve şartlarıyla bunu kemâl mertebesinde bütünleştirir. Sonra da tevhid konusunda, iman esasları doğrultusunda Peygamber ve mü'minlerin ne ile emrolundukları öz ve özet olarak ortaya konulur.

Namazsız, İbâdetsiz Din Olur mu?

Tevhid (Allah'ı bir bilme)siz din olmayacağı gibi, namazsız da din olmaz. O nedenle Adem Peygamber'den son Peygamber Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e kadar gelip geçen bütün peygamberler

namaz ile emredilmiş ve semavi olan her kitapta buna yer verilmiştir.

Kur'ân'da ilgili âyetle mü'minin ölçüsü, ibâdetin amacı, hayat ve ölümün asıl değer ve manası üzerinde durularak, Allah (celle celaluhu) **ile kulları arasındaki ilgi ve irtibat, diğer bir tâbirle işlek yol belirlenmektedir:**

1. Namaz

2. Kurban dahil, diğer bütün ibâdetler

3. Hayat

4. Ölüm

Hayat, asıl ölçü ve değerini ve Allah (celle celaluhu)'ya kulluğun en yüksek manasını namazda bulur. Diğer bütün ibâdetler ise namazın amaç ve hedefini oluşturur, böylece onu tamamlayıp bütünleştirir. Namaz ve diğer ibâdetler ölümün, Hakk'a ve sonsuz saadete açılan bir kapı olduğunu ilham eder. Böylece sözü edilen dört ayrı ölçü ve manayı bir araya getirmenin lüzumu belirtilir. Namaz ve ibâdet, hayatın sadece yeme, içme, uyuma ve benzeri ihtiyaçlardan ibaret olmadığının kıstasıdır, denilebilir. Böylece her insan, hayatını değerlendirdiği ölçü ve bulunduğu hal üzerine ölür ve öldüğü ölçü ve hal üzerine kabrinden kalkar.

Yokluk karanlığından varlık alanına adım atan her insan için değişmeyen dört düstur budur. İşte mutluluğun değişmeyen yolu! Umut içinde ömür sürmenin malzemesi!

En Feyizli Terbiyeci

قُلْ اَغَيْرَ اللّٰهِ اَبْغِى رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَىْءٍ

"De ki: Allah her şeyin Rabbi olduğu halde ben O'ndan başka Rab mı arzulayıp ararım."

Allah (celle celaluhu) terbiyenin ve terbiye etmenin kemal mertebesidir. O nedenle Allah (celle celaluhu) mutlak manada âlemlerin yegâne terbiyecisidir. Her şeyi yaratılışındaki mayasına, türünün özelliğine göre terbiye eder. O'nun terbiye elinden çıkan her şey mükemmeldir. Canlılar âleminde yüksek kudret, hikmet ve müstesna terbiyesiyle mutlak bir denge sağlayıp türlerin devamına imkân verir. Biz insanların bilgisizce el uzatmamız bu dengeyi yer yer bozar. Peygamberler ve kutsal kitaplar aracılığıyla indirdiği terbiye sistemi de mükemmeldir. Günün şartları ne kadar değişirse değişsin o, insanın yaratılışındaki yücelikle uyum sağlar. Bilimsel ölçülerle

uygulama alanına konulduğu takdirde insan unsurunu ahlâklı ve erdemli yetiştirir; kalp ve dimağı sonsuz kudretin sevgi ve korkusuyla doldurur; vicdanların bu manayla gelişmesini hızlandırır.

Bunun için Kur'ân, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e bu gerçeği şu sözlerle ifade etmesini emrediyor:

"De ki: Allah her şeyin Rabbi (yegâne terbiyecisi, yetiştirip kemâle eriştiricisi) olduğu halde, ben ondan başka Rab mı arzulayıp ararım?"

Aksi halde, yani dini terbiye dışında başka bir sistemle terbiyecisinin hem sapmasına, hem de saptırmasına neden olur. Çünkü Allahsız, dinsiz ve imansız bir terbiye sisteminin başarılı olması mümkün değildir. Geçici olarak bazı başarılar kaydetse bile serap misali aldatıcı ve oyalayıcıdır.

Mü'minler, Yeryüzünün Halifeleridir

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ الْأَرْضِ

"Sizi yeryüzünün halifeleri kılan O'dur."

Son Nebi, insanları doğru yola irşat eden en büyük mürşit ve terbiyecidir. Ümmeti de yeryüzünde O'nu temsilen Allah adına konuşan, Allah adına hükmeden en son ve en bahtiyar ümmettir. Bu ümmet her zaman metbu' (uyulan) durumundadır, doğuştan buna adaydır. Ancak her mü'min lider ve önder olma yetenek ve kudretinde yaratılmamıştır. Akıl, zekâ, basiret, idrâk, mal, makam ve rızık bakımından farklı derecelerde bulunurlar. Bu kanun her toplumun yapısında câridir. Çünkü sosyal hayatın düzen ve dengesi için kaçınılmaz bir olaydır ve reddi mümkün değildir.

O nedenle insanlar genetik olarak da farklı yetenekte yaratılmışlardır. Herkes kendi ölçüsünü bilip ona göre yerini belirlemelidir. Aksi halde düzensizlik ve dengesizlik başlar.

Sözü edilen yeteneklerde insanların farklı yaratılması bir haksızlık sayılmaz mı? Oysa Allah (celle celaluhu) son derece âdildir ve hikmet sahibidir. Haksızlık hiçbir zaman söz konusu değildir ve olamaz da. Çünkü her insan yetenekleri ölçüsünde sorumludur; hiçbir zaman kişi güç getiremeyeceği şeylerle yükümlü tutulmamıştır. Yani "Teklif-i mâla yutak" yoktur. O halde her fert mevcut yetenek ve imkânları oranında sâlih amelde bulunursa, âhirette saadet bakımından daha yetenekliden aşağı kalmayacaktır.

Çünkü her ikisi de kendi imkân ve yeteneğini kullanmıştır. Bu da ilâhi adaletin en parlak örneklerinden biridir.

Bunun için dünyada farklı yetenek ve derecelerde bulunanlar unutmamalıdırlar ki, her ân deneniyorlar. Kendi derece ve ölçüsünü bilip o nisbette hayatını iyi ameller düzeyinde değerlendirip başkasına haset etmez, kin gütmezse denemede başarılı sayılır. Bu ölçüye dikkat etmeyenler ise, başarısız olurlar. Allah (celle celaluhu) ise, hiç kimseye haksızlık etmez. Her insan ya kendine iyilik ya da kötülük ve haksızlık eder. Kıyamet gününde ise, Allah (celle celaluhu) yine âdil davranıp işi sürüncemede bırakmaz, insanlara bıkkınlık vermez, hesapları çarçabuk görür. Mükâfata lâyık olan hemen mutlu olsun, lâyık olmayan da hemen cezasını çeksin diye kudretinin sınırsızlığına has bir yöntem kullanır.

YORUMLAR - RİVAYETLER

Nüsük: Nesike'nin çoğuludur. Taşıdığı mâna üzerinde farklı tespit ve görüşler yer almıştır:

a) Mücahid, Said b. Cübeyr, Dahhak ve Süddi'ye göre, hacc ve umrede boğazlanan kurbandır.

b) İbâdet anlamına gelir.

c) Sadece hac menasiki demektir.

d) İnsanı Allah (celle celaluhu)'ya yaklaştıran her çeşit ibâdet anlamı taşır.

e) Yabancı maddeden arınan gümüş misali her türlü günah ve isyan kirinden arınmak anlamına bir benzetmedir.

f) Din mânasına da kullanılmıştır. Zeccac da bu görüştedir.[1]

Vizir: Kök mânası ağırlık demektir. İnşirah sûresinde bu mânada ifade edilmiştir. Sonra vicdan ve ruh üzerinde manevi bir ağırlık olan günah anlamında kullanılmıştır. İlgili âyetteki vizir bu cümledendir.

En'âm Sûresinin Sonu

Allah (celle celaluhu)'nun yüce inâyetiyle En'âm sûresinin tefsiri burada bitti. Hamd O'na mahsustur. Salât-u selâm sevgili peygamberi Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e ve O'nun ashab ve yaranına olsun.

1 İbn Cerir Taberi - Kurtubi - Lübab ve Alûsi Tefsirlerine.

4. CİLD İÇİNDEKİ ÖNEMLİ KONULAR

Gökten yazılı kitap indirilmesi....10
Allah'ı maddeleştirme gafleti....12
Cumartesi gününe konan yasak....13
Tevrat bütün halde yazılı mı indirilmiştir?....14
İsa Peygamberi kesinlikle öldüremediler....19
İsâ'ya benzetilme mu'cizesi....21
Kitap Ehli'nin İsâ'ya İnanması....23
Yahudi ırkını doğru yola getirmek....25
Tırnaklı hayvanlarla iç yağlarının haram kılınmasındaki hikmet....26
Milletleri çökerten dört günah....27
Vahyin anlamı....32
On iki Peygamber....32
Niçin peygamber gönderilmiştir?....33
Haktan sapmanın en katmerlisi....36
Peygamber sadece hakkı temsil eder....37
Dinde sınırı aşmamak....42
Meryem'i ilka olunan kelime ve Allah'tan gönderildiği bildirilen ruh....44
Kulluktan çekinip büyüklük taslayanlar....46

MÂİDE SÛRESİ

Akidleri yerine getirme ve ahde vefa....58
Behimetü'l-en'am....60
Sosyal dayanışma....63
Yasaklanan olan on bir şey....67
Skrofuloz (Domuz hastalığı)....71
Ulcus curis (Bacak Ülseri)....71
Allah'tan başkası adına boğazlanan hayvan....72
Boğularak ölen hayvanların eti....72
Dikili taşlar üzerinde boğazlanan hayvanlar....75
Nüsub / Dikili taş....75
Fal okları ve kumar zarları....76

Tayyibat....81
Muhsanat / inanan iffetli kadınlar....86
Kitap ehlinden iffetli kadınlar....87
Erkeklerin de iffetli olması....88
Namaz ve abdestin ruh ve beden sağlığı üzerindeki te'sirleri....91
Abdestin farzları....93
Dirsekler kollara dahil midir?....94
Ayakları yıkamak ya da meshetmek....95
Teyemmüm....96
İmân edenlerden alınan söz....97
İlahî buyrukların iki ana amacı var....100
Hakkı ayakta tutmak....100
Düşmana da âdil davranmak....102
Allah haklıdan ve doğrudan yanadır....104
Yahudilerin lânetlenmesi....105
İsrailoğulları'na Allah'ın emrettiği beş husus....108
Tevrat'taki kelimelerin yerlerinin değiştirilmesi....108
Hıristiyanların da verdikleri sözü bozması....112
Yahudi'de ticaret, Hristiyan'da sanat....114
Kur'ân insan ruhunu aydınlatır....115
Yahudi ve Nasrânî deyimleri....116
Fetret devri....119
Savaşmasını bilmeyen bir millet sulh ve esenlik içinde yaşayamaz....126
Hâbil, Kabil olayının açıklanması....130
İlk insanların bildikleri ve bilmedikleri....132
Misal olarak niçin karga seçilmiş?....132
İlk insanlarda Allah korkusu ve âhiret inancı....133
Tevrat'ta adam öldürme konusu....134
İnsan karakterinin ana hatları....135
Yol kesip fesat çıkaranlar hakkındaki hükümler....137
Saadetin dört basamağı....142
Vesile makamı....143

Hırsızlığın cezası....145
Hırsızın eli ne zaman kesilir?....147
Yalan ile haram....157
Herkese karşı âdil olmak....158
Tevrat ve İncil'de zina cezâsı....159
Allah'ın indirdiği ile hükmetmek....162
Tevrat'ın önemli bölümlerinin bilginler tarafından korunması....164
Tevrat'ta kısas hükmü....167
İncil, Tevrat'ın bazı hükümlerini yürürlükten kaldırmıştır....169
Hıristiyanların İncil ile hükmetmeleri emrediliyor....171
Amelî Şeriat....174
Neden tek ümmet değil?....175
Kur'ân ile hükmetmek....177
Yahudi ve Hıristiyanları dost edinmeyin....183
Kuvvetliden yana olma siyaseti....185
İslâm tarihinde dinden dönme olayları....189
Türklerin fazileti....190
Mü'minlerin üç dostu vardır....194
Mü'mini münafıktan ayıran üç sıfat....195
Dini eğlenceye alanlarla ilginin kesilmesi....196
Din ve ibâdet hürriyeti....197
Mürşit ve bilginlerin kötülükten alıkoymadaki mesuliyetleri....200
Mesh / Maymun ve domuza çevrilme olayı....201
İlim adamlarının görevi....202
Tağût....204
Yahudîlerin nankörlüğü....206
Yeryüzünde fesat çıkarmaya çalışanlar....209
Kitap Ehli'ni son dine dâvet....210
Yed / El....211
İmân ve küfür; iki karşıt amaç....213
Aynı kaynaktan süzülüp indirilen üç kitap....215
Kur'ân inmeden önceki durum....217

Fazilet kaynağı....217
Fitne ve tuğyanın kaynağı....218
Yahudîlerin öldürdüğü Peygamberler....219
Sabiîn....220
İncil'de baba-oğul deyimleri....222
Hak, ifratla tefrit arasındadır....226
Dâvud ve İsâ Peygamberlerin diliyle lanetlenme....227
Allah'ın Yahudilere hışmetmesi....228
Toplum yapısında otokontrol....229
Yahudiler ve Tevrat....233
Hıristiyanlar ve İncil....234
İslâm'a girme olaylarında tarihi misaller....236
İslâm'da ruhbaniyet yoktur....241
Gıdanın ruh ve beden sağlığı üzerindeki tesirleri....241
Yemin keffareti....244
İçki ve kumar yasağı....250
İçkinin haram kılınmasındaki sebepler ve hikmetler....251
İçki necis midir?....253
Kumar....254
İhramlı iken avlanma yasağı....256
İhramlı iken avlanma hangi hayvanları kapsamaktadır?....258
Kâbe'ye kurbanlık göndermek....261
Kâbe'nin önemi....262
İyi ile kötü - temiz ile murdar....264
Haram aylar....264
Soru sormanın âdâbı....268
Dini konularda ölçüsüz sorular....271
Ölüm halinde vasiyet....283
Kur'ân'da uygulanan İlahî metot....285
Peygamberlere verilen cevaplar....286
Ruhun gücü ve yeteneği....288
Kur'ân'la İncil'in birleştiği nokta....289

Hz. İsa'nın ölüleri diriltişi üzerindeki yorumlar....290
Ruhların mahiyetlerinde farklılıklar....291
Hz. İsa beşikte iken de, yetişkin iken de aynı şeyleri konuştu....292
Sihir ve mu'cize....292
Mâide / sofra....295
Havarilerin inancı....296
Vahiy ve ilhâm....297
Meryem oğlu İsa....298
Peygamberler şirk ve günahlardan korunmuşlardır....300
Peygamberler merhamet ve şefkat kaynağıdır....301
Meryem'i ilâhlaştıranlar....302

EN'AM SÛRESİ

Yerkürenin yaratılması....310
Çamurdan insan yaratma....311
Ecelin takdir edilmesi....312
Göklerde de, yerde de övülmeye O lâyıktır....313
Mekke müşriklerinin psikolojik portresi....315
Tarihten ibret almaya dâvet....316
Karn....317
İnkârda önyargı....319
Meleğin insan suretinde inmesi....319
Gelip geçen milletlerin sonu....321
Mekân ve zaman....324
Melekler ve ruhlar....325
İlâhî düzene uymak....326
Fâtır....327
Kader çizgisi....329
Allah'ın şâhit olması yeter....333
Tebliğ görevi....333
Kendilerine yazık edenler....335
Ebû Tâlib'in duygu ve düşünceleri....337
Kalbler üzerinde kılıf....338

Kıyâmetin ansızın kopacağı....342
Dünya hayatı bir oyuncak ve eğlenceden ibarettir....343
İnsan yükseldikçe düşmanı çoğalır....347
Allah va'dinden dönmez....348
Beyni yıkanmış inkârcılara mu'cize gösterme....349
Allah dileseydi onları doğru yol üzerinde toplardı....350
Susturucu ve inandırıcı bir mu'cize....352
Hayvanlar da sizin gibi birer ümmettirler....353
Kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık....354
Din ve Allah duygusu fıtrîdir....357
Peygamberlere muhalefet....359
Kalblerin katılaşması....359
İlâhi azâp gelecek olursa....363
Peygamberlerin iki asıl görevi....364
Peygamberlerin ana vasıfları....366
Görenle görmeyen bir midir?....367
Dirilip yeni bir hayata başlamak....368
İslâm, insanın kalbine ve ameline değer verir....372
Sınıflar birbirleriyle çetin bir denemeye tabi tutulurlar....373
İnananları Allah selâmlıyor....373
İnsan ve kötülük....374
İnkârcıların hevesleri....376
Hakkı yansıtan belge....376
Acele istedikleri azâp....377
İlâhî kudret ve mümkinat....379
İlliyet / Kozalite kanunu....379
Her şeyi açıklayan kitap....379
Küçük ölüm / uyku....382
Hafeze / koruyucu melekler....383
Mevlâ'ya dönüş....384
Teveffî....385
Sebeplerin ucu O'nun elindedir....387

Peygamber tasarrufa sahip midir?....390
Her haberin kararlaştırılmış vakti var....391
İnkâr imân derecesinde olursa....392
Unutma-unutkanlık....393
Dini oyuncak ve eğlence edinenler....395
Şeytanların şaşkınlaştırdıkları....398
Mu'minlerin şerre karşı üç silahları....399
Göklerin ve yerin hak ile yaratılması....399
Ol, deyince oluverir....400
İbrahim Peygamberin örnek gösterilmesi....402
Göklerin ve yerin melekûtu....402
İbrahim Peygamber kimdir?....403
İbrahim Peygamberi putlarla korkutanlar....406
Asya kıtasındaki peygamberler....409
Kronolojik bir sıra gözetilmemiştir....410
Allah'ın yolu....411
Kur'ân bir öğüt ve hatırlatmadır....413
Allah'ı bilmek....415
Tevrat'ın ayrı ayrı kâğıtlara yazılması....416
Ümmü'l-kurâ / kentlerin anası Mekke....417
İbrahim - Mekke - Kur'ân....417
Üç ayrı sapıklık ve çılgınlık....421
İlk yaratıldığımız gibi....422
Tane ve çekirdek....424
Sabahı yarıp çıkaran....425
Güneş ve ayı hesap üzere yaratmıştır....425
Bir nefsten inşâ....427
Müstakar - Mustevda'....428
Gökten su indirdi....429
Allah'ın varlığına, birliğine açık belgeler....429
Cinler....432
O'na oğullar ve kızlar uydurup saçmaladılar....433

Bedî' - İbdâ' - Mübdî'....433
Latîf....434
Kâinat mu'cizelerle doludur....436
Besâir....437
Dini yayma politikası....439
Her millete amel ve inancı süslenmiştir....439
Mu'cize isteği....442
Gözlerin ve gönüllerin ters çevrilmesi....443
Mu'cizeler Allah'ın elindedir....444
İhtiyarî imân....446
İnsan ve cin şeytanları....447
Rabbin dileseydi böyle olmazdı....448
En doğru ve en âdil hakem....450
Kitap verilenler....451
Bernaba İncil'inde Hz. Muhammed'in geleceğini işaret eden belgeler....451
Kur'ân, değiştirilme felaketinden korunmuştur....452
Hakem - Hâkim....453
İnsanların çoğu doğru yolda değildir....455
Allah'ın adını anarak boğazlamak....459
İman ve küfür Allah'tan mıdır?....465
Hayır ve şer....468
Cinlerin insanları yoldan saptırması....476
Arapların cehaleti....487
Çağın cehaleti....490
Kudretin yüceliğine üç delil....493
Zirai mahsüllerde zekat ve sadaka....497
Helak edici yedi şey....509
On yasak....512
Semavi kitapların ortak vasıfları....518
İmanın muteber olması....522
Hanif dinin tevhid esasları....532
Mü'minler, yeryüzünün halîfeleridir....534